

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ:

ОДСЕК ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И ЛИНГВИСТИКУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

33

2002

Чланови редакције:

Др Јасмина Грковић-Мејџор, ред. професор
Др Вера Васић, ред. професор
Др Љиљана Суботић, ред. професор
Др Ивана Антонић, ванр. професор
Др Владислава Петровић, доцент

Главни и одговорни уредник: Др Љиљана Суботић
Секретар: Марина Курешевић

За издавача:

Проф. др Марија Клеут, декан

13132

Штампање овог броја финансирало је Извршно веће Аутономне Покрајине Војводине. Захваљујемо се на финансијској помоћи.

Штампа: Арт-принт, Нови Сад

АПСОЛУТНИ ДАТИВ У ДОМЕНТИЈАНОВОМ ЖИТИЈУ СВЕТОГ САВЕ

*Рађено под руководством
проф. др Јасмине Грковић-Мејџор*

САЖЕТАК

У раду се испитују синтаксичко-семантичке функције апсолутног датива у *Житију светог Саве* од Доментијана. Најчешће се у овој конструкцији реализују два активна партиципа, пасивни партицип претерита је потврђен само два пута, док се пасивни партицип презента не јавља. Апсолутни датив најчешће кондензује временску и независну реченицу с везником и.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Доментијан, Житије светог Саве, српскословенски језик, синтакса, апсолутни датив.

Остајући веран ћирилско-методијевској традицији наш средњовековни књижевни језик наследио је, готово у целости, старословенске синтаксичке обрасце. Заједно с већином синтаксичких јединица у њему су се одржали и партиципи у разноврсним конструкцијама, међу којима се као посебна категорија издваја апсолутни датив.

1. ДЕФИНИЦИЈА И ПОРЕКЛО АПСЛУТНОГ ДАТИВА

Граматицари који су истраживали старословенски језик апсолутни датив одређују на сличан начин посматрајући његову и формалну и семантичку страну. Иако имају извесне нијансе и модификације, њихове дефиниције подударају се у једном веома битном детаљу – реч је о конструкцији чији основни облик захтева присуство именске речи и партиципа у дативу, при чему је именска реч трансформ субјекта, а партицип предиката. Међутим, датив је само формално обележје ове јединице чија семантичка позадина показује извесне специфичности.

Апсолутни датив у старословенском језику углавном функционише као адвербијална одредба главне реченичне предикације. У највећем броју случајева предикат се детерминише с аспекта времена, мада је анализа бројних

споменика показала да је апсолутни датив носилац и других околносних значења: узрочног, допусног, погодбеног и последичног.

Таква употреба указује на то да се ова апсолутна конструкција јавља, пре свега, као једно од средстава кондензације у језику. Она у старословенском сажима зависну, најчешће временску реченицу, чији се субјекат, по правилу, разликује од субјекта главне реченице.

Иако се ставови лингвиста који се баве дијахронијском перспективом језика не удаљавају много при одређивању формалних и семантичких обележја апсолутног датива, ова конструкција била је често повод за бројна неслагања и расправе када је реч о њеном постанку. У науци још увек нису дати конкретни и прецизни одговори на питања: а) какво је порекло ове синтаксичке јединице у старословенском језику – да ли је она аутохтона или не; б) када се појавила; в) зашто је од низа падежних форми одабран баш датив; г) уколико је аутохтона, под каквим се околностима ова конструкција изгубила у засебним словенским језицима?¹

а) Највише полемика у науци изазвало је питање порекла апсолутног датива у старословенском језику. Многобројна тумачења могу се свести на две основне теорије: 1) апсолутни датив је књишко средство настало прилагођавањем грчког апсолутног генитива словенском систему, 2) апсолутни датив је аутохтоно синтаксичко средство.

б) Време настанка апсолутног датива такође је спорно међу лингвистима. Прихватајући претпоставку да је реч о аутохтоној црти, поједини истраживачи сматрају да су апсолутне партиципске конструкције настајале паралелно у различитим индоевропским језицима или њихово порекло везују за праиндоевропски, мада и ту постоје неслагања у вези с првобитним избором падежа. Ако се пак апсолутни датив посматра као књишко старословенско средство, његов настанак везан је за стварање старословенског језика.

в) У оквиру проблема порекла ове апсолутне конструкције посебно се разматра избор датива. Размишљања у том погледу веома се разликују и ниједно од њих не даје коначан одговор. Према једном тумачењу избор датива заснован је на темпоралном значењу које је овај падеж имао, што је у директној вези са основном семантичком позадином апсолутне конструкције. С друге стране, верује се да је управо ретка употреба датива у временском значењу утицала на његово присуство у партиципској конструкцији. За неке је опет пресудна улога субјекта коју датив може остварити и у балтичким и у словенским језицима.

г) Разлози нестанка апсолутног датива, време и околности у којима се то десило изазивају доста полемика међу заступницима хипотезе о аутохтоном пореклу ове конструкције. Губитак овог синтаксичког средства, доводи се у везу с нестанком деклинације партиципа, или с тенденцијом у словенским језицима да функцију субјекта у потпуности преузме номинатив. На другој страни налазе се тумачења по којима су разлози за нестајање апсолутног датива синтаксичке природе и треба их тражити у развоју хипотаксе, тј. једи-

¹ Преглед различитих теорија о пореклу апсолутног датива и другим проблемима у вези с тим дат је у: Bimbaum 1986:140-14, Грковић-Мејор 1993:248, Corin 1995.

ница које су способне да прецизније искажу одређена значења. Време нестанка старословенског апсолутног датива било је повод за многобројне расправе у којима су мишљења ишла од тврдње да се ова категорија користила у источнословенским језицима све до XIV века до теорије да је била жива почетком XX века у неким северним и јужним руским дијалектима.

2. АПСОЛУТНИ ДАТИВ У ДОМЕНТИЈАНОВОМ ЖИТИЈУ СВЕТОГ САВЕ

У циљу испитивања реализационих могућности апсолутног датива у српскословенском језику и њиховог односа према старословенским синтаксичким моделима, за ово истраживање одабран је текст Доментијановог *Житија святоѡ Саве*. Житије, с једне стране, припада жанру црквеног карактера у којем се остварује српскословенски високог стила. С друге стране, реч је о оригиналном делу које у правом светлу приказује употребу апсолутног датива у српској редакцији старословенског језика.

Доментијаново *Житије* није сачувано у оригиналу, али је захваљујући богатој преписивачкој делатности опстало у неколико преписаних верзија. У овој језичкој анализи коришћен је препис *Житија святоѡ Саве* из XVI века који је 1865. године приредио Ђуро Даничић (Даничић 1865).

Следећи класификацију у: Грковић-Мејдор 1997, примере сам груписала с обзиром на то који се тип партиципа среће у апсолутном дативу и с обзиром на врсту реченице коју кондензује, с тим што се за сваки тип наводи по неколико примера као илустрација. При разграничавању реченице у српскословенском тексту следила сам поделу коју је начинио Ђуро Даничић. Имајући у виду све отежавајуће околности проучавања синтаксе српскословенских споменика, ради разумевања самог текста, користила сам превод Доментијановог *Житија* (Доментијан 2001).²

2.1. Апсолутни датив с активним партиципом презента

Апсолутни датив чија је основна компонента активни партицип презента веома је заступљен у *Житију*. Како се могло очекивати, најфреквентнија је конструкција која кондензује временску реченицу. У знатно мањем броју присутни су сви остали случајеви.

а) Апсолутним дативом који сажима темпоралну клаузу експлицира се време у којем се одвија радња главне реченице. Будући да се партиципом презента углавном означава радња која се врши напореда с радњом предиката, сасвим је разумљиво што у конструкцији с апсолутним дативом преовлађује значење симултаности. Ови примери ни по чему не одступају од старословенских потврда.

² Издање на српскословенском приредио је Томислав Јовановић на основу преписа из XVI века који се налази у Народној библиотеци у Бечу са сигнатуром Cod. slav. 57. Даничић и Јовановић су користили исти препис.

тоу кмоу живоуштоу, не по многоу же врѣмени постигоше вои избрани, посылани отъ отьца кго, и ини множиши отъ солоуньскихъ области, повелѣникъ цара кирь Исака и запрѣштено велико писаникъ къ протоу и къ вьсѣмъ свето-горьцемъ тако никомоу никако не оудръжати кго. 124/25–30.

Понекад је значење симултаности појачано употребом речи кште.

тоу же оустави помень родителкъ своимъ и севѣ до съкончины вѣка, и кште си живоуштоу отьцоу кго светомоу Симеону, даста вь домъ светыхъ благодательнице .в. кьбла злата и сребра, кгдаже прииде светии Симеонъ новъ вь Светоую Горю, ... 180/4–9.

Срећу се и реченице у којима конструкције с апсолутним дативом имају временско значење и стоје у напоредном односу, али су њихови субјекти исти због чега именска реч изостаје из друге.

И тоу же прѣвываюштоу кмоу вь домоу прѣсветыкъ богородице хиландарьскихъ, и подвигомъ светимъ спѣюштоу къ небеснымъ, и правешта чеда своа на прѣвольшоу благодѣть, вьписа же къ богоносномуу кирь Савѣ любимии братъ кго, царствоуки на прѣстолѣ отьца свогко светааго Симеона, многолюбобьно и многомольбьно и многосльзъно: 192/4–10.

б) Апсолутни датив као репрезентант узрочне реченице засведочен је још у старословенском језику, а у *Житију святоѿ Саве* у овој улози веома је чест.

за великок бо кмоу въздръжаникъ исыхаюшти кмоу оутроби,³ волѣзнь вь нь вьселяши се и не остави кго до коньца, изъ юности кго вьсь здравъ сы тѣломъ, нь тѣми троуды волѣзнымъ неболѣзньоу жизнь приобрѣте. 182/3–7.

Међутим, у највећем броју случајева апсолутним дативом не исказује се чиста узрочност, могли бисмо пре рећи да се ради о објашњењу или додатном коментару.

кже и о семъ боголюбивомъ краљу видимо вьсть вьсеому отьчьствоу кго, богоу являюштоу милость свою на вьсѣхъ любештиныхъ кго, отъ селѣ и до вѣка, аминь. 260/20–23.

Овде никако не би требало занемарити спој богоу помагаюштоу и њему сличне чија је употреба у *Житију* веома фреквентна.

и богоу помагаюштоу кмоу, наче въздвизати дѣла и здати манастирь, домъ прѣсветыкъ богородице благодательнице хиландарьскихъ. 165/6–8.

в) Апсолутни датив у *Житију святоѿ Саве* јавља се три пута као кондензатор допусне клаузе. Са истом семантичком интерпретацијом засведочен је и у старословенским споменицима.

И вельми трепетьнь вьвѣ царъ о страшьномъ видѣнии, и рано призвавъ зета си краља Владислава, и не волештинимъ болгаромъ и гражданомъ кго, повелѣ кмоу възети прѣосвештенааго. 336/24–27.

Много же отежаштоу се прѣподобьномуу отъ сана того, и не може прѣслоушати вожиа повелѣния и царева, и рекшоу кмоу: боуди вола господьня,

³ Апсолутни датив исыхаюшти оутроби могуће је тумачити и као независну реченицу, али се ни у том случају не може занемарити узрочно-последични однос који успоставља са следом волѣзнь вь нь вьселяши се.

повѣда же царь патриарьхоу вса паже о прѣподовьнѣмъ и о земли отъчества кго. 218/29–219/2. У овом примеру, осим апсолутног датива који експлицира допу-сно значење, присутан је и активни партицип претерита речкшоу у самостал-ној позицији и он стоји у напоредном односу с главном реченичном предика-цијом. У реченици је, међутим, остварена идентичност субјеката глаголских рачдњи исказаних партиципима у дативу и финитним глаголским обликом.

и поставивъ тоу игоумена въ мѣсто себе, и прѣдавъ кмоу богородиценоу стадо, и самъ помоливъ се прѣсвѣтѣи богородительници, и помазавъ се благо-словеникѣмъ прѣподовьнааго, и обычноу любовию обловыза светоу ракоу кго, и благослови люди свогго отъчества, и не хотештоу братоу⁴ кго и неволкю кго отълоуци се от кго. 213/16–23.

г) Последично значење, које је потврђено у старословенским текстови-ма, у *Житију* је реализовано само једном.

къ симъ же покланякъ се и цѣлоукъмъ всесъчѣстныи образъ чловѣчьскааго тѣлеса бога слова помазана божьствьныи, и бывъша не прѣложена, кже по-мазавьшомоу вѣроу непыштоушетоу того видѣти пльти явльша се бога и съ чловѣкѣ поживъша. 237/23–28. Апсолутна конструкција уведена је речју кже и састоји се само од два партиципа, при чему је први (помазавьшомоу) парти-цип претерита и има именичку вредност.

д) Новину у односу на канон представља апсолутни датив који кондензу-је поредбену клаузу. У таквој улози он се појављује само једном⁵ у комбина-цији с другим реченичним типовима, такође, репрезентованим овим син-таксичким средством. Уведен је субординираним везником акы, што иначе представља реткост у старословенском језику (Corin 1995:262).

и потыштите се въ вѣмѣ възданиа праведьнааго, иже соудити хощетъ тайнамъ нашимъ тогда прѣдъ всѣми силами небесьными, и въздасть намъ соуготоу за добра дѣла, доуши живоушти въ вѣкы, а пльти скоро оуми-раушти, а лѣтоу скоро съконьчавауштинимъ се, акы вѣжештинимъ прѣдъ нами и насъ къ соудншетоу поспѣшауштинимъ. 288/7–13. Прве три конструкције доуши живоушти, пльти оумираушти, лѣтоу съконьчавауштинимъ кондензу-ју зависну узрочну реченицу (мада се овде не ради о правој узрочности) и стоје у напоредном односу једна према другој. Поредбено значење експлици-рано је партиципима вѣжештинимъ и поспѣшауштинимъ који су, такође, у одно-су напоредности, на шта упућују везници (а, и). Појам на који се ови партици-пи односе и који функционише као субјекат јесте именица лѣтоу чије изо-стајање оправдава потреба да се избегне понављање.

ђ) У Доментијановом *Житију святоѡ Саве* само једном се среће апсо-лутни датив чије бисмо значење могли оквалификовати као погодбено, ма-да је и у том примеру веома тешко прецизно утврдити његову семантику.

⁴ Љиљана Јухас-Георгиевска овај апсолутни датив преводи узрочном реченицом "...и по-што његов брат није хтео, против његове воље одвоји се од њега."

⁵ Постоји још један пример партиципа презента с поредбеним значењем, али се он може посматрати и као самостални апсолутни датив. О томе ће нешто више бити речи приликом раз-матрања апсолутног датива с активним партиципом претерита у функцији поредбене клаузе.

и причѣти ме въ редѣ сихъ свѣтѣныхъ чрьноризьць слоужештихъ ти, да не кьсьнештоу ми вьнѣ зьльнимъ звѣремъ старымъ зьлодѣкмъ изѣденъ воудоу вьнѣ чрьтога твогго; 128/5–8. На потешкоћу при давању тачне семантичке интерпретације указује и то што је у преводу као еквивалент апсолутног датива одабран глаголски прилог садашњи: "И приброј ме у ред свих свѣтих монаха који Ти служе, да не бих, каснећи ван, поједен био од зле звери, старога непријатеља, а изван Твоје дворнице" (Доментијан 2001:21).

е) Конструкција апсолутног датива која кондензује објекатску клаузу среће се, такође, само једном и уведена је везником *ѿко*. У канонским споменицима слични примери нису засведочени.

онѣмъ же пришьдьшиимъ, и бывышоу навечерію праздѣника, сии же оу- краси светоюу црьковъ вьсачьскыими почьстьми и гробъ прѣподобьнаго оѣца свѣтаго Симеона, прозрѣ даноу кмоу благодѣтию, ѿко Христоу прославити хотештоу свогго слоужителя, иставаышаго тѣло постомъ и въздрьжаникмъ и молитвами, исьхьшиимъ костемъ прѣволшоу благодѣть излѣпати, и обьновити се ѿко и орьлоу юности кго, и оумастити црьковъ светоюу миромъ благооуха- нѣи, и чеда своѣ напълнити веселиѣ неизреченаго, и събыти се пророчьствоу во- гоносьнаго кирь Савы, кже прорече: 186/12–23. Апсолутној конструкцији с објекатским значењем претхоче две које кондензују темпоралну клаузу, обе с партиципом претерита (*онѣмъ же пришьдьшиимъ и бывышоу навечерію*). Синтагма Христоу хотештоу функционише као допуна глагола прозрѣ.

ж) У посебну категорију требало би издвојити оне случајеве у којима су субјекти апсолутног датива и главне реченице идентични. Оваква необична употреба потврђена је и у канону, али у незнатном броју примера (Večerka 1961:49). У таквим структурама номинална реч и партицип у дативу експлицирају временско значење.

и кле *дышештоу кмоу* за оутра, разоумѣ свою пазвоу, оѣ коудоу кмоу обврѣте се; 209/28–30.

и сик *мыслештоу кмоу* вьсоу ноштѣ малѣ покои полоучи. 336/5–6.⁶

з) Новина у односу на канон свакако је појава апсолутног датива који презентује независну реченицу. Чињеница да таква употреба у *Жиѣију* није нимало ретка говори о семантичкој разуђености ове независне конструкције у српскословенском језику.

...да или не *соуштоу кмоу* зде съ нами, да или отиде съ тобою пакы вь обьчьнаѣ прѣбывалишта Свѣтык Горы, или за грѣхы наше послоушак нас молештихъ се кмоу. 214/21–24.

У оквиру овог значења требало би посебно издвојити реченице у којима између конструкције с апсолутним дативом и главне реченичне предикације стоји везник. Појава назависног везника (најчешће *и*) уз апсолутни датив не представља иновацију у односу на канон (Corin 1995:262). Присуство везника

⁶ Апсолутни датив би овде могао имати узрочно значење: "Пошто је о овоме мислио сву ноћ, мало се одморио."

у оваквим позицијама у старословенским споменицима бележи и Вечерка, а у Доментијановом *Житију святоѡ Саве* среће се у изузетно великом броју. Међутим, ова појава није специфичност Доментијановог стила будући да је налазимо и у другим српскословенским текстовима (Грковић-Мејџор 1997).

и кште кмоу далече соуштоу отъ нѣго, и сѣрѣте и дроуѣны на вѣрѣомъ хо-де кони, и възвѣсти кмоу: тако прѣстави се братъ твои. 258/8–10.

и многык дѣни царю дръжештоу кѡ оу себе, и исправивъ работы манастирьскык богоносныи, и по томъ приложи слово решти къ царю о зѣмли своѣго отъчѣства, рекъ: 217/25–28.

Могуће је да се две партиципске конструкције које кондензују независну реченицу појаве у напоредном односу сигнализираним одговарајућим везником.

и прѣбываюштиниѡ же вѣсѣлюбѣзнымиѡ братоѡ вѣ велицѣи любѣви вѣ тишинѣ мирѣно, и вѣсѣмъ людемъ отъчѣства кю о вѣсѣмъ добрѣ вѣсѣлештимиѡ се на многаѡ лѣта, и пакы по лѣтѣхъ тѣхъ мнози царик въздвигоше бранѣ на отъчѣство ю. 210/20–24.

Идентичност субјеката двеју конструкција утиче на изостављање номиналне речи уз други партицип како би се избегло понављање.

и распри велицѣ и мнозѣ млавѣ вывѣши⁷ о словеси томъ, и семоу во-голювѣцоу кralю неославно прѣдѣстохстоу, и много прилежно молештоу царя: 335/19–22. У наведеном примеру нема реченице с личним глаголским обликом тако да сва три апсолутна датива можемо посматрати као самостална.

Не треба никако занемарити могућност да се у једном реченичном комплексу појаве две или више апсолутних конструкција од којих једна кондензује независну реченицу, а остале субординиране клаузе.

И прѣбываюштоу кмоу вѣ Светѣи Горѣ многаѡ вѣремена, ономоу же во-голювѣномоу сѣпрѣстољникоу, многимиѡ молчникѡ зовоуштоу кѡ, и не иде, не могу разлоучити се богоносныхъ соупроуѣ соужительныхъ анѣгельскихъ. 214/6–11. Независној реченици исказаној апсолутним дативом (ономоу же боголювѣномоу сѣпрѣстољникоу зовоуштоу) претходи конструкција с временским значењем (прѣбываюштоу кмоу).

Специфичност у односу на друге примере показује реченица коју бисмо могли третирали као независну градациону, на шта упућује употреба везничког споја не тѣкѡ тоу...нѣ и, али је у њој глаголска радња у извесном смислу временски детерминисана.

онѣ же светѣи прѣвѣгатоую милость вѣсегда имѣк къ свокмоу любимомоу чедоу, и вѣсегда прошеник кмоу испѣник не тѣкѡ тоу вѣ лице прѣдѣстохстоу кмоу, нѣ и посѣланикѡ написаник хартѣк светѣимиѡ къ светомоу отъ Светѣи Горѣ, и тоу молчник кмоу прикѡ, и прошеник кмоу испѣникѣ, и сѣгы наипаче прѣзѣовѣливо светѣи неоскоудѣноу благодѣтъ пода лицѣмъ любѣштаѣго и, прѣ-благѡоуханьнымиѡ миромъ обѣла светѡую и вожѣствѣноую црьковѣ,... 229/12–20.

и) У *Житију* се, међутим, осим регуларних, уобичајених форми апсолутног датива срећу и случајеви који у извесној мери одступају од основног мо-

⁷ Овде је употребљен партицип претерита.

дела. Засведочени су примери у којима је изостављена номинална компонен-та зато што је агенс претходно на било који начин поменут.

...въ книже и самъ прѣосвещенныи не дастъ пространа сына очинма своима ни бръвѣма своима дрѣманиа, въсе часы днєвньныхъ и ноштьныхъ спѣкъ и прѣспѣвакъ въ вѣдѣннихъ ноштьныхъ, въ исправлєннихъ божьствьныхъ, и въ оучении вѣсѣхъ правобѣрныхъ, въ любьви божьствьной, въ оугождєнии христовѣ, въ обычаи благомъ, отъ юности господєви прильпѣшомоу, и томоу кди-номоу обыкшому слоужити днь и ношть прѣподобикѣмъ и правдою, и того кдиногo пожршому жрѣтвомъ хвалѣ, и съ нимъ желаюшому жити въ бесконьчньныхъ вѣкы; 285/25–286/4. Овде, као и у многим другим примерима, партицип презента остварује везу с партиципом претерита.

и о сємъ глаголюштинимъ и дивєштинимъ се страшьномоу прѣдложєнию бо-жию и чоудьномоу провождєнию кго, ... 303/9–11.

Међутим, забележени су и обрнути случаєви, тј. конструкције којима недостаје партиципски елеменат. Он изостаје у ситуацијама када је претход-но поменут, дакле избегава се његово понављање.

и никомоужє соуштомъ съ нимъ въ црькви развѣ томоу саомоу и ослабакно-моу лежештомъ⁸ прѣдъ образомъ христовѣмъ, многыи молитвы сътвори къ вышнькмоу милостѣ податєлю, прьвок о сєбѣ, пакже Павлѣ глаголетъ: 211/20–22.

У *Жиѣију* је присутна и једна посве необична комбинација коју налази-мо у реченици:

Дньєви же соувотьноу миноувѣшому, и ношти недѣлѣноу приспѣвши и въскрсєниа дньє озараюшти, и съ вечера многымъ часомъ миноувѣшиимъ и къ полоужношти привѣщаюштинимъ се, повелѣ же прѣосвещенныи оученикомъ сво-имъ рекъ: 330/15–20. Реч је о низу апсолутних датива који кондензују темпо-ралну клаузу, при чему се партицип презента у истој реченици комбинује с партиципом претерита. Пажњу, пре свега, привлачи то што облици дньє оза-раюшти стоје један поред другог. Уколико бисмо их посматрали као спој ко-ји чини апсолутни датив, нерегуларност би била лако уочљива – у њему ни-је остварена конгруенција у роду и падежу. Такво стање констатује и превод: "Када је прошао суботњи дан и недељна ноћ приспела, и када је недељни дан озаравао, и када су од вечера многи часови минули и поноћ се приближила, заповеди Преосвећени својим ученицима, рекавши:" (Доментијан 2001:405). Међутим, партицип озараюшти могао би се довести у везу с именицом ношти и тиме би ова конструкција имала уобичајен изглед.

2.2. Апсолутни датив с активним партиципом претерита

Активни партицип претерита у функцији предиката реченице кондензо-ване апсолутним дативом среће се веома често, приближно у истом броју као и активни партицип презента.⁹ Међутим, њихове семантичке интерпретаци-је не поклапају се у потпуности.

⁸ Партицип лежештомъ овде кондензује релативну клаузу.

⁹ Вера Јерковић у раду *Айсолушѣи дайѣв* у *Поѣодиновој Александриди* запажа да је у том делу партицип претерита у великој превazi над партиципом презента (Јерковић 1991).

а) И овде су, како се могло очекивати, веома чести случајеви у којима апсолутна конструкција репрезентује временску реченицу. Будући да се активним партиципом претерита означава радња која се "вршила или извршила пре радње предиката, односно финитног глаголског облика" (Ђорђевић 1975:170), апсолутним дативом који га садржи углавном се експлицира антеприорност.

У једној сложеној реченици¹⁰ два апсолутна датива која сажимају временску клаузу могу стајати у напоредном односу.

онѣмъ же пришьдѣшиимъ, и бывъшоу навечерю праздника, сии же оукра си светою црковъ всачьскыми почѣстми и гробъ прѣподобнаго отца свѣтаго Симеона, ... 186/1215.

Изразито честом може се сматрати и употреба глагола *быти* не само у споју с именицом или заменицом већ и у комбинацији с пасивним партиципом претерита. Углавном је реч о изразу *молитвѣ/слоужбѣ свършенѣ бывъши*, али срећу се и други примери.

и молитвѣ свършенѣ бывъши, скоро постиже и благодѣтъ божиа, и сила божиа одолѣ, и не сътрѣпѣ злыи доухъ, нъ извѣже. 224/9–11.

б) Узрочност експлицирана апсолутним дативом с активним партиципом претерита среће се у низу примера. Међутим, садржина исказана именском речју и партиципом у дативу не представља директан узрок вршења радње главног предиката, већ добија бројне семантичке нијансе у интерпретацији. Као што је то претходно било поменуто, она је више у функцији објашњења или додатног коментара.

и тоу въшѣдѣ въ великоу съворноу цркъвъ господню, идеже прѣчистии божии нозѣ весчисльно имѣаста хожденик, тоу живъшоу господоу богоу нашегоу до въспитаниа кго, и тоу съ любовию поклонивъ се мѣстоу светомоу божиа прохождениа, и жалостныими слъзми желак, до нѣдеже дасть се кмоу сила и поспѣхъ того самого постигнути, и чловѣколюбивок и прѣсвѣтлок лице кго възрѣти безъ осуждениа, и того пакы самого достигше, насытити се кго ненасыштакмык красоты; 274/29–275/7.

в) Зависну поредбену клаузу која представља новину у односу на канон апсолутни датив кондензује два пута у једној реченици. Уведен је везником тако који упућује на овакву значењску нијансу.

и поидоше съ радостию веселами ногами, на вѣстоцѣ прѣсвѣтлок свѣтило отккрыти хотеште, богоразоумноу зароу въ срьдци землк сипаюштоу, многоцѣннааго бисера светок съкровиште съкрывено и самѣмъ господемъ поштедѣно боголюбныимъ чедомъ отчѣства свѣтааго, изъ млада въсажденааго въ домоу господни, и по словоу пророческоу: тако и финикоу процвѣтъшоу по лицоу всек въселкнык, тако и ккароу въ Ливанѣ оумножьшоу чеда своа, и пакы и подѣ землкю неоуведакмо цвѣтоуштоу, и прѣволшоу радость извѣстною собою показати хоте свокмоу отчѣствоу, ... 334/15–26. Овде две конструкције с поред-

¹⁰ Овде се говори о сложеној реченици на дубинском нивоу пошто се апсолутни датив трансформише у зависну клаузу.

беним значењем стоје у напоредном односу, а активни партицип презента цвѣтоуштоу може представљати независну реченицу или и сам бити део поредбене структуре.

г) Апсолутни датив с допусним значењем забележен је само једном у *Жиѣију*, и то у примеру у којем постоји могућност за двоструку трансформацију.

и тѣмъ самѣмъ до насъ не достигъшемъ, нъ словеса ихъ по истинѣ слышавъше отъци наши вѣроваше. 234/30–235/1.

Ову конструкцију можемо тумачити на следећи начин: "И мада они сами не дођоше до нас, оци наши, чувши уистину њихове речи, вероваше."

Или је можемо превести узрочном клаузом: "Али како они сами до нас не дођоше, то оци наши, чувши уистину речи њихове, повероваше им" (Доментијан 2001:227).

д) У *Жиѣију* су реализована два примера апсолутног датива чије су функције веома специфичне и нису потврђене у старословенским споменицима.

по томоужде чиноу и се сътвори, тако да ксть обоудоу беспечально, нъ томоу саомоу арьхипископу съравъшоу се съ съворомъ своихъ кпископъ, и тако освештати имъ себѣ арьхипископа. 221/11–12. Спој томоу саомоу арьхипископу съравъшоу се може се посматрати као експликација просентенцијализатора се (уз глагол сътвори) те би трансформацијом цела конструкција добила статус допунске клаузе.

Други случај необичан је по томе што у једном реченичном комплексу срећемо три апсолутне конструкције, при чему друга и трећа које садрже активни партицип презента сасвим сигурно кондензују независну реченицу, док је семантичка интерпретација прве веома дискутабилна.

и тоу оумивъ се въ светомъ Иорданѣ на мѣстѣ, идеже гласъ съ небесъ съвѣдѣтельствова о кдиночѣдѣмъ възлюбленомъ сынѣ божи, и на томъже мѣстѣ дроуговишти Иоръданоу отъ страха господьна соухо шьствикъ свок показавъшоу, пръвѣк Исраилю прохѣдештоу съ кивотомъ господьнимъ, и на коньчиноу лѣтъ пакы саомоу госпоу крьштаюштоу се въ нкмъ. 270/30–271/6. Па жњу, пре свега, привлачи неуобичајена употреба апсолутног датива Иоръданоу показавъшоу који можемо тумачити на два начина. С једне стране трансформацијом бисмо добили релативну клаузу¹¹ чији би антецедент била именица мѣсто, или би пак, с друге стране, независна реченица прихватила улогу семантичког еквивалента ове конструкције.

ђ) Апсолутни датив чији се субјекат подудара са субјектом главне реченице реализује се неколико пута у *Жиѣију*, и то углавном с темпоралним или независним значењем.

и достигъшоу кмоу тамо града того, прикть бысть чьстьно патрархѣмъ александрьскимъ, и съ нимъ прикмъ съвѣтъ доуховьный и пользоу выноу неосъпънокъ око имѣаше, ... 308/3–7.

¹¹ У овом случају поводимо се за теоријом по којој је свака реченица, без обзира на то што означава место, релативна уколико је њен антецедент експлициран или имплицитан.

Често се уместо финитног облика у функцији предиката главне реченице среће партицип.

ономоу же соуштоу изъ давна Христомъ оулоблкнуоу бивъшоу, и любовниоу стрѣлоу оустрѣлкнуоу, кгоже любовиоу оупазвивъ се, и доухомъ светимъ опльчивъ се, и сътвори животворештин крсть въ срѣдци свокмъ, и рекъ господеву: 123/15–19. Неоубичајена је појава активног партиципа презенте и претерита глагола **выти** у једној конструкцији.

е) Функцију независне реченице апсолутни датив преузима у знатном броју примера који чак премашује случајеве с кондензованим темпоралним значењем.

И прѣподобныи же рече: миѣ на то не готовивъшоу се, гдѣ да обрѣштоу толики кксодъ и толики потрѣбы, кже трѣбоукътъ законъ црковныи? 218/19–22.

Висока фреквенција појављивања везника и између апсолутне конструкције и главне реченице овде је још изразитија него у примерима с активним партиципом презенте.

И тако привлажышоу се кмоу къ земли отъчъствиа кго, и посла брата кго многыи въ срѣтении светник кго, а самъ великою немощию тѣлесно одржимъ бѣаше. 227/27–30.

и проставышоу кораблю, и посла къ благовѣрномуу царю Калогану, іако да дадоутъ кмоу кони, да подвижноутъ станъ кго отъ мора. 276/25–27.

Будући да је реч о истраживању идиома за који не поседујемо језичку интуицију, у многим ситуацијама веома је тешко дати прецизну семантичку интерпретацију. Тако су и овде могуће двоструке трансформације. Наиме, поједине спојеве номиналне речи и партиципа у дативу можемо третирати и као временску и као независну реченицу. Међутим, оно што би ипак упућивало на њихову самосталност јесте присуство везника и између конструкције и главне реченице који их доводи у напоредан, равноправан однос на семантичкој равни, при чему је истакнута сукцесивност глаголских радњи, док је време њиховог вршења стављено у други план.

По свом склопу занимљива је структура која садржи три конструкције апсолутног датива.

и томоу отъ тоудоу отышѣдышоу, и вси граждане о чоудесехъ оудивыше се, кже сътвори господъ съ прѣосвещеныимъ, и вольшемуу гласоу протекышоу по всемоу граду, благовѣрныхъ людии сътчении велико бысть, и больнымъ многымъ принесении бысть, и слѣпыимъ многымъ приведенѣмъ бывшимъ, и сами чловѣци кождоу срьдволе отъ гроба светааго прѣсть въземлюште, и слѣпаго по очию помазадоху, и томъ часѣ господъ просвѣштааше к молитвою прѣосвещенааго, и свѣтло възирааше іакоже и прѣжде, кгда бѣ здравъ. 339/24–340/3.

Прва конструкција томоу отышѣдышоу кондензује временску клаузу. Исто значење може имати и спој вольшемуу гласоу протекышоу мада у преводу на том месту стоји независна реченица: "...и глас се још више пронео по целом граду..." (Доментијан 2001:423). Апсолутни датив слѣпыимъ многымъ приведенѣмъ¹² бывшимъ репрезентује самосталну реченицу, а претходе му јединице исте семантике које садрже лични глаголски облик.

¹² У речи приведенѣмъ ѣ је вероватно грешка настала при преписивању.

У једној сложеној реченици могу се срести оба партиципа (и презента и претерита):

и БЪДЕНИЮ ЖЕ МНОГОУ БЫВШОУ, и на чѣтении сѣдештиимъ, и отъ многа троѹда стражемъ оусъпшемъ, агнк же христово къ пастыроу свокомоу Христоу съ великимъ срьдъчнымъ рыданикмъ выпадше: 125/13–17. Прва конструкција БЪДѢНИЮ ЖЕ МНОГОУ БЫВШОУ сажима временску реченицу и она није толико интересантна колико су то оне које следе. Апсолутном дативу стражемъ оусъпшемъ претходи партицип презента у дативу без именичке компоненте зато што су им агенси исти. Међутим њихове семантичке интерпретације међусобно се разликују – партиципом презента у дативу кондензована је временска клауза, док спој иза њега репрезентује самосталну реченицу која се у извесном смислу овде понаша и као главна.

ж) У посебну групу треба издвојити оне примере апсолутног датива којима недостаје номинални елеменат или је пак нарушена конгруенција.

...самъ съ нимъ оплъчивъ се доухоу светимъ начеше шѣствиѣ творити отъ запада къ востоку, не могуште зрѣти истиннаго пастыра своко въ странѣ чоужден, и овъце кго словесьныѣ богомъ наставляемъ самы поидоше иштоуште своко пастыра, дньнице прѣсвѣтлык, на вѣстоцѣ подъ землю зашѣдъше, прѣжде показавъше имъ истовъи животъ, и дньневи невечерьномоу причестьники сътворишомоу к. 334/7–15.

нъ живиѣи въ Иосифѣ и сьведѣи кго въ Югиптъ прѣдъ лицемъ отьца своко Исаиила, тѣжде и мене посъла прѣдъ лицемъ ти светимъ, тако да прославить богъ въ тебѣ своа чоудеса и вѣторыи новыи Исаииль наречешѣ се, и чѣда твоа овьновиши доухоу светимъ, и паствина твоа богомъ възрастьши наречетъ се избраниѣ божик, и богъ прославить се въ нихъ твоко ради прѣвеликааго смьртѣниѣ, Христа ради оставившоу висока, и въ Светоују Гору пришѣдъшоу, и доврѣи поутѣ боголюбѣи показавшоу. 150/6–15. Разлог изостављања именице у овим партиципским изразима са каузалним значењем треба тражити у ширем контексту. Реч је, наиме, о оном делу *Житија* у којем свети Сава позива оца да дође на Свету гору и придружи му се у аскетизму. У директном обраћању оцу Сава користи глаголе у другом лицу једине те је сасвим разумљиво занемаривање номиналне речи у апсолутном дативу која се подразумева.

По својој структури занимљиве су две реченице с апсолутним дативом у коме је изостављена номинална компонента, а следи га пасивни партицип претерита у номинативу чији је субјекат идентичан субјекту конструкције.

И свьршенѣ бывши, и вьсакыими потрѣвами оукрашена, и предавъ ю богу и отьцоу и светомоу доухоу светимъ крьштеникмъ. 138/19–22.

и помоштию божию свьршенѣ бывши, и вьсачьскыими потрѣвами оукрашена, великоују же црьковъ вьсакыимъ оукрашеникмъ и вьсакыими потрѣвами испльниѣи прѣизовѣльно, кже и до нынѣшнѣаго дньне иматъ на почьстъ и видѣниѣи вьсѣмъ прихѣдештиимъ и на похвалоу сътворишомоу к вѣторомоу ккхтитороу, богооумьномоу Савѣ. 139/9–15.

се прьвок чоудѣо сътвори о нкмъ богъ пришѣдъше кмоу въ Светоују Гору. Наставак –е уместо –оу у облику пришѣдъше прилично је нејасан и не можемо га сматрати Даничићевим пропустом будући да се налази и у Јовановићевом издању *Житија* на српскословенском.

Необична је и форма врѣмене у реченици:

И достигшоу кмоу врѣмене послаа кмоу богъ милость свою и истиноу свою и просвѣштеникъ свок. 191/20–21. У Јовановићевом издању такође се среће -е уместо очекиваног дативског наставка -и.

Оваквих нерегуларности нема много те бисмо их могли третирати као грешке при преписивању, јер рукопис којим су се служили најпре Ђуро Даничић, а потом и Томислав Јовановић, потиче из XVI века.

2.3. Апсолутни датив с пасивним партиципом претерита

У форми именичка реч + пасивни партицип претерита апсолутни датив среће се само два пута и у оба случаја носилац је временског значења.

кгда же всакомоу истлѣниа жесточѣствию повѣжденоу, о вѣчньныхъ и радостньныхъ на ономъ небесньномъ столѣ прославить се, тогда къ радостемъ господа свогко съвршено въведеть се. 289/29–290/2.

Темпоралност је овде истакнута употребом везника кгда.

коль велика та срамота, кмоуже грѣхоу свокмоу дългоу, изисканоу ключить се въ сьнмѣ всѣхъ чловѣкъ и апостоу стыдѣти се; 292/21–24

Анализа чувеног Доментијановог *Житија святоѿ Саве* указала је на високу продуктивност и семантичку разуђеност апсолутног датива. Утврђено је да је српскословенски апсолутни датив задржао значењске нијансе које су засведочене у канонским споменицима, али да је, исто тако, његова употребна вредност превазишла првобитне оквире.

Гледано у целини ова конструкција, као уобичајено синтаксичко средство српскословенског језика, у Доментијановом *Житију святоѿ Саве* најизразитије особености показује при кондензацији независне реченице која је заједно с временском и најзаступљенија. Том приликом спој ове конструкције с главном реченицом најчешће се остварује везником *и*. Будући да је учесталост ове појаве веома висока, могли бисмо констатовати да се ради о специфичном наративном поступку, а он представља одлику не само Доментијановог дела него и осталих српскословенских текстова.

Такође је занимљиво уочити да се пасивни партицип презента као део апсолутне конструкције не појављује ниједном.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић (1958). *О језичкој љироди и језичком развићку*. Београд: Нолит.
 Бирнбаум (1986). *Праславјанский язык. Достѣженія и љроблемы в ѣѡ реконструкциѡ*. Москва: Прогресс.
 Богдановић (1991). *Истѡрија стѡаре срѣске књижевностѡ*. Београд: Српска књижевна задруга.
 Грицкат (1975). *Стѡудије из истѡрије срѣскохрвајскоѡ језика*. Београд: Народна библиотека СР Србије.

- Грковић-Мејдор (1993). *Језик "Псалтира" из шћамѣарије Црнојевића*. Подгорица.
- Грковић-Мејдор (1997). Партиципи у српскословенском језику. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XL/1: 21–39. Нови Сад.
- Грковић-Мејдор (2001). *Пићања из старословенске синѣаксе и лексике*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Даничић (1865). *Животъ свѣтоѣа Симеуна и свѣтоѣа Саве*. Београд: Државна штампарија.
- Доментијан (2001). *Жиѣије свѣтоѣ Саве*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Ђорђић (1975). *Старословенски језик*. Нови Сад: Матица српска.
- Ивић (1998). *Прећлед иѣторије српскоѣ језика*. Целокупна дела VIII. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књићарница Зорана Стојановића.
- Јерковић (1977). Апсолутни датив у "Житију светог Симеона" од светог Саве. *Зборник Владимира Мошина*: 117–124. Београд.
- Јерковић (1991). Апсолутни датив у Погодиновој Александриди. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XXXIV/2: 47–62. Нови Сад.
- Јерковић (1984). Српскословенска норма у гласовном и морфолошком систему. *Јућословенски семинар за сћране слависѣе*. 33–34: 55–66. Задар.
- Куљбакин (1930). *Старословенска ћрамаѣика*. Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије.
- Радовановић (1990). О "кондензацији реченице" као језичком поступку. *Сѣиси из синѣаксе и семантике*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књићарница Зорана Стојановића.
- Скупский (1971). Причастие в именител ном на месте предиката дательного самостоятельного в славянских евангельских текстах. *Studia palaeoslovenica*: 313–328. Praha.
- Станојчић, Поповић (1992). *Грамаѣика српскоѣ језика*, Београд - Нови Сад: Завод за уѣбенике и наставна средства – Завод за издавање уѣбеника.
- Суботић (1984). Судбина партиципа у књићевном језику код Срба у 19. веку. *Прилози ћроучавању језика*. 20: 5–81. Нови Сад.
- Хабургаев (1974). *Старославянский язык*. Москва.
- Хам (1958). *Старословенска ћрамаѣика*. Загреб: Школска књига.
- Corin (1995) The dative absolute in Old Church Slavonic and Old East Slavic. *Die Welt der Slaven*. XL/2 : 251–254. München.
- Gebert (1987). Les constructions absolues en vieux russe. *Revue des études slaves*. t.59/3: 560–570. Paris.
- Lunt (1965). *Old Church Slavonic Grammar*. The Hague.
- Večerka (1961). *Syntax aktivních participií v staroslověnině*. Praha: Státní Pedagogické nakladatelství.
- Vondrák (1912). *Altkirchenslavische Grammatik*. Berlin.

Gordana Štrbac

THE DATIVE ABSOLUTE IN DOMENTIJAN'S *VITA OF SAINT SAVA*

Summary

The paper deals with the forms and semantic interpretations of the dative absolute in Domentijan's *Vita of Saint Sava*. The research shows that Serbian Church Slavonic preserves Old Church Slavonic construction, but there are some differences in its usage. The most interesting is the usage of conjunction *i* when the dative absolute has the meaning of an independent sentence. This modeál appears quite often.

ПРЕДИКАТИВНИ И АПОЗИТИВНИ АТРИБУТИ У ЈЕЗИКУ ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА И ЈОВАНА ХАЦИЋА

*Рађено под руководством
проф. др Љилане Субојић*

САЖЕТАК

Овај рад представља синтаксичко-семантичку анализу предикативног и апозитивног атрибута у двама делима Јована Хацића и Јована Стерије Поповића. Издвојени су, класификовани и анализирани примери с обзиром на значење и синтаксичку функцију. Позиција предикативног атрибута некада је била ексклузивно партиципска, те је у раду посебна пажња посвећена томе у коликој су се мери корелати некадашњих партиципа задржали у овој позицији. Анализирана грађа показује да интерпретативни трансформи примера са предикативним атрибутима добијају форму копулативне координиране (и/или узрочне) реченичне структуре, чиме указују на своју примарну повезаност са предикатом. Са друге стране, своју повезаност са именским референтом показује апозитивни атрибут, који се трансформише у одговарајућу релативну клаузу, с евентуално узрочном семантичком нијансом.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: предикативни атрибут, апозитивни атрибут, синтаксичко-семантичка анализа, XIX век, Јован Стерија Поповић, Јован Хацић.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ, КОРПУС И МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

1.1. Искрпнијим синтаксичким проучавањима језика предвуковског или периода формирања књижевног језика вуковског типа није посвећено много пажње. Овај рад представља покушај анализе употребе предикативног и апозитивног атрибута у језику двају дела Јована Стерије Поповића и Јована Хацића, војвођанских писаца прве половине XIX века.

1.2. Као корпус послужила су следећа дела: Јован Стерија Поповић – *Наод Симеон или несрећно сујужесѣтво, ѿраѓедіе у ѿей дейсѣивиа ѿо народной ѿсми сочинена* (Будим, 1830, 122 стране, Библиотека раритета Матице српске у Новом Саду, под сигнатуром Р19 Ср I 414.1, књига је штампана старим правописом), Јован Стерија Поповић – *Природно ѿраво* (приређено издање рукописа, 1997, Нови Сад; представља заправо збирку Стеријиних предавања из филозофије природног права у периоду од 1840. до 1842. године, сачуваних у рукопису, а похрањених у Архиву Србије у Београду), Јован Хацић – *Духъ народа србскогъ* (Карловци, 1858, 119 страна, Библиотека рари-

тета Матице српске, под сигнатуром Р19 Ср III 230.1, књига је штампана старим правописом), Јован Хаџић – *Ушукъ или одговоръ на одговоръ на сийници езикословне* (Нови Сад, 1839, 24 стране, Библиотека раритета Матице српске, под сигнатуром Р19 Ср II 680.2, књига је штампана старим правописом).

1.3. У раду се анализира ексцерпирана грађа с обзиром на значење и синтаксичку фунџију забележених атрибута, методом парафразе.¹

2. ПРЕДИКАТИВНИ АТРИБУТ

2.1. Под предикативним атрибутом подразумева се онај реченични конституент који на синтаксичко-семантичком нивоу успоставља двојну везу, са глаголском радњом (предикатом) и именском речју (субјектом или објектом),² вршећи при том квалификацију субјекта (тј. објекта) у оном временском периоду који је именован датом реченичном предикацијом (в. Мусић 1934: 131; Деросси 1971/2: 27; Миновић 1987: 45; Суботић – Петровић 2000: 1149). Привременост особине појма на који се односи, односно везаност те особине само за време док се врши радња у предикату јесте једна од битних појединости по којој се предикативни атрибут разликује од апозитивног (Стевановић 1991: 55). Дакле, предикативни атрибут јесте онај реченични члан који првенствено упућује на предикат, али истовремено приписује и нешто ново на комуникативном плану субјекатском или објекатском аргументу у току реализације предикатске радње. Њиме се, заправо, именски референт рематизује и актуализује.³ Чињеница је, међутим, да се предикативни атрибут уводи у реченицу по предикату. Из овога следи да именски референт са којим предикативни атрибут конгруира односно који квалификује не мора бити експлициран (Суботић – Петровић 1150-1151). На синтаксичком плану функционише као кондензатор дубинске предикације, у којој егзистира као лексичко језгро предиката, те се због тога (ако је оформљен придевском речју) појављује искључиво у облику неодређеног вида. То значи да се у синтаксичкој структури са предикативним атрибутом ради заправо о два координираним предикацијама, од којих друга мора бити са копулативним предикатом и анафорским субјектом (в. Суботић – Петровић 1147-1149). Такву синтаксичку фунџију у језику некада су заузимали парти-

¹ Уз сваки забележени пример наводи се ознака дела у којем је пример забележен (НС – за *Наода Симеона*, ПП – за *Природно љраво*, ДНС – за *Духъ народа србскогъ*, У – за *Ушукъ или одговоръ на одговоръ на сийници езикословне*), као и број одговарајуће странице.

² М. Пети 'предикатни проширак' дефинише само из његовог односа према предикату по координираности са њим: "За разлику од атрибута који се према ријечи за субјекат и објекат односи и морфолошки и синтаксички, предикатни се проширак и према субјекту и према објекту може односити само семантички; синтаксички је његов положај у реченици дефинисан из односа координираности са предикатом" (Пети 1979: 162). Пети сматра да могућност конгруирања са субјектом и објектом није релевантна особина за њега (Пети 1979: 171).

³ "Да би се идентификовала та његова функција у реченици, нужно је формирати питање помоћу упитне придевске заменице какав, а које ће се односити управо на то (са комуникативног становишта ново) обележје (стање, изглед, положај, статус или ранг и сл.) именског референта које му се атрибуира у току остваривања предикатске радње: [какав је/је био и сл. тај референт док/кад + (површински) предикат?]" (Суботић – Петровић 2000: 1150).

ципи.⁴ Као књишка црта, а тиме и одлика вишег стила, корелати партиципа у старословенском језику егзистирали су у рускословенском и славеносрпском књижевном језику и током прве половине XIX века. Тада бивају потишнути из своје првобитне функције, постају или герунди или се пак попривлађују и стичу, под одређеним условима, морфолошку самосталност и синтаксичко-семантичке квалитете правих придева (Суботић 1984: 6).

У нашој лингвистичкој науци постојале су многобројне полемике и несласања у вези са адекватношћу назива, као и дијапазоном синтаксичких позиција и морфолошких категорија које се могу наћи у оној синтаксичкој позицији која се може назвати предикативним атрибутом.⁵

У раду сам прихватала класификацију коју дају Јб. Суботић и В. Петровић (2001: 1141-1160).

Треба још једном истаћи то да, за разлику од апозитивног атрибута, који успоставља везу са именском речју у датој синтагми, предикативни атрибут успоставља везу и са именском речју (у позицији субјекта, објекта) и са глаголским предикатом истовремено. Има наравно и прелазних случајева када се не може сасвим прецизно (поуздано) утврдити о каквој је синтаксичкој вези реч, на шта ће се и указати приликом анализе забележених примера.

Предикативни атрибути повезују се са пунозначним глаголима, али и са непунозначним и тада чине њихово семантичко језгро.⁶

2.2. У анализираној грађи, у позицији предикативног атрибута забележени су како облици који конгруирају са одговарајућом именском речју (партицип презента активни и пасивни, партицип претерита пасивни, придеви, редни бројеви) тако и неконгруентне падежне конструкције.

2.2.1. Будући да се о партиципима (као посебним нефинитним глаголским облицима, вербидима) говори као о "средствима којима се означавају особине именице повезане с радњом" (Суботић 1998: 97), изводи се закључак да је позиција предикативног атрибута некада била резервисана за партиципе, а знајући да су они егзистирали у језику војвођанских писаца прве половине XIX века, требало би најпре утврдити у коликој су се мери они заиста задржали у овој функцији.

2.2.1.1. Партицип презента активни /-ћи/ наставио је да егзистира у народном језику, као герунд или као придев, чиме се заправо и објашњава ње-

⁴ "Партицип је категорија која се налази између глагола и придева. Са глаголима га спаја заједничко лексичко значење и основа, категорија времена – процесуално значење, са придевима – заједничка синтаксичка функција, конгруенција са именицом и флексија" (Суботић 1984: 5).

⁵ Преглед термина дат је у Деросси (1971/2: 26-27); Суботић – Петровић (2001: 1141-1147).

⁶ Примери када се атрибут нађе уз предикат оформљен глаголом непотпуног значења неће бити предмет овог истраживања. М. Пети овај тип предикатног проширивања назива 'обавезним' и каже: "Синтаксички положај предикатног проширивања у сложеном реченичном устројству увек је дакле одређен само из једног односа: из односа синтаксичке координираности са предикатом. О рјечи која у реченици стоји за предикат овиси какав ће проширак бити по врсти, обавезан или необавезан. Необавезни предикатни проширак није дакле у реченици уврштен по семантичком односу с глаголом који у реченици стоји за предикат него по синтаксичком односу према предикату за који у реченици стоји глагол или оглагољен израз са потпуним значењем" (в. Пети 1979: 143).

гова већа продуктивност у књижевном језику XIX века (Суботић 1984: 20). Сматра се да се данашњи придеви који имају морфолошку форму овог партиципа не могу довести "у неку органску везу са давнашњим процесом настанка партиципа у нашем језику и настанка герундија".⁷

У корпусу је забележен један пример са партиципом презента активним у позицији предикативног атрибута. Предикација је оформљена од прелазног глагола /видети/ те интерпретативни трансформи могу да дају, поред две координиране клаузе, и објекатску. Уз партицип у забележеном примеру налази се допуна у месном локативу: ... сама сам га моимъ очима видла крвљу попрскана и бездушна на споду лежећа. (НС,70)

→/... сама сам га мојим очима видела. Попрскан је крвљу. Бездушан је и лежи на поду/

→/...сама сам својим очима видела како је попрскан крвљу, бездушан, како лежи на поду/

2.2.1.2. Партицип презента пасивни /-м/ забележила сам само у једном примеру, у којем конгруира са објектом и може бити замењен трпним придевом без промене у значењу: ... онъ, кадъ заuze Диоклитию, све нове вароши и градове грчке разори и упропасти, само Котор, као стари царски град [...] остѣавио је невредимъ [у целини, недирнут] (ДНС,71)

→/...само је Котор оставио недирнут/

2.2.1.3. Некадашњи партицип претерита пасивни /-н, -т/, којем у савременом језику кореспондира глаголски придев трпни, забележен је у више примера. Глаголски придев трпни указује на стање или психофизички изглед учесника у одређеној ситуацији, настао након вршења неког процеса над њима (Бурзан 1990: 10). Поред примера са глаголским придевом трпним (у функцији предикативног атрибута), који је настао од транзитивног глагола (изгребена, испребијана, подељени, обдарен, натерат, подражаван, споменут, усрећен, попрскан), у великом броју примера забележила сам глаголски придев трпни, настао од медијалног глагола са морфемом /се/. У том случају они означавају стања, настала након процеса извршених у самим субјектима, али изазваних неким спољним факторима (в. Стевановић 1988а: 158-160; Бурзан 1990: 10), што уноси значењску компоненту пасивности (нпр. замишљена, укочена, сокрушени, занешену, разгрејана, преобразжени, смрзнут, онесвешћена, осушено). Неки од наведених придева имају према себи прелазан глагол (занешену, разгрејана, преобразжени), а неки немају (укочена, сокрушена, смрзнут, онесвешћен). У другом случају, појава наведених форми објашњава се аналогизмом (Стевановић 1988а: 161; Бурзан 1990: 10). Наравно, у наведеној функцији трпних придева ради се о тренутној, актуелној квалификацији субјекат-

⁷ Да би деклинабилна форма на -ћи постала придев у правом смислу потребно је да се изврши измена значења глагола који се налази у основи герунда и саме деклинабилне форме. Дакле, када се изгуби привременост, карактеристична за значење некадашњег партиципа, а добије семантичко обележје сталности, тј. неке трајне особине – добијамо придевско значење. Управо ово и представља разлог због којег овакав придев не налази своје употребе у позицији предикативног атрибута у савременом језику (в. Стевановић 1988: 166-167; Батинић 1987: 73-74; 88). Уопште придеви који означавају неко трајно својство не могу се наћи у позицији предикативног атрибута. Ову позицију могу заузети "глаголски придеви (и партиципи, наравно), а изузетно и оне придевске лексеме које у својој семантици имају компоненту процесуалности, односно промене стања, ситуације, физичког изгледа и сл." (Суботић – Петровић 2000: 1151).

ског или објектаског аргумента која је настала као последица неког процеса у прошлости. У зависности од конгруенције, као и семантичке интерпретације, забележени примери могли би се разврстати на неколико типова.

2.2.1.3.1. Првој групи припадали би примери у којима предикативни атрибут конгруира са субјектом указујући на његово привремено стање, психофизиолошке или физичке карактеристике.

2.2.1.3.1.1. Предикативни атрибути у наредним примерима развијају значење пратилачке околности који у интерпретативном трансформу на дубинском нивоу бива уведен везничким елементом /при том/. Предикације су координиране, те конструкција са предикативним атрибутом може да развије нову напоредну реченицу:

Царица *седи замъшлѣна*... (НС,14)

/→ Царица седи и при том је замишљена/

/→ Царица седи. Замишљена је/

Цар[ица]. (Дуго *укочена љеди* Симона); *Гледи* га дуго *укочена* (НС, 119); О како се моме взору *советъ* представља! Сва *изгребена и испребіяна*, с' раздрленимъ грудма и расплетеномъ косомъ, *яуче*, до Бога се чуе... (НС,52); *Сви сїѡе сокрушени* у дубокој тишини (НС,122)

У наредном примеру уз предикативни атрибут забележен је предлошки акузатив:

... онда се основано судити може, да су Србљи под жупанима *на племена подѣлѣни* у ове землѣ дойћи и смѣстити се морали. (ДНС,60)

У два примера уз предикативни атрибут забележила сам адверб у препонованом положају. У другом примеру налази се темпорални адверб, којим се истиче итеративни процес вршеног над (у) учесницима у датој ситуацији.

Ти ћеш богато обдарен из овог града *изићи* (НС,40); Она [судбина] их у животъ уводи, те се рађаю, расту, ячаю, старе, гину, и у другомъ виду, *опетъ преображени* у новъ животъ *сїѡѡаю*. (ДНС,39)

2.2.1.3.1.2. У неколико забележених конструкција интерпретативни трансформи могу, поред пратилачке околности односно нове напоредне реченице, развити и значење узрока.⁸

Тако интерпретативни трансформ у следећем примеру (у којем је трпни придев изведен од медијалног глагола) добија различите ликове у зависности од тога да ли акцију кретања субјектаског референта и његово стање интерпретирамо симултано или сукцесивно, односно, да ли се у семантичком садржају глагола /онесвестити се/ налази само податак о губљењу свести или је он употпуњен семом о губљењу равнотеже (као врста последице) у случају да се носилац датог стања налази у усправном положају.

⁸ Иако М. Пети (Пети 1979: 141-144) у примерима са идентичним синтаксичко-семантичким структуром (нпр. *Пресїправѣн сїадох*) наводи могућност узрочне интерпретације, он се ипак опредељује за две самосталне предикације које на дубинском нивоу успостављају однос координације, дакле за две изодишне реченице (*Пресїправѣн сам. Сїадох.*). Љ. Суботић и В. Петровић (2000: 1157) у вези са тим кажу следеће: "Управо то што, на пример, афективна стања хронолошки претходе предикацији, тј. проистекла су из неког ранијег дејства или су узрокована деловањем неких чинилаца на референт пре остваривања акције обележене предикатом, ови примери са глаголским придевом (посебно са трпним) изведеним од медијалних глагола могу се довести у каузално-темпоралну везу са предикатом [...] Употреба ПАТ-а у препонованој позицији маркирана је у том погледу".

Онесвешћена посрне на тело, и **удари се** о маћ Симеоновъ. (НС,122)

/→ Будући да се онесвестила, посрне на тело и удари се о маћ Симеонов/

/→ Посрне на тело, удари се о маћ Симеонов. Онесвешћена је/

У наредном примеру предикативни атрибут означава стање појма у позицији субјекта, које се може интерпретирати и као пратилачка околност, али и узрок акције обележене предикатом.

Ха лисицо и пакостна змио, како се **смрзнута** у недра увлачишъ, да ий потомъ **разгрејна** горе осакатишъ... (НС,87)

/→...како се у недра увлачиш и при том си смрзнута, да их потом, а при том си разгрејана, горе осакатиш/

/→...како се у недра увлачиш јер си смрзнута, да их потом, будући разгрејана, горе осакатиш/

2.2.1.3.2. Предикативни атрибут, оформљен пасивним партиципом претерита односно трпним придевом, може да се веже и за објекатски конституент са којим конгруира. Уопште, у ситуацији када се предикативни атрибут односи на објекат, њиме се одређује стање, изглед или положај објекатског референта, што значи да се сам објекат поставља у одређени ситуациони оквир. Према М. Ивић (1995: 133-135), то је тзв. 'ситуациони детерминатор'. У свим забележеним примерима он је препонован у односу на глагол.

Предикација је означена прелазним глаголом, те је могућа трансформација предикативног атрибута у објекатску клаузу.

...кадъ ће мо **твое лице осушено видийши!** (НС,14)

/→ кад ћемо видети твоје лице како је осушено/

... ерѣ **их** [народ] у историјписцима Римскимъ **споменуће налазимо** (ДНС,3); Дакле су **Србљѣ**, као што ий доцнѣ **подѣлѣће налазимо**... (ДНС,54); Зар ты нежелишъ **нашу Госпођу усрећену видийши?** (НС,28); ...оди да и **тебе усрећеног видим**... (НС,102); ... наша ће бити већа радост и **друге усрећене видийши** (НС,119)

У једном примеру удружен је трпни придев са препонованом допуном у локативу: Ах, сладка Царицо, кад **ћу те у тихом чувству занешену видийши?** (НС,46)

Забележен је и пример у коме је трпни придев у позицији предикативног атрибута блокиран допуном у инструменталу:

Видила самъ Ассана мртвогъ, **крвљу попрскана** у ходнику моме. (НС,69); ... сама сам га моимъ очима **видла крвљу попрскана** и бездушна на споду лежећа. (НС,70) ... но мое разлабѣће очи **ојазе** Ассана **ранама посугогъ** и мртвогъ (НС,71).

2.2.2. Има примера са правим придевом који се везује истовремено за субјекатски односно објекатски конституент и за глаголски предикат са којим успоставља координиран однос.

2.2.2.1. Интерпретативним трансформима у следећим реченицама могуће је успоставити значење пратилачке околности односно две нове реченице са координираним предикацијама:

... и ако ме она управо **люби** **я љу задовољяѣ** и у шуми **живийши**. (НС,59)

/→ ...ако ме она љуби, ја љу и у шуми живети и при том љу бити задовољан/

/→ ...ако ме она љуби, ја љу и у шуми живети и бићу задовољан/

Кадъ се одавде уклонимо, онда ћемо ићи тражити твоје родитеље, па ако ий **нађемо**, тада **ће мо се радостни** у нашу земљу **врайийши**. (НС, 10); ... а мой стрижъ **мртавъ лежи** (НС,65); Царица ти е животъ измолила, **живи безбедан** од ярости Синанове (НС,66); Станите свирепи, **безчувствена** [безосећајна] **йовичем** (НС,70); **Видила сам?** **Ассана мртвогъ**, крвљу попрскана у ходнику моме (НС,69); ... не укидай старцу ову малу радостъ, кои жели, да **те срећног види** (НС,102); Моя е сва желя **Синана срећ-**

ногъ видийши (НС,109); ... сама сам га моимъ очима видла крвлю попрскана и **бездушна** [мртва] на споду лежећа (НС,70); ... но мое очи опазе Ассана ранама посутог и **мртвог** (НС,71); Синанъ ће те у долини плачевной споминяти, кад му туга прси стегне, и кадъ га **жива** као мртва у гроб понесу (НС,96-97)

Забележен је један пример у коме је предикативни атрибут парцелацијом одвојен од ткива матичне реченице (в. Суботић 1994: 607-613):

Садъ кудъ самъ престао? У туђој земљи **непознаџъ**, безъ трошка и потребе, іоштъ да тебе не нађо, са свимъ бы ме очаяніе свладало (НС, 5)

У наредном примеру појављује се проблем услед обличког поклапања придева средњег рода са прилогом за начин те се забележени пример може интерпретирати на различите начине:

... и сунце **миловидно** сия. (НС,111)

!→... и сунце сија и при том је миловидно (Какво сунце сија?)/

или: !→... и сунце миловидно сија (Како сија сунце?)/

2.2.3. У позицији предикативног атрибута забележени су и примери са редним бројем. У свим примерима он се налази у препонованој позицији.⁹ Њиме се истиче који је по редоследу субјекат извршио назначену радњу (ако конгруира са субјектом) или који је по реду објекат који је обухваћен наведеном акцијом.

Ти ме и у срећи **првѣй** ѿсеѣуеш... (НС,107); **Прва** те **Ламбра** у срећи ѿоздравля..., (НС,111); Ствар ничија јест онога, **који је први** ѿрисвоји (ПП,52); Заоставша сопственост, дакле, сматра се као ничија, и јест онога **који је први** ѿрисвоји. (ПП,55); По чему и ствар његова постаје ничија и јест онога **који је први** ѿрисвоји. (ПП,71); ... како **тај** **првѣй** тужбу (рекурсъ) **ѿредложи**, да цар наредбу чини кодъ суда... (ДНС,104); ... зато **я тебе првогъ** у коло мое радне **узимаѣъ**, **тебе првогъ** моіомъ любовію **дариваѣъ**. (НС,108); Шта више видимо, да су Хунни и Авари на Славене врло кивни были, и **на њи су прве** **нападали**. (ДНС,12); **На Истріане** су Римляни **прве** **наишли**... (ДНС, 2)

У свим примерима употребљен је редни број /први/ јер је то место наравно најистакнутије, престижно и у неким случајевима (нпр. присвајања) једино.

2.2.4. Поред партиципа и придева, у позицији предикативног атрибута могу се наћи и неконгруентне падежне конструкције. М. Пети због тога сматра да предикативни атрибут није никаква допуна субјекту или објекту, те да они могу за допуну имати само атрибут, који је синтаксички дефинисан из односа према речи која у реченици стоји за један или други елемент. "Предикатни проширак као синтаксичка категорија није у реченичном устројству дефинисана по морфолошким обележјима речи којима су изражени. Само се типови предикатног проширка они који су исказани придевском речју или изразом с граматичким значењем придева, морфолошки могу слагати с речју која у реченици стоји за субјекат" (Пети 1979: 148-149).

2.2.4.1. У позицији предикативног атрибута забележила сам падежне конструкције у инструменталу и локативу, као и конструкцију са прилогом /као/.

2.2.4.1.1. Квалификативни инструментал у позицији предикативног атрибута, блокиран предлогом /с(а)/, у значењу карактеристичне појединости по-

⁹ У раду Јб. Суботић и В. Петровић (Суботић – Петровић 2000:1154) редни број је забележен углавном у примерима у којима је заузимао постпоновану позицију.

сесора, забележен је у неколико примера. Инструменталом се може квалификовати интегрални део неког појма, али и његова одвојива појединост која је присутна приликом реализовања корелативне предикације (Радовановић 1977а: 97).

У наредном примеру налази се синтагма блокирана придевом као обавезним детерминатором. У овом случају инструментал у значењу неодвојиве појединости могуће је заменити квалификативним генитивом, без промене у значењу (в. Ивић 1956: 267-269). Сви забележени примери могу се парафразирати одговарајућом конструкцијом у значењу пратилачке околности уз глагол /имати/ (в. Суботић – Петровић 2000: 1153). Тако је и у следећим примерима:

О како се моме взору **совестъ** представља! Сва изгребена и испребјана, с' **раздрленимъ грудма и расплетеномъ косомъ**, јуче, до Бога се чуе... (НС,52)

/→ ... јауче и при том има раздрљене груди и расплетену косу/

... зашто гризешъ мое старе кости, зашт' ме твоим јаданѣмъ трзашъ из оне радости, коју **самъ** мало пре с' **чистом совѣстю** *уживао*? (НС,100)

Забележени су и примери у којима инструментал носи значење одвојиве појединости, односно карактеристичног обележја неког појма. За разлику од инструментала којим се квалификује интегрални део неког посесора, ова конструкција постиже своју неопходну информативност, односно квалификује одређени појам и без присуства обавезног детерминатора (в. Ивић 1995: 188-189). У овом случају не постоји могућност замене квалификативним генитивом.¹⁰

У наредним примерима уз инструментал се налази допуна у месном локативу: Текъ што сам одъ тебе изашао, **Везиръ** с тигровомъ јаростју и **мачем у руци** *нападне* на мене да ме погуби... (НС,75)

/→ Везир ме са тигровом јарошћу нападне, а при том је имао мач у руци/

/→ Везир ме са тигровом јарошћу нападне. Имао је мач у руци/

Дале мало стаяше странни младић, и Синан с **ужасним у руци мачевима**... (НС,69);

...а при томъ и онога **дса, што е съ комадомъ** *меса* преко воде *бродило*, опомене се... (У,4)

У следећем примеру предикативни атрибут јесте у инструменталу, допуњеном новом инструменталном конструкцијом у значењу саставног дела:

... као да е **она** за десет година спавала, а садъ **са ружомъ** али са бодљама *изишла*. (У,17)

/→... а сада је изашла и при том има бодљикаву ружу у рукама/

У следећем примеру: ...а **Вук Бранковић** [...] истина *дошао беше* с **войском** на Косово... (ДНС,84), именица у инструменталу (војска), поред социјативног, можда би могла да понесе и посесивно значење одвојиве појединости (војска је вр-

¹⁰ За постојање напоредности употребе квалификативног генитива и инструментала потребно је да квалификација интегралног дела неког појма истовремено означава особину датог појма у целини, а присуство обавезног детерминатора придевског типа, као неопходан услов за формирање дате генитивне конструкције, представља битну разликовну линију у њиховој употреби. Област коју захвата инструментална конструкција шири је у односу на генитивну у том смислу што се њиме може квалификовати само присуство неке појаве (И), али и оно што резултира из датог присуства (И,Г). Исто тако, за разлику од генитива који може да понесе само придевску функцију, инструментал се појављује и у придевској и у прилошкој функцији (Ивић 1956: 260-269). Ово може лепо да се уочи у примеру: Текъ што сам одъ тебе изашао, **Везиръ** с **тигровомъ јаростју** [како?] и **мачем у руци** [какав?] *нападне* на мене да ме погуби... (НС,75)

ста власништва сваког војсковође), те би се ова инструментална конструкција могла интерпретирати и квалификативно.¹¹

Иста таква интерпретација важила би и за наредни пример, у коме се уз инструментал налази додатак у акузативу са предлогом /за/, којој би корелат у савременом српском језику била конструкција са прилогом /као/ у значењу "у својству, рангу нечега":

... и њима градове предавши, у којима *ће царски човек са стражом* за знакъ господарства *пребиваџи* и данакъ одсѣкомъ примати. (ДНС,89)

/→ ... у којима *ће царски човек пребивати* и при том *ће имати стражу* као знак господарства?/

У следећем примеру инструментална конструкција у значењу одвојиве појединости може унети и значење намере. Поставља се питање да ли се овде ради о конкретном предмету (тужби као писменом документу) или пак о намери да се изврши одређена акција.

А *кој би съ тужбомъ* цару *дошао* и онога да прислуша... (ДНС,104)

/→ А који би дошао цару и при том имао тужбу.../

/→ А који би цару дошао да би тужио.../

Познае ли већ еданпут *Г. Вукъ с каквомъ е пртеномъ* [јадном] *оправомъ* *пошао*, да се за учителя издае; (У,14)

2.2.4.1.2. У три примера забележен је и квалификативни локатив блокиран предлогом /у/ и детерминатором, обавезним и необавезним. У њима лексички експоненти локативне конструкције појављују у значењу разних душевних и физиолошких стања. Дакле, субјекат осећа неко стање или се пак налази у њему док врши неку другу радњу.¹² Ову синтаксичку структуру Т. Батистић издваја у посебну јер се њени трансформи у виду копулативне реченице могу експлицирати и на тај начин што се копула може заменити глаголом /осећати/ без промене у значењу (Батистић 1972: 51-52). Треба, међутим, напоменути да у том случају падежна конструкција у локативу у функцији предикативног атрибута бива замењена акузативом у функцији директног објекта уз глагол /осећати/.

Цар[ица]. (*у великой борби* гледи га) (НС,76; 85)

/→ Царица га гледа. *У великој је борби*/

/→ Царица га гледа и при том осећа велику [душевну] борбу/

Узме стрелу, постоји неколико с ниом *у внутренем боренију*, потом почне... (НС,94)

Шта си се ты млада и *у онаком очаянию* и завештати могла? (НС,53)

Забележени су и примери у којима конструкција у локативу може бити интерпретирана само као кондензатор дубинске предикације у којој се појављује као лексичко језгро предиката. Овде копула не може бити замењена глаголом /осећати/ због тога што се не ради о унутрашњем, духовном стању субјекта, већ о спољашњим карактеристикама.

Она [судбина] их у животъ уводи, те се рађаю, расту, ячаю, старе, гину, и *у другомъ виду*, опетъ преображени у новъ животъ *стѹѹаю*. (ДНС,39)

/→ Они ступају у нов живот и при том су другачији/

¹¹ О овом типу посесивности говори се као о 'оказионално неутуђивој' (*Кашеџория посесивности в славянских и балканских языках* 1989: 61). Дакле, реч је о посесору са обележјем живост, при чему у односу посесор: посесум увек постоји доминантан члан (нпр. учитељ: ученик).

¹² Т. Батистић при том каже да се овде ради о детерминацији самог субјекта, а не глаголске радње, што формално доказује придевским трансформима у оним ситуацијама у којима постоје одговарајуће придевске лексеме.

У наредном примеру субјекат је у плуралу, означавајући мноштво, а конструкцијом у локативу истиче се стање које јесте заједнички именитељ сваком појединцу присутном у датој ситуацији.

Сви сѝое сокрушени у дубокој тишини. (НС,122)

/→Сви стоје скрушени. Нико не проговара/

Веома експресивним изразом /у дубокој тишини/ наглашава се заправо апсолутна статичност свих појединаца у датом мноштву, изражена аудитивним утиском потпуне тишине, мука. Ова експресивност постигла се метафоричним транспонованем једне од сема нижег ранга из семантичког садржаја придевске лексеме /дубок/, иначе придева са основним значењем простора ('који има велику дубину'¹³) у којима је сема /велик/ трансформисана у сему 'интензиван, изразит'. Архисема придевске лексеме /дубок/ у основном просторном значењу ('простирање, пружање у вертикалном правцу испод нивоа посматрања') добија ново апстрактно значење ('изразито у различитом смислу').¹⁴

2.2.4.2. Поредбена конструкција уведена прилогом /као/ и именицом или именском синтагмом у значењу "у ком је рангу, својству учесник дате ситуације" (в. Пети 1979: 166; Суботић – Петровић 2000: 1154) забележена је у неколико примера. Најчешће су то лексеме којима се означава занимање, функција, положај персоналног субјекатског референта, али понекад то може бити апстрактан појам којим се приписује одређени статус, односно посебно обележје као у последња три примера.

... онџ [...] *није могао као скитњий или варварскй народъ дойћи...* (ДНС,31-32); ... тако е онџ у томџ истомџ смислу *као старѣшина врховный* над свима *разѝолаѝао...* (ДНС,75); ... а Славени су узѝ нѣга *као помоћници ѝристѝаѝи морали...* (ДНС,14); ... кое онџ *као тобоже Грамматикѝ и филолог валяло бы да е досадѝ изучѝо* (У,11); ... Вукѝ Бранковић истина не пише се [=потписује се] *као краљ*, али ... (ДНС,83); Ако се деца и оца и матере лише; на који случај устаје опште сваком способном право *као воспитатељ или тотор деце* родитеље заменити (ПП,94); Ово юштѝ *као сувишакѝ* додеамѝ. (У,23)

3. АПОЗИТИВНИ АТРИБУТ

3.1. Када је реч о апозитивном атрибуту требало би напоменути то да се њиме квалификује одређени именски појам, али, за разлику од атрибута, ова квалификација као да је накнадно додата.¹⁵ Дакле, атрибутом се приписује неко трајно, постојано својство именском појму, а апозитивним атрибутом –

¹³ Ово је дефиниција основног значења придева /дубок/ дата у *Речнику срѝскохрваѝскоѝ књижевноѝ језика (Речник срѝскохрваѝскоѝ књижевноѝ језика 1967)*.

¹⁴ Наведени термини употребљени су према Гортан-Премк (1997: 105-107), где се овај тип метафоричног транспонованга значења назива *метафоричном асоцијацијом заснованој на ѝтрансформацијама ѝиѝиа конкретѝно – аѝѝѝпрактѝно*. О простору у метафоризацији апстрактне лексике (политичке, лингвистичке) пише и П. Пипер (1997: 118-133) истичући да се просторно мотивисаним метафорама омогућује конкретизација апстрактног садржаја, који тада бива замишљен као тродимензионални објекат.

¹⁵ З. Тополињска за атрибут каже да "као свако обогаћење конотације једног појма, он истодобно ограничава његову денотацију, па га у том смислу можемо назвати рестриктивним модификатором или – сагласно са шире прихваћеном терминолошком праксом – рестриктив-

појму у позицији субјекта или објекта приписује се нешто ново на комуникативном плану, односно рематизује се именски антецедент (в. Мусић 1934: 129; Суботић – Петровић 2000: 1143-1149). Апозитивни атрибут често је интонационо и позиционо издвојен, чак и парцелисан. Реализује се само у оквиру номиналне синтагме, успостављајући односну везу са именским референтом те се на површинској структури понаша као кондензатор релативне реченице (в. Петровски 1997/78: 52, 54; Суботић – Петровић 2000: 1143-1149). Понекад се, поред релативног, може развити и узрочно значење, што се и наглашава приликом анализе.

Ако придев разликује вид, а апозитивни атрибут је у номинативу (или акузативу који се облички поклапа са номинативом), употребљава се само у неодређеном виду јер у дубинској структури функционише као лексичко језгро предиката (Мусић 1934: 129; Суботић – Петровић 2000: 1151-1152). Овом особином апозитивни атрибут разликује се од атрибута, који може имати и одређени и неодређени вид придева. Исто тако, апозитивни атрибут може се везати и за именички и за анафорски референт, док атрибут стоји искључиво уз именицу. Са друге стране, за разлику од предикативног атрибута, именски референт на који се односи апозитивни атрибут мора бити експлициран (Суботић – Петровић 2000: 1151). Међутим, појављују се и случајеви са правим придевима у позицији апозитивног атрибута у којима именски референт није експлициран (податак о лицу инкорпориран је унутар предиката оформљеног личним глаголским обликом: Ламбро, Ламбро, могу ли престати **јдна** кукати.../НС,15/), али се он обавезно појављује у реченичној структури одговарајућег интерпретативног трансформе.

3.2. У анализираној грађи у позицији апозитивног атрибута забележени су партиципи (партицип презента активни, партицип презента пасивни, партицип претерита активни и партицип претерита пасивни), прави придеви и предлошко-падешке конструкције у генитиву, акузативу, инструменталу, локативу и конструкција уведена прилогом /као/.

3.2.1. Партицип презента активни /-ћи/ у функцији апозитивног атрибута забележен је у десетак примера. У свим примерима губи значење процесуалности, почиње да означава неко трајно својство (живећи) или пак особину која проистиче из сталног вршења одређене радње или налажења у одређеном стању (ударајући, пловећи) и понаша се као кондензатор релативне реченице: И народи овуда **живећи** [...] постајаше познатији (ДНС,3)

/→ И народи који су овде живели постајаше познатији/

А другачије није ни мýслити кадъ су Римляни већ у првомъ вѣку, како су овамо доспѣли, тай град Сремъ (...) већ у велико цѣлѣноиъ застали (ДНС,8); ... нужно је приметити, да под именом природног стања православ ништа друго не подразумева

ним атрибутом". Са друге стране, она дефинише апозитивни атрибут као спољашњи модификатор именичке синтагме који ипак представља део конструкције која заузима одређену аргументску позицију, али не функционише као самостални део реченичне конструкције. У позицију апозитивног атрибута ставља се садржина која треба да привуче пажњу адресата. Поред ове, постоји и конструкција која подсећа на апозитивни атрибут, али, за разлику од ње, функционише самостално, модификујући реченични садржај (Тополињска 1981: 6-10). Овај тип 'самосталног апозитивног атрибута' или 'апозитива' (в. Бурзан 1990; Петровски 1997/98) није предмет анализе у овом раду.

појму у позицији субјекта или објекта приписује се нешто ново на комуникативном плану, односно рематизује се именски антецедент (в. Мусић 1934: 129; Суботић – Петровић 2000: 1143-1149). Апозитивни атрибут често је интонационо и позиционо издвојен, чак и парцелисан. Реализује се само у оквиру номиналне синтагме, успостављајући односну везу са именским референтом те се на површинској структури понаша као кондензатор релативне реченице (в. Петровски 1997/78: 52, 54; Суботић – Петровић 2000: 1143-1149). Понекад се, поред релативног, може развити и узрочно значење, што се и наглашава приликом анализе.

Ако придев разликује вид, а апозитивни атрибут је у номинативу (или акузативу који се облички поклапа са номинативом), употребљава се само у неодређеном виду јер у дубинској структури функционише као лексичко језгро предиката (Мусић 1934: 129; Суботић – Петровић 2000: 1151-1152). Овом особином апозитивни атрибут разликује се од атрибута, који може имати и одређени и неодређени вид придева. Исто тако, апозитивни атрибут може се везати и за именички и за анафорски референт, док атрибут стоји искључиво уз именицу. Са друге стране, за разлику од предикативног атрибута, именски референт на који се односи апозитивни атрибут мора бити експлициран (Суботић – Петровић 2000: 1151). Међутим, појављују се и случајеви са правим придевима у позицији апозитивног атрибута у којима именски референт није експлициран (податак о лицу инкорпориран је унутар предиката оформљеног личним глаголским обликом: Ламбро, Ламбро, могу ли престати **једна** кукати.../НС,15/), али се он обавезно појављује у реченичној структури одговарајућег интерпретативног трансформе.

3.2. У анализираној грађи у позицији апозитивног атрибута забележени су партиципи (партицип презента активни, партицип презента пасивни, партицип претерита активни и партицип претерита пасивни), прави придеви и предлошко-падешке конструкције у генитиву, акузативу, инструменталу, локативу и конструкција уведена прилогом /као/.

3.2.1. Партицип презента активни /-ћи/ у функцији апозитивног атрибута забележен је у десетак примера. У свим примерима губи значење процесуалности, почиње да означава неко трајно својство (живећи) или пак особину која проистиче из сталног вршења одређене радње или налажења у одређеном стању (ударајући, пловећи) и понаша се као кондензатор релативне реченице: И народи овуда **живећи** [...] постајаше познатији (ДНС,3)

/→ И народи који су овде живели постајаше познатији/

А другачије није ни мислити кадъ су Римляни већ у првомъ вѣку, како су овамо дошѣли, тай град Сремъ (...) већ у велико **цѣтаюћий** застали (ДНС,8); ... нужно је приметити, да под именом природног стања православ ништа друго не подразумева

ним атрибутом". Са друге стране, она дефинише апозитивни атрибут као спољашњи модификатор именичке синтагме који ипак представља део конструкције која заузима одређену аргументску позицију, али не функционише као самостални део реченичне конструкције. У позицију апозитивног атрибута ставља се садржина која треба да привуче пажњу адресата. Поред ове, постоји и конструкција која подсећа на апозитивни атрибут, али, за разлику од ње, функционише самостално, модификујући реченични садржај (Тополинска 1981: 6-10). Овај тип 'самосталног апозитивног атрибута' или 'апозитива' (в. Бурзан 1990; Петровски 1997/98) није предмет анализе у овом раду.

него прибор [=скуп] права, човеку **припадајући**[х] (ПП, 27); Диоклетија пак или источно Далмација (Зета дойна) [...] у непрестаномъ додиру са Травуниомъ србскомъ **налазећа се**, издавна се съ њима удружила была... (ДНС,64/65); Имамо више писменихъ споменика глагольскихъ [...] **допирућих** до кирилловог времена... (ДНС,34); Кои под завѣсу овога вѣковима прикривенога позорја загледили жели, тога опоминѣмъ, да се пусти погледомъ своимъ умнымъ средомъ Србске землѣ од Београда преко Косова и Захумља и Црне горе до Дубровника, па езикъ тай сравни са езикомъ южныхъ Славена овыхъ старосѣдиоца уза цѣлу дуж те Србске землѣ данасъ **становуюћих**, и до крайнихъ њиховыхъ граница у Истрию, Крайньску и Штаерску **пружауюћих се**; па узъ то нека се обазре на [...] па и на езикъ у старымъ споменицима србскимъ и югославенскимъ **налазећий се** (ДНС,47); Двѣ крайне приморске жупаніе србске, Неретва и Тарвунія [...] долазиле су у непрестаный додиръ [...] са Хрватима у море **ударауюћима**, са Венецијанима по трговини моремъ Ядранскимъ **пловећима** (ДНС,65); Дакле е Србска земля већ до Неманѣ поцѣтана была на три дѣла, осимъ партая у њима **налазећих се** (ДНС,72); ... па су волѣли и трећег изъ породице већ **владауюће** (ДНС,79); Чини се као да е ово краљѣство рашко у Расіи поставше [...] и на три среднѣ жупаніе почивало [...] а са петъ подунавскихъ међу Тимоком и Дриномъ **лежећих** у слабой свези придржавало се (ДНС,81).

У наведенимъ примерима партицип се појављује са адвербијалном допуном у препонованомъ положају (овуда живећи), са допуном у темпоралномъ генитиву у значењу адлативности/терминативности (до крайнихъ њиховыхъ граница у Истрию, Крайньску и Штаерску пружауюћих се; [споменика] допирућих до кирилловог времена), у дативу (човеку припадајући[х]), у месномъ акузативу (са Хрватима у море ударауюћима; старосѣдиоца уза цѣлу дуж те Србске землѣ данасъ становуюћих), у месномъ инструменталу оријентационогъ типа ([жупанија] међу Тимоком и Дриномъ лежећих), у просекутивномъ инструменталу (моремъ Ядранскимъ пловећима), у месномъ локативу (осимъ партая у њима налазећих се), у месномъ локативу који може, заменомъ партиципа (оформљеногъ глаголомъ лексемомъ /налазити се/) копулативнимъ предикатомъ, постати лексичко језгро предиката (езикъ у старымъ споменицима србскимъ и югославенскимъ налазећий се → језикъ који је у старимъ спскимъ и југословенскимъ споменицима) и у локативу стања (Батистић 1972: 47) као лексичко-семантичке допуне семикопулативномъ глаголу коју је могуће трансформисати одговарајућомъ глаголомъ лексемомъ или копулативномъ предикацијомъ при чему локатив постаје лексичко језгро предиката ([земља] у непрестаномъ додиру са Травуниомъ србскомъ налазећа се → која се непрестано додирује са Травунијомъ српскомъ / → која је у непрестаномъ додиру са Травунијомъ српскомъ).

3.2.2. Партицип презента пасивни /-м/ забележен је у два примера. У оба примера партицип се може развити у релативну реченицу.

У наредномъ примеру партицип презента пасивни може бити замењен трпнимъ придевомъ, а уз њега се налази допуна у генитиву у значењу агенса:

... ко се нпр. брани, или друге неће да потпомогне или штету **од другогъ наносиму** силомъ одбија; не потпада под одговор као штетноситељ. (ПП, 73)

/→ ... или штету, која је наносена од другогъ, силомъ одбија.../

У другомъ примеру партицип презента пасивни оформљен је од непрелазногъ глагола /зависити/ у негираној форми уз који се налази допуна у локативу. Позицију партиципа данасъ би у савременомъ језику заузимао придев /независан/: Сва остала земља (жупе) [...] припадала е србскомъ народу подъ управомъ **домаћомъ** унутрености **независимомъ**. (ДНС,90)

/→ Сва остала земља [...] припадала је српскомъ народу под управомъ **домаћомъ** који је унутрености био независимъ (=независан)/

3.2.3. Партицип претерита активни /-вши/ забележен је у неколико примера. Интерпретативни трансформи најчешће могу бити релативне реченице, али су у неким примерима могући реченични трансформи са каузалним значењем. Глаголске лексеме које се налазе у основи партиципа имају значење промене стања (настајање, нестајање или једноставно – кретање). Овај партицип у атрибутој функцији данас има корелат у глаголском придеву радном (одбегао, -ла, -ло) или глаголском придеву трпном.

3.2.3.1. У следећим примерима развија се релативно значење:

Откуда зактева цел ова: 1. Соживљење супружника, по којем једно од супружника **одбкше** може се натраг дотерати. (ПП, 89)

/→... по којем се једно од супружника, које је одбегло, може натраг дотерати/
Држава се воопште узети може као друштво произвољно, уговором **поставше** (ПП, 101); То се дае мыслити и по обычаю до наших времена у Унгарској и Хрватској **доспѣвшемъ** (ДНС,62); Чини се као да е ово кралѣвство рашко у Расіи **поставше** [...] и на три среднѣ жупаніе почивало [...] а са петѣ подунавских међу Тимоком и Дрином лежећих у слабой связи придржавало се (ДНС,81); ... кои од Вукашина намѣстника царскогѣ, **државшегѣ** Раму и доиню Босну и Расію, убиен бы... (ДНС,81); Тако то до найновіих времена траяше, докѣ већ Србима иоште у Србіи **заоставшими** не бы према глави... (ДНС,89)

3.2.3.2. У наредним примерима, поред релативног, могло би се развити и значење узрока: ... па и Россия посебице **пострадава** приклонила се Стефану. (ДНС,88)

/→ ... па и Русија се, која је посебице пострадала, приклонила Стефану/

/→ ...па се и Русија, будући да је посебице пострадала, приклонила Стефану/

Доцніе е тек како е племе Немањино из Диоклитіе у Србску земљу **премѣстивше се** жупаніом Рашкомѣ управљати почело [...] почела е ова жупанія Рашка надѣ другима првенство и старѣшинство добивати. (ДНС, 65)

/→Доцније је тек, како је племе Немањино, које се преместило из Диоклитіје у српску земљу, почело Рашком управљати, почела ова жупанија рашка над другима првенство и старешинство добивати/

/→Доцније је тек, како је племе Немањино, будући да се преместило из Диоклитіје у српску земљу, почело Рашком управљати/

Уз партиципе забележене су препоноване допуне у терминативном темпоралном генитиву ([обичају] до наших времена /у Унгарској и Хрватској/ **доспѣвшемъ**), у месном генитиву са значењем аблативности и адлативности ([племе] из Диоклитіе у Србску земљу **премѣстивше се**), у акузативу у значењу директног објекта ([Владислава] **државшегѣ** Раму и доиню Босну и Расію), у омогућивачком инструменталу ([*друшћиво*] **уѣговором њосѣавше**), у месном локативу (кралѣвство рашко у Расіи **поставше**) и у месном локативу уместо циљног акузатива ([обичају] /до наших времена/ у Унгарској и Хрватској **доспѣвшемъ**).

3.2.4. Партицип претерита пасивни, данашњи глаголски придев трпни, забележен у позицији апозитивног атрибута у свим примерима формиран је од транзитивног глагола.

Права наша, спољашњим дејствима **придевена**, или се на ствар какву односе, или на лице; (ПП,41)

/→Права наша, која су придевена спољашњим дејствима, или се на ствар какву односе, или на лице/

Ако се није одрекао, и та је ствар, **забачена** или **порашена** [=остављена], другом у руке дошла, овај се сматра као мними притжажатељ... (ПП,58); Ако се ствар **повређена** у пређашње стање доведе зове се враћање... (ПП, 73); Оваковий младић, дарима природе **украшенъ** лако себи и осимъ царице любви наћи може (НС,81); Твоје срд-

це на гладком челу **изображено** [=уцртано] види се... (НС,108); ... и кои е Грамматику Србску **на нѣмачкій языкъ преведену** одъ Г. Тирола измамио... (У,26); ... оно правило или изятіе (=изузетак) у оноем виду **поставлѣно** и онако **основано**, као правило или изятіе ниште не валя... (У,11); Мени дужность налагае никогъ **увелѣна** одъ себе напуштати. (НС, 39); Свака истина **откривена** по себи је светла... (ДНС,VI); ... говорехи да ови Србљи порекло свое имаю одъ Србляя оныхъ **некрштенихъ** у земльи коя се зове Бойка... (ДНС,16); ...али томе сумню дае, што ова колонія већ **смѣшана** са Славенима и данасъ себе именом Романа (Румуна) назива, а од странных народа се и они, и Славени старостѣдиоци ма и **удалѣни** називаю Власима до данашнѣга дана. (ДНС,23); Бугари **смѣшани** са Хунны и Авары и Татары, колико су многочислени, опет много изгубише од природе свога језыка (ДНС,39); А знамо и доцнѣ по исторіи, да е Константинъ в год. 334. Сармате пограничне **гонѣне** од свога робля радо примио... (ДНС,9); Имамо више писменныхъ споменика глагольскихъ **наѣненыхъ** од ученыхъ испитателя древности... (ДНС,34); ... гдѣ се само споменъ у единой области од ныховогоъ имена **названой**, т.е. Славеніи или Славоніи одржа (ДНС,40); Да бы мы о државномъ животу одъ Неманѣ **зачетомъ** у Србской земльи судити могли... (ДНС,66); Зар е он выше права на престолъ имао, него старій одъ отца **назначеный** и **вѣнчанный**? (ДНС,77/78); ... да е после тога оставио имъ да себи старѣшине, жупане из овыхъ **крштенихъ** избираю по своіой вољи... (ДНС,58); ...партая **пригужена** у сусѣдне двѣ жупе приону уз млађега брата нѣгова Вукана... (ДНС,78); ... Крайнци, Карниоли и Штаерци **окрыжени** Италианима и Нѣмцима едва јошт душу држе (ДНС,39); Хрвати **обколѣни** славенскимъ (южнымъ) народомъ већ су скоро преображени (ДНС,39); ... радио је Тома Хобс, који је [...] причисленъ махијавелистима тако **прозваным** од Николаја Махијавели, који је о владатељу писао (ПП,104); Привилегија, закономъ **издата**, или се управо на особу односе, или на ствар... (ПП, 111); Односи се, дакле, на извршење закона за преступнике **поставленихъ**... (ПП, 117).

У наредним примерима поред релативног, партиципи могу успоставити и узрочно значење:

Као што смо казали да су Србљи **потиснути** од Хуна окренули се на запад, тако су и Бугари [...] од Хунна **потиснути** окренули се на југъ поред Црнога мора... (ДНС,10)

→ Као што смо казали да су Срби, који су били потиснути од Хуна, окренули на запад, тако су се и Бугари, који су такође од Хуна били потиснути, окренули на југ...!

→ Као што смо казали да су Срби, будући да су били потиснути од Хуна, окренули на запад, тако су се и Бугари, јер су били потиснути од Хуна, окренули на југ...!

И на овая саборъ сви дођу, осимъ Николе Алтомана, кои е одъ Вукашина **подржаванъ** Херцеговиномъ и Рациомъ управљао. (ДНС,82)

→... који је био подржаван од Вукашина и управљао Херцеговином и Рацијом.

→... који је, будући да је био подржаван од Вукашина, управљао Херцеговином и Рацијом.

... гдѣ онъ **притесниѣнъ** остави Сисакъ и **йобѣже** у Срблѣ... (ДНС,67)

→ ...где он, који је био притешњен, остави Сисак и побеже у Србију/

→ ...где он, будући да је био притешњен, остави Сисак и побеже у Србију/

Я самъ из дальногоъ вилаета, судбине немилостивымъ оружјемъ **гоненъ** оставимъ отечество, и наумимъ болю срећу тражити... (НС,41)

→ Ја сам из дального вилајета, који сам био гоњен немилостивим оружјем судбине, оставим отечество...!

→ Ја сам оставим отечество јер ме је судбина немилостивим оружјем гонила...!

Стари православни [...] **обманути** пространимъ значењемъ правога и неправога, учили су да је право у предметномъ смислу све оно, што се моралнимъ законма слаже. (ПП,39)

→ Стари православни, будући да су били обманути пространимъ значењемъ правога и неправога, учили су да је...!

→ Стари православни, који су при том били обманути пространимъ значењемъ правога и неправога учили су да је...!

Уз партиципе у наведеним примерима појављују се често допуне у генитиву или инструменталу у значењу агенса. Дакле, кондензована је пасивна реченица ([Сармате] гонџне од свога робља; [младића] дарима природе украшенъ; Хрвати обколѣни славенским /южнымъ/ народомъ). Забележене су и допуне у дативу (спољашњим дејствима придевена права), акузативу (и кои е Грамматику Србску на нѣмачкѣй езыхъ преведену), у циљном акузативу (партая пригушена у сусѣдне двѣ жупе приону уз млађега брата), акузативу намене (извршење закона за преступнике постављених), у инструменталу ([Бугари] смѣшани са Хунны и Авары и Татары), у месном локативу (срдце на гладком челу изображено), у начинском локативу формираном предлошким изразом (да оно правило или изытѣ [изузетак] у оноем виду постављено), као и оне адвербијалног карактера (да оно правило или изытѣ [...] онако основано; [привилегија] законом издата). Забележени су и примери у којима се партиципи појављују самостално, без допуне (и та је ствар, забачена или порашена [остављена], другом у руке дошла; ако се ствар повређена у пређашње стање доведе).

3.2.5. У позицији апозитивног атрибута забележени су и прави придеви. Они кондензују различите реченичне садржаје.

3.2.5.1. У свим примерима кондензована је релативна реченица.

То је наравно следство, да сви плодови како **саморасни**, тако и **производни** као прибавак припадају господару саме ствари. (ПП,54)

/→То је наравно следство да сви плодови како они који су саморасни, тако и они који су производни као прибавак припадају господару саме ствари/

Откуда сви уговори пустаја, подводница, и овима подобних, по себи не стоје. (ПП, 63); [...] пак не указује се он као владатељ, него као човек и најмањем у држави **раван**... (ПП, 133); ... будући је увек приличније да се стотина криваца без казне пусти, него један **невин** на правду осуди (ПП,122); Еда и тебе судбина **подобна мојој** гони? (НС, 1); Нагон дакле само онда може бити правичан кад се на дејствија **праву противна** односи (ПП, 38); [...] следејућа права припадају владатељу: 4. Природне законе условне **положителним противне** забранити. (ПП, 111); Онъ је имао едину одъ незаконогъ брака **кхеръ, лепу** (НС,7); [...] владатељ може пресудом изречену казну другу по виду **мекшу** преобратити (ПП,120); Али ипакъ може се рећи да се таковѣй језыкъ најчистѣ морао задржати у споменицима глагольскимъ нарочито **найстарѣимъ** (ДНС,38)

3.2.5.2. Многи придеви (нпр. јадна, болна, небољна, бедна, несрећна, жалостан) означавају психолошка стања субјекта или објекта, настала као последица неког чина из прошлости. Чини ми се да ниједна трансформација не може толико прецизно да одслика изворно значење које је постигнуто кондензованим исказом, а да израз истовремено задржи првобитну јачину и експресивност. Често се појављују у реченицама када се, тежећи емфатичнијем изразу, наводи стање (обично негативно) у коме се налази учесник у датој ситуацији. Међутим, иста употреба појављује се и у описивању некога, дакле у трећем лицу, или пак приликом обраћања некоме (чиме се обично жели постићи саосећање са стањем саговорника). При томе, саговорник не мора бити свестан ових особина. Оне могу бити део личног или општег мишљења о њему, које је стекао својим поступцима у прошлости (нпр. свирепи).¹⁶ Такви примери забележени су искључиво у *Наоду Симеону*, дакле

¹⁶ "Често је апозитивни придјев усклик од жалости, било да онај што говори, жали своју судбину, било да показује саучешће са туђом" (Мусић 1934: 130).

драмском делу, те би се оваква употреба апозитивног атрибута могла објаснити врстом тежње ка емфатичном, па и театралном изражавању, односном стилем специфичним за овај књижевни род (са дијалогом односно монологом као основним стилским средством), али, чини ми се, и за литерарни стил уопште.

Требало би напоменути и то да је у највећем броју примера управни члан на који се апозитивни атрибут односи оформљен (експлицираном или неексплицираном) прономиналном формом. Ако је реч о конгруенцији са прономиналном формом у позицији објекта, у великом броју примера она се налази у енклитичком облику. У таквим случајевима интерпретативни трансформ, који у свим забележеним примерима добија релативно значење, могућ је искључиво уз пун облик одговарајуће заменице.

Несрећна девојка све е с' овимъ бракомъ изгубила, ништа е већ развеселити не могло, и саме су сузе биле, с' чимъ се она **бедна** забављала. (НС, 8)

!→ ...и саме су сузе биле чиме се она, која се осећала бедно.../

!→ ...и саме су сузе биле чиме се она, која је бедна, забављала.../

Она се **бедна** доста круне одрыцала (НС, 9); ... то е све, чимъ се **бедна** забавља (НС,10); ...у незнаню сам **беданъ** согрешіо (НС,121); Ах, то су речи, да би само мою совестъ утишале, но я ий **несрећна** пријмити не могу (НС, 53); Ламбро, Ламбро, могу ли престати **ядна** кукати...(НС,15); Ахъ како ђу змию загрлити, коя ме е већ смртно ранила, я **несрећна** (НС,54); Шта си се ты **млада** и у онаком очаянию и завештати могла? (НС,53); Шта изрече **болна**! (НС,29); Шта изусти **ядан**? (НС,56); Іошт стоишь **яданъ**, јошт ти ние доста? (НС,67); Неможешъ **несчастный**... (НС,67); О зар забора-вљашъ на себе честитый Везиру, ты **старъ** и у достоинству да са странымъ дечкомъ мейданъ делишь! (НС,62); Оно ми е твога оца црнѣгъ одъ бурне ноћи учинило, да га **свирѣпо** угнявимъ, да... (НС,21); Многе е он **бедне** на правый пут извео... (НС,100); ... могу ли е [совест] **бедну** мучити без никакогъ сожаленія? (НС,52); ... и ништа ми теретъ одлакшати не може, него сузе, сузе, кое ће ме **бедну** до устія гроба пратити (НС,15); Отвори се аду, прогутай ме **живог** (НС,98) Овамо сви, кой сте ми приѣтели, носите ме живу, мртву, **чувствену** или **безумну**... (НС,116); О мене **несрећнога**! (НС, 81); О мене **несрећне** на свету! (НС, 115); ...зашт' не молиш гроб, да ме **бедну** прими (НС,47); Зато си ме **жалостну** неговала, да предмет и жертва порока будем? (НС,16)

У великом броју примера предикат је оформљен глаголском формом у императиву, а субјекат је неексплициран:

... бежи **несрећный** да и ти не пропаднеш? (НС,23)

!→... бежи ти, који си несрећан, да не пропаднеш/

Идите **свирѣпе** беснимъ зверовма. (НС,46); Казуй **беданъ**, о чему е говоръ быо... (НС,57); О бежи **несчастный**! (НС, 58); Тргни се **жалостанъ**... (НС,67); Станте **свирѣпи**... (НС,71); Бежи **свирѣпи** у Арабске пустынкѣ. (НС75) Станте **несрећни**, ... (НС,90); О бежи **несрећный**, ты си свету теготанъ, умри **несрећный** ты сенъ а не чо-векъ. (НС,97); Дакле, приступите вы **срѣчни**. (НС,96)

Забележено је и неколико примера у којима се субјекат обраћа себи. Ни у једном примеру прономинална форма са којом конгруира придев у позицији апозитивног атрибута није експлициран.

Гди си гrome из ведра неба, удри, уби **несрећну**. (НС,47)

!→... уби мене, која сам несрећна/

Шта учини **невольна**... (НС,30); Мое га срце люби, люби? Зулмо! Твое срце люби? О бежи **несчастна**,... (НС,44) Бедна мати моя, коя си **несрећну** родила... (НС,16); [...] стрепимъ ти руку целивати **несрећан** на свету (НС,121); Нема мени утехе, самъ аѣо да с' неба сиђе, могао бы **несрећну** утешити, другій нико... (НС,19);

У једном примеру субјекат говори о себи у трећем лицу:

Пријми любовъ, кадъ ти старацъ **искусанъ** советуе... (НС,54).

А. Мусић напомиње и то да нису ретки примери у којима је 'апозитивни придеј' у номинативу, "док је ријеч, којој припада, у другом падежу, на пр. [...] Јесам ли ти *болан* (мјесто *болну*), говорила, да не чиниш у неђељу кавге" (1934: 130). У анализираном корпусу нисам забележила ниједан такав пример.

У готово свим наведеним придевима апозитивни атрибут појављује се самостално, без допуне. Изузетак представљају конструкције са допуном у локативу којом се повећава степен присуства (односно одсуства) особине означене придевом. Дакле, цела предлошко-падешка конструкција добија значење суперлатива (несрећан на свету).

3.2.6. Апозитивни атрибут забележен је и у неконгруентним падежним конструкцијама.

3.2.6.1. У два примера позицију апозитивног атрибута заузима предлошко-падешка конструкција у генитиву.

3.2.6.1.1. У једном примеру квалификативни генитив блокиран је предлогом /од/ и неексплицираним обавезним детерминатором:

... нећу ли кадгодъ радостъ доживити да ти смей **одъ срца** видимъ. (НС,114)

/→нећу ли кадгод радост доживети да ти видим смех који је од (свег) срца/

3.2.6.1.2. У два примера забележен је генитив изузимања блокиран предлогом /без/. Овај пример могуће је парафразирати одговарајућом конструкцијом са глаголом /немати/:

А да не би оне области **безъ войске** варварскимъ народима изложене остале... (ДНС,5)

/→А да не би оне области које немају воску остале изложене варварским народима.../

Нити слѣдуе изъ тога, да ако они съ Грамматикама имаю погрѣшака, да Србљи источне цркве **безъ Грамматика** мораю неимати погрѣшака. (У,8)

3.2.6.2. У једном примеру уочена је употреба акузатива блокираног предлогом /за/ који би у стандардном српском језику био оформљен одговарајућом поредбеном конструкцијом у значењу "у ком се својству налази означени појам".¹⁷

... у коима ће царски човек са стражомъ **за знакъ господарства** пребивати и данакъ одѣскомъ примати. (ДНС,89)

/→ у којима ће царски човек са стражом као знаком господарства пребивати/

/→ у којима ће царски човек са стражом која је знак господарства пребивати/

3.2.6.3. У два случаја уочена је инструментална конструкција квалификативног типа.

У првом случају конструкција носи значење одвојиве појединости којом се означава трајно својство означеног појма у целини. Сама конструкција може се парафразирати релативном клаузом са глаголом /имати/:

Нити слѣдуе изъ тога, да ако они съ **Грамматикама** имаю погрѣшака, да Србљи источне цркве **безъ Грамматика** мораю неимати погрѣшака. (У,8)

¹⁷ Бележећи различита значења акузатива уз предлог /за/ на материјалу 19. века, Ј. Кашић не бележи ово значење (Кашић 1970).

/→ Нити следи из тога да ако они који имају граматике имају грешака, да Срби источне цркве, који немају граматика, не смеју да имају грешака/

У другом случају ради се о инструменталу блокираном обавезним терминатором, којим се квалификује интегрални део неког појма као трајно својство (у овом случају психолошко стање):

Опет он **са своим неуредним и замршеним мислима** неостаје при ствари. (У,8)

/→ Опет он, чије су мисли увек неуредне и замршене, не остаје при ствари.

3.2.6.4. У наредном примеру забележена је конструкција у локативу. Љ. Батинић каже да овакав тип адноминалног локатива (1972: 194-195) допушта увођење релативне клаузе са одговарајућим придевом, или са глаголом /бити/ који се може заменити са /имати/ уз прелазак локатива у акузатив:

...**ты старъ и у достоинству** да са странимъ дечкомъ мейданъ делишь! (НС,62)

/→... ти који си стар и достојанствен да са страним дечком мејдан делиш/

/→ О зар заборављаш на себе честити везиру ти који си стар и који имаш достојанство (=важан положај у државној управи) да са страним дечком мејдан делиш/

3.2.6.5. Поредбена конструкција уведена прилогом /као/ у значењу "у ком је рангу, својству означени појам у датој ситуацији, али и уопште". Дакле, реч је о трајном својству означеног појма.

Цел науке ове поглавита јест точно и системно знање природних или умом постављених права и дужности **као условија спољне слободе**, а дружевног сосушествовања људи (ПП,26); ...каква права њему **као морално умном створењу** по себи припадају... (ПП,27); ...и од других знања разликује се правословије **као самостојна наука** (ПП,29); Првобитна [права] јесу таква која нам од природе **као чувственоумним створењима, без уплета каквог нибуд рада** пристоје... (ПП,42); Сваколика права, **као умом допуштене можности**, стоје у сходном сојузу, посредством којег се размрсити, и на једно, **као главно право** довести могу (ПП, 44); Ако туђа ствар мојој ствари прирасте, или настави се: то такав наставак или прираштај мени **као притјажатељу главнога** не припада (ПП,55); Одовуд проистичу поњатија о награди, и казни, **као следству поступка**, уколико овакова следства у моралном свету места имати могу (ПП,81); Тако исто спољашњи вид цркве правично зактевати може, да неком одбору, **као представницима читавог друштва** припадне учасће у законодавству... (ПП, 130); ... по овој је црква **као вњешње друштво** држави потчињена... (ПП, 133); Владатељ мора **као морално створење** једној цркви принадлежати [=припадати], **као сочлен цркве**, пак не указује се он као владатељ, него као човек и најмањем у држави раван... (ПП, 133); Славени су се звали они кои су **као старосѣдиоци** из давних времена ондѣ живили... (ДНС,21); Они се зваше Славенски Апостоли не толико зато што су кѣ Паннонцима и Моравцима, **као словенским народима** ишли... (ДНС,37); Уз ове су били отроци **као слуге**... (ДНС,99) = постојали су отроци у рангу слуга; И то би онѣ **као Грамматикѣ** требало да зна... (У,9); ...кое онѣ **као тобоже Грамматикѣ и филологѣ** ваљало би да е досадѣ научио (У,11); Ето какове су мисли Г. Вука, **као високоученога рецензента**, а управо као човека кои саня и бунца као баба у болести (У,16);

4. ЗАКЉУЧАК

У језику Ј. С. Поповића и Ј. Хаџића забележено је присуство како предикативног тако и апозитивног атрибута.

У синтаксичкој позицији **предикативног атрибута** налазимо партиципе (партицип презента активни, партицип презента пасивни, партицип претерита пасивни), праве придеве, редне бројеве и придевске заменице – као кон-

груентне форме, али и различите предлошко-падешке конструкције (у инструменталу и локативу), као и конструкције блокиране прилогом /као/ у значењу "у ком је својству, рангу означени појам у датој ситуацији" – као неконгруентне форме.

У позицији **апозитивног атрибута** забележене су, исто тако, како конгруентне форме – партиципи (партицип презента активни, партицип презента пасивни, партицип претерита активни, партицип претерита пасивни) и прави придеви, тако и неконгруентне предлошко-падешке конструкције (у генитиву, акузативу, инструменталу и локативу) и конструкција блокирана прилогом /као/ у значењу "у ком је својству, рангу означени појам уопште".

Када је реч о партиципима, требало би напоменути да је употреба ових вербидских форми омогућавала, као специфично средство кондензације реченичног значења, један економичнији и концизнији израз, чиме се избегавало непожељно оптерећивање реченичне структуре бројним зависним клаузама.

Глаголске лексеми које се налазе у основи партиципа претерита пасивног, данашњег глаголског придева трпног, семантички се разликују у зависности од функције. Тако, оне које су забележене у позицији предикативног атрибута означавају неко привремено својство појма, настало као последица каквог процеса изван субјекта, али и унутар њега (тада се појављују и примери у којима су партиципи изведени од медијалних глагола /занешен, разгрејан, преображен, смрзнут, онесвешћен и др./ што се објашњава тиме да је неко стање, физичко или душевно, иако настало унутар самог субјекта, морало бити изазвано спољашњим фактором). Са друге стране, у позицији апозитивног атрибута забележени су партиципи изведени искључиво од транзитивних глагола, означавајући особину насталу након деловања неког процеса над датим појмом (украшен, преведен, постављен, откривен и сл.).

Предикативни атрибут у примерима у којима се односи на појам у позицији субјекта упућује на особину, стање, статус или ранг субјекта у оном временском оквиру који је означен управном предикацијом. Управна предикација оформљена је како глаголима мировања (седи замишљена, стоји сокрушена и сл.), глаголима кретања (изаћи богато обдарен, посрнути онесвешћен, преображен ступити у нов живот и сл.), тако и глаголима перцепције (гледати укочена). Исто тако, у позицији предиката појављују се како имперфективни (живити) тако и перфективни глаголи (изаћи). Међутим, битно је то да се предикативним атрибутом приписује неко ново својство именском појму у позицији субјекта, чиме се он рематизује и актуализује.

У реченицама у којима се лексеми или синтагма у позицији предикативног атрибута односи на објекат уочава се то да се предикативни атрибут најчешће појављује уз глаголе перцепције¹⁸ (... сама сам га мојим очима видела крвљу попрскана и бездушна на споду лежећа (НС,70) и сл.) или глаголе кретања (само Котор, као стари царски град [...] оставио је невређен (ДНС,71) и сл.). Код глагола кретања, предикативним атрибутом истиче се, заправо, импресија изазвана приликом првог перцептивног (сознајног) утиска о одређеном ентитету (адлаци-

¹⁸ О пореклу саме конструкције в. Грицкат 1975: 175-186 и Петровић – Суботић 2002: 53-61.

ја) или последњег (аблација). Дакле, у овим случајевима релевантан је актуелан квалитет датог објекта у тренутку у коме перципијент стиче одређени сазнајни импулс у менталној свести. Редундантно је, међутим, да ли ће исти квалитет временом постати трајна особина појма означеног објектом. Исти је случај и у примерима у којим је предикативни атрибут оформљен конструкцијом са предлогом /као/ у значењу "у ком је рангу, својству означени појам у датој ситуацији", односно случајеви у којим се предикативним атрибутом, оформљеним редним бројем, означава који је по реду објекат обухваћен датом радњом. Дакле, веома је битно да се дате особине, стања, статус или ранг, ако имају могућност да упућују и на трајнију особину, односе искључиво на онај временски оквир који је означен управном глаголском радњом (чија семантичка обележја показују или перфективност или изражену динамичност, процесуалност).

Са друге стране, апозитивним атрибутом означава се неко трајно својство одређеног именског појма или особина која проистиче из сталног вршења одређене радње или налажења у одређеном стању. Квалификација овог типа као да је накнадно додата, чиме се означени именски појам рематизује, а дата особина упућује на временски период означен глаголском радњом, али и на онај који би се односио на време пре (па чак и после) вршења назначеног процеса односно налажења у одређеном стању (и народи овуда живећи [...] постајаше познатији (ДНС,3) и сл.). Када је реч о рематизовању појма означеног објектом, битно је напоменути и то да постоје примери у којима апозитивни атрибут означава квалитет неког објекта, настао као резултат процеса перцепције (дакле, у истим условима као и код предикативног атрибута), али се у оваквим реченичним структурама увек појављује темпорални детерминатор који упућује на трајност дате особине (А другачије није ни мислити кадъ су Римляни већъ у првомъ вѣку, како су овамо доспѣли, тай град Сремъ (...) већъ у велико цвѣтаюћий застали /ДНС,8/).

Интерпретативни трансформи примера са предикативним атрибутима добијају форму копулативне координиране (и/или узрочне) реченичне структуре, чиме показују своју примарну повезаност са предикатом. Са друге стране, своју повезаност са именским референтом показује апозитивни атрибут, који се трансформише у одговарајућу релативну клаузу, с евентуално узрочном семантичком нијансом.

ЛИТЕРАТУРА:

- Батинић, Љиљана (1987). Употреба деκлинабилних форми на -ћи у савременом српскохрватском језику. *Прилози проучавању језика*. Нови Сад. 23: 73-94.
- Батистић, Татјана (1972). *Локајив у савременом српскохрватском књижевном језику*. Београд: Институт за српскохрватски језик.
- Брабец, Иван, Мате Храсте и Сретен Живковић (1961). *Грамаџика хрватскога или српскога језика*. Загреб: Школска књига.
- Бурзан, Мирјана (1990). *Глаголски ђидеви у српскохрватском и мађарском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду. Институт за јужнословенске језике.

- Гортан-Премк, Даринка (1997). *Полисемија и орџанизација лексичкоџ сисџема у срџском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ. Библиотека Јужнословенског филолога.
- Грицкат, Ирена (1975). *Сџудије из исџорије срџскохрвајскоџ језика*. Београд.
- Деросси, Злата (1971/2). Предикатни атрибут. *Језик*. Загреб. 1: 26-32.
- Ивић, Милка (1956). Однос између квалитативног генитива и квалитативног инструмента. *Наш језик*. Београд. VII/7-10: 260-269.
- Ивић, Милка (1995). *Линџвисџички оџледи*. Београд: Библиотека XX века.
- Кашић, Јован (1970). Прилози проучавању синтаксичке проблематике прве половине XIX века. *Годишњак Филозофскоџ факулџетџа у Новом Саду*. XIII/1: 263-272.
- Скрипова, Т. М. (редактор издатељства) (1989). *Кашџџория џосесивносџи в славянских и балканских јзыках*. Москва: Наука. АНССР. Институт славяноведения и балкановедения.
- Катичић, Радослав (1986). *Синџакса хрвајскоџа књижевноџ језика*. Загреб: ЈАЗУ.
- Минових, Миливоје (1987). *Синџакса срџскохрвајскоџ-хрвајскосрџскоџ књижевноџ језика за више школе*. Реченица, џадежи, џлаџолски облици. Сарајево: Свјетлост, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Мусић, Аугуст (1934). Значење и употреба партиципа у српскохрватском језику. *Рад хисџоричко-филолоџичкоџ и филозофичко-јуриџичкоџ разреда Јуџословенске академије знаносџи и умјејносџи*. Загреб. 250: 127-157.
- Пети, Мирко (1969). *Предикаџини џроширак*. Загреб.
- Петровић, Владислава и Суботић, Љиљана (2002). Атрибуџија објекта уз глаголе перцепџије. *Научни сасџанак слависџија у Вукове дане*. Београд. 30/1: 53-61.
- Петровски, Марина (1997/8). Глаголски придеви као кондензатори реченичног садржаја. *Прилози џроучавању језика*. Нови Сад. 28-29: 47-53.
- Пипер, Предраг (1997). *Језик и џросџор*. Београд: Библиотека XX век.
- Радивојевић, Павле (1972-73). За измену термина предикатни атрибут. *Језик*. Загреб. 4: 117-122.
- Радовановић, Милорад (1977). Именица у функцији кондензатора (I). *Зборник за филолоџију и линџвисџику*. Нови Сад: Матица српска. XX/1: 64-144.
- Радовановић, Милорад (1977а). Именица у функцији кондензатора (II). *Зборник за филолоџију и линџвисџику*. Нови Сад: Матица српска. XX/2: 81-160.
- Речник срџскохрвајскоџ књижевноџ језика* (1967). Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- Стевановић, Михаило (1988). Попридевљавање глаголског прилога на -ћи. *Од Вука до Белића и даље*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. 163-186.
- Стевановић, Михаило (1988а). Придевска служба трпног придева од глагола који немају тог облика. *Од Вука до Белића и даље*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. 157-162.
- Стевановић, Михаило (1991). *Савремени срџскохрвајски језик II (џрамаџички сисџеми и књижевнојезичка норма)*. Синџакса. Београд.
- Суботић, Љиљана (1977-78). Значење и функција глаголских прилога у роману *Усџа џуна земље* Бранимира Шћепановића. *Прилози џроучавању језика*. Нови Сад. 13-14: 53-67;
- Суботић, Љиљана (1984). Судбина партиципа у књижевном језику код Срба у 19. веку. *Прилози џроучавању језика*. Нови Сад. 20: 5-81.
- Суботић, Љиљана (1994). О парцелацији реченице у језику српских писаца XIX века. *Зборник за филолоџију и линџвисџику*. Нови Сад: Матица српска. XXXVII: 607-613.
- Суботић, Љиљана (1995). О парцелацији реченице (у "Сеобама" М. Црњанског и "Хазарском речнику" М. Павића). *Научни сасџанак слависџија у Вукове дане*. Београд. 23/2: 347-353.

- Суботић, Љиљана (1998). Употреба партиципа у књижевном језику Јована Стерије Поповића. *Зборник за филологију и лингвистику*. Нови Сад: Матица српска. XL1/2: 95-102.
- Суботић, Љиљана и Владислава Петровић (2000). Апозитивни и/ или предикативни атрибут. *Јужнословенски филолоџ*. Београд. LVI/3-4: 1141-1160.
- Тополињска, Зузана (1981). Рестрикција насупрот апозиције: две врсте атрибута именичке синтагме. *Јужнословенски филолоџ*. XXXVII/I-II: 1-11.
- Florschütz, Josip (1940). *Gramatika hrvatskog ili srpskog jezika*. Zagreb.

Исидора Ченејц

ПРЕДИКАТИВНЊЕ И АППОЗИТИВНЊЕ ОПРЕДЕЛЕНИЋ В ЈАЗЫКЕ ЙОВАНА СТЕРИИ ПОПОВИЧА И ЙОВАНА ХАЦИЧА

Резюме

Из двух произведениј Йована Хацича и Йована Стериѣ Поповича были выделены, классифицированы и проанализированы примеры предикативного и аппозитивного определениј с учетом их значения и синтаксической функции. Некогда предикативное определение могло стоять только в причастной позиции, и в связи с этим в статье особое внимание уделено анализу того, в какой мере корреляты бывших причастиј задержались в этой позиции. Изученный материал показывает, что интерпретационные трансформы примеров с предикативными определителями получают облик соединительной однородной (и/или причинной) структуры предложения, чем указывается на свою первичную связь со сказуемым. С другой стороны, свою связь с именным референтом показывает и аппозитивное определение, которое трансформируется в соответствующее относительное придаточное предложение с возможным семантическим оттенком значения причины.

СИНТАКСИЧКЕ ДОПУНЕ И ОДРЕДБЕ У ЈЕЗИКУ ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА

*Рађено под руководством
доц. др Владиславе Пешировић*

САЖЕТАК

У раду се испитује пре свега употреба падежа на Стеријиним делима *Тврдица*, *Невиноста* или *Свештислав* и *Милева*, *Покондирена њива*, *Лажа* и *Јаралажа*, *Зла жена* и *Ајдуци*, с циљем да се утврди којим су се облицима изражавала поједина значења некад и да ли постоје значајније разлике у овом домену синтаксе, тачније рекције и семантике глагола, између језика Јована Стерије Поповића и стања у савременом језику. С обзиром на то да инфинитив може имати вредност именског конституента и да је он био врло фреквентан у ранијем периоду развоја књижевног језика, сагледана је и његова улога синтаксичког средства у функцији допуне.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: синтакса, глаголска рекција, зависни падежи, инфинитив, језик Јована Стерије Поповића: савремени српски језик.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Као прво, покушала сам да напишем све именске облике уз глаголе у делу Ј. Ст. Поповића и да онда уочим да ли постоје разлике у погледу рекције глагола између језика Јована Ст. Поповића¹ и стандардног српског језика. При томе, задржала сам се на оним појединостима које унеколико одступају од стања у савременом српском језику.² При систематизацији примера падежних облика у глаголским синтагмама, пошла сам од општег значења које се може изразити одређеним падежима, односно од њихове функције у реченици, а затим сам пратила којим се конкретним облицима изражавају поједина

¹ Питањем рекције глагола у језику Јована Стерије Поповића бавила сам се и раније у раду: Допуна глагола у делу "Природно право" Јована Стерије Поповића – граматички речник који је објављен у *Прилозима проучавању језика*, 30-32, Нови Сад, 1999-2001. Међутим, с обзиром на то да је истраживање вршено само на језику једног Стеријиног дела, и то на језику *Природног права*, дакле дела које припада посебном, правном функционалном стилу, сматрала сам да је неопходно да се проблем рекције глагола сагледа и у другим делима Јована Стерије Поповића која припадају различитим функционалним стилима.

² Поређење са савременим стањем заснива се на постојећој литератури и на примерима из граматика стандардног језика.

значања. Сем тога, анализом је обухваћен и инфинитив у функцији допуне транзитивних глагола, али и као финална допуна уз одређене глаголе.

Будући да је семантика управне речи релевантна за утврђивање рекцијских односа, покушала сам да утврдим и пратим да ли и како измена семантике речи утиче на рекцију, и обрнуто. Циљ ми је био, дакле, да не само региструјем падежне облике за изражавање појединих значења у језику Ј. Ст. Поповића већ и да их и упоредим са савременим стањем у језику, а уз то да укажем на то да ли семантика управне речи утиче на губљење или мењање неког рекцијског облика.

Истраживање је вршено на следећим делима Јована Ст. Поповића: *Тврдица*, *Невиносћ или Светишислав* и *Милева*, *Покондирена њиква*, *Лажа* и *Јадуци*.³

2. ДОПУНЕ ГЛАГОЛА

У погледу облика именских речи које се јављају у функцији допуне управног глагола разлике између језика Јована Ст. Поповића и стања у стандардном српском језику нису велике, али се може уочити превладавање једног облика који је данас потиснут другим падежним обликом, као и промена значења појединих глагола, што је утицало и на његову рекцију.

Што се тиче позиције објекатске допуне у глаголској синтагми, у језику Јована Ст. Поповића она је унеколико другачија него што је данас уобичајено, јер је објекат често препонован у односу на глагол, док се сам глагол понекад, налази на последњем месту у реченици: *слејо моралном закону њрошивно њослушаније искајти* (*Природно њраво*, стр. 93-94), *њега за кућевној њоглавицу њризна* (*Природно њраво*, стр. 90-91). Иако ово није одлика савременог књижевног језика, стављање глаголског облика, нарочито инфинитива, на крај реченице било је уобичајено у језику српских писаца у Војводини у XVIII и XIX веку (П. Херити, 1983:263). Овакав положај глагола у реченици настао је под утицајем немачког језика, мада је присутан и утицај руско-словенског у овом погледу, јер је руски језик овакав ред речи формирао под утицајем латинског језика крајем XVII века (П. Херити, 1983: 263).

Од падежа у функцији допуне појављују се *џенитив*, *акузатив*, *дајив*, *инструментал* и *локатив*. Инфинитив такође може имати улогу допуне глагола, што је било врло уочљиво у језику Стерије, али и других писаца из истог периода.

2.1. Генитив

Бележим честу употребу словенског генитива у делима Јована Ст. Поповића, који је данас углавном потиснут акузативом. Словенски генитив по-

³ Јован Стерија Поповић, *Тврдица*, Нови Сад, 1838; Јован Стерија Поповић, *Невиносћ или Светишислав* и *Милева*, Будимпешта, 1827; Јован Стерија Поповић, *Покондирена њиква*, Нови Сад, 1838; Јован Стерија Поповић, *Лажа жена*, Нови Сад, 1838; Јован Стерија Поповић, *Јадуци*, Нови Сад, 1842.

јављује се у функцији директног објекта уз негиране прелазне глаголе који, када су употребљени у потврдном облику, захтевају допуну у акузативу без предлога (Стевановић, 1969:190). У функцији објекта уз негиране глаголе код Јована Ст. Поповића налазимо, међутим, и генитив и акузатив: *болесїна чувсїѡа никакве їрїяїносїи осеїѡаїи не моѡу* (Невиносї, стр. 47), *да не їроѡоворїшї ни єдну речї* (Зла жена, стр. 3). Стерија, ипак, употребљава словенски генитив далеко више, тако да то несумњиво представља изразиту разлику према савременом стању, уп. нпр.: *никакве вейї надежде немам* (Невиносї, стр. 67); *да цркнемї, да ме враѡ однесе кад` немамї среїе* (Зла жена, стр. 5); *море зарї шїи немашї їравоѡї имена* (Зла жена, стр. 33); *шїи мумлашї, немашї своѡа їосла* (Зла жена, стр. 2), *нема оне ваїре, шїи е найїре имао* (Невиносї, стр. 64), *на їраѡї несреїѡїнїи сыновїи, немаїе власїи над моїмї сесїромї* (Невиносї, стр. 99), *о їомї никаквї сумнї нема* (Невиносї, стр. 91), *за неѡа расїѡїшїуїи, ал` никаква їласа [нема], ка да у море їроїаде* (Невиносї, стр. 90), *оваз нема своѡа їечайїа, неможе дакли ни досїовїкрносїи имаїи* (Тврдица, стр. 48), *неѡ све се їежжа, канда нема ни їребїене кразїаре* (Зла жена, стр. 131); *у айдука нема ни браїи ни сесїре* (Ајдуци, стр. 41), *месеѡ дана їродїе, а я никаквоѡї їласа не чуемї* (Невиносї, стр. 47), *о боже мой! Од` їоликоѡї времена никаквоѡї їласка чула нисам* (Невиносї, стр. 68), *да я овако у бело обучена їоїемї с` нїме издрїшїмї, и яднїмї, црне му се руке, никаква резона незна* (Покондирена їиква, стр. 32); *о царе не шїїїем я їоѡа* (Невиносї, стр. 32); *я неїїемї раїїе* (Зла жена, стр. 29); *їосрїаїїїу, а не шїу їласа ни яука давайїи* (Невиносї, стр. 8). Овако често присуство словенског генитива у делима Јована Стерије Поповића потпуно је разумљиво с обзиром на време њиховог настанка. Наиме, познато је да је употреба словенског генитива код писаца старијег периода књижевног језика упадљиво чешћа него код писаца новијег доба (Д. Гортан-Премк, 1962: 136).

У савременом језику акузатив је у функцији објекта уз негиране глаголе у експанзији и данас га налазимо у многим случајевима у којима је раније употребљаван словенски генитив (Ј. Кашић: 133). Словенски генитив се данас, углавном, јавља уз негирану форму глагола *имаїи*. На избор форме објекта уз глагол *немаїи* утиче: значење глагола *имаїи*, значење именице која се употребљава у функцији објекта, граматички број именице употребљене у функцији објекта (Ј. Кашић: 134). У данашњем књижевном језику, као и у језику Јована Ст. Поповића, искључена је могућност повезивања глагола *немаїи* са акузативом уколико је тај глагол употребљен у значењу 'постојати', 'бити', 'егзистирати', па ту имамо само генитив (нпр. *Овакве девоїке нема ни у цара – Ајдуци*, стр. 29). У том типу реченице са глаголом *имаїи* (немаїи) употребљеним у егзистенцијалном значењу, ради се о субјектском генитиву. Међутим, исти пример може се интерпретирати и на другачији начин. Наиме, уколико је Стерија употребио глагол *немаїи* у свом основном значењу, у значењу 'поседовати', онда би то био генитив у функцији објекта.

Словенски генитив уз негиране глаголе (нпр. *Болесїна чувсїѡа никакве їрїяїносїи осеїѡаїи не моѡу* – Невиносї, стр. 47; *али кад срдце наклоносїи не осеїа све е бадава* – Ајдуци, стр. 76; *како е леїа и убава, нисамї їиа*

кве девојке никада видила – Ајдуци, стр. 32; *боџъ и моя душа, я овакове ле-йоше* не видо – Ајдуци, стр. 30), данас је углавном замењен акузативом без предлога У савременом књижевном језику употреба тог генитива може бити условљена партитивношћу појма у генитиву (нпр. *Одъ кадъ самъ я овде у кући, йошй се не вина на асйал изнело* – Тврдица, стр. 34) или појавом појачане негације (*ни, ниийи*) у реченици (нпр. *йако самъ я йознавао едноџа кой е свакий дан у кафану долазио, а никада ни крайцаре не йрошио* – Тврдица, стр. 34; *да на овомъ йуйешесйвио ни йруда ни новаца не ййедимъ* – Лажа и паралажа, стр. 47). Генитив у функцији објекта уз било који негирани глагол, изузев глагола *немайи*, употребљава се у и устаљеном скупу речи (нпр. *Црне му се руке, никаква резона незна* – Покондирена тиква, стр. 32). Ово значи да је употреба словенског генитива доследнија код наших старијих писаца, а управо се у овим изразима старо стање језика најдуже чува.

Генитив је употребљаван у функцији објекта и онда када глагол *није био негиран*, односно у примерима у којима бисмо данас очекивали акузатив без предлога (нпр. *народъ е на насъ надежду уйро, од` насъ йомохи чека* (Ајдуци, стр. 112; *сынко, я самъ йи дао савейи* (Лажа и йаралажа, стр. 48); *йражи уйше* (Невиносй, стр. 49). Глаголи *чекайи*, *йражиийи*, *давайи* припадају класи глагола који, најопштије речено, значе процесе којима се успоставља одређени однос субјекта према објекту. У језику предвуковске епохе уз глаголе овакве и сличне семантике јављао се и акузатив и генитив у функцији објекта (Д. Гортан-Премк: 290).

2.2. Акузатив

Акузатив без предлога, као што знамо, основни је падеж за исказивање директног објекта. Уз глаголе који означавају процес говорења, међутим, савсим је сужено семантичко поље именичких лексема у функцији директног објекта на оне лексеме чије значење упућује на реченични садржај (нпр. *џовориийи истйину* → *џовориийи оно ийшо је истйина*). Кад је у питању тзв. унутрашњи објекат (нпр. *рекао је йраву реч*), он је нужно детерминисан, јер бисмо његовим изостављањем добили таутолошку конструкцију (нпр. **рекао је реч*).

За разлику од савременог језика, код Јована Ст. Поповића и наших старијих писаца именицом у акузативу без предлога у функцији објекта могао се означити и садржај онога што се изговара: *йоздрави ми майку кадъ одешъ и кажи йой яде мое* (Ајдуци, стр. 110), *я самъ се научио йо зеленой шуми.одиийи, црвенику сукайи, и нашеџъ кралџвиџа Марка йџвайи* (Ајдуци, стр. 56), *онъ ми е и књиџу явио, џди се йо може чийайи* (Лажа и йаралажа, предговор).

У савременом српском језику предметни садржај глагола овакве семантике изражава се најчешће везом /о + локатив/, ређе конструкцијом /за + акузатив/ и објекатском клаузом. Уколико се уз глаголе комуникативних радњи појави акузатив са предлогом /за/, онда је то други тип допуне, нпр. *џоворили су за њеџа да је йијаница* (М. Ивић, 1972: 30).

Јован Ст. Поповић, уз поједине транзитивне глаголе, уместо беспредлошког акузатива, употребљава /на + акузатив/ у функцији "неправог" објек-

та. Тако глагол /мрзети/ код Стерије добија објекат у акузативу са предлогом /на/: они су одавно еданџ **на другоџ** мрзли (Невиносџ, стр. 4); а џи знаџ, да я **на музику** џоре мрзимџ неџо **на чуму** (Лажа и џаралажа, стр. 10); да не би једна **на друџу** мрзила (Природно џраво, стр. 131). Оваква конструкција карактеристична је и за језик других писаца предвуковске епохе (Питер Херити, 1983: 277).

Уз глагол /гледати/ у језику Јована Ст. Поповића у функцији допуне јавља се, као и у модерном књижевном језику, акузатив без предлога: неџо **сџроџи закон** џледајуџи (Природно џраво, стр. 63); али и конструкција /на + акузатив/: **на џвоју доброџу** џледајуџи (Ајдуци, стр. 47), **мени е доволна ваџа** любовџ, неџледајуџи **на цџл нџне** забаве (Лажа и џаралажа, стр. 39), Ал. (џледајуџи **на Елицу**) (Лажа и џаралажа, стр. 29), **я молимџ изволиџе џоџледаџи** **на ваџеџа Среџу** (Покондирена џиква, стр. 27), **на балџ**, я **коя самџ** некада **на бароне** џреко рамена џледала (Покондирена џиква, стр. 30), **џакџ** и не џледи **на нџџа** (Покондирена џиква, стр. 65), **ко бы** **на оноџ** **бивола** џоџледао (Покондирена џиква, стр. 69). Глагол /гледати/ код Стерије је употребљен и у значењу 'угледати се' и тада добија конструкцију /на + акузатив/ у функцији допуне: **на мене** џледаџ, **ако мислиџ да џиџоџодџ** **буде одџ џебе**, а не **на кое** **какво џубре** (Покондирена џиква, стр. 7). Данас се овај глагол не употребљава у значењу 'угледати се'.

Глагол /руководити/ Стерија употребљава у значењу 'водити' и стога уз овај глагол може да стоји акузатив без предлога у функцији допуне: **руководиџи џравицу** (Природно џраво, стр. 116); **друџа надлеџаџелсџва руководиџи** (Природно џраво, стр. 137-138). У савременом књижевном језику глагол /руководити/ углавном се употребљава у значењу 'управљати' и уз њега се јавља беспредлошки инструментал у функцији допуне, нпр. **руководиџи џредузеџем** (Петровић, Дудић, 1993: 72).

Глагол /управљати/ Јован Стерија Поповић употребљава у значењу 'усмерити' и тада овај глагол постаје комплексно транзитиван и у функцији допуне има акузатив без предлога и акузатив с предлогом /на/ (нпр. **казниџи јесџи физическа зла** **на оне уџрављџи** (Природно џраво, стр. 117); **војинсџво само** **на безбедносџ** државе **уџравиџи** (Природно џраво, стр. 135). У стандардном српском језику глагол /управљати/ у овом значењу употребљава се веома ретко, нпр. **уџравиџи своџ бес** **на некоџа**.

Глаголи типа **наџераџи**, **џримораџи** тзв. "принудно-манипулативни" могу имати и код Јована Ст. Поповића допуну у акузативу без предлога и као другу допуну акузатив са предлогом /на/: **и вредиџеља** **на уваџеније** **своџа џрава наџера** (Природно џраво, стр. 37).

У језику Јована Ст. Поповића поред конструкције /за + акузатив/ и беспредлошког датива са значењем намене, што је уобичајено и за савремени стандардни српски језик, јавља се и акузатив са предлогом /на/⁴ у функцији индиректног објекта (нпр. **на коџа** **бы** **ме осџавџо**, **да џи се џиџо доџоди** (Ај-

⁴ Конструкција /на + акузатив/ са значењем намене често се употребљавала у језику писаца предвуковске епохе, в. Јован Каџић, *Прилози џроучавању синџаксџичке џроблемџишке џрве џоловине XIX века*, Годиџњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. XIII/1, 1970, стр. 269;

дуци, стр. 92); *да владаџиџь сваколика добра грађанина на досџиџжениџе ой-шиџе цели (...)* жерџџивоватиџи може (Природно џраво, стр. 125); *џако и новце или на мене у Врџацџь, или на Г. Георџџа Кириџковиџа у Новџџ Сад уџуџџи-џи* (Тврџица, стр. 3).

2.3. Датив

У језику Јована Стерије Поповиџа у функцији друге допуне уз глаголе комплексне рекџије који припадају групи "принудно-манипулативних" глагола, јавља се датив без предлога или датив са предлогом /ка/ (нпр. *деџу (...)* *каквом заниџаниџу џринуџиватиџи* (Природно џраво, стр. 94), *оноџа (...)* *к личноџ исџуџиваџу своџа обеџаџа наџџератиџи* (Природно џраво, стр. 76). Могуџе је другу допуну заменити реченицом, будуџи да се у дативу, по правилу, налази глаголска именица.

Конструкџија /к + датив/ у примеру *љубов ме џозива к даваџу милосџџи-џе* (Природно џраво, стр. 40) јавља се у функцији допуне глагола /позивати/, иако он не припада групи глагола који су означени као "принудно-манипулативни".⁵ Конструкџија /к + датив/ се јавља у функцији друге допуне уз глагол /позивати/ и уместо џе се у тој функцији могла појавити и реченица.

У савременом књижевном језику у функцији друге допуне уз глагол /позивати/ јавила би се или конструкџија /на + акузатив/ или реченица.

2.4. Инструментал

У стандардном српском језику уз глаголе типа /владати/, /господарити/, /руководити/, /располагати/, /управљати/ јавља се беспредлошки инструментал у функцији објекта.

Код Јована Стерије Поповиџа се уз глагол /управљати/, уколико је употребљен у свом основном значеџу, јавља и објекатски беспредлошки инструментал, али и конструкџија /с + инструментал/ (уп. нпр. *џиџо владаџиџь има џраво државом уџрављаџиџи* (Природно џраво, стр. 112); *џиџовим имаџџем уџрављаџиџи* (Природно џраво, стр. 93), с једне стране, и *кад би закони владаџиџь (...)* *хоџџео с државом своџом уџрављаџиџи* (Природно џраво, стр. 136); *да се са земљом џако уџравља* (Природно џраво, стр. 152)).

2.5. Локатив

Локатив са предлогом /о/ јавља се у функцији допуне уз глаголе /радити/ и /деџствовати/. Конструкџија /о + локатив/ јавља се у функцији допуне гла-

⁵ Предлог /ка/ се веома често јављао у језику војвођанских писаца предвуковског периода, док је данас употреба овог предлога у војвођанским говорима знатно ређа, в. Јован Каџиџь, *Прилози џроучаваџу синџџаксичке џроблемџџике џрве џоловине ХХХ века*, Годиџњџак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. ХХХ/1, стр. 266;

гола /радити/, уколико се овим глаголом указује на неку неповољну, шкодљиву активност (нпр. *све црквене секције забранили и укинули (...) што неправичним и недојучињеним средствима о свом распростираненију и размноженију раде* (Природно право, стр. 132)).

Данас остатке овакве појаве налазимо у изразу *радили некоме о глави* – *припремали* (чију) смрт, погибију, крњити чије интересе’.

Код Јована Стерије Поповића глагол /радити/ уз који стоји допуна у локативу са предлогом /о/ може добити и ново значење – ‘бавити се’ (нпр. *о праву природном државном радио је Тома Хобс* (Природно право, стр. 104)).

У стандардном српском језику глагол /радити/ у значењу ‘бавити се нечим’ добио би конструкцију /на + локатив/ у функцији допуне (нпр. *ради на том послу већ две године*). Сем тога, постоји и конструкција /о + локатив/, али само у изразу *ради се о нечему* у значењу ‘реч је о нечему’.

Данас је и конструкција /о + локатив/ као допуна глагола /уверити се/ углавном потиснута конструкцијом /у + акузатив/. Међутим, у језику Ј. С. Поповића и других писаца XIX века (П. Херити, 1983: 292) налазимо конструкцију /уверити се о + локатив/, у примерима типа *будући се нико није кадар о искрености њеној уверији* (Природно право, стр. 53-54).

Овај предлошки локатив јавља се код Стерије и као допуна глагола /постарати се/, нпр. *да је необилазима нужда о дружој сјалној безбедности њошарии се* (Природно право, стр. 97). Данас би се ту у функцији допуне употребила само конструкција /за + акузатив/, док се локатив задржао као допуна само уз глагол имперфективног вида /старати се/.

2.6. Инфинитив

Инфинитив се јавља у функцији допуне неким глаголима и тада он служи кондензовању реченичног садржаја, што значи да је то варијантна форма зависне реченице (Ивић, 1972: 119).

У језику *Природног права* Јована Стерије Поповића инфинитив се у својству допуне јавља уз много већи број глагола него што је то случај у савременом српском језику: *неким се дојада права јоши на сјолашња и унушрашња, совршена и несовршена; принудителна и непринудителна разделији* (Природно право, стр. 42); *ником не дојучија шуђе ствари на коцку међаји* (Природно право, стр. 69); *шудио се дуђ свој од дужника извадији* (Природно право, стр. 69). Могуће је да је овако честа употреба инфинитива у функцији допуне условљена типом текста, јер *Природно право* припада правном тексту. Једна од битних одлика правног функционалног стила јесте уопштавање и анонимизација агенса, а познато је да главна разлика између зависне реченице у функцији допуне и инфинитива лежи у томе што реченица обликом свога предиката директно обавештава о вршиоцу дате радње, док се информација о агенсу у случају употребе инфинитива добија само посредно, на основу интерпретације синтаксичко-семантичког односа између управног глагола и његове допуне у инфинитиву.

У примерима: али њему зајо кућу *йорушии*, његове њиве *йоџазии*, зданија *искварии*, забрањује не само закон човекољубија, него и *йравде* (Природно *йраво*, стр. 76), забрањује *йприродно йраво йри расйри независих* људи као судија *намейайи се*, њиве *йомашке йресуђивайи* (Природно *йраво*, стр. 76) инфинитив се јавља у функцији допуне транзитивног глагола /забрани/и, иако не постоји идентичност субјеката двеју предикација. Када је вршилац радње означене инфинитивом различит од вршиоца радње управног предиката, чешће се употребљава зависна реченица у функцији допуне глагола. Наиме, инфинитив се као допуна глагола најпре и губи у случајевима када не постоји идентичност вршиоца радње означене инфинитивом и управним предикатом. У српском језику данас се по правилу искључују конструкције с инфинитивом уз транзитивне глаголе у околностима неједнакости вршиоца именованих акција (Ивић, 1972: 122).

Изузетно су занимљиви примери: *љубов би може бији забранила боџа-шом ово йримийи* (Природно *йраво*, стр. 41), *којима закон није налаџа овоџ или оноџ за йоџлавицу йризнайи* (Природно *йраво*, стр. 26), *ко йи власиџ даде у мојој куџи зајоведайи* (Невиносџ, стр. 103); *брани нейраведно облаџаноџ Милоша йред`Лазаромџ, йомаже му убији Мураџи* (Невиносџ, стр. 7), где се инфинитив јавља у функцији допуне транзитивних глагола /забрани/и, /налаџати/и, /дати/и /помагати/и, а да при том нису идентични субјекти двеју предикација а конституент у дативу функционише као вршилац радње.

Овај тип инфинитивских конструкција није својствен савременом српском језику и, уместо инфинитива, у овим примерима налазимо конструкцију /да + презент/.

3. ПРИЛОШКЕ ОДРЕДБЕ

3.1. Прилошке одредбе за означавање узрока

Сем објекатских падежа, у језику Јована Стерије Поповића налазимо и облике именских речи којима се уз одређене семантичке групе глагола исказује значење узрока или изазивача какве активности. То значење се изражавало најчешће предлошким генитивом али и другим падежима.

3.1.1. Генитив

Јован Стерија Поповић је значење узрока најчешће исказивао предлошким конструкцијама са генитивом. Конструкцијом /од + генитив/ означавао је директан узрок типа ефектор, одн. том конструкцијом исказивана је нека акција која се одвија без воље агенса, а појам у генитиву самом својом појавом изазива вршење дате радње: *ейо видиџ сад да не свиснем од еда* (Покондирена *йиква*, стр. 12), *не моџу од љоџине да йоџодимџ* (Покондирена *йиква*, стр. 13), *а крава да цркне од џлади* (Покондирена *йиква*, стр. 13), *ах, я одџ радосџи ойей йадам у несвесџи* (Покондирена *йиква*, стр. 29). Ди-

лимъ овде ѿгинутии, неѿо да се смее свеиѣ одъ мене (Зла жена, стр. 30), я не-
ћу да се смее свеиѣ одъ мене, неѿо да ми куйиѣ шешир? (Тврдица, стр. 7).

У модерном књижевном језику уз глагол /смејати се/ употребљава се
увек беспредлошки датив.

3.1.2. Акузатив

Конструкција /чрез + акузатив/ је такође употребљавана са значењем
узрока: *чрѣзъ кое ѿоликий ѿруд ѿоднесемо* (Ајдуци, стр. 101), *чрѣзъ нѣ смо
мы и ѿошнѣ Мирче мейдан изгубили* (Ајдуци, стр. 65), *садъ оѣиѣ Обрадъ
изгуби главу чрѣзъ ѿвоѿа ѿомамила* (Ајдуци, стр. 106), *чрѣзъ ѿебе сам мо-
рала усѣа ѿквариѣи* (Покондирена ѿиква, стр. 35).

Место предлога /чрез/ данас би се у оваквим примерима употребио пред-
лог /због/ са генитивом.

3.2. Прилошке одредбе за означавање циља

Са значењем циља код Ј. Ст. Поповића појављивали су се датив, акуза-
тив и инфинитив.

3.2.1. Датив

Употреба предлога /ка/ у дативским синтагмама је код Јована Стерије
Поповића знатно шира од употребе овог предлога уз датив у савременом
књижевном језику. У језику Јована Стерије Поповића се конструкцијом /ка+
датив/, као и у савременом језику, исказује адлативно значење, одн. дативом
је означено оно место у простору ка којем је нека радња управљена. Дакле,
дативом са предлогом /ка/ изражава се значење окренутости и управљености
према неком појму: *ѿравоученије узводи човека к исѣуњивању закона* (При-
родно ѿраво, стр. 54), *јер су само ѿакови у сѣању себе к оѣиѣосѣи узвиси-
ѣи* (Природно ѿраво, стр. 109), *једна особа добива ѿраво друже к неѿредив-
но ѿосѣојећем оѿределенију руководиѣи* (Природно ѿраво, стр. 86), у дру-
ѣиѣво сѣуѣивше членове ѿо свом расмоѣренију *ко цели руководиѣи* (При-
родно ѿраво, стр. 119).

Датив са предлогом /ка/ је код Стерије употребљаван и за означавање
адлативности уз глаголе са префиксом ѿри- у творбеној структури који већ
носи значење 'ка', 'према': *ѿређе к оѿледалу* и *ѿочне намешѣаѣи косу* (По-
кондирена ѿиква, стр. 12), *узме сѣакло с ѣенѣера и ѿринесе ѿой к носу* (По-
кондирена ѿиква, стр. 28). Међутим, у модерном књижевном језику адлатив-
ност у комбинацији са значењем 'мало растојање' уз глаголе који су дериви-
рани префиксом ѿри- изражавају само беспредлошке конструкције с дати-
вом (Пипер, 1997: 74).

Конструкција /ка + датив/ је често употребљавана и уз глаголе који значе кретање у правцу циља, али и доспевање на тај циљ: *я дођемъ на њримеъ къ вами на ѡсѣщеніе* (Покондирена ѡиква, стр. 4); *и ѡо е ѡрави узоркъ, зашѡо я ѡако чесѡо къ вами долазимъ* (Тврдица, стр. 42), *дакле, да дођемо к' девојки* (Покондирена ѡиква, стр. 37), *или ѡошлѡи анђела смрѡи, да ме къ ѡеби ѡренесе* (Ајдуци, стр. 77).

У савременом књижевном језику се, поред датива са предлогом /ка/ (Стевановић, 1961: 33), употребљавају, и то знатно чешће, конструкције /код + генитив/ и /до + генитив/⁷ за означавање кретања у правцу неког циља, доспевања на тај циљ и борављења на том месту извесно врем. Овакве конструкције могу се сматрати трансформима једне потпуније синтаксичке целине која је састављена од глагола кретања, именице у дативу за означавање правца, глагола са значењем 'боравити', 'налазити се' и именице у генитиву, при чему се уз оба глагола јавља иста именица. Генитив са предлогом /до/ употребљава се само када је потребно истаћи временску ограниченост боравка на месту достигнутом кретањем, односно када је у реченици присутан прилог којим је експлицирана информација о недугу задржавању у 'сфери' особе о којој је реч (нпр. *идем на крајѡко до ѡријашѡелице*) или када се у функцији предиката налазе глаголи типа *сврајѡиѡи, наврајѡиѡи* чији семантички потенцијал садржи информацију о кратком задржавању на одређеном месту (нпр. *идем у ѡрад и сврајѡиѡу усѡуѡи до ѡријашѡелице*) (Ивић, 2000: 83).

У дативским синтагмама употреба предлога /ка/ је знатно шира од употребе предлога /према/ и код Јована Стерије Поповића и у савременом књижевном језику. Међутим, у стандардном српском језику предлог /ка/ је обичнији од предлога /према/ само у оним дативским синтагмама којима се означава физичка усмереност у правцу неког циља, док се за означавање апстрактне управљености, односно за означавање расположења или става који се има према појму у дативу, искључиво употребљава предлог /према/ (нпр. *љубав ѡрема некоме, ѡошѡвање ѡрема некоме*).

Код Јована Стерије Поповића уочена су само два примера у којима се јавља конструкција карактеристична за књижевни језик /према + датив/ са значењем апстрактне управљености према појму у дативу: *ѡно ѡраво, ѡак, ѡма злочинија како ѡрама држави, ѡако и ѡрама својој особи оѡѡусѡиѡи* (Природно ѡраво, стр. 120); *и разумева се ѡод ѡѡм најоѡиѡије оѡѡошеније човека ѡрема човеку* (Природно ѡраво, стр. 27). За означавање појма према коме су упућене неке психолошке акције и осећања углавном је употребљавана предлошко-падежна веза /ка + датив/: *вѡше изъ ѡубови къ вашој ѡо-сѡодични кѡери ѡримамъ ѡѡну руку* (Тврдица, стр. 62); *све оѡо ваља из ѡубови к добродѡѡѡи чиниѡи* (Природно ѡраво, стр. 29); *која се у оѡѡошенију једне државе к друѡој ѡојављује* (Природно ѡраво, стр. 106); *ѡо којему човек као морално сѡворење из ѡочѡѡанија к добродѡѡѡи законе набљудавѡи мора* (Природно ѡраво, стр. 29); *ѡѡѡа е ово неѡо ѡресвеѡѡ ѡубовъ к'*

⁷ Милка Ивић сматра да се датив са предлогом /ка/ у стандардном српском језику не појављује у оваквим семантичко-синтаксичким контекстима (Ивић, 2000: 82);

ѣраоѣечесѣву (Зла жена, стр. 55); *неѣо изъ ѣраве и чисѣе ревностѣи и любо-ви к` общем изображенѣю* (Лажа и ѣаралажа, стр. 63); *али мое срѣце осеѣа неѣѣо више, неѣо блаѣородносѣѣ к нѣму* (Ајдуци, стр. 72).

3.2.2. Акузатив

У модерном књижевном језику уз глаголе кретања које се врши с циљем да се неко или нешто нађе и доведе или донесе појам због ког се кретање врши налази се у акузативу са предлогом /по/, нпр. *ѣослаѣи некоѣа ѣо неѣѣо* (Кашић, 1968: 120).⁸

Код Јована Стерије Поповића налазимо и употребу предлога /за/ уз акузатив са значењем сврхе, циља: *Г. Баронѣ су овде шинуѣиѣикле заборавили, я се чудим да ме е за нѣо и ѣослао* (Лажа и ѣаралажа, стр. 44), *оѣу ли иѣи за чоу мылосѣивѣѣ ѣосѣодине* (Зла жена, стр. 23). Треба напоменути да се и у нашим дијалектима уочава ширење употребе предлога /за/ уз акузатив са овим значењем (Ивић, 1950-1952: 191).

3.2.3. Циљни инфинитив

Јован Стерија Поповић употребљава конструкцију /за + инфинитив/ као финалну допуну са потенцијалном нијансом, односно у таквим примерима инфинитив се јавља као кондензатор финалне клаузе са потенцијалом. Инфинитив са оваквим значењем имамо у примерима типа: *сваки овако увреѣен ѣо разуму има ѣраво наложиѣелна средсѣва уѣоѣребѣиѣи, за мир и сѣокој-сѣѣво ѣовраѣиѣиѣи* (Природно ѣраво, стр. 169); *да за моѣи ѣраведни суд изре-ѣи, сѣѣвар најѣре иследиѣи ваѣа* (Природно ѣраво, стр. 116); *ѣризнаѣе и оно злочинсѣѣво које није учинио за оѣросѣиѣиѣи се оних мука* (Природно ѣраво, стр. 123). Инфинитив се као финална допуна, односно као кондензатор намерне клаузе, али без потенцијалне нијансе јавља уз глагол /седати/: *ко у ѣосѣиѣиѣиѣи са друѣима сеѣа јесѣи, ѣај друѣима мора равно ѣлаѣиѣиѣи* (Природно ѣраво, стр. 169). Оваква конструкција регистрована је и у језику других писаца XIX века, и вероватно је настала под утицајем немачког језика (Љиљана Суботић, 1986: 81).

Носиоци српског стандардног језика не прихватају инфинитив у синтаксичкој позицији намерне клаузе (с потенцијалом) и ту позицију у стандардном српском језику заузима глаголска именица.

3.3. Прилошке одредбе за означавање времена

Крајња граница у времену пре чијег ће истека бити реализована нека акција означавана је конструкцијом /до + лексема за означавање количине +

⁸ Конструкција /по + акузатив/ са значењем циља, сврхе позната је у свим словенским језицима (Ивић, 1950-1952: 191).

Данас би се у оваквим примерима јавио предлог /за/ уместо предлога /до/.

Данас би се у свим наведеним примерима употребила конструкција /за + акузатив/, уместо датива са предлогом /ка/, за исказивање значења намена у функцији атрибута уз именице и придеве.

били), коју је данас сасвим потиснула генитивска конструкција с предлогом /због/.

Носиоци стандардног српског језика не прихватају конструкцију с предлогом /за/ испред инфинитива у значењу финалне допуне, док је Стерија употребљава јер му је, вероватно, као узор послужила конструкција из немачког језика.

У језику Ј. Ст. Поповића бележимо и циљни датив и циљни акузатив, али је дистрибуција предлога уз ове падеже данас другачија. Наиме, употреба предлога /ка/ код Стерије је знатно шири. Тако се, за разлику од модерног књижевног језика, адлативност изражавала дативом с предлогом /ка/ уз глаголе деривиране префиксом *ѝри-* (нпр. *ѝређе кж оꞑледалу и ѝочне намешѝаѝи косу*).

Значење сврхе или циља могло је бити изражено и акузативом с предлогом /за/: *Г. Барон? су овде шнуѝиѝикле заборавили, я се чудим да ме е за ѝю и ѝослао*.

Утврђено је такође да постоји међузависност значења глагола и њиховог рекцијског понашања. Уз глаголе се појављују различити облици допуна као индикатори различитих значења глагола. Наиме, када Стерија употребљава глагол /управљати/ у значењу 'водити', онда се у функцији допуне појављује именица у инструменталу без предлога (нпр. ... *уѝрављаѝи државом*); али уколико је тај глагол употребљен у значењу жусмеритиж, он постаје комплексно транзитиван и добија у именицу у акузативу без предлога и именицу у акузативу са предлогом /на/ у функцији допуне (нпр. *војинсѝво само на безбедносѝ државе уѝравѝи*).

Такође је уочено да је Ј. Ст. Поповић употребљавао поједине глаголе у значењу које тај глагол у савременом језику више нема. Губљењем одређеног значења, нестаје и одговарајући падежни облик као рекцијска допуна датог глагола у том значењу. Тако глагол /руководити/ код Јована Стерије Поповића има значење 'водити' и зато добија акузатив без предлога као допуно, нпр. ... *руководиѝи ѝравицу*, док се у данашњем књижевном језику овај глагол не употребљава у том значењу.

Ово истраживање представља само још један корак у проучавању проблема рекције глагола у језику Ј. Ст. Поповића. Што се тиче употребе и значења инфинитива, то је сувише широка тема која захтева обраду у оквиру посебне студије.

ЛИТЕРАТУРА:

- Батиштић, Т (1978). О неким аспектима анализе каузативних глагола. *Јужнословенски филолоꞑ*. Београд. XXXIV: 111-149.
- Гортан-Премк, Даринка (1962). Падеж објекта у негативним реченицама у савременом српскохрватском књижевном језику. *Наш језик*. књ. XII: 130-148.
- Гортан-Премк, Даринка (1965). О еволутивним тенденцијама акузативних синтагми без предлога у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолоꞑ*. књ. XXX. Св. 1-2: 281-295.

- Гортан-Премк, Даринка (1971). *Акузативне синтагме без предлога у српском језику*. Београд: Институт за српскохрватски језик, Библиотека Јужнословенског филолога.
- Гортан-Премк, Даринка (1977). О неким питањима двојачке глаголске рекције. *Јужнословенски филолоџ*. Београд. XXX: 237-245.
- Ђурђић, Милена (1987). Синтаксичко-семантичка анализа комплексно транзитивних глагола у српскохрватском језику. *Прилози проучавању језика* 23: 112-122.
- Ивић, Милка (1950). Из семантике. *Наш језик*. Београд. н. с. 1. Св. 7-8: 329-330.
- Ивић, Милка (1951-1952). О предлогу ПО у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолоџ*. XIX. Књ. 1-4: 173-212.
- Ивић, Милка (1957-1958). Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолоџ*. Београд. XXII. 1-4: 141-163.
- Кашић, Јован (1968). Допуна индиректног објекта уз глаголе слушања и говорења. *Зборник за филолоџију и лингвистику*. Нови Сад. XI: 105-108.
- Ивић, Милка (1972). О објекатској допуни глагола комуникативних и интелектуалних радњи. *Зборник за језик и књижевност*. Титоград. 1: 27-32.
- Кашић, Јован (1973). Један случај утицаја синтаксичко-семантичких фактора на избор форме објекта. *Зборник за филолоџију и лингвистику* XVI/2: 133-138.
- Ивић, Милка (1983). Исказивање директног објекта у (стандардном) српскохрватском језику. *Лингвистички огледи*. Београд: Просвета. 115-138.
- Кашић, Јован (1968). *Језик Милована Видаковића*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Кашић, Јован (1970). Прилози проучавању синтаксичке проблематике прве половине XIX века. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*. Нови Сад. XI-III/1: 263-272.
- Петровић, Владислава (1990). Глаголска фраза као лексикографски и граматички проблем. *Зборник Мајице српске за филолоџију и лингвистику*. Нови Сад. XXXIII: 357-362.
- Петровић, Владислава (1991). Рекцијски речник као школски приручник. *Зборник Мајице српске за филолоџију и лингвистику*. Нови Сад. XXXIV: 164-173.
- Петровић, Владислава (1992). Прилог класификацији допунских конструкција у српскохрватском језику. *Зборник Мајице српске за филолоџију и лингвистику*. Нови Сад. XXXV/2: 115-132.
- Петровић, Владислава и Коста Дудић (1993). *Речник глагола са граматичким и лексичким дојумама*. Београд-Нови Сад-Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства. Свјетлост.
- Петровић, Владислава (1994). О двофункционалним реченицама уз објекат глагола перцепције. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*. XXIII: 53-59.
- Пипер, Предраг (1997). *Језик и простор*. Београд: Чигоја.
- Радовановић, Милорад (1990). *Синси из синтаксе и семантике*. Ср. Карловци-Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића-Добра вест.
- Стевановић, Михајло (1952). Облици допуне уз глагол *лагати*. *Наш језик*. Београд. књ. XVI, св. 3: 154-159.
- Стевановић, Михајло (1961). Дативске синтагме с предлозима *према* и *ка*. *Зборник за филолоџију*. IV-V.
- Стевановић, Михајло (1973). *Савремени српскохрватски језик (граматички системи књижевнорјечичка норма)*. књ. I. Београд.
- Суботић, Љиљана (1986). Језик Стеријиних правних списа (инфинитив-нека значења и функције). *Научни саопштења слависта у Вукове дане. Реферати и саопштења*. МСЦ. Београд. 25/2: 79-84.
- Херити, Питер (1983). *Књижевни језик Емануила Јанковића*. Нови Сад: Матица српска.

Елена Војнович

СИНТАКСИЧЕСКИЕ ДОПОЛНЕНИЯ И ОБСТОЯТЕЛЬСТВА В ЯЗЫКЕ ЈОВАНА СТЕРИЈИ ПОПОВИЋА

Резюме

В својој работи автор се обидел да прикаже сите разлици глаголни дополненија меѓу јазикот Јована Стерије Поповиќа и современиот српски јазик. Установено е, дека некои конструкции во современиот српски јазик воопшто не се појавуваат (на пример *оћу ли ићи за чоу мјосџивыџосџодине*) или се појавуваат ретко (на пример *и џо е џрави узрокъ, за џџо ја џџако чesџо къ вами долазим*).

MORFOLOŠKA ADAPTACIJA GLAGOLA POZAJMLJENIH IZ ENGLESKOG JEZIKA¹

*Rađeno pod rukovodstvom
prof. dr Tvrta Prčića*

SAŽETAK

Kontakti srpskog i engleskog jezika u protekle tri, četiri decenije izuzetno su jaki, a jedna od najuočljivijih posledica tih kontakata jeste pozajmljivanje engleskih reči i njihovo integrisanje u sistem srpskog jezika. Osnovni cilj ovog rada jeste da opiše proces pozajmljivanja engleskih glagola i promene koje se dešavaju na morfološkom nivou prilikom njihove adaptacije. Korpus sačinjavaju glagolske pozajmljenice sa sufiksima **-isati**, **-irati** i **-ovati**. Analiza građe treba da pokaže pravila upotrebe ovih sufiksa i eventualno postojanja prototipskog sufiksa kod glagola pozajmljenih iz engleskog jezika.

KLJUČNE REČI: jezički kontakti, srpski jezik, engleski jezik, jezičko pozajmljivanje, morfološki nivo, primarna adaptacija, sekundarna adaptacija, sufiksna tvorba glagola.

1. UVOD

Uticaj engleskog jezika na srpski (odnosno "srpskohrvatski")² dominantan je u drugoj polovini XX veka, ali je svakako dostigao svoj najviši stepen u poslednjim decenijama prošlog i na početku XXI veka, kada se primećuje nekontrolisan prodor engleskih reči u sve sfere života i sve vrste diskursa.

Osnovni cilj ovog rada jeste da se ukaže na promene koje se događaju u procesu pozajmljivanja engleskih glagola u sistem srpskog jezika, kada je u pitanju morfološki nivo. Posmatrane su samo glagolske pozajmljenice sa sufiksima **-isati**, **-irati** i **-ovati**. Analiza treba da utvrdi čime je motivisana upotreba navedenih sufiksa, postoje li pravila i ograničenja koja uslovljavaju moguću upotrebu samo jednog sufiksa, ili istovremenu upotrebu dva ili čak sva tri posmatrana sufiksa. Pošto je predmet ovog rada mor-

¹ Ovaj rad predstavlja rezultate istraživanja u sklopu kursa *Kontrastivna leksikologija* na magistarskim studijama na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, pod rukovodstvom prof. dr Tvrta Prčića.

² Kako ovaj rad obuhvata jedan period postojanja jedinstvenog srpskohrvatskog standardnog jezika, do raspada bivše SR Jugoslavije, i period u kojem su iz ovog idioma nastali "novi" jezički idiomi, srpski, hrvatski i bosanski/bošnjački, u daljem izlaganju biće podrazumevano da se sve ono što se odnosi na srpski jezik odnosi i na nekadašnji zajednički standardni jezik.

fološka adaptacija glagola, analizirano je kako se pozajmljeni glagoli iz engleskog jezika integrišu u sistem srpskog jezika, kako se ponašaju s obzirom na osnovne kategorije vezane za glagolski sistem srpskog jezika, tj. lice, broj, vreme, način, (glagolski) rod, a posebna je pažnja pri tom usmerena posmatranju glagolskog vida, budući da su engleski i srpski glagolski sistemi tipološki potpuno različiti u tom pogledu. Još jedan od ciljeva jeste i poređenje rezultata do kojih se u ovom radu došlo sa nalazima u nekim od studija iz ovog domena, pri čemu one po pravilu u sagledavanju ove problematike iz različitih uglova beleže ranije stanje u jeziku. Namera je bila da se utvrdi da li je došlo do nekih promena u procesu pozajmljivanja engleskih glagola u savremenom srpskom jeziku.

Upravo stoga, građa je ekscerpirana iz najnovijih izvora: *Obratni rečnik srpskoga jezika* (Nikolić 2000), *Rečnik računara za korisnike PC* (Wyatt 1992), četvrti broj mesečnog časopisa *Mikro* (april 2000) i petnaesti broj časopisa *063 Newsletter* (februar 2001). Korpus na osnovu kojeg je izvedena analiza u ovom radu sadrži 119 pozajmljenih glagola iz engleskog jezika. Sufiksom **-isati** izvedeno je 7 glagola, sufiksom **-irati** 54, a najveći broj glagola u korpusu, odnosno 58 glagola, ima sufiks **-ovati**.

Rezultati analize poređeni su sa dvema knjigama koje se bave posmatranjem srpskog i engleskog jezika u kontaktu, i posledicama tih kontakata. Prva je knjiga Rudolfa Filipovića *Teorija jezika u kontaktu* (1986), koja je ujedno bila i model prema kome je analiza vršena, i knjiga Milana Surdučkog *Srpskohrvatski i engleski u kontaktu* (1978).

Veoma korisne podatke o ova tri sufiksa pružila je Mirjana Jocić, iako je posmatrala i glagole domaćeg i glagole stranog porekla. U njenoj opsežnoj studiji pod naslovom *Glagoli sa sufiksima -isa, -ira, -ova u savremenom srpskohrvatskom jeziku* predmet posmatranja bili su "frekventnost, kao i neki kulturno-istorijski, etimološki, semantički i morfofonološki elementi javljanja ovih sufiksa u našem jeziku" (Jocić 1969: 122). Stoga, poređenje nalaza do kojih je došla ova autorka sa onim do kojih se došlo prilikom posmatranja korpusa korišćenog u ovom radu treba da pokaže eventualne promene koje su se dogodile u adaptaciji engleskih glagola koji su u srpski jezik ušli u poslednjim decenijama XX i na samom početku XXI veka.

Rad Danka Šipke "Distribucija nastavaka -irati/-isati/-ovati u srpskim glagolima stranog porijekla", koji će tek biti objavljen u *Zborniku Matice srpske za filologiju i lingvistiku* za 2001. godinu (Šipka 2001), budući da se radi o najnovijem istraživanju, značajan je izvor za proveru rezultata analize sprovedene u ovom radu. Šipka je pokušao da na jednom manjem korpusu (u planu je opsežno istraživanje) utvrdi koji faktori utiču na izbor tri posmatrana sufiksa kod glagola stranog porekla. Rezultati analize u ovom radu biće, na određeni način, provera nekih od zaključaka do kojih je došao Šipka.

Proces pozajmljivanja reči iz engleskog jezika pokazao je Rudolf Filipović u knjizi *Teorija jezika u kontaktu* (1986), opisavši procese koji se odvijaju na fonološkom, morfološkom i semantičkom nivou prilikom prelaska reči iz jezika-davaoca u jezik-primalac. Budući da je predmet razmatranja u ovom radu kako se engleski glagoli adaptiraju u sistem srpskog jezika, kao osnova za njihovu analizu poslužiće upravo Filipovićev pristup ovoj problematici.

Filipović navodi da prilikom prelaska modela iz jezika-davaoca u jezik-primalac u procesu jezičkog pozajmljivanja, model prolazi kroz različite faze, od modela preko kompromisne replike do replike, tj. pozajmljenice integrisane u sistem jezika-primaoca. Reč onako kako je izgovaraju govornici jezika-davaoca, tj. govornici engleskog jezika jeste **model** (npr. *boxer* /'bɒksə/), pozajmljena reč kako je izgovaraju govornici jezika-

primaoca predstavlja **repliku** (npr. *boksač*)³, a reč koja na prelazu iz jezika-davaoca u jezik-primalac zadržava neke osobine jezika-davaoca predstavlja **kompromisnu repliku** (npr. *bokser*). U procesu adaptacije dolazi do različitih vrsta promena. Filipović ih je sve podelio na *primarne* i *sekundarne promene*, pa se tako razlikuju i *primarna* i *sekundarna adaptacija*.

Primarne promene karakteristične su za dvojezične govornike i vezane su za period jezičkih kontakata, kada i dolazi do procesa jezičkog pozajmljivanja. Te su promene nestalne i stvaraju varijante koje predstavljaju kompromisne replike. One odražavaju jezičke kontakte koji nisu čvrsti ni stalni. Međutim, ova konstatacija odnosi se na period koji je analizom obuhvatio Filipović, dakle do 1986 godine. U poslednjim decenijama XX veka ovi jezički kontakti ipak su dobili karakter stalne pojave, ali i pored toga podložni su raznim uticajima koji mogu delovati paralelno. Mnogobrojne varijante, odnosno kompromisne replike, nastaju zato što je kod govornika uticaj oba jezika jak (*software* /'sɒftweə/ – *sɔftver*, *sɔftver*; *download* /'daʊnləʊd/ – *dəʊnləʊdovati*, *dəʊnləʊdovati*, *dəʊnləʊdovati*; *heavy metal* /hevi'metl/ – *hèvimetāl*, *hèvimetāl*; *synthesizer* /'sɪnθəsaɪzə(r)/ – *sintesàjzer*, *sintisàjzer*; *sample* /'sɑːmpl/ – *sèmplovati*, *sàmplovati*).

Sekundarne promene su stalne i nepromenljive, pa se varijante gotovo uopšte ne javljaju. Pošto se replika integrisala u sistem jezika-primaoca, retko podleže promenama. U tom periodu promene su tipične za jednojezične govornike i u tom slučaju nema uslova da dođe do kontakta.

Primarne i sekundarne promene uočavaju se na fonološkom, morfološkom i semantičkom nivou. Na morfološkom nivou uslovljene su vrstom reči kojoj model pripada, odnosno, promene će se razlikovati kada se radi o pozajmljivanju imenica, prideva ili glagola. Pogledajmo sada kako izgleda morfološka adaptacija engleskih glagola u srpski jezik.

2. PRIMARNA I SEKUNDARNA ADAPTACIJA GLAGOLA U SISTEM SRPSKOG JEZIKA

Važno je uočiti da se osnovni oblik glagola u engleskom i srpskom jeziku bitno razlikuju. Engleski glagoli nemaju posebne morfološke karakteristike na osnovu kojih bi se razlikovali od imenica ili prideva. Da li se radi o imenici ili glagolu vidimo tek iz konteksta: kod jednosložnih i nekih dvosložnih reči (*escape* /'tʃeɪp/ n – *escape* /'tʃeɪp/ v) ili na osnovu mesta akcenta; ostali dvosložni oblici (*present* /'preznt/ n – *prɪ'zent/* v). Većina višesložnih glagola, međutim, razlikuje se oblikom od odgovarajućih imenica (*improve* /ɪm'pruːv/ vt *improvement* /ɪm'pruːvmənt/ n; *analyse* /'ænəlaɪz/ vt – *analysis* /ə'næləsɪs/ n).

Glagoli u srpskom jeziku imaju u svom osnovnom obliku, odnosno u infinitivu, sufiks **-ti** (gramatička morfema realizovana kao vezani morf **-ti**) i karakteristične tvorbe morfe (realizovane kao vezani morfovi kojima se izvode glagoli u srpskom jeziku).⁴ Stevanović (1989: 572-591) sve tvorbenne morfeme (ili nastavke, kako ih on naziva) za izvođenje glagola u srpskom jeziku deli s obzirom na to da li se njima izvode gla-

³ Ovaj primer karakterističan je za hrvatski jezik (odnosno zapadnu varijantu srpskohrvatskog jezika), ali kod njega se mogu uočiti sve tri faze pozajmljivanja, što je inače ređi slučaj.

⁴ U domaćoj literaturi javlja se veliko šarenilo u upotrebi termina u oblastima proučavanja jezika. Tako se sinonimno upotrebljavaju termini **tvorbena morfema**, **formant**, **sufiks**, **nastavak**, itd.

goli od imenica, prideva, zamenica, brojeva, priloga, partikula, uzvika ili od drugih glagola. Tako se, recimo, glagoli u čijoj se osnovi nalaze imenice izvode tvorbenim morfemama realizovanim kao vezani morfovi **-a**, **-ova-**, **-ira(ti)**, **-isa(ti)**, **-i**.

Osim glagola koji se u infinitivu završavaju sufiksom **-ti**, u srpskom jeziku postoji grupa glagola sa infinitivom na **-ći**. Kod ovih glagola, kako navodi Stevanović (1989: 341), ne čuva se tačno određena morfemska granica između osnove i infinitivnog sufiksa **-ti**, tako da finalni konsonant osnove i konsonant *t*, deo sufiksa **-ti**, usled dejstva glasovnih promena, koje su u određenom periodu razvoja srpskog jezika bile aktivne, daju konsonant *ć*, odnosno infinitivni sufiks **-ći**. Ove promene zahvatile su glagole čija se osnova završava zadnjonepečanim konsonantima: *pek* + **-ti** → *peći*; *leg* + **-ti** → *leći*.

Razlog zbog kojeg nema pozajmljenih glagola sa infinitivom na **-ći** jeste taj što svi pozajmljeni glagoli u procesu adaptacije obavezno dobijaju tvorbeni morfem, koja sprečava direktan kontakt između osnove i gramatičke morfeme, tj. sufiksa **-ti**. Na taj način su onemogućene glasovne alternacije čiji bi rezultat bio infinitivni sufiks **-ći**.

U ovom radu biće primenjen princip Darinke Gortan-Premk, koja tvorbeni morfem i gramatičku morfem posmatra zajedno, kao jedan tvorbeni formant, budući da, između ostalog, "semantičko-kategorijalnu informaciju ne prenosi sam tvorbeni sufiks, već zajedno sa obličkom morfemom" (Premk 1997: 12-13). I sam Filipović u svojoj analizi koristi termin složeni sufiks za **-isati**, **-irati** i **-ovati**. Stoga ćemo i mi u daljoj analizi govoriti o sufiksima **-isati**, **-irati** i **-ovati**.

Prilikom **primarne adaptacije glagola**, u najvećem broju slučajeva engleski glagol je model koji postaje osnova pozajmljenice na koju se dodaju sufiksi karakteristični za tvorbu glagola u srpskom jeziku, kao jeziku-primaocu. Pozajmljeni glagoli se, dakle, izvode sufiksalsnom tvorбом, pri čemu dobijeni glagol predstavlja polimorfemsku leksemu sastavljenu od dve morfeme, realizovane jedna slobodnim morfom, kao osnova, a druga vezanim morfom, koji je u ovom slučaju sufiks:⁵

engleski glagoli	slobodni morf	+	vezani morf
	(engleska osnova) + (domaći sufiks)		
control	kontrol	+	-isati
chat	čet	+	-ovati
bluff	blef	+	-irati

Govoreći o primarnoj morfološkoj adaptaciji glagola u sistem srpskog jezika, Filipović (1986: 137) ukazuje na još jedan tvorbeni formant **-a-** odnosno sufiks **-ati** (*dri-blati*), dok Milan Surdučki (1978: 328) pokazuje, uz najfrekventniji formant **-a-** i formante **-ova-**, **-ira-** i **-isa-**, postojanje određenog broja manje frekventnih formanata kod pozajmljenih glagola: **-i-** (*destrojiti*), **-ava-** (*mitavati*), **-nu-** (*spidnuti*), **-eva-** (*spojlevati*), **-iva-** (*protektivati*), **-e-** (*drageći*). Ipak, treba imati na umu da je Surdučki posmatrao jezičke kontakte u Kanadi, između govornika srpskog (odnosno "srpskohrvatskog") jezika, Srba i Hrvata iseljenika u toj zemlji, i govornika engleskog jezika, a s druge strane je posmatrao kontakte engleskog i srpskog jezika u Jugoslaviji. Moguće je da su navedeni manje frekventni formanti upravo karakteristika jezika iseljenika, te da

⁵ Slobodni morf i vezani morf mogu imati polimorfemsku strukturu ukoliko je model polimorfemska leksema i ukoliko se radi o složenom sufiksu.

se oni kao takvi ne pojavljuju u procesu adaptacije engleskih glagola u sistem srpskog jezika u Jugoslaviji, o čemu delom govori i činjenica da ih ostali autori, čiji su radovi osnovna literatura korišćena pri izradi ovog rada, ne pominju.

2.1 Analiza korpusa

U skladu sa postavljenim ciljevima ovog rada, analiza korpusa obuhvatiće posmatranje specifičnosti osnova pozajmljenih glagola, tačnije, prirodu modela od kojih su analizirane replike dobijene, a potom i poreklo tri posmatrana sufiksa i uslove pod kojima se oni upotrebljavaju.

Analiza korpusa pokazala je da model koji se preuzima iz jezika-davaoca nije nužno glagol. Milan Surdučki (1978: 326) je ukazao na nekoliko specifičnih situacija vezanih za prirodu modela iz kojih su izvedeni pozajmljeni glagoli u srpskom jeziku. Ukoliko se radi o direktnoj replici nekog engleskog glagola, ovaj autor govori o **pravim pozajmljenicama**, a ako je glagol izveden od neke već usvojene pozajmljenice, obično imenice ili ponekad prideva, onda ga smatra **sekundarnom izvedenicom**. Prave pozajmljenice rezultat su primarne adaptacije glagola, do sekundarne izvedenice nastaju u procesu sekundarne adaptacije. Pogledajmo primere iz prikupljenog korpusa koji se mogu svrstati u sekundarno izvedene pozajmljenice.

U slučajevima kada u engleskom jeziku glagol i imenica imaju isti osnovni oblik, kada su homonimi ili homografi, teško je sa sigurnošću utvrditi da li je model engleski glagol ili je najpre u srpski ušla imenica, iz koje je potom izveden glagol. Surdučki na ovaj način objašnjava sledeće primere, koji su se našli i u korpusu korišćenom u ovom radu:

bluff → *blef* → *blefirati* **box** → *boks* → *boksovati*
flirt → *flert* → *flertovati*.

Ovome bismo mogli pridodati još neke primere iz korpusa:

rap → *rep* → *repovati* **index** → *indeks* → *indeksirati*
archive → *arhiva* → *arhivirati*.

Uočeni su i primeri u kojima se vidi da pozajmljeni glagol vodi poreklo od engleske imenice, dok glagol u tom obliku i u tom značenju u engleskom ne postoji. Surdučki ne isključuje mogućnost da se te imenice u engleskom jeziku u "živom govoru" upotrebljavaju kao glagoli, ali kako takvu upotrebu rečnici ne registruju, autor konstatuje da su imenice kao modeli dali imeničke replike, iz kojih su u srpskom sekundarno izvedeni glagoli:

sax → *seks* → *seksirati (se)* **taxi** → *taksi* → *taksirati*
strip → *strip* → *stripovati*.

Glagol *inkrementirati* specifičan je po tome što je verovatno izveden direktno od engleske imenice **increment**, budući da u srpskom nije registrovana odgovarajuća imenička replika **inkrement*.⁶

⁶ Imenička replika *inkrement*, koja nije registrovana u pregledanim kompjuterskim rečnicima, ipak se može čuti u govoru programera i onih koji se bave kompjuterima.

Kao model za izvođenje glagola može da se pojavi i pridev. U korpusu je uočen samo jedan takav glagol, *grogirati*, izveden od engleskog prideva *groggy*.

Pozajmljeni glagoli čija se osnova završava na *-ing*, takođe predstavljaju jednu specifičnu grupu. Sufiks *-ing* upotrebljava se u engleskom za građenje sadašnjeg glagolskog participa i gerunda: *jog – jogging*, *dope – doping*. U korpusu se pojavljuju četiri glagola čija se osnova završava na *-ing*: *dopingovati (se)*, *liftingovati*, *mitingovati* i *šopingovati*.

Glagol *dopingovati (se)* dobijen je prema gerundu *doping*, izvedenom od glagola *dope*. Surdučki (1978: 327) smatra da je u ovom primeru (on navodi još neke koji se, međutim, nisu našli u korpusu ovog istraživanja) prvo došlo do pozajmljivanja gerunda kao imenice, a da je sekundarno od imenice u srpskom izveden glagol, budući da se u rečnicima engleskog jezika ne navodi imenica *doping*. Takođe, glagol *šopingovati* izveden je od modela *shopping*, gerunda glagola *shop*.

U preostala dva slučaja situacija je nešto drugačija. Glagol *liftingovati*, nastao od engleskog modela *facelifting*, gerunda glagola *facelift*. Verovatno je češće u upotrebi imenica istog oblika kao glagol, budući da tri od pregledana četiri rečnika navode samo imenicu *facelift*.⁷ U srpski jezik su, osim glagola, iz engleskog jezika ušle i imenice *fejslift* (model je imenica *facelift*) i *fejslifting* (ovaj oblik izveden je od modela *facelifting*, gerunda glagola *facelift*). Ove imenice pripadaju novom žargonu, koji se vezuje za određenu društvenu grupu (pre svega za javne ličnosti iz sveta muzike, glume, ali i za novu "elitu", s tendencijom da se proširi na druge društvene grupe). Oblici *liftingovati* i *lifting* nastali su kombinacijom dva načina stvaranja žargona u srpskom jeziku: jedan je pozajmljivanje iz stranih jezika (danas uglavnom iz engleskog), a drugi skraćivanje višesložnih reči. Tomislav Sabljak (1981: 11) je uočio da se skraćivanje vrši odbacivanjem zadnjeg dela reči (profesor – *prof* ili *profa*). Proces je u slučaju glagola *liftingovati* išao od pozajmljivanja engleskog gerunda *facelifting*, od kojeg je dobijena imenička replika *fejslifting*, zatim je došlo do odbacivanja prvog dela imenice, od koje je potom sekundarno izveden glagol: *lifting + -ovati* → *liftingovati*.

Pozajmljenica *mitingovati*, izvedena je od modela *meeting*, imenice koja je semantički povezana sa glagolom *meet*, a koja zapravo predstavlja idiomatizovani gerund glagola *meet*.

U ovu grupu pozajmljenica može se uključiti i glagol *bildovati*, iako se njegova osnova ne završava na *-ing*. Naime, ovaj glagol izveden je od engleske imenice *bodybuilding*, ali ne direktno (odgovarajući glagol se ne registruje u rečnicima engleskog jezika). Verovatno je u engleskom najpre izvedena imenica *bodybuilder*, koja je poslužila kao model za odgovarajuću repliku u srpskom jeziku – *bodibilder*. Kao i u prethodnom primeru, i ovde se pojavljuje mogućnost skraćivanja višesložne pozajmljenice odbacivanjem njenog prvog dela, pa u srpskom jeziku paralelno sa ovim oblikom postoji i imenica *bilder*, od koje je izveden glagol *bildovati*.

S druge strane, uočen je i jedan izuzetak od uobičajenih promena u primarnoj adaptaciji engleskih glagola u sistem srpskog jezika. Kod glagola *nokautirati* specifičan je način formiranja osnove, budući da model u engleskom jeziku predstavlja frazni glagol.

⁷ Rečnici u kojima se navodi samo imenica *facelift*: *The NewOxford Dictionary of English* (1998), *The Oxford Student's Dictionary of Current English* (1990) i *Microsoft Encarta World English Dictionary* (na internetu).

Pozajmljenica *nokautirati* izvedena je od modela **knock (sb) out** u značenju onesvestiti nekog udarcem. U procesu pozajmljivanja došlo je do srastanja engleskog glagola i odgovarajuće partikule u jednu osnovu *nokaut*, na koju je dodat domaći sufiks **-irati**. Verovatnije je, s druge strane, da je glagol *nokautirati* zapravo nastao izvođenjem od pret hodno pozajmljene imenice *nokaut* (model u jeziku-davaocu jeste složenica **knockout** u značenju udarac u boks u kojim se protivnik onesvešćuje).

Ipak, ovo nije pravilo koje važi za ostale frazne glagole koji se iz engleskog prenose u srpski. U najvećem broju slučajeva biva preuzet samo glagol bez partikule:

check in/at (sth) → *čekirati*

zoom in/on (sb/sth) → *zumirati*.

Zanimljivo se, takođe, ponaša glagol *logovati*. Ovaj je glagol, kako se navodi u rečniku *Du yu speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama* (Vasić, Prčić, Nejgebauer 2001), izveden od fraznog glagola **log in/on**, u značenju “unositi tražene podatke” i “pristupiti nekom kompjuterskom sistemu ili mreži”, i potvrđuje tendenciju preuzimanja samo prvog dela fraznih glagola u procesu pozajmljivanja. Međutim, uporedo sa oblikom *logovati* u srpskom jeziku se koristi i oblik *ulogovati (se)* u potpuno istom značenju, dok postoji i oblik *odlogovati (se)*, u suprotnom značenju, izveden od engleskog modela **log out/off**.

U oblicima *ulogovati (se)* i *odlogovati (se)* partikula, tj. drugi deo fraznog glagola, nije srasla sa glagolom, te tako nisu dali jednu osnovu za izvođenje glagola u srpskom jeziku. Umesto toga, engleske partikule **in** i **on**, i, s druge strane, **out** i **off**, bivaju prevedene, ali sada u odgovarajuće srpske predloge (**in/on** > *u*, **out/off** > *od*). Dalje se proces odvija prema pravilima tvorbe reči u srpskom jeziku: predlozi se upotrebljavaju kao prefiksi u procesu izvođenja glagola. Prefiksacijom se, kao što ćemo videti kasnije, menja vid glagola, što je promena vezana za sekundarnu adaptaciju pozajmljenih glagola.

2.2 Poreklo i upotreba sufiksa **-isati**, **-irati** i **-ovati**

Prilikom utvrđivanja porekla ovih sufiksa potrebno je odvojeno posmatrati tvorbe ne morfeme koje su realizovane vezanim morfovima, kao sufiksi **-is-**, **-ir-** i **-ov-** i gramatičku morfemu odnosno infinitivni sufiks **-(a)ti**.

Precizne podatke o poreklu ovih sufiksa pružila je Mirjana Jocić (1969: 121-122): sufiks **-is** je poreklom iz starogrčkog jezika, od denominala **-izô**, aorist **-isa**; sufiks **-ir** vodi poreklo od latinskih infinitivnih sufiksa **-âre**, **-ire**, odnosno od francuskog infinitiva na **-er**, **-ir**, ali je u naš jezik ušao iz nemačkog jezika, gde se infinitiv završava sufiksom **-ieren**; sufiks **-ov** je domaćeg porekla, nasleđen iz praslovenskog.

U domaćoj nauci o jeziku autori su saglasni sa činjenicama da hrvatski glagoli (odnosno glagoli u zapadnoj varijanti “srpskohrvatskog” jezika) stranog porekla imaju, po pravilu, sufiks **-irati**, a da u srpskom jeziku (odnosno u istočnoj varijanti “srpskohrvatskog” jezika) ti glagoli mogu imati sva tri sufiksa, **-irati**, **-ovati** i **-isati**.

Mirjana Jocić (1969: 168) je u svojoj studiji pokazala da distribucija ova tri sufiksa nije striktno uslovljena etimološkim kriterijumom, prema kojem bi sufiks **-ova** bio rezervisan za glagole domaćeg porekla, a sufiksi **-isa** i **-ira** bi se pojavljivali samo kod glagola stranog porekla, i to **-isa** kod glagola starogrčkog i turskog porekla, a **-ira** kod glagola latinskog, nemačkog, francuskog, engleskog i italijanskog porekla.

Analiza posmatranog korpusa, budući ograničena samo na glagole koji su u srpski jezik ušli iz engleskog, upravo potvrđuje ovakav zaključak Mirjane Jocić, jer se glagoli pozajmljeni iz engleskog izvide pomoću sva tri posmatrana sufiksa.

2.3 Distribucija sufiksa –isati, –irati i –ovati

Posmatrani korpus, kao što je već rečeno, obuhvata 119 pozajmljenih glagola. Sufiks –isati pojavljuje se u korpusu svega 7 puta. Frekvencija upotrebe sufiksa –ovati i –irati pokazuje, pri tome, jednu zanimljivu tendenciju. Naime, oba sufiksa zastupljena su u približno istom broju: –irati se pojavljuje kod 54 pozajmljena glagola, a sufiks –ovati kod njih 58.

Vidimo da je u posmatranom korpusu izostala dominacija sufiksa –irati, koji je daleko najfrekventniji u korpusu Mirjane Jocić, odnosno, da se oba sufiksa, i –irati i –ovati, ravnopravno pojavljuju u adaptaciji engleskih glagola, i to upravo u tvorbi novih reči. Tako su, na primer, oba sufiksa podjednako zastupljena u glagolima koji pripadaju kompjuterskoj leksici (npr. *asemblirati*, *butirati*, *inkrementirati*, *baferovati*, *diterovati*, *skremblovati*). Naravno, potrebno je precizno ispitati ovaj sloj leksike, ali i sve ostale specijalizovane oblasti jezika, da bi se uočila eventualna češća upotreba jednog od ova dva sufiksa.⁸

Iako u neuporedivo manjem broju reči, i sufiks –isati se upotrebljava u obrazovanjima novijeg tipa, obrazovanjima koja pripadaju kolokvijalnom jeziku, pa ih stoga ne nalazimo u Matičinom *Rečniku srpskohrvatskoga književnog jezika* (npr. *sponzorisati*, *transferisati*, *hakerisati*).

Sprovedena analiza nadovezuje se zapravo na Šipkina ispitivanja (2001), u tom smislu što u potpunosti potvrđuje njegove zaključke u vezi sa distribucijom posmatranih sufiksa kod glagola pozajmljenih iz engleskog. Naime, autor iznosi podatak da se kod 45,45% glagola pojavljuje sufiks –irati, u istom procentu, 45,45%, pojavljuje se sufiks –ovati, dok svega 9,09% glagola pozajmljenih iz engleskog ima sufiks –isati.

U korpusu ovog rada našlo se 5,88% glagola sa sufiksom –isati (7), 45,38% glagola sa sufiksom –irati (54), i 48,87% sa sufiksom –ovati (58).

Na samom početku ovog rada istaknuto je da je jedan od osnovnih njegovih ciljeva da se uoči postoje li pravila koja određuju upotrebu posmatranih sufiksâ. Da bi se utvrdilo da li finalni konsonanti i vokali osnove imaju uticaja na izbor sufiksa, posmatrane su osnove glagola u korpusu i pri tom je vođena evidencija o artikulaciono-akustičkim svojstvima finalnih fonema (o mestu i načinu artikulacije), kao i o njihovoj frekvenciji kod pojedinačno posmatranih sufiksa (frekvencija je utvrđena prebrojavanjem, bez upotrebe nekog kompjuterskog programa), a svi podaci su prikazani u Tabelama 1, 2 i 3.

Analiza je pokazala da se osnove glagola u posmatranom korpusu završavaju konsonantom ili konsonantskom grupom koju čine dva ili tri konsonanta; izuzetak je glagol *intervjuisati*, čija se osnova završava vokalom –u, ali to je uslovljeno činjenicom da je replika formirana prema izgovoru modela, a ne prema njegovoj ortografiji (*interview* /'Intəvjuz/). Upravo zbog toga, vokali u tabelama nisu posebno posmatrani.

⁸ Još je Rudolf Filipović ukazao na neophodnost preciznih statističkih podataka, koji bi otkrili "stalnu prednost bilo kojeg od spomenutih formanata" (1986: 137).

Artikulacija mesto → način ↓	USNENI		ZUBNI		ALVEO- LARNI		PREDNJO- NEPČANI		ZADNJO- NEPČANI	
SONANTI					-R ¹ hakerisati -L ¹ kontrolisati					
FRIKATIVI	-F ¹ autografisati -V ¹ promovisati									
AFRIKATE										
PLOZIVI										

Tabela 1: Kosonanti i konsonantske grupe iza kojih se javlja sufiks –isati

LEGENDA:

– U zatamnjениm kolonama date su finalne konsonantske grupe.

-L⁶ / -PL¹ – Broj pored konsonanta pokazuje frekvenciju, odnosno broj glagola u korpusu čija se osnova završava datim konsonantom ili konsonantskom grupom, a koji se završavaju sufiksom analiziranim u datoj tabeli.

Artikulacija mesto → način ↓	USNENI		ZUBNI		ALVEO- LARNI		PREDNJO- NEPČANI		ZADNJO- NEPČANI	
SONANTI	-M ³ zumirati				-R ¹ interferirati -L ⁶ kompilirati -N ² skenirati	-JL ¹ fajlirati -KL ³ reciklirati -MBL ¹ asemblirati				
FRIKATIVI	-F ¹ blefirati -V ³ arhivirati		-S ⁶ basirati -Z ² stilizirati	-KS ³ indeksirati						
AFRIKATE							-Č ¹ smećirati		-K ⁴ blokirati -G ² džogirati	-RK ¹ parkirati
PLOZIVI	-P ¹	-MP ¹ kampirati	-T ¹⁹ budžetirati -D ³ torpedirati	-NT ² implantirati -RT ⁵ eskorirati -PT ¹ adoptirati -ST ¹ dajdžestirati -KT ¹ kontaktirati -ND ¹ tendirati						

Tabela 2: Kosonanti i konsonantske grupe iza kojih se javlja sufiks –irati

Artikulacija mesto → način ↓	USNENI		ZUBNI		ALVEO- LARNI		PREDNJO- NEPČANI		ZADNJO- NEPČANI	
SONANTI	-M ¹ komprimova- vati				-R ³ baferovati -L ⁶ dilovati	-BL ¹ driblovati -PL ¹ semplovati -MBL ¹ skremblova- vati				
FRIKATIVI	-F ¹	-RF ¹ surfovati	-S ⁴ kompresova- vati -Z ¹¹ stilizovati	-KS ² miksovati						
AFRIKATE							-Č ¹ smečovati			
PLOZIVI	-P ¹ repovati	-MP ¹ kampovati	-T ¹⁸ setovati (se) -D ³ kodovati	-RT ⁷ divertovati -NT ³ spontovati -KT ³ detektovati -ST ¹ dajdžestova- vati -LD ¹ bildovati				-K ¹ piknikovati -G ³ logovati	-NG ⁴ milingovati	

Tabela 3: Kосonanti i konsonantske grupe iza kojih se javlja sufiks **-ovati**

Kada se radi о sufiksu **-isati**, mali broj primera u korpusu, što vidimo iz Tabele 1, nije nam omogućio da uočimo neke опште tendencije.

Tabele 2 i 3 pokazuju da se sufiksi **-ovati** i **-irati** mogu javiti uz osnovu koja se završava istim konsonantom. Jedina je razlika u tome što se sufiks **-ovati** u korpusu ovog rada ne pojavljuje uz osnove koje se završavaju konsonantom **-v** i sonantom **-n**. Ovim su potvrđeni nalazi Mirjane Jocić (1969: 170) i Danka Šipke (2001), koji takođe ističu da se uz osnovu koja se završava konsonantom **-v** ne može upotrebiti sufiks **-ovati**; međutim, Šipkina analiza pokazuje da iza finalnog **-n** u 11,90% slučajeva dolazi sufiks **-ovati**, s tim da se u čak 73,81% slučajeva pojavljuje sufiks **-irati**, dok 14,29% glagola sa finalnim **-n** dobija sufiks **-isati**. Ovi podaci odnose se, međutim, na sve glagole stranог porekla, a ne posebno na anglicizme, stoga je neophodno na većem korpusu engleskih pozajmljenica posmatrati pojavu sufiksa **-ovati** iza finalnog **-n**.

Iako obimom mali, korpus je pokazao da se engleske osnove u najvećem broju slučajeva završavaju konsonantom **-t** (kod čak 37 glagola), a zanimljivo je da iza tog konsonanta dolaze potpuno ravnopravno sufiksi **-ovati**, (18 puta: *četovati*, *flertovati*, *konektovati* (se), *transplantovati*, itd.) i **-irati**, (19 puta: *nokautirati*, *čartirati*, *kontaktirati*, *prezentirati*, itd.). Za sufiks **-isati** u posmatranom korpusu nemamo potvrdu njegovог pojavljivanja iza finalnog **-t**. Šipka navodi zaista mali procenat pojavljivanja sufiksa **-isati** iza ovog konsonanta (3,08%).

Primećuje se, dalje, da glagoli čija se osnova završava konsonantom **-z** dobijaju sufiks **-ovati** (11 puta), a u samo dva slučaja upotrebljen je sufiks **-irati** (*urbanizirati*, *stilizirati*). Radi se zapravo о vokalsko-konsonantskoj grupi **-iz**, za koju Milan Surdučki

(1978: 331) kaže da se sreće u kombinaciji sa sufiksom **-ovati**, te da predstavlja engleski sufiks **-ize** (ili **-ise**), koji imaju pojedini višesložni engleski glagoli, i koji je zajedno sa tim glagolima ušao u srpski jezik:

digitalize – digitalizovati **equalize** – ekvalizovati

initialize – inicijalizovati **computerize** – kompjuterizovati.

Dakle, u procesu pozajmljivanja ovakvih modela ni u čemu se ne odstupa od promena tipičnih za primarnu adaptaciju glagola. Međutim, ako se pogleda glagol *formatizovati*, videće se da je on izveden od modela **format**, a ne od ***formatize** (ovaj oblik ne postoji u engleskom jeziku). U engleskom jeziku sufiks **-ize** (ili **-ise**) ima uzročno značenje “učiniti (da postane)” (Prčić: 1997, 73), a to značenje zadržava i prilikom prelaska u srpski jezik, što pokazuje upravo navedeni primer. U replici *formatizovati* sekvenca **-iz-** upotrebljena je po analogiji sa oblicima *digitalizovati*, *ekvalizovati*, *inicijalizovati* i *kompjuterizovati*, u smislu da nešto dobija svoj konačni oblik ili format.⁹

S druge strane, Surdučki (1978: 331) zaključuje, posmatrajući glagole *dolarizovati*, *najlonizovati* i *posterizovati*, obrazovane na isti način kao glagol *formatizovati*, da se formant **-iz-** pojavljuje kod pozajmljenih glagola čiji modeli nemaju sufiks **-ize** (ili **-ise**) u funkciji označavanja njihovog stranog porekla. Istu funkciju uočio je i kod sekvence **-ir-**. Mnoga novija obrazovanja pozajmljenih glagola iz engleskog jezika pokazuju sve češću ovakvu upotrebu sekvence **-iz-**, što bi valjalo pažljivije i na znatno većem korpusu razmotriti.

Kada je reč o glagolima *urbanizirati* i *stilizirati*, vidimo da oni predstavljaju odstupanje od pravila koje je Surdučki uočio, a po kojem se iza sekvence **-iz** pojavljuje sufiks **-ovati**. Međutim, kako je znatno češća upotreba ovih pozajmljenica izvedenih sufiksom **-ovati**: *urbanizovati* i *stilizovati*, oblici sa sufiksom **-irati** mogu se smatrati varijantnim, zapravo karakterističnim za zapadnu varijantu nekadašnjeg zajedničkog, srpskohrvatskog standardnog jezika.

Sam Surdučki potom navodi da je ova njegova pretpostavka o značenju i funkciji sekvenci **-iz-** i **-ir-** (kao oznaka stranog porekla pozajmljenih glagola) “uzdrmana činjenicom da se one neki put pojavljuju zajedno” (1978: 331) kod glagola koji imaju pseudoformant **-izira**, i kod kojih pojava formanta **-iz-** nije objašnjena. Surdučki navodi jedan takav glagol, *rendgenizirati*, a novi primeri, uočeni u štampi, bili bi, recimo, glagoli *pacifizirati* (*pacify* /'pæsifaɪ/, vt), *aktivizirati* (*active* /'æktiv/, adj). Jedno tumačenje istovremene pojave sekvenci **-iz** i **-ir** kod pozajmljenih glagola ovog tipa (glagoli čiji se modeli ne završavaju formantom **-ize** ili **-ise**) moglo bi biti posebno isticanje i naglašavanje njihovog stranog porekla.

Ako se ovaj nalaz ponovo uporedi sa podacima do kojih je došao Danko Šipka, videće se da korpus korišćen pri analizi ovog rada potvrđuje tamo procentualno izraženu frekventnost pojavljivanja posmatranih sufiksa iza osnove koja se završava konsonantom **-z**: sufiks **-isati** uopšte se ne pojavljuje iza finalnog **-z**, **-irati** se sreće kod 5,88%, a sufiks **-ovati** kod čak 94,12% pozajmljenih glagola.

Uočeno je još jedno ograničenje vezano za upotrebu sufiksa **-isati**, **-ovati** i **-irati**. Naime, pokazalo se da svi glagoli čija se osnova završava sekvencom **-ing**, obavezno

⁹ U *Rečniku računara* (1992) navode se dva značenja ovog glagola: 1. Pripremiti disk za memorisanje informacija; 2. Urediti tekst ili podatke na način koji je vizuelno prihvatljiv.

dobijaju sufiks **-ovati**; naime, iako nije lako objasniti zbog čega je to tako, može se pretpostaviti da se to događa zbog eufonije:

doping – *dopingovati (se)* **facelifting** – *liftingovati*
meeting – *mitingovati* **shopping** – *šopingovati*.

Ovo ograničenje do sada niko nije uočio, te stoga ostaje da se na osnovu većeg broja primera potvrdi ovo opšte pravilo.

Na ovom mestu važno je posebno ukazati na početno istraživanje Danka Šipke u vezi sa odnosom završne foneme osnove (bilo da se radi o vokalima ili konsonantima) i sufiksa, budući da je to znatno opširnije istraživanje od onog sprovedenog u ovom radu, te da su, razumljivo, ti rezultati u mnogim slučajevima indikativniji. Zanimljivo je, takođe, uporediti zaključke do kojih je došla Mirjana Jocić sa onim Šipkinim, budući da su oba autora koristila različite korpuse, ekscerpirane iz znatno drugačijih izvora i iz različitih vremenskih perioda.

Tako je, na primer, Mirjana Jocić u svojoj studiji (1969) pokazala da se sufiks **-isa-** ti ne pojavljuje iza frikativnih konsonanata **-s**, **-z** i afrikate **-c**, a sasvim se retko sreće i ukoliko se osnova završava okluzivima **-k** i **-g**. Šipkina analiza (2001) potvrdila je da iza **-s**, **-z**, **-c** ovaj sufiks ne dolazi, ali prema njegovim podacima on se nikada ne sreće iza osnova koje se završavaju konsonantima **-d**, **-g**, **-k**, **-b**, **-h**, **-j**, pri čemu oba autora pokazuju da se uz osnove koje se završavaju vokalima **-e** i **-u** nikada ne dodaje sufiks **-ovati**. Takođe, tu je još jedan zanimljiv podatak u Šipkinom radu o tome da se iza finalnog **-j** uvek dodaje sufiks **-irati**, dok se iz finalnog **-h** uvek dodaje sufiks **-ovati**.

Analiza korpusa pokazala je moguću alternativnu upotrebu sufiksa **-ovati** i **-irati** u čak 16 slučajeva: *čartirati* – *čartovati*, *dajdžestirati* – *dajdžestovati*, *eskortirati* – *eskortovati*, *formatirati* – *formatizovati* (ovo je loše skovan oblik, ali ga Nikolićev Obratni rečnik ipak registruje), *interferirati* – *interferovati*, *invertirati* – *invertovati*, *kampirati* – *kampovati*, *komprimirati* – *komprimovati*, *kompilirati* – *kompilovati*, *prezentirati* – *prezentovati* (glagol *prezentovati* verovatno je omaškom izostao u Nikolićevom Obratnom rečniku), *reprezentirati* – *reprezentovati*, *smečirati* – *smečovati*, *stilizirati* – *stilizovati*, *torpedirati* – *torpedovati*, *transplantirati* – *transplantovati*, *urbanizirati* – *urbanizovati*. Pojavljuje se samo jedan slučaj gde alterniraju sufiksi **-isati** i **-irati**: *promovisati (se)* – *promovirati (se)*, ali ovo možemo smatrati starijim stanjem, u kojem je pojava ovih oblika bila rezultat postojanja istočne i zapadne varijante srpskohrvatskog jezika.

Semantička analiza pozajmljenica iz engleskog jezika i uticaj semantičkih činilaca na izbor sufiksa nije cilj ovog rada. Mirjana Jocić (1969: 170-171) je pokazala da su posmatrani sufiksi nosioci posebnih značenja, te da se oni po svojim funkcijama ne poklapaju. Posmatrani korpus isuviše je malog obima da bi se mogle uočiti opštije pravilnosti u vezi sa ovim problemom. Ipak, potrebno je izneti neka zapažanja kada je u pitanju alternativna upotreba sufiksa **-ovati** i **-irati**.

Na osnovu 16 uočenih slučajeva može se zaključiti da se u većini slučajeva ne može uočiti neka bitnija semantička razlika: *dajdžestirati* – *dajdžestovati*, *smečirati* – *smečovati*, *prezentirati* – *prezentovati*. Ipak, veoma je teško uopšte govoriti o semantičkom nivou bez postojanja konteksta, tj. posmatranja njihove upotrebe u konkretnim primerima. To je, međutim, jedna sasvim druga tema i o njoj ovde neće biti reči.

Može se primetiti da neki primeri alternativne upotrebe ovih sufiksa, pre svega oni koje registruje Matičin *Rečnik*, više nisu aktuelni (no, i to se posebnim analizama mora

pokazati) jer su, kao i primer *promovisati (se) – promovirati (se)*, bili varijantno uslovljeni oblici. Pri tom su glagoli sa sufiksom **–irati** više bili karakteristika zapadne varijante, a glagoli na **–ovati** i **–isati** one istočne:¹⁰ *kampirati – kampovati, urbanizirati – urbanizovati*. Postavlja se pitanje da li je težnja za razlikovanjem srpskog i hrvatskog jezika dovela do toga da se, s obzirom na upravo pomenutu tendenciju upotrebe sufiksa **–ovati** i **–irati**, pojave oblici *čartovati, eskortovati, interferovati*, kad su oblici sa sufiksom **–irati** potpuno odomaćeni i opšteprihvaćeni.

Zanimljivo je, s druge strane, mišljenje Filipovića koji smatra da varijante, kojih je mnogo, upravo zbog većeg broja infinitivnih formanata za tvorbu glagola u srpskohrvatskom jeziku, nemaju semantičku vrednost “iako su neke vezane uz jezična središta, a neke od njih mogu imati stilističku vrijednost” (1986: 139). Na ovakav zaključak navodi nas i sprovedena analiza.

2.4 Stepen integrisanosti pozajmljenih glagola

Pogledajmo sada kako se posmatrani pozajmljeni glagoli ponašaju kada se upotrebe u konkretnim rečenicama:

– “*Ako niste sigurni da li je bezbedno da obrišete datoteku, premestite je u drugi direktorijum ili na drugi disk ili je **komprimujete** u .zip datoteku.*” (Mikro: 106)

– “*Koristili smo računar sa 128 MB memorije i Windowsom 2000 da bismo **skenirali** četiri slike pomoću programa za skeniranje...*” (Mikro: 18)

– “*GPRS tehnologija pruža korisniku izvanrednu i jedinstvenu mogućnost da putem mobilnog telefona bude stalno ‘on-line’, bez potrebe da **se uloguje** na Internet radi slanja podataka.*” (063 Newsletter: 9)

Kako se vidi iz navedenih primera, pozajmljeni glagoli potpuno su integrisani u sistem srpskog jezika. Ovi glagoli svrstavaju se prema svojim infinitivnim i prezentskim osnovama u sledeće glagolske vrste:¹¹

a) Svi glagoli sa sufiksom **–isati** pripadaju II glagolskoj vrsti (infinitivna osnova završava se kratkim vokalom **–a**, a prezentska osnova dugim vokalom **–ē**):

autografisati – autografišem sponzorisati – sponzorišem

b) Svi glagoli sa sufiksom **–irati** pripadaju V glagolskoj vrsti (infinitivna osnova završava se kratkim vokalima **–a** ili **–e**, a prezentska osnova dugim vokalima **–ā** ili **–ē**):

čekirati – čekiram kreirati – kreiram

c) Svi glagoli sa sufiksom **–ovati** pripadaju IV B glagolskoj vrsti (infinitivna osnova završava se kratkim vokalom **–a**, a prezentska osnova završava se na **–je**):

konektovati (se) – konektujem (se) printovati – printujem

Posmatrani glagoli dobijaju u procesu primarne adaptacije sve odlike glagolskog sistema srpskog jezika, pre svega glagolske kategorije lica, vremena i načina, kao i kate-

¹⁰ Mirjana Jocić došla je do zaključka da se “može potvrditi postojanje relevantne različitosti u upotrebi tri razmatrana sufiksa na istoku i na zapadu naše jezičke teritorije” (1969: 173).

¹¹ Ovu podelu glagolskih vrsta daje M. Stevanović (1989: 327-336).

gorije gramatičkog broja i roda (muškog, ženskog i srednjeg, kod onih oblika koji rod razlikuju).

Kategorija glagolskog roda je gramatičko-semantička kategorija, kojoj bi valjalo posvetiti posebnu pažnju kada je reč o adaptaciji engleskih glagola, budući da se glagoli u engleskom jeziku, kao i u srpskom, razlikuju u pogledu kriterijuma tranzitivnost/ intransitivnost. Kako se analiza sprovedena u ovom radu odnosi pre svega na morfološku adaptaciju glagola, semantička adaptacija, kako je već rečeno, ostaje za neka druga istraživanja.

S druge strane, morfološkoj kategoriji glagolskog vida posvećena je posebna pažnja. Slovenski jezici razlikuju se od mnogih jezičkih porodica i po tome što poseduju ovu morfološku i semantičku (i pragmatičku) kategoriju. Stoga je neophodno videti kako se glagoli stranog porekla, u ovom slučaju engleskog, ponašaju prilikom primarne adaptacije u sistem srpskog jezika, u kojem je ova kategorija veoma razvijena.

U srpskom jeziku glagoli se dele s obzirom na glagolski vid, tj. trajanje radnje, na imperfektivne (nesvršene), perfektivne (svršene) i dvovidske glagole. Ovi potonji imaju oba vida i jedan morfološki lik, i samo se na osnovu konteksta može utvrditi da li je glagol upotrebljen kao svršen ili kao nesvršen. Takvi su glagoli tipa *ručati*, *čuti*, *videti*, *večerati*:

- Šta radiš? Evo, sedim i *ručam*. – glagol *ručati* je nesvršenog vida;
- Čim *ručam*, dolazim po tebe. – glagol *ručati* je svršenog vida.

Dvovidskih glagola nema mnogo u srpskom jeziku, i kako ističe Filipović, oni “kao da teže da aspekt morfološki označe” (1986: 140), kao u primeru *ručati* – *ručavati*.

Kao rezultat primarne adaptacije na morfološkom nivou, glagoli pozajmljeni iz engleskog ulaze u sve tri vidske kategorije (Filipović 1986: 141). Međutim, u korpusu se, nakon ekscerpiranja građe iz Nikolićevog *Obratnog rečnika*,¹² nije našao nijedan glagol svršenog vida. Uočeno je ipak nekoliko glagola određenih u *Obratnom rečniku* kao dvovidski, ali prema sopstvenom jezičkom osećanju autorke ovog rada i interpretaciji istih primera u Filipovićevoj knjizi, reklo bi se da su ipak u pitanju glagoli svršenog vida (radi se o 3 glagola):

Svršeni glagoli (3 glagola):¹³ *faulirati*, *grogirati*, *nokautirati*

Nesvršeni glagoli (15 glagola): *bosovati*, *čartovati*, *četovati*

Dvovidski glagoli (101 glagol): *intrevjuisati*, *parkirati*, *logovati*.

Korpus, koji broji 119 glagola, obuhvata gotovo 90% dvovidskih glagola: *blokirati*, *bosirati*, *budžetirati*, *sponzorirati*, *transferisati*, *interferovati*, *invertovati*, *kidnapovati*. U toku primarne adaptacije, ovi glagoli ostaju neodređenog vida, međutim prilikom sekundarne adaptacije, oni mogu da dobiju oznaku vida, i to dodavanjem odgovarajućih prefiksa:

blokirati – nesvr./svr. → *izblokirati*¹⁴ – svr., *odblokirati* – svr., *deblokirati* nesvr./svr., *zablokirati* – svr.

¹² U Nikolićevom rečniku navodi se samo osnovni oblik glagola i podatak o njegovom glagolskom vidu.

¹³ Semantika ovih glagola ukazuje na to da se radi o trenutnim radnjama, bez mogućnosti njihovog trajanja u nekom kraćem ili dužem vremenskom intervalu, ili ponavljanja u nekim vremenskim intervalima.

¹⁴ Podvučeni oblici nisu registrovani u Nikolićevom rečniku, ali su autorki ovog rada poznati iz svakodnevnih jezičke prakse.

kontrolisati – nesvr./svr. → *iskontrolisati* – svr., *prokontrolisati* – svr., *prekontrolisati* – svr.

boksovati – nesvr./svr. → *izboksovati* – svr., *odboksovati* – svr.

Sekundarna adaptacija obuhvata promene koje se događaju sa integrisanom replikom kada ona počne da se upotrebljava u jeziku-primaocu. Sve te promene, kako navodi Filipović, karakteristične su za domaće reči jezika-primaoca.

Jezik-primalac, u ovom slučaju srpski, teži tome, ili je barem nekada težio, da glagolski vid bude određen. Ovo se u srpskom jeziku postiže, kao što smo videli, prefiksanim izvođenjem, a Filipović navodi još dva načina promene vida u hrvatskom odnosno srpskom jeziku, upotrebom infiksa i promenama u samom korenu (1986: 142):

pritisnati – *pritisnuti skakati* – *skočiti*.

U analiziranom korpusu, za promenu i određivanje glagolskog vida u sekundarnoj adaptaciji korišćeni su samo prefiksi, i to domaćeg porekla:

iz- + *blefirati* → *blefirati*

od- + *blokirati* → *blokirati*

za- + *blokirati* → *blokirati*

u- + *parkirati* → *parkirati*

ili stranog porekla (ovde latinskog):

de- + *kodirati* → *kodirati*

pro- + *kontrolisati* → *kontrolisati*

re- + *programirati* → *programirati*

pre- + *kontrolisati* → *kontrolisati*.

Na ovaj način je određen glagolski vid kod petnaestak¹⁵ dvovidskih glagola. Kod pozajmljenica koje su adaptirane kao nesvršeni glagoli, glagolski vid se, takođe, menja prefiksacijom. Ali, u korpusu su zabeležena samo dva takva primera:

driblovati – nesvr. → *izdriblovati* – svr., *predriblovati* – svr.

mitingovati – nesvr. → *odmitingovati* – svr.

Na kraju bismo mogli zaključiti da su dvovidski glagoli kategorija koja se značajno širi u srpskom jeziku, i to pre svega zbog jakog stranog uticaja, odnosno povećanju broja dvovidskih glagola stranog porekla, što ima velikog uticaja na promene koje se odvijaju na morfološkom nivou srpskog jezika. Uopšte, prodor stranih reči u srpski jezik doveo je do promena na svim jezičkim nivoima, čemu je dosta pažnje posvećeno u knjizi *Srpski jezik na kraju veka* (Radovanović 1996).¹⁶

¹⁵ Ovde na dajemo precizne cifre, jer postoji mogućnost da su neki glagoli iz korpusa u svakodnevnom govoru vidski određeni, ali to naši izvori ne beleže.

¹⁶ Veoma su značajne, recimo, promene na fonološkom nivou (Petrović u Radovanović 1996: 37-110) koje se tiču prozodijskog sistema (tendencija ka tonskoj neutralizaciji kod kratkih akcenata / ‘ / ‘ /: vōda, jēlen, umesto vōda, jēlen), i pre svega distribucije akcenata (pojava silaznih akcenata izvan prvog sloga: *asistēnt, elemēt, galāntan, entuzijāzam, konstrūkcija agitātor, audicija, televīzija, investicija, beneficija*), a uočena je i pojava sasvim novih vokalskih i konsonantskih grupa. Vokalske grupe u srpskom jeziku najčešće su dvočlane, ređe tročlane, uvek podeljene morfološkim granicama: *o-i*-vičen, *ne-u*-običajen, a strane su usvajane tako što ih je morfološka granica razdvajala po formuli 1+2 ili 2+1: *ko-autor, šou-a*. Promene konsonantskih grupa prisutne su u svim pozicijama, ali su one najveće u sredini i na kraju reči (u finalnom položaju kod reči domaćeg, odnosno slovenskog, porekla postojale su, recimo, samo grupe *st, št, zd, žd, dok* je danas njihov broj neuporedivo veći): *opsceni, ekscentričan, amandman, disk, lift, golf, kramp*.

Analiza izvršena u ovom radu daje potvrdu Filipovićevom predviđanju da povećanje broja dvovidskih glagola u srpskohrvatskom jeziku (to se odnosi i na srpski jezik) može bitno uticati na slabljenje tendencije da dvovidski glagoli dobiju morfološku oznaku vida (1986: 143). Verovatno da je takva tendencija danas izražena, pošto je u analiziranom korpusu, kako je pokazano, od 101 dvovidskog glagola samo petnaestak bilo zahvaćeno sekundarnom adaptacijom, i na taj način bilo vidski određeno.

3. ZAKLJUČAK

Sprovedena analiza glagola sa sufiksima **–isati**, **–irati** i **–ovati** pozajmljenih iz engleskog jezika u srpski pokazala je da se u njihovoj adaptaciji upotrebljavaju sva tri posmatrana sufiksa. Sufiksi **–irati** i **–ovati** upotrebljavaju se potpuno ravnopravno (sufiksom **–irati** izvodi se 45,38% glagola iz korpusa, a sufiksom **–ovati** 48,87% glagola), čak je česta i njihova alternativna upotreba (registrovano je 16 takvih primera). Uočeno je da alternativna upotreba ovih sufiksa nema semantičku, već uglavnom stilističku vrednost, dok se kod pojedinih glagola alternativni oblici mogu objasniti razlikovanjem istočne i zapadne varijante nekadašnjeg standardnog srpskohrvatskog jezika.

Sufiks **–isati** sreće se kod 5,88% glagola u korpusu. Uočena je njegova slaba produktivnost u odnosu na druga dva sufiksa, ali i njegova upotreba kod glagola koji pripadaju sloju novijih anglicizama, onih koji u srpski ulaze u poslednjim decenijama XX i na početku XXI veka.

Stoga se može zaključiti da su sufiksi **–irati** i **–ovati** prototipski sufiksi glagola pozajmljenih iz engleskog jezika.

Svi glagoli prilikom prelaska iz engleskog, kao jezika-davaoca, u srpski, kao jezik-primalac, prolaze kroz proces primarne adaptacije, a samo kod jednog manjeg dela integrisanih glagola uočene su sekundarne promene, koje se tiču promene glagolskog vida.

Prilikom primarne adaptacije, pozajmljeni glagoli potpuno se integrišu u sistem srpskog jezika. Na englesku osnovu dodaju se domaći tvorbeni formanti, pa sami glagoli, na taj način, dobijaju odlike glagolskog sistema srpskog jezika: kategorije lica, vremena i načina, zatim kategorije gramatičkog broja i roda, kao i semantičku kategoriju glagolskog roda (glagoli po predmetu radnje) i gramatičku kategoriju glagolskog vida (glagoli po trajanju radnje). Uočeno je da se glagoli pojavljuju u sva tri vidaska oblika, ali da je od ukupno 119 glagola 101 glagol vidski neodređen, odnosno ti glagoli pripadaju grupi dvovidskih glagola. Naročito je zanimljiva činjenica da pozajmljeni dvovidski glagoli ne pokazuju tendenciju morfološkog određivanja glagolskog vida, budući da su prefiksacijom sekundarno izvedeni glagoli od svega petnaestak primarno adaptiranih i integrisanih glagola. Ovakav rezultat analize potvrđuje Filipovićev stav (1986: 143) da bi brojni dvovidski glagoli stranog porekla, u ovom slučaju engleskog, značajno mogli da utiču na strukturu morfološkog sistema jezika-primaoca, osnažujući jednu potkategoriju glagola i dajući joj značaj kakav ona ranije nije imala.

Kada je reč o procesu primarne adaptacije engleskih glagola, valja istaći da uglavnom engleski glagoli predstavljaju osnovu na koju se dodaju domaću sufiksi za građenje glagola. Međutim, kao osnova za izvođenje mogu poslužiti i engleske imenice i pridevi. Uočeno je da osnovu pozajmljenih glagola mogu da čine i engleski frazni glagoli kod

kojih u procesu pozajmljivanja dolazi do srastanja prvog i drugog dela fraznog glagola, glagola i partikule.

Finalni konsonanti osnove ne utiču bitnije na izbor sufiksa –**ovati** i –**irati**, budući da oba mogu da dođu na osnovu koja se završava istim konsonantom. Jedina je razlika u tome što se sufiks –**ovati** ne pojavljuje uz osnove koje se završavaju konsonantom –**v**. Kod sufiksa –**isati**, zbog malog broja primera u korpusu, nismo bili u mogućnosti da uočimo uslove koji utiču na njegovu distribuciju, ali smo ukazali na relevantnu literaturu koja pruža detaljnije podatke o tome.

Ukoliko se osnova završava konsonantom –**z**, odnosno sekvencom –**iz**–, po pravilu sledi sufiks –**ovati**. Korpus je obuhvatio i dva slučaja kada je iza sekvence –**iz**– upotrebljen sufiks –**irati**, a koje smo objasnili postojanjem dve varijante nekadašnjeg standardnog srpskohrvatskog jezika. Uočena je, s druge strane, tendencija kojoj tek sledi opširnija naučna analiza, a koja pokazuje upotrebu segmenta –**iz**– ispred sufiksa za izvođenje glagola, analoški prema glagolskim replikama čiji se engleski modeli završavaju sufiksom –**ize** (moguće je i –**ise**). Moguće je da je na taj način označeno strano poreklo glagola.

Ako se osnova završava engleskim sufiksom –**ing**, obavezno sledi nastava –**ovati**.

Na kraju nam ostaje da sačekamo neka sveobuhvatnija i iscrpnija istraživanja ovog problema u savremenom srpskom jeziku, kako bismo proverili neke od uočenih specifičnosti adaptacije engleskih glagola u sistem srpskog jezika, ali i nove, koje se tiču problema tek naznačenih u ovom radu.

LITERATURA:

- Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.
- Filipović, R. (1990). *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo – razvoj – značenje*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.
- Јоцић, М. (1969). Глаголи са суфиксима –иса, –ира, –ова у савременом српскохрватском књижевном језику. *Прилози проучавању језика*. Нови Сад: Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, 121-175.
- Merriam-Webster Online: *Collegiate Dictionary, 10th ed., Thesaurus, Word of the Day, etc.* <http://www.m-w.com>
- Microsoft Encarta World English Dictionary. <http://dictionary.mns.com>
- Milić, N. (1995). *Englesko-srpski računarски речник са изговором*. Novi Sad: Prometej.
- Николић, М. (2000). *Обрајни речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за српски језик САНУ; Београд: Палчић.
- The New Oxford Dictionary of English*. (1998). Judy Pearsall (ed.). Oxford: Oxford University Press.
- The Oxford Student's Dictionary of Current English. Second Edition*. (1990). A. S. Hornby & C. Ruse (ed.). Budapest: Akadémiai Kiadó; Oxford: Oxford University Press.
- Prčić, T. (1997). *Semantika i pragmatika reči*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Премк, Д. Г. (1997). *Полисемија и орјанизација лексичког сисџема у српскоме језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Библиотека Јужнословенског филолога.
- Радовановић, М. (Ред.) (1996). *Српски језик на крају века*. Београд: Институт за српски језик САНУ – Службеник гласник.

- Речник српскохрватскога књижевног језика. (1982). Нови Сад: Матица српска.
- Sabljak, T. (1981). *Rječnik šatrovačkog govora*. Zagreb: Globus.
- Стевановић, М. (1985). *Савремени српскохрватски језик (Грамађички системи и књижевнोजезичка норма). I. Увод. Фонетика. Морфологија*. Београд: Научна књига.
- Surdučki, M. (1978). *Srpskohrvatski i engleski u kontaktu. Rečnik i morfološka analiza engleskih pozajmljenica u standardnom srpskohrvatskom jeziku i jeziku Srba i Hrvata iseljenika u Kanadi*. Novi Sad: Matica srpska.
- Šipka, D. (2001). Distribucija nastavaka –irati/-isati/-ovati u srpskim glagolima stranog porijekla. *Зборник Мађице српске за филологију и лингвистику*, 44/1. Нови Сад: Матица српска [u štampi].
- Vasić, V., Prčić, T. i Nejgebauer, G. (2001). *Du you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad: Zmaj.
- Wyatt, A. L. (1992). *Rečnik računara za korisnike PC. Najnovija terminologija*. Београд: DIP “Грађевинска књига”.

PRIOLOG:

Korpus sačinjavaju pozajmljeni glagoli i njihovi modeli navedeni u uglastim zagradama

–ISATI

- 1) autografisati – *nesvr./svr.* [autograph – vt]
- 2) hakerisati – *nesvr.* [hack – vt, vi]
- 3) intervjuisati – *nesvr./svr.* [interview – vt /interview for sb/]
- 4) kontrolisati [u značenju: obuzdati] – *nesvr./svr.* [control – vt] iskontrolisati – *svr.*, prokontrolisati – *svr.*, prekontrolisati – *svr.*
- 5) promovisati (se) – *nesvr./svr.* [promote – vt]
- 6) sponzorisati – *nesvr.(svr.)* [sponsor – vt]
- 7) transferisati – *nesvr./svr.* [transfer – vt, vi]

–IRATI

- 1) adoptirati – *nesvr./svr.* [adopt – vt]
- 2) arhivirati – *nesvr./svr.* [archive – vt]
- 3) assemblirati – *nesvr./svr.* [assemble – vt, vi]
- 4) basirati – *nesvr.* [bus – vt, vi]
- 5) blefirati – *nesvr./svr.* [bluff – vt, vi] izblefirati – *svr.*
- 6) blokirati – *nesvr./svr.* [block – vt] *izblokirati [u sportu], odblokirati – *svr.*, deblokirati – *nesvr./svr.*, *zablokirati – *svr.*
- 7) bosirati – *nesvr./svr.* [boss sb. about/around – vt]
- 8) budžetirati – *nesvr./svr.* [budget for st – vt]
- 9) butirati – *nesvr./svr.* [boot – vt]

- 10) čartirati – *nesvr./svr.* [chart – vt]
- 11) čekirati – *nesvr./svr.* [check in/at sth – vt]
- 12) dajždžestirati – *nesvr./svr.* [digest – vt, vi]
- 13) džogirati – *nesvr.* [jog – vi]
- 14) emulirati – *nesvr./svr.* [emulate – vt]
- 15) eskortirati – *nesvr./svr.* [escort – vt]
- 16) fajlirati – *nesvr./svr.* [file – vt]
- 17) faulirati – *svr.* [foul – vt]
- 18) formatirati – *nesvr./svr.* [format – vt]
- 19) grogirati – *svr.* [ADJ groggy]
- 20) implantirati – *nesvr./svr.* [implant – vt]
- 21) implementirati – *nesvr./svr.* [implement – vt]
- 22) indeksirati – *nesvr./svr.* [index – vt]
- 23) inkrementirati – *nesvr./svr.* [N increment]
- 24) interferirati – *nesvr./svr.* [interfere (in sth) / interfere (with sth) – vt]
- 25) invertirati – *nesvr./svr.* [invert – vt]
- 26) kampirati – *nesvr.* [camp – vi]
- 27) klonirati – *nesvr./svr.* [clone – vt]
- 28) kodirati – *nesvr./svr.* [code – vt] dekodirati – *nesvr./svr.*, prekodirati – *svr.*
- 29) kompilirati – *nesvr./svr.* [compile – vt]
- 30) komprimirati – *nesvr./svr.* [adaptacija od E compress, preko fr/lat comprim-]
- 31) kontaktirati – *nesvr./svr.* [contact – vt]
- 32) konvertirati (se) – *nesvr./svr.* [convert – vt]
- 33) kreirati – *nesvr./svr.* [crack – vt]
- 34) nokautirati – *svr.* [knock sb out – vt]
- 35) parkirati – *nesvr./svr.* [park – vt, vi] preparirati – *svr.*, uparkirati – *svr.*
- 36) prezentirati (se) – *nesvr./svr.* [present – vt]

- 37) procesirati – *nesvr./svr.* [process – vt]
 38) programirati – *nesvr./svr.* [program – vt] re-
 programirati – *nesvr./svr.*, isprogramirati –
svr., uprogramirati – *svr.*
 39) promovirati (se) – *nesvr./svr.* [promote –
 vt]
 40) reciklirati – *nesvr./svr.* [recycle – vt]
 41) reprezentirati – *nesvr./svr.*
 42) rutirati – *nesvr./svr.* [route – vt]
 43) seksirati (se) – *nesvr./svr.* [N sex]
 44) skenirati – *nesvr./svr.* [scan – vt]
 45) smečirati – *nesvr./svr.* [smash – vt, vi]
 46) stilizirati – *nesvr./svr.* [stylize – vt] prestili-
 zirati – *nesvr./svr.*
 47) taksirati – *nesvr./svr.* [N taxi]
 48) teleportirati – *nesvr./svr.* [od teleport < tele
 + (trans)port]
 49) tendirati – *nesvr./svr.* [tend – vt = težiti]
 50) tetovirati – *nesvr./svr.* [tattoo – vt] istetovi-
 rati – *svr.*, utetovirati – *svr.*
 51) torpedirati – *nesvr./svr.* [torpedo – vt]
 52) transplantirati – *nesvr./svr.* [transplant – vt]
 53) urbanizirati (se) – *nesvr./svr.* [urbanize – vt,
 vi]
 54) zumirati – *nesvr./svr.* [zoom (in/on sb/sth)
 – vt]
- OVATI**
- 1) autorizovati – *nesvr./svr.* [authorize – vt]
 2) baferovati – *nesvr./svr.* [buffer – vt]
 3) bildovati – *nesvr.* [N bodybuilding > N
 bodybuilder]
 4) boksovati – *nesvr./svr.* [box – vt, vi] izbok-
 sovati – *svr.*, odboksovati – *svr.*
 5) bosovati – *nesvr.* [boss sb. about/around –
 vt]
 6) čartovati – *nesvr.* [chart – vt]
 7) četovati – *nesvr.* [chat – vi]
 8) daj džestovati – *nesvr./svr.* [digest – vt]
 9) detektovati – *nesvr./svr.* [detect – vt]
 10) digitalizovati – *nesvr./svr.* [digitalize – vt]
 11) dilovati – *nesvr.* [deal – vt, vi]
 12) diterovati – *nesvr./svr.* [dither – vt]
 13) divertovati – *nesvr./svr.* [divert sth/sb (from
 sth) – vt]
 14) dopingovati (se) – *nesvr./svr.* [dope – vt >
 doping]
 15) driblovati/driblati – *nesvr.* [dribble – vt, vi]
 16) drilovati – *nesvr.* [drill – vt, vi]
 17) ekvalizovati – *nesvr./svr.* [equalize – vi]
 18) eskortovati – *nesvr./svr.* [escort – vt]
 19) flertovati – *nesvr./svr.* [flirt (with sb) – vi]
 20) formatizovati – *nesvr./svr.* [format – vt]
 21) inicijalizovati – *nesvr./svr.* [initialize – vt]
 22) interferovati – *nesvr./svr.* [interfere (in sth)
 / interfere (with sth) – vt]
 23) invertovati – *nesvr./svr.* [invert – vt]
 izdriblovati – *svr.*, predriblovati – *svr.*
 24) kampovati – *nesvr.* [camp – vi]
 25) kidnapovati – *nesvr./svr.* [kidnap – vt]
 26) kodovati – *nesvr./svr.* [code – vt]
 27) kompilovati – *nesvr./svr.* [compile – vt]
 28) kompjuterizovati – *nesvr./svr.* [computeri-
 ze – vt]
 29) kompresovati – *nesvr./svr.* [compress – vt]
 30) komprimovati – *nesvr./svr.* [adaptacija od
 E *compress*, preko fr/lat *comprim-*]
 31) konektovati (se) – *nesvr./svr.* [connect – vt]
 32) konvertovati – *nesvr./svr.* [convert – vt]
 33) liftingovati – *nesvr./svr.* [facelift – vt > fa-
 celifting]
 34) logovati – *nesvr./svr.* [log – vt] ulogovati
 (se) [log in/on], odlogovati (se) [log
 out/off]
 35) miksovati – *nesvr./svr.* [mix – vt]
 36) mitingovati – *nesvr.* [N meeting] odmitin-
 govati – *svr.*
 37) optimizovati – *nesvr./svr.* [optimize – vt]
 38) piknikovati – *nesvr.* [picnic – vt]
 39) portovati – *nesvr./svr.* [port – vt]
 40) prezentovati – *nesvr./svr.* [present – vt]
 41) printovati – *nesvr./svr.* [print – vt, vi]
 42) privatizovati – *nesvr./svr.* [privatize – vt]
 43) repovati – *nesvr./svr.* [rap – vi]
 44) reprezentovati – *nesvr./svr.* [represent – vt]
 45) seksualizovati – *nesvr./svr.* [sexualize – vt]
 46) selektovati – *nesvr./svr.* [select – vt]
 47) semplovati – *nesvr./svr.* [sample – vt]
 48) setovati (se) – *nesvr./svr.*
 49) skremblovati – *nesvr./svr.* [scramble – vt]
 50) smečovati – *nesvr./svr.* [smash – vt, vi]
 51) sprintovati – *nesvr./svr.* [sprint – vi]
 52) stilizovati – *nesvr./svr.* [stylize vt] prestili-
 zovati – (*ne*)*svr.*
 53) stripovati – *nesvr./svr.* [N strip]
 54) surfovati – *nesvr.* [surf – vi]
 55) šopingovati – *nesvr./svr.* [shop – vt > shop-
 ping]
 56) torpedovati – *nesvr./svr.* [torpedo – vt]
 57) transplantovati – *nesvr./svr.* [transplant –
 vt]
 58) urbanizovati – *nesvr./svr.* [urbanize – vt,
 vi]

Nataša Bugarški

MORPHOLOGICAL ADAPTATION OF VERBS BORROWED FROM ENGLISH

Summary

In the past few decades the contact situations between Serbian and English have been very intensive. One of the results of these contact situations is linguistic borrowing from English, as the lending language, in Serbian, as the receiving language. In this paper the author offers an analysis of the morphological adaptation (primary and secondary) of loan verbs with suffixes **–isati**, **–irati** and **–ovati** in the Serbian language structure. The analysis shows that the prototypical, and usually alternative, suffixes of loan verbs are **–irati** and **–ovati**, and that in the process of linguistic borrowing all loan verbs get morphological categories typical of Serbian verbs. There is a potential problem with verb aspect, because English does not have such a category. However, the analysis shows that in the process of primary adaptation loan verbs get one of the three possible aspects in Serbian, but 90% of them become biaspectual verbs, which is not a productive category in Serbian.

ENGLESKI JEZIK U COM_MEDI@
PRILOG PROUČAVANJU SRPSKE KOMPJUTERSKE TERMINOLOGIJE

*Rađeno pod rukovodstvom
prof. dr Vere Vasić*

SAŽETAK

Na osnovu korpusa engleskih reči i izraza, upotrebljenih u tekstovima u dodatku *com-medi@* u dnevnom listu *Danas*, analiziran je uticaj engleskog jezika na srpsku kompjutersku terminologiju. Opisan je proces adaptacije anglicizama na ortografskom, morfološkom i sintaksičko-semantičkom nivou.¹

KLJUČNE REČI: anglicizmi, kompjuterska terminologija, srpski jezik

1. ANGLICIZMI, SOCIOLINGVISTIČKI ASPEKT

Engleski jezik je jezik sredine koja je u 20. veku doživela najveći tehnološki, ekonomski i kulturni razvoj, što joj je omogućilo da nametne svoje kulturne obrasce i svoj jezik čitavom svetu. Film, moda, muzika, zatim, tehnika, ekonomija, medicina, dobili su svoj zvanični jezik – engleski. Baviti se ozbiljno bilo kojom oblasti ljudskog stvaralaštva danas znači govoriti i čitati na engleskom jeziku svakodnevno. To je dovelo do toga da je prosečno obrazovan stanovnik naše planete, koji komunicira sa ljudima van svoje zemlje, praktično dvojezičan, možda je bolje reći socijalno dvojezičan ili sekundarno dvojezičan, tj. on govori ili uči engleski jezik da bi se profesionalno usavršavao, bolje poslovao, dobio zaposlenje, čitao stručnu literaturu. Znanje engleskog jezika postalo je nešto što se podrazumeva.

Pošto učenje i znanje stranog jezika uglavnom znači i određeni stepen opšteg obrazovanja, veći broj anglicizama se češće sreće u govoru obrazovanijeg sloja neke populacije. Pored toga što označavaju određene pojmove, u konkretnom govornom činu anglicizmi mogu biti upotrebljeni iz nekih drugih psihosociolingvističkih razloga. Uspešan poslovni čovek upotrebom novih, engleskih termina sagovorniku stavlja do znanja da je upućen u nove finansijske tokove ili savremenu ekonomsku praksu. U većini uspešnih

¹ Ovaj rad nastao je na osnovu diplomskog rada sa istim nazivom, ali je zbog nemogućnosti objavljivanja u celini znatno skraćen. Izostavljen je uvodni deo u kome je opisan proces adaptacije anglicizama i kratka istorija englesko-srpskih jezičkih kontakata. Zbog ograničenosti prostora broj primera je smanjen i u pojedinim slučajevima nisu navedeni primeri u kontekstu.

firmi dosadašnje kadrovske službe postaju službe za ljudske resurse, a sa zaposlenima se raspolaže kao sa ljudskim resursima (od engleskog *human resources*). Promenom naziva kao da se želi istaći da firma posluje po novim, savremenim i uglavnom anglosaksonske principima.

Novi proizvod na tržištu bolje će se prodavati ukoliko nosi engleski naziv. *Next* je na tržištu poželjnije ime nego, na primer, bistri sok od jabuke, pa i sa izmenjenim sok u džus (*juice*). Proizvođači se svesno opredeljuju za engleske nazive proizvoda, jer oni sugerišu da je njihova roba po kvalitetu jednaka stranoj.

Isto tako, neko ko se bavi savremenom muzikom, govoriće o stejdžu, miksu, densu, dram end bejsu, o redosledu na američkom čartu ili top listi. Sve ove reči jasno poručuju da je govornik upoznat sa tematikom, da prati zbivanja u datoj oblasti i svakako će u svesti slušaoca stvoriti sliku o njegovoj većoj profesionalnosti.

Ovakva upotreba anglicizama, bez obzira na to da li je opravdana ili neopravdana, nije slučajna. Oni su ušli u jezik da bi popunili postojeće praznine. To što su doživeli toliku ekspanziju i što se njihova upotreba proširila sa nužnih anglicizama i na lingvistički potpuno neopravdane, upotrebljene iz nelingvističkih potreba, predstavlja nešto što bi se moglo nazvati *showing-off*, ili "lingvističko foliranje".²

Pripadnici mlađe generacije jezičku solidarnost sa svojim kulturnim uzorima izražavaju upotrebom reči poput OK, fensi, novi brend, rejv parti, čime svoj jezik i status odvajaju od jezika starijih i od jezičkog standarda. Pri tome je u njihovom govoru upotreba velikog broja anglicizama znak sociokulturnog raslojavanja na grad i selo.

Još jednu kategoriju govornika karakteriše jezik koji bi se mogao nazvati "anglo-srpski".³ Svi koji koriste kompjuter savršeno će razumeti rečenicu: "Downloadovao sam onaj fajl, pa ću ti ga poslati e-mailom kao atačment...". Upravo o ovom tipu englesko-srpske jezičke mešavine biće reči u ovom radu.

2. ANGLICIZMI PREMA TEMATSKIM POLJIMA

Prema Rudolfu Filipoviću (1996) u svakom savremenom evropskom jeziku nalazi se prosečno od 1500 do 2000 anglicizama. Srpski jezik u ovom pogledu ne predstavlja izuzetak i uticaj engleskog jezika oseća se na svim jezičkim nivoima. Na leksičkom nivou svakako je najuočljiviji. Anglicizami u stručnim terminologijama ne upotrebljavaju se samo u slučaju kada ne postoji srpska reč, nego i onda kada su nepotrebni. Engleske fraze bukvalno se prevode, a reči sa terminološkom funkcijom direktno se integrišu u srpski tekst. Ovakva upotreba anglicizama karakteristična je i za jezik medija, marketinga, mladih. Kao ilustracija mogu da posluže:

- anglicizmi u stručnoj terminologiji, npr. u medicinskoj poput: *AIDS related tumor*, *lateralni release*, *stress* doza (V. Krizmanić, 2000);
- engleske reči umesto postojećih srpskih, npr. implementacija (od eng. *implementation*) umesto sprovođenje;

² Sličnu podelu i primere dao je R. Smith u *English in Current European Spanish*, opisujući uticaj engleskog na savremeni španski, s posebnim osvrtom na jezik mlađe generacije, formiran pod uticajem anglo-američke kulture.

³ Termin i primer su preuzeti iz *Rečnika novijih anglicizama*.

- fraza kojom nam se često obraćaju u trgovini “Mogu li da vam pomognem?” od engleskog “*Can I help you?*” ili srpske reči koje se po engleskom modelu koriste sa novim značenjem npr. “ohrabriti” (umesto “podsticati” umetničko stvaralaštvo) na osnovu engleskog *encourage* (T. Prčić, 2000).

Engleski jezik pokriva skoro sva tematska polja. U sledećoj tabeli prikazana su tematska polja sa primerima koji su u poslednje vreme postali sastavni deo srpskog jezika, a pozajmljeni su iz engleskog, ili su prevodi engleskih izraza (kalkovi).⁴ Tabela obuhvata tek neka tematska polja, a cilj joj je da prikaže širinu uticaja engleskog jezika na srpski jezik. U nju nisu uvršteni izrazi koji su popularni među mladima i predstavljaju deo slenga (npr. u poslednje vreme popularni izraz fensi, eng. *fancy*).

Tabela 1. Anglicizmi, tematska polja

tematsko polje	engleski oblici	srpski oblici
hrana, piće	<i>milk shake, sandwich, hamburger, ketchup, crecker, juice, whisky</i>	milkšejk, sendvič, hamburger, kečap, kreker, đus, viski
zabava muzika	<i>surf, spot, skateboard, playback, mix, DJ, demo, trend, brand, image, jeans</i>	surf, spot, skejtboard, plejbek, miks, di-džej, demo, trend, brend, imidž, džins
sport	<i>boxer, football, tennis, bodybuilding, playmaker, playoff</i>	bokser, fudbal, tenis, bodibilding, plejmejker, plejoff
ekonomija	<i>sponsor, budget, business, marketing, advertising, export, manager</i>	sponzor, budžet, biznis, marketing, advertajzing, eksport, menadžer
mediji	<i>live show, interview, magazine, column, jingle, horror, soap opera</i>	program uživo, intervju, magazin, kolumna, džingl, horor, sapunska opera
politika	<i>cold war, superpower, third world, lobbyist, loyalist, non-govermental</i>	hladni rat, supersila, treći svet, lobista, lojalist, nevladin
saobraćaj turizam	<i>antifreeze, bus, ferry(boat), check in, charter, camp, fast food, self-service</i>	antifriz, bus, feribot, čekirati, čarter, kamp, brza hrana, samoposluga
tehnika	<i>cable, laser, microwave, airconditioning, hi-tech, semiconductor</i>	kabel, laser, mikrotalasni-a-o, erkondišn, haj-tek, poluprovodnik
kompjuteri	<i>printer, mouse, laptop, update, software, hacker, server, CD-ROM</i>	štampač, miš, laptop, apdejtovati, softwer, haker, server, ce-de rom
nauka	<i>bypass, scanner, air pollution, smog, greenhouse effect</i>	bajpas, skener, aerozagađenje, smog, efekat staklene bašte

3. KORPUS, METODOLOŠKI POSTUPAK, IZRADA REGISTRA

Građa za ovo istraživanje prikupljena je iz *com_medi@*, specijalizovanog dodatka dnevnih novina *Danas* koji se bavi računarima. Analizirano je deset brojeva koji su izašli u periodu od 4. jula 2001. do 13. februara 2002. godine.

⁴ Tabela je napravljena na osnovu M. Radovanović - I. Klajn (1996), s tim da su neke tematske oblasti dodate. Neki primeri navedeni su iz *Rečnika novijih anglicizama*.

Korpus se sastoji od svih reči poreklom iz engleskog jezika, tzv. anglicizama, zatim direktno preuzetih reči i sintagmi koje su upotrebljene u tekstovima, naslovima i reklamnim oglasima, bez obzira na to da li se odnose na:

- nazive računarske opreme, programa ili firmi koje se bave njihovom proizvodnjom (npr. procesor, hard disk, Acrobat Reader, Microsoft);
- adaptirane i neadaptirane engleske reči koje su nepotrebno upotrebljene umesto srpskih reči i mogu se smatrati greškama, nastalim usled površnog prevoda (npr. disipacija, open source, workgroup);
- neologizme izvedene od engleskih osnova (npr. surfovanje, daunlodovanje, digitalac, zumiranje).

Svi primeri su preuzeti bez izmena i u kontekstu u kome su pronađeni u tekstu.

U registru se nalazi 448 odrednica, s tim da je svaka reč navedena jedanput bez obzira na njenu frekvenciju u tekstu. Od ukupnog broja odrednica u registru, 125 su nazivi firmi koje se bave proizvodnjom kompjuterske opreme, nazivi kompjuterskih programa ili igara.

4. ANALIZA KORPUSA

4.1 Komunikacija sa određenom grupom

Većina tekstova objavljenih u *com-medi@* bavi se novostima iz oblasti kompjuterskih programa, opreme i novinama iz drugih tehničkih oblasti kao što su mobilni telefoni ili muzički i televizijski uređaji. Pored malobrojnih tekstova koji imaju edukativni karakter i cilj im je da upoznaju korisnike sa osnovnim pojmovima i radom na računaru, u *com-medi@* se javljaju i tekstovi koji bi se mogli nazvati užestručnim, a namenjeni su ljudima koji se profesionalno bave ovim oblastima. Stoga ne čudi što su tekstovi prežasićeni engleskim izrazima, jer rad na računaru je gotovo nemoguć bez barem elementarnog znanja ovog jezika. Većina tekstova nije ni namenjena široj čitalačkoj populaciji, pa engleski nazivi, izrazi, ili čitave rečenice ostaju neprevedeni, jer je njihovo značenje sasvim jasno kompjuterskim stručnjacima.

4.2 Kompjuterska terminologija

Na osnovu proučavanog korpusa može se zaključiti da srpski jezik nema standardizovanu terminologiju računarstva i da se stvaranje takve terminologije ne može uskoro ni očekivati. Pored mnogih rečnika kompjuterskih termina, koji uglavnom opisno objašnjavaju engleske izraze, nastanak kompjuterske terminologije u srpskom jeziku isključivo se ogleda u preuzimanju engleskih termina. Kada govorimo o kompjuterima u srpskom jeziku funkcioniše jedan "podjezik", engleski, kao upotrebnii jezik računarstva.

Jedan od razloga nastanka takve englesko-srpske jezičke mešavine je nepostojanje važnijih kompjuterskih programa na srpskom jeziku (kako je to uobičajeno u mnogim drugim zemljama, na primer francuska, španska ili poljska verzija Windows-a). Zbog takve situacije potpuno je nemoguće nazvati neku komandu ili neki deo opreme srpskim nazivom, jer takav naziv ne postoji ili nije poznat i prihvaćen.

Kada se ova situacija promeni i kada se pojave srpske verzije, za početak barem Majkrosoftovih programa, veliki broj engleskih naziva će nestati. Sigurno je da će se u tako promenjenoj situaciji *save* ili *header* zameniti sa "sačuvaj" ili "zaglavlje", ali je sasvim izvesno da je velik broj anglicizama potpuno odomaćen i da će ostati u upotrebi.

U *com_medi@* malobrojni su domaći termini. U tekstovima se osim srpskog termina računar, samo još izrazi "miš" i "šampač" (koji su nastali prevodenjem engleskog *mouse* i *printer*) doslednije javljaju. U nekim tekstovima, koji su namenjeni kompjuterski manje obrazovanim čitaocima, javljaju se pokušaji prevoda engleskih naziva. Autori u takvim slučajevima obavezno u zagradi stavljaju i engleski termin, a prevedeni pojam stavljaju pod navodnike, jer im upotreba srpskih naziva deluje nezgrapno i odstupa od uobičajene prakse. Drugi razlog moglo bi biti bolje snalaženje čitaoca, jer na kompjuterskom monitoru sve komande ima ispisane na engleskom.

U tekstu se pojavljuje nekoliko načina objašnjavanja ili prevoda termina na srpski.

1. Prvo se navodi engleski naziv, a zatim se pojam prevodi ili objašnjava na srpskom i uglavnom se stavlja u zagradu. Takvi su primeri:

engleski pojam

Brand Awareness
browser
buzzword
digital bass boost system
domen
Drag 'n 'Drop
fire wall
frame per second
hard disk

srpski pojam u zagradi

prepoznavanje brenda, žigova
 čitač
 reč koja je u trendu, in
 prekidač za uključivanje i isključivanje basova
 adrese tipa *imefirme.co.yu*
 prevuci i pusti
 vatreni zidovi
 sličica u sekundi
 tvrdi disk

2. Prvo se navodi prevodni ekvivalent, a zatim originalan naziv, uglavnom u zagradi:

prevod / objašnjenje / morfološki adaptiran oblik

besprovatno brisanje datoteke
 blogger
 blogovanje
 kabel
 kvadratić za čekiranje
 komandno dugme
 upravljački program
 zaglavlje
 opisna šifra
 pregled pre štampanja
 čitaočev robot
 opcija povratnice
 deljena memorija

engleski naziv u zagradi

wipe
bloggers
blogging
cable
check box
command button
drivers
header
nik
Print Preview
The Reader's Robot
receipts
shared memory architecture

polje za unos teksta	<i>text box</i>
naslovna linija	<i>title bar</i>
web dnevnik	<i>web diary</i>
automatsko slaganje aplikacije	<i>window arrange</i>

Ponekad se ovakvi primeri mogu pronaći i u rečenicama, koje se ne odnose na kompjutere, pa se i razni drugi izrazi na ovaj način prevode ili objašnjavaju. Na primer: "mlade (*start-up*) firme", "unapređenje lanca distribucije" (*supply chains*), itd.

Većina pojmova, koji su navedeni na srpskom jeziku, deluju više kao objašnjenja naredbi ili funkcija kompjuterskog programa, pa se stiče utisak da im je cilj da objasne engleski termin, a ne da preuzmu njegovo mesto.

Osim pojmova navedenih u pomenute dve grupe, svi ostali imaju manje ili više prilagođen engleski oblik.

4.3 Ortografija anglicizama⁵

Najveći broj anglicizama u tekstovima *com_medi@* samo je preuzet iz engleskog jezika bez ikakvih ortografskih prilagođavanja. Reči imaju engleski pravopisni oblik i narušavaju pravopis srpskog jezika. Upotrebljavaju se grafeme koje ne postoje u srpskom pismu: *w, q, x, y*; česte su grupe koje se sastoje od dva vokala ili konsonanta: *ss, cc, ll, ff, oo, ee*, skraćenice i kompjuterske komande pišu se velikim slovom: *Assessoris-es, Save, File, QUEST*; dvočlani glagoli (glagol + predlog / prilog) pišu se sa crticom, onako kako je to često u engleskom jeziku: *dial-up, line-in*; konstrukcije pridev + imenica i imenica + imenica, takođe se pišu sa crticom: *back-door, black-hat, flat-panel, fire-wall, ink-jet*, iako ima primera i kada se pišu spojeno: *backup, handheld, handsfree*. Prilikom dodavanja srpskih nastavaka na pojedine engleske reči često ne dolazi do promene u pisanju nego se samo dodaje nastavak, koji se ponekad odvaja crticom npr. *shedulovan, scrollujuć, cancel-ovati, master-a*. Čak se i reč *web*, koja je već odomaćena u srpskom, piše isključivo po engleskom uzoru sa *w*, mada je izgovorno adaptirana i izgovara se sa *v* u skladu sa srpskim glasovnim sistemom. Svi primeri, obuhvaćeni korpusom, mogu se podeliti na nekoliko kategorija:

1. *Pravopisno neprilagođene reči*. U posmatranom korpusu velik je broj primera koje su napisane u skladu sa engleskim pravopisom, odnosno koje odstupaju od ortografskih pravila srpskog jezika. (npr. *Accessories, Administration, advanced, advertising, at guard, Auto Correct, back-door, backup, bandwith, basic, benchmark*). Ovoj grupi pripadaju i primeri izvedeni srpskim tvorbenim nastavcima koji se dodaju na fonetski i pravopisno neadaptiranu reč (npr. *cancel-ovati, crackerski, cracker, defaultni, scrollujuć, shedulovan*).
2. *Grafijski jednake reči*. Izvestan broj reči su po izgovoru i grafijskom obliku jednake u srpskom i engleskom jeziku, ili su po grafijskom obliku jednake, ali se po izgovoru neznatno razlikuju, npr. *bit, blog, bold, desktop, domen, font, folder*.

⁵ Deo rada o adaptaciji anglicizama nastao je na osnovu:

1. R. Filipović, *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo-razvoj-značenje*
2. R. Filipović, *Teorija jezika u kontaktu, Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*
3. J. Plankoš, *Aktuelni problemi gramatike srpskog jezika*.

3. *Pravopisno adaptirane reči*. Samo u slučaju kada pisanje prati srpski izgovor, a engleski delimično ili ga uopšte ne prati može se govoriti o pravopisnom prilagodavanju. Adaptacija je uglavnom proizvoljna, nastala na osnovu jezičkog osećaja autora teksta (npr. advertajzing, brend, blogger, daunload, dekođer, frilenser). Ovoj grupi bi pripadale i sve reči nastale dodavanjem srpskih tvorbenih nastavaka na englesku reč, ako je njihov engleski koren prethodno ortografski adaptiran (npr. bitni, blogovati, blogirati, brendiran, brendiranje, brendovanje, čekirati, čekiranje, četovanje).

U prilog tvrdnji o proizvoljnoj pravopisnoj adaptaciji engleskih reči u tekstu išli bi primeri dvostrukog oblika pojedinih reči. Primeri: advertajzing / *advertising*, administracija / *administration*, sajber / *cyber* predstavljaju prelaznu grupu između prvog i trećeg tipa i kod njihove upotrebe jasno se vidi kolebanje autora. Jedna sintagma ima zanimljiv englesko-srpski spoj u pisanju, “web adresa” se gotovo isključivo piše sa engleskim *web* i srpskim *adresa* (nastala od engleskog *web address*), gde je drugi deo konstrukcije izjednačen sa već postojećom rečju u srpskom jeziku, a prvi deo je zadržao engleski oblik.

Od ukupno 125 naziva firmi, programa ili kopjuterskih igara, svi osim jednog primera, pišu se isključivo u skladu sa engleskom ortografskom normom. Pored toga što imaju engleski grafijski oblik, sve reči u nazivu pišu se velikim početnim slovom. Jedin primer koji ima dvostruki oblik je naziv najpoznatije firme iz ove oblasti – Majkrosoft. On se ponekad piše u engleskom originalu *Microsoft*, a ponekad pisanje prati izgovor (Majkrosoft).

Tabela 2. Klasifikacija ortografski neadaptiranih reči

klasifikacija prema grafijskom znaku	
w	24 ⁶
<i>Awareness, bandwith, browser, download, drop-down, fire-wall, low-end, multi-writable, network, password, preview, Shadow, Shut Down, spyware, subwoofer, twin, View-Ruler, web, webdiary, workgroup, wipe, white, window, wannable</i>	
y	19
<i>cyber, cybersquatting, deployment, Display, entry, joystick, keyframe, keynote, legacy, multibay, player, proxy, registry, spay, stand-by, Sync, supply, spyware, Vocabulary</i>	
q	2
<i>cybersquatting, QUEST</i>	
x	6
<i>box, proxy, text, Xbox, Xpoid, Xtras</i>	
neadaptirano c	
32	
<i>advanced, Auto Correct, basic, calculator, caption, Cascade, clipboard, cover, control, cyber, cybersquatting, crash, cockpit, cracker, cooler, cache, clustering, control, cancel-ovati, constraction, e-commerce, Hi-tec, Italic, location, race, receipts, transaction, subject, second, screen, services, scrollujući</i>	

⁶ Brojevi u tabeli označavaju broj zabeleženih primera.

veliko slovo	23
<i>Accessories, Administration, Auto Correct, Brand Awareness, Datacenter, DiskStore, Display, Drag'n'Drop, Hi-tec, Hot Sync, Office, Print Preview, QUEST, Save, Shut Down, Suggest, Shadow, Ultralite, Visual Vocabulary, View-Ruler, WebStripper, Xbox, Xpoid, Xtras</i>	

konsonantske i vokalske grupe	
cc → cc	1
<i>Accessories</i>	
ch → ch	6
<i>banchmark, cache, chipset, check, chains, machine</i>	
ck → ck	11
<i>backup, check, cockpit, cracker, crackerski, joystick, loopback, pocket, pack, shock-buffer, soundtrack</i>	
ee → ee	3
<i>engineer, handsfree, screen</i>	
ff → ff	6
<i>buffer, Office, offline, shock-buffer</i>	
gg → gg	1
<i>Suggest</i>	
ll → ll	5
<i>fire-wall, fallout, full, killer, scrolljući</i>	
mm → mm	2
<i>command, e-commerce</i>	
nn → nn	1
<i>wannable</i>	
oo → oo	7
<i>boom, cooler, door, e-book, fast-mood, spoof, subwoofer</i>	
rr → rr	3
<i>Correct, surround, underrun</i>	
pp → pp	5
<i>stepper, support, shopping, supply, WebStripper</i>	
ss → ss	6
<i>Accessories, Brand Awereness, e-business, password, transaction-processing, session</i>	
sh → sh	6
<i>crash, shock-buffer, shift, Shut Down, shedulovan</i>	
tt → tt	2
<i>button, cybersquatting</i>	
th → th	3
<i>bandwith, multithreading, synthesizer</i>	
zz → zz	1
<i>buzzword</i>	

Većina reči obuhvaćenih ovom tabelom pokriva više od jednog polja, tj. one sadrže više od jedne grafeme ili grupe koja se smatra ortografski neprilagođenom. Primeri kao što su: *Brand Awareness, Accessories, Shut Down, cybersquatting, Auto Correct, Shadow, WebStripper, Hot Sync, check box* i *Office* pokrivaju po tri polja i prema ovoj podeli oni su ortografski najmanje prilagođeni.

Tabela 3. Ortografski i fonetski adaptirane reči⁷

engleski	promena	srpski	engleski	promena	srpski
imenice					
<i>advertising</i>	i → aj	advertajzing	<i>hypertext</i>	y→i, x→ks	hipertekst
<i>application</i>	pp→p, c→k	aplikacija	<i>interface</i>	ace→ejs	interfejs
<i>blogger</i>	gg → g	blogger	<i>Microsoft</i>	i→aj, c→k	Majkrosoft
<i>brand</i>	a → e	brend	<i>processor</i>	ss→s	procesor
<i>cafe</i>	c→k	kafe	<i>provider</i>	i→aj	provajder
<i>chat</i>	ch→č, a→e	četovanje	<i>receiver</i>	e→i, c→s, ei→i	risiver
<i>click</i>	c→k, ck→k	klik	<i>resource</i>	ou→u, c→s, e→Ø	resurs
<i>code</i>	c→k, e→Ø	kod	<i>scanner</i>	c→k, nn→n	skener
<i>compact</i>	c→k	kompakt	<i>script</i>	c→k	skriptovanje
<i>controller</i>	c→k, ll→l	kontroler	<i>sensor</i>	s→z	senzor
<i>cursor</i>	c→k, s→z	kurzor, kursor	<i>site</i>	i→aj, e→Ø	sajt
<i>decoder</i>	c→k	dekoder	<i>software</i>	w→v, are→er	softver
<i>disc</i>	c→k	disk	<i>streaming</i>	ea→i	striming
<i>download</i>	ow→au, oa→ou	daunloud	<i>trailer</i>	ai→ej	trejler
<i>freelancer</i>	ee→e, a→e, c→s	frilenser	<i>trigger</i>	gg→g	triger
<i>freezer</i>	ee→i	frizer	<i>web</i>	w→v	veb
<i>hacker</i>	ck→k	haker	<i>zoom</i>	oo→u	zum
<i>hardware</i>	w→v, are→er	hardver			
pridevi					
<i>branded</i>	a→e	brendiran	<i>techno</i>	ch→h	tehno
<i>cyber</i>	c→s, y→aj	sajber	<i>virtual</i>	a→e	virtuelni
<i>macro</i>	c→k	makro			
glagoli					
<i>check</i>	ch→č, ck→k	čekirati	<i>detect</i>	c→k	detektovati
<i>convert</i>	c→k	konvertovati	<i>install</i>	ll→l	instalirati
<i>de+archive</i>	ch→h, e→Ø	dearhivirati	<i>overclock</i>	c→k, ck→k	overklokovati
<i>decode</i>	c→k	dekodirati	<i>scroll</i>	c→k, ll→l	skrolovati

⁷ Tabela prikazuje promene koje su se desile prilikom prilagođavanja pojedinih engleskih reči ortografskim pravilima srpskog jezika. S obzirom na to da srpski pravopis prati izgovorni oblik reči, tabela ujedno prikazuje promene i na fonološkom nivou.

4.4 Fonetika

U kompjuterskoj terminologiji, pa tako i u tekstovima u *com_medi@* upotrebljava se engleski jezik bez namere da bude prilagođen fonetskim pravilima srpskog jezika. Zbog toga se ne može govoriti o stepenu fonetske prilagođenosti, nego je izgovor reči uglavnom prepušten čitaocu i zavisi od stepena njegovog znanja engleskog jezika. Sve reči napisane onako kako se pišu u engleskom, zahtevaju i engleski izgovor. One retke pravopisno i fonetski prilagođene reči, uglavnom u slučajevima kada pisanje prati izgovor, mogu se podeliti na:

1. *Reči koje imaju isti izgovor u engleskom i srpskom jeziku.* Ovakvi slučajevi su najređi i kao ilustracija mogu se izdvojiti sledeći primeri: *bit, disk, net, sajt, set*. U ovom slučaju radi se o pojavi koju R. Filipović naziva nulta transfonemizacija.
2. *Reči kod kojih je došlo do delimične ili slobodne transfonemizacije.* One sadrže glasove koje nemaju ekvivalente u srpskom jeziku i zamenjuju se najpribližnijim:

/ θ / → t	<i>synthesizer</i> → sintisajzer	/ u: / → u	<i>zoom</i> → zum
/ w / → v	<i>web</i> → veb	/ kw / → kv	<i>quest</i> → kvest
/ i: / → i	<i>freezer</i> → frizer	/ ə / → e	<i>handheld</i> → hendheld

Fonetska adaptacija engleskog glasa / ə / je specifična, jer ne pokazuje doslednost prilikom zamene. On se u nekim primerima zamenjuje vokalom *a* /əˈdæptə/ → adapter, *e* /'seɡmənt/ → segment; u finalnoj poziciji najčešće sa *e* /'trigə/ → triger, ali i sa *o* /'edʒtə/ → editor.

U mnogim fonetski adaptiranim primerima adaptacija je izvršena na osnovu pisanog, a ne izgovornog oblika reči. Engleske reči prihvaćene su u srpskom onako kako su napisane, često uz veća odstupanja od originalnog izgovora.

<i>decoder</i> /di:kəʊdə/ → dekoder	<i>digital</i> /'dɪdʒɪtl/ → digital	<i>hyper</i> /'haɪpə/ → hiper
<i>restart</i> /ri:stɑ:rt/ → restart	<i>techno</i> /'teknəʊ/ → tehno	<i>virtual</i> /ve:tʃuəl/ → virtual

Među mnogim novinama koje je u srpski jezik doneo prodor velikog broja anglicizama, na ovom mestu svakako vredi pomenuti i povećanje broja finalnih konsonantskih grupa. Kao ilustracija mogu da posluže sledeći primeri:

-jl → fajl, -nd → trend, -rd → bord, -ld → bold, -kt → kompakt,
-rk → network, -šn → sešn.

4.5 Morfologija

Morfološke specifičnosti analiziranih reči i izraza su najbrojnije i predstavljaju najzanimljiviju pojavu u proučavanim tekstovima. Morfološke karakteristike engleskog jezika odražavaju se u nepromenjenom obliku nominativa imenica muškog roda sa -ø nastavkom u nominativu singulara, na primer *boot, display, link, suggest, shift, zum*. Na isti način se prihvataju i reči sa engleskim tvorbenim nastavcima (npr. *advanced, adver-*

tajzing, blogger, editor, librarian). Posebno je zanimljiv slučaj neprilagođavanja engleskog sufiksoida *-able* kojim se od glagola grade pridevi sa značenjem “može biti urađeno” kao u primeru *multi-writable*. Engleski nastavak *-s / -es* za množinu ne informiše uvek o pluralskom obliku nego se poima kao nominativ singulara prema kome se prema pravilima srpskog jezika formira pluralski oblik, npr. *windowsi*.

Prilikom preuzimanja strana reč se derivaciono ne razbija. Zadržavaju se engleski prefiksi (npr. *enkodirati, deployment, overklokovati, preview, restart, subwoofer*). Najčešći je prefiks *re-* sa značenjem “uraditi ponovo”. On već postoji u ranijim pozajmljenicama (npr. *re-konstruisati*), pa se sada primenjuje na nove i po srpskom tvorbenom modelu izvode se izrazi tipa *restartovati*, sa istim značenjem koje imaju u engleskom jeziku. Veoma je česta upotreba reči sa *multi-* npr. *multibay, multitasking, multipot, multi-procesorski, multithreading, multi-tier*. Bez prilagođavanja upotrebljavaju se i engleske složenice koje su nastale po modelu glagol + predlog ili predlog + glagol (npr. *dial-up, stand-by, update, underrun*); zatim predlog + imenica (npr. *crossbar, interfejs, offline*) i složenice ili ponekad čitave sintagme nastale spajanjem prideva i imenice (npr. *back-door, flat-panel, handsfree, twin-pack, open source, virtual machine*).

Kao celina poimaju se i složenice nastale spajanjem dveju imenica (npr. *database, ink-jet, shock-buffer*) ili sintagme nastale po ovom modelu (npr. *command button, Power Designer, preview editor, title bar, tool bar*).

4.5.1 Anglizizmi nastali po pravilima tvorbe u srpskom jeziku

Veliku grupu reči u obuhvaćenom korpusu predstavljaju reči izvedene na osnovu engleskog uzora po pravilima tvorbe u srpskom jeziku. One su prikazane u sledećoj tabeli:

Tabela 4. Anglizizmi, izvedene reči⁸

engleski	srpski		
izvorni oblik	glagol	pridev	imenica
<i>bit</i>	-	bitni,a,o	bit
<i>blog, bloggers blogging</i>	blogovati, blogirati	-	blogiranje, blogovanje blogger
<i>brand</i>	-	brendiran,a,o	brendiranje, brendovanje
<i>cancel</i>	cancel-ovati	-	-
<i>check</i>	čekirati	-	čekiranje
<i>chat</i>	četovati	-	četovanje
<i>cracker</i>		crackerski,a,o	cracker, crackeri
<i>de + archive</i>	dearhivirati	-	-
<i>default</i>	-	defaultni,a,o	-

⁸ Tabela je nastala na osnovu primera zabeleženih u proučavanom korpusu. Crtica u određenom polju znači da u tekstovima nisu pronađeni takvi oblici, što ne znači da oni ne postoje.

<i>decode</i>	dekodirati	-	dekoder
<i>decoder</i>			
<i>detect</i>	detektovati	-	detektovanje
<i>digital</i>			
<i>digitalization</i>	digitalizovati	digitalni,a,o	digitalac
<i>digitalize</i>			digitalizacija
<i>encode</i>	-	-	enkodiranje
<i>finger</i>	-	fingirani,a,o	-
<i>format</i>	-	-	formatiranje
<i>hardware</i>	-	hardverski,a,o	hardver
<i>install</i>	instalirati	instaliran,a,o	instalacija
<i>integration</i>	-	-	integracija
<i>internet</i>	-	internetski,a,o	internet
<i>interactive</i>	-	interaktivan,a,o	-
<i>cancel</i>	cancel-ovati	-	-
<i>click</i>	kliknuti	-	-
<i>code</i>	kodirati	kodni,a,o	kodiranje, kod
<i>compact</i>	-	kompaktni,a,o	-
<i>connect</i>	konektovati	-	konekcija
<i>connection</i>			
<i>configuration</i>	-	-	konfiguracija
<i>convert</i>	konvertovati	-	konvertovanje
<i>cursor</i>	-	kurzorski,a,o	kurzor
<i>link</i>	-	-	linkovanje, link
<i>log</i>	logovati	-	logovanje, log
<i>multiprocessor</i>	-	multiprocesorski,a,o	multiprocesor
<i>optimize</i>	optimizovati	-	-
<i>overclock</i>	overklokovati	-	-
<i>programmable</i>	-	programabilan,a,o	-
<i>process</i>	-	-	procesiranje
<i>replication</i>	-	-	replikacija
<i>scroll</i>	skrolovati	scrolljući,a,o	-
<i>segment</i>	-	segmentovani,a,o	-
<i>sensor</i>	-	senzorski,a,o	-
<i>schedule</i>	-	shedulovan,a,o	-
<i>script</i>	-	-	skriptovanje
<i>software</i>	-	softverski,a,o	softver
<i>virtual</i>	-	virtuelni,a,e	-

U primerima prikazanim u tabeli primetno je veliko kolebanje autora tekstova prilikom morfološke adaptacije. Većina reči nastala je tako da su, i po pisanom obliku, engleskoj reči dodati srpski nastavci. Takvi primeri se uglavnom javljaju u dva oblika:

1. nastavak se dodaje direktno na engleski izvor npr. *scrolljući*, *shedulovan*, ili se reč donekle prilagođava srpskom jeziku, a zatim se dodaje tvorbeni nastavak npr. *overclock* → overklokovati, *programmable* → programabilan;
2. nastavak se odvaja crticom, tako da i sam autor ukazuje na nezgrapnost ovakve konstrukcije, npr. *cancel-ovati*.

Određeni broj anglicizama je morfološki prilagođen tako što im je engleski sufiks zamenjen srpskim: *blogging* → blogiranje/ blogovanje, *extension* → ekstenzija, *segmented* → segmentovan.

Mnoge reči mogu se, osim u leksičkom i u morfološkom smislu smatrati prevedenicama. Reči nastale prevodom engleske reči u mnogim slučajevima ostaju u istoj morfološkoj kategoriji koju su imale u engleskom, bez obzira na jezičke različitosti. Engleski oblici na *-ing* (glagolske imenice i participi) prevode se oblicima na *-nje* i *-ći*, čime ostaju u istoj kategoriji (npr. *blogging* → blogovanje, *detecting* → detektovanje, *scrolling* → scrolljući).

U tvorbi glagola ovog tipa primetno je kolebanje između nastavaka *-ovati* i *-irati*: *blogovati* / *blogirati*, *brendovati* / *brendirati* (brendovanje / brendiranje

Od ukupnog broja reči, prikazanih u tabeli, najviše ima imenica (32), s tim da je neobično velik broj glagolskih imenica, zatim slede pridevi (21) i glagoli (19).

4.5.2 Deklinacioni oblici

Najupečatljivija karakteristika anglicizama u tekstovima iz *com_medi@* je dodavanje srpskih deklinacionih nastavaka na englesku fonetski i ortografski neadaptiranu reč: "Može li se varati na 3D *benchmarku* pomoću *drivera*?". U mnogim primerima nastavak se odvaja crticom ili se reč sa nastavkom stavlja pod navodnike npr. *back-door-ova*, "*dungeon master-a*".

Neke imenice muškog roda u pluralu imaju umetak *-ov/-ev-*: "...istom tehnologijom će se moći pretraživati i video-zapisi prema *keyframeovima*..."

Slobodno se upotrebljavaju i fonetski i ortografski neprilagođeni pridevi ili imenice u sintagmama sa imenicama iz srpskog jezika ili starijim pozajmljenicama: *High-end* modeli, *high level* klasa, *handheld* uređaji, itd.

Skraćenice se često pojavljuju kao deklinabilne reči i nastavak se u takvim slučajevima odvaja crticom, npr. *CD-a*, *CD-ova*, *TV-a*.

4.5.3 Adaptacija roda

Većina imenica koje u engleskom jeziku imaju obeležje neživo i srednjeg su roda, u srpskom jeziku su dobile obeležje neživo i muški rod po analogiji sa domaćim imenicama čija se osnova završava na konsonant. Srednji rod imaju uglavnom glagolske imenice, nastale na osnovu engleskih oblika na *-ing*, a ženski rod imenice nastale na osnovu engleskih imenica na *-(t)ion* i malobrojni primeri tipa disketa. Sve vlastite imenice gotovo isključivo su u muškom rodu, osim malobrojnih primera koji se završavaju na *-a*, npr. *Gnutella*, *Java* ili *Altavista*.

Tabela 5. Adaptacija roda

adaptirane engleske reči	
$n \rightarrow m$	$n \rightarrow m$
adapter	senzor
advertajzing	DVD
baner	editor
bilion	folder
blog	font
bloger	frilenser
brend	frizer
CD	haker
cracker	hard disk
daunloud	hipertekst
dekoder	interfejs
desktop	modem
internet	multitasking
log	net
Majkrosoft	multiprocesor
bit	kod
softver	kurzor
hardver	link
izvedene reči	
$n \rightarrow n$	$n \rightarrow f$
blogiranje, blogovanje	digitalizacija
brendiranje, brendovanje	instalacija
čekiranje	integracija
detektovanje	konekcija
enkodiranje	konfiguracija
formatiranje	replikacija
kodiranje	administracija
linkovanje	disipacija
logovanje	ekstenzija
procesiranje	rezolucija
skriptovanje	

4.6 Sintaksičko-semantičke osobine

U *com-medi@* dominiraju tekstovi koji su preuzeti iz stranih časopisa, dok su autorski tekstovi veoma retki. Pošto su tekstovi uglavnom prevodi sa engleskog jezika, primetan je uticaj engleskog jezika i na sintaksičkom nivou. Česta upotreba pasiva i veliki

broj radnih i trpnih glagolskih prideva, nastalih pod uticajem izvornog teksta, samo su neke, već uobičajene osobine ovakvih tekstova.

Prilikom prevoda zadržavaju se čitave engleske rečenice i sintagme ili se reč prenosi tako da samo zvuči srpski, a u stvari ostaje neprevedena.

Po engleskom uzoru grade se sintagme u kojima je imenica determinator drugoj imenici (što je u srpskom jeziku veoma retko), pa tako imamo primere: *database* sistem, *baner* sponzor, *black-hat* haker, *CD cover designer*, *desktop* tržište. Ponekad se čitave fraze prenose na engleskom jeziku, s tim da se najčešće posle objašnjavaju ili prevode na srpski, npr. "Stvar ima *digital bass boost system*, što u prevodu znači prekidač za uključivanje i isključivanje basova".

S obzirom na to da se radi o uglavnom stručnoj terminologije, većina reči je mono-semična, jer one označavaju naziv za konkretnu opremu, naredbu ili program, pa teško mogu proširiti značenje na neki drugi pojam. Te reči su i u engleskom samo kompjuterski termini.

Neke reči pod uticajem engleskog proširuju svoje semantičko polje i dobijaju novo značenje u okviru kompjuterskog rečnika. Na primer reč *aplikacija* koristi se sa značenjem namenskog kompjuterskog programa; *konfiguracija* (već prihvaćena u srpskom jeziku u konstrukcijama kao što je konfiguracija terena) upotrebljava se sa značenjem sastav kompjutera, svi delovi koji čine jedan kompjuterski sistem; slično značenje ima i *instalacija*; a rad na računaru, pod uticajem engleskog *computer administration*, naziva se kompjuterska administracija. Engleske imenice, nastale od glagola dodavanjem sufiksa *-(t)ion*, u srpskom obično izgledaju kao neolatinizmi: *extension* → ekstenzija, *integration* → integracija, *conection* → konekcija, *relation* → relacija, *replication* → replikacija, *dissipation* → disipacija, *resolution* → rezolucija.

4.6.1 Zašto je prevođenje problem?

Iako u leksikografskim priručnicima postoje pokušaji da se engleski kompjuterski termini prevedu (neki od njih navedeni su pod brojem 3), skoro nijedan od predloženih prevodnih ekvivalenata nije šire prihvaćen. Osnovni problem predstavlja to što su srpski ekvivalenti motivisani ili višeznačni. Teško da folder možemo jednostavno prevesti i zvati kovertom kada koverta već izaziva određene asocijacije ne baš lako spojive sa kompjuterima. Isto tako alatke, paletu ili radnu površinu povezujemo sa određenim predmetima i ne prihvatamo ih kao apstrakne kompjuterske termine. Zbog svega toga lakše se odlučujemo za engleski naziv jer je on prihvaćen sa konkretnim, određenim značenjem koje se odnosi na kompjutere i time izbegavamo svaku dvosmislenost. Angličanji nam se čine prikladniji jer su jednoznačni. U tom smislu čak i postojeći rečnici kompjuterskih termina su najčešće prvenstveno usmereni na to da se pojednostavi upotreba kompjuterskih programa kroz objašnjenje ili prevod engleskih izraza, a vrlo retko na to da započnu proces standardizacije ove terminologije. Sporadično mogu se sresti srpski nazivi kao što su tvrdi disk (*hard disk*) ili alatke (*tools*), ali njihovu veću primenu, kako je već u ovom radu pomenuto, otežava nepostojanje popularnih programa na srpskom jeziku.

U primerima iz *com_medi@* dominiraju engleski nazivi koji bi se mogli podeliti na sledeće kategorije:

1. *Anglicizmi koji nemaju adekvatnu zamenu.* Oni označavaju nove pojmove i u tehničkom i jezičkom smislu. Takvi bi bili primeri: bit, čip, digital, internet, džojstik, modem, risiver ili skener.
2. *Engleske reči i izrazi iz opšteg i specijalnog fonda kompjuterskih termina.* Reči i izrazi iz ove grupe mogu se vrlo lako prevesti na srpski, što dodatno potvrđuje njihovu neprimerenost. Ovde su predstavljeni samo neki od njih, sa mogućim prevodom: *advanced* – viši (nivo); *basic* – osnovni; *brend* - etiketa, fabrički naziv; *cover* - omot, kutija; *dial-up* - pozivanje, biranje broja; *detektovanje* - otkrivanje, pronalaženje; *database* - baza podataka, dokumenata; *entry-level* - ulazni, polazni nivo; *e-commerce* - elektronski oglas, reklama; *handheld* - ručni; *header* - zaglavlje; *Hi-tec* - visoka, razvijena tehnologija; *konekcija* - veza; *password* - lozinka; *username* - korisničko ime; *segmentovan* - izdeljen, izdvojen; itd.
3. *Komande ili nazivi delova programa.* One se uglavnom javljaju na engleskom, ali je za neke od njih moguće odrediti i srpski naziv. Kao primeri mogli bi se navesti: *apply* - primeni; *border* - okvir, ram; *browser* - čitač; *convert*, konvertovanje - pretvori, pretvaranje; *check*, čekiranje - proveri, provera; *default* - podrazumevano; *desktop* - radna površina; *drag* - povlačenje; *drop* - puštanje; *file* - datoteka; *folder* - koverta, omotnica; *hard disk* - tvrdi disk; *multitasking* - istovremeni rad više programa; *save* - sačuvaj; *shift* - promeni; *shut down* - zatvaranje; *task bar* - paleta poslova; *tool* - alatke; *tool bar* - prikaz, galerija alatki; *window* - prozor, itd.

Zašto engleski jezik?

Naziv ovoga rada *Engleski jezik u com-medi@* nije odabran slučajno. Nove tehnologije donele su sa sobom terminologiju onih zemalja u kojima su razvijene, u prvom redu Amerike. Zajedno sa tom terminologijom u savremenu jezičku praksu ušlo je i jedno novo pravilo, da se sve što je u vezi sa kompjuterima naziva isključivo engleskim terminima, da se sklapaju jezičke konstrukcije koje u sebi sadrže više engleskog, nego srpskog jezika, da kao sastavni deo komunikacije imamo izraze tipa sejvovati, daunlodovati fajl, čekirati mejl, forvardovati poruku. Dakle, bilo kakav razgovor o kompjuterima podrazumeva jednu englesko-srpsku mešavinu koja bi predstavljala mnogo više od upotrebe potrebnih ili nepotrebnih anglicizama.

Bez obzira na to što je korpus zasnovan na jednom formalnijem tipu jezika, na novinskom tekstu, on potpuno potvrđuje ove navode. Svi proučavani tekstovi sadrže, osim pozajmljenih reči za koje nemamo adekvatnu zamenu, čitave fraze, ponekad čak i rečenice, na engleskom jeziku. Ako bismo kao anglicizme posmatrali reči koje popunjavaju praznine u kompjuterskoj terminologiji, reči koje imaju englesko poreklo, ali su prihvaćene i funkcionišu kao sastavni deo srpskog leksičkog fonda, velik deo proučavanog korpusa ostao bi izvan te kategorije. Izrazi kao što su: *digital bass boost system*, *Digital Club Network*, *Digital Vibrance Control*, *Food Tracking Systema*, *frame per second*, *high level*, *high-end*, *High Temperature Superconductors*, *inherent dynamic partitioning* svakako ne predstavljaju anglicizme. To su izrazi na engleskom jeziku koji su umetnuti u srpski tekst, zbog lošeg prevoda, jezičke mode ili nekih drugih potpuno nelingvističkih razloga. S druge strane, većina reči koje bismo mogli nazvati anglicizmima (pozajmljenicama iz engleskog jezika) pokazuju toliki stepen neadaptiranosti, da se opet mogu

posmatrati kao umetnuti engleski deo unutar srpskog teksta i nemaju mnogo toga zajedničkog sa anglicizmima u pravom smislu. Zbog svega toga engleski jezik u nazivu rada, jednostavno zvuči prikladnije.

LITERATURA:⁹

- Bugarski, R. (1997). *Jezik u kontekstu*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Carstensen, B. (1992). *Anglicisms in German, The description of loan-process*. www.sf.hiof.no/sverrev/eng.html.
- Crystal, D. (1998). *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu - Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: JAZU – Školska knjiga.
- Filipović, R. (1990). *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo-razvoj-značenje*. Zagreb: JAZU – Školska knjiga, knj. 70.
- Filipović, R. (1991). *The English Element in European Languages*. (vol 3, Reports and Studies). Zagreb: Institute of Linguistics, University of Zagreb.
- Frisak, J. (1975). *Some remarks concerning the noun gender assignment of loanwords*. www.sf.hiof.no/sverrev/eng.html.
- Filipović, R. (1996). The English as a word donor to other languages of Europe. *English language in Europe*. (urednik Hartman, R.). Bristol: Intellect.
- Ivić, M. (1997). *O Vukovu i vukovskom jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Ivić, P. (1998). *Pregled istorije srpskog jezika*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Ivić, P. (2001). *Srpski narod i njegov jezik*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Klaić, B. (1990). *Rječnik stranih reči i izraza*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Klajn, I. (1992). *Rečnik novih reči*. Novi Sad: Matica srpska.
- Kristal, D. *Kembrička enciklopedija jezika*. Beograd: Nolit.
- Krizmanić, V. (2000). Anglicizmi u medicinskim tekstovima. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*. XLIII: 309–315.
- Longman Dictionary of Contemporary English* (2001, CD izdanje). Longman Group Ltd.
- Online Dictionary for Computer and Internet Technology*. www.webopedia.com
- Plankoš, J (ur.). (1996). *O leksičkim pozajmljenicama*. Subotica: Gradska biblioteka; Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Plankoš, J. (ur.). (1999). *Aktuelni problemi gramatike srpskog jezika*. Subotica: Gradska biblioteka; Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Prčić, T. (2000). O sindromu milenijumske bube i jeziku anglosrpskom. *Južnoslovenski filolog*. 56/ 3-4: 867–873.
- Radić, B. (2000). Osobine diskursa interneta u engleskom i srpskom jeziku. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. 29.
- Srpski jezik na kraju veka* (1996). (urednik Radovanović, M.). Beograd: Institut za srpski jezik SANU - Službeni glasnik.
- Sapir, E. (1992). *Jezik*. Novi Sad: Dnevnik.
- Smith, L.P. (1948). *Words and Idioms*. London: Constable.
- Smith, R. (1997). *English in Current European Spanish. English Today, International Review of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press.

⁹ Popis obuhvata i članke koji nisu citirani u ovoj verziji rada, a ovde su ostavljeni zato što su relevantni za fenomen jezičkog posuđivanja.

- Thomas-Smith, R. (1998). *Anglicisms in Spanish Agricultural Terminology*. www.fut.es
- Vasić, V., Prčić, T., Nejgebauer, G. (2001). *Du yu speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad: Zmaj.
- Vesterhus, S. A. *Anglicisms in German car advertising - The problem of gender assignment*. www.sf.hiof.no/~sverrev/eng.html

Goran Injac

THE ENGLISH LANGUAGE IN COM_MEDI@ A RESEARCH ATTEMPT ON THE SERBIAN COMPUTER TERMINOLOGY

Summary

This research attempts to analyze the use of anglicisms in Serbian computer terminology, in order to demonstrate the process of loanwords adaptation, as well as, to describe the present situation in contemporary computer-based Serbian lexicon. The data is based on computer-related texts taken from Serbian newspapers. The paper shows the results of collected data analyze, beginning with orthography and ending with syntax.

REGISTAR¹

Objašnjenje oznaka:

- E-S englesku reč prati prevod ili objašnjenje na srpskom
- S-E uz prevod ili objašnjenje na srpskom navodi se engleski oblik
- brojevi u zagradi označavaju datum izdanja (dan-mesec-godina)
- tabela predstavlja ocenu adaptiranosti koja je izvedena na ortografskom (**o**), fonetskom (**f**) i morfološkom (**m**) nivou, zatim oznaku roda (**r**) i postojanje ili ne postojanje prevodnog ekvivalenta (**p**).

Ocene su izvedene prema sledećim kriterijumima:

ortografija: **1** pravopisno neprilagođena reč, **2** grafijski jednak oblik reči u srpskom i engleskom, **3** pravopisno prilagođena reč

fonetika: **1** fonetski neprilagođena reč, **2** fonetski prilagođena reč

morfologija: **0** deklinaciono / tvorbeno neutralna reč, ne dodaju se nastavci, **1** srpski tvorbeni i deklinacioni nastavak se dodaje na ortografsko-fonetski neprilagođenu reč, **2** nastavak se dodaje na ortografsko-fonetski prilagođenu reč

oznake roda: **n, f, m**;

prevodni ekvivalent: + pojavljuje se i prevodni ekvivalent ili ga je moguće lako odrediti; - prevodni ekvivalent nije zabeležen. Za većinu primera u registru navedeno je objašnjenje ili srpska reč, osim ukoliko značenje u datom kontekstu nije potpuno jasno.

Za primere koji su zabeleženi u dvostrukom obliku ocena adaptiranosti data je u istoj tabeli s tim da su oznake odvojene znakom : (npr. 3:1).

¹ Registar predstavlja skraćeni popis engleskih reči i izraza zabeleženih u 10 brojeva *com_medi@*.

Izostavljena je većina vlastitih imenica, kao i reči koje se ne odnose direktno ne kompjutere. Uz svaku reč data je ocena njene adaptiranosti, oznakama koje su objašnjene u uvodu.

A

Accessories

grupa dodatnih programa

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Izaberemo stavku **Accessories** i pojaviće se treća lista... (141101)

adapter

dodatni uređaj koji omogućava nesmetani rad glavnog uređaja

o	f	m	r	p
2	2	2	m	-

Sa tom kompanijom stigla je i tehnologija potrebna za razvoj **adaptera**... (51201)

administracija,

administration

upravljanje

o	f	m	r	p
3:1	2:1	0:1	f	+

Administracija je izuzetno jednostavna uz upotrebu grafički orijentisanih alata... (51201)

admit

nalog za prihvatanje programa

o	f	m	r	p
2	2	0	-	-

Nalog **Admit** koristite samo za instaliranje programa. (30201)

advanced

viši, složeniji (nivo)

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...a možete ih birati na basic i **advanced** nivou. (281101)

advertising, advertajzing

reklamno oglašavanje, reklamiranje

o	f	m	r	p
1:3	1:2	1:2	m	+

...učesnik na Festivalu **advertisinga** centralne i srednje evrope...

...smanjenje rasta budžeta u online **advertajzingu**... (191201)

aplikacija

program

o	f	m	r	p
3	2	2	f	+

...često pojedini programski alati nisu kompletni, nego pokrivaju određenu fazu razvoja ili potreba: dizajn, kodiranje **aplikacija**, baza podataka, integracija, replikacija... (51201)

auto correct

automatsko ispravljanje grešaka pri kucanju S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Ispravljanje grešaka pri kucanju (**Auto Correct**) (191201)

B

back-door

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

Ovo može da pomogne u otkrivanju **back-door-ova**. (130201)

backup

rezarvna kopija dokumenta

o	f	m	r	p
1	1	0	m	+

Moguće je vršiti on-line **backup** bez potrebe da se baza spušta ... (51201)

bandwith

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

...dopušteno je različitim downloadima postavljati različiti prioritet i time odrediti koliko će **bandwitha** biti dodeljeno kojoj vezi. (50901)

baner

reklamni oglas na Internet stranici preko koga je moguć pristup Internet prezentaciji neke firme ili organizacije

o	f	m	r	p
3	2	0	<i>m</i>	-

...linkovi ka proizvodima **baner** sponzora... (191201)

basic

osnovni, jednostavniji (nivo)

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...a možete ih birati na **basic** i advanced nivou. (281101)

benchmark

test

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	+

Može li se varati na 3D **benchmarku** pomoću drivera? (141101)

bilion

milijarda

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	+

... 200 **biliona** operacija u sekundi. (211101)

bitni, -a, -o

koji sadrži bit

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

AMD tvrdi da njihov 64-bitni čip ima više smisla nego konkurentni... (141101)

bitrate

broj bitova po jedinici vremena

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...omogućava skladištenje zapisa s **bitrateom** od 12 Mbit/s. (50901)

black - hat

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Uz njih kao i uvek tu je bio prisutan veliki broj **black-hat** hakera... (80801)

blog

E-S

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	-

Termin **Blog** nastao je skraćivanjem dve reči - Web Log, što bi se moglo u ovom kontekstu prevesti kao Web dnevnik(diary). (130201)

blogger

S-E

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...koje prati masa od nekoliko hiljada **blogera** (**bloggers**). (130201)

blogiranje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>n</i>	-

...spominje se prva faza **blogiranja** koja glasi... (130201)

blogovanje

S-E

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>n</i>	-

Blog i tzv. **Blogovanje** (**blogging**) je nastao kada su ... (130201)

bold

masna, istaknuta slova

S-E

o	f	m	r	p
2	2	0	-	+

... da ih istaknemo masnim slovima -**Bold**, da ih iskosimo - *Italic*, da ih podvučemo - Underline (130201)

boom
bum, iznenadni porast

o	f	m	r	p
1	1	0	m	+

...njihov **boom** bi se mogao uskoro dogoditi... (40701)

boot
pokretanje, otvaranje sistema

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

...kojim će se programi pokretati prilikom **boota** operativnog sistema... (51201)

brend
etiketa, zaštitni znak

o	f	m	r	p
3	2	2	m	+

...prelazno rešenje ka jedinstvenom **brendu**. (130201)

Brand Awareness
prepoznavanje zaštitnog znaka, etikete
E-S

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

... naročito kod kampanja **Brand Awareness** (prepoznavanje brenda, žigova) tipa. (191201)

brendiranje
određivanje zaštitnog znaka, etikete

o	f	m	r	p
3	2	2	n	+

Prvo je preuzeo dvojno **brendiranje** kao prelazno rešenje... (130201)

brendovanje
određivanje zaštitnog znaka, etikete

o	f	m	r	p
3	2	2	n	+

U pitanju je proizvod firme CDI, što takođe samo po sebi ne predstavlja ništa bitno, osim de-

finisanja konačnog trenda "**brendovanja**" svega i svačega. (40701)

broad band
istovremeno slanje više poruka

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Kompanije su mnogo novca uložile u **broad band** licence... (191201)

browser
čitač, pretraživač
E-S

o	f	m	r	p
1	1	1	m	+

Kao svojevremeno Netscape, koji je uspeo da izgubi više od 80 odsto tržišta **browser-a** (Web čitača) ... (40701)

buffer
skladište

o	f	m	r	p
1	1	1	m	+

Brzina rada ovog hard diska uopošte ne iznenađuje ako znamo da je reč o disku s **bufferom** kapaciteta 4 MB... (80801)

bug
greška, kvar

o	f	m	r	p
1	1	1	m	+

...sadrži veoma veliki broj ispravljenih **bugova**, tako da je upgrade zaista preporučljiv. (40701)

buzzword
reč koja je u trendu, populama
E-S

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...ostati samo **buzzword** (reč koja je u trendu, in)... (130201)

C

cable

kabel

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...pristupanje internetu modemom ili kablom (**cable**)... (40701)

cache

vrsta memorije, priručna memorija

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...i imaće 256 kB L2 **cache** memorije (141101)

cancel-ovati

otkazati, ukloniti, odbiti

o	f	m	r	p
1	1	1	-	+

...lako se može **cancel-ovati** iz pratećeg programa. (130201)

caption

objašnjenje, ime programa ili dela programa

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...sa nazivom aplikacije (**caption**) ... (141101)

CD

kompakt disk

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	-

...bez zahteva za ubacivanje bilo kakvog **CD-a** s driverima ili softverom omogućiti prebacivanje slika na računar. (51201)

check box

kvadratić, polje za izbor opcije za proveru grešaka prilikom kucanja

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Kvadratić za čekiranje (**check box**) koristi se za zadavanje opcije... (51201)

chipset

skup čipova

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...a donedavno je Pentium 4 jedino i mogao da radi u kombinaciji s tim **chipsetovima**... (141101)

clipboard

funkcija koja čuva odabrani tekst, sliku, sl. do sledeće upotrebe

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...aparatus je zahvaljujući ugrađenom memorijskom **clipboardu** u mogućnosti da snima brzinom od 2,5... (51201)

clustering

deljenje na grupe stvari

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...te uvesti SSI **clustering** tehnologiju u svet open sourcea. (40701)

cockpit

kabina

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...koja će svom vozaču omogućavati obavljanje brojnih funkcija iz **cockpita**. (40701)

command button

komandno dugme, taster

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Komandno dugme (**command button**) koje liči na taster... (51201)

control

kontrol dugme na tastaturi

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

U slučaju da držite pritisnut taster **control** ili shift... (31001)

cooler
deo koji služi za hlađenje, ventilator

o	f	m	r	p
1	1	1	m	+

...da vidimo dobro dimenzioniran **cooler** grafičkog procesora... 50901

cover
omot, kutija

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...nije prosečan CD **cover** designer poput miliona sličnih... (31001)

cracker
neko ko krekuje program, pravi piratsku kopiju

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

Otkad je Microsoft najavio svoju Windows Activation tehnologiju **crackeri** su se trudili da je zaobiđu. (80801)

crackerski
koji pripada, tiče se krejera

o	f	m	r	p
1	1	1	-	-

...s jako malo truda i bez **crackerskih** metoda... (80801)

crash
sudar, sudaranje

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...sreden **crash** problem. (40701)

crossbar
uspravna komandna linija

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

Na **crossbaru** se spajaju takozvani subpodovi koji sadrže po četiri procesora... (281101)

cybersquatting
kompjuterski, informatički upad, provala

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

...nisu uspeali da uvere sudiju da je reč o **cybersquattingu**. (211101)

Č

četovanje
razgovor putem interneta, elektronski razgovor, časkanje

o	f	m	r	p
3	2	2	n	+

...kaže da je iz čiste radoznalosti počela da koristi "četovanje", ali da je preko "neta" našla dečka. (130201)

D

database
baza podataka

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...što ovaj sistem čini najbržim **database** sistemom... (40701)

datacenter
centar za obradu podataka

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...jedini server za **Datacenter** na tržištu... (281101)

daunload, download
preuzimanje, skidanje, snimanje programa ili podataka sa interneta putem modema

o	F	m	r	p
3:1	2:1	2:1	m	+

Mesečna pretplata na **daunload** ... omogućava **download** brzinom standardnog 56K modema... (80801)

dearhivirati

ukloniti, izvaditi dokument ili program koji se nalazi u arhivi komputera

o	f	m	r	p
3	3	2	-	+

...može automatski **dearhivirati** ili arhivirati posle prenosa... (50901)

defaultni,-a,-o

podrazumevano, glavno

o	f	m	r	p
1	1	1	-	+

...serveri koji nemaju promenjenu **defaultnu** postavku... (191201)

dekoder

uređaj koji vrši dekodiranje, omogućava čitanje, dešifruje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...da je u snimač ugrađen hardverski **dekoder**... (31001)

dekodirati

ukloniti šifru, dešifrovati, omogućiti čitanje dokumenta

o	f	m	r	p
3	3	2	-	-

...reprodukciju DVD naslova koji je **dekodirala** Dxr2 kartica... (50901)

deployment

proces postavljanja programa (npr. na server)

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	-

Omogućen je automatski **deployment** na Application serveru. (51201)

desktop

radna površina

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	+

Apollo će se preseliti i na **desktop** tržište. (31001)

detektovanje

otkrivanje, pronalaženje

o	f	m	r	p
3	2	2	-	+

...ima ugrađenu podršku za **detektovanje** pokreta... (31001)

dial-up

pozivanje, biranje telefonskog broja

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Najveća prepreka je tzv. poslednja milja, odnosno **dial-up** veza... (80801)

digital bass boost system

prekidač za uključivanje i isključivanje basova E-S

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Stvar ima **digital bass boost system**, što u prevodu znači prekidač za uključivanje i isključivanje basova. (191201)

digital signal processor, DPS

digitalni procesor, upravljač

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...koristiće se **DPS-om** (**digital signal processor**) za potrebe kontrole funkcije čitanja i pisanja... (211101)

digitalac

vidi digitalan

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

Top-model Olympusove ponude **digitalaca** naslednik je hvaljenog SRL modela Camedia E-10. (51201)

digitalizacija

proces uvođenja digitalne tehnologije

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>f</i>	-

Verujete li u **digitalizaciju** procesa pisanja? (50901)

digitalni, -a, -o
koji radi na digitalnoj tehnologiji

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

Digitalni fotoaparati: Olympus Camedia E-20P (51201)

disipacija
trošenje

o	f	m	r	p
3	2	2	f	-

Kada se ima u vidu **disipacija** konponenta u računaru... (40701)

display
ekran

o	f	m	r	p
1	1	0	m	-

Poslednja aplikacija u paketu je On **Display** (koju je moguće nabaviti i odvojeno od ostatka Microangelovog paketa)... (51201)

domen

Internet adresa

E-S

o	f	m	r	p
2	2	2	m	+

...Pravilnik o dodeli yu **domena** (najjednostavnije rečeno, adrese tipa *imefirme.co.yu* ili *imefirme.com* i sl., predstavljaju domene). (31001)

driver

program koji omogućava da operativni sistem prepozna određeni deo računara

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

...bez zahteva za ubacivanje bilo kakvog CD-a s **driverima** ili softverom omogućiti prebacivanje slika na računar. (51201)

drop shadow
baciti senku

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...pa je tako uz osnovni set alata i filtera dodat skup "XPoidnih" Gradient fill, Smooth edges i **Drop shadow** filtera (51201)

drop-down

padajuća (lista)

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Drop-down lista služi za izbor fonta... (130201)

drag'n'drop

prevuci i pusti, premeštanje obeleženog dokumenta

E-S

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Drag'n'Drop uređivanje teksta (191201)

dungeon master

majstor podzemlja (video igra)

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

Ovu igru bi mogli da vide svi oni koji su sebe zamišljali kao "**dungeon master**-a". (40701)

DVD

o	f	m	r	p
2	1	1	m	-

Očekuje se da će se prodaja **DVD**-playera u SAD udvostručiti... (31001)

E

e-book

knjiga uređena za čitanje putem kompjutera, elektronska knjiga

o	f	m	r	p
1	1	0	m	+

nagrade za **e-book** (31001)

e-commerce

oglašavanje, reklamiranje uglavnom na Internetu, elektronska reklama, oglas

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Radimo i na novim servisima, **e-commerce**, business network, kreiranje biznis portala. (51201)

edit box

polje za unos teksta

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Ovo je, znači, kombinacija polja za unos teksta (**edit box**) i liste (list box). (51201)

editor

uređivač, program za uređivanje

o	f	m	r	p
2	2	0	<i>m</i>	-

...ugrađen je i naravno **editor** za tablature... (191201)

ekstenzija

oznaka u nazivu datoteke koja se nalazi posle tačke i označava njen tip

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>f</i>	-

...spadaju i sve izvršne datoteke poput onih sa **ekstenzijama** .exe, .dll, .ocx i ostalih. (51201)

enkodiranje

promena formata, šifrovanje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>n</i>	-

...moguće je real-time **enkodiranje** u VideoCD formatu... (50901)

enkodirati

promeniti format, šifrovati

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

...Win TV PVR u realnom je vremenu **enkodirao** natrag u MPEG-2 format. (50901)

entry-level

polazni, ulazni nivo

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	+

Model 2200C predstavlja **entry-level** odnosno početni model... (80801)

F**false**

netačno

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...unesite vrednost **False**... (130201)

fast-mood

brz, užurban

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Vakcina protiv **fast-mood** civilizacije (191201)

feature

oblik, izgled

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	+

Najnoviji **feature** naprednijih programa, još nedovoljno afirmisan... (50901)

file, fajl

datoteka

o	f	m	r	p
1:3	1:2	0:2	<i>m</i>	+

U WordPad-u izaberite iz menija **File** komandu Save i uočićete dijalog prozor... (51201)

...sredn race problem pri upisivanju u session **fajlove** (40701)

file location

mesto datoteke

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...u kojoj bi trebalo da pišu vrednosti poput Last File, **File Location**, itd. (141101)

File name

naziv datoteke

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...klikom na datoteku njen naziv postaje aktivan u polju **File name**. (51201)

fingirani, -a, -o
obeležen, izdvojen

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

...i njegove posetioce preusmeri na **fingirani** sajt. (211101)

fire-wall

zaštita, obezbeđuje čuvanje integriteta podataka prilikom komunikacije više računara E-S

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

Korišćenje **fire-wall**-a tj. vatrenih zidova... (130201)

flat-panel

monitor sa ravnim ekranom

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Appleov novi 17-inčni **flat-panel** monitor. (40701)

folder

koverta, oмотnica

o	f	m	r	p
2	2	2	m	+

...personalizuje mu izgled **foldera** i ikonica... (31001)

font

vrsta, oblik slova

o	f	m	r	p
2	2	2	m	+

...za izbor **fonta** odnosno za odabir oblika slova. (130201)

Font Size

veličina slova

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Font Size je lista za izbor veličine slova. (130201)

formatiranje

1. deljenje i priprema za rad (npr. diska)
2. prevođenje u određeni tip datoteke

o	f	m	r	p
3	2	2	n	-

Acrobat 5.0 u sebi uključuje dodatne tragove za kvalitetnije **formatiranje**. (40701)

foto editor

program za uređivanje fotografija, foto uređivač

o	f	m	r	p
2	2	1	m	+

...dva **Foto editora** i foto album sa koga se može rezati na CD. (130201)

frame per second

sličica u sekundi

E-S

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...maksimalne vrednosti od 12 do 17 fps (**frame per second** -sličica u sekundi)... (50901)

framerate

broj sličica u sekundi (fps)

o	f	m	r	p
1	1	0	m	-

...dovela je do toga da Q3A dobije viši **frame-rate**... (211101)

frilenser

slobodni kompjuterski ili neki drugi stručnjaci, bez stalnog zaposlenja u nekoj kompaniji

o	f	m	r	p
3	2	2	m	+

...američki Vrhovni sud je presudio da **frilenseri** mogu da kontrolišu elektronsku distribuciju... (40701)

frizer

zamrzivač, hladnjak

o	f	m	r	p
3	2	2	m	+

...da li su vrata **frizera** otvorena... (191201)

frontside bus

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	-

...firma adaptira P4 **frontside bus** kako bi radio s 64. bitnim Itanium procesorima. (31001)

full

potpun, pun, bez ograničenja

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...**full** internet režim je **full** internet, znači nema zabrane... (130201)

G**gadget**

manja korisna mašina

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	-

Ponekad se naleti na neki zgodan **gadget** za kojim se odmah pomamimo... (191201)

H**haker**

osoba koja neovlašćeno pristupa kompjuterskim sistemima

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...serveri protiv trojanaca i **hakera** (80801)

handheld

ručni

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Inicijativa bi trebala da približi Linux korisnicima **handheld** uređaja... (40701)

handsfree

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...instalirala je nove **handsfree** slušalice... (50901)

hard disk

tvrdi disk

E-S

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	+

...ili stari dobri **hard disk** (neki ga još zovu i tvrdi disk). (141101)

hardverski, -a, -o

koji pripada kompjuterskoj opremi, tiče se kompjuterske opreme

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

...da je u snimač ugrađen **hardverski** deko-der... (31001)

header

zaglavlje

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...skrivanje zaglavlja (**header**) proxy veza... (80801)

high level

visoki kvalitet, nivo

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...model koji nastavlja Panasonicovu **high level** klasu... (31001)

high-end

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...Sony je snizio cenu svojim **high-end** modelima. (191201)

hipertekst

sistem tekstualnih, grafičkih, sl. podataka, naročito na Internetu, nastao direktnim i unakrsnim povezivanjem srodnih tekstualnih, grafičkih i sl. podataka

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

Hipertekst koji čitaocu dozvoljava samo da klikće od jednog tekstualnog segmenta do drugog... (130201)

Hi-tec

visoka, razvijena tehnologija

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Kompanija Siebel proglašena je za četnaestu najjaču **Hi-tec** kompaniju... (40701)

I

i-motion

kretanje

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Nova usluga, nazvana **i-motion**,... (281101)

inherent dynamic partitioning

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...dok će kod **inherent dynamic partitioning** rada moći da se odredi... (281101)

ink-jet

štampač koji radi na principu mlaznica koje raspršuju mastilo na papir

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

HP: poslovni **ink-jetovi** (141101)

input

ulazna vrednost, veličina

o	f	m	r	p
2	1	0	-	+

Svaki procesor čini ćeliju sa memorijom, komunikacijom i **input** /output. (50901)

instalirati

postaviti

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

Ne **instalirajte** igre i neproverene programe. (130201)

integracija

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>n</i>	-

...često pojedini programski alati nisu kompletni, nego pokrivaju određenu fazu razvoja ili potreba: dizajn, kodiranje aplikacija, baza podataka, **integracija**, replikacija... (51201)

interaktivn, -a, -o

koji se odvija putem komunikacije između kompjutera i korisnika

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

Interaktivna televizija zadire u privatnost gledalaca. (40701)

interfejs

deo programa koji omogućava korisniku da se njime služi

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...čitanje teksta naglas je omogućio poseban **interfejs**, Information Markup Language, koji konvertuje tekst u razumljivi Hindu... (51201)

internet

svetska kompjuterska mreža

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	-

...kao i poslovi vezani za optimizovanje i održavanje vaše veze sa **internetom**. (51201)

internetski, -a, -o

pripada, tiče se interneta

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

Broj širokopojasnih **internetskih** priključaka u SAD je prošle godine bio... (50901)

italic

iskošena slova, kurziv

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...da ih istaknemo masnim slovima -**Bold**, da ih iskosimo -**Italic**, da ih podvučemo - Underline (130201)

J**joystick**

upravljačka palica koja se koristi prilikom igranja video igara

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...sada se u sredini tastature nalazi **joystick** s istom funkcijom... (31001)

K**keyframe**

ključni oblik, sličica koja obaveštava o sadržini

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...istom tehnologijom će se moći pretraživati i video-zapisi prema **keyframeovima**... (50901)

killer

ubica

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	+

Najveća "**killer**" aplikacija današnje mobilne telefonije je svakako SMS. (50901)

kliknuti

pritisnuti taster na mišu

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

Ovo ćemo obaviti tako što ćemo **kliknuti** na Shut Down ... (141101)

kodiranje

uvodenje koda, šifre

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

...često pojedini programski alati nisu kompletni, nego pokrivaju određenu fazu razvoja ili potreba: dizajn, **kodiranje** aplikacija, baza podataka, integracija, replikacija... (51201)

kodni, -a, -o

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

Kodni raspored proizvoljne konverzije... (191201)

kombo box

kombinovana lista

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Kombo box je kombinovana lista koja je slična prethodnoj listi ... (51201)

kompakt disk

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...isto tako je važno po prihvatljivoj ceni kupiti knjigu, **kompakt disk** ili video-kasetu. (50901)

kompaktni, -a, -o

koji zauzima mali prostor

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

... kao što je to slučaj s **kompaktnim** uređajima, namenjenim kudikamo manje zahtevnoj klijenteli. (51201)

konekcija

veza

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>f</i>	+

...za priključak na računar možete koristiti SCSI **konekciju**... (80801)

konfiguracija

sve komponente od kojih je sastavljen računar

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>f</i>	+

...da će to zbuniti ne samo korisnike nego i proizvođače **konfiguracija**. (51201)

kontroler

kontrolor

o	f	m	r	p
3	2	2	m	+

...ali tada morate imati odgovarajući SCSI **kontroler**... (80801)

konvertovanje

pretvaranje, prebacivanje, preuređivanje

o	f	m	r	p
3	2	2	n	+

...su napravile unosan biznis od rešavanja problema **konvertovanja** uređaja. (191201)

konvertovati

pretvortiti, prebaciti, preurediti

o	f	m	r	p
3	2	2	-	+

...čitanje teksta naglas je omogućio poseban interfejs, Information Markup Language, koji **konvertuje** tekst u razumljivi Hindu... (51201)

kriptovanje

šifriranje

o	f	m	r	p
3	2	2	n	-

Privatnost se postiže **kriptovanjem**. (130201)

kurzorski, -a, -o

koji pripada kurzoru

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

U pitanju je virtuelni put gde ćete vaš 3-D lik voditi **kurzorskim** strelicama. (40701)

kvest, QUEST

zahtev, zadatak

o	f	m	r	p
3:1	2:1	2:1	m	-

...mogli bi slobodno da se vrate svojim svemirskim, policijskim i ostalim "kvestovima". Ta **QUEST** izdanja ionako imaju nastavaka... (31001)

L

legacy module

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Compaq nudi i **legacy module**, priključak koji se stavlja na zadnju stranu računara... (281101)

line-art

crtanje, povlačenje linija

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Opcija **line-art** je savršena za neke crteže... (130201)

line-in

ulazni priključak

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Karticu je potrebno s priloženim kablom spojiti na **line-in** zvučne kartice. (50901)

linkovanje

povezivanje, priključivanje na određenu adresu na Internetu

o	f	m	r	p
3	2	2	n	+

...posetioци mogu da predlože sajt za **linkovanje**... (281101)

list box

lista opcija, mogućnosti

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

List box je lista koja sadrži spisak mogućih opcija. (51201)

log

priključak, veza

o	f	m	r	p
2	2	2	m	+

...i promenio **logove** kako bi zamaskirao svoje nedelo. (281101)

logovanje

priključenje, povezivanje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>n</i>	+

Šifra za e-mail i za **logovanje** na internet je ista... (130201)

loop-back

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...**loop-back** audio-kabl... (50901)

low-end

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...da primeni svoju direkno-prodajnu filozofiju na **low-end** servere. (191201)

M**mail, e-mail**

elektronska pošta, poruka

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	+

Recimo da nakon unosa fakture u komercijalnu aplikaciju bude automatski poslat **mail** kupcu... (51201)

mainframe

veliki kompjuter koji može istovremeno koristiti više ljudi

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...omogućava serverima zasnovanim na Intelu karakteristike **mainframe** računara (281101)

mainstream

glavi, prevladajući tok

o	f	m	r	p
1	1	o	-	+

...u tzv. **mainstream** medijima... (130201)

makro

potprogram

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...jaki zum i **makro**, omogućava vam snimanje detalja koje čak ni prostim okom ne možete da vidite tako dobro... (51201)

Microsoft, Majkrosoft

o	f	m	r	p
1:3	1:2	1:2	<i>m</i>	-

Microsoft je službeno počeo da prodaje Office v. X kancelarijski paket namenjen korisnicima Appleovih Machintosh računara...

...sa najvećim svetskim kompanijama kao što je **Majkrosoft**... (51201)

miksovanje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>n</i>	-

...prave revolucije u načinu zapisivanja, produkcije, **miksovanja**, snimanja... (130201)

Minimize All Windows

smanji otvorene prozore

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Minimize All Windows: svi otvoreni prozori biće minimizovani. (191201)

Misrobrowser

vidi browser

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	-

Njegov WAP **Microbrowser** podržava najnoviju verziju... (40701)

mod

deo

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	-

...prilagodljivi **modovi** koji mogu menjati izgled i pojavu ReBirtha. (191201)

modem

uređaj preko koga je moguće uspostaviti vezu sa Internetom

o	f	m	r	p
2	2	2	m	-

...standardnog 56K **modema** kojim se koristi najviše ... (51201)

monitor

o	f	m	r	p
2	2	2	m	-

Međutim, složit ćete se, čitati na velikom 17" **monitoru**... (40701)

multibay

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...koristi **multibay** pomoću kojeg korisnik može da menja optičke uređaje. (281101)

multitasking

istovremeni rad više programa, procesa

o	f	m	r	p
2	2	2	m	-

Jedna od ključnih tehnologija internet2 je i **multitasking**. (80801)

multipot

o	f	m	r	p
2	2	2	m	-

...računar poseduje **multipot** pomoću kojeg je moguće povezati se sa bežičnom mrežom. (281101)

multiprocessorski, -a, -o

višeprocesorski, sa više procesora

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

Koristi u punoj meri **multiprocessorski** način rada kod moćnijih servera. (51201)

multithreading

programiranje sa višestrukim nitima (nit -jedan od stilova programiranja)

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

Zahvaljujući **multithreadingu**, moći ćete u potpunosti iskoristiti modeme visokih brzina... (80801)

multi-tier

višeslojno programiranje

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...ono što je potrebno da bi se razvila **multi-tier** aplikacija ili sistem, kreira se u Power J. (51201)

multi-writable

sa mogućnošću brisanja i ponovnog snimanja

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...uskoro će izbaciti **multi-writable** DVD uređaje... (211101)

N

net

mreža, Internet

o	f	m	r	p
2	2	2	m	+

Pretplatnički muzički servisi uskoro debituju na **netu**. (51201)

network

povezivanje, rad na mreži

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Radimo i na novim servisima, e-commerce, business **network**, kreiranje biznis portala. (51201)

nik

opisna šifra
S-E

o	f	m	r	p
2	2	0	-	+

...od kojih svako ima svoju opisnu šifru (**nik**).
(130201)

O**office**

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Microsoft je službeno počeo da prodaje **Office** v. X kancelarijski paket namenjen korisnicima Appleovih Machintosh računara... (51201)

offline

izvan mreže, bez povezivanja na Internet

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

WebStripper je vrlo jednostavan ali moćan besplatan **offline** browser... (80801)

online, on-line

na mreži, povezan na Internet

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...ima i prilično dobru **online** dokumentaciju za program ove veličine.

Moguće je vršiti **on-line** backup bez potrebe da se baza spušta ... (31001)

open source

moгуćnost, izvor

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	+

...te uvesti SSI clustering tehnologiju u svet **open sourcea**. (40701)

optimizacija (51201)

prilagođavanje, usaglašavanje, poboljšanje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>f</i>	+

Sistemske **optimizacije** provode se u formi čišćenja registrya...

optimizovanje (51201)+

prilagođavanje, usaglašavanje, poboljšanje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>n</i>	+

...kao i poslovi vezani za **optimizovanje** i održavanje vaše veze sa internetom.

output

izlazna vrednost, veličina

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	+

Svaki procesor čini ćeliju sa memorijom, komunikacijom i input / **output**. (50901)

overklokovati

podesiti frekvenciju rad na veću od preporučene, dozvoljene

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

...pisali smo o Asusovim driverima koji **overklokuju** grafičku karticu... (211101)

P**password**

lozinka

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	+

Pozovite 041 910 910 username: 041/
password: net (51201)

periferija

dodatni uređaj

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>f</i>	-

Jedan od vodećih svetskih proizvođača elektronike i kompjuterskih **periferija**... (191201)

player

kompjuterski program za produkciju snimljenog audio, video materijala

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...u favorizovanom softverskom **playeru**... (31001)

pocket PC

džepni kompjuter, kompjuter malih dimenzija

o	f	m	r	p
1	1	1	m	+

Prvi **pocket PC**-i i drugi Windows CE računari... (31001)

port

priključak

o	f	m	r	p
2	2	2	m	-

...s obzirom na to da podržava većinu web kamera koje se spajaju na USB ili paralelni **port**... (31001)

preview editor

pregled

o	f	m	r	p
1	1	0	m	-

Naime, radi se o Twin packu, a taj drugi deo SnagIt-a upravo mali **preview editor**... (50901)

print server

server za štampanje

o	f	m	r	p
2	2	2	m	+

Novim štampačima namenjeni su i novi **print serveri**... (141101)

print preview

pregled pre štampanja

o	f	m	r	p
1	1	0	m	+

Pregled pre štampanja (**Print Preview**) (191201)

procesor

glavni čip u kompjuteru koji upravlja većinom funkcija

o	f	m	r	p
3	2	2	m	-

Inače ovo nije prvi RISC **procesor** koji je probio garanciju... (51201)

programabilan, -a, -o

moguć, prikladan za programiranje

o	f	m	r	p
3	2	2	-	+

Web servisi predstavljaju sledeću generaciju **programabilnih** Web sajtova. (40701)

provajder

dobavljač, firma koja omogućuje pristup Internetu

o	f	m	r	p
3	2	2	m	-

...za sada sa Privrednom komorom Srbije i EUNETOM, jednim od naših najstarijih i najvećih **provajdera**. (51201)

proxy

uslužni (server)

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...nema potrebe da konfigurišete **proxy** server (ukoliko putem njega pristupate internetu)... (31001)

R

race

brzina, prevelika brzina

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...sređen **race** problem pri upisivanju u session fajlove (40701)

Real Flat Shadow

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...ovaj model odlikuje **Real Flat Shadow** maska... (191201)

real-time chat

vidi četovanje

o	f	m	r	p
1	1	1	m	+

...koji se bavi fenomenom reprezentacije putem **real-time chata**... (191201)

receipts

povratnica

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...takođe aktivirajte opciju povratnice (**receipts**). (130201)

Recycle Bin

deo Windows-a koji čuva obrisane podatke

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Ako vam je naziv **Recycle Bin** dosadio... (130201)

registry

registar, arhiv

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

Sistemske optimizacije provode se u formi čišćenja **registrya**... (130201)

replikacija

dupliranje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>f</i>	-

...često pojedini programski alati nisu kompletni, nego pokrivaju određenu fazu razvoja ili potreba: dizajn, kodiranje aplikacija, baza podataka, integracija, **replikacija**... (51201)

restart

ponovno otvaranje

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	+

...ne želite **restart** ili otvaranje kućišta... (130201)

resurs

izvor, mogućnost

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	+

Broj otvorenih tekstova ograničen je samo **resursima** računara. (191201)

reverse-engineer

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	-

...**reverse-engineer** će formirati odgovarajući model koji odgovara stanju u bazi. (51201)

rezolucija

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>f</i>	-

Zanimljiv je tržišni i tehnološki fenomen da proizvođači digitalnih fotoaparata ne drže previše do **rezolucije** snimanja ... (51201)

risiver

prijemnik

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

Simpjuter ima ugrađen i GSP **risiver**. (51201)

ruler

lenjir, poravnanje

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	+

...ako izaberemo listu Wiew, a zatim komandu **ruler**... (281101)

ruter

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	-

...tako bi i pojedini podaci stizali brže na određite od drugih, jer imaju tag koji bi obavestavao **rutere** o hitnosti isporuke. (80801)

S**sajber, cyber**

kompjuterski, informatički

o	f	m	r	p
3:1	2:1	2:0	-	-

Neobična tehnološka i **sajber** estetika.... Upozorenja o **cyber** napadima... (51201)

sajber kafe

mesto na Internetu gde više korisnika istovremeno razgovara neizmenično šaljući poruke

o	f	m	r	p
3	2	2	m	-

Bejzbol palice u **sajber kafeima** (130201)

sajt

Internet stranica

o	f	m	r	p
3	2	2	m	-

Njihov **sajt**, koji je trenutno under construction-www.x-film.de ima duhovit slogan... (51201)

save, save in

sačuvaj

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

U WordPad-u izaberite iz menija File komandu **Save** i uočićete dijalog prozor... (51201)

screen saver

program za zaštitu monitora

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

...sadržati i video reportaže o Beogradu, **screen savere** na temu Beograda,... (281101)

scrolljući, -a, -e

pokretni

o	f	m	r	p
1	1	1	-	-

...**scrolljući** tekst, linkovi ka proizvodima baner sponzora... (191201)

segmentovani, -a, -o

izdeljen

o	f	m	r	p
3	2	2	-	+

...**segmentovani** download tj. skidanje jedne datoteke sa dva ili više servera... (50901)

senzorski, -a, -o

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

Top-model Olympusove ponude digitalaca naslednik je hvaljenog SRL modela Camedia E-10, a sadrži CCD element s pet miliona **senzorskih** ćelija... (51201)

server

glavni kompjuter na mreži kome mogu pristupiti ostali kompjuteri

o	f	m	r	p
2	2	2	m	-

...malo je robustan SQL **server**... (51201).

server blade

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...koji bi se koristili u tzv. **server blade** tehnologiji. (281101)

service pack

servisni paket

o	f	m	r	p
1	1	1	m	+

Redovno instalirajte **service pack-ove**. (130201)

session

rad sa nekim programom

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...sredn race problem pri upisivanju u **session** fajlove (40701)

shared memory architecture

deljena memorija

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...tako i ovo koristi deljenu memoriju (**shered mamory architecture**)... (80801)

shedulovan, -a, -o

raspoređen

o	f	m	r	p
1	1	1	-	-

...kategorizovaće sve **shedulovane** downloade u proizvoljne kategorije... (50901)

shift

promeni

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

U slučaju da držite pritisnut taster control ili **shift**... (31001)

shock-buffer

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...na displeju je prikaz popunjenosti **shock-buffera**. (191201)

shut down

zatvaranje

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Ovo ćemo obaviti tako što ćemo kliknuti na **Shut Down** i odabrati opciju Yes (Shut down the computer)... (141101)

skener

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...moderan **skener** malih dimenzija... (130201)

skriptovanje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>n</i>	-

...te vrlo moćan čarobnjak za skriptovanje koji će za vas kreirati skripte... (50901)

skrolovati

podizati ili spuštati

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

...jednu kolonu po kojoj se **skroluje** kao u Win98-ici. (130201)

softver

kompiuterski programi

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...bez zahteva za ubacivanje bilo kakvog CD-a s driverima ili **softverom** omogućiti prebacivanje slika na računar. (51201)

soundtrack

snimak muzike iz nekog filma

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	+

Soundtrack je odlično odrađen ... (31001)

spoof

parodija, karikatura

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

Moja tri **spoof-a** koriste promenu značenja slogana pojedinih kompanija... (191201)

spyware

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...u program nije ugrađen neki od **spyware** programa ili nametljivih reklama... (31001)

stand-by

pripravnost, spremnost za upotrebu

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...baterije su kapaciteta 60 sati u **stand-by** režimu... (191201)

start-up

početni

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Kao podrška kompanijama i mladim (**start-up**) firmama... (191201)

status bar

statusna linija

o	f	m	r	p
2	2	2	m	-

Na kraju reda se pojavljuje **Status bar**... (130201)

stepper

o	f	m	r	p
1	1	o	-	-

...ali još je važnije da u sprezi s odličnim **steper** motorima u oba smera daje upravo tih 2400 dpi,... (80801)

striming

protok

o	f	m	r	p
3	2	2	m	-

...ovde će se pažnja pokloniti **strimingu**, a ne daunlodu... (130201)

subject

tema

o	f	m	r	p
1	1	1	m	+

...lista pisama sa **subject-ima** i datumom... (130201)

subpod

o	f	m	r	p
2	2	2	m	-

Na crossbar se spajaju takozvani **subpodovi** koji sadrže po četiri procesora... (281101)

subwoofer

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

...sistem od dva satelita i jednog **subwoofera**... (31001)

suggest

predlog

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Skraćeno kucanje drugih reči (**Suggest**) (191201)

supply chains

lanac snabdevanja

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...veoma veliku pažnju posvećuju unapređenju lanaca distribucije (**supply chains**)... (141101)

support

podrška

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...ili direktno s Microsoftove **support** web stranice. (281101)

surfanje

krstarenje, razgledanje stranica na Internetu

o	f	m	r	p
3	2	2	n	-

To ćete zaista osetiti najčešće po downloadu i **surfanju**. (40701)

surround

okruženje

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...tehnologijom koja bi trebala da stereo zvuk pretvori u **surround**... (31001)

synthesizer

sintisajzer

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...sastavljena kombinacija od dva **synthesizera**... (191201)

T**tag**

oznaka

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	-

...tako bi i pojedini podaci stizali brže na određište od drugih, jer imaju **tag** koji bi obavestavao rutere o hitnosti isporuke. (80801)

taskbar

prikaz, paleta poslova

o	f	m	r	p
2	2	2	<i>m</i>	-

Kada kliknemo desnim tasterom na prazan deo **taskbar** linije... (191201)

tehno

elektronski

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

Neobična **tehno** i sajber estetika (51201)

text box

polje za unos teksta

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Polje za unos teksta (**text box**) u koje se ukucava neki sadržaj. (51201)

tile horizontally

poređaj, uredi prozore horizontalno, jedan do drugog

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Tile Horizontally: ova komanda će složiti prozore tako da se rasporede jedan do drugog... (191201)

title bar

naslovna linija

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...svaki od njih ima naslovnu liniju (**title bar**)... (141101)

tool

alatka

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	+

HTML Tool se svrstava među najbolje **HTML** editore... (80801)

toolbar

prikaz, paleta alatki

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	+

Na gornjem delu polja nalazi se **toolbar**. (130201)

touch screen

ekran koji reaguje na dodir

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

Upravljanje se vrši govornim naredbama ili preko preko **touch screena**... (130201)

transaction-procesing

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

U potpunosti podržava **transaction-procesing** i karakteristike relacione baze podataka. (51201)

trejler

probna verzija, kratki prikaz

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...prilikom puštanja **trejlera** i drugih sadržaja pre emitovanja filma. (40701)

triger
okidač

o	f	m	r	p
3	2	2	m	-

Svi elementi baze se mogu definisati: tabele, indeksi, **trigeri**, procedure... (141101)

tuner
radio

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

...ima stereo-televizijski i FM **tuner**... (50901)

twin pack

paket programa koji se sastoji iz dva dela

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

Naime, radi se o **Twin packu**, a taj drugi deo Snaglt-a upravo mali preview editor... (50901)

U

ultra slim

veoma tanak

o	f	m	r	p
2	2	0	-	+

...su pokazali svoje **ultra slim** P4 bazirane stolne računare. (281101)

under constraction

u izradi

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Njihov sajt, koji je trenutno **under constraction** - www.x-film.de ima duhovit slogan... (281101)

underline

podvuci

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...da ih istaknemo masnim slovima-Bold, da ih iskosimo-Italic, da ih podvučemo-**Underline** (130201)

underrun

u radu, tokom rada

o	f	m	r	p
1	1	0	m	-

...tehnologija koja sprečava buffer **underrun**... (31001)

unInstaller

program za brisanje

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

UnInstaller će vam omogućiti jednostavno i efikasno očistite računar... (141101)

upgrade

poboljšanje, unapređivanje

o	f	m	r	p
1	1	0	m	-

...sadrži veoma veliki broj ispravljenih bugova, tako da je **upgrade** zaista preporučljiv. (40701)

update

osavremenjavanje, osvežavanje

o	f	m	r	p
1	1	0	m	+

Update se može skinuti s interneta... (40701)

upload

postaviti na Internet

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

...mogućnost nastavka prekinutih **uploada** i downloada... (31001)

usenet

korisnička mreža

o	f	m	r	p
1	1	1	m	+

Osim toga, jedna od poslednjih verzija, koja se na internetu, tačnije **usenetu** distribuirala... (40701)

username m

korisničko ime

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	+

Pozovite 041 910 910 **username**: 041/ pass-
word: net (51201)

v**web prezentacija**

prezentacija, prikaz na Internetu

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>f</i>	+

Krajnje šarena **web prezentacija** sa beskonačno linkova... (130201)

view-ruler

vidljiv lenjir, poravnanje

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...zadavanjem komande **View-Ruler** lenjir se opet pojavljuje. (281101)

virtual machine

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...te će i dalje nuditi Windows VM (**virtual machine**)... (80801)

virtuelni, -a, -o

kompjuterski stvoren ili simuliran

o	f	m	r	p
3	2	2	-	-

U pitanju je **virtuelni** put gde ćete vaš 3-D lik voditi kursorskim strelicama. (40701)

visual vocabulary

vizuelni rečnik, sastav

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	-

Slike koje predstavljaju svaku od tih grupa sačinjavaju **Visual Vocabulary**. (50901)

w**wannabe**

lažan

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Spy prodavnice nisu neka velika novost, pa ih tako i na internetu ima dovoljan broj za sve **wannabe** špijune. (51201)

web adresa

Internet adresa

o	f	m	r	p
1	2	1	<i>m</i>	+

...informacije koje šalje na određenu **web** adresu... (40701)

web art

elektonska umetnost, umetnost na Internetu

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	+

Web artom se bavi i pod nazivom Alan Smithee... (191201)

web diary

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	-

Termin Blog nastao je skraćivanjem dve reči- Web Log, što bi se moglo u ovom kontekstu prevesti kao **Web dnevnik (diary)**. (130201)

web log

o	f	m	r	p
1	1	0	<i>m</i>	-

Termin Blog nastao je skraćivanjem dve reči- **Web Log**, što bi se moglo u ovom kontekstu prevesti kao Web dnevnik(diary). (130201)

web services

usluge na mreži, Internetu

E-S

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...softversko rešenje koje se naziva **Web Services** (Web usluge). (40701)

white pages

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...korisniku je omogućeno da upotrebi i opciju **white pages**... (130201)

white-hat

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...veliki broj **white-hat** hakera je pojurio na konferenciju. (80801)

window arrange

automatsko slaganje

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Postoji naredba za automatsko slaganje aplikacija (**window arrange**). (191201)

Windows Address Book

adresar

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

...šaljući svoje kopije na adrese iz žrtvinog **Windows Address Book** i Outlook Express database. (130201)

Windows Explorer

pretraživač, čitač

o	f	m	r	p
1	1	0	m	-

...pokušaće dostojno da zameni standardni **Windows Explorer**... (51201)

Windows

o	f	m	r	p
1	1	1	m	-

Zgodno je napomenuti da će **Windowsi ME** i XP Camediju E-20p, kad je spojite USB kablom, odmah prepoznati... (51201)

wipe

brisanje

S-E

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

Ponudene su nam i opcije "sigurnog" tj. bespovratnog brisanja datoteka (tzv. **wipe**)... (51201)

workgroup

radna grupa

o	f	m	r	p
1	1	0	m	+

...u okruženju pojedinačnih korisnika ili **workgroup**. (141101)

X**Xpoidni, -a, -o**

o	f	m	r	p
1	1	1	-	-

...pa je tako uz osnovni set alata i filtera dodat skup "**XPoidnih**" Gradient fill, Smooth edges i Drop shadow filtera (51201)

Xtras

dodatni program

o	f	m	r	p
3	1	0	-	-

Xtras (dodatni program) (191201)

Y**Yes**

da

o	f	m	r	p
1	1	0	-	+

...odabrali opciju **Yes** (Shut down the computer)... (141101)

Z**Zero In**

o	f	m	r	p
1	1	0	-	-

Omogućavaju "**Zero In**" na svaki pronađeni predmet... (50901)

Zip Driver

nosač podataka

o	f	m	r	p
1	1	1	<i>m</i>	-

...nova verzija popularnog **Zip Driver**.
(40701)

zum

uvećanje, uveličavanje

o	f	m	r	p
3	2	2	<i>m</i>	-

...jaki **zum** i makro, omogućava vam snimanje
detalja koje čak ni prostim okom ne možete da
vidite tako dobro... (51201).

ЛЕКСИЧКЕ ОСОБИНЕ ПОСЛАНИЦА ПАТРИЈАРХА ПАВЛА¹

*Рађено под руководством
проф. др Вере Васић*

САЖЕТАК

Овај рад представља резултат лексиколошког истраживања на корпусу 24 посланице Српске православне цркве (1991-2002). На основу анализе, састављени су азбучни и фреквенцијски речник, као и регистри најбитнијих појмова у посматраним посланицама. Лексичком анализом синонима лексема *Исус*, *Божић* и *Васкрс* добијени су низови апсолутних и релативних синонима. Потпуно одсуство лексема *ја*, али и велика учесталост лексема *ми*, указује нам на степен поистовећивања, односно укључености представника највише црквене јерархије у заједницу са верницима.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: азбучни речник, фреквенцијски речник, синонимија, апсолутни синоним, релативни синоним, архисема, посланица, Исус, Божић, Васкрс.

УВОД

Циљ шире верзије овог рада био је да се на основу лексичке анализе 24 посланице (12 божићних и 12 ускршњих) сачини азбучни и фреквенцијски речник, као и засебни регистри најбитнијих појмова у посланицама. Посматрана грађа представља корпус свих божићних и ускршњих посланица "свештенству, монаштву и свима верним синовима и кћерима" у периоду од календарске 1991. до 2002. године. Прва посланица је Божићна из 1991,² а последња Васкршња из 2002. године.

Посматрани лексички корпус обухвата највећи део текста посланица. Проучавањем нису обухваћени цитати из Библије, других светих књига и из дела ауторитативних писаца и мислилаца. Изостављена је "уводна" порука

¹ Азбучни и фреквенцијски речник, као и регистар позајмљеница, због ограниченог простора, није било могуће објавити у овом часопису (речници и регистар налазе се у семинарској библиотеци Одсека за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду).

² На божићним посланицама увек се наводи година која се рачуна по Јулијанском (старом) календару.

пошиљаоца примаоцу, типа формуле (преамбула), која се, уз минималне разлике, преноси из посланице у посланицу. Ван анализираног материјала нашли су се и спискови потписника посланица, патријарха и епископа Српске православне цркве.

ПОСЛАНИЦА

Посланица је писмено послата порука владара, односно верског поглавара, већем броју особа или читавом народу. Гледано кроз историју од самог почетка развоја хришћанства, проповедници и великодостојници слали су посланице верницима. У Нови завет уврштене су посланице апостола Павла, Јована, Петра, Јакова и Јуде, упућене тек оформљеним заједницама хришћана у Риму, Коринту и Ефесу. Посланице таквог типа упућују данас, а то су чинили и вековима уназад, поглавари православних цркава, католичке цркве и протестантских цркава. Данашње посланице одражавају политички, културни и друштвени контекст у коме настају. Духовни поглавари, на тај начин, обично излажу програм или став који свештенство и верници треба да следе (Савић 2001). Пошиљалац поруке директно се обраћа примаоцима, често на стереотипан начин.³

Полазећи од претпоставке да посланице представљају саставни део религиозног, а самим тим и једног облика идеолошког дискурса, избор језичких средстава зависи од тога да ли је у питању порука упућена за Божић или Ускрс, те се сходно томе запажају и одређене специфичне лексеме које су у употреби само у једном, односно другом контексту. На пример, лексема *Божомладенац* ниједном се не јавља у ускршњој посланици, јер је ознака за младог, тек рођеног Христа, као што се ни вишечлана лексема *Празник над људима* никада не употребљава у божићној, већ само у ускршњој посланици, што одражава значај и карактер Ускрса. Највећи број лексема из општег лексичког фонда подједнако је заступљен у оба типа посланице.

АЗБУЧНИ И ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК

Азбучни речник божићних и ускршњих посланица патријарха српског Павла садржи попис свих речи у 24 посланице, азбучним редом, заједно са информацијама о њиховој ортографији и граматичком статусу. Цео узорак посматраног материјала садржи укупно 23 756 речи. Од тог броја 16%, односно

³ На пример: "Српска православна црква својој духовној деци о Божићу, 1990. Павле, по милости Божјој, православни архиепископ пећки, митрополит београдско-карловачки и патријарх српски, са свима архијерејима Српске православне цркве, свештенству, монаштву и свима верним синовима и кћерима наше свете Цркве: благодат, милост и мир од Бога – Оца и Господа нашег Исуса Христа и Духа Светога, уз радосни божићни поздрав: Христос се роди!" (Посланица о Божићу, 1990).

Поглавар Римокатоличке цркве, папа, сваке године за Божић и Ускрс својим верницима упућује поруке "Urbi et Orbi", то јест "Граду Риму и свету". И сам папа даје народу благослов овим истим речима (Вилхар 1996).

3694 су основне речи, а 84%, односно 20 062 су поновљене речи. У речнику има 168, односно 4,5% речи страног порекла. Иако би се могло очекивати да ће у речнику највише позајмљеница бити из грчког и руског језика, истраживање је показало да је највише позајмљеница управо из латинског 60, затим грчког 54, а руског свега седам. Овакав однос последица је тога што се грецизми јављају махом у терминологијама (литургијска терминологија, терминологија назива и титула црквених великодостојника). Мада се могло очекивати да ће речник посланица одразити пуристички приступ лексици, показало се да су у речнику заступљене и лексеме типа: *каријера, абортус, егзистенција, емисар, напашалииш, иринциј, иијейиш, иреседан*, које би се могле заменити изворним српским синонимима. Званичан богослужбени језик Српске православне цркве је црквенословенски, али се у комуникацији са људима користи стандардни српски језик. Међутим, узимајући као параметар стандардности Речник српскохрватског књижевног језика Матице српске запажа се да од 3694 лексеме, које су уграђене у азбучни речник посланица, 270 лексема (7,3%) није регистровано у Матичином речнику. Међу тим речима, највећи је број трпних придева, што никако не значи да они не припадају грађи стандардног српског језика, већ да је њихово одсуство из Речника последица лексикографског приступа. У Матичином речнику нису регистрована ни имена хришћанских и српских светитеља, али ни неки ускорелигијски термини: *Бог-младенац, боџоусиновљење, њомраченије, њредокушање*.

Фреквенцијски речник садржи списак свих употребљених речи које су поређане по опадајућем редоследу с обзиром на учесталост јављања (Антоњић: према Плавшић 1988). Уобичајено је да се фреквенцијски речник израђује за све врсте речи заједно, односно речи се наводе по опадајућем редоследу, без обзира о којој врсти је реч. Ранг употребе поједине лексеме добијен је на основу броја појављивања дате лексеме у укупном збиру свих посланица патријарха Павла. Најчешће употребљене речи су везници и заменице. Првих 14 лексема (0,38%) јавља се у посланицама више од 200 пута. Идући у опадајућем низу, запажамо да следећих 14 лексема (0,38%) има мање од 200 пута, али више од 100. У низу појављивања мање од 100, а више од 10 налази се 293 лексеме или 8%. Број од 1397 лексема, односно 38% налази се у интервалу појављивања мањем од 10, али већем од једног појављивања. Највећи број лексема 53%, односно 1793 у посланицама јавља се само једанпут.

Најфреквентнија реч у посланицама је везник *и* који се појављује 1801 пут. Од лексема које су релевантне за проучавање ове врсте текста најзаступљенија је *Боџ*, која се јавља као самостална реч 127 пута, затим *Васкрсење* 115 пута, *Христос* 99 пута и *црква* 94 пута. Свакако да ово не може бити релевантан параметар учесталости јављања појединачних лексема с обзиром на то да се *Боџ* може појавити и у склопу вишечлане, односно сложене лексеме, у примерима типа: *Боџ Живи, Боџ Лоџос, Боџ Човекољубац, Боџ мира, њравде и љубави*. Лексема *Боџ* се, на тај начин, експлицитно или имплицитно као саставни део вишечлане лексеме појављује 638 пута. Стога је, готово немогуће реално утврдити колико пута се заиста помиње, на пример лексема *Боџ* са свим својим дериватима: придевима, прилозима, глаголима, па чак и заменицама. Велика фреквенција заменице *Он*, јавља се 86 пута, представља у ствари индиректну везу са главним ствараоцем речи – Богом.

РЕГИСТРИ ПОЈМОВА. СИНОНИМИ

Од лексема које у овом истраживању захтевају посебну пажњу издвајају се оне које означавају најбитније појмове у овим посланицама. То су лексеме: *Исус*, *Божји* и *Васкрс*. Ове речи, свакако, поседују највећи и најразноврснији број синонима. Према Даринки Гортан – Премк, синонимија је лексичка појава заснована на асоцијативном повезивању различитих лексема које именују исте или сличне семантичке садржаје. Синоними су лексеме које у свом семантичком садржају имају исту архисему или бар једну или више истих сема. Из овога произилази да су синоними речи исте или сличне референцијалне вредности (Гортан – Премк 1997). Полазећи од ове дефиниције, може се извести да су лексеме *Бољомладенац* и *Сјасишћел свейша* синоними, будући да имају заједничку архисему – *Исус*. Према Данку Шипки, синонимија је релација између две лексеме различитог корена, а идентичног или приближно једнаког садржаја (Шипка 1998). Оправданост ове дефиниције потврђују и вишечлане лексеме *йразник мира и добре воље* и *рођење Месије* – *Сјасишћелја свейша* којима се именује Божји. Синонимија би била веза међу речима заснована на равнотежи општег и посебног. Она може бити изражена и скривена (Матијашевић 1982). Потврду ове дефиниције проналазимо у примерима: *највећи хришћански йразник* и *Славље над слављима*, где се само из контекста може уочити да је друга вишечлана лексема, као и прва, синоним лексеми *Васкрс*. Синонимија се може посматрати различито, тврди Бранка Тафра, па због тога неки разликују граматичку и лексичку синонимију. Услов синонимичности речи јесте њихово семантичко подударање и могућност употребе једне речи (синонима) уместо друге (Тафра 1982). Тако уместо лексеми *Исус* можемо користити *Син Божји*. У Енциклопедијском речнику модерне лингвистике наводи се да су синоними лексичке ставке које имају исто значење, а однос међу њима назива се синонимија (Кристал 1998). Исто значење у патријарховим посланицама имају лексеме *Овайлоћени Бољ* и *Реч Лољос Божји*. Обе вишечлане лексеме означавају Исуса. Синонимија оличава истоветност смисла најмање две лексеме (Прћић 1997). Лексичко слагање и заменљивост веома често се узимају као основни критерији за одређивање синонимичности лексичких јединица, што опет показују примери из посматраног корпуса: *Свейразник* и *Пасха*, које без проблема можемо равноправно користити и посматрати као синониме.

Свакако централна личност свих посланица је Исус Христос, те је и природно било очекивати да се увидом у понуђени корпус заиста и потврди да лексема *Исус* има највећи број синонима различитих врста: идентичних, апсолутних (тоталних) синонима и релативних (делимичних) синонима.⁴ У прилогу који следи приказане су све врсте синонима лексеми *Исус*, која у ствари представља архисему за те речи. За "препознавање" синонима у највећем броју случајева потребно је сагледати шири или ужи контекст, у зависности

⁴ Даринка Гортан – Премк користи термине идентични, апсолутни, односно релативни, а Дејвид Кристал тотални синоним.

од тога да ли је реч тотални синоним или њена синонимност произилази из контекста. Код апсолутних, тј. тоталних синонима у сваком контексту може се употребити било једна или друга реч (Кристал 1998).

архисема: ИСУС

ајсолућни синоним

Благи Господ ⁵	новорођени Христ
Бог Живи и Истинити	Новорођени Цар мира
Бог Живи	Новорођени Цар славе
Бог живих	Оваплоћени Бог
Бог Логос	Он
Бог мира, правде и љубави	Прворођени из мртвих
Бог у телу	Превечни Бог
Бог Човекољубац	Предвечни Син Божји
Бог	Пут, Истина и Живот
Богомладенац	Распети Христос
Богочовек	Реч Логос Божји
Богочовечанска Личност	Син Божији
Божјиња Радост	Син Свој Јединородни
Васкрсли Богочовек	Син Човечији
Васкрсли Господ	Спаситељ наш Рођени
Једини Богочовек	Спаситељ (света)
Једини и Истинити Бог	Спаситељ свих људи
Мали Христ	Сунце Правде
наш Васкритељ	Сунце Правде Слободе, Живота,
наш Господ	Истине и Љубави
наш Исус Христос	Христ Архипастир
наш Спаситељ	Христ Бог
Небески Богомладенац	Христ Богочовек
небески Гост	Христ васкрсли
Небески Гост – Богомладенац	Христ Распети
Небески Цар	Христ(ос) Спас
Новорођени Богомладенац	Христ(ос)
новорођени Господ	Цар над царевима
Новорођени Спас	Човек – Богочовек
новорођени Спаситељ	Човек – Богочовек – Емануил

релативни синоними

Вечни домаћин неба и земље	вечно Слово Божје
вечни пријатељ	Доносилац мира и добре воље
вечно пролеће	Дуго очекивани цар

⁵ Ортографија је преузета из посланица.

Изузетно драги Гост
Истинити Источник Радости
Искупителъ
једини Извор живота
најбољи заштитник
најбољи пријатељ
небески благовесник
необичан Гост

Праведни судија
Радостотворац
Светлост
Спас наш
Спас свију
Сунце са истока
Узвишени Гост
Хлеб живота

Лексема *Исус* има 59 апсолутних синонима, који се могу успешно препознати и ван контекста посланице, али у склопу религијско-идеолошког типа текста. Релативних синонима има 22. Пошто они синонимност са основном лексемом остварују у одређеном контексту, могуће је да примаоцима поруке, како верницима тако и познаваоцима религијских термина, није увек потпуно јасно да ли је дата лексема, проста или вишечлана, синонимна лексеми *Исус* те је неопходан увид у реченицу, одељак или читав текст:

... "Али и^{сти}о *ѿ*ако, браћо и сес^ире, од данас *п*очиње да се *п*ројављује и нес^иремност^и људи да дочекају *ѿ*ако **узвишенога Гос^иа**, онако како Њему доликује. Мали је број оних који Га у *п*рвом *п*рену *п*рејознаше и Његовом доласку се обрадоваше"...

(Посланица о Божићу 1990)

... "**Вечни домаћин неба и земље** сишао је на земљу, обескућену злом, и из љубави *п*рис^ишао да буде Деј^ие у *п*ећини овоземаљској, као бескућник и избежлица, да би нас људе скућио и удомио у Дому Оца нашега небескога, заједно са свейшим анђелима и са свим с^иасеним Божијим с^иворењима"...

(Посланица о Божићу 1993)

С обзиром на то да се посланице упућују поводом најважнијих датума за саму Цркву и њене вернике, корпус посланица показује богатство синонима када су у питању лексеми за обележавање рођења и ускрснућа Исуса Христа.

Уобичајено је, али и најчешће, да се догађај који се слави поводом рођења Исуса Христа назива Божић, те је та лексема у овом раду означена као архисема.

архисема БОЖИЋ ајсолуџни синоними

Његово Рођење
празник мира и добра воље
празник радости мира и добре воље
Празник Рођења Богомладенца
Христа
рођење Богомладенца Христа
Рођење Богомладенца

рођење Месије – Спаситеља света
Рођење Његово
рођење Сина Божијег
Рођење Спаситеља
рођење Христа
рођење Христово
Христово рођење

релативни синоними:

дечији празник
највеће историјско чудо

Празник радости
празник тоpline и топлот људског
срца

За разлику од синонима лексеме *Исус*, синоними *Божиха* увек су вишечлане лексеме: апсолутних синонима има 13, а релативних четири.

Најважнији догађај у животу Цркве је сам чин Исусовог ускрснућа. Називи Васкрс и Ускрс су према Правопису српског језика уобичајени "у српском књижевном и народном изразу, уз свесну стилску диференцијацију: *вас-* је својственије свечанијем и експресивном стилу, а *ус-* стилски неутралном стандарду" (Правопис Матице српске 1993). Када је реч о данашњим говорима на подручју српског језика у употреби су оба назива (Збиљић 1996), али се у посланицама само једном јавља назива Ускрс. Због учесталости јављања у посланицама одлучено је да се за архисему одреди лексема *Васкрс*.

архисема ВАСКРС
ајсолућни синоними

Васкрс Господњи	Пасха
Васкрс Христов	Празник над празницима
Васкрсење Господње	Свепразник
Васкрсење Његово	Свеславно Васкрсење
Васкрсење Христово	Светло Васкрсење Христово
Васкрсење	Славно Васкрсење
највећи хришћански празник	Христово Васкрсење
Његово васкрсење	

релативни синоними:

Данашња светлост	Славље над слављима
Празник живота	

Истраживањем корпуса утврђено је да највећи хришћански празник, за чију је архисему одређен *Васкрс*, има 15 апсолутних синонима и три релативна синонима. Као и код архисеме *Божих*, и код *Васкрса* највећи број синонима сачињавају сложене, односно вишечлане лексеме, а као најчешћи члан такве лексеме појављује се у оба случаја празник, односно код *Божиха* то је најчешће лексема *рођење*, а код *Ускрса* лексема *васкрсење*.

ЕМПАТИЈА У ПОСЛАНИЦАМА

Од посебног је значаја за разумевање поруке посланица учесталост тематски обележених речи које представљају унутрашње дискурсне механизме помоћу којих се учвршћује стечени појмови и развија уверење да Исус Христос представља темељ хришћанске вере. Активни преносници Божје речи, патријарх и епископи, готово су невидљиви. У посланица патријарх

сам себе помиње само једанпут⁶. Он је скривен у лексемама *ми*, *наш*, као први међу једнакима са свим епископима и изједначен пред Богом са свим верницима, односно то нам указује да нема статусних разлика између њега, као поглавара и "нас", као обичних верника. Одатле можемо посматрати и степен емпатије, идентификације поглавара цркве са верницима.⁷ Лексема *ја* у речнику посланица уопште нема. Лексема *ми* (епископство и верници) јавља се 327 пута, што нам указује на изузетно велик степен емпатије између пошиљалаца и прималаца поруке. Архијереји, као вид емпатије са верницима, употребљавају речи за које очекују да ће их верници, након слушања, односно читања посланице, усвојити и надаље их тако и користити (Савић 1992). Тако је Исус за њих: *Сјас наш, Госјод наш, наш Васкрсишељ, наш Сјасишељ, наш Исус Хрисјос, Сјасишељ наш Рођени*. Али и вишечлане лексеме: *Сјасишељ свих људи, најбољи њријашељ, најбољи зашјишиник, Сјас свију* употребљавају са истим циљем – да покажу присност Исуса са свима.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Порука коју патријарх са епископима сваке године шаље у виду посланица представља текст који је непоновљив и актуелан у датом тренутку, али који истовремено представља и вечне вредности. Природно је да он због тога употребљава одређене лексеме којима именује или коментарише актуелне догађаје, чиме постиже да је посланица разумљива верницима. Црквени поглавар стога очекује да верници након читања посланице, његове поруке усвоје и примењују их у животу. Оно што је јединствено за све посланице, и што чини њихову унутрашњу јединственост јесу одређене лексеме које су и посматране у овом раду.

Лексичком анализом синонима три најбитније лексеме у посланицама *Исус*, *Божих* и *Васкрс* добијени су низови апсолутних и релативних синонима ових архисема. Сразмерно много више синонима везује се за *Исуса* будући да се та лексема јавља у свим посланицама, док се *Божих*, односно *Васкрс* тематски налази у по 12 посланица. Лексичка разуђеност већа је код синонима лексеме *Исус*, док се у друге две лексеме, као најчешћи синоними, јављају вишечлане лексеме чији је један члан, углавном *рођење*, односно *Васкрсење*.

Потпуно одсуство лексеме *ја*, али и значајан број појављивања лексеме *ми* указује нам на степен присности пошиљалоца поруке – патријарха са примаоцима поруке – хришћанским верницима.

Даља анализа, како лексичка, тако и синтаксичка, али и дискурсна, требало би да покаже богатство текстова свештених лица, који нису искључиво

⁶ "...Желећи свима милост, благослов од и благодат Васкрслога Господа, ваш Патријарх и сви архијереји Српске православне цркве поздрављају вас свесрдним поздравом: ХРИСТОС ВАСКРСЕ!" (Посланица о Васкрсу 1997).

⁷ Емпатија је процес разумевања вербалног и невербалног понашања саговорника у току којег долази до привременог стапања граница свога ега са другим, што омогућава непосредно емоционално поимање афективног и когнитивног искуства другог (Савић 1993).

ускорелигијског садржаја. Као један од проблема у оваквим текстовима јавља се недоследна употреба правописних правила која важе у стандардном српском језику. Разматрање тих проблема захтева нова истраживања.

КОРПУС

1. Посланица СПЦ о Божићу 1990. *Православље*, број 571, Београд, 1991.
2. Посланица СПЦ о Божићу 1991. *Полиџика*, 7. јануар 1992. Београд.
3. Посланица СПЦ о Божићу 1992. *Православље*, број 619. Београд, 1993.
4. Посланица СПЦ о Божићу 1993. Српска патријаршија, Београд, 1993.
5. Посланица СПЦ о Божићу 1994. Српска патријаршија, Београд, 1994.
6. Посланица СПЦ о Божићу 1995. *Православље*, број 690. Београд, 1995.
7. Посланица СПЦ о Божићу 1996. *Православље*, број 715. Београд, 1997.
8. Посланица СПЦ о Божићу 1997. *Православље*, број 738. Београд, 1997.
9. Посланица СПЦ о Божићу 1998. Српска патријаршија, Београд, 1998.
10. Посланица СПЦ о Божићу 1999. *Православље*, број 787. Београд, 2000.
11. Посланица СПЦ о Божићу 2000. *Православље*, број 811. Београд, 2000.
12. Посланица СПЦ о Божићу 2001. Српска патријаршија, Београд, 2001.
13. Посланица СПЦ о Васкрсу 1991. *Православље*, број 576. Београд, 1991.
14. Посланица СПЦ о Васкрсу 1992. *Полиџика*, 26. априла 1992. Београд.
15. Посланица СПЦ о Васкрсу 1993. *Православље*, број 625. Београд, 1993.
16. Посланица СПЦ о Васкрсу 1994. Српска патријаршија, Београд, 1994.
17. Посланица СПЦ о Васкрсу 1995. *Православље*, број 674. Београд, 1995.
18. Посланица СПЦ о Васкрсу 1996. *Православље*, број 698. Београд, 1996.
19. Посланица СПЦ о Васкрсу 1997. *Православље*, број 722. Београд, 1997.
20. Посланица СПЦ о Васкрсу 1998. *Православље*, број 746. Београд, 1998.
21. Посланица СПЦ о Васкрсу 1999. *Православље*, број 769-770. Београд, 1999.
22. Посланица СПЦ о Васкрсу 2000. *Православље*, број 794. Београд, 2000.
23. Посланица СПЦ о Васкрсу 2001. *Православље*, број 818. Београд, 2001.
24. Посланица СПЦ о Васкрсу 2002. Српска патријаршија, Београд, 2002.

ЛИТЕРАТУРА

- Антонић, Ивана (1988-1990). Лексичке особености једног типа информативног текста, *Прилози проучавању језика*. Нови Сад. 24-26: 251-265.
- Vilhar, Albin (1996). *Latinski citati*. Novi Sad: Matica srpska.
- Гортан – Премк, Даринка (1997). *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књига 14, Београд.
- Збиљих, Драгољуб (1996). Васкрс или Ускрс, *Основни принципи преводњења религијске терминологије – зборник радова са Саветовања одржаног 19. јуна 1995*, Нови Сад: Покрајински секретаријат за остваривање права националних мањина, управу и прописе.
- Kristal, Devid (1987). *Kembrička enciklopedija jezika*. Beograd: Nolit.
- Kristal, Devid (1998). *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.
- Матијашевић, Јелка (1982). О синонимији и синонимима, *Лексикологија и лексикографија – зборник реферата*. Београд – Нови Сад: САНУ, Институт за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Филолошки факултет у Београду. 115-130.

- Prčić, Tvrtko (1997). *Semantika i pragmatika reči*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Речник српскохрватскога књижевног језика*, Матица српска и Матица хрватска I-IV, Матица српска V-VI, Нови Сад – Загреб (1967-1976).
- Savić, Svenka; Vojnović, Tadej (1992). Nek' Božja riječ dođe u naš život – diskursne osobine propovedi, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*. Novi Sad: Matica srpska. XXXV/2.
- Savić, Svenka (1993). *Diskurs analiza*, Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.
- Savić, Svenka (2001). Poslanica, *Rubrika Reč nedelje*, Radio 021, Novi Sad, 6. januar 2001.
- Tafra, Branka (1982). Sinonimija, *Leksikologija i leksikografija – zbornik referata*. Beograd-Novvi Sad: SANU, Institut za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Filološki fakultet u Beogradu: 297-300.
- Šipka, Danko (1998). *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*. Novi Sad: Matica srpska.

Dejan Pralica

LEXICAL CHARACTERISTICS OF EPISTLES OF THE SERBIAN PATRIARCH PAVLE

Summary

This work represents the result of the lexicological research conveyed on the body of 24 epistles of Serbian Orthodox Church (1991-2002). On the basis of this analysis, the alphabetical dictionary and the dictionary of most frequently used words were created, as well as the registers of the most important terms in the observed epistles. By the more thorough analysis of the lexemes Jesus, Christmas and Easter, strings of absolute and relative synonyms are created. The complete absence of the lexeme I, as well as the high frequency of the lexeme We, indicates the high level of closeness of the patriarch and the believers.

ПРИЛОГ ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКОЈ АНАЛИЗИ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА ЗА КВАЛИФИКАЦИЈУ ЧОВЕКА

*Рађено под руководством
доц. др Владиславе Пејировић*

САЖЕТАК

На корпусу Речника Матице српске издвојени су фразеологизми трајних физичких и психичких квалификација човека. У оквиру ове две категорије разликоване су уже семантичке групе. Посебна пажња посвећена је лексичко-семантичкој анализи датих фразеологизама, на основи чега су лексичке компоненте сврстане унутар репрезентативнијих лексичко-семантичких група. Циљ ове класификације је доношење закључака о метафоризацији одређених облика објективне стварности у оквиру фразеолошког система нашег језика, односно о симболичком статусу денотата који се везују са поменуте групе али и за поједине лексеме.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: фразеологизам, физичка квалификација, психичка квалификација, лексичко-семантичка анализа

УВОД

1. ОДРЕЂЕЊЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМА

У фразеолошкој литератури најчешће се истичу следеће карактеристике фразеологизма: 1. репродуктивност – фразеологизам се репродукује у целини у току говора "као чврста веза речи устаљена дугом употребом" (Дешић 1984: 55); 2. формална веза – фразеологизам представља нерашчлањив скуп од најмање две пунозначне речи; 3. идиоматичност – у њему се најмање једна компонента појављује у пренесеном значењу и 4. уклапање у контекст – могуће га је, попут сваке лексеме, уклопити у шири реченични контекст, тј. он не представља текст за себе (Матешић 1982 : IV). Од осталих лексичких спојева, израза, фразеологизам се не разликује само по стабилној структури и релативно стабилном лексичко-граматичком саставу, као и реду речи, већ и по маркираности у смислу експресивности поруке која се њиме преноси (Мршевић-Радовић 1987 : 16-24). Фразеологизам припада посебном нивоу језичког система и због тога што се њиме именује "она животна стварност чији се тоталитет не може покрити семантичким пољем лексеме" (Re-

личковић 1984: 132). Другим речима, у тако описаној експресивној вези лексичких елемената који су мање-више изгубили семантичку самосталност (десемантизовали се) – конотира се нов моносемантичан садржај, што значи да значење фразеологизма није једнако збиру значења његових лексичких компонената (Менац 1970-1971).

За овако одређен лингвистички феномен научна литература нуди више термина: фразеолошка јединица, фразеолошки обрт, фразем, идиом, фраза, израз, што зависи и унеколико од разлика у његовом схватању. Ове разлике тичу се одређивања "доње" и "горње" границе фразеологизма тј. оне која га дели од нефразеолошког скупа, с једне стране, и реченице, с друге стране¹.

Без обзира на то како дефинисали фразеолошку јединицу, битно је истаћи да фразеологизми било ког језика "на специфичан начин одражавају и илустрирају тип мишљења, однос према стварности, повијесне реминисценције, везу с околним светом и још много тога, карактеристичног за једну језичну заједницу" (Менац 1978: 219). Њима се исказују специфична значења, везана за различита подручја људског живота, а посебно су значајни они који имају за подлогу фолклорне и националне мотиве. У њима је садржано опште архетипско мишљење једне језичке заједнице, у којем се сликовита, пренесена значења темеље на правим (Менац 1972).

2. ПРЕДМЕТ, КОРПУС И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет овог рада су фразеологизми којима се квалификују трајне физичке и психичке особине човека. Овај рад се базира на једном ширем истраживању које је обухватило и структурно-формалну и лексичко-семантичку анализу датих фразеологизама. Овом приликом, међутим, приказују се само резултати семантичке класификације квалификативних фразеологизама, као и лексичко-семантичке анализе њихових именских (у првом реду именичких) компонената.

Истраживање сам извршила на грађи ексцерпираној из *Речника српско-хрватског књижевног језика*², из којег сам, у потпуности, преузела и лексикографску обраду фразеолошких јединица.

Анализирајући лексички састав квалификативних фразеологизама, што подразумева издвајање доминантних лексичко-семантичких обележја и установљавање лексичких законитости у конфронтацији категорије физичких и категорије психичких особина, као и појединих семантичких група, покушала сам уочити неке принципе на којима би се могла заснивати типологија

¹ На основу способности обавезне колокације М. Поповић одређује границе фразеологизма (1980) Тако су фонетске речи *за длаку*, *исход часћи* итд., како их назива А. Менац (1978), фразеологизми јер захтевају допуну у облику зависне реченице или инфинитива, што представља њихову обавезну колокацију. У другом случају, када се ради о реченицама типа *Докон љо и јариће крсти*, не може се говорити о колокацији у њиховом уобичајеном облику, већ о контексту као колокацији. За овакве самосталне целине које се приближавају пословицама, Поповић предлаже термин *фраземске реченице*.

² *Речник српскохрватског књижевног језика* (1967-1976). Том I-III. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска. Том IV-VI. Нови Сад: Матица српска. Скраћено – РМС.

фразеологизма у српском језику. Као основна питања наметнула су се следећа: које лексичко-семантичке групе речи учествују у изражавању одређених фразеолошких садржаја и које су компоненте значења издвојених лексема актуализоване у датим фразеологизмима. При томе сам узимала у обзир само лексеме које припадају именским категоријама (нарочито именице).

Класификација је у складу са постављеним циљем значила двојаку поделу. Прво, све фразеологизме сврстала сам према значењу: у категорију израза који служе за *физичку* и оних за *психичку* квалификацију. Даље, класификацију у оквиру поменутих категорија извршила сам и на основу тога у којој се сфери физичких или психичких карактеристика испољава дата особина, односно према томе које значењске компоненте доминирају у фразеологизму. Тако сам издвојила групе фразеолошких значења, у оквиру којих сам фразеологизме објединила у синонимијске низове и(ли) антонимијске парове којима се означавају поједине, карактеристичне особине човека, као што су нпр. његове естетске особине, интелектуалне способности, понашање, емоционалне реакције и др.

Друго, фразеологизме сам класификовала према њиховом лексичком саставу, без обзира на то да ли се он с аспекта односа значења целине према значењу делова посматра као компонентни или глобални³. Лексичке компоненте сврстала сам унутар најрепрезентативнијих и најфреквентнијих лексичко-семантичких група. Анализа овако класификованих фразеологизама омогућила је доношење закључака о метафоризацији одређених облика објективне стварности у оквиру фразеолошког система нашег језика, односно о симболичком статусу денотата који се везују са поменуте групе али и за поједине лексеме. При анализи, у фокусу пажње била су, свакако, конотативна, односно асоцијативна обележја датих лексема и лексичких група.

АНАЛИЗА

1. СЕМАНТИЧКЕ ГРУПЕ ФРАЗЕМА

Анализом је обухваћено укупно 657 фразеологизама трајније квалификације човека. Од тога 137 може да послужи за физичку, а 520 за психичку квалификацију⁴.

Пошто у овом раду нисам могла дати приказ целокупног ексцерпираног фразеолошког корпуса, навешћу само издвојене семантичке групе фразео-

³ На основу односа значења целине и актуализованих значења компонентаната, фразеологизме је могуће поделити на глобалне и компоненте. Ако се ниједна компонента у семантичкој структури фразеологизма не издваја као носилац фразеолошког значења, такав израз одликује опште, глобално значење а њега покрива термин *глобални фразеологизам*. Ако се, међутим, једна компонента издваја као носилац значењске трансформације израза у целини, онда се он назива *компонентним фразеологизмом* (в. Мршевић 1982: 141-148). Увид у овај семантички критериј може се добити тек на основу претходног увида у синтаксичку структуру фразеологизма (која због прагматичких разлога не може бити приказана у овом раду).

⁴ Није увек било једноставно утврдити у коју семантичку подгрупу треба сврстати оне фразеологизме чији семантички садржај може изразити више различитих особина. У тим случајевима првенство сам давала оној особини која је експлицитно примарније изражена у дефиницији РМС, или сам се ослањала на своју језичку компетенцију.

лошких значења, са по неколико примера ради илустрације појединих група, као и закључке у вези са бројем фразеологизама унутар категорија и група, и уз то, упутићу на могуће позитивне односно негативне конотације њихових садржаја.

1.1. Фразеологизме за физичку квалификацију човека класификовала сам у више група, према томе да ли се њима означава:

1. естетски изглед (*момак од ока, да му човек орах из руке не узме...*)
2. старосно доба (*сѿар као библија, још му кайље млеко из усѿа...*)
3. снага (*руднички бик, у зубима да ѿе носи...*)
4. висина, крупноћа (*дуџ и мршав као сѿожина, да ѿа уденеш у иџлу...*)
5. боја (коже или косе) (*блед као креч, цвеѿају му руже на образима...*)
6. физичко здравље (*душа му је у носу, здрав као дренавина...*)
7. неспецификована особина (*изџледа као девеѿо чудо, као врана међу џолубовима...*)

1.2. У оквиру категорије психичких особина фразеологизме сам груписала на оне којима се означавају:

1. етичке вредности: добар/зао, моралан/неморалан, савестан/несавестан (*човек ѿоџане крви, између два ока ће украсѿи, ѿврду кожу имаѿи...*)
2. интелектуалне способности (*бисѿар као боза, лак ѿод кайом...*)
3. ментална стања (*ударен обојком, фали му даска у џлави...*)
4. карактерне црте (*сиџуран као врбин клин, човек без кичме...*)
5. темперамент (*жива ваѿира, човек хладне крви...*)
6. способност и начин емоционалног реаговања (*хладан као камен, лак на сузи...*)
7. особине оквалификоване посредством говора (*ошѿар на језику, имаѿи дуџачак језик...*)
8. шкртост/дарежљивост (*ѿврд на ѿари, биѿи широке руке*)
9. понашање у друштву: наметљивост, уображеност, сналажљивост, препређеност и сл. (*досадан као сѿеница, мајсѿор сиѿуације...*)
10. храброст/плашљивост (*ѿлашљив као зец, имаѿи ѿеѿљу...*)
11. марљивост/лењост (*вредан као криѿица, мрѿво ѿухало...*)
12. сличност/различитост; особитост у односу на другог (*као Боѿ и шеширѿија, исѿасѿи из исѿе вреће...*)
13. неспецификовани фразеологизми (*ни риба ни месо, злаѿо од човека...*)
14. остали утисци: сталожен; враголаст; поверљив/неповерљив; оптимиста/песимиста; искрен, отворен/затворен; мрзовољан (*миран као буѿица, човек ошѿре длаке...*)

Од податка о укупном броју фразеологизама, који је и био у границама очекиваног (657), импозантнији је однос броја који је установљен између категорије физичких и категорије психичких својстава. Категорија психичке квалификације садржи скоро четири пута више фразеолошких јединица од категорије физичке. То значи да је метафоричност мишљења више "уперена" на сагледавање психичких карактеристика човека него на његова физичка, телесна својства, али и то да су, управо, унутрашње, психичке особине појединачна релевантне у вредновању човека у друштву и животним оквирима, уопште.

Табеларни приказ значењских група:

категорија физичких особина		
значењске групе		број
1	естетски изглед	21
2	старосно доба	30
3	снага	10
4	висина, крупноћа	27
5	боја(коже, косе)	17
6	физичко здравље	25
7	неспецификовани	7
укупан број		137

категорија психичких особина		
значењске групе		број
1	етичке вредности	105
2	инелектуалне способ.	55
3	ментално стање	51
4	карактерне црте	42
5	темперамент	21
6	емоционалност	24
7	квалиф. преко говора	29
8	шкртост/дарежљивост	11
9	понашање у друштву	45
10	храброст/плашљивост	20
11	марљивост/лењост	11
12	сличност/различитост	48
13	наспецификовани	35
14	остали утисци	23
укупан број		520

У категорији психичких особина изражен је већи број негативно конотираних значењских садржаја, док код категорије физичких особина то није случај (ту се чак примећује фреквентност позитивно обележених особина). Крајњи закључак о исправности ове тврдње може се, међутим, изнети тек на основу анализе још већег броја примера, па би ваљало испитати стање које бележе други наши речници, како општи, једнојезични, тако и фразеолошки.

2. ДОМИНАНТНЕ ЛЕКСЕМЕ У ФРАЗЕМИМА

Фразеолошке јединице класификовала сам према њиховим лексичким, пре свега именичким компонентама, будући да се тим речима, ван њих, денотирају одређени облици објективне датости, који могу имати симболичко, пренесено значење, као и своју употребну, прагматску вредност. Анализом сам обухватила најрепрезентативније лексичко-семантичке групе, а то су оне

у чијем се саставу налазе лексеме са значењем: *йредмеџа, живоџиња, биљака, делова џела човека* (тзв. соматска фразеологија), *елеменайа и меџала*.⁵

На основу овакве класификације било је могуће закључити који се вид објективне стварности у фразеолошком систему нашег језика најчешће метафоризује, затим на који се то начин врши, и најважније, какав симболички статус имају денотати који се везују за поменуте групе, али и за поједине лексеме. Тако сам испоштовала полисемично испољавање репрезентативнијих лексема, што подразумева и њихова конотативна значења, односно могућу асоцијативност. С обзиром на то да је циљ анализе био да се уоче неке битне одлике система, нисам се бавила сваким фраземом појединачно.

2.1. Имена *йредмеџа* у фраземама

У саставу фразеологизама налазимо лексеме којима се ван њих денотирају различити предмети, и то они који служе човеку у свакодневном животу, које је он направио с одређеном наменом. То су нпр. разна оруђа, алатке, оружје, прибор за шивење, пушење, посуђе, тканине, одећа, обућа итд.

даска:	<i>немаџи четиврџе даске у џлави</i> <i>недосџаје, фали му даска у џлави</i>
дуџа:	<i>фали му једна дуџа у џлави</i> <i>нису му све дуџе на месџу</i>
весло:	<i>нисам весло сисао</i>
џочак:	<i>нису му сви џочкови (коџачи) на месџу</i> <i>џочкови у џлави не раде (не функционишу) му добро</i>
колаџ:	<i>људи с коџа и конойџа</i> <i>џанак као йрошџаџ</i>
йрошџаџ:	<i>дуџ и мршав као сџоџина</i>
сџоџина:	<i>џанак, сух као йалиџа</i>
йалиџа:	<i>ивер не йада далеко од кладе / куд ће ивер од кладе</i>
клада:	<i>џлуџ као клада</i>
дудук:	<i>џлуџ као дудук</i>
клин:	<i>сиџуран као врбин клин</i> <i>врбов клин</i>
йушка:	<i>биџи (џоџов) као набиџа, найеџа, зайеџа йушка</i>
нож:	<i>џоџов је на џо нож (ударийи)</i>
џевер:	<i>йоказео џевер</i>
вреџено:	<i>суд као вреџено</i>
конаџ:	<i>момак с конца</i>
иџла:	<i>оџанчаџи као иџла</i> <i>да џа уденеш у иџлу</i> <i>йровуџи се кроз иџлене уши</i>

⁵ Поред ових, издвојила сам и друге групе које због недостатка простора нећу приказати (лексеме са значењем боје, нумеричких садржаја, апстрактних појмова, облика у природи и природних појава, хране, виших онеземаљских бића и др.).

дуџме:	као џуџе (здрав, зрео)
крѣа:	блед као крѣа ударен мокром крѣом
вреѣа:	добити вреѣом љо џлави свакој вреѣи бити закрѣа нашла вреѣа закрѣу истѣсти из истѣ вреѣе
џлаџно:	блед као џлаџно
свила:	џун је џамѣти као и самар свиле мекан као свила
ѣебе	џојео би масно ѣебе
џокров	украо би и Боџородичин џокров
свеѣа	џанак (џанушан) као свеѣа о сирџтињском џарастџосу
џеѣка	бити сваке џеѣке жарило
жарило	не буди свакој џеѣки жарило
лонаџ:	бити сваком лонџу куџлача
џоклоџаџ:	бити сваком лонџу џоклоџаџ (заклоџаџ)
џаџир:	џаџир с два лица / џаџир од два лица
кашика:	мисли да му је сву мудросѣ кашиком џојео (џџиџо)
мериџа:	џлава као мериџа
куџиџа:	леџ као куџиџа као из куџиџе сџара куџиџа усџа као куџиџа шеѣера
кош:	иѣи, сџадаџи у истџи кош
коноџаџ:	џуди с коџа и коноџаџ
чиџра:	иџраџи, џџиџраваџи, врџѣџи се као чиџра
лула, дуван:	не вреди ни (џо) луле дувана
кџиџа:	он(а) је џџворен(а) кџиџа он(а) је заџворена кџиџа, џаџнена кџиџа
наочаре:	џледаџи кроз ружичастѣ наочаре (наочари) џледаџи кроз црне наочаре (наочари)
каџа:	лак џод каџом џѣраџи веџар каџом / каџом веџар џѣраџи)
кабаниџа, каџуџ:	окреџаџи кабаниџу , каџуџ џо (џрема) веџру
џџас:	моџао би џа за џџас заденуџи
џџорба:	искочити џаволу из џџорбе
рукав:	широких рукава (бити)
џаѣе:	колики си, а џаѣа немаш ако имаш џаѣе
џелене:	у џеленама (бити)
	изаѣи из џелена
чараџе:	ударен мокром чараџом
обоџак:	ударен обоџком
обуѣа:	не бити досџџџан брисаџи неком џрашину с обуѣе не бити вредан некоме обуѣу одреџиџи

йайуча:	<i>биџи под йайучом</i>
ојанак:	<i>йойайучени ојанак / кад се ојанак йойайучи</i>
закрѣа:	<i>не биџи ни закрѣа</i>

Лексеме са значењем предмета које у оквиру фразема учествују у квалификацији човека класификовала сам у неколико мањих семантичких група. Дистинкцију између њих успоставила сам на основу релевантних значењских компонената које учествују у стварању асоцијација с одређеном људском особином. На тај начин издвојила сам лексеме којима се именују: *йредмеџи од дрвеџа, кухињски йредмеџи, оружја, йредмеџи од џканине, йрибор за шивење, одевних, обувних йредмеџа, остјали мање важни уйоййребни йредмеџи*. Ово мноштво сведочи о важности специфичног семиотичког статуса који ти предмети имају у животу људи.

Именичке компоненте којима су у квалификативним фраземама конотирани *йредмеџи од дрвеџа* најчешће асоцирају на изглед и на интелектуалне способности човека. У изграђивању слике о интелектуалним способностима учествују, пре свега, следеће семантичке компоненте: обрађеност / необрађеност, односно сложеност / једноставност механизма, као и функционалност предмета. Тако нпр. *клада* асоцира на необрађеност, тупост (*џлуй као клада*), дудук на једноставност изгледа и начина израде (*џлуй као дудук*), *даска* на функционалност у грађењу (*немаџи чейџврџе даске у џлави*), а *џочак* и на сложеност изгледа и израде, и на функционалност механизма за покретање (*џочкови у џлави не раде му добро*). С друге стране, на физички изглед асоцира и сам изглед предмета (*џјанак као колац / йроџџац / йалица, дуџ и мрџав као сџожина*).

Кухињски йредмеџи учествују у изграђивању фразеолошког значења на основу: функције коју врше (*мисли да је сву мудросџи каџишком йојео*); неопходности распореда делова (*биџи сваком лонцу йоклојац*); дубље симболичке, а вероватно и ритуалне вредности (*џјањир* који је вероватно служио као обредни реквизит у прорицању судбине).

Фраземи у чијем су саставу именичке компоненте са "значењем" *оружја* имају обично негативно конотиран садржај, јер се управо овим компонентама асоцира на опасност (*йоказао џевџер, џоџов је на џо нож ударџи*) или на карактеристично својство механизма (*биџи џоџов као заџеџа йуџка*).

Лексичке компоненте које се тичу *йредмеџа за шивење* конотирају, рецимо, изглед (*оџјанчаџи као иџла*), док се у фраземама са *йредмеџима од џканине* успоставља асоцијација преко квалитета, и то – боје (*блед као йлаџно/крѣа*) или мекоће (*мекан као свила*). Лексема *вређа* означава, иначе, предмет специфичне намене, који служи за смештај, чување, држање нечега, тако да је тај семантички садржај пренет и у фразем (*исџаџи из исџе вређе*), док је у фразему (*наџла вређа закрѣу*) именичка компонента *закрѣа* носилац пренесеног, пејоративног смисла.

Лексеме којима се именују *одевни йредмеџи* трансформишу своје значење у зависности од тога на који део тела се односе. *Каџа* се увек везује за главу, тј. за интелектуалне способности (*лак под каџом*); *каџуџи*, који покрива цело тело асоцира на целокупну људску личност као и на облике понашања, на кретање целе људске фигуре (*окреџаџи каџуџи йрема веџру*); *џорба* у фразеолошко значење уноси исту релевантну компоненту као и

лексема *врећа*, дакле, као "смештај" за некакав садржај, при чему се при рода садржаја конкретизује атрибутивним појмом (*искочићии ђаволу из шорбе*); *рукав* се метонимијски изједначава са руком, односно с особином дарезљивости; доњи веш се везује за фактор одрастања у физичком смислу, али и у смислу сазревања, осамостаљивања (*изаћи из ђелена, колики си а ђаћа немаш*).

Посредством лексема са значењем *обуће* асоцијација се успоставља на основу компоненте која указује на најнижи положај који ти предмети заузимају у односу на људску фигуру. Њима се, дакле, уносе у фраземе пејоративне нијансе, упућује на понижавајући положај у коме се може наћи човек (*бићии ђод ђајучом*), односно на оспоравање нечије вредности (*не бићии вредан коме обућу одрешићии*), а такође и на метонимијску везу са човеком у целини (*кад се ојанак ђојајучи*).

2.2. Имена биљака у фраземама

Група фраземама са фитонимском лексиком није тако бројна.⁶

биљка:	<i>рејка биљка</i> <i>ејзотична биљка</i>
јрана:	<i>бићии као сува (мрјива, окресана, одсечена, ђреломљена) јрана</i>
јањ:	<i>сјари јањ</i>
дрен:	<i>здрав као дренова срж</i> <i>здрав као дреновина</i> <i>(здрав) као дрен</i> <i>човек дренове главе</i>
врба:	<i>сијуран као врбин клин</i> <i>врбов клин</i>
орак:	<i>да му човек орах из руке не узме / орах да му из руке не узмеш</i> <i>шврд орах</i>
буква:	<i>букова глава</i>
јабука:	<i>као јабука (злајина, црвена, румена)</i> <i>зелена јабука</i> <i>јајала ми је злајина јабука у крило</i> <i>јабука не јада далеко од сјабла</i>
крушка:	<i>није с крушке јао</i>
ружа:	<i>цвејјају му руже на образима, на лицу</i>
боб:	<i>рећи ђоју ђој, а бобу боб</i> <i>не вредеји зрна боба</i> <i>не вреди ђишљива боба / не вреди ни ђишљива боба</i>
мак:	<i>бићии, ђавићии се мањи од маковој зрна</i>
јамук:	<i>мекан (је) као јамук</i>

⁶ Фитонимију и зоонимију у фразеологији истраживала је Гордана Вуковић (1994).

клас:	<i>иразан клас диже ѓлаву</i>
иамјан:	<i>не да(ва)иџи ни Боѓу иамјана / ни Боѓу иамјана</i>
иайрика:	<i>црвен као иайрика</i>
иайлицан:	<i>црвен као иайлицан</i>
ииква:	<i>ииква иикву крсџи иокондирена ииква надувена (наиухана) ииква</i>
роииква:	<i>роииквин син</i>
лук:	<i>ударио (наишао) ишук на лук</i>
иживе:	<i>најесџи се (јесџи) лудих ижива</i>

Фитонимске лексеме сам разврстала на следеће категорије: *дрвеће, воће, украсне биљке, иољоиивредне кулшуре, лековиџе биљке, иоврће и иживе*. Овде сам укључила и опште називе (биљка) као и делове саме биљке (грана, клас итд.).

До семантичких померања и фразеологизације израза с овим лексичким компонентама дошло је на метонимијској основи (*реиџка биљка, сџари иаџ, иразан клас диже ѓлаву*), затим на основу симболичног повезивања одређених човекових особина или стања, његовог изгледа са "квалитетом" саме биљке (*здрав као дрен, сиѓуран као врбов клин*), затим с њеним изгледом (*надувена ииква*), величином (*не вреди иишџива боба, биџи маџи од маковоѓ зрна*), бојом (*цвеџају му руѓе на образима, црвен као иайрика/иайлицан*), са специфичним својствима самог плода (*ишврд орах, иала ми је злаџина јабука у крило*). На посебним симболичким вредностима засновани су негирани фразеологизми с именским компонентама *крушка* и *тамјан*: *није с крушке иао⁷, не даџи ни Боѓу иамјана*.

2.3. Имена живоиџиња у фраземама

Велики је број фразема у чијем су саставу лексичке компоненте (именичке, придевске) које, иначе, припадају првенствено тзв. зоонимима.

иџиџа:	<i>иџиџи мозак имаџи иџиџиџи мозак иџо је реиџка иџиџа фина иџиџа</i>
врана:	<i>као врана меѓу ѓолубовима бела врана врана врани очи(ју) не вади вране су му мозак исџиле / врана му (је) исџила (иџиџила) мозак (иамеџи) ѓолуб (ѓолубиџа, соко) из вранина (враниноѓ) ѓнезда</i>

⁷ О симболичном значењу крушке у нашем народу, које је у основи овог фразеологизма, види Шипка 1998: 108-110.

сврака:	сврачији мозак није му ваљда сврака мозак ѿишла
ѡавран:	црн као ѡавран
ѡолуб:	ѡолуб (ѡолубица) из вранина (враниноѡ) ѡнезда као врана међу ѡолубовима
соко:	соко из вранина ѡнезда
шљука:	нашла шљука ѡрдавца
кокошка, ѡиле:	сѡара кокош биѡи кокошје ѡамеѡи кокош му је ѡамеѡи ѡозобала / кокоши му ѡозобале мозак ѡилећа ѡамеѡи ѡилећа ѡлава ѡилећи мозак биѡи мекан као ѡиленце биѡи ѡачје ѡамеѡи
ѡаѡка:	не бих му дао ѡуске ѡасѡи
ѡуске:	и коњ од сѡо дукаѡа ѡосрне
коњ:	ѡовећа ѡлава
сѡока:	сѡока без реѡа
бик:	здрав као бик руднички бик
во:	во без роѡова
овца:	сед као овца вук ѡод ја(ѡ)њећом кожом / вук у овчијој кожи божија овчица
коза:	ѡробила ѡа козја длака докон, бесѡослен ѡоѡ (и) јариће крсѡи
срна:	здрав као срна
ѡас:	ѡасјеѡа је зуба кучкин син ѡас и на звезде лаје веран као ѡсеѡо ѡас који мноѡо лаје не уједа ѡокоран и ѡонизан као ѡудла маѡор (сѡар) курјак ѡасја (с)ѡрдачина (сѡрдња) маѡор (сѡар) курјак ѡасја (с)ѡрдачина (сѡрдња) вук ѡод ја(ѡ)њећом кожом / вук у овчијој кожи крсѡи вука а вук у ѡору вук длаку мења, а ћуд никада
лав:	биѡи лављеѡ срца
зец:	ѡлашљив као зец зеч(и)је срце
змија:	као да ѡа ѡује ѡију ѡуја ѡрсојкина (ѡѡровница, ѡуѡица, ѡуѡа) ѡујско леѡло, ѡнездо змију одѡајиѡи (одхраниѡи) у недрима

	<i>змију у недрима носићи</i> <i>хладан као змија</i>
<i>жаба:</i>	<i>човек жабље крви</i>
<i>крџица:</i>	<i>марљив, вредан као крџица</i>
<i>мушица:</i>	<i>имаћи мушицу у глави</i>
<i>црв:</i>	<i>имаћи црва у глави</i>
<i>сџеница:</i>	<i>досадан као сџеница</i>
<i>бува:</i>	<i>бићи ђун бува</i>
<i>буба:</i>	<i>имаћи бубу у глави</i> <i>миран као бубица</i>
<i>рак:</i>	<i>црвен као рак</i>
<i>риба:</i>	<i>здрав као риба</i> <i>човек рибље крви</i>
<i>шџука:</i>	<i>сув као шџука</i>
<i>бакалар:</i>	<i>сув као бакалар</i>

Међу лексемама ове групе налазимо оне којима се означавају: *џицице*, *домаће живоџиње*, *дивље живоџиње*, *живоџиње доњеџ свеџа* (*џодземне живоџиње*), *инсекџи*, *водене живоџиње*. Овој групи, припадају, наравно, и општи називи за врсте као што су птица, стока, риба.

За категорију зоонима карактеристично је метонимијско преношење у фразеологизме (*фина џџица*, *бела врана*, *џолуб/соко* из *вранина џнезда*, *сџара кокош*, *сџока* без *реџа*, *руднички бик*, *во* без *роџова*, *божија овџица*, *змија*, *џуја оџровница*...). Позната је улога животиња у описивању људских карактерних особина у баснама. Животиње се, за разлику од биљака, одликују покретљивошћу, динамичношћу, на основу чега се сагледава њихово понашање, а самим тим и карактеристичне особености врсте, а то је основни елемент при настајању фразеолошког значења.

С друге стране, семантичка веза може се успоставити преко компоненте боје (бела *врана*, црн као *џавран*, пробила га *козја* длака, црвен као *рак*), снаге (*бик*), али и преко симболичке вредности (*џас* и *вук*; *змија* – изразита негативна конотација; *дивље животиње лав* и *зец* – храброст и плашљивост; *овца* – хришћански симбол немоћног човека коме је потребан пастир).

За категорију птица и стоке карактеристично је појављивање у фразама којима се квалификује људска глупост, док је за категорију животиња са хтоничним, демонским особинама (*вук*, *пас*, *змија*, *врана*, *гавран*...) карактеристично негативно етичко вредновање. Лексеме са значењем инсеката најчешће уносе у фраземе компоненту покретљивости (*досадан као сџеница*).

2.4. Имена делова људскоџ шела

У најфреквентнијој лексичко-семантичкој групи, у тзв. соматској фразеологији преовлађују именске компоненте везане за поједине делове тела човека, унутрашње органе, али има и оних које припадају човековој "духовној" сфери. Ови фразеологизми су махом настали на метафоричној или ме-

тонимијској основи, могу бити врло сликовити и у њима могу да се нађу, удружене на конотативном плану, и по две лексеме (нпр. глава и око, глава и нога), које спадају у ову групу.

глава:

глава као мерица
 бос по глави
 празна, шуйља глава
 момак ошворене главе
 имати очи у глави
 имати што у глави
 главом фалиши
 шешко ногама под лудом главом
 имати на главу
 имати своју главу
 мислити својом главом, по својој глави
 своје главе (човек, дете)/ бићи своје главе
 шврда глава / шврде главе (бићи)
 дебела глава
 држати високо главу
 глава јуна вејра
 имати соли у глави
 нема чешврише (шреће) даске у глави
 недостаје, фали му даска у глави
 добити врећом по глави
 имати бубу (мушицу, црва) у глави
 говеђа глава
 букова глава
 фали му једна дуга у глави
 шочкови у глави не раде (не функционишу) му добро
 шилећа глава
 човек дренове главе
 подмукаоца глава не боли

мозак:

бићи ударен у мозак
 нема ниједне вијуге у мозгу
 кокоши му позобале мозак
 шилећи мозак
 врана му (је) исшила (шйшила) мозак / вране су му
 мозак исшле
 шичји мозак
 сврачији мозак
 није му ваљда сврака мозак шйшила
 имати шичји мозак

лице:

образ:

цветију му руже на образима, на лицу
 шврд образ имати
 човек мека образа
 цветију му руже на образима, на лицу

- немайи ни сйида ни **образа**
 немайи **образа**
 бийи дебелих **образа**
 дебео му **образ** као ђон
образ му је као ђонйара
око: завадио би (завадиће) два **ока** у љлави
 имайи **очи** у љлави
 куд он (она) **оком**, шуд она (он) скоком
 врана врани **очи**(ју) не вади
 јунак од **ока**
 између два **ока** ће украсйи
 бийи од **ока** (момак, девојка...)
 два ља се **ока** не мођу наљледайи
уши: йрозиру му се **уши**
 мудроме је и йола **уха** досйа
нос: с душом у **носу** / душа му је у **носу**
 ушйиљо (зашиљо) му се **нос**
 не види даље од йрсйа йред **носом**
 не видейи даље од **носа**
 високо уздиђнуйи **нос**
носом небо йарайи / **носом** резайи облаке
 йрйайи свуда свој **нос**
 да нема (да му није) **носа**, йраву би йасао
 не бийи коме ни до **носа**
усйа: још му кайље млеко из **усйа**
 бийи йођаних **усйа** /зла (йођана) **усйа** (имайи)
 из **усйа** му шече мед
 злайна **усйа**
усйа као куйија шећера
усйа (уснице) су јој йаром йрорезане (срезане)
језик: на **језику** мед, а у срцу јед
 брз на **језику**/брза **језика**
 веши на **језику**
 ошйар на **језику**
 сладак на **језику**
 јунак на **језику**
 слаб на **језику**
 немайи длаке на **језику**
 бийи дуђа **језика**/имайи дуђ(ачак) **језик**
 имайи йођан **језик** / бийи йођана **језика** / бийи
 йођан на **језику**
 зли **језици** (ђоворе)
 с **језика** (с **усйа**) му шече мед
зуби: држао (носио) би ља (човек) у **зубима**
 у **зубима** да ше носи
 јак на **зубу**
 има **зубе** (о жени)

	зубна болесѝ ѝасјеѝа је зуба ѝрећи зуби му никли брада: седа брада срце: велико срце имайѝи срца и душе биѝи доброѝ (мекоѝ) срца биѝи зла срца на језику мед, а у срцу јед биѝи на крај срца / човек накрај срца биѝи без срца / немаѝи срца биѝи ѝврда срца биѝи без душе и срца охладноло му срце камена срца (биѝи) / срце од камена (имайѝи) злайѝно срце биѝи лављеѝ срца зеч(и)је срце кичма: човек без кичме човек јаке кичме имайѝи чврстѝу кичму савиѝи, савијаѝи, ѝовиѝи, ѝовијаѝи кичму живци: изѝубиѝи живце имайѝи живце живци су му ѝоѝусѝили слабих живаца биѝи недра: змију одѝаѝиѝи (одхраниѝи) у недрима змију у недрима носиѝи ѝрбух, сѝомак: немаѝи ѝрбуха залеѝио (ѝрилеѝио) му се ѝрбух за леђа ѝрирасли му ѝрбуси уз криѝа имайѝи велики сѝомак ребра: моѝу му се ребра избројаѝи / броје му се ребра ѝрирасли му ѝрбуси уз криѝа леђа: залеѝио (ѝрилеѝио) му се ѝрбух за леђа рука: дуѝе руке (имайѝи) ѝрљавих руку (биѝи) / ѝрљаве руке (имайѝи) биѝи блаѝе руке ѝодаѝне руке (биѝи) биѝи ѝросѝране руке широке руке (биѝи) ѝврде руке (биѝи) / ѝврде је руке на своју руку / биѝи на своју руку (од) средње руке хваиѝи вешар рукама да му човек орах из руке не узме имайѝи добре (јаке и сл.) лакѝове
--	--

шака:	шака јада
ѵрсѵ:	имаѵи дуѵе (дуѵачке) ѵрсѵе имаѵи широке ѵрсѵе биѵи раширених ѵрсѵију не види даље од ѵрсѵа ѵред носом не биѵи вредан чијеѵ малоѵ ѵрсѵа
нокаѵ:	не биѵи вредан чијеѵ нокѵа не даѵи ни Боѵу ѵамјана, ни црно исѵод нок(а)ѵа
ноѵа:	ноѵа му нози добро не мисли ѵеѵшко ноѵама ѵод лудом ѵлавом сѵајаѵи на једнакој нози с ким
крило:	биѵи одњихан на женском крилу ѵала ми је злаѵна јабука у крило
колeно:	није му ни море до колeна море му је до колeна биѵи коме до колeна
ѵеѵа:	не сѵоји му срце у ѵеѵи
косѵ:	сѵаре косѵи (сама) кожа и косѵи човек круѵне коске једва носим у косѵи ма дуѵу
месо:	кола (ѵомила) меса
кожа:	(сама) кожа и косѵи није у доброј кожи биѵи крвав ѵод кожом имаѵи дебелу (ѵврду) кожу / биѵи дебеле коже вук ѵод ја(ѵ)њећом кожом / вук у овчијој кожи уѵао ѵаво (враѵ, соѵона) у ѵеѵа, ѵод кожу (њему)
длака:	немаѵи длаке на језику човек оѵѵре длаке наѵао би длаку у јајеѵу вук длаку мења, а ѵуд никада ѵробила ѵа козја длака
коса:	ѵоѵрушала се коса
крв:	као да нема каѵи крви крв и млеко човек немирне (нечисѵе, оѵаке, ѵоѵане, зле) крви човек јужњачке, вруће, вреле, жесѵоке крви миле крви човек хладне крви биѵи ѵуѵе крви крв ѵовори, крв је ѵроѵоворила у коме крв иѵра крв кѵи, кључа у ѵему биѵи слаѵке крви биѵи хладне крви жедан крви

	човек <i>рибље крви</i>
	човек <i>жабље крви</i>
срж:	до <i>сржи</i> њокварен
млеко:	крв и <i>млеко</i>
	мирисајти на (мајчино) <i>млеко</i>
	још му кайље <i>млеко</i> из <i>усћа</i>
душа:	с <i>душом</i> у носу / <i>душа</i> му је у носу
	једва носим у <i>костима</i> <i>душу</i>
	испала му <i>душа</i> / испаде му <i>душа</i>
	имајти срца и <i>душе</i>
	немајти <i>душе</i>
	<i>душа</i> од човека
	није му <i>стало</i> до <i>душе</i>
	дајти, <i>продати</i> , <i>записати</i> <i>душу</i> <i>врагу</i> , <i>ђаволу</i>
	бијти без <i>душе</i> и срца
	он је <i>песничка</i> <i>душа</i>
	удахнујти <i>душу</i> у се
дух:	сиромаш <i>духом</i>
	сиромашан <i>духом</i>
	ништити <i>духом</i>

У фразеологизмима физичке и психичке квалификације највише су присутне лексеме са значењем делова људског тела или психолошких стања човека. Исто тако, уочено је богатство и сложеност полисемантичне структуре чије се компоненте актуализују у датим фразеолошким јединицама. Антропоцентрично својство језика испољава се у оквиру полисемије и великом броју деривата речи са поменутим значењем, али и у великом броју фразеолошких јединица које се стварају управо на основу широког спектра семантичких варирања у оквиру семантичких структура речи које су носиоци фразеолошког значења.

Мали је број лексема које се јављају у основном значењу (*живци*). Исто тако, малобројни су они појмови који се налазе у фразеологизмима физичке квалификације (*лице, образ, длака, коса, крв, млеко* – за исказивање боје; *око* – визуелни утисак; *џрбух, стиомак, ребра, коси, кожа* – мршавост).

Највише је оних лексема које конотирају одређену психичку квалификацију. Ове лексеме из свог богатог семантичког садржаја мотивишу стварање фразеолошке слике на основу специфичних компонената и асоцијативних појмова који у фразеологизму долазе до изражаја. Тако се нпр. лексема *глава* највише повезује интелигенцијом (*џразна глава*), али и са психичким здрављем (*главом фалијти*) и карактерним особинама (*џврда глава*); *образ* асоцира на компоненту части, савести (*џврд образ имајти*); појам *нос* јавља се у веома сложеној семантичкој структури – у фразама су наглашене следеће компоненте: компонета периферности (*не видејти даље од носа*), истурености, својства које му омогућава да претходи појави човека (*џрјајти свуда свој нос*), релевантност његовог положаја, на основу чега се одређује и положај човека (*носом небо џарајти*), затим, он се посматра као карактеристичан део који недостаје животињи (*да му није носа џраву би џасао*), посматра се

као специфична граница на телу (*не бићи коме ни до носа*), али и као орган са функцијом дисања, (*душа му је у носу*); **усџа** се јављају као орган за варење и узимање хране, али и као синоним за говор, односно, садржај изговореног (*џоџана усџа имаџи*), док се **језик** јавља искључиво у значењу говора; **срце** се јавља са значењем доброте, самилости, храбрости (*велико срце; биџи лављеџ срца*); **кичма** се односи искључиво на карактерне особине (*човек без кичме*); лексема **рука** преко значења атрибута који уз њу стоји има значење дарежљивости (*широке руке биџи*), неморалности (*џрљавих руку биџи*), док се лексема **џрсџ** употребљава само за означавање неморалности (*имаџи дуџе џрсџе*); **нокаџи, колено** и **џеџа** имају значење периферног, минорног дела тела, специфичне границе, и са њима се успоставља поређење према вредности (*биџи коме до колена, не биџи вредан чијеџ нокџа*); **крило** ступа у синонимске односе за лексемама **бриџа, сџарање**; за лексеме **косџи, месо** и **кожа** карактеристична је метонимијска повезаност (*сџаре косџи; џомила меса*), док је за **кожу** карактеристична и слика спољашњег омотача тела, (*није у доброј кожи*); **крв** се односи на темперамент (*човек немирне крви*) и емоционалност (*човек хладне крви*); **душа** актуализује компоненте везане за живот, доброта, чистота, грешност, емоционалност, отвореност итд., док се лексема **дух** односи на интелектуалне садржаје, компоненту разума (*сиромашан духом*).

2.5. Имена елемената (и аџреџаџних сџања) у фраземама

Групу фразема може да обједињује и лексичка компонента којом се означавају основни, природни елементи као што су вода, ватра и земља, али и њихови појавни облици (нпр. град, лед, роса, иње).

вода:	неверан као вода мирна вода
лед:	хладан као лед ђавола би на леду џоџковао / и враџа би на леду џоџковао
роса:	млада као каџ (каџља) росе , као роса млад као роса у џодне
иње:	џо коси џоџало иње
џрад:	јак (чврсџи) као џрад
ваџра:	жива ваџра живи оџањ
жеравица:	жива жеравица (жар) / као (жива) жеравица
џар, уџаљ:	црн као џар црн као уџљен жив уџљен
камен, сџена:	кришна као сџена сџалан (чврсџи) као сџена сџајаџи као камен (сџена) здрав као кремен

	<i>сѣалан као камен</i>
	<i>ѣврѣ, ѣосѣојан као ѣеѣина</i>
	<i>хладан као камен</i>
	<i>камена срца (биѣи)</i>
	<i>биѣи ѣврѣ, хладна сѣена</i>
	<i>срце од камена (имаѣи)</i>
	<i>бацаѣи се камењем на Боѣа</i>
<i>ѣрах, земља:</i>	<i>није изумео ѣраха</i>
	<i>не биѣи досѣојан брисаѣи неком ѣрашину с обуђе</i>
<i>креч, креда:</i>	<i>блед као креч</i>
	<i>блед као креда</i>

У овој групи фразеологизама незнатан број асоцијација успоставља се са физичким карактеристикама, које се односе претежно на боју коже (*ѣо коси ѣојало иње*, *црн као ѣар/уѣаљ*, *блед као креч/креда*), али и на старост (млад као *роса*). Значење психичких особина изграђује се на основу актуализовања следећих компонената наведених лексема: за *воду* – аморфност (*неверан као вода*) и неутралност (*мирна вода*), *лед* – хладноћа – емоције (*хладан као лед*); *ваѣра, жеравица* – топлота, "играње" пламена, што асоцира на "живахан" темперамент (*жива ваѣра*); *сѣена, камен, ѣеѣина* – чврстина, стабилност указује на карактерне особине (*сѣалан као камен*), а компонента беживотности на емоције (*имаѣи срце од камена*); *ѣрах, ѣрашина* – као најситније честице асоцирају на нешто неважно, минорно (*није изумео ѣраха*).

2.6. Имена метала у фраземама

Има у фразеолошком фонду српског језика и фразеолошких израза у којима се појављује лексика везана за поједине метале као што су злато, калај, гвожђе:

<i>злаѣо:</i>	<i>злаѣо од човека</i>
	<i>злаѣа вредан човек</i>
	<i>злаѣно срце</i>
	<i>за злаѣо рђа не ѣриања / чисѣа се злаѣа рђа</i>
	<i>не хваѣа</i>
	<i>злаѣна усѣа</i>
	<i>злаѣа вредан</i>
	<i>суво злаѣо</i>
	<i>није ни он злаѣо</i>
<i>калај:</i>	<i>сѣоља калај, а изнуѣра белај</i>
<i>ѣвожђе:</i>	<i>као ѣвожђе</i>
	<i>од ѣвожђа је</i>

Симболика метала заснива се на боји, тврдоћи, постојаности, својству блиставости и другим особинама. *Злаѣо* које симболички асоцира на светлост јавља се као квалификатор искључиво позитивних...

ристика (*злайшо од човека*). Исто тако сваки појам којем се припише атрибут *злайшан* добија позитивна обележја (*злайшна усџа*). **Калај** такође у фразеологизам уноси компоненту боје (*сџоља калај, а изнуџра белај*), док се **џвожђе**, с обзиром на то да му се симболички приписује велика снага и способност да штити од разних болести, везује за фраземе које конотирају снагу, здравље и отпорност.

ЗАКЉУЧАК

На основу увида у продуктивност и начин метафоризације појединих лексичких система, може се закључити да је за карактеризацију човека у фразеолошком систему нашег језика најпродуктивнија лексичко-семантичка група именица којима се означавају делови људског тела. Велику продуктивност у фразеологизирању значења показују и лексеме са значењем предмета, животиња и биљака. Сложеност ове проблематике, међутим, налаже да се улога сваке од наведених лексичко-семантичких група у формирању фразеологизама за трајнију физичку и психичку карактеризацију човека истражује у оквиру посебних студија.

ЛИТЕРАТУРА:

- Величковић, Драгољуб (1984). Категорија броја у српскохрватским руским фразеолошким конструкцијама. *Реферати и саопштења са Научног сасијанка слависти у Вукове дане*. 13/1: 131-137. Београд.
- Вуковић, Гордана (1994). Зооними и фитоними у фразеологији. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XXXVII. Нови Сад: Матица српска.
- Дешић, Милорад (1984). Критеријуми за одређивање фразеологизама у речницима савременог српскохрватског језика. *Лексикографија и лексикологија*. 53-65. Нови Сад-Београд.
- Матешић, Јосип (1982). *Фразеолошки рјечник хрватског или српског језика*. Загреб: Школска књига.
- Менац, Антица (1978). Нека питања у вези с класификацијом фразеологије. *Филологија*. 8: 219-226. Загреб: Разред за филологију Југославенске академије знаности и умјетности.
- Менац, Антица (1970-1971). О структури фразеологизма. *Језик*. 1: 1-4. Загреб. Менац, Антица (1972). Своје и посуђено у фразеологији. *Сџрани језици*. 1: 9-18. Загреб: Секција за стране језике Хрватског филолошког друштва и Школска књига.
- Мршевић-Радовић, Драгана (1997). Етичке категорије у фразеологији православних Словена (о "лепом" и "ружном"). *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XL/1: 105-115. Нови Сад: Матица српска.
- Мршевић-Радовић, Драгана (1987). *Фразеолошке џлађолско-именичке синџаџме у савременом српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.
- Поповић, Миленко (1980). О фразему и зајменљивости његових елемената. у: Менац, Антица – уредник. *Из фразеолошке џроблематиџке*. Загреб: Завод за лингвистику Филозофског факултета у Загребу: 47-55.
- Шипка, Милан (1998). *Зайџшо се каже?*. Београд: ЦПЛ. Нови Сад: Прометеј.
- Јранцев, Р. И. (1997). *Русская фразеолџџия, словарь-сџправочник*. Москва: Издательство Русский язык.

Ивана Црняк

ОЧЕРК О ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОМ АНАЛИЗЕ КВАЛИФИКАТИВНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ

Резюме

На материале Словаря Матицы сербской были выделены фразеологизмы длительных физических и психических способностей человека, которые затем были распределены на более узкие семантические подгруппы. При лексико-семантическом анализе данных фразеологизмов внутри наиболее представительных лексико-семантических групп было установлено, какова метафоризация определенных форм объективной реальности в рамках системы фразеологизмов нашего языка, то есть какой символический статус денотатов, которые связаны с упомянутыми группами и с отдельными лексемами.

SUDSKI DISKURS

*Radeno pod rukovodstvom
prof. dr Vere Vasić*

SAŽETAK

Na osnovu teorije govornih činova predstavljen je diskurs istražnog postupka, u kome učestvuju istražni sudija i okrivljeni. Istražni sudija nastoji da sakupi što više podataka na osnovu kojih javni tužilac odlučuje da li će podići optužnicu. Namera okrivljenog je da se brani, odnosno da onemogući podizanje optužnice, i on stoga najčešće primenjuje strategiju opravdavanja, umanjivanja značaja krivičnog dela i svog učešća u njemu. Da bi u tome bio uspešan, koristi se različitim stereotipima.

KLJUČNE REČI: teorija govornih činova, analiza diskursa, sudski diskurs

1. UVOD

1.1. Predmet rada

Predmet ovog rada je sudski diskurs, pri čemu je fokus stavljen na okrivljenog u toku istražnog postupka.¹ Razlog zbog kojeg je uzet ovaj segment krivičnog postupka je taj što okrivljeni po prvi put iznosi svoj stav vezan za krivično delo koje mu se stavlja na teret. U većini slučajeva on daje izjavu bez prethodnih konsultacija sa advokatom, što pojačava autentičnost njegovog iskaza jer nastupa bez ikakvih pravničkih saveta ili znanja. On iznosi svoju odbranu na način za koji smatra da je najpovoljniji za njega sa namerom da utiče na formiranje suda istražnog sudije kao i konačne odluke o tome da li će biti oslobođen krivice ili ne. Iskaz okrivljenog vrlo je bitan zbog toga što će u najvećoj meri od njega zavisiti dalji tok krivičnog postupka. (vidi tabelu)

Cilj ovog rada je da se utvrde strategije kojima se služi okrivljeni u toku istražnog postupka kako bi umanjio ili opravdao svoju krivicu.

¹ Ovaj rad nastao je na osnovu diplomskog rada "Strategije okrivljenog u toku istražnog postupka" branjenog 5. 7. 1999. godine. Prikupljeni korpus je transkribovan i arhiviran u seminarskoj biblioteci Odsjeka za srpski jezik i lingvistiku, a sastoji se od devet istražnih postupaka. Zbog obima kompletnog materijala nije moguće prikazati svih devet istražnih postupaka te je za ovu priliku uzet samo jedan koji je dat u prilogu ovog rada.

1.2. Teorijski okvir

Teorijsko polazište u analizi strategija okrivljenog nalazi se u saznanjima do kojih je došla analiza diskursa, a to znači da je jezik posmatran u sprezi sa kontekstom i neverbalnim elementima jezičke komunikacije. Američki lingvista Z. Haris (1952) jedan je od prvih koji je upotrebio ovaj termin, a namera mu je bila da skrene pažnju na nužnost istraživanja povezanih govorenih i pisanih jedinica.

Analiza diskursa kao grana lingvistike bavi se jedinicama većim od rečenice u pisanom i govorenom tekstu, u nekoj konkretnoj realizaciji među stvarnim sagovornicima koji koriste jezik u nekoj konkretnoj situaciji, objedinjujući pri tom i verbalni i neverbalni potencijal. Ovde se, dakle, pored neverbalnih elemenata jezičke komunikacije, u prvi plan stavlja situacija ili kontekst, da bi se rasvetlile tajne komunikacije, odnosno značenja.

Kontekst bi bio sve ono što nije verbalno iskazano, a utiče na način na koji je verbalna poruka oformljena, odnosno na način na koji će biti primljena. Dakle, to je namera govornika, zašto je neko nešto rekao, u kojoj situaciji, na kom mestu. Kontekst bi, zatim, predstavljao i sve one faktore koji određuju jezičko ispoljavanje, a to su socijalni stalež, obrazovanje, starost, pol, kulturni kod.

"T. F. Mičel (1957) ističe da treba podjednaku pažnju u analizi verbalnog ponašanja posvetiti i neverbalnim podacima – gestovima, situaciji i kontekstu u kojem se prirodni razgovor odvija, s obzirom na to da sve utiče na način na koji je verbalna poruka oformljena. Svoje zalaganje potkrepio je analizom verbalne i neverbalne interakcije kupca i prodavca iz Sirenaike." (prema S. Savić, 1993).

Iste godine (1957) pojavom N. Čomskog i njegove knjige "Sintaksičke strukture" započinje novi period u izučavanju jezika. To je period u kom se zasniva generativna gramatika, a pomak koji se dogodio započet je osnovnim zahtevom N. Čomskog da nauka o jeziku treba da istražuje ljudski um.

U novije vreme pomeranjem lingvistike prema kognitivnim naukama ostvaruje se saradnja lingvistike i filozofije. Lingvistika koja je nastala iz filozofije u momentu dostizanja vrhunca svoga razvoja ponovo se vraća filozofiji. Tako nastaje filozofija jezika koja u fokus svojih interesovanja stavlja odnos misli i jezika, jezika i spoznaje sa ciljem da prodre u tajne prirode značenja. Iz ovakvog promišljanja jezika nastaju teorije jezičke filozofije, a najviše odjeka imaju one koje naglašavaju da jezik treba shvatiti kao delatnost.

Osnovne crte u ovakvom poimanju jezika su sledeće:

(N. Mišćević, 1987, prema S. Savić, 1993)

1. Težište u razmatranju nije ni jezik kao lingvistički sistem (kao kod strukturalista), ni pojedini formalni jezici sa njihovom semantikom (kao u razmišljanjima logičara), nego govorna delatnost i upotreba.
2. Govorna delatnost se smatra kao neko činjenje, rukovođeno skupom pravila i potaknuto komunikacijskom namerom.
3. Problemi značenja propozicije istinitosti i ostala poimanja filozofije jezika ulaze u domen razmatranja, ali ne kao centralna pitanja, već kao problemi podređeni tematici govorne delatnosti. Otuda se ove teorije nazivaju još i teorije komunikacione namere. Insistiranje na nameri u komunikaciji govornika znači da se govorenje ne izdvaja iz onog konteksta u kojem se ovo pojavljuje kao delatnost. Tri su važna pojma o kojima se ovde vodi računa: govorenje, namera, činjenje.

U okviru ovakvog teorijskog pristupa dva su značajna imena, Džon L. Ostin i Džon Serl.

Govoreći ono što radi govornik izvršava radnju. Ovakvu vrstu iskaza Ostin naziva performativnim. Postoje gramatički uslovi ili kriterijumi po kojima se može odrediti da li je izraz performativan, a to je glagol u prvom licu jednine prezenta, takozvani performativni glagol: *molim, naređujem, izvinjavam se, obećavam, izjavljujem*. Tako u sudskom diskursu na primeru istražnog postupka br. 2 okrivljeni odgovara na sudijino pitanje izričući eksplicitni performativ:

S. .. Jesi li ht/želeo još nešto da kažeš .. Mirko vezano za sve ovo?

O. Pa ništa, samo da *se kajem*.

S obzirom na to da je bitna odlika sudskog diskursa ta što je razgovor institucionalizovan i kao takav obeležen je određenim pravilima. Hijerarhijski status okrivljenog zadat je situacijom, što znači da je okrivljeni u odnosu na sudiju statusno podređen pa je samim tim upotreba eksplicitnih performativa redundantna.

Da bi jedan iskaz bio performativan mora biti izgovoren u određenim okolnostima, društveno prihvaćenim i konvencionalnim, jer u nekim drugim nema performativnu snagu.

Teorija govornih činova polazi od otkrića eksplicitnih performativa. Ubrzo je uočeno da se pojam performativa može proširiti, i da velik broj izjava ima karakter prvo-uočenih eksplicitnih performativa koji sadrže početak tipa "*Obećavam da...*" kojim se precizira kakav se govorni čin izvršava. Ipak, treba naglasiti da ne moraju svi elementi gramatičkog ustrojstva iskaza, a pre svega glagol u prvom licu jednine prezenta kao direktan znak za raspoznavanje performativnog iskaza, biti i eksplicitno izgovoreni ili napisani. Na primer, ako na vratima stoji "*Opasan pas*" to je zapravo kondenzovan performativni iskaz koji glasi "*Upozoravam Vas da je u dvorištu opasan pas.*" Prvi iskaz je do te mere sažet da se tek u dubinskoj strukturi uočava njegova performativnost, odnosno govorni čin upozorenja. Za razliku od kondenzovanih iskaza u kojima je od potpunog, eksplicitnog performativa ostao neki njegov deo, postoje i iskazi u kojima ovakvih delova nema. Ovakvim iskazima implicitno se upućuje na ono što se njima htelo reći (= učiniti). Na primer, u iskazu "*Ovde je hladno*" implicitno je sadržana zapoved "*Zatvori prozor*".

U sudskom diskursu na primeru istražnog postupka br. 3 u iskazu "*Ako mogu ja da dam izjavu*" implicitno je sadržana molba; u kondenzovanom performativnom iskazu "*A: za jakne jesam*" (sudski diskurs, istražni postupak br. 2) okrivljeni zapravo priznaje da je odgovoran za krađu.

Pored eksplicitnih, implicitnih i kondenzovanih performativa, postoji i grupa izjava koju je Ostin nazvao konstativi, jer se njima nešto konstatuje. Oni ne izgledaju posebno aktivno ni performativno, jer im nedostaje dimenzija delovanja i zato su oni na neki način nepotpuni. To su iskazi tipa "*..Ja nisam radio ništa.*" (sudski diskurs, istražni postupak br. 7) ili "*Bilo je dosta pijanih vozača.*" (sudski diskurs, istražni postupak br. 5)

Konstativni iskazi su zapravo tvrdnje, a one su nosioci teorijske dimenzije jezika. Ovih tvrdnji je najviše u sudskom diskursu zbog toga što one predstavljaju objektivnu datost. Tvrdnja se shvata kao nešto što je govornik činio, s tim što poseduje dve dimen-

zije. Jedna je dimenzija činjenja, delanja, a druga istinitosti ili neistinitosti, s tim što je odnos potonje tešnji jer tvrdnja je uspešna onda kada je istinita. Kriterij istinitost/neistinitost nije uvek objektivna činjenica jer arbitraža zavisi od strane govornika koji poentira da on nešto jeste odnosno nije učinio.

.. I tu ne p/. e tvrdim odgovorno i decidno .. u ovom sudu tvrdim (sudski diskurs, istražni postupak br. 5)

Postoji i grupa performativa koja stoji između konstativa i eksplicitnih govornih činova. Izjave ove grupe nazivaju se ekspozitivi. Ovakve su izjave sastavni deo sudskog diskursa zato što "često obeležavaju stav govornika prema vlastitim rečima, naglašavaju pravac izlaganja, podvlače ono što govornik smatra važnim, ili sakrivaju ono što govornik ne želi istaći. To su reči dijaloga, koje često markiraju važnije tačke u dijalogu. Usmerene su na to da sagovorniku olakšaju ili otežaju, učestvovanje u razgovoru, prepoznavanje komunikacijske namere i da podstaknu precizno razumevanje rečenog." (N. Mišćević, 1991)

.. Pa da vam kažem nešto iskreno (sudski diskurs, istražni postupak br. 1)
..sad izvinite što vas prekidam (sudski diskurs, istražni postupak br. 2)

Tradicija performativne analize je orijentisana na pravila i konvencije, tako da često ima jasne sociološke konotacije. Druga komponenta ovakve analize je psihologistička, ona hoće da svede semantiku jezika na semantiku znakova. Dakle za ovu komponentu bitno je svođenje značenja na nameru.

Završnu fazu ove analize dao je Ostin, a dovršio ju je Serl, i to je jedinstvena teorija govornih činova.

Za Serla govor je izvođenje činova u skladu sa nekim pravilima. U skladu sa tim pravilima mi proizvodimo različite rečenice, odnosno različite govorne činove.

Izričući neku rečenicu govornik izvodi najmanje tri različite vrste činova: izriče iskaz u obliku reči, rečenica, zatim referiše i čini predikaciju, i tvrdi, pita, naređuje, obećava, čini iskazivanje čina. Potpune govorne činove u kojima imamo performativne glagole Serl naziva ilokucionni činovi.

Izvedeći neki ilokucionni čin, govornik izvodi i iskazne i izričajne činove. Ilokucionni i iskazni činovi sastoje se od izricanja reči u rečenicama u određenim kontekstima, pod određenim uslovima, i sa određenim intencijama. Ovo su činovi sa određenom konvencionalnom moći i zavise od prijema, tako da se za neki čin ne može reći da je uspeo, ako sagovornik nije razumeo šta se njime htelo učiniti (= reći). Sledeće što je bitno za ove činove tiče se načina na koji uspeva, odnosno deluje (takes effect): sudijinim proglašavanjem da okrivljeni nije kriv čini ga slobodnim. Ilokucionni činovi konvencijski zahtevaju nastavak: pitanje traži odgovor, zapoved izvršenje.

Upotreba ilokucionih činova, kao jedinica analize govora, regulisana je pravilima. Postoje dve vrste pravila, a to su regulativna i konstitutivna. Regulativna pravila uređuju oblike ponašanja koji već postoje u društvu nezavisno od ovih pravila, a konstitutivna određuju nove oblike ponašanja govornika. Za sudski diskurs važna su regulativna pravila jer se njima uređuje aktivnost koja je već postojala. Nekim krivičnim delom narušeno je regulativno pravilo čime se stvaraju uslovi za otvaranje sudskog diskursa. Re-

gulativna pravila imaju oblik zapovesti ili naredbe, a stepen direktivnosti je društveno-kulturno uslovljen, što reguliše snagu ilokucionih činova.

Za razliku od ilokucionih činova postoji vrsta činova kojima se vrši uticaj na vero-
vanje, mišljenje, delanje sagovornika. Takvim činovima čija je bitna dimenzija namera
govornika, slušalac se može ubediti, uveriti u nešto, može se uplašiti, naterati na nešto i
slično. Ova vrsta činova naziva se perlokucionni činovi. Prema I. Antić (1994)
ubeđivanje se može posmatrati kao *komunikacijska radnja, govorni čin i jezička aktiv-*
nost. Za razumevanje sudskog diskursa veoma je važno kako se ubeđivanje kao jezička
aktivnost očituje kroz jezičku strukturu diskursa / teksta. I. Antić ističe: "U inventaru
jezičkih jedinica i njihovoj međusobnoj organizaciji u diskursu / tekstu može se očitovati i
inventar govornih strategija podstredstvom kojih govornik, takođe, nastoji ostvariti
svoju komunikacijsku nameru. Svakako najizrazitije (i čini se bez obzira na tip govorne
situacije) služiće se, uslovno nazvano, strategijom "približavanja" sagovorniku, i u
okviru te strategije stalnim podsticanjem sagovornika da se uključi u njegov diskurs /
tekst, odnosno pozivanjem sagovornika da se pridruži njegovoj (govornikovo) perspektivi
gledanja na stvari, stvaranjem utiska "zajedništva" i svojevrsne solidarnosti sa
govornikom, "uvlačenjem" sagovornika u sopstveni misaoni okvir i na taj način uobličavanjem
njegove (sagovornikove) percepcije stvarnosti."

2. FAZE ISTRAŽNOG POSTUPKA

Faze istražnog postupka mogu se podeliti u tri celine:

- I celinu čine faze koje prethode istražnom postupku²
- II celinu čini sama istraga i u ovoj fazi istražnog postupka realizuje se sudski diskurs³
- III celinu čine faze nakon istražnog postupka

I Celina

FAZE KOJE PRETHODE ISTRAŽNOM POSTUPKU

Schema 1.

KRIVIČNO DELO	IZVRŠILAC KRIVIČNOG DELA
Krivično delo je ono delo čoveka koje je opasno za određeno društvo, koje je protivpravno, koje je određeno u krivičnom zakonu kao krivično delo i koje je učinjeno sa vinošću.	Lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo.

² Celina I prikazana je na osnovu Krivičnog prava SFRJ.

³ Celina II prikazana je na osnovu Priručnika za polaganje pravosudnog ispita.

Shema 2.

KRIVIČNO DELO

ORGANI UNUTRAŠNJIH POSLOVA

"Ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, organi unutrašnjih poslova dužni su da preduzmu potrebne mere da se pronađe učinilac krivičnog dela, da se učinilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobegne da se otkrije i obezbede tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i da prikupe sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje postupka."

Shema 3.

ORGAN UNUTRAŠNJIH POSLOVA

KRIVIČNA PRIJAVA+DOKAZ

"Na osnovu prikupljenih obaveštenja organ unutrašnjih poslova sastavlja krivičnu prijavu u kojoj navodi dokaze za koje je saznao prilikom prikupljanja obaveštenja. Uz krivičnu prijavu dostavljaju se i predmeti, skice, fotografije, pribavljeni izveštaji, spisi o preduzetim merama i radnjama, službene zabeleške, izjave i drugi materijali koji mogu biti od koristi za uspešno vođenje postupka."

Shema 4.

KRIVIČNA PRIJAVA+DOKAZI

JAVNI TUŽILAC

Ovako sastavljena krivična prijava dostavlja se nadležnom javnom tužiocu. Javni tužilac detaljno proučava krivičnu prijavu i dokaze sadržane u njoj, te na osnovu toga procenjuje da li postoji osnovana sumnja da je prijavljeno lice izvršilo krivično delo. Potom daje pravnu kvalifikaciju izvršenog krivičnog dela, i na osnovu toga podnosi zahtev za sprovođenje istrage istražnom sudiji nadležnog suda.

Shema 5.

JAVNI TUŽILAC

ZAHTEV

"U zahtevu se moraju naznačiti lice protiv koga se zahteva sprovođenje istrage, opis dela iz koga proizilaze zakonska obeležja krivičnog dela, zakonski naziv krivičnog dela, okolnosti iz kojih proizilazi osnovanost sumnje i postojeći dokazi."

Shema 6.

ZAHTEV

ISTRAŽNI SUDIJA

"Kad istražni sudija primi zahtev za sprovođenje istrage razmotriće spise i ako se složi sa zahtevom doneće rešenje o sprovođenju istrage koje će dostaviti javnom tužiocu i okrivljenom."

II Celina

ISTRAGA

"Svrha istrage sadržana je u zadacima koje treba obaviti u ovoj fazi krivičnog postupka, a to su:

- prikupljanje dokaza i podataka nužnih za odluku da li će se podići optužnica ili obustaviti postupak (saslušanje okrivljenog, oštećenog, svedoka, izvršenje veštačenja)
- prikupljanje dokaza za koje postoji opasnost da se neće moći ponoviti na glavnom pretresu (kao odlazak ključnog svedoka iz zemlje)."

Shema 1.

ISTRAŽNI SUDIJA ZAHTEV ZA SPROVOĐENJE ISTRAGE OKRIVLJENI

"Istragu sprovodi istražni sudija nadležnog suda"

"Okrivljeni je lice protiv koga se vodi istraga, protiv koga je podignuta optužnica optužni predlog, ili privatna tužba."

CILJ RAZGOVORA ISTRAŽNOG SUDIJE I OKRIVLJENOG = SUDSKI DISKURS

"Cij razgovora istražnog sudije i okrivljenog je da se u što većoj meri razjasne činjenice i okolnosti koje se okrivljenom stavljaju na teret, a sadržane su u zahtevu za sprovođenje istrage. Prilikom ispitivanja okrivljeni po prvi put iznosi svoj stav vezan za krivično delo koje mu se stavlja na teret, odnosno iznosi svoju odbranu na način za koji smatra da je najpovoljniji za njega.

Pre no što okrivljeni otpočne svoju odbranu istražni sudija će od okrivljenog uzeti lične podatke, poučice ga da je dužan odazvati se pozivu suda, odmah saopštiti svaku promenu adrese ili nameru da promeni boravište. Zatim će mu saopštiti koje mu se krivično delo stavlja na teret i koji osnovi sumnje stoje protiv njega, da nije dužan da iznese svoju odbranu, odnosno da se brani ćutanjem, niti da odgovara na postavljena pitanja. Ako okrivljeni neće da odgovara ili neće da odgovara na postavljena pitanja, istražni sudija će ga poučiti da time može otežati prikupljanje dokaza za svoju odbranu. Ispitivanje će se vršiti tako da se u punoj meri poštuje ličnost okrivljenog. Prema njemu se ne smeju upotrebljavati sila, pretnja ili druga slična sredstva da bi se došlo do njegove izjave ili priznanja. Okrivljenom treba postavljati pitanja jasno, razgovetno i određeno tako da ih može potpuno razumeti. U istrazi se ne sme polaziti od pretpostavke da je okrivljeni priznao nešto što nije priznao, niti se smeju postavljati pitanja u kojima je već sadržano kako na njih treba odgovarati (sugestivna pitanja). Okrivljeni se ispituje usmeno, a može mu se dozvoliti da se koristi svojim zabeležkama. Prilikom davanja odbrane okrivljeni nije dužan da govori istinu, već se o okolnostima koje ga terete izjašnjava na način za koji smatra da će ga osloboditi krivične odgovornosti ili je pak umanjiti. Istražni sudija završava istragu kada nađe da je stanje stvari u istrazi dovoljno razjašnjeno."

III Celina

FAZE NAKON ISTRAŽNOG POSTUPKA

Shema 1.

ISTRAŽNI SUDIJA	SPISI	JAVNI TUŽILAC
-----------------	-------	---------------

Zahtev + rezultati istrage

Po završetku istrage spisi se dostavljaju nadležnom javnom tužiocu.

Shema 2.

JAVNI TUŽILAC	ISTRAŽNI SUDIJA
---------------	-----------------

Javni tužilac dužan je da u roku od petnaest dana stavi predlog da se istraga dopuni ako misli da je potrebno.

Shema 3.

JAVNI TUŽILAC	OPTUŽNICA
---------------	-----------

Ili da podigne optužnicu.

Ili da odustane od daljeg krivičnog gonjenja, a sve to u zavisnosti od rezultata istrage. (Zakon o krivičnom postupku)

3. KORPUS

3.1. Prikupljanje i obim empirijske građe

Ukupan empirijski materijal snimljen je na dve kasete u trajanju od 120 minuta. U diplomskom radu je obrađeno, a potom i analizirano devet istražnih postupaka. S obzirom na to da okrivljeni nisu znali da se njihove izjave snimaju obezbeđena je apsolutna autentičnost iskaza. Prilikom snimanja iskaza pravljen je odabir u smislu raznolikosti dela za koja se okrivljeni terete kao i profila samih okrivljenih. Svi okrivljeni su muškog pola između devetnaest i pedeset godina. Dvojica imaju visoku stručnu spremu, jedan višu, dvojica srednju i četvorica osnovnu školu. Četvorica su ranije osuđivani. Nakon snimanja sav materijal je upoređen sa zapisnikom.

Kompletna empirijska građa sakupljena je kod dvojice istražnih sudija u Opštinskom sudu u Šapcu. Prvi korak bio je traženje dozvole za snimanje od predsednika Opštinskog suda. S obzirom na to da lice koje je u istražnom postupku još uvek nije optuženo, a ne zna se ni da li će biti, razgovor između njega i sudije je internog karaktera. Osim toga prisustvo trećeg lica, osim sudije i zapisničarke, eventualno pripravnice, mo-

guće je, ali ni u kom slučaju nije dozvoljeno beleženje tonskog zapisa. Taj problem je prevaziđen na osnovu člana 87, stav 7. Po dobijanju dozvole za snimanje upozoreno je na to da se snimanje mora prekinuti ukoliko okrivljeni shvati ili primeti da se njegov iskaz snima i zbog toga odluči da ne daje izjavu. Međutim to se nijednom nije desilo. Za snimanje je korišćen novinarski diktafon.

3.2. Obrada korpusa - transkripcija i segmentacija

Pretvaranje govorenog materijala u pisanu formu usklađeni su sa principima za formiranje transkripta, prema kojima transkripcija mora biti jasna i laka za čitanje, dosledna u primeni odabranih konvencionalnih znakova, prilagođena kompjuterskoj obradi, unapred određena jedinica analize samog materijala i ekonomično zamišljena za prikaz u pisanoj formi (S. Savić i V. Polovina, 1989).

Snimljeni razgovorni materijal skidan je sa magnetofonske trake u skladu sa postupcima za skidanje razgovornog materijala, a to znači da je zapisivanje započeto od opštih stvari a kasnije je dodavano ono što je specifično.

U celokupnom empirijskom materijalu vidljive su tri celine. Jedna celina bi bila kada sudija uzima osnovne podatke okrivljenom. Druga celina bi bila kada sudija optuženom čita upozorenje i predočava mu činjenice koje ga terete, a treća kada optuženi daje iskaz. S obzirom na to da je akcenat na okrivljenom, izdelfen je samo onaj deo u kojem on daje izjavu, odnosno odbranu. Segmentirana jedinica analize je iskaz, kao komunikaciona jedinica, a ne gramatička.

4. ANALIZA

Ono što je zajedničko za svaki od ukupno devet različitih istražnih postupaka koji čine empirijsku građu ovog rada, a koje ću pokušati da analiziram jeste sledeće:

- situaciono-komunikacioni nivo
- pragmatički nivo.

Shema 1.

SITUACIONI NIVO

Sud kao državna institucija, koja nalaže određena pravila ponašanja.
Razgovor je institucionalnog karaktera i nameće određene konvencije.

Shema 2.

KOMUNIKACIONI NIVO

SUDIJA	KRIVIČNO DELO	OKRIVLJENI
Nadređen		Podređen

Shema 3.

PRAGMATIČKI NIVO

SUDIJA	KRIVIČNO DELO	OKRIVLJENI
Namera Da sakupi što više podataka koji će odlučiti dalji tok sudskog postupka, a na osnovu kojih će biti podignuta op- tužnica ili ne.		Namera Da se brani, odnosno da svojom izja- vom sebi obezbedi što bolji položaj.

Pojedinačnom analizom celokupnog korpusa sa fokusom na okrivljenom u toku istražnog postupka i to u onom njegovom delu u kom se ostvaruje sudski diskurs, utvrđen je niz strategija kojima se okrivljeni služi kako bi sebi obezbedio što bolji položaj, sa ciljem da se oslobodi krivice ili je umanjí.

Ono što se najpre da uočiti, i što je zajedničko za gotovo svaki od istražnih postupaka, jeste kršenje pravila reda govorenja. S obzirom na to da je razgovor institucionalizovan, a hijerarhijski status okrivljenog zadat je situacijom, znači da onaj koji je hijerarhijski viši treba da vodi razgovor. U ovom slučaju to je sudija, koji određuje red govorenja. Nakon sudijinog predočavanja krivice koja se okrivljenom stavlja na teret, okrivljeni bi trebalo da se uključi u razgovor i da svoju izjavu. Međutim, okrivljeni ulazi u razgovor ne čekajući svoj red govorenja, i time krši pravilo koje institucionalizovan razgovor nalaže.

Kršenje pravila reda govorenja kao strategija okrivljenog prilikom davanja izjave (= odbrane) i to pri samom uključenju u razgovor javlja se u istražnom postupku br. 1, u kom je okrivljeni muškarac, 24 godine, niže stručne sprema, koji je sudiji poznat jer je ranije osuđivan. Krivično delo koje mu se stavlja na teret je krađa ogrevnog drveta i saučesništvo u krađi. U drugom krivičnom delu pored njega kao okrivljeni pojavljuje se i njegov mlađi brat.

Njegova odbrana vezana za prvo delo sastoji se od niza konstativa različitog intenziteta koji su zapravo negacija njegovog učešća u samom delu. Ovim tvrdnjama okrivljeni prediçira na sebe kao aktera koji je isključen iz samog događaja, a to pojaçava ponavljanjem različitih tvrdnji, koje u osnovi imaju isto značenje, a to je odricanje krivice.

..ja stvarno ne znam.

..Nemam pojma.

Ja nemam veze s tim.

..I stvarno nisam to uradio

..niti je moj brat to uradio.

U poslednjoj tvrdnji ne samo da negira svoje učešće, već negira i učešće svoga brata. Ova će se negacija kasnije tokom izjave proširiti, gde će se okrivljeni predstavljati kao brižni stariji brat, savetodavac i konačno razviti u stereotip solidarnosti sa bratom.

S: ... A jesi ih ti pitao za te jakne?

O: Pa jesam bratu

..reko da nije trebo da uzme ništa.

I u istražnom postupku br. 2, u kom je okrivljeni muškarac, 21 godina, niža stručna sprema ranije osuđivan, okrivljeni ne čeka svoj red govorenja, već započinje svoju odbranu iskazom.

A: za jakne jesam

Ovo je kondenzovan performativni iskaz kojim okrivljeni zapravo priznaje da je odgovoran za krađu jakni. Pored priznanja koje je u ovom iskazu očigledno, u dubinskoj strukturi ovaj iskaz sadrži i odricanje krivice drugog krivičnog dela, odnosno krađe ogrevnog drveta, koje se okrivljenom takođe stavlja na teret, a koje mu je sudija predložio. Pored krađe ogrevnog drveta okrivljeni se tereti i za krađu zimskih jakni. U drugom krivičnom delu pored njega pojavljuje se i njegov stariji brat. Nakon ovog iskaza sudija prekida okrivljenog i preuzima svoj red govorenja.

Istu strategiju koristi okrivljeni u istražnom postupku br. 3, s tim što se ovde osnovna strategija kršenja reda govorenja smenjuje sa strategijom preuzimanja i držanja reda govorenja, i to stoga što je u ovom slučaju osnovna strategija okrivljenog retoričnost/persuazivnost čija je bitna odlika monološka forma izlaganja za koju je vrlo bitno držanje reda govorenja čime se postiže održavanje i vođenje pažnje slušaoca, a u ovom slučaju to je sudija na čije se mišljenje i formiranje suda želi uticati. Ovo je jedinstven primer, u odnosu na ukupan korpus, gde je ubeđivanje osnovna strategija kojom se okrivljeni koristi. Okrivljeni je muškarac od 44 godine, visoke stručne sprema koji nije ranije osuđivan, a krivično delo koje mu se stavlja na teret je šumska krađa.

Nakon što je sudija okrivljenom pročitao upozorenje, okrivljeni procenjuje da je sudija završio svoj red govorenja, te se uključuje u razgovor, usled čega dolazi do preklapanja. Okrivljeni započinje svoju odbranu ponavljanjem prethodnog iskaza i time pokazuje želju da ostane u razgovoru, odnosno da zadrži svoj red govorenja. Na taj način on pokazuje želju za dominacijom u razgovoru iako je svestan da je razgovor institucionalnog karaktera i nalaže određena pravila.

= = = = =

Ako mogu ja da dam izjavu ,

Ako mogu ja da dam izjavu

.. i ako će to da usliši ovaj Dom,

..to se sve prvo, pre svega vodi se na mom ocu,

Iskaz kojim okrivljeni započinje svoju odbranu je implicitan performativ u čijoj osnovi je molba. Okrivljeni zapravo moli za malo pažnje. On govorni čin molbe iz prvog iskaza prenosi i na sledeći iskaz, s tim što u drugom iskazu osnovni govorni čin molbe prerasta u globalni govorni čin, odnosno, govorni čin molbe u drugom iskazu prerasta u zahtev. Okrivljeni u drugom iskazu zapravo zahteva da sud ima razumevanja za njega.

Kršenje pravila koje institucionalizovan razgovor nalaže odlika je i istražnog postupka br. 4, u kojem je okrivljeni muškarac, 49 godina, niže stručne sprema koji nije ranije osuđivan. Krivično delo koje mu se stavlja na teret je laka telesna povreda.

Okrivljeni se uključuje u razgovor u momentu kada sudija čita upozorenje i na taj način prekida sudiju. Međutim sudija ne obraća pažnju na okrivljenog, nastavljajući da čita upozorenje, čime mu jasno stavlja do znanja da je on hijerarhijski viši i da samim

tim on vodi razgovor. Okrivljeni i dalje prekida sudiju i još jednim konstativom, insistira na tome da mu uopšte nije poznato koje mu se krivično delo stavlja na teret. Nakon ovog konstativa pošto je ponovo prekinuo sudiju, okrivljeni izražava svoju želju da sazna koje mu se krivično delo stavlja na teret. On to čini behabitivnim iskazom. Nakon ovog iskaza okrivljeni je ponovo prekinuo sudiju i još jednom tvrdnjom stavio do znanja sudiji da on ne zna zbog čega je okrivljen.

S. ... koje mu se krivično delo stavlja na teret/

O. Uopšte ja ne znam o čemu se radi, druže sudija.

S. i da će odbranu izneti/

O. ...Jer meni to uopšte jasno nije,

S. bez prisustva branioca.

O. ja bi želeo da čujem .. o čemu se radi

S. .. Nakon toga izjavljuje.

O. .. Jer meni to uopšte poznato nije, poznato/

Nakon toga sudija čita okrivljenom šta mu se stavlja na teret. Međutim on ga ponovo prekida insistirajući na tome da ne zna o čemu se tu zapravo radi.

O. To, to meni nije poznato uopšte.

S. u njenom dvorištu, .. nekom motkom .. da ste je udarili dva ili tri/

O. To meni uopšte nije druže sudija poznato. ..Uopšte.

U poslednjem iskazu koji je konstativ, okrivljeni svoju tvrdnju u kojoj odriče bilo kakvo učešće u krivičnom delu pojačava time što dvaput ponavlja reč *uopšte*. Ovim rečima okrivljeni podvlači da on nije izvršilac krivičnog dela na šta želi da skrene pažnju i sudiji. U jednom od sledećih iskaza okrivljeni izjavljuje da čak ni ne poznaje ženu koja se pojavljuje kao oštećena strana u ovom postupku. Međutim sudija navodi još neke osobe koje se pominju u optužnici, a koje su u srodstvu sa oštećenom, da bi potom postavio pitanje okrivljenom da li su mu poznate, na šta okrivljeni odgovara da jesu.

S. U kakvim ste odnosima .. sa njima?

== ==

O. U dobrim.

A: kupio sam neke šume od .. od njega, nije teo da prevede,

juče smo baš regulisali

na sudu u sobi broj šesnest, .. izmirili se xxx/

Okrivljeni žuri da odgovori na sudijino pitanje tako da dolazi do preklapanja. Time želi da pokaže sudiji da sa sigurnošću i bez razmišljanja on može da kaže da je u dobrim odnosima sa dotičnim osobama. Pored odricanja učešća i krivice, kao i insistiranja na tome da mu je krivično delo nepoznato okrivljeni i laže.

Kršenje pravila reda govorenja, kao govorna strategija može se uočiti i na ostalim primerima, ali ne kao strategija pomoću koje se okrivljeni uključuju u dijalog već kao sporedna strategija na koju se nailazi u diskursu/tekstu tokom davanja izjave okrivljenog. Često se uz kršenje pravila reda govorenja kao prateća pojava javlja i preklapanje.

Tako u istražnom postupku br. 9, okrivljeni je muškarac, 21 godina, niža stručna sprema za kojeg nema podataka o tome da li je ranije osuđivan. Krivično delo koje mu se stavlja na teret je teška krađa, zapravo okrivljeni je razbio staklo na automobilu iz kojeg je ukrao kasetofon.

Na pitanje da li je bio pod uticajem alkohola, okrivljeni odgovara:

.. Pa malo cuga bio.

Okrivljeni ne poštuje pravila institucionalizovanog razgovora, govori žargonom, op-hodeći se prema sudiji kao prema drugu.

Sudija mu zatim postavlja pitanje:

S. ehe. .. Pa je l, je l .. ovaj si večerao pre toga ili šta?

O. (smeje se) Pa ne znam, ne sećam se. (kroz smeh)

Pre no što će odgovoriti okrivljeni se smeje, čime sudiji stavlja do znanja da su mu pitanja nezamislivo smešna. To pitanje je za njega toliko glupo i besmisleno, da on uopšte ne vidi njegovu svrhu, zbog čega ne može da se uzdrži od smeha. Kroz smeh odgovara da se ne seća, čime želi da skrene pažnju sudiji na to da on ne pamti tako beznačajne stvari.

Na sudijino pitanje zbog čega se ne seća, okrivljeni kaže:

Pa e davno je bilo,

a reko sam ne mogu sad detalja da se setim, šta sam jeo, kad sam jeo.

U drugom iskazu okrivljeni pokazuje bunt i spremnost da se svađa. Njega ova besmislena pitanja toliko zamaraju da naprosto gubi živce, što pokazuje i u sledećem iskazu.

S. Pa vrlo je bitno.

Ja ja te to ne pitam zbog toga što ovaj .. mene to interesuje,

= = =

O. Zašto je bitno?

On prekida sudiju i ljutito mu postavlja pitanje. Na taj način ne samo da krši pravilo koje institucionalizovan razgovor nalaže, već pokazuje i veliku aroganciju, i time nastoji da umanjí značaj krivičnog dela. Na sudijino pitanje o tome koliko je bilo orijentaciono sati, okrivljeni odgovara:

Pa možda e jedanajst, a .. pedeset metara dalje bila patrola milicije.

U ovom iskazu okrivljeni prvi put pokazuje zainteresovanost, i to u onom delu iskaza u kom navodi gde se nalazila milicija. On se zapravo hvali, jer je provalio u auto i ukrao kasetofon na samo pedeset metara od milicije čime želi da zadivi sudiju.

Sudeći po jeziku okrivljenih može se zaključiti da se umanjuje značaj, odnosno važnost suda kao institucije. Premda se ne može dokazati samo na osnovu iskaza optuženih u istražnom postupku, može se pretpostaviti da je za društvenu zajednicu u celini karakteristično nedovoljno precizno razlikovanje institucionalnog/neinstitucionalnog

tipa diskursa, odnosno situacija koje zahtevaju formalizovanu/neformalizovanu upotrebu jezika, a iz toga dalje sledi da je visok stepen nerazlikovanja (umanjivanja razlika) između ponašanja u instituciji tipa suda i privatnom okruženju.

Kada je u pitanju odnos formalizovana/neformalizovana upotrebu jezika može se primetiti težnja da se ovakva barijera sruši, na neki način ova tendencija se ogleda u tome da se odnos sudija : okrivljeni, to jest nadređeni : podređeni u diskursu zameni odnosom stariji : mlađi. To je pre svega odlika istražnog postupka br. 1, kada okrivljeni na sudijino pitanje o tome da li ima nekih saznanja u vezi sa krađom drva, kaže: "Pa da imam ja bi vam reko..." čime nastoji da se približi sudiji, stvaranjem utiska zajedništva i svojevrsne solidarnosti. Ovde osnovni govorni čin tvrdnje prerasta u globalni govorni čin. Na neki način ovde tvrdnja prerasta u indirektno obećanje i zaklinjanje. Na istom primeru, u dijalogu:

*S. Šta je rekao ...šta je rekao e ovaj brat?
O. ...Pa ništa, šta je rekao, šta će da kaže ...ni/
U stvari on je bio pod alkoholom.*

Prethodnim iskazom okrivljeni priznaje bratovljevu krivicu, a rečima *šta će da kaže* ukazuje na tu neminovnost, čime ponovo teži da se približi sudiji, ali ga već sledećim iskazom opravdava time što je bio pod alkoholom. Poslednjim iskazom okrivljeni želi da kaže da njegov brat tako nešto nikada ne bi uradio da je bio trezan. Zapravo, koristeći stereotip da pijan čovek ne odgovara za svoje postupke on želi da umani bratovljevu odgovornost, a u to želi da ubedi i sudiju.

U odnosu na ukupan socijalni kontekst javljaju se različite strategije kojima se okrivljeni koriste. S obzirom na to javljaju se i različiti stereotipi u načinu ponašanja kod okrivljenih, a koji su karakteristični za etničku zajednicu kojoj oni pripadaju. Takve stereotipe oni prenose i na sud, iako su oni neprihvatljivi za ovu instituciju.

U istražnom postupku br. 1, okrivljeni kaže:

*.. Pa da vam kažem nešto iskreno,
glupo bi bilo
da sam ja otišo i reko ...e ljudi, moj brat je uzo jaknu.
Il bilo kome da sam reko
...to b bilo..glupo.*

U prvom iskazu, koji je zapravo ekspozitiv, okrivljeni podvlači ono što smatra da je važno. Za okrivljenog važno je to što on govori iskreno, na šta želi da skrene pažnju i sudiji. Po njegovom shvatanju prijaviti rođenog brata nije prirodno, odnosno nije u skladu sa normama etničke zajednice kojoj on pripada, niti sa moralnim kodeksima koji važe u njegovom socijalnom okviru. U skladu sa tim on takav model ponašanja prenosi i na sud bez obzira na to što za sud ne važe ista pravila kao i u njegovom okruženju. Stereotipom solidarnosti sa bratom on opravdava sebe.

Na isti primer se može naići i u istražnom postupku br. 2, što verovatno nije slučajnost, jer su okrivljeni braća, pri tom postoji krivično delo u kojem se obojica javljaju, jedan kao aktivni učesnik, a drugi kao saučesnik u krađi. I pored toga što priznaje da je vozio u pijanom stanju i bez dozvole, okrivljeni se pravda time što sebe želi da prikaže kao iskusnog vozača, što se vidi u sledećim iskazima:

*Pa da vam kažem nešto
 .. sad izvinite što vas prekidam,
 ja da sam mrtav pijan
 ja za volan i noge ..to .. to mene .. uzdržava ..
 to nema šanse da mi se desi nešto.
 Da sam ne znam koliko pijan.*

Prvi iskaz je ekspozitiv kojim okrivljeni želi da se približi sudiji. On će njemu reći nešto, ne da se hvali već kao drug drugu, čime ruši barijeru formalizovanog razgovora, i istovremeno zadobija sudijinu pažnju. Sledeći iskaz je ekspresiv. Govornim činom izvinjavanja okrivljeni stavlja u fokus sagovornika čime želi da popravi narušenu situaciju zbog toga što ga je prekinuo, čime nastoji da mu se približi, kao i da pokaže da je on kulturni. Sledeći iskazi su tvrdnje kojima okrivljeni sebe predstavlja kao veštog vozača kojem ne može ništa da se desi što pojačava poslednjom tvrdnjom. Ovaj segment razgovora zapravo je strategija skretanja pažnje. Okrivljeni ovom digresijom namerava da pred sudijom stvori pozitivnu predstavu o sebi. On smatra da se kvaliteti koji važe za socijalnu grupu kojoj on pripada jednako vrednuju i u sudnici i u njegovom okruženju. Nakon ovog dela razgovora sudija postavlja pitanja o događajima neposredno pre krađe:

*S. Je l to e bio neki dogovor između vas?
 O. Ma nije
 bili, b/ bili pijani,
 nisam, ne bi ja da sam trezan, ja to ne bi uradio u životu.
 Bio pijan.
 Što će mi.*

Ovim tvrdnjama okrivljeni poriče bilo kakvo planiranje krađe. On sebe opravdava time što je bio pod uticajem alkohola. U trećem iskazu pored poricanja planiranja implisitnim performativom okrivljeni se zaklinje da tako nešto nikad ne bi uradio da je bio trezan. Poslednji iskaz za osnovu ima govorni čin kajanja.

Nakon ovog dela razgovora okrivljeni vrlo šturo opisuje samu krađu. Na sudijino pitanje o tome da li je njegov brat direktno bio umešan, okrivljeni odgovara da nije čime želi da ga zaštititi. Koristeći se stereotipom solidarnosti sa bratom, on želi i sebe da prikaže u boljem svetlu, jer za socijalnu grupu čiji je deo to se visoko vrednuje.

*Nije on znao ni šta je ni kako je,
 ništa nije znao.*

Dalji razgovor tiče se događaja nakon krađe. Pošto je okrivljeni dao izjavu, na sudijino pitanje o tome da li želi još nešto da doda, okrivljeni odgovara:

*Pa ništa, samo da se kajem.
 Da sam bio .. pijan
 to ne bi, da sam bio trezan to ne bi sigurno uradio.*

Prvi iskaz je eksplicitan performativ kojim okrivljeni izražava kajanje. Ovaj iskaz ujedno je i priznanje. Međutim već sledećim iskazom on se opravdava time što je bio pod alkoholom, što je zapravo stereotip o tome da pijan čovek ne odgovara za svoje po-

stupke, a što je čini se stereotip koji važi za društvenu zajednicu u celini premda ne i za sud kao instituciju.

Pored prikazanih stereotipa može se primetiti i stereotip o običajnom pravu, koje se po osećanju okrivljenog pokazuje kao starije, te se stoga krivično delo za koje se tereti ne može smatrati prekršajem. Takav je primer u istražnom postupku br. 3, u kojem se okrivljeni tereti za šumsku krađu. Međutim, okrivljeni se poziva na to da je zemljište njegovog oca, i mada nema jak argument za to on iskazu daje afektivan ton pozivajući se na činjenicu da je zemljište zasadio njegov deda, što upućuje na još veću starinu običajnog prava. Stereotip o običajnom pravu on podupire i time što se poziva na svedoke. (videti prilog)

= = = = =

Pa zato što smo mi zasadili

Ja se pozivam na to.

Mi smo zasadili, mi smo gajili mi smo čuvali, čuvali to, svak naspram svog.

Niko nije to moglo da odstrani od komšije .. niti ja komšijino ni komšija moje

.. Nego smo mi to gajili preko sedamdeset godina,

to decidno tvrdim u ovom domu.

.. i imam svedoka koliko hoćete

Ako treba da ih pozovem ovde pedeset, pedeset će doći da posvedoči

.. da je moj ded,

Inače, pozivanje na svedoke je strategija kojom se okrivljeni služi i u istražnom postupku br. 4, gde nizanjem konstativa kaže:

.. bili su tud ljudi,

.. kaže stanite! .. taj Ćirković

koji je stojo isto na kapiji,

sve je gledao .. ceo događaj.

Zbog čega bi ja udario stariju ženu, .. taman posla.

Takođe i stereotip o opravdavanju zaboravnošću, česta je odlika sudskog diskursa. U istražnom postupku br. 8, okrivljeni je muškarac, 55 godina, visoke stručne sprema koji je ranije osuđivan. Krivično delo koje mu se stavlja na teret je falsifikovanje službene isprave, kojom je kao rukovodilac firme stekao protivpravnu imovinsku korist. Okrivljeni vrlo konfuzno i nepovezano, što je inače opšte mesto sudskog diskursa da se izlaganje otpočinje veoma neodređeno, nesređeno i bez ikakvog hronološkog reda objašnjava na koji način je novac obezbeđivan, praveći pri tom česte pauze. Potom kaže:

.. I: .. računao sam

da je .. da iz tih poslovnih odnosa mogu da .. da neću oštetiti moju firmu ..

ništa, ni dinara

.. da neću ovaj pomoći njemu da dođe do neke koristi,

nego da ću .. pomoći tom klubu

I .. napraviti tako .. nešto a da: kako d/ ne bude niko oštećen, ni moje preduzeće,

ni da se stvori nekom .. prilika da uzme neke pare .. ovaj da niko neće

imati koristi sem što će sport nešto dobiti,

ne znam.

Prvi iskaz je verdiktiv, na koji se dalje nadovezuju sledeći iskazi, kojima okrivljeni iznosi svoju procenu krivičnog dela koje mu se stavlja na teret u šta želi da ubedi i sudiju. Njegova je procena, dakle, bila da neće oštetiti svoju firmu, niti pomoći poslovnom partneru da dođe do novca, osim što će sport dobiti. Na taj način okrivljeni pokušava da se opravda, kao i da ubedi sudiju u svoje dobre namere. Ovde se strategija loše procene, nadovezuje na stereotip opravdavanja zaboravnošću.

Na sudijino pitanje da li ima još nešto da doda, okrivljeni kaže:

*Ja se malo sećam toga,
Bilo je pre četir-pet godina
.. a ovo što sam reko da .. da je suština,
suština je u ovome
a posledica je ustvari, posledice su ti proistekli ovako, par tih .. ne/
neispravnih dokumenata.*

Okrivljeni se pravda time što je prošlo dosta vremena od tog događaja i da se ne seća. On ponavlja opravdanja koja su za njega suština događaja. Ekspozitivom *suština je u ovome*, okrivljeni sudiji skreće pažnju, i ovaj izraz u svom iskazu često koristi sa ciljem da podvuče dalji tok izlaganja, što je zapravo pravdanje.

Stereotip o ličnoj neodgovornosti odlika je istražnog postupka br. 7, gde se kao okrivljeni pojavljuje muškarac od 29 godina, srednje stručne spreme, koji nije ranije osuđivan. Krivično delo koje mu se stavlja na teret je prevara i prikrivanje, zapravo po tom delu okrivljeni je primio ukradene čekove i njima platio električnu energiju. Okrivljeni se opravdava pokušavajući da ubedi sudiju u to da nije znao da su čekovi ukradeni.

*On je došao kod mene
Navodno s tim čekovima da su to čekovi njegove tetke.*

Na neki način on želi sebe da prikaže kao žrtvu, i sada zbog svoje naivnosti ispašta. I u narednim iskazima okrivljeni će koristiti istu strategiju.

*Ono čekovnu karticu .. je imao
.. al međutim nisam ni zagledao.
...Izašli smo u grad,
pošto je on meni dugovao neke pare, novce
.. dao mi je dva čeka .. da uplatim roditeljima .. i nešto kao da me časti,
.. ajde, kao da idemo da .. nešto majicu neku pantalone, trenerku, tako*

U drugom iskazu okrivljeni se pravi nevešt, čime želi da ubedi sudiju u to da je naivan. U narednim iskazima on objašnjava na koji način su čekovi dospeli kod njega. Pri tom pravi česte pauze i koristi se poštapalicama, zbog čega je njegov iskaz vrlo konfuzan i neubedljiv. Na neki način on želi da ostavi utisak nekoga ko je prevaren, i kome i dalje nije najjasnije šta se zapravo dogodilo. Strategija "žrtve" će kasnije prerasti u stereotip o ličnoj neodgovornosti, što već pokazuje drugi konstativ prethodnog iskaza. Okrivljeni negira svoje učešće u krivičnom delu tvrdeći da nije ni gledao šta se dešava, zbog čega sada mora da ispašta.

.. nisam ni gledao ni šta popunjava .. sa radnicom butika ..tu,

Prvim iskazom okrivljeni želi da skrene pažnju sudiji na ono što će reći. U sledećem iskazu, koji je konstativ, on se opravdava time što krivično delo nije izvršio namerno. On to i intonacijski naglašava, želeći da skrene pažnju sudiji.

Praveći se nevešt on skida odgovornost sa sebe i samim tim prebacuje krivicu na drugoga. Prebacivanje odgovornosti na drugoga česta je strategija kojima se služe okrivljeni, kao na primer u istražnom postupku br.1 kada okrivljeni kaže:

*"Igor je rekao da idemo da uzmemo duksericu,
ali on da kupi, ne:/*

Takođe, neretko okrivljeni nastoje da se prave nevešti, pa na primeru istražnog postupka br. 6 okrivljeni kaže:

*.. Ja nisam * svesno* i nisam * namerno* .. napravio tu protivpravnu
materijalnu korist,
.. kao što je navedeno u optužnici, ako se to tako zove .. xxx.*

Prvi iskaz je konstativ kojim se okrivljeni pravda. On želi da ubedi sudiju u to da on nije imao nameru, odnosno da nije planirao da izvrši krivično delo, da čak tako nešto nije ni imao u svesti. Zato naglašava reči svesno i namerno, želeći na to da skrene pažnju sudiji. On pokušava da ubedi sudiju u to da se prevara, koju je on izvršio, desila slučajno, nesvesno, što je po njegovom shvatanju olakšavajuća okolnost. U sledećem iskazu okrivljeni se pravi nevešt, predstavljajući se kao neko ko ne zna ni šta je optužnica. Po njegovom shvatanju pored pravnika u takve stvari su upućeni oni koji su često na suđenjima, a on nije od takvih.

U pojedinim primerima javlja se i strategija kojom okrivljeni nastoje da se sudiji prikažu u što boljem svetlu. Takav slučaj je u primeru istražnog postupka br. 5, gde se kao okrivljeni pojavljuje muškarac, 24 godine, srednje stručne spreme, koji nije ranije osuđivan. Krivično delo koje mu se stavlja na teret je ugrožavanje javnog saobraćaja, čija je posledica laka telesna povreda jednog lica. Ovo je jedini slučaj u kojem je prilikom davanja iskaza okrivljenog prisustvovao branilac. Pored umanjivanja činjenica koje mu ne idu u prilog i pravdanja, okrivljeni skreće pažnju na sporedne događaje pri čemu nastoji sebe da prikaže u što boljem svetlu.

*(nakašljava se) Ee ja: sam kolima mojim krenuo .. još malo,
pošto je bila gužva iza mene,
bilo je dosta pijanih vozača,
da ne bih prouzrokovao još veću .. materijalnu štetu il ne daj Bože neke
žrtve, .. pomerio sam kola tu odma iza kod semafora*

5. ZAKLJUČAK

U posmatranom korpusu sudskog diskursa istražni postupak je pokretan zbog manjih krivičnih dela. Osim u dva slučaja okrivljeni su priznali krivicu. Većina ih je imala nizak stepen stručne spreme, dva okrivljena su imala visoku stručnu spremu, a jedan

višu stručnu spremu. U zavisnosti od toga kojoj socijalnoj grupi pripadaju, okrivljeni koriste različite stereotipe. U iskazima okrivljenih uočeni su sledeći stereotipi:

- stereotip solidarnosti sa bratom (istražni postupak br. 1 i br. 2)
- stereotip da pijan čovek ne odgovara za svoje postupke (istražni postupak br. 1 i br. 2)
- stereotip o običajnom pravu (istražni postupak br. 3)
- stereotip o ličnoj neodgovornosti (istražni postupak br. 7)
- stereotip o opravdanju zaboravnošću (istražni postupak br. 8)

Kako se ceo istražni postupak može odrediti kao govorni događaj koji se sastoji od više govornih činova, može se zaključiti da je najčešći govorni čin tvrdnje. Pored konstativa, javljaju se i govorni čin obećanja i zaklinjanja (i.p. br. 1), zatim govorni čin priznanja (i.p. br. 2 i 6), govorni čin kajanja (i.p. br. 2), kao i govorni čin molbe (i.p. br. 3).

Najčešća strategija kojima se okrivljeni služe kako bi sebi obezbedili što bolji položaj u istražnom postupku jeste strategija opravdavanja. Okrivljeni ovu strategiju proširuju digresijom. Digresija je takođe jedna od strategija kojom okrivljeni pokušavaju da skrenu sudijinu pažnju sa glavnog događaja na sporedni, pri tom prikazujući se u boljem svetlu. Na ovu strategiju nadovezuju se i strategija umanjivanja značaja krivičnog dela, kao i strategija umanjivanja učešća u krivičnom delu. Veći broj okrivljenih služi se strategijom prebacivanja odgovornosti na neku drugu osobu. Jedna od primarnih strategija kojima se okrivljeni, istina u manjem broju slučajeva, koriste, jeste ubeđivanje. U ostalim slučajevima kada je ubeđivanje sporedna strategija, okrivljeni obično argumentuju činjenice koje iznose, bez obzira na to da li su one istinite ili lažne, i pozivaju se na svedoke. U manjem broju slučajeva, okrivljeni izbegavaju da odgovore na pitanje, praveći se nevešti. Samo jedan od okrivljenih koristi se strategijom kajanja.

Pored jezičkih sredstava, poštapalica, eufemizama i "biranih reči" samoispravljanja kao posledice menjanja perspektive pripovedanja, primetna su i nejezička sredstva tipa, oklevanje, česte kraće ili duže pauze kojima se hoće dobiti na vremenu, kao i izgovaranje pojedinih vokala produženo sa istom svrhom, zatim mucanje, izgovaranje neartikulisanih glasova, kašljanje, a ponekad i smeh. Sva ova sredstva imaju za cilj da pomognu/odmognu okrivljenom uz strategije kojima se služi kako bi opravdao krivicu ili je umanjio.

LITERATURA

- Zakon o krivičnom postupku* (1995). Beograd : Savmena Administracija: 70-102.
- Antonić, I. (1994). Komunikacija i ubeđivanje. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*. XXXVII: 41- 50.
- Ivić, M. (1994). *Pravci u lingvistici*. Beograd: Biblioteka xx vek.
- Kristal, D. (1988). *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd : Nolit.
- Ostin, Dž. L. (1994). *Kako delovati rečima*. Novi Sad : Matica srpska.
- Radovanović, M. (1986). *Sociolingvistika*. Novi Sad: Književna zajednica Novi Sad – Dnevnik.
- Savić, S. (1993). *Diskurs analiza*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.
- Savić, S. i V. Polovina (1989). *Razgovorni srpskohrvatski jezik*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Serl, Dž. (1991). *Govorni činovi*. Beograd: Nolit.
- Vasić, V. (1995). *Novinski reklamni oglas / Studija iz kontekstualne lingvistike*. Novi Sad: LDL.

Katarina Janković

THE LOWCOURT DISCOURSE

Summary

This paper attempts to present the discours of lowcourt proccess using the methodes of the speech acts theory. Underjudged person attempts to free himself from all charges by minimizing importance of the crime deed and his involvement in the comitted crime act.

PRILOG

ANALIZA ISTRAŽNOG POSTUPKA 3

OKRIVLJENI:	muškarac, 44 godine, visoka stručna sprema, nije osuđivan.
SUDIJA:	muškarac, srednjih godina, visoka stručna sprema, ne poznaje okrivljenog.
KRIVIČNO DELO:	šumska krađa.

Nakon što je sudija okrivljenom pročitao upozorenje, okrivljeni procenjuje da je sudija završio svoj red govorenja, te se uključuje u razgovor, usled čega dolazi do preklapanja. Okrivljeni započinje svoju odbranu ponavljanjem prethodnog iskaza i time pokazuje želju da ostane u razgovoru, odnosno da zadrži svoj red govorenja. Na taj način on pokazuje želju za dominacijom u razgovoru iako je svestan da je razgovor institucionalnog karaktera i nalaže određena pravila.

= = = = =

Ako mogu ja da dam izjavu ,

Ako mogu ja da dam izjavu

.. i ako će to da usliši ovaj Dom,

..to se sve prvo, pre svega vodi se na mom ocu,

Iskaz kojim okrivljeni započinje svoju odbranu je implicitan performativ u čijoj osnovi je molba. Okrivljeni zapravo moli za malo pažnje. On govorni čin molbe iz prvog iskaza prenosi i na sledeći iskaz, s tim što u drugom iskazu osnovni govorni čin molbe prerasta u globalni govorni čin, odnosno, govorni čin molbe u drugom iskazu prerasta u zahtev. Okrivljeni u drugom iskazu zapravo zahteva da sud ima razumevanja za njega. Umesto reči sud okrivljeni koristi reč dom, i time pokazuje da pažljivo bira reči. Reč dom okrivljeni bira zbog toga što ona budi niz asocijacija na koje on želi da skrene pažnju sudiji, zbog čega je vrlo naglašeno izgovara. On zapravo zahteva da sud, kao "dom pravde", bude pravedan i prema njemu jer se to uostalom od suda i očekuje. U narednom iskazu okrivljeni se samoispravlja, i time pokazuje da svoj iskaz želi da oblikuje na najbolji mogući način. On želi da njegov iskaz bude efektan. Ono što je karakteristično za celokupni iskaz okrivljenog je retoričnost, persuzivnost. Okrivljeni zapravo vodi monolog. On je siguran u izlaganju, drži svoj red govorenja i ne dozvoljava da mu ga sudija preuzme.

Kada okrivljeni ubeđuje sudiju u to da je zemljište sa kog je posećeno drvo, zbog čega je on okrivljen, vlasništvo njegovog oca on kaže:

*Međutim to je moj * ded * .. moj rođeni ded, koji je devedeset druge godine zasadio .. i ne samo moj ded, .. nego ima kompletna jedna familija, dve familije u stvari,*

koje su/ s kultivisali to zemljište ispred svojih parcela radi konfiguracije
** tla**

.. i tu ne p/ .. e tvrdim odgovorno i decidno .. u ovom sudu tvrdim odgovorno,

da preko šezdeset godina, možda i sedamdeset godina mi to kultiviramo, mi zasađujemo, mi sećemo.

Okrivljeni nema jak argument koji bi sudiju ubedio u to da je zemljište njegovog oca, zato on iskazu daje afektivan ton. On se zapravo poziva na činjenicu da je njegov deda zasadio zemljište. Ponovo bira reči pa umesto reči deda, koristi njen arhaičniji oblik, ded. To nije slučajno. Okrivljeni na taj način prvi iskaz emocionalno boji, naglašavajući reč ded, a to pojačava ponavljajući "moj rođeni ded", praveći prethodno kratku pauzu. Još jedna činjenica na koju se on poziva kako bi dokazao da je zemljište vlasništvo njegovog oca je ta što su još dve familije zasadile zemljište. On, dalje, znalački objašnjava da je zemljište zasađeno radi konfiguracije tla, čime želi da ubedi sudiju u to da su se oni zapravo brinuli o zemljištu. Nakon toga okrivljeni izriče eksplicitnu tvrdnju, "tvrdim odgovorno i decidno" koja je veoma jakog intenziteta i koja ima ekspresivnu funkciju. Ovo je zapravo ekspozitiv sa predciranim performativnim glagolom. Potom ovu tvrdnju pojačava tim što pojačava i svoju odgovornost pred autoritetom suda. On time signalizira sudiji da će izreći istinu i da je to pravi argument, na šta skreće pažnju i sudiji. U poslednjem iskazu sledi argument.

Potom sledi još jedan argument: "Sečemo ono što je za seču."

Okrivljeni smatra da je ovo argument koji je krajnje logičan i sam po sebi dovoljan. On se dalje brani time što nije samo on sekao drva, već su to činili i njegov otac i njegov deda. To je na neki način i opravdanje za ono što je on uradio. Nakon ovog opravdanja sledi protivoptužba:

*.. A ja bih želeo iz ovog suda, iz ovog doma
.. da dođu i da provere sve činjenično stanje.*

Okrivljeni se samoispravlja i ponovo koristi reč dom u cilju ekspresivnosti. Ovim iskazom on ubeđuje sudiju u ispravnost onoga što je uradio. On zapravo hoće da kaže: "neka dođu odgovorni ljudi, neka vide šta se desilo, pa neka kažu ko je u pravu."

Nakon toga slede argumenti koji pojačavaju kontraoptužbu, a istovremeno pokazuju njegovu brigu oko zemljišta.

*Mi da to nismo održavali i kultivisali, verujte mi da bi ta parcela koja se
Sada vodi na mome ocu .. da je jednostavno n/ jednostavno te parcele bi
Nestalo.*

*.....
Mi smo to da bi sačuvali .. od erozije tla, da bi sačuvali, mi smo tu zasadili I
kultivisali, ne samo ja, nego kompletan taj deo od ušća do nasipa koji*

*.....
.. ne ono da bi mi nešto uzurpirali .. i da bi mi nešto tu koristili.*

Ovi argumenti idu u prilog optuženom, i pokazuju koliko je on zapravo odgovoran jer da se on nije brinuo o tom zemljištu parcele bi nestalo. Pored toga on ne zaboravlja da napomene da se parcela vodi na njegovom ocu. Sledeći iskazi su značenjski isti ali su jačeg intenziteta. U poslednjem iskazu okrivljeni naglašava da je on to radio iz dobre namere, a ne iz koristi.

Ovaj deo iskaza okrivljenog zapravo je digresija, koja treba da mu posluži kao opravdanje, ali i kao iznošenje činjenica koje će uticati na sudiju da stvori pozitivniju predstavu o njemu.

Sledećim iskazima okrivljeni kaže:

*Čujte, da vam iskreno kažem,
Ja imam preko hektar i po šume.
.. Ako je meni stalo .. da živim ja od toga što tu ima par janjeva .. od par
bagrema
koji smo zasadili moj ded, ne ja, moj ded je zasadio da bi sačuvao svoju
parcelu smatrajući da smo mi to gajili, da smo mi ti kultivisali, taj prostor ..
od obale Save do svoje parcele
.. da smo zato okrivljeni,
.. ja snosim sve sankcije i ako treba u zatvor, u zatvor*

U prvom iskazu okrivljeni skreće pažnju sudiji da pažljivo saslušao ono što će on sada reći. Ekspozitivnom tvrdnjom on ponovo skreće pažnju sudiji da će govoriti istinu. Sledeća tvrdnja je argument koji ide u prilog okrivljenom, i koji treba da utiče na stvaranje pozitivne predstave o njemu. Sledećim iskazima on ubeđuje sudiju da njemu nije stalo do tog zemljišta jer on već ima dosta šume, ali želi da ubedi sudiju i u to da je u pitanju nepravda. Ne samo on već i njegov ded starali su se o tom zemljištu iz najbolje namere, a sada je on zbog toga kriv. On se pita da li je to njegova krivica. U poslednjem iskazu okrivljeni se koristi strategijom podmetanja. On hoće da mu sudija poveruje da će on otići u zatvor ako je kriv, odnosno ako je ovo što je on uradio krivično delo. Njegova namera je da sudija preispita sve argumenta koje mu je on dao, pa ako je briga i staranje o zemljištu krivično delo on je spreman da ide u zatvor.

Nakon ovog dela iskaza sudija pokušava da se uključi u razgovor, međutim okrivljeni mu ne dozvoljava, držeći i dalje svoj red govorenja.

Nakon toga sudija se ipak uključuje u razgovor postavljajući mu pitanje o tome da li on ima potvrdu o vlasništvu zemljišta.

*Nemam nikakvu potvrdu.
.. Ali imam hiljadu svedoka .. da je to moj *ded* posadio.*

Pošto je morao da prizna da ni on niti njegov otac nisu vlasnici zemljišta, okrivljeni već sledećim iskazom nalazi opravdanje za izvršeno krivično delo koje mu se stavlja na teret.

Sudija mu ponovo postavlja isto pitanje na koje okrivljeni odgovara:

*Nemam.
.. Ne samo ja nego nas ima jedno trideset porodica, domaćinstava, .. koji
to isto će vam doći ovde.*

Drugim iskazom okrivljeni pravi digresiju da bi poveo razgovor u pravcu u kojem to njemu odgovara.

Sudija ostaje uporan i ponavlja pitanje na koje okrivljeni odgovara:

=====

Pa zato što smo mi zasadili

Ja se pozivam na to.

Mi smo zasadili, mi smo gajili mi smo čuvali, čuvali to, svak naspram svog.

*Niko nije to moglo da odstrani od komšije .. niti ja komšijino ni komšija moje
 .. Nego smo mi to gajili preko sedamdeset godina,
 to decidno tvrdim u ovom domu.
 .. i imam svedoka koliko hoćete
 Ako treba da ih pozovem ovde pedeset, pedeset će doći da posvedoči
 .. da je moj ded,
 ima ljudi koji imaju osamdeset-devedeset godina, koji će to posvedočiti
 da je moj to ded zasadio, odgajio
 I došlo vreme eto da ga ja odsečem.*

Okrivljeni se dakle poziva na činjenicu da su se on i njegove komšije starale oko zemljišta što je za njega dovoljan razlog da im zemljište i pripadne, kao i ono što je posejano na zemljištu. Na taj način okrivljeni se opravdava. On navodi argumente kojima želi i sudiju da ubedi u ispravnost svojih postupaka. To pojačava sledećom tvrdnjom:

to decidno tvrdim u ovom domu.

Ova tvrdnja treba da pokaže sudiji da su argumenti koje je on izneo jasni i nedvosmisleni, ali i pouzdani, jer on nikada ne bi lagao u sudu – "domu pravde". Intenzitet ove tvrdnje i onoga što ona nosi svojim značenjem okrivljeni pojačava sledećom tvrdnjom, kojom se poziva na svedoke, i to na svedoke od osamdeset- devedeset godina, koji zna-ju šta se dešavalo i koji ne lažu. Na taj način okrivljeni se opavdava.

ZAKLJUČAK:

Okrivljeni svojom izjavom sebi želi da obezbedi što bolji položaj u toku istražnog postupka. Strategije kojima se služi su sledeće:

Preuzimanje reda govorenja, monološka forma izlaganja, držanje reda govorenja, retoričnost izlaganja, afektivnost, nizanje argumenata, digresije, opravdavanje, protivop-
 tužba, skretanje pažnje sa bitnih stvari na nebitne, strategija podmetanja, izbegavanje odgovora, pozivanje na svedoke.

OSNOVNI PODACI O ISTRAŽNOM POSTUPKU 3

Situacija: U kancelariji istražnog sudije prisutni su okrivljeni, zapisničarka i sudi-
 ja. Govornici tokom razgovora sede.

Govornici: Sudija (S), muškarac, srednjih godina, visoka stručna sprema; okri-
 vljeni (O), muškarac, 44 godine star, visoka stručna sprema, zapisničarka (Z),
 žena srednjih godina, srednja stručna sprema. Okrivljeni ne zna da se istražni postupak
 snima.

Mesto i vreme snimanja: Šabac, 1998. godine.

TRANSKRIPT⁴ ISTRAŽNOG POSTUPKA 3

- Z. Kako se zovete?
 O. Kovačević Žarko.
 Z. ..n Nadimak je l imate?
 O. Nemam.
 Z. .. Ime oca?
 O. Ognjen.
 Z. .. Majke?
 O. .. Milana.
 Z. Devojačko prezime .. majke?
 O. .. Jeftanović.
 Z. ... Gde ste rođeni?
 O. .. U Šapcu.
 Z. ... Gde živite?
 O. U Mrđenovcu.
 Z. .. Datum rođenja?
 O. Deseti drugi pedest pete, hiljadu devetsto pedest pete.
 Z. ... Zanimanje vaše.
 O. Ekonomista *bez* posla.
 Z. ... Jeste li oženjeni?
 O. .. Bio oženjen i nisam .. sada.
 Z. Razvedeni?
 O. Da.
 Z. .. Imate li dece?
 O. Ne.
 Z. ... Koju školu ste završili?
 O. .. Srednju ekonomsku i ekonomski fakultet.
 Z. ... Vojsku jeste služil?
 O. Da.
 Z. .. Koje godine i gde?
 O. Osamdes prve, Pula.
 Z. ... Šta imate od imovine?
 O. Pa ja nemam ništa, .. to se na mom ocu vodi.
 Z. ... Da li ste osuđivani?
 O. Ne.
 Z. ... Da li se protiv vas vodi neki postupak osim ovog?
 O. Ne. ... Ovo je prvi put da dobijem poziv, uopšte.
 S. .. Kriterij broj sedamsto trideset šest kroz devedeset i osam .. od jedanajstog dvanajstog hiljadu devetsto devedeset i osme.
 ... Upozoren .. da je dužan odazvati se pozivu suda .. odmah saopštiti svaku promenu adrese .. ili nameru da se promeni boravište .. i poučen o pravu na odbranu ... okrivljeni izjavljujuje .. da je razumeo koje mu se krivično delo stavlja na teret .. i da će odbranu izneti bez prisustva branioca.

⁴ Transkripcija je urađena prema S. Savić i V. Polovina (1989).

Nakon toga izjavljuje.

.. Vama se na teret stavlja izvršenje krivičnog dela šumska krađa .. zbog toga što ste prema navodima u ovoj krivičnoj prijavi .. negde oko petnajstog septembra hiljadu devedeset osme godine blizu stotog kilometra u mestu Mrđenovac .. posekli jedno drvo jan .. i jedno drvo brest.

O. **Da.**

S. Vlasništvo vodoprivrednog preduzeća "Sava". Recite vi sada šta imate.

=====

O.

Ako mogu ja da dam izjavu,

Ako mogu ja da dam izjavu

.. i ako će to da usliši ovaj Dom,

.. to se sve prvo, pre svega vodi se na mom ocu,

što se moj deda/

=====

S. Šta se vodi/ šta se vodi na vašem ocu?

O. **Kompletan taj posed i taj jan i te/**

S. To zemljište gde je posećeno?

O. **Jeste.**

S. Dobro.

O. **To se vodi,**

ja to znam.

To su došli iz SUP-a,

prijavljen sam da navodno nije to naše,

međutim to je moj *ded* .. moj rođeni ded, koji je devedeset druge godine zasadio

.. i ne samo moj ded,.. nego ima kompletna jedna familija, dve familije ustvari,

koje su s/ kultivisali to zemljište ispred svojih parcela radi konfiguracije *tla*

.. i tu ne p/ .. ê tvrdim odgovorno i decidno .. u ovom sudu tvrdim odgovorno,

da preko šezdeset, možda i sedamdeset godina mi to kultiviramo, mi zasadjemo, mi sećemo.

.. Svi ti janjevi, bagrenje .. ja nisam samo taj janj i brest za šta sam prjavljen, ja to godinama sećem .. ne ja nego moj otac i moje to domaćinstvo, .. sećemo ono što je za seću.

.. I: u zadnjih pet godina je se odjednom pojavila vodna zajednica, vodna,

ja ne znam kako ste vi to rekli, ja ne znam kako se oni zovu,

oni su se pojavili da je to njihovo

.. ja sam čak i njihovom direktoru, .. bilo je tu intervencija .. ne samo od mene, kada ja to nisam ni odsekao, nego pre toga sam sekao.

Ja nisam samo ta drva odsekao .. nego je i moj ded sekao, moj otac sekao, .. nisu to/ Odjednom se pojavljuju oni .. da je to njihovo.

.. A ja bih želeo iz ovog suda, iz ovog doma .. da dođu i da provere sve činjenično stanje.

Mi da to nismo održavali i kultivisali, verujte mi da bi ta parcela koja se sada vodi na mome ocu .. da je jednostavno n/ jednostavno te parcele bi nestalo.

Da tu nema odbrambenog nasipa .. tu nema ništa.

Mi smo to da bi sačuvali .. od erozije tla, da bi sačuvali, mi smo tu zasadili i kultivisali, ne samo ja, nego kompletan taj deo do ušća do nasipa koji postoji, al je to: u dužini od jedno dva kilometra, mi smo sami zaštićivali i kultivisali .. zaštitu svojih parcela,

.. ne ono da bi mi nešto uzurpirali .. i da bi mi nešto tu koristili.

Čujte, da vam iskreno kažem,

ja imam preko hektar i po šume.

.. Ako je meni stalo .. da živim ja od toga što tu ima par janjeva .. od par bagrema koji smo zasadili moj ded, ne ja, moj ded je zasadio da bi sačuvao svoju parcelu smatrajući da smo mi to gajili, da smo mi to kultivisali, taj prostor .. od obale Save do svoje parcele

.. da smo zato okrivljeni,

.. ja snosim sve sankcije i ako treba u zatvor, u zatvor

.. ali platiti/

S. Da vas pitam samo/

=====

O. Dozvolite samo,

O. dozvolite samo/

S. da vas pitam samo

.. je li imate vi potvrdu o vlasništvu?

O. Nemam nikakvu potvrdu.

.. Ali imam hiljadu svedoka .. da je to moj *ded* posadio.

S. Ne ne, ne nad na: tim stablima, nego ta parcela .. da je vlasništvo vašeg oca.

=====

O.

Nemam.

Nemam.

O. Nemam.

.. Ne samo ja .. nego nas ima jedno trideset porodica, domaćinstava, .. koji to isto će vam doći ovde.

S. A po osnovu čega je to posed .. vašeg oca?

=====

O.

Pa zato što smo mi zasadili

ja se pozivam na to.

Mi smo zasadili, mi smo gajili, mi smo čuvali, čuvali to, svak naspram svog.

Niko nije to mogao da odstrani od komšije .. niti ja komšijino ni komšija moje

.. Nego smo mi to gajili preko sedamdeset godina,

to decidno tvrdim u ovom domu.

.. I imam svedoka koliko hoćete.

Ako treba da ih pozovem ovde pedeset, pedeset će doći da posvedoči

.. da je to moj ded,

ima ljudi koji imaju osamdeset-devedeset godina, koji će to posvedočiti

da je to moj ded zasadio, odgajio

i došlo vreme eto da ga ja odsečem.

S. .. Negde u septembru hiljadu devetsto devedeset osme godine, .. ja sam poseo kao jedno stablo janja i jedno stablo/ (prekid snimka)

O. Dobro oni tako zovu .. vodna zajednica, koje pripada vodnoj zajednici, ja ne znam kako ćete vi to u naslovu staviti.

(O. predlaže svedoke koji će posvedočiti njegov iskaz, i koji su u istoj situaciji.)

Stojković Boško, Kovačević Milivoj ... (Zapisničarka kuca tekst)

Ako treba i *pedeset*

S. Kažite, ovaj Boško nije vam familija, a ovaj Kovačević?

- O. Kovačević jeste .. ê sticaj okolnosti je/
 S. Neko ko vam nije u .. s kim niste u srodstvu.
 O. Pa recimo, mogu da predložim .. Bošković .. Bošković .. Bula.
 S. Ime .. pravo.
 O. .. Ne znam kako mu je pravo ime, samo znam nadimak. .. Ili mogu Papjanov
 Mileta
 S. Možete promeniti. .. Adresa je svima samo Mrdenovac, je l?
 O. Samo Mrdenovac, da.
 S. Dobro.
 O. Ti ljudi dolazili ovde .. i oni su isto proganjani.
 .. Odsekli su isto od svoga što su
 njihovi preci to kultivisali, gajili, oni su isto odsekli,
 zato to baš njihova imena i navodim.
 ... Samo malo, ne znam da li to ulazi u ovaj predmet,
 ja sam bio i .. i kod ovih u toj vodnoj zajednici, kako ste vi rekli "Sava",
 .. i rekao sam im,
 molim vas, ja jesam odseko,
 snosiću sve, ako vi tvrdite da je to vaše,
 .. oni su meni procenili taj janj na .. devetsto trideset i .. šest dinara,
 da ja to platim.
 Ja sam to odbio,
 reko sam da oni to odvuku,
 .. što sam ja dovukao, znači prisvojio to stablo, i dovukao i taj brest,
 međutim oni ni do dan danas se nisu pojavili. .. Da odvuku, i taj *janj*/
 =====
 S. Odnosno,
 da su vam oduzeli ta .. dva stabla, da su ostavili na čuvanje xxx
 O. Pa da. .. Nisam znao. Ja sam počeo to ... Da li treba to i da kažem ili?
 S. Nema veze.

ЛЕКСИКА НАРОДНИХ ВЕРОВАЊА У РЕЧНИКУ МАТИЦЕ СРПСКЕ*

*Рађено под руководством
доц. др Љиљане Недељков*

САЖЕТАК

У овом раду анализира се лексика народних веровања у Речнику Матице српске. Лексички материјал сакупљен је из прве четири књиге Речника од слова б до слова џ. Циљ овог рада је да прикаже лексикографску и семантичку обраду лексема које се односе на народна веровања.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: квалификатор празн., лексика народних веровања, лексикографија

УВОД

Лексички материјал за корпус овога рада сакупљен је из прве четири књиге Речника Матице српске заснованог на лексичкој грађи из дела објављених у деветнаестом и двадесетом веку, писаних српскохрватским језиком.

Када погледамо изворе који су послужили за екскерпцију лексичке грађе, запажамо да је доста примера узето из Вуковог Рјечника, заснованог на лексици српских народних умотворина. Већина књижевних дела из деветнаестог века приказује традиционални начин живота. Хтела сам да видим колико је лексика која се односи на народна веровања заступљена у РМС.

На самом почетку сакупљања лексичке грађе за овај рад, прочитала сам Предговор Речника како бих се упутила у коришћење речничког корпуса. Прегледала сам списак техничких скраћеница које се користе у Речнику. Пронашла сам квалификатор¹ **празн.** (празноверје) који се односи на област

* Ово је скраћена верзија дипломског рада одбрањеног у 2002. години на Одсеку за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду. Захваљујем се менторки доц. др Љиљани Недељков на помоћи приликом израде овога рада. Такође се захваљујем на корисним сугестијама проф. др Љубинку Раденковићу и асист. мр Душанки Вујовић који су били чланови комисије.

– Техничко објашњење: италиком су штампане лексеме које су у корпусу овога рада; болдом – квалификатори; нормалом – значења лексеме и примери (цитат аутора који је наведен уз лексему као и скраћеница аутора)

¹ Користила сам термин квалификатор како га користи Стана Ристић у раду "Лексичке јединице као носиоци стилске информације".

којом се бави овај рад. Лексема *йразноверје* дефинише се као – веровање у деловање натприродних сила и у натприродну моћ ствари. Област значења коју покрива лексема *йразноверје* је веома широка, а означена је само једним квалификатором. Мислила сам да ће народна веровања, народни обичаји бити посебно означени, с обзиром на њихов број и значај у нашем народу. У делу Предговора у којем се објашњавају речи које су ушле у корпус Речника (на пример стручни термини, дијалекатске речи, стране речи...) не помињу се речи које се односе на народна веровања. Да бих што прецизније изабрала лексеме за корпус овога рада, читала сам сваку лексему, њено значење, затим пример уз њу како бих видела да ли лексема има везе са народним веровањима. Било је потребно ишчитати и све изведенице ексцерпираних лексеми. Сакупила сам грађу коју чине лексеме којима је заједничко то што се односе на народна веровања. Лексеме које су одабране за анализу, различито су лексикографски обрађене у Речнику. Поделила сам лексеме на три групе.

У прву групу сврстала сам лексеме које:

– имају квалификатор **празн.** уз дефиницију

а. квалификатор се налази иза саме лексеме (пр. *Баук* м **празн.**)

б. квалификатор се налази само уз одређено значење неке лексеме (пр. *Грабаницјаи* м 1.**празн.**)

в. квалификатор се налази уз неки фразеолошки израз (изр.) дат у оквиру значења лексеме (пр. *Мейнуи* Изр. метнути воду **празн.**)

– које су изведене од лексеми са квалификатором **празн.** (ако се односе на народна веровања)

– које имају друге квалификаторе (**бот. етн. покр. тур.**) а односе се на народна веровања

У другој групи налазе се лексеме које се по дефиницији односе на народна веровања.

У трећој групи се налазе лексеме које имају синтагму "по народном веровању" уз дефиницију.

Квалификатор се налази уз основну лексему. У Предговору РМС пише да је основна лексема "реч која има описну дефиницију, а секундарна реч се обично у дефиницији наслања на главну реч". Уз основну лексему (према Предговору РМС она која има описну дефиницију) исписивала сам и њене изведенице ако се односе на народна веровања. Код неких лексеми су уврштене само основне лексеме у корпус овог рада иако имају изведенице, јер изведенице по мом мишљењу нису у вези са темом рада. Тако је лексема *баук* – замишљено зло биће којим се плаше деца, страшило, наведена без изведеница. Њене изведенице су лексеме *баукати* и *баукнути*. Оне се не односе на народна веровања.

Ексцерпирала сам оно значење лексеме које се односи на народна веровања, када сам састављала корпус овога рада. Тако се код лексеме *вароваи* наводи значење под бројем 2. Код неких лексеми оквиру једне одреднице налазимо више значења исте лексеме: *дух* 4а. **празн.** и **мит.** под 4б. сабласт, привиђење, под Изр. зао дух.

У Предговору се за начин обраде вишечланих лексема каже да "термини састављени од придева и именица, ако им значење нема везе са именицом, обрађени су као посебне лексеме по азбучном реду према придеву. Ако придев у називу ближе одређује именицу и подврсту онога што значи именица, такви су називи обично уношени као изрази уз именицу." (Предговор, 11) Једина вишечлана лексема обрађена као одредница је *врзино коло*. Остале лексеме обрађене су различито у оквиру именице (*боб* – бацати боб), глагола (*гасити* – гасити угљевље), придева (*жив* – жива вода).

Како бих што боље обрадила лексеме које се налазе у овом корпусу, прочитала сам одређену литературу која се односи на народна веровања. Занимљиве податке нашла сам у књизи Милана Т. Вуковића "Народни обичаји, веровања и пословице код Срба" где сам прочитала доста о враџбинама, бајањима и мађијама. О бајању сам се такође информисала кроз дело Љубинка Раденковића "Народна бајања код Јужних Словена." Аутор Бојан Јовановић у књизи "Дух паганског наслеђа у српској традиционалној култури" веома занимљиво пише о натприродним силама. Натприродно Бојан Јовановић квалификује као "разумски недовољно јасне појаве везане за митску равнана која подразумева и одређену магијско-религијску стратегију у комуникацији са ентитетима те реалности." (Јовановић, 2000:181).

На основу прочитане литературе проширила сам своја знања о народним веровањима и обичајима. Народне обичаје прате и мистичне радње које човек чини верујући да ће тако имати какве користи, да ће заштитити здравље, повећати пород, призвати кишу, разбити облаке, излечити болести или пак напакостити коме.

Прва група

Лексеме са квалификатором празн. и лексеме изведене од њих

По ономе што означавају, лексеме у овој групи можемо поделити на:

- бића из народних веровања: *баук, вампир, вампирица, ведођоња, вештац, вештица, враџ, вражица, врађољица, ѓрабанџијаш, дрекало, зао дух, здувач, здухач, змај, змајевица, змајић, коњобарка*
- магијске радње: *врачајти, врачити, врачарија*
- особе које се баве магијским радњама: *врач, врачар, врачара, врачарица, врачарка*
- имати натприродну моћ: *вампиризам, ведођоњство, врађовајти*
- деловати магијом: *мешинути воду*
- страдање од натприродних сила: *нађазити вилинско коло, нађазити*
- биљке са магијском моћи: *мандраџора*
- вода која има магијску моћ: *жива вода*

Највише лексема односи се на бића из народних веровања. Квалификатор *празн.* налазимо најчешће уз те лексеме.

Интересантно је погледати које се лексеме јављају са деминутивним и аугментативним суфиксима. Од лексеме *вештица* изведене су лексеме: *вештичештина*, изведена суфиксом *-етина* и *вештичина* изведена суфиксом *-ина*, која има и ознаку пејоративног значења (*Вештичина* ж аугм. и пеј. од

вештиица). Суфикси којима су изведене ове именице, називају се суфиксима субјективне оцене, па самим тим и тако добијене именице називају именице субјективне оцене. (Станојчић, Поповић, Мицић 1989: 136)

Прву групу чине лексеме: *баук, вампир, вампиризам, вампириџи, вампирица, вампиров, вампировати, вампирски, ведођоња, ведођоњство, вештац, вештиица, вештиичији, вештиичин, вештиичина, вештиичји, вешчев, враг, врагали, врагов, враговање, враговати, врагољица, вражић, вражићак, вражићков, вражица, вражији, врач, врачање, врачар, врачара, врачарев, врачарија, врачарин, врачарина, врачарица, врачаричин, врачарка, врачаркин, врачаров, врачарски, врачарство, врачати, врачев, врачевни, врачевски, врачати, врачка, врачолија, враџбина, враџбински, ѓрабанџијаши, ѓрабанџијашки, дрекало, дрекавачки, дух, жива вода, здухач, здувач, змај, змајев, змајевање, змајевати, змајевити, змајевица, змајски, змајић, коњобарка, нагазиџи, вилинско коло, крсник, мейнуџи, воду, нагазиџи*

Друга група

Лексеме које су по дефиницији везане за народна веровања и њихове изведенице

Ова група је најбројнија. Неке од ових лексема имају друге квалификаторе па је потребно добро ишчитати лексеме како бисмо били сигурни да ли се односе на народна веровања.

Према ономе што означавају, лексеме ове групе можемо поделити на:

- бића из народних веровања: *бабарођа, вишка, врагођух, демон, злодих, караконџа, караконџула, крсник, налеџ, несвоменица*
- магијске радње: *баџиџи боб, баџиџи ѓрах, бахориџи, боб, баџиџи карџи, вода забиџиџица, ѓаџиџи, ѓаџање, ѓонџиџи, забјаџи, заварчиваџи, заврачаџи, замаџијаџи, замаџиџиџи, заџираџи, казаџи, маниџи, наврачаџи, обајаџи, обанџиџи, омаџијаџи, оџичиџи, очараџи*
- лица која се баве магијским радњама: *бобара, ѓаџара, ѓаџар, ѓаџарица, ѓонџиџи, ѓонџиџица, маџиџи, маџиџица*
- заштита од злих сила: *божак, бројџица, варовдан*
- место са натприродним дејством: *крсџиџи*
- деловати магијом: *басма, бајање, ѓаџи, ѓаџиња, зачараносџи*

Лексема *бабарије* има значење – празноверице. У контексту лексеме имамо семантичку везу са темом рада. Лексема *бабарије* је синоним лексеме *празноверје*. Израз је архаичан и односи се на радње којима се баве "бабе". "За бабе се у нашим народним веровањима везују пророчке и магијске функције." (Матић, 1976:126)

Лексема *крсџиџи* уз себе нема дефиницију него се упућује на свој синоним, *раскрџије*. Лексема *крсџиџи* нема квалификатор *празн*, али се пример који је наведен уз лексему односи на народна веровања. Према подацима који се могу добити у РМС, корисник Речника могао би помислити да је ово место (крстопуће) где се изводе магијске радње. То јесте једно од значења лексеме *раскрџије* (*раскрџије* = *крстопуће*) али не и једино.

У овој групи налази се лексема *окултизам* која има значење-празноверје које се заснива на веровању у натприродне и тајанствене силе у природи и човеку. Ова дефиниција је слична дефиницији коју има лексема *йразноверје*. Лексема *окултизам* има квалификатор *лат.* и односи се на спиритизам, астрологију и теозофију. Ова лексема је научни термин за празноверје у науци. У Речнику окултизма налазимо да је *окултизам* "проучавање природних феномена схваћених и тумачених нашим хиперпсихичким моћима. У савременој употреби појам окултизма подразумева умећа или поступке који се баве скривеним или тајним силама у природи или космосу, који се не могу измерити или утврдити инструментима савремене науке." (Гаврић, 1988:7) у Речнику окултизма, с обзиром на то да је посебан речник, даје се опширније објашњење (иако само у предговору пошто одредница "окултизам" у речнику не постоји) него у РМС, али су објашњења веома слична.

Сложена лексема *врзино коло* има квалификатор *нар.* и значење – плес, игра вештица. Пример је из Вуковог Рјечника. У књизи Б.Јовановића пише да је у "српској народној традицији констатовано више синонома за зло божанство међу којима је најраспрострањенији ђаво, Сатана, Манон и Верзевул." "Верзевулово коло" односно његов сажетији и познатији синтагматски облик "врзино коло" створен из магијских и метонимијских разлога, припада истој врсти кола која се називају и "ђаволским" или "сатанским" колима посвећеним или у непосредној вези са злим божанствима."

Лексеме које се налазе у другој групи су: *бабарије, бабароџа, басма, бацитаи боб, бацанија, бахориџи, боб, бобара, божак, бројница, варован, варовдан, види йоџане, вишка, вишчеџина, врзино коло, џаџаџи, џаџалац, џаџалачки, џаџалица, џаџаличин, џаџање, џаџаочев, џаџар, џаџара, џаџарев, џаџарин, џаџарина, џаџарица, џаџаричин, џаџаров, џаџарски, џаџарсџиво, џаџња, џаџка, џонейшалац, џонейшалица, џонейшање, џонейџаџи, џрах, демон, демонизам, демонов, демонски, забајаџи, забиџиљив, забиџиџница вода, заварчиџаџи урок, заврачаџи, заклей, замаџијаџи, замаџијавање, замаџијаџаџи, замаџијан, замаџијаносџи, замаџијаџаџи, замаџиџаџи, зао дух, заџис, заџравиџи, заџрављеник, заџрављивање, зачараносџи, зачаравање, зачараџи, зачариваџи, зачариџи, злодух, каџаџи, караконџа, караконџула, карџу баџаџи, књџџа йророчка, крсник, крсџоџуџе, маџ, маџија, маџијски, маџичан, маџија, маџијаџи, маџијски, маџилук, маџиони, маџионица, мандраџора, манџиџка, маџиџа, маџиџанија, маџиџање, маџиџаџи, наврачаџи, налеџ, несџомениџа, обај, обајаџи, обанџијаџи, обенџелучиџи, обенџаџи, окулџан, окулџисџа, окулџисџички, окулџисџиџиџа, омаџијаџи, омаџијаџаџи, оманџаџи, оџичниџи, оџичина, оџичниџиџељ, оџичиџавање, очараџи, очаравање, очараџаџи*

Трећа група

Лексеме са синтагмом "по народном веровању" уз дефиницију

Једна лексема има у дефиницији синтагму "према народном празноверју" (пр. *Бајаџи* 1а.). Глагол *џасиџи* има под Изр. синтагму "у народном сујеверју" (*Гасиџи* Изр. ~ угљевље) а лексема *наџака* синтагму "по празноверном схватању."

Као и код претходне две групе, и лексеме ове групе сам поделила према ономе што означавају:

- бића из народних веровања: *бабице, вукодлак, вукодлачица*
- магијске радње: *бајати, ѓасиџи уљевље*
- лица која се баве магијским радњама: *бајалац, бајалица, бајало, бајар, бајач, бајачица*

Лексема *вешџац* сврстана је у прву групу лексема. Она има квалификатор **празн.** уз дефиницију, али и синтагму "по народном веровању". Исто је и код лексема *вамџир* и *враџ*.

Детаљније о овој тематици можемо читати у делима која се посебно баве овим областима. Љубинко Раденковић пише да је "у Србији најчешћи назив за особу која се бави бајањем- бајалица. Ова реч изведена је од индоевропског корена *bha- са значењем "говорење." Назив вештица долази од корена *ved- са значењем "знати" а врачарица од корена *veg- са значењем "вртети." Бајање је превасходно женска делатност. Када се мушкарци баве бајањем онда они најчешће бају од змијског уједа или, пак, дају записе и магијске формуле." (Раденковић, 1996. 15)

Лексеме које припадају овој групи су следеће: *бабице, бајалац, бајалачки, бајалица, бајало, бајање, бајар, бајач, бајачица, вукодлак, вукодлачина, вукодлачиџи, вукодлачица, вукодлачки, ѓасиџи уљевље, нафака*

Закључак

Циљ мог истраживања био је да прикажем на који начин су обрађене лексеме које се односе на народна веровања у РСМ и да утврдим којим семантичким областима припада ова лексика.

Када се погледа корпус лексема које су ексцерпирани из РСМ, уочава се да највише има лексема које именују бића из народних веровања. Те лексеме најчешће имају квалификатор **празн.** То су, углавном, бића из наших народних веровања: *баук, вамџир, вамџирица, ведоџоња, вешџац, вешџица, враџ, ѓрабанџиџи...*

Има доста и лексема које се односе на магијске радње. Међу њима има лексема које имају развијено деривационо гнездо. Такве су, на пример, лексеме: *џаџиџи (џаџалац, џаџалачки, џаџалица, џаџаличин, џаџање, џаџар, џаџара, џаџарина, џаџарица, џаџарски, џаџарсџиво џаџка, џаџња), бајати (бајалац, бајалачки, бајало, бајање, бајар, бајач, бајачица), врачати (врач, врачаче, врачар, врачара, врачариџа, врачарина, врачарица, врачарка, врачарсџиво, врачџиџи, врачка, врачолиџа, врачбина).* Од основе три лексеме: *џаџиџи, врачати* и *бајати* формиране су лексеме које се односе на магијске радње. Према броју лексема видимо колико је та лексика била у употреби, колико важну улогу су имале магијске радње у нашој народној традицији.

Када су лексеме којима се именују лица која се баве магијским радњама у питању, примећујемо да се чешће жене баве магијом (*бајалица, бајачица, бобара, врачара, врачарица, врачарка, џаџалица, џаџара, џаџарица, карџара, маџионица*). "Како се из обичаја може разабрати, жене су код Срба уоп-

ште обављале низ мађијских радњи, у првом реду ради плодности и заштите поља и стоке." (Кулишић, Петровић, Пантелић 1970:19)

"Суштину старе српске религије сачињавају анимистичка веровања и мађија, и веровања у разна демонска бића и извесни трагови поштовања виших бића или божанстава." (Кулишић, Петровић, Пантелић 1970:16) Лексика која се налази у корпусу рада, а која је ексцерпирана из РМС, потврђује нам то. Бића из народних веровања која се налазе у корпусу су нижа бића. Нисам нашла виша бића у РМС са квалификатором **празн.**, са дефиницијом која би упућивала на виша бића нити са синтагмом "по народном веровању". "Виша бића, односно божанства је хришћанска црква настојала да потисне или да их уведе у оквире своје теолошке концепције. Нижа бића су сачувана кроз народне обичаје и веровања." (Кулишић, Петровић, Пантелић 1970:16)

Ова лексика се односи на пагански, прехришћански начин живота. Народна традиција у основи има паганске корене. "Стара народна религија, поникла из живота и друштва у којем се нужно појавила, продужила је да живи, прилагођавајући се изворима религиозне свести. У тим условима традиција је чувала старе верске представе и обичаје." (Кулишић, Петровић, Пантелић 1970:22) Лексеме које су обрађене у РМС, које се односе на народна веровања, највише су ексцерпирани из Вуковог Рјечника који је заснован на лексици народних умотворина у којима су народна веровања присутна у великој мери.

Разрешење техничких скраћеница

аугм.	аугментатив
бот.	ботаника
грч.	грчки
дем.	деминутив
дијал.	дијалекатски
ек.	екавски
етн.	етнологија, етнографија
ијек.	ијекавски
лат.	латински
покр.	покрајински
празн.	празноверје
тур.	турски
чак.	чакавски

Напомена: скраћенице аутора примера видети у РМС.

ЛЕКСИЧКА ГРАЂА:

БАБАРИЈЕ ж мн. празноверице – Ја сам из принципа проти свима бабаријама.
Маж.Ф

БАБАРОГА и **БАБАРУГА** ж страшна стара жена којом плаше малу децу. – Плаши нас бабарогама којих конкретно нема. Дав.

БАБИЦЕ ж мн. **покр.** зли дуси који по народном веровању при порођају море малу децу. – У срезу бољевачком против бабица (порођајних демона) меће се детету под главу нож. Борђ.

БАЈАЛАЦ м в. **БАЈАЛИЦА**(1)

БАЈАЛАЧКИ који се односи на бајаоце. – Пророкује ми с бајалачким фатализмом... Петр. В.

БАЈАЛИЦА ж и м 1. особа која баје – Шта бајете као бајалице или бабе кад у боб врачају? Њег. 2. празноверице 3. басма

БАЈАЛАЧКИ, а,о који се односи на бајалицу.

БАЈАЛО м в. бајалица

БАЈАЊЕ с гл.им од бајати

БАЈАР-ара и **БАЈАРИЦА** ж в. **БАЈАЛИЦА**

БАЈАТИ-јем несврш. **тур.** 1а према народном празноверју, говорењем тајанствених речи и обављањем неких радњи отклањати или наносити на кога болести, уроке и друге невоље. – Она је знала дивно бајати и бајањем лечити сваку болест. Бор. б причати, мумлати, в пр. уз бајалица (1)

БАЈАЧ, ача м бајалица, онај који баје. Вук Рј.

БАЈАЧИЦА ж она која баје, жена бајалица

БАСМА ж речи које се говоре при бајању, бајалачка формула. – Нико га [благ] ископати не може, јер не зна басму којом је омађијана. Чипл. Знао је "басму" од змија. Ћоп.

БАЦИТИ, бацим (аор. бацих, 2.3.л баци) и бацити Изр. ~ Боб ,врачати гатати, гледајући у (бачени) боб, ~ карте врачати гледајући у карте

БАУК м **празн.** замишљено зло биће којим се плаше деца, страшило. – Њихова племена немају баука ни ноћних страшила. Нен. Љ

БАХОРИТИ, -им несврш. чарати, врачати. Вук Рј.

БАЦАНИЈА ж враџбина, чини, лаж, измишљотина. – алага му баца бацанију. НПХ

БОБ м бот. Изр. Бацати (коме) врачати

БОБАРА ж 1.гатара (у боб), врачара – ...узалуд питат бобаре: од чије ли ћу шешане погинути? Јакш.

БОЖАК, бошка м врста амајлије. – На врату скупочјен низ бисера... на којем је под грлом висео "божак", златни урес налик медаљону. Новак.

БРОЈНИЦА ж 2.етн. Речи против урока, исп. басма. – Ја знам бројницу против... змија. Циј.

ВАМПИР, -ира м 1.а. **празн.** по народном веровању мртвац који ноћу устаје из гроба, дави људе и сише им крв. Гледа вас као вампира. Сек. Говорили су ... да је просјакиња већ одавно мртва и да се претворила у вампира који му сише снагу. Наз.

ВАМПИРИЗАМ, -зма м веровање у вампире. – Појавише се виле, вилењаци, вјештице, вукодлаци, сатанизам и вампиризам. Уј.

ВАМПИРИТИ, вампирим несврш. Појављивљти се као. – Глоговина старца смири, па сад више не вампири. Змај. ~ се претварати у вампира. – Кад пукне лопата над главом, вампири се колико ти воља, опет се не диже из гроба. Шапч.

ВАМПИРИЦА ж **празн.** Жена вампир. – Ви сте, госпођице... гора од вампирице,... Шен.

ВАМПИРОВ, а,о Који припада вампиру

ВАМПИРОВАТИ, -рујем несврш. Бити вампир, деловати као вампир. – Еј Сава Савановићу, деведесет година вампирујеш и не оста без вечере као вечерас. Глиш.

ВАМПИРСКИ -а,о који се односи на вампире: ~ поглед.

ВАМПИРСКИ прил Као вампир, на начин вампира. – Челичан се зуб задре и проби је вампирски кроз ребра и плућа према срцу. Магош.

ВАРОВАН, -овна,о За које се везује неко веровање, који се празнује, светкује: варовни дани. – Зачетак тога друговања прима пресјај опасивања младог јунака варовним мачем. Сур.

ВАРОВАЊЕ с гл.им од **ВАРОВАТИ** (СЕ)

ВАРОВАТИ, -рујем несврш. 2. празновети, не радити у неке радне дане због празноверја.

ВАРОВДАН м варовни дан. – Понедељак добар дан, а уторак варовдан. НП Вук.

ВЕДОГОЊА, ијек. **ВЈЕДОГОЊА**, м **празн**. Дух видовитог човека који напушта тело и појављује се за време олује, чини зло људима и бори се са другим духовима да би бранио своје место. – Свуда једно исто, свуда као да су здухачи и вједогоње и суташили. Ћур.

ВЕДОГОЊСТВО, ијек. **ВЈЕДОГОЊСТВО**, особина вједогоња. – Самотник и пустахија... оба је мучило неко вједогоњство, које једног напути у виловњаке, а другог у разбојнике. Павл.

ВЕШТАЦ, **ВЕШЦА**, ијек. **ВЈЕШТАЦ** м **празн**. Човек натприродне моћи који уз помоћ злих духова чини људима зло, злодух, здухаћ. – Лако може бити да је вјештац па сад се јавља као лептир. Не спава ми се... Целу ноћ дреждим као вештац. Ћос. Д.

ВЕШТИЦА, ијек. **ВЈЕШТИЦА** ж 1. Жена која по наредном веровању има моћ да може људима наносити зло. Тужит ће те да си вјештица и спалити у подруму гричком. Шен.

ВЕШТИЧЕТИНА, ијек. **ВЈЕШТИЧЕТИНА** 2. аугм. и пеј. од **ВЕШТИЦА**

ВЕШТИЧИЈИ, -а, е ијек. вјештичији=вештичији који се односи на вештице

ВЕШТИЧИН, -а, о ијек. **ВЈЕШТИЧИН** који припада вештици

ВЕШТИЧИНА, ијек. **ВЈЕШТИЧИНА** ж аугм. и пеј. од **ВЕШТИЦА**. – Ово ти је опет... губава вештичина. Мисли да ће се и вечерас мукте опити. Мат.

ВЕШТИЧЈИ, -а, о ијек. **ВЈЕШТИЧЈИ**=**ВЕШТИЧИЈИ**

ВЕШЧЕВ, -а, о ијек. **ВЈЕШЧЕВ** Који припада вешцу.

ВИД³ ж покр. Само у изразу: Погане види урок, чини. – Ово није ништа до погане види. Павл.

ВИШКА ж чак. в. **ВЕШТИЦА**. – Ајде, вишко, одатле! Новак.

ВИШЧЕТИНА ж чак. аугм. од **вишка**. – А шта ти мумљаш? Вишчетино! Новак.

ВРАГ м (мн. **ВРАГОВИ** и **ВРАЗИ**, ген. **ВРАГОВА** и **ВРАГОВА**) 1. **празн**. по народном веровању натприродно биће које је оличење зла, ђаво, сотона. – Све ће враг однети. Ћип.

ВРАГАЛИ прид. непром. в **ВРАЖИЈИ**. – А ти продај дора од мејдана... и прођи врагали Удбине. НП Вук.

ВРАГОВ, -а, о који припада врагу.

ВРАГОВАЊЕ с гл.им. од **ВРАГОВАТИ**

ВРАГОВАТИ, **ВРАГУЈЕМ** Понашати се као враг.

ВРАГОДУХ м особа опседнута злим духом. – Из онаквог врагодуха... кишица ромори. Божић.

ВРАЖИЈИ и **ВРАЖЈИ**, 1. Који се односи на врагове. – Вражје племе позоба народе. Њег.

ВРАЖИЋ, -а и **ВРАЖИЋ**, -ића м а.дем од **ВРАГ**. – Чиграст стас,... прави вражић. Божић.

ВРАЖИЋАК, -ћка м а.дем. од **ВРАЖИЋ**. – Ушао је ...неки вражићак и у Имбру Футаца. Кол.

ВРАЖИЋКОВ, -а, о Који припада вражићку

ВРАЖИЦА ж Женска особа враг. – Скочи... чета мушких и женских врагова и вражица. Шен.

ВРАЖЈИ и **ВРАЖЈИ**, -а, е= **ВРАЖИЈИ**.

ВРАТОЛОМ м 3. **празн**. име измишљене траве која је служила за бајање. – Отидне баба у брда и долине и набере костолома и вратолома. Ђорђ.

ВРАЧ, **ВРАЧА** м 1. **ВРАЧАР** а.нар. Лекар, лечник; онај који лечи народним лековима уз враџбине. – Кад на вас дође какова болест треба звати врача, јел? Шен. б)

Онај који врачањем погађа прошлост и погађа будућност; исп. гатар, гаталац. – Никакав занат није кориснији међу простадијом и незналицама као што је врача. Љуб. 2. Онај који се стара о кулtnим обредима, свештеник примитивних религија; чаробњак, вештац, маг. [Ескимима] верују у чудовишта и зле духове на које могу утицати само њихови врачевци. Пер. М.

ВРАЧАЊЕ с. гл.им од **ВРАЧАТИ**

ВРАЧАР, -ара м=**ВРАЧ** (1) – Долазише врачари и доносише биље свакојако те видаху ране. Јакш. Ђ. Као добар врачар свакој је (дами) погодио. Игњ.

ВРАЧАРА ж=**ВРАЧАРИЦА** Она која врача; исп. гатара. – Нема онако врачаре и траваре у целом округу. Ранк. Открива душу као врачара животну црту човјека на длану. Матош. Једна врачара гледала ми у карте. Јак.

ВРАЧАРЕВ, -а, о = **ВРАЧАРОВ** Који припада врачару.

ВРАЧАРИЈА ж (обично мн.) = **ВРАЏБИНА** а) Поступак онога који врача, бајање, чарање, гатање. – Зашто се она још, млада, бацила на врачарије које је примала од своје баке? б) Речи и предмети којима се служи онај који врача. – Не помажу више ни врачарије нити ништа друго. Ђоп.

ВРАЧАРИН, -а, о Који припада врачари.

ВРАЧАРИНА ж Плата или наплата за врачање; исп. гатарина. Вук Рј.

ВРАЧАРИЦА ж = **ВРАЧАРА** – Врачарица... баци и трећи угљенчић који тако поста- ну црчећи. Шапч. Мачић скот, избачено недоношче вјештице или врачарице. Бег.

ВРАЧАРИЧИН, -а, о Који припада врачарици.

ВРАЧАРКА ж в. **ВРАЧАРА** Р-К Реч.

ВРАЧАРКИН, -а, о Који припада врачарки.

ВРАЧАРОВ, -а, о = **ВРАЧАРЕВ**.

ВРАЧАРСКИ, -а, о Који се односи на врачаре. – Замамљена је... пићем врачарским. Богд.

ВРАЧАРСКИ прил. На врачарски начин. Као врачар

ВРАЧАРСТВО с Врачарска вештина. Бављење врачањем. – Забрањена ... врачарства чиниш. Богд.

ВРАЧАТИ, **ВРАЧАМ** несврш. **празн.** а) Прорицати судбину или будућност (гледајући у длан, у угљен, бацајући карте и сл.), бавити се врачањем, гатањем. – Та циганка врача, пророкује и тумачи нешто нешто. Поп. б) Вршењем неких радњи или говорењем неких речи настојати да се отклони зло или болест, бајати, чарати. – Треба да се врача и скину чини. Вел. Друге су баке врачале бацајући на пут кроз врата сјекире, преврнуте столице и живо угљевље. Гор.

ВРАЧЕВ, -а, о Који припада врачу.

ВРАЧЕВНИ, -а, о Који се односи на врачање. Поштрапи га водицом... и прочита врачевну молитву с пера на перо. Љуб.

ВРАЧЕВСКИ, -а, о Који се односи на врача (1) и врачање: ~ молитва. Вук Рј.

ВРАЧИТИ, **ВРАЧИМ**, несврш. покр. Лечити. – Тако нашу љубав врачци досјетљивљ ујна. Бег.

ВРАЧКА ж **ВРАЧАРИЈА**, **ВРАЏБИНА** – ... Ваљда су уроци и врачке. Иван.

ВРАЧОЛИЈА ж покр. **ВРАЧАРИЈА** – А врачара стара... врачолије спрема. Кош.

ВРАЏБИНА ж (обично мн.) = **ВРАЧАРИЈА**. – Повучем круг и враџбину говори! С-Ц. Нека се не боје враџбина и вила. Стан.

ВРАЏБИНСКИ, -а, о Који се односи на враџбине.

ВРАШКИ, -а, о 1. Који се односи на врагове; враж(и)ји, ђаволски: ~ сила. Чињаше са да је то врашка пећина, склониште злих духова. Лаз. Л.

ВРАШЧИЋ м дем. од **ВРАГ**, **ОБЕСНИК**

ВРЗИНО КОЛО с 1. нар. Плес, игра вештица; место састанка, рочиште вештица и вила. – Приповедаху да неки ђаци кад изуче дванаест школа отиђу... на врзино коло (да доврше сасвијем). Вук Рј.

ВУКОДЛАК м 1. Човек који, по народном веровању, после смрти устаје из гроба, сише крв људима или чини друга недела, вампир. – Људи приповедају да су се на раскршћима у старо доба састајали вилењаци, вјештице, вукодлаци. Брл.

ВУКОДЛАЧИНА м аугм. од ВУКОДЛАК

ВУКОДЛАЧИТИ, -им несврш. Поступати, радити као вукодлак. – Мраком вукодлаци, зором вјетропири. Наз. ~ се Претварати се у вукодлака, постајати вукодлак. Мртвачко трупље кад крене да се вукодлачи... Савије се у кожурицу као буба кад свила. Љуб.

ВУКОДЛАЧИЦА ж Женска особа вукодлак, вештица, вампир. Пак је људски сисала његову крв, као вукодлачица каква. Шен.

ВУКОДЛАЧКИ, -а, о Који припада вукодлацима, који се односи на вукодлаке.

ГАСИТИ, ГАСИМ Изр. ~ угљевље у народном сујевељу, бајати и лечити.

ГАТАЛАЦ, -оца м ГАТАР. – Чубрановић, веселјак и гаталац... нас очара. Кур.

ГАТАЛАЧКИ, -а, о Који се односи на гатаоце. – Била [је] ... апатична на све те гаталачке фразе. Бег.

ГАТАЛИЦА ж 1. = Гатара. Она која гата, врачара, бајалица. – Гаталица... ми у длан казала. Буд. Њих двојица са гаталицом и баба Лујом сачињаваху... неку врсту лијечничког збора. Јурк.

ГАТАЛИЧИН, -а, о Који припада гаталици.

ГАТАЊЕ с гл. им од ГАТАТИ.

ГАТАОЧЕВ, -а, о Који припада гатаоцу.

ГАТАР, -ара м Онај који гата, врач, врачар, пророк, погађач. – Да је био онолики гатар колики је кршћанин католик, слутио би на зло. Вел. Познат [је] као гатар и врач... Откако је обудовио, почео је... да опомиње свет и погађа будућност. Анд. И.

ГАТАРА ж = ГАТАЛИЦА (1). – Дође некаква Циганка гатара. Нед. Не остале хоће не остале бабе гатаре... ал све је узалуд. Мул.

ГАТАРЕВ, -а, о = Гатаров, који припада гатару.

ГАТАРИН, -а, о Који припада гатари.

ГАТАРИНА ж Награда гатари за гатање. Вук Рј.

ГАТАРИЦА ж в. ГАТАРА. Бак. Реч.

ГАТАРИЧИН, -а, о Који припада гатарици.

ГАТАРОВ, -а, о = ГАТАРЕВ.

ГАТАРСКИ, -а, о Који се односи на гатаре и на гатање. Р-К Реч.

ГАТАРСТВО с Занимање, вештина гатара. Бак. Реч.

ГАТАТИ, гатам несврш. 1. а Прорицати, погађати: ~ у плеће. – Стрепећи [су] гатали судбину. Анд. И. Све гатамо: хоће, неће, хоће, неће. Хорв. б) Очекивати, слути. – Кад се на Поштаку згусну облацине, не гатај добро пустој оној Крајини. Буд. 2. ВРАЧАТИ – Гатла баба да није мрза. Н. посл. Вук.

ГАТКА ж г. Врачарска формула, басма. – Понови неколико пута ту гатку док не научиш ... Вес.

ГАТЊА ж ГАТКА (г). – Урадила [је] све што је знала; није одбацила ни баба-Симанину гатњу. Вес.

ГЛЕДАТИ, -ам несврш. 4. Посматрати у циљу гатања, гатати. – Чије ли је ово плеће те га гледаш? Његош. Госпођа Олга... гледа у кавену шалицу. Јел.

ГОНЕТАЛАЦ, -оца м Онај који гонета.

ГОНЕТАЛИЦА ж 1. Жена гонеталац.

ГОНЕТАЊЕ с гл. им од ГОНЕТАТИ.

ГОНЕТАТИ, гонетам (и гонећем) насврш. б) ВРАЧАТИ, ГАТАТИ. – Час се молио Богу... час је гонетао да ће га спасти она карта која му прва допане руке. Крајч. Стј.

ГРАБАНЦИЈАШ, -аша м 1. празн. Ђак који, по народном веровању, после изучених дванаест школа оде у врзино коло, па после с ђаволима и вилама води облаке.

ГРАБАНЦИЈАШКИ, -а, о Који се односи на грабанцијаше.

ГРАХ м **бот.** Изр. ~ Бацати (гледати у) ~ врачати помоћу граха.

ДЕМОН, -она м грч. 1. Зао дух, сотона, сатана. 2. фиг Зао, opak човек, злодух. – Тко је тај демон с даром учењака? Уј.

ДЕМОНИЗАМ, -зма м Веровање у демоне и натприродна бића уопште; демонска својства.

ДЕМОНОВ, -а, о Који припада демону.

ДЕМОНСКИ и **ДЕМОНОВ** -а, -о Који се односи на демоне... – У срцу Кларину пламташе демонски бијес. Шен.

ДИВИНАЦИЈА ж. **лат.** Предвиђање или наслућивање будућих догађаја према снови-ма и појавама у природи, гатање, врачање. – Не разумјеваше његове чудновате дивинације. Матош.

ДРЕКАВАЦ-авца 2. **празн.** Сабласт која ноћу дречи. – ...Он је волео да слуша језовите приче о вампирима, вештицама... вукодлацима и дрекавцима. Скерл.

ДРЕКАВАЧКИ -а, -о Који се односи на дрекавце.

ДРЕКАЛО м **празн.** в. **ДРЕКАВАЦ** (2) – Одједном дрекну нешто у јарузи близу гумна... Подиђоше ме жмарци. Глас исти као оно што причају за дрекала. Дом.

ДУХ, **ДУХА** м (вок. **ДУШЕ**, мн. **ДУСИ** и **ДУХОВИ**) 4а) **мит.** и **празн.** Бестелесно, натприродно биће (добро или зло) које има способност (моћ) да делује у животној природи и човека. – Загрио се са злим дусима што почивају у морској дубини. Нуш. На вечеру није ни ишао... да га не драже... жетелица... испиткујући нас о шумским дусима. Гор. б. Сабласт, привиђења, страшила. – Умјела је духове дозивати. Јонке. Изр. Нечисти ~ ђаво,; зао ~ враг, ђаво.

ЖИВ, **ЖИВА**, **ЖИВО** Изр. ~ Вода 2) **празн.** чудотворна вода која оживљава.

ЗАБАЈАТИ, -ЈЕМ сврш. Зачарати, опчарати, опчинити; опсенити, заварати.

ЗАБИТЉИВ, -а, -о Који предаје забораву, који чини да се што заборави. – Забитљиво велебиље, лек постоји. КН 1959.

ЗАБИТНИЦА ж У изразу: Вода која предаје забораву, која лечи заборавом. – Твоје речи су вода забитница, с којима ћеш заборавити све минуле јаде. Шен.

ЗАВАРЧИВАТИ, -им сврш. **покр.** в. Бајањем зауставити, излечити. – Од онога вечера кад је Живана заварчила урок Лазару, она ју је сматрала за најпапетнију жену. Вес.

ЗАВЕЗ м, **ЗАВЕЗА** ж Изр. Трва од завеза. **нар. празн.** Трва за коју се верује да има моћ да спречава зле зиле. – Бацит ће ... три крижића од глогова трна и клупко трве од завеза. Тур.

ЗАВРАЧАТИ, и **ЗАВРАЧИТИ**, **ЗАВРАЧИМ** сврш. Извршити врачање, зачарати, урећи.

ЗАКЛЕТ, -а, -о 2. Уклет, зачаран. - Узела је Јанка описивати, дакако у таквом лику да је више изгледао као... заклети кнежевић, неголи као људско чељаде. Бал.

ЗАМАГИЈАТИ, -ам сврш. = **ЗАМАЋИЈАТИ**, **ОБУЗЕТИ**, **ОПЧИНИТИ**, **ОПЧИНИТИ МАГИЈОМ**, **БАЦИТИ МАЋИЈЕ** (НА КОГА). – Зачарана, замагијана, фасцинирана – није осим њега ништа видјела. Цар Е.

ЗАМАЋИЈАВАЊЕ с гл. им. од **ЗАМАЋИЈАВАТИ**.

ЗАМАЋИЈАВАТИ, – ијавам несврш. и уч. према **ЗАМАЋИЈАТИ**

ЗАМАЋИЈАН, -а, -о зачаран. – Као замађијан змај из гатке, збацује своју кошуљицу. Прод.

ЗАМАЋИЈАНОСТ, -ОСТИ ж Стање онога који је замађијан.

ЗАМАЋИЈАВАТИ, -ам сврш. = **ЗАМАГИЈАВАТИ**. – Маркиза поезијом и причањем замађијам. Њег. Замађијала га је! – била је начисто попадаја. Лоп.

ЗАМАШТАТИ, -ам сврш. **ЗАЧАРАТИ**, **ОПЧИНИТИ**, **ЗАНЕТИ**, **ЗАБАВИТИ**. – То не може бит' истина, Драшко, него су ти очи замаштали. Њег. Но не сврши, тако је замашта његов сметен... поглед. Матош.

ЗАО, **ЗЛА**, **ЗЛО** супр. добар. изр. ~ дух (нечега) онај који изазива, проузрокује зло.

- ЗАПИС** м 2. Окултно дрво с урезаним крстом код кога се окупљају крстоноше. – Крстоноше застају код записа, попа и Обрад отпевају што следује и... и крећу даље. Ранк. 3. Празне на хартији, папиру исписане речи или формуле којима примитиван свет приписује чудотворну моћ; исп. хамалија. – То [је] запис који дијете носи под пазухом да би се сачувало од дубоке воде и урокљива ока. Бан. Одмах се смирила кад ју је фра Анте позвао к себи и дао неке записе. Шимун.
- ЗАТРАВИТИ**, **ЗАТРАВИМ** сврш. 1. Опчарати, опчинити, омађијати. – Ти ме својом љепотом затрави. Хар. је се осјећао само то како га... затрављена држи на мјесту тај странчев поглед. Њоп. 3. Подврћи бајању помоћу струка траве (болесно живинче). Вук Рј.
- ЗАТРАВЉЕНИК**, -ика м Онај који је затрављен, опчињен. – Само луд затрављеник може летјети за таквим фантомом. Шен.
- ЗАТРАВЉИВАЊЕ** с гл. им. од затрављивати (се)
- ЗАЧАРАВАЊЕ** с гл. им. од зачаравати.
- ЗАЧАРАВАТИ**, - аравам несврш. према зачаравати.
- ЗАЧАРАНОСТ**, - ости ж Стање онога који је зачаран, омађијаност; задивљеност. – Што се тиче зачараности мојега господара, бог би га знао шта је истина. Вел.
- ЗАЧАРАВАЊЕ** с гл. им од зачарати. 2 в. зачараност. – Гајде су издизале и уљуљкивале читаву атмосферу песме у неко древно поетично, а ипак однекуд шаљиво-злобно зачарање. Лекс. М.
- ЗАЧАРАТИ**, **ЗАЧАРАМ**, сврш. 1. Опчинити, омађијати, о(п)чарати. – То ми се десило од зачараних бића, којима се не могу осветити. Ве.
- ЗАЧАРИВАТИ**, - арујем несврш. зачаривати. – Вазда новим сјајем зачарује мушка срца! Ков. А.
- ЗАЧАРИТИ**, -им сврш. в **ЗАЧАРАТИ**. – Оплијени ме и зачари богатство и изворна мудрост народних умотворина. Љуб.
- ЗДУВАЧ** в. **ЗДУХАЧ**
- ЗДУХАЧ**, - ача м 1. **празн**. Замишљено биће које доноси или сузбија невреме и град; човек коме се приписује таква моћ, вједогоња. – Вјеровано је да добри јунаци и за живота бивају здухачи, који се бију са здухачима других народа. Мат. Вукодлаци, здухачи и вједогоње по њему [нашем паклу] иду гонећ мале лупеже. Наз.
- ЗЛОДУХ** м 1. Зао дух, демон. – У свему што је... неповољно, виде рад злога духа; злодух шапће да се више видјети нећемо. Ков. А. Мрак се проби ..., као злодух отиште у село. Макс.
- ЗМАЈ**, м 1. **празн**. Крилата неман, чудовиште вретенаста тела; исп. **АЖДАЈА**. – У пећинама је машта људска одвајкада замишљала... да бораве... виле и змајеви, аждаје и вампири. Жуј.
- ЗМАЈЕВ**, -а, -о Који припада змају.
- ЗМАЈЕВАЊЕ** с гл. им. од змајевати.
- ЗМАЈЕВАТИ**, **ЗМАЈУЈЕМ** неврш. Понашати се као змај; радити што и змај. В. пр. уз гл. им. змајевање
- ЗМАЈЕВИТ**, -а, -о Који је као у змаја, силан, снажан. Робови љубавних мрежа подаваху се... њезиним силним змајевитим загрљајима. Ков. А. Огњен јунак, змајевита снага. Фил.
- ЗМАЈЕВИЦА** ж Женски змај, змајева жена. – Тер што била Кадмовица љуба, То шаруља змајевица гуја. Март.
- ЗМАЈЕВСКИ**, -а, -о = **ЗМАЈСКИ** 1. Који се односи на змајеве. – Има овамо један змајевски цар. Н. прип. Вук. Вино је њихово отров змајски. Дан.
- ЗМАЈИЋ** м дем. од змај, млад змај. – Он узимље три мала змајића. НПХ.
- ЗМАЈСКИ** прил. Као змај. – Поред тога блага живи Госпођица. Мирна је,... змајски будна. Андр. И.
- ЗМАЈСКИ**, -а, -о = **ЗМАЈСКИ**. – Смрскана... она змајска глава из које је вода текла. Андр. И.

- КАЗАТИ**, **КАЖЕМ** 4. Прорицати. – Он је само желио да види шта му плећка каже. Март.
- КАРАКОНЦА** и **КАРАКОНЦУЛА** ж **тур.** Вештица, авет, утвара. – Детињства Лалићевих јунака пуна су предсказања, тајни, караконци. Нин. 1960. Дечак се није плашио мрака ни караконцула које у глуво доба јашу људе. Ћос. Д.
- КАРТА** ж (ген. мн. **КАРАТА**) Изр. Бацати (разметати, разбацивати) карте, гледати (коме) шта у карте, врачати, гатати из карата.
- КАРТАРА** ж Жена која врача, гата помоћу карата; исп. гатара. – [Хоћу да] чујем шта ће ми казати она картара. Вес.
- КЊИГА** ж Изр. на пророка, књиге на пророке нар. пророчка књига, пророчке књиге; сибиланске књиге (у класичној старини према пророчици Сибили); исп. Књиге на пророке; стародавне, староставне **нар.** књиге у којима су описани прошли догађаји и наговештени будући.
- КОЛО** с Изр. Нагазити на вилинско ~ **празн.** Нагазити на сугреб, на чини.
- КОЊОБАРКА** ж **нар. празн.** Вештица која човека с коња обара очима. – Пришт ли је, умор лије... Али му нека коњобарка срце изједа? Јакш. Ђ.
- КРСНИК** м **етн.** Човек који има тајну снагу да људима чини добро и коме по народном веровању не могу да нашкоде зли духови. ЕЛЗ.
- КРСТОПУЋЕ** с **РАСКРШЋЕ** – Бацала [је] три орашка на три крстопућа да млада не рађа. Павл.
- КРУГ** м (лок. **КРУГУ**; мн **КРУГОВИ** ген. **КРУГОВА** и **КРУГОВА**) Изр. **празн.** Простор који се помоћу магијских средстава може учинити неприступачним непријатељским силама.
- МАГ** м **грч.** Свештеник, учитељ, мудрац (код неких старих народа на Истоку); чаробњак, врач. – Навалила је у вагон мистична дружба. Не зна се, јесу ли то маги, комедијаша или пеливани. Крл.
- МАГИЈА** ж **грч.** 1. Тајанствена, натприродна моћ; чаролија, чаробност. – Магија ноћи продужује се и тка нова повјесма. Козарч. 2. Вештина врачања; враџбине, чаролије; исп. **МАЋИЈА** (1) – Глишић је боље но ико обавештен о сељачкој магији. Скерл. Изр. **празн.** Бела ~ призивање небеских сила при врачању црна ~ призивање паклених сила при врачању.
- МАГИЈСКИ**, -а, -о Који се односи на магију, чаробан, чудотворан. – Они [врачеви] ... дају магијске формуле за све служажеве. Петр. М. Дршће тло од магијске јој силе. Наз.
- МАГИЧАН**, -ична, -ично Који има натприродна својства, чаробњачки; магичан. – Магичном управо снагом привлачиле су те очи свакога. Тал. б. Из кога нема излаза, зачаран: ~ круг.
- МАЋИЈА** ж 1. (обично мн) Предмет којим се врача; чини, враџбина. – Ово је неко мени подбацио маџије па немам дјеце. Ђор. 2. В. **МАГИЈА** (1). – Ухватио га страх од тих речи и очију, од маџије која се крије у њима. Вучо.
- МАЋИЈАЊЕ** с гл. им од **МАЋИЈАТИ**.
- МАЋИЈАТИ**, -ам несврш. Састављати маџије, чини; опчињавати, зачаравати. – неке су говориле да је вештица, да уме чинити, врачати, маџијати. Јакш. Ђ.
- МАЋИЈСКИ**, -а, -о Који се односи на маџије, који има моћ маџија: ~ реч.
- МАЋИЈСКИ** прил. Маџијски начин. – Чаробник маџијски ријеч проговори. Наз.
- МАЋИЛУК** м Чини, маџије. – Мијеша она маџилуке тешке. НПК.
- МАЋИОНИ** -а, -о, в. **МАЋИЈСКИ**. – У залогу ја остављам теби мој чаробни прстен маџиони. Ств. 1948.
- МАЋИОНИК** м 1. Чаробњак којим маџијама наноси људима зло. – 1. Чаробњак који маџијама наноси људима зло. – Др Фауст и сви маџионици и врачари мили се да су имали оваквих породичних духова. Ђорђ. 2. в. **МАЋИОНИЧАР**. Р-К Реч.
- МАЋИОНИЦА** ж Женска особа која се бави маџијама, врачара. – Као да је потпис написала дражесна рука какве маџионице. Шапч.

- МАНДРАГОРА** ж **грч. бот.** Врста биљке с кореном који личи на човечју фигуру, којој се приписује чудотворна моћ, *Alrauna Mandragora asaulis*. Сим. Реч.
- МАНТИКА** ж **грч.** Врачарска вештина, врачање, гатање. – С фатализмом стоичким спаја се мантика, прорицање будућности из неких знакова. Баз.
- МАСКОТА** ж **фр. празн.** Оно што доноси срећу или штити од несреће (фигурица, лутка, животињца, и др.), амајлија. – На... опрузи поврх заштитног стакла... плеше ресаста маскота каубоја. Божић.
- МАТЕРИЈАЛИЗАЦИЈА** ж 2. Отеловљење, оваплоћење духова оних који су умрли (по веровању спиритиста, мистичара).
- МАШТА** 2. **покр.** Чаролија, враџбина. – Ви, бабе, вазда нешто чарате и маштом личите. Љуб.
- МАШТАНИЈА** ж 2. Привиђење, утвара; халуцинација. – Такове га маштаније сналазиле највише по ноћи. Шимун.
- МАШТАЊЕ** с гл. им. од **МАШТАТИ** 2. Врачање. – Осврћући се на маштање у Горском вијенцу вјеровало [је] да је Његово то узео из народног предања. Ств. 1948.
- МАШТАТИ** -ам несврш. 2. **покр.** Врачати; исп. машта (2). В. пр. уз гл. им. **МАШТАЊЕ**.
- МЕТНУТИ**, **МЕТНЕМ** сврш. Изр. ~ воду (коме) **празн.** Врачати, гатати. – Одем јуче код Бошњакуже да му метне воду. Она вели да је нагазио. Вес.
- НАВРАЧАТИ**, **НАВРАЧАМ** сврш. Нагазити, бацити враџбине на кога, враџбинама изазивати. – Последица чаролија које сте наврачали ви. Шов. ~ се Заситити се врачања. – Умрла Смиља врачара, наврачала се. Рј. А.
- НАГАЗИТИ**, -им сврш. 5. **фиг. празн.** Стати на неку уврачану ствар која доноси несрећу, награсити, настрадати, награбусити. – Побојијевала [деца] долазио хоџа, правио записе... "Ништа", вели, "него су нагазили". Шуб. "Е, баш човјек не зна где може нагазити!" – сажалевају [га]. Куш.
- НАЛЕТ**² м **тур. покр.** Ђаво, демон, проклетство. Шкаљ.
- НАФАКА** ж **тур.** 1. По празноверном схватању оно што је човеку суђено да поједе у току живота; храна, животне потребе. – Суђено му да још живи... није му још нестало нафаке. Ђор. Зашто и прибиреш нафаку. Кум. 2. Судбина, срећа, воља божја нафака. Шуб.
- НЕСПОМЕНИЦА** ж **нар.** Она коју не треба споменути: вештица, змија. – Кад му казасмо чему смо учвиљени и обатаљени, рећи ће: "Ту ви је ђецу изјела неспоменица". Љуб. Она је ту у нашој кући, неспоменица. Крањч. Стј. Ево жива четири брава, а петог отровала неспоменица. Љуб.
- ОБАЈ** м и **ОБАЈАЊЕ** с неодолјива привлачност, чар; чаролија, мађија. – о, шта би дао да је у гробу, у оном часу пуном обаја. Ант. Какве сам дуге у зору наслутио, читава плава обајања. Уј.
- ОБАЈАТИ**, -јем сврш 1. Извршити над нечим бајање, врачање (ради тобожњег отклањања болести, несреће и сл.) – Опет [врачара] узео руком кружити... Сад сам обајала, – рече. Вес. б. Чаролијама тобоже везати кога за себе, зачарати, опчинити. – Момкова мати приповједа јавно да сам јој сина обајала. Цар. Е.
- ОБАНЂИЈАТИ**, -ам сврш. **покр.** в. Омађијати. – ...Како га обанђија!... Иде,... за њом као слеп. Ранк.
- ОБЕНЂЕЛУЧИТИ**, -им и **ОБЕНЂИЈАТИ**, -ам сврш. Опити бенђелуцима, опојним травама; **фиг.** Омађијати, опчинити. – Обенђулене треба унети у топлу собу. Батут. Ти проспај сванаке бенђије, обенђијај Бисер-бега свога! НПХ. Ако се прочује да је газда Јеврема могла да обенђија једна циганчица, он ће изгубити много од угледа. Анд. И.
- ОБЕНЂАТИ**, -им сврш. в. **ОБЕНЂИЈАТИ**. Вук. Рј.
- ОКУЛТАН**, -тна, -тно **лат.** Празноверје које се заснива на веровању у натприродне и тајанствене силе у природи и човеку (нпр. спиритизам, астрологија, теозофија).

ОКУЛТИСТ(А) Онај који се бави окултизмом.

ОКУЛТИСТИЧКИ, -а, -о Који се односе на окултисте, који је у вези са окултизмом:
~ часопис.

ОКУЛТИСТКИЊА ж Жена окултист(а).

ОМАЋИЈАВАТИ, -ијавам несврш. и уч. према ОМАЋИЈАТИ.

ОМАЋИЈАНОСТ, -ости ж Стање онога који је омађијан.

ОМАЋИЈАТИ, -ам сврш. Опчинити мађијом. – Омађијале [су га] вјештице у Блудној равни. Куш. Као омађијани прваци су послушали и извршили то... наређење. Анд-др. И.

ОМАНЋАТИ и **ОМАНЋИЈАТИ**, -ам сврш. **покр.** в **ОМАЋИЈАТИ**. – Ружне су већ нас оманђале чини. Панд. Као да сам оманђијан. Вес.

ОПЧИНА 2. Оно што опчињава кога. Не знаш шта куршум има опчине. Ранк.

ОПЧИНТЕЉ м Онај који некога опчини или који некога опчињава. – Катарина Ивановна неће на концу одбацити таква опчинитеља какав је Иван Фјодоровић. Л-К.

ОПЧИНТИ, **ОПЧИНИМ** сврш. а Обузети чинима, мађијама, омађијати, зачарати. – Нагазио на што... опчиниле га чини. Ад.

ОПЧИЊАВАЊЕ с гл. им. од **ОПЧИЊАВАТИ**.

ОПЧИЊАВАТИ, **ОПЧИЊЕМ** (ијек.) сврш. в **ОПЧИНТИ**. – Ваша ме је потвори-ла мајка да сам вашег опчињела брата. Вук Рј.

ОЧАРАВАЊЕ с гл. им. од **ОЧАРАВАТИ**.

ОЧАРАВАТИ, -аравам несврш. и уч. према **ОЧАРАТИ**.

ОЧАРАТИ, **ОЧАРАМ** сврш. 1. Опчарати, зачарати, омађијати. – Очарала [га је] ... биљем. Ђорђ.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић, Стјепан (1986). *Творба ријечи у хрвајском књижевном језику*. Нацрт за граматику. Загреб: Југославенска академија знаности и умјетности – Глобус.
- Васић, Вера (1996). "Речи страног порекла у речнику српскохрватскога књижевнога језика", *О лексичким позајамљеницама* (Зборник радова са научног скупа Стране речи и изрази у српском језику с освртом за исти проблем у језицима националних мањина). Суботица-Београд: Градска библиотека Суботица, Институт за српски језик српске академије наука и уметности.
- Вуковић Т. Милан (1978). *Народни обичаји, веровања и пословице код Срба*. Београд: Књижар и антиквар.
- Гаврић, Томислав (1988). *Речник окултизма* Београд: Графички атеље Дерета.
- Згуста, Ладислав (1991). *Приручник лексикографије*. Сарајево: Свјетлост – Завод за уџбенике и наставна средства.
- Кулишић, Ж., Петровић, Ж.П., Пантелић. Н. (1970). *Српски митолошки речник*. Београд: Нолит.
- Недељков, Љиљана (2001). Проблем вишечланих лексема у лексикографској пракси. *Зборник реферата са Међународног научног скупа о лексикографији – Дескриптивна лексикографија српског језика и њене теоријске основе*. (у штампани)
- Недељковић, Миле (1998). *Зимски знак вајре, летињи знак Сунца и Перунова муња – Српско наслеђе*. webmaster@srpsko-naslede.co.yu.
- Павловић, Миливој (1972). *Проблем синтаксе и језички динамизам*. Београд: Завод за издавање уџбеника.
- Раденковић, Љубинко (1996). *Народна бајања код Јужних Словена*. Београд: Просвета – Балканолошки институт САНУ.

- Ристић, Стана (1995). Лексичке јединице као носиоци стилске информације. *Научни сасијанак славистија у Вукове дане*, 23(2).
- Станојчић, Ж., Поповић, Љ., Мицић, С. (1989). *Савремени српскохрватски језик и култура изражавања*. Нови Сад: Завод за издавање уџбеника.
- Чајкановић, Веселин (1995). *Сџара српска религија и митологија*. Београд: Српска академија науке и уметности – Српска књижевна задруга.

Извор грађе

Речник српскохрватскога књижевног језика, 1967-1969, 1-3 Нови Сад, Загреб, 1971-1976, 4-6 Нови Сад (у тексту РМС)

Ivana Simovljević

DIE LEXIC DES VOLKSGLAUBENS IM WÖRTERBUCH DER MATICA SRSPKA

Zusammenfassung

In dieser Studie wird die Lexik die im Zusammenhang mit dem Volksglauben ist die aus dem Wörterbuch der Matica srpska stammt. Das Material der Analyse stammt aus den ersten vier Büchern des Wörterbuches von *b* bis *p*. Das eigentliche Ziel dieser Studie war, die Lexikographische und semantische Analyse der Lexik die das Volkstum betrifft.

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ЛЕКСИКЕ СЕВЕРОЗАПАДНЕ ЛИКЕ*

*Рађено под руководством
проф. др Драгољуба Петровића*

САЖЕТАК

У раду се по азбучном реду даје више од 1800 речи и израза забележених у говору трију информатора који потичу из три различита села из северозападне Лике. Одређени број ових речи незабележен је у *Речнику српскохрватскога књижевног језика* или се бележи с друкчијим значењем. Говор информатора типичан је представник јекавских говора Лике, односно северозападне скупине говора источнохерцеговачког дијалекта.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: дијалектологија, лексика, источнохерцеговачки дијалекат, Лика.

Овај рад представља покушај давања скромног доприноса проучавању лексике Лике, односно, тачније, лексике трију села њеног северозападног дела: Шкалића, Водотеца и Дреновог Кланца. Од ових села најсевернији је Шка̀лић, који се налази на крајњем северозападу Лике, недалеко од границе с Горским Котаром. На око шест километара од Шкалића према Брињу налази се Вђдотеч, док је Дрѐнов Кла̀нац на око петнаест километара од Водотеца према Оточцу.

Здравко Лончар у својој књизи *У њо̀йрази за завичајем* (Лончар 1996: 5), не наводећи извор из којег црпи своје податке, пише да је Шкалић назван према хрватском грофу Ска̀лићу, на чијим је пашњацима село настало. Ово село представља типично планинско село разбијеног типа и протеже се око три километра у дужину. Састоји се из већег броја заселака који своје називе дугују, пре свега, породичним надимцима или, ређе, презименима својих житеља. Забележени су следећи називи заселака: Го̀роње или Ла̀зићи, Пѐтровићи, Мѝјајловићи, Ја̀нковићи, Јо̀вићи, Ву̀чине, Гња̀тићи, Клђпићи, Ра̀ја̀чићи/Ра̀јачићи, Кђсо̀вци, Ма̀ричићи, Протђлипици, Бѐговићи и Брђдари, док се јављају следећа презимена: Ло̀нча̀р, Ра̀јачић, Ма̀ричић и Кђсо̀вац.

* Ово је измењена верзија (због свога обима овога су пута изостављени опис говора и дијалекатски текстови, док је речничка грађа обогаћена са деведесет нових одредница) истоименог дипломског рада одбрањеног 2000. године на Одсеку за српски језик и лингвистику на Филозофском факултету у Новом Саду. Овом приликом желео бих да се захвалим своме ментору на помоћи коју ми је пружио приликом израде овога рада.

Шкалић је насељен искључиво српским становништвом, које се, пре свега, бави сточарством и екстензивним ратарством, али данас, после погрома у Другом светском рату, колонизације из 1945. године и несрећних догађаја од пре неколико година, број становника драстично се смањило, тако да Шкалићу, као и многим другим српским личким селима, кроз неколико година прети нестајање.

Водотеч је, такође, српско село. Мада се налази у нешто питомијем, скоро равничарском пределу, и ово се село састоји од низа заселака, које насељавају становници са следећим презименима: Кџсовац, Маљковић, Буквић, Орлић, Кнежевић, Галовић, Шушњар и Стокућа.

Иначе, и Шкалић и Водотеч припадају тзв. Горњем брињском крају, те се њихови становници, као и становници других села овог краја, називају Горњашима (јд Гѳрњаџш). У већ поменутој књизи З. Лончар (Лончар 1996: 5) наводи да су се преци данашњих Горњаша доселили у брињско подручје 1638. године, при чему је њихово насељавање уредила Приморска крајина. Тада су се населили следећи српски родови: Бањеглави, Божанићи, Буквићи, Ђурићи, Галовићи, Гостовићи, Хајдуци, Кнежевићи, Којчини, Косовци, Лончари, Маљковићи, Маричићи, Милошевићи, Орлићи, Орловићи, Платише, Протулици, Рајачићи, Рапајићи, Скакавци, Смиљанићи, Станићи, Шушњари, Вранеши и Вујићи.

Село Дренов Кланац се до изградње хидроелектране на реци Гацкој налазило на једном од кракова те понорнице. Природне повољности допринеле су томе да земљорадња у Д. Кланцу буде развијенија него у Водотечу и, нарочито, Шкалићу. Попут претходна два села и ово се састоји од више заселака, које насељавају српске породице с презименима Лђалић, Жакула, Влђшић, Будисављевић и Прица, и хрватске породице с презименом Лончђр.

Костур овога рада представља *Ујиђињик за срђскохрвађски/хрвађскохрђски дијалекђолошки ађиљас* у издању САНУ попуњен за Шкалић, који је временом допуњаван материјалом добијеним за Водотеч и Д. Кланац, при чему је сав материјал забележен на 20 аудио-касета различите дужине.

Главни информатор била ми је Зорка Лончар, рођена Косовац у Шкалићу 1934. и избегла у Бачки Брестовац 1993. године. Податке добијене од овог информатора упоређивао са с онима добијеним од мога деде Милана Буквића (рођен 1922. у Водотечу, колонизован у Б. Брестовац 1945) и моје баке Милице Буквић (рођена Жакула 1924. у Д. Кланцу, колонизована 1945. у Б. Брестовац). Чињеница да сам испитивао три информатора који потичу из три различита места, представљала ми је највећи проблем. Некад се, такође, нисам могао у потпуности ослонити на памћење двају информатора који већ више од педесет година не живе у Лици, тако да су неке речи, у жељи да се избегну евентуалне нејасноће или грешке, остале изван овога речника. И поред свег труда, нажалост, неке недоумице су остале, тако да речник не може претендовати на апсолутну тачност. Надам се, ипак, да, и овакав какав је, представља допринос проучавању лексике српских говора Лике.

СКРАЋЕНИЦЕ И СИМБОЛИ

Поред већ уобичајених, у раду су коришћене и следеће скраћенице и симболи:

- (В) – реч се јавља само у говору Водотеча;
 (ДК) – реч се јавља само у говору Д. Кланца;
 (Ш) – реч се јавља само у говору Шкалића;
 (Ш, В) – реч се јавља само у говору Шкалића и Водотеча;
 (Ш, ДК) – реч се јавља само у говору Шкалића и Д. Кланца;
 (В, ДК) – реч се јавља само у говору Водотеча и Д. Кланца.

(Напомена: Уколико се не јавља ни једна од ових скраћеница, дата реч се јавља у говору сва три села.)

- ☐ – реч постоји с истим значењем у *Речнику српскохрватско-џа књижевног језика* Матице српске – Матице хрватске;

(Напомена: Уз неке речи за које је процењено да су мање познате дато је објашњење, иако се с истим значењем јављају у *Речнику српскохрватско-џа књижевног језика*.)

А

а̀бо̀рт м 'заход, нужник'. – Неко је звѝ а̀бо̀рт, неко и нѝжнѝк, а клѝзет нѝсмо.

а̀жур а̀жура м 'вез са шупљикама'. – На томе тавиѝбу био је и ѝнај а̀жур.

а̀јам а̀јма м 'хам'. – Ми смо та̀мо звѝали а̀јам, нѝ знам ка̀ко ѝђе, вра̀к и зна.

а̀јме/а̀јме/а̀јме/а̀јме узвик за изражавање бола, чуђења, жалости и др. – А̀јме мѝни, штѝ ће то̀ бити?

а̀јме́кати а̀јме́чѝм несвр. 'кукати, јаукати'. – Ма̀, пу̀шти га нѝк а̀јме́чѝ!

а̀јмиѝ м 'дводѝлни јарам'. – А био је двѝдѝлни ја̀рам ѝѝ је свѝкѝ во̀ ѝма̀ за себе; то̀ се звѝ а̀јмиѝ.

а̀јнѝѝг –у̀га м 'свечано мушко одело'. – Прије су нѝсили и нѝкве а̀јнѝѝге.

а̀кнути –ѝм сврш. 'ударити'. – Слѝбодно га а̀кни.

а̀ла га (најчѝшће поновљено) узвик којим се тера ја̀завац. – То̀ме ја̀зѝвцу ви́чи: "А̀ла га, ја̀зо, а̀ла га!"

а̀ламуѝа ж и м погрд. 'брзоплет, несмотрен, непромишљен човек'. – И то̀ је нѝка а̀ламуѝа.

а̀лка ж ☐. – Ја̀ знам да су ста̀рѝ ви́кали рѝнга, а неко је ви́ка и а̀лка, а пѝсле већ и ка̀рика.

а̀мо прил. 'овамо, на ову страну'. – До̀ђи а̀мо, ку̀ш та̀мо.

а̀нтрѝса ж 'адреса'. – Ко̀д нас је звѝало а̀нтрѝса.

а̀нѝѝар –а̀ра м 'велики нож'. – Ми смо с а̀нѝѝаром кла̀ли сви́ње ил та̀ко нѝшта.

а̀чити се а̀чѝм се несвр. 'правити се важан'. – Ви́де га штѝ се а̀чѝ.

Б

ба̀ба! ж 1. ☐. – Мо̀ја се ба̀ба звѝала Је́ка. 2. ☐. – А то̀ нѝка̀ дѝбра ба̀ба, ѝма̀ мо̀жда сто̀ кѝла. 3. 'ташта'. – А̀л ѝма̀м ѝпа̀сну ба̀бу. 4. 'супруга (код супружника који су дуго у браку)'. – Ти́, ба̀ба, му́чи!

- баба**² ж 'назив за разне предмете што служе као ослонац'. – Торањ стоји на њим бабама.
- бабѣтина** ж аугм. и пеј. од *баба* (2). – Та је Вајка била ђпасна бабѣтина.
- бабине** –ина ж пл т [ѣ]. – Ка ћемо на бабине?
- бабица** ж 1. дем. и хип. од *баба* (2). – Тѡ је нѣква јадна бабица. 2. 'мали наковањ на коме се откива коса'. – Онѡ дѡље на чем стоји кѡса, тѡ се звало бабица, а ѡвѡ штѡ тучеш, клѣпац. 3. 'жена која помаже при порођају'. – Њѣва је ћер учила за бабицу.
- баглама** ж 'шарка на вратима, прозорима и сл.'. – Јѣ, баглама и жујица тѡ ти е ѣдно йсто.
- бадњак** м [ѣ]. – Ёст и кѡд нас било бадњака.
- базати** базам несвр. 'ићи без циља, скитати'. – Пушти га, љвје база, нйгда нйје кѡт куће.
- базга** ж 'зова'. – Ѡ тѣ је базгѣ јако љѣп сѡк. (Ш)
- бајта** ж 'страћара, кућа за нужни смештај'. – Прравили смо тѣ бајте, бајтаре, и у њима буди.
- бајтара** ж аугм. и пеј. од *бајѣта*; в. *бајѣта*;
- бајтраг** м 'храна'. – Кѡд нас је нѣко звѣ рану и бајтраг.
- бак** м 1. 'бик'. – Кѡд нас у Ліки прије викало бак, а пѡслѣ вѣћ бик. 2. в. *јунац* (2). – А ѡнај бак нѣће дѡћи?
- бакалар** –ара м [ѣ]. – Ёднѣ гѡдинѣ ймѣ сам ја тѡгѣ бакалара и ѡје.
- баканца** ж (Гмн –а) 'цокула'. – Баканце бруквице ймале, плѡчиче на врву.
- баковина** ж 'сила, обест'. – Й сад су ѡни такѣ, тѡ у себи јѡш ймѣ ѡнѣ дивљинѣ, ѡнѣ баковинѣ.
- балван** м 'стабло или дебео неотесан комад дрвета'. – Тѡ је за вѣликѣ тѣрете, за кйрију, за вѣчу балвана.
- балега** ж [ѣ]. – Ѡткуда ѡвѣ балега ѡје?
- балегати** –ам несвр. 1. 'избацивати из себе балегу'. – Кад виђиш да ће вѡлови балегати, брже мѣћеш тѡ шерпу да нѣ би ѡтишло у жито. 2. фиг. вулг. 'говорити глупости, баљезгати'. – Не балегѣј.
- балѣгија** ж 'брус за оштрење бријача'. – Дѡватидѣ ми тѡ балѣгију да натѣгнем љстру.
- банак** банка м 'сто за столарске радове'. – Банак је нами био унај стѡ на кѡјем се тѣсало ил такѡ нѣшто дѣлало.
- банда** ж в. *сйрана* (1). – Ѡде на ѡвѣ банду.
- бањак** бањка м 'део зидане пећи у кѡји је уграђена рерна'. – Тѡ зйдане пѣћи биле, па ѡнѡ ѡје је равнѡ ѣје плѡча, ѡнда бањак йдѣ вакѡ и тѡ је рѣлна уграђена у томѣ бањку.
- бара** ж 'коза са шарама по лицу'. – Вѡлим штѡ е бара.
- бара** ж 'земља поред реке'. – Ми смо ймали двйје баре уз вѡду, тѡ Гацку; тѡ пѡлије вода нами у прѡљеће и љ јесѣн, ал се ѡна повѣче брзо.
- барѣка** ж [ѣ]. – У рѣту смо бјѣжѣли у шуму и прравили барѣке по шѣми. Тѡ је свѣ било на ѣдну вѡду.
- барица** ж дем. од *бара*. – Ймали смо и ѣдну мањѡ, тѡ смо звѣли барица.
- барјак** м 'застава'. – Ставимо барјак ко да је прѣзник.
- баса** ж 'врста сира помешаног са скорупом'. – Та баса бѡдѣ такѡ фйна за зйму.
- бат** бата м 'дрвени маљ кѡјим се удара по ушицама секире кад се цепају дрва'. –Ако нѣ меш прецѣпити, ударѣш батом по сйкери.
- баћокати** баћѡкам несвр. 'наскати'. – Нѣгда вѡлим нйш нѣ делати ман сѣмо баћѡкати.
- баук** м 'паук'. – Ѡје вичѡ паук, а ми смо баук.
- бачва** ж (Гмн –авѣ) [ѣ]. – Нѣко је рѣкѣ и бѡре, а ми смо викали бачва.
- бачвица** ж дем. од *бачва*. – Бачвица, маља бачвица йсто кѡјѡм се вода нѡсила.
- баченка** ж (Гмн –акѣ/-й) 'игла сигурница'. – Дѡватидѣ ми тѡ баченку. (ЦК)

- баца** ж 'отвор на крову кроз који излази дим (на кућама с огњиштем)'. – Нђу тѹ бацу затвориш да нѣ би слѹчѣјно пѡкисло ѡгњиште. (ДК)
- башта/башта** ж [ш]. – Ми смо звѣли бѣшта, а Крањци вѣт.
- бедевија** ж 1. 'кобила'. – Јѣ сам у Лици ймѣ бедевију. 2. фиг. вулг. 'незграпна и нерадна жена'. – Нећемо њѹ ни звѣти, тѣ ти је прѣвѣ бедевија.
- бедро** с (Гмн бедѣра) 'део нѡге од кука до колена'. – Вѣкѡ до пѡ бедѣрѣ је бѣо дугѣчак тѣј кѣпѹт.
- бездан** м [ш]. – Имали смо ми на ѣдној нѣшѡј њѣви бездѣн, сѣмо није ѡн бѣо тѣкѡ дѹбок.
- бездѣница** ж в. *бездан*. – Тѹј ймѣ бездѣн, бездѣница.
- бѣна** ж (Гмн бѣнѣ) 'будала, луда'. – Мѣ, й тѣј је нѣкѣ бѣна.
- бенѣвити** бенѣвим несвр. 'говорити и чинити глупости'. – Ти не бенѣви.
~ се 'правити се бенѣст, луд'. – Тѣј Нѣна ѹвѣ се тѣкѡ бенѣвио.
- бенѣст** –а –о 'луд, глупав'. – Њѣси ни ти бенѣста.
- бенѣстѡна** ж 'лудост, глупост'. – Кад ѡни видли да пѡрезници ѹлазѣ, а ѡни сѣкрѣвѣј да кѹвајѹ. Видиш кѡлка је тѡ бенѣстѡна бѣла.
- бѣнача** ж 'сорта крушке'. – А ѡвѣ крѹшке сѣд штѡ су ѡвѣ, ми смо тѡ у Лици звѣли бѣначѣ.
- бердѣкати** бердѣчѣм несвр. в. *ајмекаѣи*. – Ёно га бердѣчѣ.
- берјѣкати** берјѣчѣм несвр. в. *ајмекаѣи*. – Берјѣчѣ кон да је нѣкѡ ѹмрѡ.
- бѣкан** м (мн бѣкани) 'чѡвек светле пути и плаве косѣ'. – Видѣ ѡногѣ бѣканѣ.
- бѣлигер** м 'продавац ситница (ножића, игала, напрѣстака и сл.)'. – Бѣло је и тѣјѣ бѣлигѣра.
- бѣљац** бѣљца м 'дебели вунени прекривач'. – Ајѡ, да виш кѣко су лѣпи зелѣни мѡји бѣљци ако и није мѣш сѣсјѣкѣ.
- бѣртија** ж 'кафана'. – Ёдна нѣша њѣва звѣла се Бѣртија, а тѡ је тѹ прѣје бѣла нѣква бѣртија.
- биртијаш** –ѣша м 'кафеѣија'. – Тѣј Бѣдо ѡн је прѣје бѣо биртијаш.
- бјѣлѣша** ж 'коза бѣле длаке'. – Нѣкѡ рѣчѣ и бјѣлѣша.
- бјѣлица** ж 'сорта крупне бѣле шљивѣ'. – Јѣ сам вѡлио јѣсти, тѣ бјѣлицѣ.
- блѣго** с 'стока'. – Нѣјвиш сам чѹвала блѣго.
- блѣња** ж (Гмн блѣњѣ) 'столарски алат за стругање и глачање дасака'. – Ймѣм й јѣ блѣњу, пѡкѣзаћѹ ти пѡсѣе.
- блѣњати** –ѣм несвр. 'стругати и глачати блѣном'. – Мѡрѣм пѡсѣе йћи блѣњати ѡнѹ дѣску.
- блѣбѣтати** блѣбѣћѣм несвр. 'производити нарѡчит испрекидан глас (ѡ ѣурану)'. – Тѹкан блѣбѣћѣ, а за пѣтку нѣ зѣнѣм штѡ дѣлѣ.
- близѣнац** –ѣца м 'близѣнац'. – Ђнѣ двѣ близѣнца кон да ѣсѹ брѣћа.
- блѣзни** блѣзни ж пл т 'грѣшка у ткању кад се у брѡ уведу две жицѣ место јѣдне'. – Йдѹ ми блѣзни.
- блѣзница** ж 'близѣнакиња'. – Њѣ двѣје су блѣзнице.
- блѣзнити** се блѣзним се несвр. 'раћати близѣнце, блѣзнити се'. – Кѡ да ѣе се ѡна ѹвѣ блѣзнити.
- блѣтва** ж 'сорта стѡчне репѣ'. – Блѣтва тѡ је бѣла рѣпа, ал тѡ смо крѣвами рѣзали.
- бѡб** бѡба м [ш]. – Тѡ ймѣ зрѣно ѡвликѡ ѡ тогѣ бѡба.
- Бѡжић** м [ш]. – Ђндѣ за Бѡжић кат тѡ жѣне, ајѡ, кѡлко испѣци крѹва, зѣнѣш, ѡндѣ ѡко Бѡжића не пѣчѹ до Мѣлогѣ Бѡжића, да ймѣ крѹва.
- изр. Мѣлѣ ~ 'Свети Василије Велики, Нѡва година'.*
- болѣжљив** –а –о 'болѣшљив'. – Ђн кѣко је бѣо у Бѣѡграду, дѡбио мѣлѣрију ѡнѹ, бѡлѣст, па је бѣо болѣжљив.
- бѡта** ж 1. 'груда некѡг врѡ густѡг јѣла (палентѣ, сира и сл.)'. – Бѡмѣ, ако тѹ бѡту пѡјѣш, свѣкѣ ти чѣст. 2. 'кврга, чѡруга'. – Дѣгла ми се нѣква бѡта на лѣђима.

брѣкљати –ам несвр. 'кључати, врети'. –Ено вода брѣкља̄.

брѣко м в. *брѣајлија*. – Чѣкѣ те нѣкав брѣко.

бръкоња м в. бркајлија. – А тај Пѣпа бѣо прѣви бръкоња.

бръдати –ām несвр. 'зановетати, гунђати'. – Тй̄, ст̄ārā, н̄е б̄рнд̄āj.

бѣридуша жъ вѣрста раногъ цвѣта; мразовацъ. – Бѣридуша изрѣсте у виду вѣсибѣбѣ, сѣмо њѣзино оно ѡйде гѣре и она дѣље ѡма у зѣмљи у виду ко лѣшникъ мѣли; тѣ смо мѣ ѡѣли.

бръ̀на ж 'овца са белом пегом на њушци'. – Бръ̀на је она̄ ко̄ја је бръ̀наста.

брњааст -а -о 'који има белу пегу на њушци'; в. брња.

брѡнза ж (Гмн брѡнзѡ) 'ливено бронзано звоно које се ставља на стоку'. – Брѡнзе су биле три: била ђдна вѣћѡ на сређини и са стрѡнѣ двѣје мањѣ.

бѣслити – ѿм несвр. 'брзо, неразговетно говорити'. – Увјѣ бѣсли па га тѣ сад разѹми.

бруќвица ж (обично мн) 'кратки ексер заобљене главе, коришћен за поткивање баканши'; в. *баканца*.

брѹс м `камен за оштрење косе`. – Брѹс стòйї у тòбалици.

брѣцѣ м (обично мн) 'дршка на пили и жаги'. – Брѣцѣли су тѣ дрѣшке.

бубнути –ѐм сврш. 1. ударити, лупити (да одјекне). – Штѣ је тѣ бубнуло? 2. фиг. `ре-
ћи нешто глупаво или неумесно`. – Јѣ мѣрѣм мѣло мѣслити, знѣш, да нѣ бубнѣм.

буџач – ача м' инсект који скаче као бува, храни се листом купуса, бухач'. – Пбјде ми буџач сав кѹпус.

бугарити –им несвр. 'нарицати'. – Ђл је Вајка бугарила за чојком.

буда̋к м 'једнокрака алатка за камените терене, пијук'. – Буда̋к је бѣо ко мѣтика
ова̋ко̋, а љзак дѣље. (III)

бѹћ -и ж ☐. – Мѧ, тѧ њеси мѧгѧ јѣсти, тѧ свѣ бѣло пѹно бѹћи.

бӯјад –и ж `папрат`. – Тамо и камење и бӯјад ҳе расте и свё и днај чунгār, тō је гмāјна.

бўкара ж 'дрвени суд из којег се пило'. – Прије су биле и нёкве бўкаре.

бўква ж (ГМН – āvā) . – Ал је онā бўква вѣлика.

буквић м 'млада буква'. – Да ми е сѧде едан буквић ко у Лиќи штѧ сам ѧмѧ.

букѡвина ж' букѡво дрво (живо и посечено). – А није тѡ није било да је чиста бѹковина: трѣвѣ тѹј и јѡвора и грабића и бѹковинѣ.

булити –йм несвр. 'пећи кукурузна зрна'. – Велі, ајмо булити булице.

бу́лиця ж (обично мн) 'печено кукурузно зрно, кокица'; в. *булийти*.

бунѣр –ára м 1. . – Кѡд нѣс је било тѣје бунѣра штѡ су и јѡш Грци кѡпали. 2. 'удублѣње у локви (в. *локва*)'. – Бунѣр тѡ бѹди у лѡкви мѡло дѹблѣ.

бўниште с 'сметлиште'. – Бади то̃ на бўниште. (Ш, В)

буре —ета с (супл. мн —ад) в. *бачва*.

бурѣнце —ета с дем. од *буре*; в. ду̑га.

бурић –ића м дем. од *буре*. – Ту репу рибај у резанце и лепо у бурић је ставиш.

бѹт бѹта м (мн бѹтови). — Оцѣци ми ђ тогѧ бѹта.

буца ж (обично мн) 'гумена чизма'. – Ђе с кúпио такò љéпе буце?

бѹцати бѹчѣм несвр. 'правити буку (о говедима), букати'. – Йдѣм вѣдити зѣшто нѣкѡ бѹчѣ.

буча ж 'сорта тикве'. – Друго су биле буче што смо свињама кували, исто ко ођека
ова бундева велика ал баш буче. (III)

буша ж 'овла са густом вуном на глави'. – Ако ймā пуно вунē на глави, ђндā је зџви
буша ил чўба.

B

ва́бити ва́бїм несвр. 1. `мамити животињу узвищами, речима и сл.`. – Живїну ва́бимо.

2. 'звати, дозивати (люде)' – Не знам како би га вабила. Не смем 'чојче', убиће ме.

ва́га ж . — Ми́ смо́ йма́ли у́ Ли́ки та́кву ва́гу.

изр. ~ **пѹнтарица** 'вага која мери на фунте'.

ваган м `мера од 60 л`. – За ваган знам да држи шездесет литара.

вагати важем неслвр. `мерити вагом тежину каква предмета`. – Ма, љвје важу у своју корист.

изр. ~ со `(врста дечје игре) пребацивати један другог преко леђа`.

вагир –ира м `полуга у колима за коју се прежу коњи или волови, `дрепчаник`. – Ми смо звали сви вагири за шта се коњи каће.

вагирѝ м дем. од *вагир*. – И тамо има една алка која се закоча кроз вагирѝе.

ваздан прил. (најчешће у споју с предлозима *ио* и *на*) `цели дан`. – Ајме, вели, на ваздан водим, а гдведā нѝмам.

ваје прил. в. *увје*. – Ко ће и ваје слљшати.

вал м `сено скупљено после косидбе`. – То сјѝно зграбиш у вал па ондā идѝш пѝсле пластити. (ДК)

вала `хвала`. – Вала ти пљно, прѝтељу.

валити –им неслвр. и сврш. `недостајати, фалити`. – Мѝни нѝ вали нѝкво пѝле.

ваљара ж [ѝ]. – Ткало се и сукно па се то водило у Отѝчац у ваљаре онѝ на жѝвој води да се ваља.

ваљати ваљам неслвр. 1. [ѝ]. – Шта ѝн онѝ ваља? 2. `притискајући ваљком збијати` (сукно, чоху, длаку); в. *ваљара*.

ваљушка ж (Гмн –ака) `оклагѝја`. – Дајдѝ ми тљ ваљушку.

вамилија ж `фамилија, породица`. – Видѝ колкљ вамилију онāј има.

ван прил. `напоље`. – Изађи ван па тамо пѝвѝај!

вани прил. (најчешће у споју с предлогом у) `напољу`. – Ёно га у вани, чѝка те.

ваѝкуш м `јастук`. – У Кѝсѝвцима, тамо ѝе сам рѝђена, говорѝли су ваѝкуш. (Ш)

варакати се –ам се неслвр. `варајући узмицати да се избегне додир с ким, скретати час овамо, час онамо`. – Вели кад је Далматѝнца убио грѝм тамо нѝје у Далмѝцији, а виѝе онāј другѝ Далмѝтинац: "Гѝспѝ ти, штѝ се није варака?"

варѝника ж `слатко млеко`. – Онѝ тамо гѝре у сѝлу јѝш љвје кажу варѝника.

варѝво с `јело од слатког купуса и пасуља`. – Наш Саша вѝли јѝсти варѝва.

варити варѝм неслвр. `кувати`. – То прије нѝ рѝчѝш кувати нег идѝм варити.

варѝца ж `жито које се кува на Вариндан, дан св. Варваре`. – Ми тѝ варѝце прѝвѝмо нѝје око Свѝтѝг Нѝколѝ, нѝ знам ни ја.

вѝжа/вѝжа ж `кухиња с огњѝштем`. – Ми смо имали вѝжу у Кѝсѝвцима. (Ш, В)

вѝз м (Л вѝзу) `оно чиме се што веже, спаја, веза`. – Треба краѝе ишѝерати ис шталѝ нек идљ пѝсти, штѝ ће на вѝзу.

вѝла ж `фела`. – Код нас је виѝало: "Сто сѝла, сто вѝла".

вѝлим (мн вѝлимо) сврш. и неслвр. непотп. `казати, говорити`. – Нѝ мош се сѝјѝтити, вѝлим ти ја.

вѝранѝа ж (Гмн –ѝ). – Пѝсле смо направили вѝранѝу.

вѝриге вѝригā ж пл т `ланац над огњѝштем о којем виси котао`. – У вѝжи се кљвало, вѝриге и кѝта ѝе је бѝо.

вѝсти вѝзем неслвр. [ѝ]. – Йвје си нѝшто мѝра радити: ил вѝсти ил плѝсти ил штѝ бѝло.

вѝћѝом прил. `углавном, најчешће`. – Већѝом се кѝт куѝе дѝручкује.

вѝчѝр –ѝри ж [ѝ]. – Код нас каже: "Прѝвена вѝчѝр, пѝсрāно јѝтро".

вѝчѝра ж [ѝ]. – Йвѝчѝ је вѝчѝра бѝла, свѝ је звāло такѝ.

виѝгѝити –им неслвр. `вејати`. – Вани виѝгѝѝ снѝг, мѝтѝ, свѝ враг нѝси, а ми лѝжѝмо без покрѝвача.

виѝети виѝим сврш. и неслвр. `видети`. – Нѝ мерѝш ништа виѝети љ соби, нѝ иди тамо.

виѝати виѝѝем неслвр. 1. `говорити`. – Како би виѝали, Озрѝнка? 2. `звати`. в. *браѝ* (2).

виѝлати –ам неслвр. `радѝти вилама`; в. *виле*.

виѝлаш –аша м `ован са виластим рѝговима`. – Чљвāј се љногā виѝаша.

виле вѝла ж пл т `дрвено рашљасто оруђе са три рога за набадање сена, сламе и др.`. – Виле су дрѝвѝне и имају вако парѝшка двā и гѝре јѝш ѝдан вако и с ѝтѝм виѝлаш.

ви́ме/ви́ме –ена с [Ѣ]; в. *шѣијати*.

винтати –ам несвр. 'окретати'. – Винтај, винтај, прѣје ћеш стѣћи!

ви́ра̃нга ж (Гмн –а) 'завеса'. – А ђвомѣ је ви́кало ви́ра̃нга.

ви́сок –ѡка –ѡко (комп. висѡкиј) [Ѣ]. – Висѡкии су ѡни, јер а́мо ко́д на́с па́дѡ те́рѣн.

ви́та ви́тла м 'витао, направа за намотавање предива'. – Онда те́ полѡмотке мо́тај на ви́тловима и ѡнда́ то́ снѣј и ткај.

ви́тица ж 'венчани прстен, бурма'. – Ја́ не́сам ни́кву ви́тицу ни́ доби́ла.

ви́ше предл. 'поврх, изнад'. – При́вукѡ се ја́ ви́ше ку́ће а та́мо у́сташе.

ви́шкѡл –а́ла м 'уображенко'. – Ако је уѡбра́жен, у́нда га зѡвѣ ви́шкѡл.

ви́енча́ница ж 'грѣда на коју се наслањају рогови'. – Ё́во, ка́д се за́зиѣ́е зи́д ко́лко тре́ба, ѣ́ ѡнда́ не́ко ка́же ви́енча́ница, не́ко по́дѣмѣ́нта на́ шта ѣ́дѣ ро́гови.

вла́ка ж 'велико оборено стабло које се влачи'. – Ма́, ко́лка смо пу́та та́та и ја́ во́зи-ли те́ вла́ке. (В)

вла́кна ж (Гмн –а) в. *влака*. – Ка́же́м ти да се ко́д на́с зва́ло вла́кна. (ДК)

вла́њка ж (Гмн вла́њка) 'бочна страна зида'. – Ози́да́ сам ѣ́дну вла́њку.

вла́с ж и м 'предиво куделе састављено од дугих влакана'. – Ко́лко је го́д ѡна́ ру́чица ко́дноплѣ́ дуга́чка, та́ко ѣ́ то́ вла́кно ѡ́стаје дуга́чко, то́ је тај вла́с зва́ни.

вла́чара ж [Ѣ]. – Јѣ́, вѣ́ну смо по́сле во́зили на вла́чару.

вла́чица ж 'дрвена направа у облику крста на којој се вуче плуг на њиву'. – Плѣ́г смо ву́кли на вла́чицама.

вље́тѣѣ́ак м 'део ткачког прибора којим се мота пређа на цев (в. *цјев* [2])'. – Вље́тѣѣ́аком смо зва́ли ѡно́ чѣ́м се су́че цјѣ́в, то́ ѡкре́ћемо и ту́ мо́тамо тај па́мук.

во́ во́ла м (Ммн во́ли/во́лови, Г во́лѡва/во́лѡва, ДИЛ во́лима) [Ѣ]. – Иѣ́у во́лима у́ млин.

во́да ж [Ѣ]. – Да́јде́ ми ча́шу во́де, ал ѡто́чи.

изр. жи́ва ~ 'текућа вода'.

во́з во́за м 'товар на колима или саоницама'. – До́нио ми је во́з дрѡ́вѡ.

во́ле м в. *во*. – По́са во́ле до́ седам го́ди́на ѣ́дан.

во́р м 'твор'. – Во́р нам је ѣ́дне го́динѣ́ свѣ́ ко́коши по́давио.

во́рајт м 'оруђе које се користи при вучи трупаца'. – А во́рајт то́ су на во́ловима би́ли ка́д во́лови ву́чѣ, то́ од дрѡ́вета на́прављено и на́ том је ја́рам, а по́зади ѣ́сто ѣ́мају те́ ку́ке.

во́ћа̃р –а́ра м 'воћњак'. – Би́о тај Ва́јо не́кав сирѡ́машан, ѣ́ма ѡно́ ма́ло во́ћа́ра и ѡку́ћ-нице́ и то́ е свѣ́.

вр̃ вр̃ва м (мн вр̃вови) 'врх'; в. *баканца*.

вра́бац/вра́бац –пца м [Ѣ]. – Вра́пци ми свѣ́ по́јдеше.

вра́г м (мн вра́гови/вра́зи) 'ђаво'. – Вра́зи вас ѡ́днѣ́ли, ку́да́ ћете́?

изр. ѣ́ вра́гу 'пуно'.

вра́кнути –ѣм сврш. 'ударити, ошамарити'. – Ђа́ га је вра́кно́ ша́ко́м у́ гла́ву.

вра́тило с 'дрвени ваљак на разбоју око којег се омотава пређа'. – Онда́ по́сле се на́вије на вра́тило па се на́ та́ру ме́ће па се у́води у ни́ти па у брѡ́.

вр̃га ж 'чворновато дрво'. – Ё́, ба́ш је пра́ви ѣ́урлаша, прѡ́дало му три́ ме́тера не́каки-је вр̃га́.

вр̃гав –а –о 'квргав, нераван'. – То́ би́ло ѡна́ко вр̃гаво, тај плѣ́.

врѣ́кѣ́љан м в. *шѣи*. – Не́ко је зва́ и врѣ́кѣ́љан.

врѣ́ктер м 'силовит човек'. – Врѣ́ктер то́ је не́кав си́лѡван, не́ зна́м ка́ко да ти ка́же́м.

врѣ́ло с 'извор'. – Ма́, ни́је ко́д на́с би́ло врѣ́ла.

врѣ́на ж (Гмн врѣ́на) [Ѣ]. – Ја́ ѣ́ сад рѣ́чем врѣ́на.

врѣ́ни вр̃шем несвр. [Ѣ]. – Сѣ́тра ће́мо врѣ́ни жи́то.

врийгати –ам несвр. 'пећи, пржити (на уљу или масти), фригати'. – Ме́тни ме́со да се врийгѡ́.

врѣт врѣта м в. *џузица*. – Ђде, дѣда, љ врѣт.
врѣтѣак м в. *ноџа* (1). – Вѣлѣ, ударио га врѣтѣакѡм.
врѣуга ж 'мотка'. – Дѣјдѣ ми тѹ врѣугу.
врѣсник –ѣка м [ѣ]. – Јѣ л би ти рѣка да је ѡн мѡј врѣсник.
врѣсница ж [ѣ]. – Ѣна је мѡја врѣсница, скѹпа смо ѣшле љ шкољу.
врѣковѣн –а –ѡ 'коврчав'. – На коџа је љн тѣко врѣковѣн?
врѣцати –ѣм несвр. 'снажно излетати, искакати, прскати'. – Тѡ ѡндѣ врѣцѣ на свѣ стране.
врѣцити –ѣм сврш. према *врѣцаѣи*; в. *ивер* (1).
врѣш врѣжа м (мн врѣжови) 'чвор у дрвету'. – Мѣ, тѡ нѣш нѣ ваљѣ, свѣ сѣм врѣш.
врѣшај м 'сноплѣ жита за јѣдну врѣшѣбу'. – Кѡ двѣ врѣшаја данас узврѣше, тѣј је дѡбар.
врѣшѣба ж [ѣ]. – Ђ тѣ великѣ кѣштре сѣпала се шѣница од врѣшѣбе.
врѣшлѣк –ѣка м 'суд за жито направљѣн од шупљѣг деблѣ'. – Ђст и врѣшлѣк бѣо кѡд нѣс.
(В)
врѣшѣак –ѣка м в. *врѣсник*. – Није ѡн мѡј врѣсник, млѣђѣ сам јѣ три гѡдине.
врѣшѣѣкиња ж в. *врѣсница*. – Ђсмо мѣ врѣшѣѣкиње, ал се нѣсмо дрѹжиле.
врѣк м (мн врѣци/врѣкови) 1. [ѣ]. – Ђдан врѣ ал бѣо нѣкав јѣдан, нѣмоћан, глѣдан, ѣпошћѣн од зѣмѣ. 2. 'чворуга'. – Дѣгѣ ми се врѣ на глѣви.
врѣкѣарити –ѣм несвр. 'носити што тѣшко, с мукѡм' – Штѣ ѡн ѡнѡ врѣкѣарѣ?
врѣница ж 'упредѣна вунѣна влакна, различито обојѣна'. – Нѣстаде ми вунѣцѣ.
врѣрак врѣрка м 'отпилѣни деѡ дрвета за ложење'. – Врѣрак је јѡпѣ дрво кѡдѣ се мѣћѣ љ пѣћ. (Ш, В)
врѣчија ж 'дугуљѣст дрвени суд, сличан бурѣнцѣту, запремине до 20 л, са два чѣпа (јѣдним одозго и јѣдним са стране)'. – Ваљѣда сам јѣ прѣнѣла мѣло тѣјѣ врѣчија.
врѣчијѣк м 'велики зуб на жаги (в. *жаџа*)'. – Тѣј врѣчијѣк избѣѹѣје пѣљѡтину.

Г

гѣј гѣја м [ѣ]. – А јѣ ѡтиша у гѣј изнат кѹћѣ спрѣмати дрѣва.
гѣнак гѣнка м (Гмн –ѣка) 'ходник на улазу у кѹћу'. – А ѡвѡ ѣѣ смо прѡлазили љ тѣј клѡзѣт, тѡ смо мѣ звѣли гѣнак.
гѣндија ж 'врста примитивне сандалѣ'. – Јѣ сам гѣндије прѣвиѡ да се мѡгѹ прѣклѣпати.
гѣра ж 'црна овца'. – Нѣко је црнѡј ѡвци вѣкѣ гѣра, нѣко лѣја, а мѣ тѡ свѣ разѹмијѣмо.
гѣравѣн –ѣна м 'црномаћѣст човек'. – А љн прѣви гѣравѣн.
гѣргѣша/гѣргѣша ж (ѡбично у мн) 'гребѣн за чѣшљање вуне'. – Ѣндѣ гѣргѣше.
гѣргѣшати/гѣргѣшати –ѣм несвр. 'гребѣнати вуну'. – Гѣргѣшѣш, бѣѣѣш зѣру под ѡнѡ да направѣш ѣљѣк, мѣле ѣљѣчиње, ѡндѣ слѣжѣш и мѡтѣш кѹћѣљу.
гѣрин –ѣна м в. *гѣравѣн*. – Бѣш је прѣви гѣрин.
гѣтара ж [ѣ]. – Вѣдѣ гѣтарѣ, љвѣ нѣшто гѣтѣ.
гѣтати гѣтам несвр. [ѣ]; в. *ѣѣѣара*.
гѣтре –ѣ ж пл т 'деѡ ложишта пѣћи; гвозѣне рѣшетке'. – Мѡрѣм ѣћѣ кѹпити нѡвѣ гѣтре.
гѣће гѣћѣ ж пл т 1. [ѣ]. – Мѡрѣм му кѹпити нѡвѣ гѣће. 2. 'врста хлѣча'. – Мѹшкѣ су кѡсили љ тѣјѣм гѣћѣми.
гѣѡжѣ/гѣѡжѣ с 'замка, ступица'. – Тѡ је гѣѡжѣ бѣло за врѣка ил за лѣсицу.
гѣѡздац м 'метална копча на каишу'. – Ѣвѣј кѣѣш вѡлѣм сѣмо због гѣѡздаца.
гѣгѣљка ж (Гмн –ѣ) 'љуљѣшка'. – Па ѣмѣ си ѣ тѣ гѣгѣљку кад си бѣо мѣлѣ.
гѣгѣти (сѣ) гѣгѣм (сѣ) несвр. 1. 'клѣтити се у ходу'. – Вѣдѣ га ал се гѣгѣ ко да је пѣјѣн. 2. 'љуљѣти се на љуљѣшци'. – Дѣѡста стѣ се гѣгѣли, ѣјѣ јѣсти.
гѣге гѣгѣ ж пл т 'врста дѣчијѣх панталѡна са рѣзрезѡм на туру'. – Јѡш из гѣгѣ није ѣзишѣ, а тѹ ми се прѣви јѹнѣк.

гѣице –йѣа ж пл т дем. и хип. од *зеѣе*. – Йма̄, велї, гѣице.

гѣрма ж 'куповни квасац'. – Тѹ гѣрму кѹпи у дуѣану.

глава ж (А главу, Нмн главе) 1. [ѣ]. – Није ми дѣбро, бѣлї ме глава. 2. 'проширени или задебљали горњи, односно, крајњи део нечега (ексера, чиоде и сл.)'. – Тѣ брѹквѣце ймају већѣ главе да се нѣ клизаш. 3. 'живот'. – Нѣ играј се с главѣм, пїј тѣ лѣкове.

главина ж 'средишњи, ваљкасти део точка у који су увршћени паоци'. – Ђнај дѣље шїроки дѣо кѣји йдѣ на осѣвину ѣѣ се ѹтичѹ палци, тѣ је бїла главина или главчина.

главица ж 1. дем. и хип. од *глава* (1). – Лѣпѣ бабина главица. 2. 'заокругљени део неких биљака (лука, купуса)'. – Требаће ми јѣш нѣколке главице купуса. 3. 'брежуљак, брдашце'. – Ђнда ймаш Кѹрешево, ѣнда ймаш Брѣзовѣ главица.

главѣа ж (Гмн главѣа) 1. 'велики комад дрвета за ложење ватре'. – Привѣлидѣ тѹ главѣу да дѹлѣ вѣтра дѹра. (Ш) 2. 'место уз огњиште где нико не седи'. – Ёво ме за главѣм. (В)

главчина ж в. *главина*.

гледѣвати гледѣвам несвр. и уч. према *гледаши*. – Нѣ знѣм кѣко се зѣвѣ, сѣмо знѣм да сам га гледѣвѣ.

глиста ж (Гмн –йї-ѣ) [ѣ]. – Ђме, кѣлко ймѣ глистї у ѣномѣ дїетету.

глѣтан –тна –тно 'неукусан (обично о хлебу)'. – Тѣ је бїо дѣста глѣтан крѹв.

глѣто с 'длето'; в. *брадвїл*.

гнѣј гнѣја м 1. [ѣ]. – Пѹка му чїр, ѣно му цѹрї гнѣј. 2. 'измет од стоке, ѣубре'. – Йдѣмо изнѣсити гнѣј. (В)

гмѣјна ж (Гмн) 'општинско добро'; в. *бујад*.

гњавити гњавїм несвр. 1. 'гњечити'. – Нѣмѣј тѣ гњавити! 2. фиг. 'досађивати; кињити'. – Йд сад па ѣй гњави ко штѣ с мѣне.

гњѣт гњѣта (мн гњѣти) м 'део ноги од колена до корена стопала'. – Вїдѣ кѣлкѣ ймѣ гњѣте.

гњѣтић –йѣа м 'ножице на којима стоје саонице'. – Гњѣтић је ѣно штѣ спѣја ѣно крївѣ на сѣницами с ѣнїм гѣре.

гњїти –јем несвр. [ѣ]. – Ёно, већ гњїју, а вї и јѣш не јѣдете.

гѣба ж 'грба'. – Вїдѣ му гѣбѣ не лѣѣима.

гѣбав –а –о 'који има грбу на лѣѣима, грбав'. – Бѣш ми га је жѣ штѣ је тѣкѣ гѣбав.

гѣбавац –ѣвца м 'грбавац'. – Вїдѣ га ал је вїсок и лѣп, а ѣѣа му је бїо прѣвї гѣбавац.

гѣбавица ж 'грбава женска особа'. – Мѣ, штѣ тї знѣш, гѣбавице ѣдна!

гѣбѣља ж 'један од делова кружног оквира у који је усађен један од палаца точка, наплатак'. – Од пѣт тїѣ гѣбѣлѣ направї се тѣј тѣчак.

гѣјан гѣјна гѣјно 'дебео'. – Вїдѣ ѣногѣ ѣл је гѣјан.

гѣљан –а –о 'слабо обучен'. – А тѣј Вѣјо бїо ѹвѣ гѣљан и глѣдан.

гѣра ж 'шума'. – Нѣша се гѣра зѣвѣа Крѣковѣа.

изр. ѣтићи ко из гѣрѣ 'отићи из нечије куће непочашћен'.

Гѣспѣјѣна ж (у изразима: Мѣла и Вѣликѣ ~) 'назив за црквене празнике (Успеније и Рождество Пресвете Богородице)'. – Тѣлїјѣни нам запѣлили кѹћу четрдѣсет прѣвѣ у сѣптѣмбру, па тѹ нѣѣе, бїла Вѣликѣ Гѣспѣјѣна.

гѣстити (се) –йм (се) несвр. [ѣ]. – Вїдѣ га ѣл се гѣстї.

гѣшња ж (Гмн –йї) гл. им. од *гѣстиши* (се). – Йдѣм у гѣшњу.

грѣ грѣ м (Д грѣу) 'пасуљ, грах'. – За грѣ је дрѹгѣ бїло.

грѣба ж в. *рѣбија*. – Тѣј е бїо на грѣби.

грѣбић м 'граб'; в. *буковина*.

грѣбити –йм несвр. 1. 'грабити, отимати'. – Ђл грѣбї ѣѣво ко да нѣмѣ свѣјѣг. 2. 'грабљати'. – Грѣби тѣ лѣпо.

~ се 'отимати се'. – Вїдѣ и ѣл се грѣбѣ.

гўска ж (Гмн –ākā) [ḡ]. – Ёдна је нōсила, ишла нā мōре, па ўзела гўску да нōсї прōдати на пїјацу.
гўштер м [ḡ]. – Гўштери врāг знā кākви.
гўшћār –āра м 'густ шибљак или шума'. – А тўј бїо нēкав буюквї гўшћār, нē меш прōћи крōзā њ.

Д

дāска/дāска ж (Гмн –ākā) 1. в. жаґаница. – Трēбаће ми јōш дасāкā. 2. 'део плуга који прихвата и преврће исечену земљу'. – А ђвō āмо штō брāзду преврћē, тō се звāло дāска. 3. 'четвртаста дрвена плоча, на којој се меси и развија тесто'; в. *наґве*.
двїзница ж 'овца или коза од две године'. – Мōрāм прōдати ђнў двїзницу.
двђице двђицā ж пл т 'врста фруле, двојнице'. – Тē су двђице већинōм од јāворова дрвета.
деветати –ām несвр. 'тући, ударати'. – Άл га мāти деветā.
делати –ām несвр. [ḡ]. – Да ти се смўчї кākо су тō прїје у Лици дēлали: плўнē на пāтос па рāздрљā нђгōм.
дєрати дєрєм 1. [ḡ]. – Ёно, ђбєсио јāће па га дєрє. 2. 'ударати, тући'. – Дєрє пђ њему ко да је лўд. 3. фиг. 'побеђивати'. – Јē мā, јā га ўвјē дєрєм у кāртами.
~ се 1. 'викати продорним гласом'. – Ёно га, дєрє се нā њи. 2. 'скичати, плакати'. – Ёно се дєрє ки јуне.
дєрнути –єм сврш. према *дєраиши* (2). – Па кад је ђн нєґа дєрнō.
дєчко м (Нмн дєчки, Г –й) 'млад неожењен човек, младић'. – Дєчко ако је бїо млāд и неожењен.
дївāн –āна м 'разговор'. – Άј дōђи пђслє на дївāн.
дївāнити дївāним несвр. 'разговарати'. – Тō нєко дївāнї?
дївјака ж 'дивља јабука'. – Дївјака је мālā јāбука, дївјā, јāбучице, а тђпї се.
дївјї –ā –є 'дивљи'; в. *дївјака*.
дїгнути –нєм сврш. 1. [ḡ]. – Ђш тї тђ мђћи дїгнути сām? 2. 'приморати кога да се крене с места, отерати'. – Одолєн Швāбе су дїгнуте.
дїкла ж (Гмн –ālā) в. *слушкиња*. – Даница је бїла дїкла код нєкијē лўдї.
дїкуља ж 'крава са белим стомаком'. – Дїкуљōм смо звāли ђнў кђјā је испод стомāка бјела.
дїчāк –āка м в. *дєчко*. – Кђјї је ђвō од дичāкā?
дїєнути дїєнєм сврш. и несвр. 'скупити, скупљати сено у пластове'; в. *иласїи*.
дїєти дїєћєм сврш. и несвр. в. *дїєнуиши*. – Дїєћєш око стђжинє.
дђ дђла м [ḡ]. – Бїо кђд нās нєкї Рапāиин дђ.
дђба с [ḡ]. – Мā, тђ је бїло прїје, у стāром дђбу.
изр. пђпаснђ ~ 'време дана око 16 часова'.
дђведен м 'домазет, призетко'. – Бїо єдан кђд нās дђведєн.
Дђви –ā м пл т 'Духови'. – Ёс тђ Дђви, нє знāм?
дђгнати –ренєм (Ш, В)/-ждєнєм (ДК) сврш. [ḡ]. – Код ўјāка сам јā ђтишла трї кило-мєтера далєко да се нїје нєсам стāла, трчāла да дђждєнєм кђње.
дђктўр м 'лекар'. – Такђ су вїкали: "Йдєм дђктўру".
дђлина ж 'долина'. – Јђш кад мђрāш нђсити из ђвє дђлине, тђ је гāдно, ўзбрдо.
дђрат м 'коњ тамнориће боје'. – Мї нєсмо звāли дђрєта већ дђрат.
дђћи дђћєм сврш. 1. [ḡ]. – Кад си дђшā? 2. 'бити у сродству'. – Тāј ми Мїле дђћē нєкав брāt.
дђћим вєзн. 'док'. – Тāмо пїше пђдижє ўжā пђродица, дђћим сам јā тђ плāтио.
дрāга ж 'старија од две заове'. – Нїје тђ бїло тєпāње већ је тђ бїло: стāријā се зāва звāла дрāга, дрāгица.

дра̑га/дра̑га ж `веће удубљење у земљи с окомитим странама`. – Кòд нас је било тј̑је дра̑га̑ њ̑ вра̑гу.

дра̑гица ж дем. и хип. од *дра̑га*; в. *дра̑га*.

дра̑жица ж дем. од *дра̑га*. – Дра̑жица се ма̑ла зòв̑е.

дра̑мчити –им несвр. 'просјачити, молити'. – Ни̑је р̑екло пр̑òси ве̑ да дра̑мчи̑.

дрв̑ењик/дрв̑љењик –ика м 'место уз ку̑ћу где се слажу дрва, дрв̑љаник'. – Òста нам је и дрв̑ењик п̑ун др̑ва.

др̑ек др̑ека м 1. 'ђубре, измет'. – Др̑ек је као гòвно. 2. фиг. 'ништа, шипак, фи́га'. – Ђ̑во, òв̑ò је др̑ек.

др̑етва ж (Гмн –*й̑/̑ва̑*) 'дебљи конац за крпљење цакова, шивење обу̑е и сл.'. – Иди код ба̑бе и дон̑еси ми јòш др̑етв̑е, тр̑еба̑ће ми за òв̑у вр̑е̑ћу.

др̑жалица ж 'држало'; в. *ђузица*.

др̑жати –им несвр. 1. [□]. – Др̑ж̑е га с̑ад! 2. 'садржавати, запремати'. – Тò др̑жи т̑ј̑ око ðесет-дв̑анајст л̑йт̑ара̑.

~ **се** 1. [□]. – Др̑ш се з̑убима за в̑ј̑етар. 2. 'не предавати се'. – Др̑ш се, М̑и̑ћо, ђ̑во м̑ене!

др̑ктати др̑к̑ћ̑ем несвр. 'дрхтати, трести се'. – Ђ̑с ти б̑òлестан кад др̑к̑ћ̑еш?

др̑љача ж 'оруђе за уситњавање и поправљање ора̑ња'. – И м̑и смо з̑ва̑ли др̑љача, с̑амо кòд нас њ̑есу биле ва̑ке гвòзден̑е него др̑вен̑е а имале гвòзден̑е кл̑ине.

др̑укел м 'копач од два дела која се закопчава утискива̑њем једног дела у други'. – Др̑укел смо з̑ва̑ли з̑на̑ш òн̑ò, др̑укел, шт̑ò се скòпч̑ава̑.

др̑укели̑ћ м дем. од *друкел*. – Др̑укели̑ћ је ко òн̑ò шт̑ò њ̑ма̑ на кишобр̑ану.

д̑ђа ж 'даска као саставни део бачве, каце, творила и сл.'. – За òв̑ò твòрило ма̑ле д̑ђице ил за бур̑енце д̑ђице, а за к̑а̑цу д̑ђе̑ и за ве̑лико б̑уре за ра̑кију д̑ђе̑.

д̑дум м 'глупан'. – Ђ̑е̑ на̑ће тòг д̑дума?

д̑ђица ж дем. од *д̑у̑а*; в. *д̑у̑а*.

д̑пал д̑пла д̑пло 'двострук'; в. *й̑ир*.

д̑рати –ам несвр. 1. 'трајати'. – Ђ̑зим̑ај пò мало, па ће ти д̑ж̑е̑ д̑рати. 2. 'постојано подносити, трпети (бол, напоран рад, тешко̑е и сл.)'. – Мòрам ра̑дити и д̑рати, шт̑ò др̑у̑гò.

д̑ђ̑ан –ана м 'продавница'. – Јò̑, н̑òсимо ми тò̑ М̑и̑кици, сат ћемо д̑òбити ја̑е, и òна да̑ на̑ми по ја̑е–дв̑а̑, а м̑и òд̑емо у д̑ђ̑ан и љ̑з̑емо ц̑у̑кри̑а̑.

д̑ша ж (А д̑шу, Нмн д̑ше) 1. [□]. – Д̑ша ме б̑òл̑и кад гл̑е̑д̑ам З̑òрицу и òн̑òг њ̑е̑н̑òг ма̑лòг. 2. 'човек, становник, особа'. – Ево, òна је д̑òшла д̑ев̑е̑д̑ес тр̑е̑ћ̑е, òтад је љ̑мрло, н̑е̑ки да̑н смо бр̑ò̑жили, јед̑на̑јст или дв̑ана̑јст д̑ша̑.

д̑шак д̑шка м 'време што про̑ђе изме̑ђу удиса̑ја и издиса̑ја; размак који се пре̑ђе у једном да̑ху'. – Кòл̑ко си мòгла на д̑шак р̑у̑чи̑а̑ ст̑у̑ћи да се н̑е м̑је̑на̑ш?

д̑шица ж 'жижак, фитиљ у кандилу'. – Ду̑шица је òн̑ò шт̑ò гòри у кандилу.

Ђ

ђ̑е̑в̑ер –ера м [□]. – Òн је њò̑зи џ̑е̑в̑ер.

ђ̑е̑в̑еруша ж 'младоже̑њина сестра; девојка која прати младу на венча̑ње'. – Кò̑ јо̑ј је б̑ила џ̑е̑в̑еруша?

ђ̑ед м 1. 'очев или мајчин отац према унучади'. – Ђ̑л је мò̑̑ пòкò̑јни џ̑ед б̑ио òп̑асан. 2. 'старац уопште'. – А та̑̑ џ̑ед Да̑не б̑ио гл̑у̑в. 3. 'таст'. – Та̑мо су и ж̑е̑нин̑òг џ̑а̑ћу з̑ва̑ли џ̑едом.

ђ̑е̑љати –ем несвр. 'дељати'. – Е л̑ ти з̑на̑ш џ̑е̑љати?

ђ̑е̑љати –ам несвр. дем. према *ђ̑е̑љ̑а̑и̑и*. – Н̑е̑ џ̑е̑љ̑к̑а̑̑ ве̑ ра̑ди ко чò̑к.

ђ̑òр̑н̑ут –а –ò 'п̑и̑јан, нап̑ит'. – Из св̑а̑тòв̑а се д̑òлази ма̑ло џ̑òр̑н̑ут, п̑и̑јан.

ђ̑убар џ̑убра м 1. в. *ђ̑но̑̑* (2). – Мòра̑ш вòз̑ити џ̑убар на њ̑иву. (ДК) 2. в. *бу̑ни̑и̑и̑е̑*. – Од̑̑ н̑еси тò на џ̑убар. (ДК)

Е

ѐ (понекад поновљено) узв. за исказивање или појачавање неког осећања (обично одобравања). – Тамо иза Шапца, ѐ.

ѐкланица ж 'игла за хеклање'. – Ддвадѐ ми тѹ ѐкланицу.

ѐклати –ам несвр. 'хеклати'. – Знам ја и ѐклати, само саде нѐ видим добро, па нѐ мерем.

ѐлда ж 'хельда'. – Та ѐлда ђна се љскѡкѡ љсто ко ђвѐ кѡкице.

ѐрав –а –о 'разрок'. – Ёст, љѐп је дѐчко, само ѐрав не ѐдно ђко.

Ж

жа́га ж 'тестера са великим зубима, вучијацима'. – Ё, глѐдѡј, сѡт љу ти ја ѡбјаснити: плуу смо звѡли кѡја љмѡ ситније зѹбе, а жа́га је била кѡја љмѡ крѹпне зѹбе, вѹчијаке.

жа́ганица ж 'даска'. – Кѡлко ти трѐба жа́ганица да попѡтосѡш сѡбу?

жа́гре –ѡ ж пл т 'део на дрвеном плугу који је омогућавао скретање'. – Тѐ су жа́гре биле да се плѹг мѡже преклѡпити.

жа́кља ж (Гмн –ѡлѡ) 'омања платнена кеса'. – Жа́кља је за држати нѐшто мањѐ.

жа́кљница ж дем. од *жакља*. – Кѹд сам с ђнѡм жа́кљницѡм.

жа́лац жѡлца м 'жаѡка'. – Чѐла љмѡ жалац и ѡс и штѡ ја знам.

жа́руља ж 'сијалица'. – Штѡ ђвѡ жа́руља такѡ шкѡљѡ?

жа́бања ж 'дрвени суд сличан вучији само мањи (до 12 л)'. – Ў тијем жа́бањама су нѡсили воду кад нѡсѡш кѡсцима и тѡ.

жа́вља ж 'метални део узде који се ставља коњу изнад језика, жвале, љем'. – Жвѡља је на ђглаву и за љѹ су ѹзде скѡпчѡне.

жвѡждати –ѡм несвр. 'звиждати'. – Нѐмѡј жвѡждати, прѡби ми ѹши!

жгѡрица ж 'језгра (ораха, лешника)'. – Дѡнио је пѹну шаку жгѡрица.

ждѐрало с в. *ѡнор*. – Ждѐрало је ђнѡ љѐ вода прѡпада.

ждѐрати ждѐрем несвр. 'халапљиво и много јести'. – Тај само зна ждѐрати и спѡвати, за дрѹгѡ и није.

ждрѡнути –ѐм сврш. 'на брзину прогутати, попити'. – Ждрѡнѡ ђнѡ маѡ варѐнике и ђде.

желѹдац –ѹца м [Ѣ]. – Бѡлѡ ме желѹдац.

жељезо с 'гвожђе'; в. *цреѡња*.

же́на ж 1. [Ѣ]. – ѐ тѐ Ма́рѐ није било љѐпшѐ же́нѐ у сѐлу. 2. 'супруга'. – Видѐ га какав је, а љмѡ љѐпу же́ну.

изр. нѡсѐња ~ 'трудна жена'.

же́њик м 'младић стасао за женидбу'. – Бѡ је љѐп же́њик, а саде је јѡш љѐпши ђжења.

же́нити (се) же́нѡм (се) 'женити (се)'. – Ка ђемо се же́нити?

же́тва/же́тва ж (Гмн же́тава) [Ѣ]. – ѐвѐ ље гѡдинѐ же́тва пѡранти због сѹшѐ.

живѡна ж 'домаће пернате животиње'. – Ймам ја дѡсти живѡнѐ.

живѡчав (само у м. роду) 'који није добро ушкопљен (о бику или овну)'. – Ако је живѡчав, зѡви га живѡчѡваша.

живѡчѡваша м 'који је живѡчав'; в. *живѡчав*.

жѡвѡт –ѡта м 1. [Ѣ]. – Тѐжак је жѡвѡт. 2. 'мушки полни орган'. – Свѐ му жѡвѡт љсје-кло.

жѡгати жѡгѡ безл. несвр. 'пробадати, севати (о болу)'. – Жѡгѡ ме у крѡјима.

жѡла ж 1. 'огранак корена код биљке'. – ѐнѡ дѡље штѡ је, тѡ смо свѡ звѡли жѡла. 2. 'крвни суд'. – И ѹнда ѹн кврѡца по ђнијем љѐговијем жѡлама.

жѡто/жѡто с [Ѣ]. – Није жѡта кѡд нас пѹно ни било.

жйшка ж (Гмн жйжакā) 'искра, варница'. – Паз да те не бй тѣ жйшке опѣкле.
жлйца ж 'кашика'. – Тѣ су жлйце бйле дрѣненѣ.
жлйчица ж 1. дем. од *жлица*. – Тѣ је сѣд ђнѣ жлйчица? 2. 'удубљење између грудне, прсне кости и трбуха'. – Жлйчицом смо йсто звѣли и ђво ђѣ мѣкѣ.
жлѣб жлѣба м 'место где се састају две или више костију, зглоб'. – Тѣ су викали жлѣб.
жлѣб м (Л жлѣбу, Нмн жлѣбови) 'олук'. – Запушио се жлѣб ђ тѣг лйшѣа.
жмѣра ж (обично мн) 'чварак'. – Свѣ смо жмѣре пѣјли.
жмйра ж 'врста дечје игре, жмура'. – Зѣви и да се йграмо жмйрѣ.
жмйрити –йм несвр. 1. 'гледати полузатворених очију'. – Штѣ ђвѣй љвѣ тѣкѣ жмйри? 2. 'слабо светлети'. – Штѣ ђвѣ сйјалица жмйрй кад сам је јучѣ купио?
жмйрити –йм несвр. [ѣ]. – Ёно га љ соби, да л спѣва ил сѣмо жмйри, не знам.
жњйравац –ѣвца м (обично мн) 'узица на обућу, пертла'. – Пуче ми жњйравац.
жњйрати жњйрам несвр. 'састављати провлачењем врпце кроз наспрамне рупице, шнирати'. – Йдѣм жњйрати ципеле.
жњѣра ж (обично мн) в. *жњйравац*. – Нѣко рѣци и жњѣра.
жњѣрати жњѣрам несвр. в. *жњйрати*. – Па рѣци и жњѣрати.
жњѣта ж погрд. 'нога'. – Вйдѣ жњѣтѣ у ђнѣ жњѣтачѣ. (Ш)
жњѣтача ж погрд. 'жена с великим ногама'; в. *жњѣта*.
жѣкнути –нѣм сврш. 'ударити'. – Жѣкни је шѣком.
жрѣан/жрѣан жрѣна/жрѣна м (Гмн –ѣѣѣ/ѣѣѣ) 'ручни млин'. – Мй смо ймали прйје ручнй млйн штѣ се звѣ жрѣан.
жрѣвати/жрѣвати –ѣм несвр. 'млети на жрвну'. – Тѣ смо тѣкѣ свй жрѣвали и ђндѣ јѣли.
жувѣнце с 'жуманце'. – Ђш да ти љмѣтим жувѣнце?
жѣја ж 'сорта жуте крушке'. – Гѣдно се бйло и прйпѣти нѣ тѣ жѣју.
жѣјан м пеј. 'човек жуте косе'. – Кѣкй је ђво жѣјан?
жѣјка ж пеј. 'жена жуте косе'. – Вйдѣ ђнѣ жѣјкѣ.
жѣјица ж 1. в. *баглама* 2. в. *целадија*. – Ёст, и кѣд нѣс је говѣрло жѣјица.
жѣна ж 1. [ѣ]. – Глѣдала сам прйје ѣѣ тѣ жѣна тѣче. 2. 'овца са жутим ногама'. – Ё, жѣна је дрѣтѣ: жѣну смо мй звѣли кѣдѣ ймѣ жѣте нѣге дѣље, жѣћкасте.
жѣпа ж 'супа'. – Нарѣди жѣпу прйје кад нѣшто бѣди дѣблѣ. (Ш, В)
изр. ѣнпрѣк ~ 'супа од препрженог брашна'; *јѣлова* ~ 'супа без меса'.
жѣтац жѣца м 'врста грублѣг куповног платна'. – Гѣрнй дѣо кѣшулѣ је от кѣпѣвног платна, жѣца.
жѣтуља ж 'жута земља'. – Бйло је и жѣтулѣ и црницѣ, ал јѣко слѣбо.

3

зѣбѣсати –ѣм сврш. 1. 'изгубити пут, залутати'. – Кѣд је ђн зѣбѣсѣ кад га јѣш нѣмѣ? 2. 'отићи далеко у причању'. – Кѣд си тй сѣд зѣбѣсѣ?
зѣбран м 'шума или ливада у које је забрањен приступ'. – Тѣј нам је бйо зѣбран.
зѣбрслити зѣбрслим сврш. према *брслиши*. – Ђј га тй разѣми кад нѣкѣ зѣбрсли.
зѣва ж 'заова'. – Ймала сам двйје зѣве, ал су ђбѣ љмрѣле.
зѣвинтати –ѣм сврш. према *винтирати*; в. *јарам* (2).
зѣворањ –ѣрња м 'спојни клин на дрвеном плугу'. – Тѣ се трѣте стѣвљају на јѣрам а љндѣ дѣѣ зѣворањ кѣдй тѣ зѣтѣгнѣ.
зѣглавак –ѣвка м 'гвоздени клин којим се што заглављује (нпр. коса или мотика)'. – Ёво, ђво ти је зѣглавак.
зѣглавити зѣглавйм сврш. 'учврстити шта заглавком'. – Заглавдѣ ми ђвѣ мѣтику.
зѣглѣдање с 'гледање девојке (ради упознавања) пре просидбе'. – Заглѣдање је кад је йдѣ вйдити кѣква је и ђѣ ли.

заду ж 'задуха, астма'. – Покѡјни тата ѿма̄ задуу.

задуљив –а –о 'који пати од задухе, астме'. – Он јѡш задуљив, па љѣпо нѣ меже.

закалати –ам сврш. према *калайи*. – Прије днѡ закалаш ладнѣ водѣ па се ѡмијеш.

заклопац –пца м 'поклопац'. – Бѣ је сад онѡј заклопац?

замрчити –ѿм сврш. према *мрчиши*. – Замрчити саде тѡ да се нѣ видѣ штѡ је.

замутати –ам сврш. према *мушѡши*. – Чѿм замуた, ѡнда знај да лѡжѣ.

западна (само у ж. роду) 'пуна снежних падавина (о зими)'. – Тѡ је најзападнија зи́ма била у цѣлѡј Евро́пи.

запаса́ти се –ам се сврш. 'задржати се'. – Бѣ с ти тѡлко за́паса?

запати́ти –ѿм сврш. [□]. – Еднѣ го́динѣ сам ја и ѡѣ тѡ нѣ знам от ко́га запати́ла, ал није ко́ тамо.

запи́рити запи́рим сврш. 'потерати'. – Кад је на́с запи́рло у куку́рузе, а вру́ѿна била јѡдан ти бѡг.

запре́тати за́прећѣм несвр. 'жаром и топлим пепелом затрпавати што'. – пмала је го́ре ру́чкицу ко ѡво нѣко, па онда тѡ бѿо ѡжак онѡј дугачки чѿм се она за́пре-тала.

запу́нтати –ам сврш. 'затворити врата пунтом (в. *ѡуниша* [1])'. – Ко́д на́с је ви́кало за́пу́нтати.

за́рука ж 'веридба'. – Прије тѡ дођи мо́мак и њѣгови у цѡрину ку́ћу на за́руку.

за́ручи́ти се за́ручим се сврш. 'верити се'. – Чу́јем да се Да́нина ма́ла за́ручила.

за́ручни́к м 'вереник'. – Ёси ли јѡј ви́дио за́ручни́ка?

за́ручи́ца ж 'вереница'. – Љѣпа је Ми́ѿина за́ручи́ца.

за́слан м 'прегача, кецеља'. – Сва се ѿспрѣла без за́слана.

за́ста́вница ж 'попечна даска у кревету (код главе и ногу)'. – Јѣ л ѿ тѡј за́ста́вница?

засу́шити засу́шим сврш. 1. 'престати давати млеко'. – Тѡ кад кра́ва прѣстанѣ давати мѣ́лека, онда ка́же: "Ево, засу́шила". 2. 'постати сув, бити без падавина'. – Онда зна́ бити су́ша па засу́ши.

за́твор м 1. 'оно чиме се затвара какав отвор'. – До́ље од дна̄, овако́ тѡ је би́ла шу́пља та́ ка́чица, ал ѿмала је за́твор дрвѣни штѡ се за́твори. 2. 'затворено, заграђено место'. – Ђвѣ́ су на́ше ѡвце би́ле у за́твору, бѡј се ву́ка.

за́тиок м 'потилак'. – Ђда́ри се та́чно у за́тиок.

зачи́нити за́чиним сврш. 1. [□]; в. *маслац* 2. 'запржити'. – Мо́раш тѡ прѣво за́чинити.

за́штркѣ́ати се –ам се сврш. према *шѡтркѣ́аши се*. – Ё, тѡ го́веда кад су на па́ши па кад и ѡба́д ѡкупи, ми рѣ́че́мо да су се за́штркѣ́ала.

зба́јбу́кати –ам сврш. 'урадити што на брзину'. – Кад би тѡ зба́јбу́кали, јѡ.

зба́јтра́гати –ам сврш. в. *зба́јбука́ши*. – Он је тѡ са́мо зба́јтрага́ и на́ко ѡставио да ле́жѿ.

зби́чати се –ам се сврш. 'замрсити се, запетљати се (обично о овчјој вуни)'. – А кад се зби́ча, нѣ меш је ла́ко гарга́шати.

згѣ́авити згѣ́авѿм сврш. према *гѣ́авиши* (1). – Са́мо на́ко зрѣ́ле шљѣ́ве стрѣ́аш у ба́чву и мо́жда и ка́кво́м то́љаго́м згѣ́авиш.

згра́бити –ѿм сврш. 1. 'шчепати'. – Згра́био га па нѣ пу́шта. 2. сврш. према *гѣ́абиши* (2); в. *вал*.

зди́мити –ѿм сврш. 'побећи'. – И та́ко ја зди́мѿм.

здѣ́ла ж [□]. – Ве́ѿно́м смо је́ли из здѣ́ле ѿ то́ дрвѣнѣ, а по́сле смо из пла́дања̄.

здрѣ́вити се –ѿм се несвр. 'поздрављати се'. – О́ни се здрѣ́вѣ.

здрѣ́вје с 'здравље'. – На́јва́жније је здрѣ́вје, за́ друго́ ѿмо ла́ко.

зе́кан м 'зеленкастосив коњ, зеленко'. – пмали смо ми́ е́дног зе́кана̄.

зе́лемба́м [□]. – Зе́лемба́м је ба́ш зе́лен, ко тра́ва.

зе́мља ж (А зе́мљу; Мнм зе́мље, Г –а́ља) [□]. – Не́ђе ѣ́е је до́бра зе́мља, ка́же мр́твица, а не́ђе ѣ́е се бр́зо су́ши, ве́ли жѣ́стока̄.

изр. жѣ́стока̄ ~ 'лака земља'.

зѐра ж (у прилошкој служби) 'сасвим мало, трунчица, мрвица'. – Њесам спава̄ ни зѐрѐ.

зе̄ц м (мн зе̄цови) 1. [џ]. – Све̄ ми зе̄ц по̄jde. 2. 'сланина са трбуха, потрбушина'. – О̄нѹ танкѹ сланну између ногѹ, тѹ је ко̄д нас звало зе̄ц.

зе̄чак –чка м 'грашак'. – Нѹси тѹ, ѿма̄м ја̄ зе̄чка и ко̄т кӯћѐ.

зиданица ж 'грађевина зидана од камена'. – Зиданица је кӯћа и ѡстава ил такѹ нешта зидана од ка̄ме̄на.

зикерӣћ м в. *баченка*. – Ми смо тѹ звали зикерӣћ, ко̄ме ђѐ затреба̄ па зикерӣћом с једне̄ стране̄ на другѹ. (Ш, В)

зйпка ж (Гмн зйпкѹ) 'велика колевка'. – Мѐни ѡстала зйпка, а ко̄љевку ми ѡднѐла ѐдна жѐна. (Ш, В)

зја̄ка ж и м 'зјакаста особа'. – Ї та̄ зја̄ка не̄ма̄ памѐтнијѐг по̄сла нег ѿде̄ ѡт кӯћѐ до кӯћѐ.

зја̄каст –а –о 'који зјака, улудо проводи време, који је неозбиљан'. – Ма̄тѐр му вре̄дна, а ѹн ба̄ш зја̄каст.

зја̄кати –а̄м несвр. 'улудо проводити време, зијати'. – Штѹ тѹ зја̄ка̄ш, де̄ла̄ј нешто!

зла̄това ж 'крава златасте боје'. – Зла̄това е жӯта ко зла̄то.

зѡбати зѡбљѐм несвр. 1. [џ]. – Да̄јде̄ тѹ кйштру да̄м ко̄њима зѡбати. 2. фиг. 'уништавати, јести једно по једно'. – Вӣде̄ а̄л и Мӣћо зѡбљѐ.

зѡбика ж в. *базга*. – О̄је ка̄жѹ зо̄ва, мӣ смо звали зѡбика. (В, ДК)

зѡбӯнац –нца м 'горњи део кошуље (в. *кошуља* [2])'. – Ко̄д нас се горњӣ део кошуље звѹ зѡбӯнац. (В)

зѡрити –ѿм несвр. 'постајати зрео, зрети'. – Не̄што ми спѡро зѡре̄ ја̄буке.

зрѹка ж 'зрак'. – Сѹнце ѿма̄ онѐ не̄кве зрѹке.

зр̄на ж в. *граша*.

зѹб м 1. (мн –и) [џ]. – Бо̄лѿ ме зѹб. 2. (мн зѹбови и ре̄је зѹби) 'оштрији изрезак или за-резак на разним предметима (тестери, грабљама и сл.)'. – Зѹбове пӣла ѿма̄ сйтнијѐ, а жа̄га ѿма̄ крупнијѐ.

зѹбан м 'зубат човек'. – Какӣ је ѡвѹ зѹбан?

зѹбац зѹпца м в. *зуб* (2). – Тѹ је ѿстом једно̄ ка̄ко да ти ка̄жѐм др̄венѹ ва̄кѹ, ѡнда̄ ѿ тѹј ѿма̄ не̄ки зѹпци, ал ба̄ш је тѹ на̄прављено̄ за̄ тѹ.

зѹбља ж (Гмн –а̄ља) 'ситно исцепано дрво за потпалу'. – Ба̄ба, ѐси ли ѿмала̄ до̄сти зѹба̄ља̄ јѹтрѡс? (В)

зѹбљица ж дем. од *зубља*. – До̄ватӣде мӣ јѡш зѹбљӣца̄ да ми се не ѹгасӣ ва̄тра.

И

Ива̄ндан м [џ]. – На Ива̄ндан̄ смо пра̄вили вјѐнце.

йвѐр йвѐра м 1. 'отпадак при цепању дрва'. – Вӣкали су йвѐр или клийпице, клийпе или йвѐр ѡнѹ штѹ врӣј кат цјѐпа̄ш дрва. 2. 'мала помична кост у колену испред чашнице'. – Кат пѹне̄, ве̄ли: "Јѹ, стѹка̄ сам ко̄лено, ѿме̄, у сре̄д йвѐра сам погѡдио".

йгда прил. 'икад'. – Ёс ти, Мӣлане, йгда̄ бѿо у Лӣки?

изгледати изгледѹм несвр. 1. [џ]. – Изгледѹ̄ за̄дово̄љно. 2. безл. 'чинити се'. – Изгледѹ̄ мѐни да је тѹ тѹ. 3. 'личити'. – Изгледѹ̄ на госпѡдина: го̄јно лице̄, јѡш мла̄д.

изде̄ветати –а̄м сврш. према *деветашѿи*. – Не̄мѡј да те̄ ја̄ по гња̄тима̄ изде̄ветѹм.

йздрѹмчити –ѿм сврш. према *драмчиѿи*. – До̄ша̄ је јѡпѐ да не̄што йздрѹмчӣ.

йздрѹчити (се) йздрѹчим̄ (се) сврш. 'избечити (се)' – Штѹ с такѹ йздрѹчио̄ ѹ ме̄?

йзлаб̄рњати –а̄м сврш. према *лаб̄рњашѿи*. – А̄л је ве̄лӣ, йзлаб̄рња̄.

йзорѹвати –ѡра̄ва̄м несвр. 'орӯћи ва̄дити из земље̄ на површинӯ'. – Сва̄ко̄г про̄ље̄ћа мо̄ра̄мо̄ кѹпитӣ кад се дрѐ̄ дна̄ј ка̄ме̄н се йзѡра̄ва̄ и тѹ мо̄ра̄мо̄ кѹпитӣ.

йзути (се) йзуѹем̄ (се) сврш. [џ]. – Йзѹ̄ј ча̄рапе̄ и изне̄си и ва̄н да тѹј не смр̄де̄.

јасѣн – ена м [Е]. – Ил ако је јасѣн вишѣ, ђндѣ је тѣ јасѣнѣк.

јасѣнѣк – іка м 'јасенова шума'; в. *јасен*.

јасѣнѣк м в. *јасен*. – Мѣ смо ѣмали тѣјѣ јасѣнѣѣа у Лици.

јасика ж [Е]. – Кѣд нас говѣрло: "На њѣ бѣлѣст ко на јасики вѣтар".

јасле – ала ж пл т [Е]. – Јасле су дѣље кѣрити ђнѣ, а ђнѣ гѣре ѣѣ се мѣѣ сјѣно и ђѣкле паѣа у тѣ јасле – тѣ су штѣге. (В, ДК)

јѣла ж [Е]. – Вѣдѣ е, прѣва ки јѣла.

јѣлар – ара м 'јелова шума'. – Имали смо мѣ прѣје јѣлар.

јѣмчити – ім несвр. 'лабаво прошивати концем скројѣне делове који се касније коначно сашију, фирцати'. – Прво јѣмчѣш па ђндѣ шѣјѣш.

јѣсти іјѣм/јѣдем несвр. [Е]. – Ёво іјѣмо, пѣшти нас на мѣру.

јѣтника ж 'туберкулоза'. – А іма кѣ је ўмира од јѣтикѣ.

јѣтрва ж [Е]. – Њѣ двѣје су јѣтрве.

јѣчам јѣчма м [Е]. – Ёво: кѣд нас је звѣло јѣчам, а нѣѣ ђпѣт ѣчам.

јѣчмиште с [Е]; в. *ѣрмик*.

јѣрнути – ем сврш. 'пасти, срушити се'. – Њѣсу знѣли кѣко се тѣ рѣѣи и ђнѣ тѣрањ кад је јѣрнѣ, смѣвло и ко нѣшта.

јѣва ж 1. 'каша од воде и кукурузног брашна'. – Тѣ је од пѣлѣнте ђнѣј скрѣб сѣмо, ако вишѣ мѣтнѣш, ђндѣ тѣ јѣвѣ ђдаспѣш и тѣ се јѣде. 2. в. *жуѣа*. – Ўспидѣ ми јѣш зѣру јѣвѣ. (ДК)

јѣкица ж 'комад теста'. – Тѣ се направи ђбичнѣ тѣ јѣкица па се тѣ развѣче.

јѣнац јѣнца м 1. 'млади бик'. – Ё, јѣнац је кад је мѣѣд. 2. фиг. пеј. 'снажан, умно ограничен човек'. – Вѣдѣ ђногѣ јѣнца.

јѣне – ета с (супл. мн јѣнѣд) [Е]; в. *ѣерѣи се* (2).

јѣрцати – ам несвр. 'јурити (без циѣа)'. – Кѣт ђн ѣвѣјѣ јѣрца?

јѣтро/јѣтро с (Гмн јѣтѣра) [Е]. – Чѣкѣ сам га чѣтаво јѣтро, ал нѣје дѣшѣ.

К

каѣблица ж 'дрвени суд за воду који се носи на глави, запремине до 20 л, са двѣма ручкама, исте ширине при врху и на дну и са јѣдним ђном' – Каѣблица је імала двѣ ѣва и мѣжда ѣко пѣтнѣјст, кѣко кѣѣа, до двѣист литѣра, а ђд ѣѣ је бѣла вѣѣа сѣкаблица.

каѣбѣ каѣла м (мн каѣлови) 'дрвени суд сличан каблици само мањѣ'. – Каѣбѣ је мѣло вѣкѣ зѣвршен и тѣ се на глави нѣсило. (ДК)

каѣва ж 'кафа'. – Каѣву смо кѣвали у кавѣрицами.

кавѣрица ж 'ѣезва'; в. *кава*.

каѣзати се каѣѣм се сврш. 'представити се'. – Јѣ јѣје се каѣѣм.

каѣлати – ам несвр. 'грабити, захватати воду'. – Такѣ мѣреш каѣлати дѣ ѣутра.

каѣлача ж 'вѣѣа лимѣна посуда са ручком, канта'. – Мѣ смо звѣли каѣлача. (В)

калѣунати – ам несвр. 1. 'пуцати (из оружја или бичѣм и сл.)'. – А калѣнѣ пѣ нами са свѣјѣ странѣ. 2. 'туѣи (кога)'. – Мѣ, калѣнѣло је мѣне сѣмо такѣ. ~ се 'туѣи се'. – Кѣ с тѣ тѣмо калѣнѣ?

каѣмара ж 1. 'гомила, хрпа'. – Нѣ межем ў куѣу, а вѣлѣка каѣмара рѣбѣ прѣт Цѣганѣкѣм, ђбасмало и. 2. 'мањѣ соба'. – Ёдну смо сѣба звѣли, а дрѣгѣ каѣмарица, дрѣгѣ сѣба, каѣмара, каѣмарица. (ДК)

каѣмарица ж дем. од *каѣмара*; в. *каѣмара* (2).

каѣмиш м 'ѣѣв кроз коју се увлачи дим из луле'. – Цвѣ гѣре на лѣли, тѣ смо звѣли каѣмиш.

каѣница ж 'широки ткани украсни појас; део народне ношње'. – Знѣм да су прѣчали прѣје да су и дрѣѣли нѣѣе вѣкѣ, да су імали кѣницу ђнѣ штѣ су ішли по рѣѣѣами.

кaнтpигa ж 'столица'. – Стoлицa је кoд нaс викало кaнтpигa.

кaнтyн – yнa м 'yгaони кaмeн'. – Кoд нaс сy зидaтe кyћe oт кaмeнa, oндa oнaј кaмeн кoји идe нa нoшaк пa пpави лицe oвoј стpани и oнoј стpани, кoд нaс сe звa кaнтyн.

кaнчo -чeлa м (Гмн –eлa) 'нaмoтaнa пpeђa скинyтa сa рaшкa'. – Кaнчo сe мoтa нa рaшaк, yндa сa рaшкa, кaд сe скидa, идe нa тo вйтa, e oндa сe тyј мoтa y клyпчaд.

кaпaцa пpид. нeпpом. (сaмo y изpaзy: бити ~)'спoсoбaн, кaдap'. – Њeсaм кaпaцa нийштa.

кaпулa ж 'цpвени, цpни лyк'. – Кpупнa ми кaпулa oвe гoдинe.

кaпулицa ж дeм. oд *кaпулa*. – Кyпилa y oтoчцy кaпулицe зa пoсијaти.

кaр м 'кapaњe, кyћeњe'. – Кoд нaс је кaр тo кaд нeкoгa пcyјeш, вeли кaрa, a дpyгo јa нe знaм.

кaрaти кaрaм нeсвр. [к]; в. *кap*.

кaригa ж в. *кapиkа*. – Мийo, рeклa сaм кaригa, нeкo је вика и кaригa и кapиkа, кaкo кoд.

кaрикa ж [к]; в. *aлкa*.

кapикaти –aм нeсвр. 'кapиkамa сaпињaти нoгe кoњимa'. – Нeкaд мoрaш кapикaти кoњe дa нe oдy. (ДК)

кapикe кapикa ж пл т 'нaпpaвa кoјoм сe кoњимa кapиkajy, сaпињу нoгe'. – Тo је кoд нaс звaлo кapикe. (ДК)

кaсeл м 'сaндyчe зa мaлтep'. – Кaсeл је зa мaлтep кaд зидaри зийy сaндyчe и тyј сe сипa мaлтep дa мy је пpи рyци.

кaсyн –yнa м 'сaндyк y кoјeм стoји житo'. – A јa имa пyн кaсyн жйтa.

кaцa ж 'вaљкaст дpвeн сyд oтвopeн с гopњe стpaнe, шипpи пpи днy'. – Мий y Лики стaви пyнy oнy кaцy кyпyсa и свe тo сpубaj.

кaчицa ж 1. дeм. oд *кaцa*. – Мoрaм пpомјeнти oбpуч нa oвoј кaчици. 2. 'дpвeнa пoсyдa зa пpaњe вeшa'. – Пpијe сe вeш пaриo y oнoмe дpвeнoмe, звaли смo је кaчицa. (Ш)

квaкa ж 1. [к]. – Мaснe ми рyкe, oтвoридe вpaтa дa нe мaстим квaкy. 2. (oбичнo мн) 'кyкa кoјa сe зaбијa y тpyпaц кaд сe вyчe'. – Oндa тe квaкe зaбиј пa oндa вo тo шлajсaj. (Ш)

квaсaц –сцa м 'дoмaћи квaсaц'. – Јa пaмтим кaд смo мий oткyвaj oд кpывa и мeтни y eднy мaлy пoсyдицy дa нaм тo исквaсa и oндa тo мeтни y кpыв. Тo смo звaли квaсaц.

квpчaст –a –o 'пpхaст'. – Видe мy нoсa aл је квpчaст.

кeбpa ж (Гмн –и) 'вpстa инceктa жyтe бoјe; гyндeљ'. – Кeбpa излaзи нe знaм y кoјo дoбa y гoдини и идe yвeчe жyтa; oнa нeћe yјeсти.

кeвa ж 'чeткa'; в. *искeвaиш*.

кeвaти –aм нeсвр. 'чeткaти'. – Сaмo кeвaj.

кeрa ж 'пpи пeчeњу пoслeдњa, нajслaбијa рaкијa, пaтoкa'. – Кaд имa вийшe тe кeрe, тo сe мoжe пpeпeћи пa јoпe дoбијeш нeштo рaкијe. (В)

кeсa/кeсa ж [к]. – Пoдeрaлa ми сe кeсa.

кeсeр м [к]. – Јe пa, кeсeр је сикeрицa нeкa кoјa је кpивa и кoпaш ш њимe кoритo.

кидaти –aм нeсвр. 1. [к]. – Нe кидaj тo. 2. 'избaцивaти yбpe или снeг (чистeћи стajy или пyт)'. – Мoрaм кидaти испoт кpавa.

киклa ж (Гмн –aљa) 'хaљинa'. – Пpијe је хaљини викало киклa.

киpијa ж 'нajaмни рaд с влaститoм стoкoм'. – Кaкo сe звaлo oнo штo сe нoсилo мјeстo чaрaпa кaд сy ишли y кипpијy?

киpијaти –aм нeсвр. 'рaдити кaо кипpијaш'. – Кипpијaлo сe, нијe нaм билo лaкo кo штo oђe мислe.

китa ж 'укpас oд нити или рeсa вeзaних нa гopњeм, a слoбoдних нa дoњeм кpajy'. – И нa кoњимa aкo си ћe видиo тe китe.

китинa ж 'вpх кpoшњe'. – Oцјeцидe тy китинy.

кйчица ж `место с длакавом китом на коњској нози отрага више копита`. – А онѧ една кѧжѧ: "Сјѧци, ѡдри мѧмка по мйшица, а кѧња по кйчица".

кйштра ж (Гмн –й/арѧ) `сандук`; в. *зобайи* (1).

кйштрица ж дем. од *кйшйтра*. – Дѡватидѧ ми тѹ кйштрицу.

клѧбук м `клубук`. – А бѧш смо вѧкали клѧбук. (Ш)

клѧјбац м `оловка, плајваз`. – Тѧ је прѧје длѡвки вѧкало клѧјбац.

клѧк м в. *јайно*.

клѧфѧ ж (Гмн –ѧ) `железна кука којом се састављају греде и слични предмети`. – Кѡд нѧс је звѧло клѧфѧ, а у Србији грѧпа.

клѧнфѧти –ѧм несвр. `састављати што (обично греде) клѧнфом`. – Мѡрѧм йћи онѡ клѧнфѧти.

клѧти кѡлѧм несвр. 1. [ѧ]. – Кѧ ћемо клѧти? 2. `уједати`. – Ймѧ унутра нѧкијѧ мѹшйцѧ, знѧш кѧко кѡлѹ.

клѧтити клѧтйм несвр. `ударајући чиме по нечему ослобађати га прашине, нечистоће и сл.`. – Йдѧм клѧтити онѧј ййлим.

клѧмпѡ м `онај који је клѧппав, клѧмпѧ`. – Видѧ ѡногѧ клѧмпѧ.

клѧпав –с –ѡ `клѧппав`. – На кѡга је ѡн тѧкѡ клѧпав?

клѧпати клѧпћѧм несвр. `откивати косу`. – Кад нам се кѡса утѹпй, ѡндѧ йдѧмо да је клѧпћѧмо.

клѧпац –пца м `чекић којим се клепа, откива коса`; в. *бабица* (2).

клѧпка ж (Гмн –кй/ѧкѧ) `четвртасто метално звоно које се ставља стоци`. – Крѧве су нѡсиле клѧпку, али нѧсу свѧ, ѧдна да се чѹје; тѧкѡ и ѡвце.

клйн м (мн –й) [ѧ]; в. *дрљѧча*.

клйпа ж (обично мн) в. *ивер* (1).

клйпара ж в. *кѧра*. – Клйпара ја ѡнѧ нѧјслабйѧ рѧкија. (ДК)

клйпац –пца м `комад дрвета`. – ѡндѧ оцјѧчеш кѡмѧд дрвета, тѡ смо мй звѧли клйпац.

клйпица ж дем. од *клйѧ*; в. *ивер* (1).

клйс м `парче дрвета које се користи у игри гунѧња`. – Тѡ пѧрче дрвета мй смо звѧли клйс. (Ш, В)

клйчѧк –чка м в. *клйс*. – Кѡд нѧс нйје звѧло клйс него клйчѧк. (ДК)

клѡцѧти –ѧм несвр. в. *ѧрикѧйи*. – Нѧ клоцѧ се тѡ ѹвјѧ већ сѧмо кад и пѹштйш вѧн.

клѡце клѡцѧ ж пл т в. *ѧрикѧ*. – Бйло и ѡнијѧ клѡцѧ за клѡцѧњѧ кѡњѧ. (В)

клѹпа ж 1. [ѧ]. – Изнѧсидѧ клѹпу прѧт кућу. 2. `дрвена коса направа на три ноге на којој се ударао веш`. – Й удѧрѧј с ѡнѡм прѧкљѧчѡм на нѧкѡј клѹпи, звѧла се клѹпа, и бѹди бјѧло ко снѧг. (Ш, В)

клѹпица ж 1. дем. од *клѹѧ* (1). – Видѧ нѧгѧ, и ѡн ймѧ клѹпицу. 2. в. *клѹѧ* (2). – Й ѡндѧ удѧрѧј на клѹпици, тѡ се звѧло клѹпица, а тѡ ймало вѧкѡ двйје нѡге и јѧдна ѡдољѧ и тѡ тѧкѡ стрѡмо стѡйй. (ДК)

клѹпко с (Гмн –бѧкѧ) [ѧ]. – Трѧбаће ми јѡш ѧдно клѹпко вѹнѧ да ѡвѡ завршйм.

клѧча ж `шѧра на клѧчѧној торби`. – Клѧча, тѡ нѧ тѡј клѧчѧној торби тѧ шѧра.

клѧчѧти –ѧм несвр. `ткѧти уткѧвајући рукама у ткање кѧкву шару`. – Тѡ нйје свѧкѧ знѧла клѧчѧти, тѧ торбе ткѧти.

клѧшта –ѧ с пл т `клѧшта` [ѧ]. – Дѡватидѧ ми тѧ клѧшта.

клѹч клѹча м (мн клѹчи/клѹчѡви) 1. [ѧ]. – Ѳстѧ ми клѹч кѡд бѧбѧ и сѧд нѧ могу ѹ кући. 2. `гвоздена кука којом се чупа сѧно или слама из стога`. – Клѹч је кѡд нѧс звѧло и ѡнѡ за сјѧно.

клѹчѧница ж `врста дрвене кваке (гредица на канапу)`. – Мй смо ймали нѧкѧе клѹчѧнице.

кѡбѧц кѡпца м [ѧ]. – А дѡђѧ кѡбѧц па кад ѹвѧти пйле, ѡндѧ злѧ.

ковѧчија ж `ковѧчница`. – Ћс вйдио кѧде у ковѧчијама ѡнѡ кад стѧжѧ гвѡжђѧ.

кѡжѧни –ѧ –ѡ `кожни`. – Нѧко је ймѧ и кѡжѧнѧ ѡпѧнке.

кѡжун –ўна м 'врста капута од овчије коже, кожух'. – Чўвам ја јѡш ўвјѣ кѡжун из Ликѣ.

изр. преокрѣнути ~ 'поступити друкчије, променити се'.

кѡза ж 1. [ѣ]. – Није кѡд нас било пуно кѡзѡ. 2. 'врста лимене пећи'. – Само ми њесмо имали вакў пећ прије него прављенў ѡнў кѡзу, црнў. 3. (обично мн) 'скеле при грађењу'. – Има ѡне две направљене кѡзе, ѡнда прекѡ њи метнѣм дѡску и ја стѡнем гѡре и такѡ пўним.

кѡзѡлка ж (Гмн –ѡ) 'игра мице'. – Кад већ ниш нѣ делѡш, нацртѡј кѡзѡлку па ћемо се кѡзати.

кѡзати се кѡзѡм се несвр. 'играти се козѡлке'; в. *козѡлка*.

кокакати кѡкаћѣ несвр. 'кокодакати'. – Она кѡкѡш читав дан кѡкаћѣ, већ ме нѣрвирѡ.

кѡкѡш –оши ж (Гмн кокошију) [ѣ]; в. *кокакаши*.

кокошињѡк м 'кокоши гној'. – Пўн ми кокошињѡц кокошињѡка.

кокошињѡц –њѡца м [ѣ]; в. *кокошињѡк*.

кокурус –за м 'кукуруз'. – Слабо се кѡд нас сија кокурус.

кѡла/кѡла кѡлѡ с пл т [ѣ]. – Ёс ти вѡдио кѡд личкѡ кѡла?

кѡлац кѡца м (Нмн кѡци, Г кѡлѡцѡ) 'краћа мотка зашиљена с једне стране'. – Дѡва-тидѣ ми тѡј кѡлац.

кѡлеша ж 'коза са црним, смеђим и белим шарама'. – Нигда њѣсам вѡлла имати кѡлешу.

кѡлиба ж в. *барака*. – Зѡѡли смо и кѡлиба и барака.

колица –ѡ с пл т 'део плуга'. – Ис тије рўча идѣ грѣделѣ, кѡји се спаја са колицима.

кѡлница ж 'покривено спремиште за кола'. – Кѡлница је ћѣ идў кѡла а мѡж и затварати, а ѡвѡј шѡјѣр тѡ је ѡтворено.

кѡло с 1. [ѣ]. – Ајмо играти кѡло. 2. 'точак'. – Сврнуло ми се кѡло с кѡлѡ.

кѡловѡз м 'траг од колских точкова'. – Бѡо тѣжак вѡз, па направили дўбок кѡловѡз.

кѡловрѡт м 'преслица на точак који се покреће ногом'. – Ја имѡм ѡ сат прѣслицу штѡ за пас идѣ а имѡм и ѡвѡј кѡловрѡт штѡ се зѡвѣ.

кѡлѣвка ж (Гмн –ѡ) 1. [ѣ]. (без ѡбзира на величину). – Јѡ јѡш ўвјѣ чўвам тѡдју кѡлѣвку. (ДК) 2. 'мађа колевка'; в. *зѡйка*. (Ш, В)

кѡлѣвчица ж дем од *колевка*. – Нўнѡј тў кѡлѣвчицу, прије ће заспати.

кѡлѣно с 1. [ѣ]; в. *ивер* (2). 2. 'савијени део трумбе (в. *шрумба*)'. – А ѡнѡ прије ѡдоље зѡѡли смо кѡлѣно, а нѣће рѣци и чўнак. (Ш)

кѡлѣр –ѣра м 'оковратник'. – Скини тў кѡшуљу, сѡв си кѡлѣр упрљѡ.

кѡмин м в. *баца*. – Тѡј се кѡмин зѡтварѡ комѡњѡчѡм. (Ш, В)

комѡњати –ѡм несвр. 'чистити ѡдвајајући од махуне (пасуљ и сл.); крунити кукуруз'. – Кѡмињѡ се грѡ и кокурус ил такѡ нѣшта.

комѡњача ж 'мотка којом се затвара комин'; в. *комин*. (Ш, В, ДК)

кѡмѡт м 'врста великог хама који се ставља ѡко врата теретним коњима'. – А кѡњи штѡ су вѡзили, тѡ се кѡд нас зѡло кѡмѡт.

кѡмунѡ ж (обично мн) 'боранија'. – Јѣли смо тѡјѣ кѡмўнѡ. (ДК)

комўшѡна ж 'суве стабљике са којих су обрани зрели клипови кукуруза'. – Пѡдѡј ко-мўшинѣ крѡвама.

кѡноба ж 'подрум за чување хране у већим количинама'. – А ѡвѡ јѡпѣ једна кѡноба ћѣ крўмпир и кўпус стајали.

кѡноплѡ ж [ѣ]. – Кѡноплѡ се почўпа, ми смо тѡ чўпали, њѣсмо кѡсили за дѡмѡћу ўпотребу.

изр. ~ бјѣлица 'мушко стабло конопље'; ~ *црница* 'женско стабло конопље'.

кѡнчић м 'куповни конац од две нити за сновње'. – Ызмемо тѡј кѡнчић се зѡѡ, јѣдан пакѣт тѡгѡ кѡнчића, тў штрѡнглицу, и ѡнда се тѡ снўје.

коњѡзѡбица ж 'зѡбница'. – Ы тў коњѡзѡбицу метнѣш зѡби и ставѡш кѡњу на главу и ѡн ис тогѡ јѣде.

кѡпати –ām несвр. 1. [□]. – Шт̑а с ти мислио, да је л̑ако кѡпати. 2. 'правити удубљење у дрвету, дубсти'; в. *кесер*.

кѡпѣрта ж (Гмн –й/ат̑а) 'ткани прекривач за кревет, украшен везом'. – Та̑ је кѡпѣрта за ма̑ло финије: кат пѡп водѣицу свѣти, тѡ мѣтнемо.

кѡпиле –ета с (зб. мн –ад) 'ванбрачно дете'. – Та̑ј је Миле кѡпиле, ал је љспѣо у жи-вѡту.

копилица ж 'ванбрачна кћи'. – Ђл тѣ копилице кѡд н̑ас н̑ико н̑ије вѡлио.

кѡп̑ун м 'човек ко̑и се прави важан, ко̑и се шелури'. – Видѣ ѡвог̑а кѡп̑уна.

коп̑унити се кѡп̑уним се несвр. в. *ачи̑и̑и се*. – З̑ашто се ти кѡп̑унѣш?

кѡпчати се –ām се несвр. 'играти се копче, бацати дугме у јамицу (у дечјој игри)'. – М̑и смо зн̑али, ко шт̑ѡ ѡбека бацају ѡвѣ кликере, м̑и смо тѡ раѡили на д̑угма̑д, па свѣ д̑угма̑д пѡкида̑ј с̑а себе па се кѡпч̑амо.

кѡра̑а ж 'сорта реле за људску исхрану'. – Та̑ је кѡра̑а ко рѣпа сл̑ична, с̑амо се г̑у̑л̑и и п̑уна је сѡка. Ыма̑ б̑јела̑ и ж̑ута.

кѡрито с 1. [□]. – Тѣ су н̑а̑вѣ биле ко пр̑асе̑ѡ кѡрито, с̑амо је л̑ѣпо било љрѣ̑ено. 2. 'рупа у коју треба убацити прасицу приликом игре прасича̑а (в. *йрасича̑и̑и се*)'. – О̑на се р̑упа й̑стом зв̑ала кѡрито. 3. в. *јасле*. – Н̑ије, н̑ије јасле, тѡ смо м̑и вика-ли шт̑и̑ге и кѡрито. (Ш)

кор̑ич̑аш –а̑ша м 'нож са корицама'. – Бѣ ми је ѡн̑а̑ј кор̑ич̑аш, с̑а̑д сам га й̑ма̑?

кѡс м [□]. – Ђл та̑ј кѡс п̑јѣва̑.

кѡса ж 'пољопривредно оруђе'. – Ђно, ја̑ й̑ма̑м дв̑и̑је кѡсе.

кѡсац кѡсца м [□]. – Зн̑аш к̑ако је кѡд н̑ас п̑јѣвало: "Кѡсац кѡс̑и ѡтавицу, зас̑укује нѡга-вицу. П̑си н̑а̑ њега рѣже, ѡн б̑рковима стр̑еже".

кѡсити –йм несвр. 'резати, одсецати косом'. – Дѣда ма̑ло бѡл̑ѣ кѡс̑и нег ѡни.

кѡс̑иште с 'држак, држа̑ље косе'. – Д̑ам му кѡсу и ѡн ми пр̑ѣби̑је кѡс̑иште.

кѡст кѡсти ж (Гмн кѡст̑и и ретко кѡстију) [□]. – Шт̑ѡ не ѡглабаш т̑у кѡст, тѡ је н̑а̑̑л̑ѣп̑шѣ̑ јѣсти.

изр. м̑р̑т̑ва̑ ~ 'израслина под кожом'.

кѡта̑ –тла м (мн кѡт̑ли) 'котао, ве̑и метални суд за кување јела и загревање течности'. – У кѡтлу се к̑увало ве̑и̑нѡм м̑л̑еко и к̑увало се св̑и̑њама, јел й̑мали смо м̑и т̑и̑је кѡтлов̑а ви̑ше̑.

кѡтац ко̑а м (Гмн кѡта̑а) 'сви̑нац'. – Кѡд мене н̑ије викало св̑и̑нац ве̑ѣ кѡтац. (В)

кѡчѣт –и ж 'кострет'. – Та̑ кѡчѣт се н̑ека̑д ѡкуп̑љивала.

кѡчи̑ћ м дем. од *колац*. – Тѡ з̑аби̑јеш ѣдан кѡчи̑ћ ѡје и ѣдан та̑мо.

кѡш кѡша м 'плетена кошара од пру̑а, служи за ноше̑ње сена'. – М̑и смо зв̑али кѡш ѡнѡ шт̑ѡ се с̑јѣно нѡсило по з̑ими.

кош̑еница/кош̑еница ж 'ливада за коше̑ње'. – Кош̑еница је била̑ љѣ се кѡсило; тѡ су биле кош̑енице ливаде.

кѡшара ж 'плетена корпа од пру̑а у ко̑ој се носила храна косцима'. – Ђнд̑а ве̑лика ѡкр̑угла кѡшара, ѡнд̑а т̑у̑ј нат̑р̑п̑а̑ј све ра̑ну и тѡ нѡси, ц̑уре ѡбично м̑ла̑де, кѡсци-ма̑ јѣло.

кѡш̑а ж 'косидба'. – Кад је кѡш̑а, ѡнд̑а се кѡл̑у̑ ја̑̑нци и свѣ.

кѡшу̑а ж 1. [□]. – Дѣда, т̑и би мѡг̑а љзѣти др̑уг̑у кѡшу̑у. 2. 'врста женске оде̑е из два дела'. – По кѡшу̑и̑ й̑д̑у ск̑у̑ти.

кошу̑ац –ља м в. *зобунац*. – Ск̑у̑ти й̑д̑у по кѡшу̑и̑, а дѡл̑е б̑ило к̑рило од дѡма̑ѡ-га, а од ж̑уца је б̑ио ѡв̑а̑ј кошу̑ац. (ДК)

кѡшу̑ица ж 1. дем. од *кошу̑а* (1). – Ђл мѡј М̑и̑ѡ й̑ма̑ л̑ѣпу кѡшу̑ицу. 2. 'омот ѡко зрна'. – Ш̑ѣница й̑ма̑ й̑сто ѡколо ѡн̑у̑ кѡшу̑ицу.

кош̑унел м в. *ва̑̑куш*. – Кѡд н̑ас н̑ије зв̑ало јастук ве̑ѣ кош̑унел. (В)

кѡшчина ж аугм. и пе̑ј. од *кос̑и̑*. – Ма̑ тѡ с̑амо ѡближ̑еш, ѡнѡ см̑у̑лиш и ба̑ци кѡшчине ѡнѣ.

кѡшчица ж 1. дем. од *кос̑и̑*. – Нѣ вол̑им је јѣсто с̑амо због т̑и̑ѣ кѡшчи̑ца. 2. 'прегиб из-ме̑у голенице и стопала, глеж̑а̑н'. – Кѡшчица је ѡвѡ шт̑ѡ пр̑ег̑иба̑ дѡл̑е.

крѹмпир –ира м 'кромпир'. – Сав тај ситни крѹмпир се ђдваја и то се свињама кѹвѹ преко зимѣ.

круна ж 'хубаста кокошка'. – Не знам зашто Зђрица тако вђли тѣ круне.

крѹница ж дем. од *круна*. – Ёно Нѣнађовѣ крѹници ѹ башти.

крѹпа ж 'лед у облику ситних и крупнијих зрна, град'. – Свѣ ће нам сѣтрти крѹпа.

крѹпица ж дем. од *крѹпа*. – Ёно, нѣка крѹпица пђда у вани.

крѹало с 'дрвени део плуга који спречава да колица искоче из бразде'. – Пђшто су кђд нас биле стране, њѣси мђга дрѹкчије ђрати нег си мђра држати крѹало да ти колица не ѣскочѣ из браздѣ.

крѹшка ж (Гмн –ѡка) [Ѣ]. – Како ђе њико нѣма накѣ крѹшке, зна и дѣда какве су љѣпе.

куварѣија ж 'врста летње кухиње'. – Куварија тђ је љѣтна кѹхиња ђдвојена, мѡла про- стђрија ђбично од брѡвѡна направљена бѹди, ѣе се сѹшило мѣсо, сѹшили сѣреви, кѹвало свињами, пѣкла рѡкија. (Ш)

кѹвати –ѡм несвр. 'месити'. – Јђ, како се зђвѹ ти колачи? ђЗрѣнка и кѹва.

кѹглѡв –ѡва м 'врста колача од брашна, млека, јаја и шећера'. – А, ѹкуваѡ ђнај кѹглѡв и ѹштипѡка и закољѣш ѣдну кђкош и ѣто ти.

кѹдрав –а –о в. *врчкован*. – На кога је Дѡнина мѡла тако кѹдрава?

кѹђеља ж 'мера предива (онолико влакна колико се може метнути на преслицу)'; в. *ѣарѣашаши*.

кѹзѡл –ѡла м 'котарица од сирове коре с млада дрвета'. – И кад пђјеш јѡгоде, кѹзѡл бѡѡиш.

кѹја ж 'врста цепног ножа'. – Тђ било за багатѣлу кат кѹпујеш тѣ кѹје.

кѹја ж 1. 'женка пса'. – Кад си набавио ђвѹ кѹју? 2. фиг. пеј. 'жена рѣавог морала'. – Тѹ кѹју вишѣ нећу да виѡим ѹ кући!

кѹјѣтина ж аугм. и пеј. од *кѹја* (2). – Виѡѣ ђнѣ кѹјѣтинѣ.

кѹјица ж дем. од *кѹја*. – Дђбро ми дђшла ђва кѹица.

кѹка ж 1. [Ѣ]. – Дђватидѣ ми ђнѹ кѹку тѡмо да дѣгнѣм ону слѡнну. 2. 'врста маља од мекшег дрвета (ђбично липовог) којим се шѡпи бик'. – ђнда двђица тђ држѣ, а ђвај кѹкѡм мѡжѣ по тђј кѣси док не сѣтарѣ ђнѣ венѣ и пђслѣ ђн вишѣ није бѣк него пђстаје вђ. 3. (ђбично мн) в. *кѡва* (2). – Дђватидѣ тѣ кѹке. 4. 'игра надвљачења прстију'. – Ајмо вући кѹкѣ.

кѹкаљ –кља м (само у изразу: везати на кѹкаљ) 'везати чвором који се може лако одрешити'. – Ако је на кѹкаљ, ђнда га мѡш лѡко ђвѣзати, али ако је на смрѣак, тђ не мош лѡко ђвѣзати, тђ мђраш рѡсѣји.

кѹкица ж 1. дем. од *кука* (1). – Закачи за тѹ кѹкицу. 2. 'део парића (в. *ѡарић*)'. – Кѹкица и спђница су прѡвље пѡрић.

кѹкрузѡвни –ѡ –ђ 'кукурузни'. – У брашно кѹкрузѡвнѡ скѹваѡш па тђ ѹзмѣшаѡш.

кѹкурѣк м 'кукурек'. – Било је кђд нас ђнога кѹкурѣка звѡнђг.

кѹлак м 'богаташ'. – Бђгатѡм су виѡали кѹлак: "Виѡѣ ђнога кѹлака".

кѹм м [Ѣ]. – Јѡ Рѡји и Милѣвици дђѣм кѹм.

кума ж [Ѣ]. – Кѹме, а тако ѣдна против дрѹгѣ.

кумати се кѹмам се несвр. 'поздрављати се с ким називајући га кумом'. – Њѣсу ђни кѹмови него се тако кѹмају.

кѹмић м 'у односу на кума: дете које је он крстио'. – Мѡ, кѹмићу, ѣс тђ ти?

кѹрварѡш м 'курвар'. – Виѡѣ ђнога кѹрварѡша.

кѹрѡљ м 'клин на дрвеном плугу за који се качи гужва орачица'. – На грѣѡљу кѹрѡљ ѣѡѣ, а орачица стђји на колицима.

кѹћа кѹћа ж 1. [Ѣ]. – Вѣлим ти да је нѣмало свѡка кѹћа дрѹкчије назѣвала стѡри пђ кући. 2. 'породица'; в. *кућа* (1).

кућѣрина ж аугм. и пеј. од *кућа*. – Ако је стѡра кѹћа, ђнда виѡи: "Виѡѣ ђнѣ кућѣринѣ каква је нѣка".

кѹћица ж 1. дем. од *кућа*. – Ђл ђнѡј ѡма мѡлу кѹћицу, кѡко свѣ стѡну ў њу? 2. `јамица ископана за сађење`. – Кѡлко ѡмѡш кѹћѡцѡ крумпѡра?
кућѡчати – ѡм несвр. `копати кућице, јамице за сађење`. – Бѡба, ѡмо кућѡчати.
куцати се кѹцѡм се несвр. `терати се (о куји)`. – Бѡће кѹчѡћѡ: ѡно се Мѡнѡ јѡпѡ кѹцѡ.
куцо м хип. од *куцов*. – Ђјмѡ, свѡ грми тѡмо, шѹма, јѡш сѡ мнѡм бѡо нѡкав кѹцо, звѡ се Мѡда.
кучина ж (обично мн) `грубо, сирово, необрађено влакно као остаци при преради куђеље и лана`. – Овѡ штѡ ѡстанѡ, ђнѡ штѡ је кѹдеља ѡбичнѡ ѡвѡ, тѡ смо звѡли кѹчине.
кучити кѹчѡм несвр. `дохватати, привлачити`. – Дѡдо кѹчѡ грѡне и трѡсе.

Л

лабрѡња ж в. *ѡубица* (2). – Ако не прѡстанѡш, дѡбићѡш по лабрѡни.
лабрѡњати – ѡм несвр. вулг. `брбљати`. – Је л тѡ, бѡба, мѡрѡш ўвѡ нѡшто лабрѡњати?
ладати се – ѡм се несвр. `расхлѡживати се`. – Ђно и тѡмо, вѡљда се ладајѹ.
лаживчина ж и м аугм. и пеј од *лажов*. – Ђл је тѡј Мѡне вѡлика лаживчина.
лаја ж в. *ѡара*.
лајати – ем несвр. 1. [л]. – Ђнѡј Цѡкѡ лаје по свѹ нѡћ, нѡ меш спѡвати ђд њѡга. 2. `псовати, ружно говорити о неком`. – Ђл тѡ тѡ јѡпѡ лајѡш?
лампа ж [л]. – Лѡмпа смо звѡли ђнѡ штѡ смо ѡмали пѡ кућѡма, штѡ на зѡду мѡтни лампу.
ласта ж [л]. – Кад дѡђѹ лѡсте, ѡто ти прѡлећа.
ластавица ж `део челног кућног зида који се обично завршава у виду троугла, забат`. – Мѡ смо говѡрили лѡставица, а ѡје кѡжѹ забат.
латѡрѡња ж (Гмн – ѡ) `светилка, фењер`. – Тѹ латѡрѡњу вѡѡи пот кѡла и ўвѡчѡ ѡјде ў шталу по нѡћи.
лаче лѡчѡ ж пл т в. *ѡѡнѡшѡлони*. – Пѡслѡе се вѡћ говѡрло и лѡче.
лѡбро с (Гмн лѡбарѡ) `ребро`. – Мѡтнѡдѡ ми тѡјѡ лѡбарѡ у кѹпус.
лѡвѡнта м и ж (Гмн – ѡ) `нерадник, беспосличар`. – Ђнѡј Мѡле је прѡвѡ лѡвѡнта, нѡш нѡ радѡ.
левѡнтѡрати левѡнтѡрѡм несвр. `живети као левѡнта, ленчарити`. – Ђ јѡ вѡљѡм левѡнтѡрати нѡкад.
ледѡница ж `комад леда, обично дуг и танак, који се нахвата на предметима с којих капље вода`. – Пѹче ко ледѡница.
лѡдина ж [л]. – Тѡ штѡ је нѡпуштѡно, ѡѡ рѡсте бѹјѡд, тѡ смо звѡли лѡдина.
лѡжати – ѡм несвр. [л]. – Ђно га, лѡжѡ.
изр. лѡгом ~ лежати тѡшко болѡстан`. (Реч лѡѡ није забележена.)
лѡмеш м `раоник`. – Мѡ смо звѡли лѡмеш, ѡли је кѡд нѡс звѡло и рѡнѡк.
лѡр м `учитељ`. – Кѡко сам јѡ ѡшѡ ў шкѡлу, звѡли смо учитељ и учитељѡца, а ђнѡ стѡријѡ кѡјѡ су ѡшли кѡжѹ лѡр и лѡрица. (В)
лѡрица ж `учитељѡца`; в. *лѡр*.
лѡшура ж (обично мн) в. *комуна*. – Борѡније су бѡле лѡшуре. (Ш, В)
лѡбац лѡпѡца м в. *кѡѡѡцѡ*. – Свѡѡне смо држѡли у лѡпѡцу. (ДК)
лѡвада ж [л]; в. *кѡшѡница*.
лѡга ж в. *ѡуска*. – Кѡд нѡс је звѡло и лѡга. (В)
лѡса ж `лисаста доња животиња женка (најчѡшће овѡца)`. – Лѡса је бѡла кѡјѡ ѡмѡ бѡјѡ ѡје вѡкѡ.
лѡсѡст – ѡ – ѡ `који ѡма бѡли бѡлег на челу`. – А кѡјѡ је кѡњ лѡсѡст, зѡви га цвѡјѡтко.
лѡшѡњѡк м `стог лѡсѡнатѡх грѡна ѡстављѡних преко зимѡ за ѡхрану стѡке`. – Тѡ док је дрѡво зелѡно, крѡсѡло се са дрѡвѡна и дѡнуло у стѡг и тѡ ти је бѡо лѡшѡњѡк.

лѡква/лѡква ж (Гмн –й/āvā) `веће удубљење у којем се скупља вода`. – Имали смо двйје лѡкве.

лѡкѡт м `катанац`. – Стави лѡкѡт да ти га не украду.

лѡмбера/лѡмбера ж `кишобран`. – Кишобрану је код нас викало лѡмбера.

лѡнац лѡнца м (Н мн лѡнци, Г лѡнѡца) [□]. – Кад си прије обио тај лѡнац?

лѡвѡѡница ж `четвртаст комад тканине са двама исплетеним ручкама, служи за ношење посуда са храном`. – Лонѡѡница је код мад материјала четвртат.

лѡпѡр –ара м `дрвена лопата`. – Йма и лѡпѡр; тѡ је дрвенѡ.

лѡштрук м `део штрѡлке (в. шѡтрѡлка) који потискује воду`. – На томѣ се лѡштруку намѡта кудѣлног влакна.

лѡжњѡк –ака м `дебела ткани крпа која се ставља преко суда у којем се лужи рубље`. – Ђнда метнѣш гѡре код мад рѡбе а тѡ се звѡ лѡжњѡк, крпа та ткѡна.

лѡк лѡга м `пепео`. – Сѡд се вичѣ пѣпѡ, а прије се викало лѡк.

лѡка ж `земља поред баре (в. бѡра)`. – Ђнда изнад бѡрѣ штѡ је, тѡ је лѡка.

лѡкшија ж `цеѡ`. – Кат тѡ маѡло пѡстѡј, та лѡкшија у вѣшу, ѡнда ѡтвѡри ѡнај зѡтвор и вѡтај у сѡд ѡдан ѡнѡ воду и пѡнови кѡвај дрѡгѡ јѡпет воду.

лѡна ж `дѡга`. – Код нас пѣвало: "Кѡ нѣ види лѡнѣ, крѣпало му јѡне. Кѡ тѡ мѣни гѡворѡ, крѣпали му вѡлови".

лѡњати лѡњѡм несвр. `бесциљно ићи, скитати`. – Ми смо рѣкли ѣно лѡњајѡ, тѡ се свѡкако гѡвѡрило, лѡњајѡ, вѣли, шлѡвињајѡ, свѡкако.

лѡца ж `примитивна светиљка направљена од лимене посуде, гаса или лоја и фитиља`. – А тѡ лѡцу направи ѡт пѡклопца и масти.

лѡчити лѡчим несвр. `раздвајати, ѡдвајати, издвајати (обично младунчад домаћих животиња)`. – Ђјмо лѡчити јѡѡце.

лѡчић м `врста лука што расте у бусену`. – Тај лѡчић нѣ трунѣ. (Ш, В)

лѡчка ж (Гмн –ѡка) `дрво за потпалу добијено тесањем сувог дрвета`. – Тѣ су лѡчке прѡвили за пѡтпалу.

Љ

љѣвати лѣвѡм несвр. `сипати, левати`. – Пѡмало лѣвамо гѡре.

љѣљѡн м `врста инсекта; јелѡнак`. – Љѣљѡн йма ко рѡк ѡна кљѣшта.

љѣн лѣна лѣно `лењ`. – Уна јѡдна нѣ меже, а ѡн, јѡпѣ, лѣн и кѡко ѣе сѡт?

љѣнгуза м и ж в. лѣвенѡѡа. – Видѣ ѡне лѣнгузѣ, сѡмо лѣжѡ.

љѣса ж 1. `врата на тѡру исплетена ѡд прѡћа`. – Ђнда се јѡпѣ ѡтвѡри јѣдна лѣса. 2. `подметач ѡд прѡћа на којем се сушио сир и сл.`. – Бѡла изнад тѡга ѡгњѡшта ѣдна лѣса ѡплѣтена бѡш накѡ ѡд прѡћа.

љѣска ж (Гмн –ѡка) `шиб и грм из пор. бреза чији је плод лѣшник, лѣска`. – Бѡло је код нас лѣскѣ й вѡѡгу.

љѣтина ж `летина`. – Ђвѣ ѣе гѡдинѣ бити дѡбра лѣтина.

љѣторѡст м `јѣдногодишња гранчица на стаблу, младица`. – Ма ѣ, тѡ је лѣторѡст.

љѣшњѡк м `лѣшник`. – Јѣбѣш му мајку аѡ сам ја двѡ лѣшњѡка сѡснѡ кад ѣто ти Шѡѡба.

љѡљѡк лѡљѡка м `гомилица вуне скинута са гребѡна`; в. *ѡарѡѡашѡи*.

љѡљчић м дем. ѡд *љѡљѡк*; в. *ѡарѡѡашѡи*.

љѡѡнац лѡѡнца м `краћи мушки капут ѡд сукна`. – Љѡѡнац је бѡ кѡпѡт вѡко дѡ бедѡра, мушки кѡпѡт, тѣжѡк ѡ тѡга сѡкна, бѡк ти јѡдан кад би тѡ зѡѡбѡкали, јѡ. (Ш, В)

љѡбѡчица ж [□]. – Љѡбѡчица је дрѡгѡ, а брѡдуша ја дрѡгѡ.

љѡбѡва ж `крава бѣле главе`. – Аѡ йма бѣлу главу, зѡви е лѡбѡва.

љѡпати –ѡм несвр. `грицкати`. – Ђш лѡпати й тѡ маѡло?

љѡпина ж `љуска којѡм су ѡбѡвијѡни семе и плод биљке, јаје и сл.`. – Пѡдѡј тѡјѣ лѡпѡна кокѡшѡма.

мѣсти –тѣм несвр. 1. 'чистити метлом'. – Штò не мѣтѣш кад сам ти рѣкā? 2. в. *виѣнѣиши*.

мѣтер м 1. [ѣ]; в. *врѣа* 2. 'направа за мерење дужине'. – Јѣ с вѣдио ђѣ òнāј мѣтер?

мѣтиљ –иља м 'врста болести домаћих животиња'. – Дòбиле ми òвце мѣтиљ.

мѣћа ж 'храна за свиње (од кромпира и млевена плеве)'. – Тò пòмѣшāш крумпира и ўнòг тлāка и тò је мѣћа.

мѣћати мѣћѣм несвр. 'метати'. – Јѣ, дāнас сам га мѣћала, а нѣ могу се сјѣтити кāко се зòвѣ.

мијждати/мијждрати –ѣм несвр. 'ситно падати, ромињати'. – Ёво, јòпѣ мијждри.

милеша ж 'коза жуте длаке'. – Ёно ти милешѣ у Бòшка.

милићар –āра м 'војник у некадашњој Војној крајини'. – Пријѣ је кòд нāс у Лѣки бѣло и нѣкије милићарā и сѣрежāнā, тākò им вѣкало.

мирāз м [ѣ]. – Нѣкат је тāј мирāз бѣо òбавезан.

митити мѣтим несвр. 'мазити, одобровољавати'. – Мā, није мѣне нѣко мѣтио.

митница ж 'женско дете које родитељи мазе, миљеница'. – Мāра је кòд нāс бѣла мѣтница.

митњāк м 'мушко дете које родитељи мазе, миљеник'. – Тò је нѣкѣ митњāк кад је тākò наўчио.

миўр –ўра м 'мехур'. – Дѣгā ми се миўр на рўки.

миш м (Нмн мѣши, Г мѣшā) [ѣ]. – Ёмā пўно мѣшā ў кући.

мишица ж 'мишић и део руке од рамена до лакта'; в. *кичица*.

мјѣра/мјѣра ж [ѣ]. – Свѣ је тò, кākò б рѣкла, мјѣра.

мјѣзѣнка ж 'најмлађа кћи'. – Ђуро је првљѣник, а òна је мјѣзѣнка.

мјѣшина ж 'ковачки мех'. – Кòд нāс бѣо дѣда Трѣвўн и ѣмā мјѣшину.

млāква ж (Гмн –ѣ) 'мање удубљење испуњено водом, локва, барица'. – Пāз да нѣ станѣш ў тў млāкву.

млѣн м (Нмн млѣни; Гмн млѣнā) [ѣ]. – Пòслѣ смо ѣмали млѣн у Брѣњу, па смо тāмо врѣли.

изр. ~ **чѣкићар** 'млин на струју (за кукуруз)'.
млѣнār м [ѣ]. – Нѣкѣ Крањāц бѣо млѣнār у Брѣњу.

млѣко с 'кисело млеко'. – Свѣ бѣло варѣника, а млѣко кѣселò смо звāли млѣко.

мòба ж [ѣ]. – Бѣло је кòд нāс и тѣјѣ мòба кад се дѣлало нѣшто вѣлико.

мрждāвац –āвца (òбично мн) м 'ноздрва'. – Мрждāвци су нам бѣли нòздрве.

мрћвица ж 'плодна земља'; в. *земља*.

мрћити –ѣм несвр. пеј. 'шкрабати'. – Нѣмòј мрћити тў рѣсāнку.

мўле –ѣта с в. *койице*. – Ё òн је мўле па штā му вāли.

мўлити мўлим несвр. 'свлагити'. – Кòд нāс је звāло мўлиш нѣшто кад бѣрѣш лѣст нѣкѣ.

мўлица ж в. *койилица*. – Јā бār нѣсам мўлица!

мунтāвати мунтāвāм несвр. 'продавати нешто испод цене'. – Нѣмòј јòш тò мунтāвати, мòреш дòбити вѣшѣ.

мўњен –а –ò 'будаласт, луд'. – Кò б рѣкā да је òна тākò мўњена.

мўр м 'печат, жиг'. – Вѣли: "Мўр на тўр".

мўрва ж (Гмн –ѣ) 'дуд (дрво и његов плод)'. – Кòд нāс су звāли мўрва.

мўргица ж 'шарена кокош'. – Мўргица је нākò сљична мòрки.

мурѣлац –лца м 'летва'. – Мурѣлац је лѣтва.

мўтати –āм несвр. 'муцати'. – Āл сам јā нѣкада мўтā.

мўтлак м 'будала, глупан'. – Мā, ѣ тò је нѣкѣ мўтлак.

мўћати –āм несвр. 'мућкати'. – Нāјпрѣ мўћāш тѣ пѣљке у рўци, па бāциш; ако си ўвāтио двā, ўндā тā двā мѣтнѣш òвде па òндā јòпѣ мўћāш.

мўчати –ѣм несвр. 'ћутати'; в. *баба* (4).

мушкāрача ж [ѣ]. – Тā ти је прāвā мушкāрача, свѣ сāма дѣлā.

мѹшкобања ж в. *мушкарача*. – Дòбро кòси тà мѹшкобања.

мѹштра̀ти –ам несвр. ‘малтретирати’. – Ти си мѹне сѹнòћ мѹштра̀, ё̀то ти бàбе сàд.

Н

нà узв. кад се нешто нуди или пружа: ево! узми! држи! – Нà!

на̀бијати на̀бијам 1. несвр. и уч. према *набиѹи* (1). – Туѹи сàмо јàчѹ, на̀бијàј! 2. несвр. и уч. према *набиѹи* (2). – И ðндà ðнò кѹсели, сѹј, на̀бијàј и ðндà прѹди.

на̀бити на̀бијем сврш. 1. ‘учинити тврдим, збити, утабати’. – Само дòбро на̀биј! 2. ‘истуцати кудељу или лан у ступи (в. *сѹиѹа* [1])’. – Прво је осу̀ши па је ðндà на̀биј.

на̀бој м ‘рана од убода’. – На̀бој е ðнò кад се на̀гр̀диш на трн.

на̀брати –ѹрѹм сврш. према *браѹи*. – Јà на̀бра̀ кàмѹна.

на̀виљак –ѹлка м ‘мали пласт, гомила сена’. – Пò тѹ на̀виљке мѹтнѹш двà кòца и ðндà и нòсѹш и мѹѹш у стòгове. (ДК)

на̀вити на̀вијем сврш. 1. [☐]. – Бàба, ѹс на̀вила сàт? 2. ‘намотати’; в. *враѹишлò*.

на̀гр̀дѹти се на̀гр̀ди́м се сврш. ‘повредити се, озледити се’; в. *набој*.

на̀дати –ам сврш. ‘надавати’. – Кò ће вàми на̀дати, сàмо чѹкајѹ нѹкѹ социјалу.

на̀дршкати –ам сврш. ‘нахушкати пса на кога’. – На̀дршкаѹ псà нà те ако нѹ одѹш.

на̀ждѹрати се на̀ждѹрѹм се сврш. од *ждѹрати*. – Òн се јѹчѹ дòбро на̀ждѹра̀.

на̀мà прил. ‘намах, одмах, овога часа’. – На̀мà дòђи!

на̀мет м в. *смет*. – Кòд нàс у Лици бѹло е на̀мѹтà висòкиѹ ко ðвà бандѹра.

на̀мѹгуша ж [☐]. – Чѹвàј се тѹ тѹ на̀мѹгушѹ, ðпàсна је тà.

на̀мицати –чѹм несвр. ‘подметати’; в. *крѹењаѹи*.

на̀мѹлити на̀мѹли́м сврш. према *мулиѹи*. – Òндà на̀мѹлиш тòгà жѹта па нòсѹш жрѹв̀ати за крѹв.

на̀на ж 1. в. *маѹи*; в. *мама*. 2. в. *ѹеѹа*. – Нѹкà кòд нàс на̀на Мѹкица тà је о лѹку жѹвила.

на̀пако прил. ‘наопако’. – На̀пако си тò мѹтнò.

на̀пој м ‘течна храна која се даје стоци’. – Нѹје тò на̀пој да је ријѹтко, тò је гѹсто.

на̀прво прил. ‘спреда, напред’. – Ёно га, стòђѹ на̀прво.

на̀пѹјкати –ам сврш. в. *на̀дрикаѹи*. – Знàш кад је ѹиò на̀пѹјкати псà нà ѹ?

на̀рамак –àмка м 1. ‘онолико чѹга колико се може на руку наложити и понети’. – И’ дѹм дòнѹти на̀рамак дрвà 2. ‘наручје’. – Òнà сà дѹѹтетом у на̀рàмку, тò је Дàни-на снàва.

на̀рѹдѹти на̀рѹди́м сврш. 1. [☐]. – Мòрàм слѹшати кад ми је на̀рѹдиò. 2. ‘довести у ред, уредити’. – На̀рѹди тò кàко вàлà. 3. ‘припремити, зготовити’; в. *жѹиà*.

на̀сàдѹти на̀сàди́м сврш. 1. ‘поставити на гнездо с јајима ради извођѹења пилића, налѹћѹ’. – Мòрàм на̀сàдѹти квòчку. 2. ‘наглавити на држаље, причврстити за држаље’. – На̀сàди ми мòтику.

на̀сàмо прил. ‘без присуства других, насаму’. – Мòђà кѹћа бѹла на̀сàмо.

на̀спомѹнити –òмѹнѹм сврш. ‘споменити’. – Па му на̀спомѹнò и бѹзје.

на̀ставѹти –ѹм сврш. 1. [☐]. – Сàмо тàкò на̀стави и стѹиш га. 2. ‘приставити на ватру (да се кува или греје)’. – На̀стави кòтà.

на̀стрѹшница ж [☐]. – Милѹвица је ѹмала тѹ на̀стрѹшницу.

на̀тѹгнѹти на̀тѹгнѹ́м сврш. ‘наоштрили’; в. *балеђѹиà*.

на̀тѹкàчà ж (обично мн) ‘врста плетене обуће са копчом са стране’. – Натѹкàчѹ се нòсѹ у зѹми кад је смрзла и тò, а кад је блàто, нѹ мош и нòсити.

на̀ђѹвѹ на̀ђàвà ж пл т ‘дрвено корити за мешања хлеба’. – Мѹ смò ѹмали прѹје на̀ђѹвѹ, а пòслѹе смò, ѹмà двàист гòдѹнà, ѹмали дàску; бàш смò звàли тò дàска.

на̀ширòко прил. ‘у ширину, широко’. – Тò зàбијѹш кòце на̀ширòко.

на̀шљòкати се на̀шљòкàм се сврш. ‘напити се, опити се’; в. *ѹиàница*.

не́ва ж 'јетрва'. – Тò је при́је јётрву зва́ло не́во̄м.
неђе́ља ж 1. 'седми (односно први) дан у седмици'. – Дођи ко́д мене у неђе́љу. 2. 'сед-
 мица, седам дана'. – Јавио ми се неђе́ при́је три неђе́ље и о́тад ни́шта.
не́јак –а –о 'слаб'. – О́нда ко́ји је ко́њ не́јачи, то́ме о́станē ва́гир и о́нда га ја́дна ту́ци.
не́кав не́ква не́кво зам. 'некакав'; в. *вук* (1).
не́мало прил. 'скоро, готово'; в. *кућа* (1).
не́раст м 'крмак за приплод'. – Ко́ о́но го́ни не́раста?
не́тјак м 'нећак'. – Ве́рин сáн ме́ни би до́ша не́тјак.
не́тјаки́ња ж 'нећакиња'. – Та́ Со́ка ме́ни до́ђе не́тјаки́ња.
не́цати –а̄м несвр. 'вести опшивајући рупице у платну'. – То́ ни́је сва́ка зна́ла не́цати.
ни́гда прил. 'никад'. – О́ткaд нам за́па́лло цр́кву, ни́гда ње́сам ни́ била у цр́кви.
ни́за ж 'мања долина, низина'. – Ни́за је и о́ва на́ша ја́мура.
ни́кав ни́ква ни́кво зам. 'никакав'; в. *вишница*.
ни́ти ни́ти м пл т 'део ткачког разбоја'. – О́нда ка́д се йде́ ткáти, то́ се о́нда ме́тне́ на
 та́ру па се ўводи́ у ни́ти.
но́га ж (А но́гу; Гмн но́гү̄ва/но́гү̄) 1. [☐]. – Ўмало да прѣ́бијем но́гу. 2. 'део неког пред-
 мета (обично намештаја) на коме стоји'. – Па́з на́ ту но́гу!
но́ж но́жа м (мн но́жи) [☐]. – Ку́пио је до́бре но́же.
но́жице но́жица ж пл т 'маказе'. – И́мали смо но́жице за ши́шати о́вце, й́мали смо
 но́жице за кр́пу и но́жице штò смо се ш њ́йма ши́шали.
но́кат но́кта м (Гмн –а́тá) [☐]. – Пу́че ми но́кат.
но́сити но́сй̄м несвр. 1. [☐]. – Ку́д то́ но́сй̄ш? 2. 'бити трудна, бременита' – Зна́ш ли ти́
 штò но́сй̄ш? 3. 'лећи јаја'. – Ё́су л ти́ по́челе но́сити?
 ~ се 'облачити се, одевати се'. – Ђ́л се о́на ле́по но́сй̄.
но́ћивати но́ћивáм насвр. 'ноћити'. – Ко́д њ́й сам и но́ћивá.
ну́ узв. за исказивање чуђења. – Ну́ му је́бем ма́тер, ка́ко се й́звү́ка?
ну́де узвик за подстицање. – Ђ́јо, у́ша вра́г у́ њи, ну́де, ре́циде́ ми ти́.
ну́жњик м в. *абориш*.
ну́нати ну́на̄м несвр. 'љуљати'; в. *кољевчица*.

Њ

ње́в –а –о зам. 'њихов'. – То́ је не́во̄е дје́те.
ње́дра –а́ра с пл т [☐]. – Мо́ј је свѣ́кар ўвје́ држа́ у ње́дрима сво́ј рабуш.
њы́рити –й̄м несвр. 'зурити, бленути'. – Ко́ је о́нај чо́јк штò на́ко њы́ри у на́с?

О

о́бад м [☐]; в. *зашыркляйи се*.
оба́зирати се –е̄м се несвр. 'обазирати се'. – Штò с ти́ ўвје́ оба́зиреш ко́ да те не́ко
 пра́ти?
оба́смати –а̄м сврш. 'зачарати'; в. *камара* (1).
о́башка прил. 'одвојено, посебно'. – Ти́ ску́ти й́ду о́башка.
обесѣ́лити се –й̄м се сврш. 'обрадовати се'. – Ка́ко се Цвѣ́не њо́ј о́бесели.
обе́ћивати обе́ћивáм несвр. 'обећавати'. – Ка́жѣм ти́ ка́ко су на́м свѣ́ обе́ћивали ка́д
 смо до́шли, а на кра́ју ни́шта.
о́бјањати (се) –й̄ (се) сврш. в. *ојањйи (се)*; в. *шйуре*.
о́блапо́ран –рна –рно 'прождрљив'. – Сви́ су ста́ри љу́ди о́блапо́рни.
обле́дити се о́бледй̄м се сврш. 'заледити се'. – По́вршица на́станē ка́д се о́бледй̄ сьѣ́г.
обли́знити се о́близне́м се сврш. према *близныи се*. – Би́ће до́бро ако се о́близне́.

обдватити –им сврш. 'обухватити, обујмити'. – А то су била стабла не би и ја и ти обдватили.

дбод м 'део неког предмета, направе и сл. (сита, решета и др.) који обавија други део или друге делове у облику прстена'. – То смо сви звали дбод на ситу.

дбојак –ојка м 'комад дебље тканине, обично сукна, који се улаже у обућу'. – Ма, не може он дбојка изгубити кад је љубе обуен.

дбраз м 1. ☐. – Ђјело ме нешто за дбраз. 2. 'лице'. – Прије викали су дбрас, несу викали лице нег старински су говдили дбраз. 3. фиг. 'част, поштење'. – Како е љма дбраса доћи!

дбрван –ана м 'човек са великим обрвама'. – Каки је то дбрван!

дбруч м 'метални или дрвени круг којим се причвршћују дуге на бурету, каци и сл. да чврсто стоје једна уз другу'. – Спа ми дбруч са каци.

дбручић м дем. од *дбруч*. – Ено, љмам ја неку тврдило на поту, спадају му дбручићи, расушило се.

дбршица ж 'најтања, последња грана у крошњи обореног стабла'. – Ма, дбршица је дрво кад се свали доље па се исече у комаде, онда онај најтањи део горе што остане, то је дбршица.

овчарица ж 'штала за овце'. – Онда у челу тако како та соба високо па још нако наиздано, ту су, јопе, овце спавале. То смо звали овчарица.

дглав м 'део опреме (уларе или узде) који се ставља коњу око главе и за који се он води'; в. *жваља*.

дгњиште с 'место у старој кући где се лежи ватра'. – Огњиште је едан дјо кунџе не није попатошено и ту је горила ватра.

ддач –ача м в. *анцар*. – Одач и анцар то е едно љсто.

одашити одашијем сврш. 'одшити'. – Морам то одашити па тек онда радити.

ддигнути –ем сврш. 'довести кога до зрелости, одгајити, подигнути'. – А, намучило се то, напатло, требало је нас седморо ддигнути.

ддлика ж 'одлична оцена успеха'. – Велџ, ддбио Буро ддлику.

одлүчити одлүчим сврш. 1. 'донети одлуку'. – Одлүчили смо да те више не пуштамо у град. 2. сврш. према *лучиши*. – Одлүчили смо теле да не посе више.

одметнути одметнем сврш. 'одузети'. – Сјјале су у љћвами, а шћком одметни амо у тврдило.

ддџ прил. 'одавде'. – Ја ти то причам ддџ, тога није било кдд нас.

одсџнути одсџнем сврш. 'опати (о води), осекнути'. – Онда кад се одмакне Гацка, одсџне, то остане тога шодера.

дџак м 'врста лопатце којом се запреће пеква'. – Сад да ти кажем: плица је била комад дебеле онџе жџце само зџру вако криво на врву, а дџак је био тако тџу шџрок и ш љим се љгал тџпа по пџкви.

дџења м 'ожењен човек'; в. *женик*.

дџуљак –џљка м 'март, ожујак'. – Тамо кдд нас вџкало дџуљак.

дџада прил. 'са задње стране, одостраг'. – Ено га, стоји дџада.

дџич м 'врста превозног средства са два точка и рудом, добијеног растављањем запрежних кола'. – Оич – пџла кџла, то пџмтџм љ ја, само љма руду и прџви крај, дџште нема задњџ.

дџањити (се) –џ (се) сврш. према *јањџиши (се)*. – Морам чџкати да се дџањџ па љу ти онда рџџи.

оје с 'врста криве руде која се везује за плуг'. – Било е и неку оје.

оџа ж 'стара мера за течност, запремину и тежину (1,28 кг)'. – Прије се кдд нас мџрло и на оџе.

оџлада ж 'опклада'. – Ёс дџбио оџладу?

оџладити се –џм се сврш. 'опкладити се'. – Ајмо се оџладити тџ и ја.

оџво с (Гмн оџанџ) 'прозор'. – Кџлко онџ љмају оџанџ на кући! (Ш, В)

ѡко/ѡко с (супл. ѡчи, Г ѡчију) [ѡ]. – Нѣшто ми ўпаде ў око.

ѡкорак – ѡрка м 'ограјак који остане од трупа кад се тестере даске'. – Тај ѡкорак није за њкву љраду, нег сáмо за ѡграду.

ѡкупити – ѡм сврш. 'напасти, спасти'; в. *зашћиркљати се*.

ѡкућница ж 'земљиште око куће'; в. *воћар*.

ѡкуч – и ж 'дрвени клин за затварање јарма'. – ѡкуч је вáкѡ кѡмáт дрвета.

ѡлидба ж 'претерано дотеривање, лицкање, кинђурење'. – Вѣх су ми дѡдјале и ўна и њѣна ѡлидба.

ѡлити се ѡлѡм се несвр. 'дотеривати се, лицкати се'. – Кўд се тѡ спрѣмáш кад се тáкѡ ѡлѡш?

ѡпанак ѡпáнка м (обично мн) [ѡ]. – Јá кад сам првѣ ѡпáнке дѡбѡла, кон да сам Бѡга видла.

ѡпанчар м [ѡ]. – Їмали смо ѡпанчáра у сѣлу.

ѡпластина ж в. *вал*. – Кад се скўпѡ з грáбљами, тѡ смо мѡ звáли ѡпластине. (В)

ѡ пѡ (најчешће поновљено) узвик којим се тера вук. – Вўку вѡчи: 'Ѡ пѡ, ѡ пѡ, нѣ дáј, ѣво пўшкѣ, пўцáј!'

ѡпћина/ѡпћина ж 'општина'. – Нáми је ѡпћина бѡ Ѡточац.

ѡпуна ж 'опна'; в. *ѡир*.

ѡпута ж 'овчија или јагњећа кожа'. – Ѡпута је ѡнá кѡжа кад зáкољѣш ѡвцу или јáње па ѡд њѣ прáвиш тѣркије.

ѡпўшћети – стѡм сврш. 'постати пусто, опустети'. – Видѣ ѡни да ће тѡ ѡсто свѣ ѡпўшћети, па не пáчајў њѡког.

ѡрáница ж [ѡ]. – Ѡстало је мѣни тáмо и ѡрáницѣ.

ѡрáње с в. *ораница*. – Їдѣмо ѡнѡ ѡрáње подрљати.

ѡрас м 'орак'. – Кáкви су у Гѡстовићима бѡли ѡраси.

ѡрáчица ж 'гујва, веза од уплетеног или упреденог прућа на дрвеном плугу'; в. *курель*.

ѡриж м 'пиринач'. – Јá звáла рѡжа, бáбе вѡкале ѡриж.

ѡс¹ м (Нмн ѡси, Г ѡсију) 'оса'. – Прáви и ѡс мѣд.

ѡс² м (Нмн ѡси, Г ѡсију/ѡсѡ) 'бодљика на житном класу'. – Бѡла прѡча тáмо да се нѣкá дѣца подáвила ѡсима у Прѡтўлипцима.

ѡсвáнути ѡсвáнѣм сврш. 'наћи се негде у освѡт'. – вјутру се ѡсвáнѣ у Сѣњу.

ѡсека ж 'животињска мокраћа'. – Тў смо ѡсеку мѡ корѡстли за пољѣвáње. (ДК)

ѡсјевине – ѡнá ж пл т в. *мекиње*. – Ѡнѡ штѡ ѡстанѣ у сѡту, тѡ смо звáли ѡсјевине.

ѡсјѣн м 'сенка'. – Ѡсјѣн је кад тѡ стѡѡш а сўнцѣ ѡвдўда, па се твѡј лáд видѡ.

ѡснѡва ж 'уздужне нити кроз које се прѡткѡва потка при ткању'; в. *брѡ*².

ѡсѡвина ж 'део машине која служи као ослонац ѡбртних делѡва (точкова, зупчаника и др.) који се окрѣћу или клате ѡко њѣга'; в. *ѡлавина*.

ѡсока ж в. *осека*. – Ѡсока је ѣѣ стѡка пѡшá па се нáкупѡ тѣ тѣчности у нѣкву млáкву. (В)

ѡстика ж 'сирће'. – Прѡје се вѡкало ѡстика, а сáде сирће.

ѡтава ж [ѡ]. – Бўдѣ тў нá томѣ и ѡтава па се ѡнда кѡси.

ѡтавица ж дем. од *ѡшáва*; в. *ѡсац*.

ѡтац ѡца м (мн ѡчеви) [ѡ]. – Мѡј пѡкѡјнѡ ѡтац бѡ је дѡбар према нáми.

ѡтворѡзати – ѡризам несвр. 'сваки час ѡтварати и затварати врата'. – Нѣмѡј пўно ѡтворѡзати, дѡлáди се кўћа.

ѡтвѡрити се ѡтворѡ се сврш. 'започети'. – Ѡтишли су у шўму и кáко су ѡни ѡтишли у шўму, ѡнѡ се ѡтвѡрило нѣврѣме.

ѡтѡк м 'лопатица којом се плуг чѡсти ѡд мокре земље'. – Ѡтѡк се звáло ѡнѡ штѡ се плўг чѡстио ш ѡјме.

ѡтѡснити – ѣм сврш. 'ѡдгурнути, ѡбáцити'. – Ка те ѡтѡснѣ, ѡде нѣбу под ѡблáке.

ѡткѡс м 'количина пшенице, траве и сл. која се ѡсече јѣдним замахом косѣ'. – Ёво нá, тѡ тѡ је ѡткѡс.

откувати –ām сврш. 1. [□]. – Мора̄м откувати вѣш. 2. 'откинути, одвојити'; в. *квасац*.
отпустати –ām несвр. 'отпуштати'. – Тѣ се пѣмало љвѣ вѣче и отпустѣ, знѣш?
отрага прил. 'страга, позади'. – Имају дѣлѣ онѣ рѣчке напред и дѣлѣ отрага.
отроњити се отроњим се сврш. према *шроњити се*. – Пийше да се ѣдна отроњила неђе у Србији.
ѣђува м 'очух'. – Тај му је ѣђува бѣо некав напак.
ошмурати се ошмурам се сврш. према *шмурати се*. – Јеси л се ошмура?
ошпурити се ошпурѣ се сврш. према *шпурити се*. – Ошпурла се.

П

павѣнка ж (Гмн –ākā) 1. 'врста зимзелене биљке с плавим цветовима'. – Има̄ тѣ код Бѣрѣ у ѣошку тѣ павѣнке. 2. 'песма која се певала девојци пре удаје'. – Кѣд нас павѣнку су цѣре пѣвале прије удаје.
павѣтина ж 'врста биљке пузавице, павит'. – Љѣлѣшке се павѣле од неке павѣтинѣ.
падевица ж 'падавица, епилепсија'. – Бѣ су, падевица и вѣтала.
падела ж 'земљани или метални суд у ком се кува'. – Тѣ зѣмљанѣ паделу мѣј пѣкѣјни ѣд он је тѣ зна ѣплести са жѣцѣм да дѣже дѣра.
паздран м в. *ћурлаша*. – А, и тѣ је неки паздран.
пазуво/пазуво с 'пазух'. – Ставио рѣке у цѣпове, нѣвине пот пазуво и ѣдѣ ко павѣ чѣјк.
паламѣдити –āmѣдим несвр. 'лагати, измишљати изговоре'. – Ала паламѣди!
паламѣѣја м и ж 'ѣнај који паламѣди'. – И тѣ је неки паламѣѣја.
пѣлац пѣлца м (Нмн пѣлци, Г пѣлѣѣ) 1. [□]. – Нешто ме ѣјело бѣш за пѣлац. 2. 'жбица'; в. *ѣлавица*.
пѣлѣнта ж 'тврдо скувана каша од кукурузног брашна, качамак'. – Јѣ сам ѣдрѣстѣ на пѣлѣнти и крумпиру.
пѣлица ж 'жарач'; в. *ѣжак*.
пѣлѣмотак –тка м 'преѣа намотана на рашак (в. *рашак*)'. – Ѣндѣ изнѣси тѣ пѣлѣмотке ван да ѣзмрнѣ. (Ш)
пѣљак пѣлка м 'сѣпања кашика, кутлача'. – Пѣљак је ѣвѣ штѣ ѣдѣш сѣпати сѣпу, ѣво нѣ.
пѣмук м 1. [□]. – Како ш дѣрукѣјѣ звѣти пѣмук неѣ пѣмук. 2. 'куповни кѣнаѣ од јѣдне нѣти за поткавање'; в. *вѣѣѣњак*.
пѣнога ж 1. 'патрљак ѣдсѣчене гране'. – Пѣнога тѣ је ѣнѣј пѣњ штѣ ѣстанѣ кад ѣдсѣчѣш гране на вѣѣки. 2. 'крак пута'. – Ѣде на ѣнѣ пѣногу.
пѣнта ж (Гмн –ѣ) 'гредѣ која спаја рѣгове на кући'. – Бѣле и вѣнѣѣнице и рѣгови и пѣнте и свѣ вѣѣгови.
панталѣни –ā м пл т [□]. – Кѣпио сам јѣш ѣдне панталѣне.
пѣњаѣа ж 'пѣре од кромпира измѣшан са анпрек-супѣм (в. *жуѣа*)'. – Ај ми, бѣба, направи пѣњаѣу.
пѣпар пѣпра м 'бибер'. – Дѣјѣ ми тѣј пѣпар.
пѣрити –ѣм несвр. 'поливати врѣлом лужѣном, лужити'. – Прије се вѣш пѣрио.
пѣрић м 'врста копѣе која се среѣе на сукњама и панталѣнама, сѣстоји се ѣд кукиѣе и спѣнице'; в. *кукиѣа* (2).
пѣрѣњак –аѣа м в. *лужњак*. – И пѣкрѣј тѣј вѣш ѣдѣзѣ пѣрѣњакѣм.
пѣрѣњак –аѣа м в. *врѣсник*. – Ѣни су пѣрѣњѣци.
пѣрожаѣ –шка м 'јѣдан ѣд шѣљаѣа на вѣлама'. – Вѣле су бѣле с трѣ пѣрошка.
пѣс м (Л пѣсу; мн пѣсови) 'појас'. – Њѣј је клѣѣѣ ѣвѣ за пѣсом.
пѣс пѣс м [□]. – Кѣд нѣс је вѣѣало пѣс. (Ш, В)
пѣсѣти –ām сврш. 1. 'проћи, протећи (у врѣмену)'. – Бѣш је пѣсѣло пѣно врѣмена ѣтѣад ѣѣсам вѣдѣла Бѣшка. 2. 'попустити, уминѣти (ѣ болу)'. – Пѣсѣло ме.

- пѣр** м 'подврста пшенице'. – Пѣр је дѣпал а ђколо ђнѡ ђпуна нѣкѡ тврѡа.
- пѣрга** ж (Гмн пѣргѡ) 'пѣргаста домаћа животиња женка (обично кокошка)'. – Кад ѣмѡ дѡсти пѣрја свакојаког, ђнѡ је пѣрга.
- пѣргаст** –а –о 'шарен (обично за кокоши)'. – Ўвјѣ сам вѡлла тѣ пѣргастѣ кѡкоши.
- пѣрика** ж 'врста корова'. – А тѹ сѡд ѣмѡ и пѣрикѣ и свѣга.
- пѣйск** пѣска м 'врста примитивне свирале'. – ђнѡ штѡ сам јѡ тѣби прѡвио од лѣпѣ, тѡ смо звѡли пѣсак.
- пѣсѡљка** ж в. *ѣрифел*. – Кѡд нѡс је звѡло пѣсѡљка, а кѡко је кѡд нѣи, нѣ знѡм. (В)
- пѣтати** –ѡм несвр. 'давати храну у уста, хранити'. – Мѡрѡш пѣтати дјѣте кѡјѣ нѣ знѡ сѡмо јѣсти.
- пјѣвац** –вца м 'пѣтао'. – Ўдѣм зѡклати ђнѡг пјѣвца да ѣмѡмо за јѹву.
- пјѣвчити се** –ѣм се несвр. в. *ачиѣи се*. – Зѡшто се тѣи пјѣвчиш?
- пјѣвчиѣ** м дем. од *ѣјевац*. – Ѧл је ѡвѡј пјѣвчиѣ лѣп.
- плѡдаѡ** –дња м 'тањир'. – Јѡ, ко да је тѡ било плѡдања, јѣдѹ свѣи зѡјѣдно из дрѡвенѣ ђнѣ здјѣлѣ.
- плѡнинка** ж 'домаћица која је задужена за обављање свих послова у кући'. – Тѡј плѡнинки кљѹч је ѹвјѣ зѡ пѡсом.
- плѡст** плѡста м (мн плѡстови и зб. мн плѡшће) 'сѣно задевѣно ѡко стожине (в. *сѣожи-на*)'. – Плѡст је дрѹгѡ, а стѡг је дрѹгѡ: плѡст ја аѡко стѡгови ѣмајѹ ђнѡ дрѡво ко бан-дѣра па ђнѡдѡ дѣнѣ се.
- плѡстити** плѡстѣм несвр. [ѣ]; в. *вал*.
- плѡта** ж (Гмн плѡтѡ) 'плахта'. – Јѡ, да вѣдѣиш кѡко бѹдѣ чѣст вѣш, плѡте дѣбелѣ тѡ бѹди бјѣло ко снѣг.
- плѡтица** ж 1. дем од *ѣлаѣи*. – Вѣдѣ, ѣ ђн ѣмѡ плѡтицу. 2. 'подваљак, подвратник (у го-вечѣта)'. – Плѡтица је нѡми бѣла и ђнѡ штѡ вѣсѣи крѡви на врату. (ДК)
- плѡтѣфѹс** –ѹса м 'равни табан'. – Прије нѣси мѡгѡ слѹжити ѡрмију аѡко си ѣмѡ плат-фѹсе.
- плѣсти** плѣтѣм несвр. [ѣ]. – И ђнѡдѡ, мѡрѡ си и чѹвати блѡго и плѣсти.
- плѣт** м 'велики плетени женски шал'. – Тѡј е плѣт вѣлик ко чѡршав ђвѡј са стѡла.
- плѣтѣр** м 'ѡно што је сплетѣно, преплетѣно'; в. *ѡѡлѣѣѣѣи*.
- плѣтѣво** с [ѣ]. – Нѣкад нѣси ѣшѡ да нѣмѡш плѣтѣво у рѹци.
- плѣѡ** ж 'нагнута ѣива'. – Кѡд нѡс мѡло кѡјѡ ѣива да нѣје бѣла плѣѡ.
- плѣѡ** с (мн плѣѣи) 'горњи деѡ леѡа'. – Ёво, ђвѡ ти је плѣѡ.
- плѡт** плѡта м [ѣ]. – Тѡмо ѣзаѣѣш нѡ плѡт и вѣдѣиш свѣ, нѣје нѣко ни ѣмѡ двѡриште.
- плѡча** ж 'поткова, потковица'. – Мѣи смо ђнѡ штѡ се мѣѣѣ кѡѹу дѡлѣ, звѡли плѡча.
- плѣва** ж 'плева'. – Мѣи смо ѣ тѹ плѣву мѣѣли за свѣѣѣ преѡ зѣмѣ, тлѡк звѡли смо.
- плѣвѣѡѡк/плѣвѣѡѡк** м 'плѣтѣно спремиште за плѣву'. – Плѣвѣѡѡк се тѡ звѡ.
- плѣсѡк** –сѡка м 'пѣсак'. – Њѣсам ти дѡбро рѣкла, плѣсѡк смо звѡли.
- плѣскуѡѡ** ж 'пѣскуѡѡ'. – Ўнѡѣе је тѡ свѣ бѣла плѣскуѡѡ врѡло плѣтка, двѡдѣсѣтак ѣѣ бѹди двѡист пѣт.
- плѣснѣти** –ѣм сврш. 'плѣснѣти'. – Плѣснѣдѣ га по тѹру.
- плѹѹца** ж 'плѹваѡница'. – Ўзнѣсѣдѣ тѹ плѹѹцу вѡн.
- пѡбѡшка** прил. 'с боѡа, пѡбѡѡѡѡ'. – Сјѣди тѹј пѡбѡшка, а јѡ ѣу ѡѣе.
- пѡвој** м 'плѡтно којѣм се пѡвијајѹ мѡла дѣца'. – Тѡ прије утѣгни дјѣте ѹ тѡј пѡвој да нѣ може нѣѡуд ни рѹѡами ни нѡгами.
- пѡвосѡѣ** –ѡ –ѡ 'који је пѡдмазан'. – Ѧ, брѣи је ђн, ѣѣгова су кѡла пѡвосѡѡ.
- пѡврѡзѡц** –сѡа м 'пѡвраз'. – Пѡврѡзѡц је ђнѡ штѡ ѣдѣ преѡ кѡтла, знѡш ђнѡ зѡшта се кѡѡѣ вѣриге.
- пѡвригѡти** –ѡм сврш. према *вригѡѣи*. – Мѣсо кад се пѣѡѣ, нѡкѡ ѣсјѣѡе се, па кѡѣѡ пѡвригѡли.
- пѡврѡиѡца** ж 'ѡра на смрзнѡтоу снѣгу по којѡј се може ходѡти'; в. *ѡблѣдѣиѣи се*.
- пѡгѡѡа** ж [ѣ]. – Тѡ кат ти дѡѣѣ тѣтка ѣл нѣѡ па ти дѡнесѣ пѡгѡѡу, нѣ радѹѣш се тѣтки нѣк пѡгѡѡи.

постѡјати – јим сврш. 'кратко време проборавити на једном месту'; в. *лукишија*.

пѡт пѡта м 'таван'. – Ај се припни нѡ пот па ми скѣни брѡшно.

пѡтка ж (Гмн – ѣ) 'попречне нити које се уткивају у основу при ткању'. – Тѡ се зѡвѣ пѡтка, кад ткѡш па ѡнѡ штѡ се прѡмећѣ.

поткѡрити пѡткѡрим сврш. 'потпалити'. – Ајде је поткѡри.

потпрѡдивати се – прѡдујем се несвр. 'подругивати се'. – Пѡслѣ су му се вѣћ и дјѣца потпрѡдивала.

потрѡбушицѣ прил. 'на трѡбуху, потрѡбушке'. – А ѡне лѣжѣ потрѡбушицѣ.

пѡтрѡвити – ѣм сврш. према *ѣрѡвиѣи*. – Ђѣ з га бѡш тѡј пѡтрѡвио.

~ се в. *ѣрѡвиѣи се*. – Пѡтрѡвло се бѡш да је ѣ ѡн дѡшѡ.

пѡчѣти пѡчмѣм сврш. [ѣ]. – Сњѣк кат пѡднѣ, ѡн забјѣлѣ свѣ, а кат пѡчмѣ да ѡдлазѣ, ѡнѡ штѡ је прѣма сѡнцу, тѡ ѡкопнѣ, а ѣѣ је у лѡдѡвини, тѡ га ѣмѡ јѡш.

пѡчимати – ѡм несвр. 'почињати'. – И тѡ смо бѡш прѡвили ѡштипке тѣ кат пѡчимѡ пѡст за Ћскрс.

пошарѡметити – ѣм сврш. 'покварити'. – Дѡшѡ тѡбош да пѡправѣ, а ѣно свѣ пошарѡметѣо.

прѡбаба ж [ѣ]. – Кѡ б рѣкѡ да ѣе Мѡра дѡчекати да бѡдѣ прѡбаба.

прѡво прил. 'управо, бѡш'. – Свѣкар, свѣкар, прѡво свѣкар.

прѡђед м 'прадеда'. – Умѡм јѡ, вѣлѣ, прѡђѣда жѣва.

прѡкљѡча/прѡкљѣча ж 'плѡснат комад дрвета којим се рубље удара кад се пере'; в. *клуѡа* (2).

прѡкљѡчати/прѡкљѣчати – ѡм несвр. 'ударати вѣш прѡкљѡчом (прѡкљѣчом)'. – И ѡндѡ прѡкљѣчѡј тѡј вѣш.

прѡмѣнка ж (Гмн – ѣ) 'раса овце оштре вуне која виси у праменовима'. – Тѡ ти је ѡнѡ лѣчкѡ ѡвца прѡмѣнка, ѡштрѣ ѡнѣ вѡнѣ.

прѡпѡрац – ѡрца м (обично мн) [ѣ]. – Прѡпѡрци су се стѡвљѡли зѣми кад су сѡнице, јѣр ѡндѡ се кѡнѣ нѣ чујѡ кад ѣдѡ.

прѡсѡц – сѡца м 1. [ѣ]. – Умѡм ѣдног прѡсѡца ѡд мѡжда стѡ кѣлѡ. 2. фиг. погрд, 'прљав, дебео, безобразан човек'. – Вѣдѣ ѡногѡ прѡсѡца.

прѡсица ж 1. [ѣ]. – Ћс вѣдио кѡкву сам кѡпио прѡсицу? 2. 'дрвена лоптица која се користи у игри прѡсѡчања (в. *ѣрасѡчѡи се*)'. – Тѡ је прѡсица бѣла вѡкѡ ѡкрѡгла. 3. фиг. погрд. 'прљѡва, дебѣла, безобразна жѣна'. – Бѡш је прѡвѡ прѡсица.

прѡсѡчѡѣ с 'врста дѣчѣ игре'. – Ћ, тѡ смо мѣ звѡли прѡсѡчѡѣ.

прѡсѡчѡти се – ѡм се несвр. 'играти игру прѡсѡчања: кривим штапом (крѣва) покушѡва се убацити дрвена лоптица (прѡсица) у рупу (кѡрито)'. – Удѣмо се прѡсѡчѡти.

прѡшчѡк – ѡѡка м в. *кѡѡѡц*. – Знѡш кѡко нам лѣп прѡшчѡк ѡстѡ тѡмо, нѡв. (Ш)

прѡвѡнац – ѣнца м 'прѡва, најбѡлѡ ракија што потѣче из казѡна'. – Тѡј је прѡвѡнац јѡѡ ракија, мѡш је ѡдмѡ пити.

прѡвљѡнѣк м 'најстѡрији син'; в. *мјѣзинѡка*.

прѡбѡити прѡбѡиѣм сврш. 1. 'прѡломити, слѡмити'. – Прѡбѡио сам кѡсу. 2. 'истућѣ'. – Прѡбѡило га ко мѡчку.

прѡгѣбѡти (се) прѡгѣбѡм (се) несвр. 'сѡвијѡти (се)'. – Ѧн ѡѣ ѡклопа нѣмѡ, јѣл нѣ може прѡгѣбѡти рѡкѣ.

прѡгнѣти (се) прѡгнѣм (се) сврш. 'сѡвити (се), нагнути (се)'. – И јѡ се прѡгнѣм и тѣ вѣйсѣ мѣни на лѣћѣма, а пѡслѣ јѡ ѡндѡ нѡ теби.

прѡгрнѡти прѡгрнѣм сврш. 'прекрѣти'. – Шарѣница се прѡгрнѣ по крѣвету.

прѡгршт – ѣ ж [ѣ]. – Дѡла ми је Зѡрица прѡгршт ѡрасѡ.

прѡђѡ ж [ѣ]. – Прѡђѡ намѡтѡј на рѡшѡк.

прѡжѡти прѡжѡм несврш. 'кришом прѡтити, врѣбѡти'. – И ѡн прѡжѡ мѣне, прѡжѡ.

прѡзѡбити прѡзѡбѣм сврш. 'направити грѣшку у ткању (кад пукне жица)'. – Мѡрѡш дѡбро пѡзити да не прѡзѡбѣш.

прѡкљѡде прѡкљѡдѡ ж пл т 'гвоздѣна напраѡа на ногѡрама на коју се наслањѡју дѡжа дрѡа на ѡгнѣшту'. – Ѧндѡ су на ѡгнѣшту бѣле прѡкљѡде.

прёкувати –ам сврш. 'премесити'. – Прије га мётни нёђе на топло да јој изађе, онда га прёкувај и ш њим у теспсију и ў пёћ.

прёлац –лица м 'онај који иде по прелима'. – Вёлик сам ти ја био прёлац.

прёло с 'вечерњи састанак сеоске мледежи'. – Дёлазили су нама и Крањци у прёла.

прёлити прёлѝм несвр. 'ићи у прело, забављати се'. – Ал сам прёлио док сам био млађи.

прёсијати –ем сврш. 'поново посејати семе'. – Мораћу прёсијати ону њиву што сам ўзо од Бошка.

прёслица ж 1. [☐]; в. *коловрай*. 2. 'део на дрвеном плугу који стоји на колицима'. – Та прёслица стојѝ на колицима; то је кмад обрaђеног дрвета, ко даска.

прёсти прёдем несвр. 1. [☐]. – Млада сам научила прёсти, па сам ѝ то радила. 2. 'испуштати звукове ниског тона (о мачки)'. – Најо се и сад прёде.

прётель м 1. 'близак познаник, пријатељ'. – Он и ја смо дёбри прётели. 2. 'отац једнога од супружника према оцу другог супружника'. – Ја и Баћо смо прётели. 3. 'у фамилијарном обраћању непознатој особи'. – Што ти трёба, прётелу?

прёудаја ж [☐]. – Нё знам кóлко је та нёзина прёудаја паметна ствар.

прёудати (се) –ам (се) сврш. [☐]. – Њёсу волли Мићу, па су је прёудали за другогa, а сат њѝ тај нё ваља.

прёудавати (се) –удајем (се) несвр. и уч. према *ўреудайи (се)*. – Удавала се и преудавала, нё зна ни сама кóлка пута.

прёумити –ѝм сврш. 'предомислити се'. – Њёму нё трёба мнóго да прёумѝ.

прёша ж 'нужда, невоља'. – У какóј с ти прёши?

прёжити –ѝм несвр. 1. 'спремати храну (обично житарице) на ватри без употребе воде, масти или уља'. – Пржило је тё житарице с кóјѝм смо свѝње ранили. 2. фиг. 'пуцати из ватреног оружја'; в. *ўиѝайи* (2).

прёжница ж 'тепсија на којој се пржио кукуруз, хеља и др.'. – Амо мётнёш камён с овё стране, камён с онё и ту пржницу одóзго и мјёшаш и то се туј пржѝ.

привáлити привáлѝм сврш. 'прислонити'; в. *ёлавња* (1).

приглавак –авка м 'стопало чарапе'. – Тё штóцле нёмају приглавака, него то је оплетёно и ође ѝмало гўму и натакнёш и онó сáмо ўвати ође овó а то се навуче гóре.

пригрнѝти пригрнём сврш. 'згрћући прикупити'. – На тој црепњи ѝма нёки обруч жељезни, онда се тај жар ту ўстаља, а са стране јопё вакó пригрнёш.

прижёнѝти се прижёнѝм се сврш. 'женидбом ући у женину кућу, постати домазет'. – А тај Раде раставио се са ёднóм жёнóм, Српкињóм, па ўзо другý, Хрватицу; прижёнио се к њóј која ѝма сина.

прија ж 'мајка једног од супружника према родитељима другог супружника'. – Како је прија?

приложак –шка м (мн –щѝ) 'дебље дрво на које се, приликом ложења, наслањају ситнија (на огњишту)'. – На тё прилошке мѝ смо наслањали ситнија дрва, вакó.

примóтати –ам сврш. 'приблизжити се смрти'. – Ја видѝм, Стојане, примóта си.

припёти припнём сврш. 'привезати уз нешто'. – Припнѝ га туј.

~ се 'попети се'; в. *ўоѝ*.

прира́сти –ем сврш. 'одрости, нарасти, стасати'. – И мѝ смо већ прирасли и накó баш било бóље.

при́торак –орка м 'тор начињен поред куће'. – Онђе ће спавају овце, то је овчарица, а при́торак је ће и сагонѝш по дану.

пришкóулати се пришкóулам се сврш. 'пришуњати се'. – А ја се пришкóулам и шпѝјам да видѝм ѝма ли Шваба.

пришпѝјати –ам сврш. према *шѝѝајѝи*. – Они свѝ радё у ёдној смјёни, а ја пришпѝјам кад су ўни у тунёлу и ўзмём им ви́но.

прјёснац м 'врста колача са сиром и јајима'. – Онда с то мётнё на теспсију, ту се мётнё сѝр, јаја и штá идё свё у тај прјёснац, и онда стáвё и лўка.

прња ж (обично мн) [џ]. – Виде га у каким је прњама доша.

прњав –а –о [џ]. – Кү ш такө прњав у сватове.

прњавац –авца м [џ]. – Доша ми на врата некав прњавац.

прњавица ж [џ]. – Била е то цура из добре кўће, ал ўдала се неку пијандуру и ёно е саде прва прњавица.

прдвўнда м и ж 'гладница'. – Виде днє прдвўнде: ўвје йје, ўвје гладан.

прдзукнути –нем сврш. 'струнути'. – Оне су греде прдзукле.

прокрќати прдкрќам сврш. 'пробушити, пробити'. – Прокрќа ми је гўму.

промачати прдмачам несвр. 'пропустати воду'. – Йначе, њесу ципеле промачале вакө кад йдеш.

прометати прдмећем несвр. 'провлачити кроз нешто'; в. *йошка*.

прдносак –ска м 'прво јаје које снесе млада кокош'. – Виде ал је крупан двај прдносак.

прдњети –нєсє сврш. 'почети носити јаја'. – Онда кад тўка прднесє па кад ја наћем она ће ндси, онда божийє.

прдпира ж 'дрво или папир спремљен за потпалу'. – Ајде спрєми прдпиру за сўтра.

прдсца –сца м [џ]. – Ймала је она неkwбг прдсца, ал на крају нйшта д тога нйје било.

прдсєница ж 'качамак од просєног брашна'. – "Штө је Лйка да је варєника, штө је Плєшевица да је просєница, ал би пөбро удрөбио дөбро."

прдсити прдсим несвр. '(девојку) тражити пристанак за брак'. – Ка ш тй, Мйћо, прдсити свдју цўру?

прдтөк м 'врста већег сита за плеву'. – Прдтөк је дрўгө а рашөто је дрўго: прдтөк је бйо за плєву, а двө кад рөдимо жйто за мљети, онда рашөто.

прдшарица ж 'снег који је на местима окопнио'. – А кад снєг одлази, онда прдшарица, нєће өтишя, нєће нйје, а мй бдси на том.

прдштац м (Гмн –аца) 'даска, летва као део прошя, оgrade'. – Тај прдштац тө је ко од даскє; тө се цјєпало у шўми.

прдшйе с зб. им. од *йрошйац* 'ограда око куће направљена од проштаца пободених у земљу и плетера'. – Тө се прдшйе ограђивало окд кўћа.

прси прсй/-ију ж пл т 'прса'. – Нешто ме бдйи у прсима.

пртина ж 'угажен пут у снегу'. – Они су пртину направили а вўк ўшя ў њу.

пртљати –ам несвр. 'причати глупости'. – Ај тй, бяба, не пртљяј!

прћак –ћка –ћко 'сипак, прхак (о снегу)'. – Прћак је онө кад нйје йзмрзя, кад нйје оняј гўстй снєг.

пршут м [џ]. – Ў, да ми је сяд лйчкөг пршута!

пў пўва м 'животиња из реда глодара, пух'. – Пў је слйчан вјєверици, сямө је он сйв и мањй је.

пўза ж 'део запрежних кола'. – Пўза ти је оняј дөо на көлима, на прөдњєм трапу, кдйй држй рўду да нє падя дөле.

пўмпарице –рица ж пл т 'широке и под коленима стегнуте панталоне, пумперице'. – Пўмпарице се ндсиле, ко двє сяд штө ндсє жєнскє двє шйрокє, онда су өћєка ймале кайшчиће и тўј се свєжў.

пўнта ж 1. 'дрвена полуга за затварање врата'. – Нэмя кљўча, тө је дрвеня оня пўнта.

2. 'мера за тежину, фунта'. – Кдд няс је прйє мјєрило и на нєкє пўнте.

пўповац –өвца м 'врста птице, пупавац'. – Тај се пўповац лєгя у шкряплй, вакө испот кямєна.

пўт пўта м (мн пўти/пўтеви) 'земљани пут'. – Нйје кдд няс било цєстє, свє је тө бйо пўт.

пўтаљ м 'путаст, путоног коњ'. – Кдйй ймя бјєле ндге дөље, звяли га пўтаљ, ал сямө кйчице онє дөље и от кдљєна.

пўтар пўтра м 'маслац, путер'; в. *маслац*.

пўтаст –а –о 'који има бели белег над копитом у облику пута (о коњу)'. – Пўтаст је ако ймя бјєле ндге тямө дөље.

пѹтити пѹтѹм несвр. 1. 'некога наговарати на нешто (обично зло)'. – И њѹ су ма̀ло пѹтили и ђна ђстави њѣга и ѹдаде се за ђвогѡ. 2. 'поучавати, саветовати'. – И ђндѡ ђна мѣне пѹтѹ кѡко ѡу то дѡњѣти.

пѹтић м дем. од *пѹтѹ*. – И имали смо ма̀лѡг, кѡјѣ бѹди ѹско, кѹд прѡлази на њѹве, то се звѡ пѹтић.

пѹце с (мн –а) 'дугме'. – ѐткинло ми се пѹце са рука̀ва.

пѹшка ж (Гмн –а̀кѡ) 1. [☐]. – Питѡ ђн мѣне: "Бѣ ти је пѹшка?" 2. 'направа за пуњење кобасица'. – Ё, слѹшај, кѡ је ѡмѡ тѹ пѹшку, прѡвио је пѹшкѡм, кѡ није, тај је гѹрѡ прѣстима.

пѹштати –ѡм несвр. [☐]. – Ти си га ѹвјѣ пѹштала да рѡдѹ штѡ ђће, сѡт ти ш њѹм изѡђи на крај.

Р

рѡбуш м 'новчаник'; в. *њедра*.

рѡдѹћ –ѹћа м 'маслѡчак'. – Тѡ је кѡд нѡс звѡло рѡдѹћ.

рѡдња ж (Гмн –ѡ) 'рад на страни'. – Јѡ сам дѡсти тѹјѣ лѹдѹ позна̀вѡ кѡјѹ су ѹшли по рѡдњѡми сѡ мѹмѡ.

раздрѡлати раздрѡлѡм сврш. 'размазати'; в. *делаѹиш*.

разрѡчити се разрѡчѹм се сврш. према *рѡчиѹи се*. – Чѣкѡј док се разрѡчѹм.

разѹдати се –ѡм се сврш. 'поудавати се'. – И кѡжѣм ти, ђѣ дѡђешмо и та̀ко се разѹдашмо и Бѹро ђде.

рѡјтерице –ѹцѡ ж 'јахаѣе панталоне'. – А рѡјтерице су бѹле ђнѣ ко штѡ нѡсѣ офицѹри.

рѡјтѡзе –ѡ ж пл т в. *рѡјѹтерице*. – Тѣ су звѡли рѡјтѡзе.

рѡкиѡ ж [☐]. – Мѡ, кѡд нѡс је свѡко ѹмѡ рѡкиѣ.

рѡколит се –ѹм се несвр. 1. в. *кокакаѹиш*. – Рѡколи се прѣвац ђнѡ кад кѡкѡћѣ и ђнѡ. 2. фиг. в. *ачѹиш се*. – Вѹдѣ ѡл се рѡколи.

рѡклѡти се –ѡм се несвр. 'рѡчвати се'. – Тѹ се цѣста рѡклѡ.

рѡл –и ж 'мера за површину земље од 1600 кв. хвати, јутро'. – Јѣдна рѡл то ти је ѹстѡ површина ко јѹтро.

рѡна ж 'храна'; в. *кошѡра*.

рѡнѹк м [☐]; в. *лемеш*.

рѡскомѹс м 'разлаз, раздѡјање'. – ѐндѡ је, вѡлѡда, бѹѡ нѣки рѡскомѹс између чѣтнѹкѡ и Њѣмѡцѡ, штѡ ли.

раскомѹсити се –ѡмѹсѹм се сврш. 'разићи се, одвојити се'. – Кѡд су се ђнѹ раскомѹсили?

рѡспѡвац –ђнѡ м 'прегачѡ уз разбој коѡ служи за равномерно одржавање ширине ткања'. – ѐндѡ ѹмѡ кат плѡтно ткѡш, да ти је лѡкшѣ ђнијѣм брѡдилима тѹћи, ѹмѡ рѡспѡвац.

рѡст м 'храст'. – Рѡст је бѹѡ нѡјтврђѹи та̀мо у Лици.

рѡстаљѡти (се) –ѡм (се) несвр. 'растављѡти (се)'. – Тѡ се рѡстаљѡ па се спѡјѡ.

рѡстѡчити рѡстѡчѹм сврш. 'раставити на делѡве, расклопити'. – Кѡла се рѡстѡчѣ па ђндѡ дѡбијеш ђнѡч.

расѹшити се расѹши се сврш. [☐]; в. *обрѹчић*.

рѡфѹнк м 'димњѡк'. – Звѡ се рѡфѹнк ђнѡ штѡ ѹдѣ са пѡта гѡре вѡмо, ѡт цѹглѣ ђзѹдѡто.

рѡца ж 'патка'; в. *маѹи*.

рѡчѡк рѡчѡка м 'пѡтак'. – А пѡтѹ вѹкало рѡчѡк.

рѡчити се рѡчѹм се несвр. 'бити ѡран, имѡти воље за нешто'. – Вѹдѣ га ѡл се рѡчѹи, а јѹтрѡс је бѹѡ крмѣлав.

рѡчица ж 'рѡвац'. – Бѡш сам јѹтрѡс ѹбила ѣдну рѡчицу ѹ бѡшти. (ДК)

ра̋шак ра̋шка м 'мотовило за пређу'; в. *канчо*.

рашѐто с 'врста крупнијег сита за кукуруз, пасуљ и сл.'; в. *йрошок*.

р̋бат р̋пта м (мн р̋птови) 'хрбат'. – Т̋о смо зв̋али р̋бат.

р̋дѣти р̋дѣм несвр. 1. 'шкопити'. – Нѐ, нѐ, к̋д н̋с се к̋зало: "А̋јд й̋дѣмо р̋дѣти б̋йка". 2. 'спремати нешто за употребу'; в. *йрошок*.

р̋ѣпа ж 'сорта крупне репе за људску и сточну исхрану'. – Н̋аша је р̋ѣпа б̋ила в̋ако округла, м̋й смо т̋о кад нара̋сти т̋ако в̋елика, р̋ѣбај па кад се т̋о ўкисели, т̋о је б̋ило зд̋раво ј̋ѣсти.

р̋ѣћи р̋ѣчѣм сврш. [ѣ]. – Ал ѐто б̋орили се, н̋ѣсмо н̋икад б̋или да р̋ѣчѣм да смо б̋или без кр̋ва и да смо б̋или гл̋адни.

р̋ѣцѣљ м 'рукохват на косишту'. – М̋ор̋ам ст̋авити н̋ѡв̋и р̋ѣцѣљ на к̋ѡс̋иштѣ.

изр. кр̋йв̋и ~; р̋авн̋и ~.

р̋ѣшт м 'затвор за издржавање кра̋ћих казни'. – Б̋йо, в̋ел̋и, дв̋а дана у р̋ѣшту. (В)

р̋ѣшта ж 1. в. *р̋ѣши*. – Ј̋а зн̋ам да је т̋о к̋д н̋с зв̋ало р̋ѣшта. (ДК) 2. 'венац лука'. – Р̋ѣшта је кад л̋ўк спл̋ѣтѣш па ѡн̋ѡ в̋ис̋и. (В, ДК)

р̋ѣбић м 'мишић на длану испод палца'. – Ўјело ме н̋ешто, с̋ав ми р̋ѣбић пом̋ѡдрио.

р̋ивати –ам несвр. 'гурати'. – А ѡни н̋ас р̋ив̋ај, р̋ив̋ај од в̋рат̋а.

р̋йвина ж 'јарак којим вода отиче'. – Б̋ила к̋д н̋ас ѐдна р̋йвина б̋аш више кућ̋е, ѡнд̋а м̋й т̋уј с̋јѣди н̋а т̋ур па се св̋ѣзи низ ѡн̋у з̋ѣмљу д̋ѡле.

р̋йжа ж в. *ориж*.

р̋изла ж 'ситни туцаник'. – Р̋изла је с̋итни̋ја од туцаника.

р̋йјалица ж в. *кр̋йина* (1); в. *кр̋йина* (2). (В)

р̋икнути р̋икнѣм сврш. 1. [ѣ]. – Ёно је, ј̋ѡпѣ р̋йчѣ. 2. 'нагло потећи уз буку'. – Па кад ѡдатлен р̋икнѣ в̋ѡда, п̋ѡлије нам свѣ.

р̋йнга ж (Гмн –а) в. *алка*.

р̋йсанка ж (Гмн –а) 'цртанка'; в. *мр̋чиши*.

р̋йсати р̋йшѣм несвр. 'цртати'. – К̋д н̋ас је в̋икало р̋йсати.

р̋йсова ж 'крава са белом пругом на хрбату'. – Р̋йсова је б̋ила ко ј̋азавац: б̋јела по лѣ̋јима.

р̋йфљати –ам несвр. 'прати рубље на рифљачи'. – Т̋о су ж̋ене р̋йфл̋але вѣш на ѡн̋им в̋р̋гавим пл̋еховима.

р̋йфљача ж 'алатка за прање рубља'. – Р̋йфљача је ѡн̋ај пл̋ѣх.

р̋кнути –ѣм сврш. в. *скр̋кайши* (сѣ). – Р̋кн̋у ѡд̋ѡзг̋ѡ, ј̋а сам м̋йслио г̋ѡтова.

р̋нкелија м 'груб, неотесан човек'. – В̋идѣ ѡн̋ѡг р̋нкелиј̋е к̋аки е.

р̋ѡбија ж 'најтежа казна лишења слободе; издржавање те казне'. – Ђ̋н̋ај Д̋анин м̋али̋ ѡе завр̋шити на р̋ѡбици ако т̋ако н̋астав̋и.

р̋ѡг м (Нмн р̋ѡгови, Г р̋ѡг̋у) 1. [ѣ]. – В̋идѣ к̋ѡлкѣ р̋ѡгове й̋м̋а ѡн̋ај в̋ѡ. 2. (обично мн) 'ко-са греда кровне конструкције'; в. *в̋ѣнчаница*.

р̋ѡга ж 'рогата овца'. – Ђ̋н̋ѡм је м̋ѣне пов̋ијала ѐдна р̋ѡга.

р̋ѡглав –а –ѡ в. *ерав*. – Ђ̋н̋ај К̋атин ўнук кон да је р̋ѡглав.

р̋ѡгље –а̋ља ж пл т 'гвоздене виле'. – Д̋ѡватидѣ ми т̋ѣ р̋ѡгље да ѡв̋ѡ й̋знесѣм.

р̋ѡгѡбатан –тна –тно 'прост, неотесан, груб, свад̋љив'. – Н̋ѣсам ј̋а зн̋а да је ѡн т̋ако р̋ѡгѡбатан.

р̋ѡдѣти р̋ѡдѣм сврш. 1. [ѣ]. – Шт̋а је р̋ѡдила? 2. 'дати, донети, произвести (род, плодове), понети, успети (о усевима, воћкама и сл.)'. – Сл̋або ѡе р̋ѡдити ѡвѣ г̋ѡдинѣ.

изр. ~ ко за гл̋аву 'дати обилан плод'; ~ ко за ѡкладу в. ~ ко за ѣлаву.

р̋ѡзгати –ам несвр. 'певати испрекиданим дрхтавим гласом'. – К̋д н̋ас је в̋икало р̋ѡзгати, а ў Босни г̋ангати.

р̋ѡндати –ам несвр. 'претурати по нечем правећи буку'. – Нѐ р̋ѡнд̋ај!

р̋убац р̋упца м 1. 'марама'. – Ђ̋ѣ ми је р̋убац? 2. в. *йлаишица* (2). – В̋идѣ к̋ѡлк̋и р̋убац й̋м̋а ѡн̋ај в̋ѡ. (Ш, В)

р̋ўда ж 1. 'мотка углављена у предњу осовину кола, уз коју се прежу коњи'; в. *оич*. 2. 'векна'. – К̋д н̋ас је в̋ѣкни в̋икало р̋ўда. (В)

свѣтъѣак м 'врпца којом се везују гаће, учкур'. – Ја пѣмтѣм кад су нѣсили свѣтъѣак, дјѣте док сам бѣла.

сврѣда –дла м 'алатка за бушење рупа, сврдао'. – Ако прѣвѣш рѣпу нѣку, ѣмѣ сврѣда којѣ бѣши.

сврѣдлић м дем. од *сврда*. – Сврѣдлић је за мањѣ рѣпе.

сврнути (се) сврнѣм (се) сврш. 'одврнути (се); спасти'; в. *коло* (2).

сѣја ж 'млађа од две заове'. – Мѣни је сѣја бѣла од сѣстрѣ.

сѣло с (Гмн *сѣла/сѣла*) [ѣ]; в. *вела*.

сѣлѣндра ж (Гмн –ѣ) аугм. и пеј. од *село*. – Мѣ, ѡвѣ је сѣлѣндра најгѡрѣ.

сѣпет м 'дубља четвртаста кошара са једном ручком (обично за ношење сена)'. – Мѣ, тѣје сѣпѣта нѣје било пѣно код нас.

сѣрежан м 'жандарм у некадашњој Војној крајини'; в. *милишар*.

сѣгер м в. *калача*. – Сѣгер тѣ је кѣнта ѡвѣ плѣкнатѣ. (ДК)

сѣгурѣн –ра –ро [ѣ]. – И јѣ сам се тѣ кѣпала, штѣ мѣслиш тѣ кѡлко сам јѣ бѣла сѣгѣра.

сѣгурѣ прил. 'сигурно'. – Сѣгурѣ ће дѡћи.

сѣјати –ем несвр. 1. 'сѣјати'; в. *ѣрмик*. 2. 'чистити пропуштајући кроз сито, решето и сл.'. – Тѣ си бѣшно мѡрѣ сѣјати.

сѣкера ж 'секира'. – Дѣјдѣ ми тѣ сѣкеру да нацѣпѣм дрѣвѣ.

сѣкерѣтина аугм. и пеј. од *сѣкера*; в. *брадѣшѣ*.

сѣкерѣца ж дем. од *сѣкера*; в. *кесер*.

сѣловѣн –вна –вно 'пун снаге, силовит'. – Ѳткад си тѣ тѣкѣ сѣловѣн?

сѣновѣц –вѣц м [ѣ]. – А тѣ мѡјѣ сѣновѣци тѣбош вѣлѣ свѡгѣ стрѣку, а нѣкав ни да се јѣвѣ.

сѣновѣка ж (Гмн –ѣ) [ѣ]. – Ёто, мѣни Дѣша дѡѣ сѣновѣка.

сѣнав –а –ѡ 'сивкаст'. – Бѣба, ѣѣ с ми ѡставла ѡнѣ сѣнавѣ мају?

сѣпа ж в. *задуѣ*. – Нѣко рѣци сѣпа, нѣко задуѣ.

сѣплив –а –ѡ в. *задуѣлив*. – Мѣчила се дѣго тѣкѣ сѣплива.

сѣриште с 1. 'средство за сирѣње млека, сирило'. – Дѣда, кѣпи ми код Бѣѣ сѣриште кад бѣдѣш ѣћи у село. 2. 'четвртати одеѣак желуѣа у преживара'. – Кад се тѣле заѣлѣѣ, ѡндѣ се тѣ сѣриште ѡчистѣ, па се тѣ сѣши; ѣ, кад се дѣбро ѡсѣши, ѡндѣ су жѣне тѣ сѣкле и стѣвѣлѣе ѣ воду да се кѣселѣ.

сѣрниѣа ж 'дрвени сандук са решеткастим дном у ком се суше сирѣви'. – Сѣрниѣа је ѡнѣ ѣѣ се сѣрѣви сѣшѣ.

сѣрѡмак –ѣка м (В сѣрѡмак; мн –ѣци) 'сирѡмах'. – И ѡн сѣрѡмак ѡде за ѣѡм.

сѣтнѡгориѣа ж 'ниска шума'. – Бѣло је тѣмо и сѣтнѡгориѣѣ.

сѣто с (мн сѣта) [ѣ]. – За бѣшно је бѣло фѣно сѣто, ѣто ѣмѣм ѣ сад.

сѣћукѣн –кѣна –кѣно 'сѣћушѣн'. – Ёс тѣ кѣпиѡ нѣкѣ сѣћукѣне јѣбуке?

сѣјѣгѣс –ѣза м 'сѣтаѣ'. – Мѣ дѣѣѣ вѣтѣј сѣјѣгѣза.

сѣѣѣна (само у ж. роду) 'која носи у себи јѣгѣѣ'. – Ѳвѣ ми је ѡвѣ сѣѣѣна.

сѣѣрѣна (само у ж. роду) 'која носи у себи јѣре'. – Сѣѣрѣна ми ѡвѣ бѣѣлѣша.

сѣјѣти (се) сѣјѣм (се) несвр. 'сѣјати (се)'. – Вѣдѣ га ѣл се сѣјѣ.

сѣѣѡѡк –ѡка м 'сѣѡѡк'. – Тѣ си ми сѣѡѡк да сам ѣ ѣвѣ помѣгѣ.

сѣѣѡѡѣти –ѣм несвр. 'сѣѡѡѣти'. – Ако трѣба, јѣ ѣу ѣ сѣѡѡѣти.

сѣјѣра ж 'вода у којѣ се прѣла вѣна'. – Ѳндѣ јѡпѣ тѣ ѣѣву вѣну прѣѣѣваѡ са вѣрѣѡм водѡм, зѡвѣ се тѣ сѣјѣра, сѣјѣрѣѡ, тѣ бѣдѣ тѣкѣ гѣдно.

сѣјѣрити –ѣм несвр. 'прѣти вѣну вѣрѣѡм водѡм'; в. *сѣјѣра* (ДК).

сѣјѣсти сѣјѣѡм сврш. 'сѣсти'. – Сѣјѣи тѣј ѣ мѣчи!

сѣјѣтити –ѣм сврш. 'подсѣтити (кога)'. – Сѣјѣи ме, забѡравила сам јѣ.

~ се 'присѣтити се'. – Сѣјѣѣм се тѡгѣ нѣкат ко да је бѣло јѣѣѣ.

сѣѣлѣти (се) –ѣм (се) сврш. 'скинути, свѣћи'. – Сѣѣлѣјѣдѣ тѣ кѡшуѣу да тѣ је ѡперѣм.

сѣѣлѣѣнѣти –ѣм сврш. 'разбити, поломити'. – Ўѣѣу кѣѣмп па ѣу свѣ тѣ сѣѣлѣнѣти.

сѣѣрѣкѣти –ѣм сврш. прѣма *карѣкаѣѣи*. – Вѣлѣѣ, ѣјѡ ѣ сѣѣрѣкѣти.

сквасити (се) – њм (се) сврш. 'поквасити (се)'. – Ђндā и сѹшїш ако се сквасѣ па пѡно-
во мѡрāш стāвљати.

скїтњача ж (обично мн) 'сорта јагоде'. – Скїтњача је врста јāгодѣ, а тā је вїшѣ рāсла
испот плѡтѡвā, вāкѡ нѣмало.

скїчати – њм несвр. в. *дѣраїи се* (2). – Пушти га нѣк скїчї.

склѡцати – āм сврш. према *клоцаїи*. – Ајмо га склѡцати.

скѡзна в. (само у ж. роду) в. *сјарена*. – Ђнā Мїндина коза скѡзна.

скѡрѹп м [ѡ]. – Ђнеш да ти мѣтнѣм скѡрѹпа у палѣнту?

скѡчити (се) скѡчїм (се) сврш. [ѡ]. – Јā се скѡчїм с ѡнѣ скѣлѣ брже – бѡље.

скѡшци – āцā м пл т 'колутїи на разбоју о којима висе нити'. – А дѡље штѡ кѡман-
дујеш са нїтима, тѡ су се звāли скѡшци.

скркати (се) скркāм (се) сврш. 'срушити (се), пасти'. – Ђл се скркā!

скѹпа прил. 'заједно, у друштву'. – Стāлно ѡдѹ скѹпа.

скѹти – ā м пл т 'дебела женска сукња'; в. *кошуљац*.

скупавати (се) скупāвāм (се) несвр. 'сужавати (се)'. – Кад је зїма дѡшла, пѡслови се
мāло скупāвāју.

слāб – а – о 'мршав'. – Рāни тѡ дјѣте, вїд га кāко је слāбо.

слāвница ж 'сламарица'. – Нѣ знāм бѡга ми ђѣ су и држāли, врāг знā њї, вїкали да
држѣ и у слāвници, врāг знā ђѣ нїсу.

слāвју м [ѡ]. – Ђс чѹо кад слāвјуа кāко пјѣвā?

слāзити (се) – њм (се) несвр. 'сїлазити (се)'. – Тѣжѣ ми се пѣњати и слāзити него
рāдити.

слāка ж 'пена на млеку после муже'. – Цѹре су се мāзала с ѡтѡм слāкѡм да бѹдѹ
љѣпшѣ.

слезѣна ж 'слезина'. – Слезѣна, тākѡ су звāли.

слѹжāк – āка м 'слуга'. – Ђмали смо мї служāка, нѣкѡг Хрвāта.

слѹшкиња ж [ѡ]. – Јѡка је бїла слѹшкиња код нѣкїје лјудї.

смѣт смѣта м [ѡ]. – А тѡ бїли висѡки смѣтови.

смјѣса ж 'мешавина пшеничног и пировог брашна'. – Ђ тѣ смјѣсѣ прāвїмо лѣбац, а
бѹдѣ дѡбар.

смлāта м и ж 'блесав, глуп човек'. – А ѡнā смлāта сāмо сјѣдї и ѹжївā.

смѡчити – њм несвр. 'јести хлеб с мрсном храном'. – Кад јѣдеш, ѹзѡ си крѹва и ѹзѡ си
рѣцїмо слāнне и кобāсице, ѣ, тāд смѡчїш.

смрзла ж 'смрзавица, мраз'; в. *наїшїкача*.

смрсак – ска м (само у изразу: везати на смрсак) 'везати чвором који се не може одре-
шїти'; в. *кукаљ*.

смѹлити смѹлїм сврш. према *мулїїи*; в. *кошчїне*.

смѹша ж 'вртоглавица'. – Мї смо звāли смѹша, ал смо разѹмјели и вртѡглавица.

снава ж 'снаха'. – Мѣни Ђзрѣнка дѡђѣ снава.

снаша ж 'млађа удата жена'. – Бѡме ѡвā снаша лѣпа.

снїмити снїмїм сврш. 'скинути'. – Ђндā са гāргāшā снїмїмо лїљак.

снѡвати снѹјем несвр. 'припремати пређу за ткање'; в. *вїїа*.

сѡба ж 1. 'просторија у некадашњѡј кући у којѡј се обѣдовало и спавало'. – й тѡј сѡби
је спāвало да и је бїло пѣт ил двāст пѣт. 2. [ѡ]. – Ђно га ѹ соби, чїтā.

сѡкна ж (обично мн; Гмн – њ) в. *наїшїкача*. – И сѡкне вїкале су цѹре вѣђ модѣрнїјѣ
мāло.

сѡлика ж 'врста атмосферске падавине, циганчићи'. – Вїшѣ вѡлїм снѣг нег ѡвѹ
сѡлику.

сѡлуп м (обично мн) 'зулуф'. – Мѡј је ђѣд ѡмā сāмо тākѣ сѡлупе.

солѹпāн – āна м 'ѡнај који има велике зулуфе'. – Вїдѣ ѡвѡгā солупāна.

сѡрцати – āм сврш. 'напасти'. – Штѡ с тї сѡрцā нā ме.

спїрїне – ѡнā ж пл т 'помије'. – Бāци тѡ у спїрїне.

сто̀пити сто̀пѣм сврш. 'растопити'; в. *масац*.

сто́чић м 'треножац'. – Ђндѧ привуци сто́чиће и сједи окд ватрѣ.

стра̀на ж 1. [Е]. – На коју стра̀ну оде? 2. 'део од врха до падине брда, стрмина'; в. *кр-чало*.

стра̀шив –а –о 'страшљив'. – Њесам ја зна да с ти та̀ко стра̀шив.

стра̀шиво прил. 'страшљиво'. – Је л ти стра̀шиво њи са́мом?

стра̀шити –им несвр. 'плашити'. – Њемој ме ѡ ти са̀д стра̀шити.

стрѣ́ва/стрѣ́ја ж 'крај крова који прелази спољне зидове куће, стреха'. – Ајмо под стрѣ́ву да не по́киснемо.

стри́ко м (В стрико) хип. од *сѣриц*; в. *синовац*.

стри́на ж 1. [Е]. – Њесам во́лио стрѣ́ну, ту́кла ме. 2. в. *шеѣна*. – То́ смо ми њѡ зва́ли мла́де сна́ша, ста́рије стрѣ́на.

стри́нути стрѣ́нем сврш. 'уситнити се'; в. *ѡеруша*.

стри́ц –ѡца м (мн –ѡци) . – Њма́ сам ја стрѣ́ца у Бѣограду.

стри́нок м 'житне стабљике (без класа) и детелина (жито и детелина су сејани на истој њиви)'. – Кад пожа́немо жѡто, ѡнда ѡна́ј стрѣ́нок ко́симо и то́ под бла́го ме́ће се.

стрѣ́ника ж [Е]. – Стрѣ́ника је ѡно́ штѡ ѡстанѣ до́ље, ѡно́ штѡ бо́де.

стру́га ж 'отвор, пролаз на оградѡ око куће, капија'. – То́ смо ми затва́рали са стру́гом.

стру́ка ж (обично мн) 'огрлица'. – Видѣ ко́лко ѡва́ ѡма́ стру́ка ѡко врата́.

стру́чица ж дем. од *сѣрука*. – Ко́ је те́би ку́пио та́ко ле́пе стру́чице?

сту́па ж 1. 'справа за набијање лана и кудеље'. – Та́ је сту́па ѡмала ва́ко гѡре зу́бе и та́ко и до́ље. 2. 'дрвен округао суд у коме се тучком дробе зрнасти плодови (обично јечам)'. – На́ђе се шу́плю дрво у шуми, и ѡнда се ѡно ма́ло ѡбра́ди, ѡздо се при́бије дно и то́ ти је сту́па.

сту́пати –ѡм несвр. 'дробити шта у ступи' (в. *сѣуѡа* [2]). – Ни́је то́ би́ло ла́ко сту́пати.

сту́пица ж дем. од *сѣуѡа* (2). – Би́ла не́ква сту́пица дрве́на, па ѡзме́мо ѡва́ј па то́ туче́мо по́ томе́ и ѡнда́ истрѣ́семо и пре́бирамо.

сту́ћи –чем сврш. 1. 'истуцати, уситнити'. – Ђнда́ ѡма́мо ѡна́ј ту́цањ, то́ сту́чемо та́ј кру́мпѡр и ѡнда́ се то́ заме́та. 2. 'разбити, полупати'. – На́пио се и све́ је ѡн то́ сту́ка од љу́тави.

~ се 'изубијати се'. – Са́в се сту́ка.

субѡтати се –ѡм се несвр. 'одважити се, одлучити се'. – Ђси се су́битѧ да то́ на́правѡш?

су́возѡд м 'зид грађен од камена без малтера, сувомеђа'. – Ђна́ј до́њи дио ку́ће би́о је од ка́мена, су́возѡд ве́ћно́м, а го́рњи је би́о од брва́на.

су́дац су́ца м 'судија'; в. *сурац*.

су́каблица ж 'дрвени суд за воду запремине и преко 30 л, са трѡма ручкама'; в. *каблица*.

су́кати су́чем несвр. 1. [Е]; в. *ѡужва* (1). 2. 'намотавати на нешто'; в. *вљѣѡњак*.

су́кно с [Е]; в. *ваљара*.

су́мљати –ѡм несвр. 'сумњати'. – Су́мља́м да ће до́ћи.

су́раст –а –о 'сур, сив'. – Ко́д на́с ви́кало су́раст.

су́рац су́рца м 'коњ суре длаке'. – Ве́ли: "Мо́ј се дра́ги нѡси као су́дац, у Србији ву́че као су́рац".

су́рутка ж [Е]. – Ка́жу да је су́рутку ја́ко здра́во пи́ти, ал ја́ не зна́м да л би мо́гла.

су́шица ж в. *јеѡѡика*. – А ѡма́ ко́ је уми́ра од су́шице.

С

су́тра прил. 'сутра'; в. *вреѡи*.

су́традан прил. 'сутрадан'. – С ѡ́традан смо ѡшли у Брѡњ.

Т

- та́бла** ж (Гмн та́блā/та́балā) 'дрвени капак на прозору кућа и штала'. – Па ёс ви́дио код Нена́да та́бле? Та́кѣ сам има́ њ ја.
- та́блица** ж 'камена плоча по којој су ђаци писали'. – Ту́ та́блицу кат ра́збијеш, ђнда́ си те́к надрља́, те́шко те́би.
- та́ва** ж 'тигањ'. – Би́ла је та́ва у че́му се ја́ја пе́кӯ и шу́нка и сла́нне кат пе́чеш ка ти не́ко до́ђе и ва́ко.
- тави́ол** –о́ла м 'велики извезени салвет'. – Па бу́ди извѣ́жен мо́жда ма́ло лѣ́пши за по́крит ко́шару кад се нѡ́си ко́сцима, тави́ол ле́по.
- та́к** та́ка м 'отпилани део дрвета за ложење (већи од вурка)'. – Ми́ смо зва́ли та́кови ђно́ за ло́жење. (В)
- та́љак** та́љка м в. *џак*. – Ми́ смо зва́ли та́љак. (ДК)
- та́пӯн** –у́на м 'дрвени чеп на бачви, бурету и сл.'. – Не́ђе сам изгубио та́пӯн, не́ межем га на́ћи.
- та́ра/та́ра** ж 'ткачки разбој'. – На́ми је ђстала нѡ́ва та́ра на по́ту го́ре.
- та́т** м 'крадљивац, лопов'. – А ђна́ј та́т по́кра свѣ́.
- та́та** м (В та́та) [т]. – Не́ко је зва́ и та́та, ка́ко ко́ја ку́ћа.
- та́чке** –а́/а́ка ж пл т 'ручна колица с једним точком'. – При́је ни́је би́ло ђви́је та́чка, па се нѡ́сило у тра́љама.
- тврди́ло** м 'мањи дрвени суд, ужи при дну, користи се у разне сврхе (држање брашна, прање ногу и др.)'; в. *обручи́ћ*.
- тврда́ча** ж 'сорта касне крупне јабуке'. – Те́ тврда́че са́зорѣ те́к у касну́ јѣсѣн.
- те́зга** ж (Гмн –и́) в. *банак*. – Не́ко ре́ци ба́нак, не́ко те́зга, а ми́ се разуме́јемо.
- те́лар** –а́ра м 'рам, крило прозора'. – Затво́ри та́ј те́лар, полу́пањеш ста́кло!
- те́лик** –га м 'дебљи дрвени обруч који се ставља воловима око врата и спаја са јармом'. – Та́ј е те́лик смѡ́та́т ва́ко од др́вета ко слѡ́во у́.
- те́мпати** –а́м несвр. 'гњечити, мрвити'. – Са́мо те́мпај и ни́ш не́ пи́тај. (Ш, В)
- те́нда** ж (Гмн –а́/и) 'врста ограде'. – То́ се за́биј ко́цем на́далеко, ђнда́ ме́тни од бу́квића́ ил бу́ди о топо́лѣ ил ђ шта би́ло та́нко ко ру́ка, ђнда́ то́ дуга́чко, то́ се зва́ло те́нда.
- те́пик** м 'комад тканине који се прибија уза зид изнад кревета као украс'. – Та́ј је те́пик би́о на́лик шарѣ́ници, са́мо дупло́ у́жи ђд не́. (Ш, В)
- те́ника** ж в. *џе́йик*. – Ту́ те́пику при́биј у́за зи́д. (В)
- те́ркија** ж 'кожна трака'; в. *о́уиша*.
- те́сла** ж (Гмн –и́) в. *бра́два*. – Те́сла и бра́два то́ је ѡ́сто.
- те́та** ж 'старија жена'. – Ве́ћинѡ́м смо ви́кали те́та.
- те́так** те́тка м [т]. – Ё́во ти те́тка па не́га пи́тај.
- те́тка** ж (Гмн –а́ка) [т]. – Стри́ца не́сам ви́дио, те́ткѣ́ не́сам, за ђво́га бра́та не́сам зна́, па сам и́ша у Ба́на́т.
- тига́на** ж 'кајгана'. – Испѣ́ци ми тиганѣ́.
- ти́гла** ж (Гмн –а́ла) 'пегла'. – Ко́д на́с је ви́кало ти́гла. (ДК)
- ти́глати** –а́м несвр. 'пеглати'. – Јучѣ́ сам чи́тав да́н ти́глала. (ДК)
- ти́тра** ж (Гмн –а́ра) 'штапић (обично од кукурекове стабљике) који се користи у игри титрања'. – На́правѣ се штапи́ћи ко ђва́ ђловка мо́жда и ма́ло ве́ћи, пе́т кома́да ѡ́дѣ. То́ смо ми́ зва́ли ти́тре.
- ти́трање** с 'врста де́че игре'. – То́ смо свѣ́ ми́ та́мо у Ли́ци зва́ли ти́трање.
- ти́трати** –а́м несвр. 1. [т]. – Шта́ ђно́ та́мо ти́тра? 2. 'угађати коме'. – Штѡ́ му ў́вје ти́траш ко да је ма́ли?
- ~ се 'играти игру титрања: пет титри се баца увис и хвата'. – Ђл сам се ја́ ти́тра-ла не́кад!
- ти́ца** ж 'птица'. – Свѣ́ су то́ ти́це.

тишља̄р/тишљер м 'столар'. – А то су те избјеглице што су у овој кѹћи овога тишља̄ра, како му је име, уша̄ врагк љ њ?

тишљера̄ј м 'столарија'. – Са̄в о̄нај тишљера̄ј о̄н је о̄днио и про̄да̄.

тиштук м 'оквир на вратима или прозорима'. – А то̄м Ра̄ди с̄ин до̄веза̄ же̄љезне̄ оквӣре, о̄ве̄ тиштукѣ.

ткати тк̄ам несвр. [Ѣ]. – Ма̄, рѣтко к̄о̄ја да нӣје зн̄ала тк̄ати.

тла̄к м 'самлевена плева за свињску исхрану'; в. *йлева*.

то̄балица ж 'направа у којој косци држе у води брус за оштрење косе, водир'; в. *брус*.
то̄ља ж 'дрво које је привезано уз косиште да би се боље слагали откоси'. – Не̄кад ве̄жи љ тӯ то̄љу.

тра̄вити се тра̄вим се несвр. 'прекривати се травом'. – Трӣ пѹт сам ја̄ не̄га к̄о̄па, љ о̄пѣт се тра̄вӣ.

тра̄вуља ж 'врста траве'. – Тра̄вуља је о̄на̄ко у вӣду мӯвара̄ о̄вог што̄ Ба̄чвани ка̄жѹ. То̄ твр̄да, ве̄лика тра̄ва, бӯди ме̄тер вис̄ока љ вӣше љ то̄ је ст̄ока па̄сла.

тра̄ље тра̄ља ж пл т 'врста носила са дрвеном кутијом у којима се носило ситније камење или ђубре'; в. *шачке*.

тра̄п тра̄па м [Ѣ]. – А кад до̄ђи чѣт̄нӣци љ Не̄мци, мӣ љ та̄ј тра̄п.

тра̄тур –ура м 'левак, точир'. – Зна̄ш ка̄ко: ме̄тне̄ та̄ј тра̄тур љ на̄вѹче цре̄во о̄зд̄о на о̄ну цѣвчицу љ о̄зг̄о у о̄нај тра̄тур ме̄ће ме̄со љ гѹра̄, ѣто.

тр̄говина ж в. *дућан*. – Ёс по̄слала ма̄л̄ог у тр̄говину?

тр̄евити –йм сврш. 1. 'погодити, згодити (при гађању, бацању)'. – Тре̄вио га та̄чно љ гла̄ву. 2. 'погодити (при погађању)'. – Да вӣд̄им о̄ђу л ја̄ тр̄евити ко̄ја је зе̄мља. 3. 'случајно наићи, набасати на некога или нешто'. – Ба̄ш сам на̄ њ тр̄евио.

~ **се** 'десити се, догодити се, збити се'. – Тре̄вло се ба̄ш љ та̄ј је б̄ио То̄мо љ о̄нај је б̄ио То̄мо.

тр̄еска ж (Гмн –а̄ка) 'отпадак при тесању'. – Ста̄видѣ зѣру те̄ тр̄ескѣ љ пе̄ћ.

тр̄ећа̄к –а̄ка м 'ован или јарац од три године'. – Ђл ми је љеп о̄вај тр̄ећа̄к.

тр̄кља ж (Гмн –а̄ља) 'притка'. – Тре̄ба̄ће нам јо̄ш тр̄ка̄ља, мо̄ра̄ћу на̄правити.

тр̄кља̄нац –нца м 'сорта пасуља који пушта вреже уз тркљу'. – Бӣће тр̄кља̄нца о̄ве̄ го̄динѣ.

тр̄кљати –ам несвр. 'побадати тркље уз различите биљке'. – Ма̄, тр̄кљали смо са̄мо о̄нај за ле̄шуре.

тр̄кља̄ш –а̄ша м в. *ш̄ркљанац*. – Тр̄кља̄ш, тр̄кља̄нац, то̄ ти е љсто̄.

тр̄комице прил. 'трком'. – А о̄не̄ тр̄комице на̄за̄д.

тр̄лица ж 'направа којом се млати лан или конопља љ тако чисти од поздера'. – Тр̄лица се зв̄ала ко̄ма̄д ва̄ко̄ ле̄тве̄ о̄тес̄ане, за̄ошт̄рена ко̄ но̄ж.

тр̄ндо̄к м в. *будак*. – Тр̄ндо̄к, то̄ кад вӣд̄иш во̄ђку љ чѹпа̄ш не̄кѣ ж̄йле љ та̄ко̄. (В)
тр̄нути –нѣм несвр. 'гасити'. – Не̄ смӣјеш ва̄тру тр̄нути!

тро̄ја̄ци –ка̄ м пл т 'трокрака свећа која се пали на Бадње вече љ за божињи ручак'. – О̄нда̄ упа̄ли те̄ тро̄ја̄ке љ то̄ ја̄ко ље̄по бӯдѣ.

тр̄до̄не̄ тр̄до̄но̄га ж пл т в. *ѡрандале*. – Ко̄д на̄с је зв̄ало̄ тр̄до̄не̄. (ДК, Ш)

тр̄о̄њӣца се тр̄о̄њ̄им се несвр. 'доносити на свет тројке'. – Те̄би би б̄ило ма̄ло љ кад би се љв̄је тр̄о̄њила.

тр̄оп тр̄опа м 'талог који се слегне после топљења чварака, дрождина'. – О̄ђе сам пр̄ви пѹт вӣдла да се та̄ј тр̄оп ме̄ће у ко̄ла̄че.

тр̄опица ж дем. 'гомилица, хрпица'; в. *љуишिका* (2).

тр̄та ж в. *ѡжва* (1). – Не̄ко је зв̄а̄ тр̄та, не̄ко гѹжва, а то̄ ти е љсто̄.

тр̄ти та̄рѣм несвр. 'млатити лан или кудељу на трлици, трлити'. – О̄нда̄ на ко̄лено па̄ тр̄лиц̄ом та̄ри, ја̄ све̄ ко̄лено са̄гӯли.

~ (**се**) 'брисати (се)'. – А̄јде се та̄ри та̄мо да не̄ идѣш мо̄кар.

трӯба ж 'велики свитак, ролна (платна, тканине)'. – Тк̄али смо љ пла̄те љ пла̄тна цѹра̄ма ко̄је ће се уда̄вати, по̄ цѣле̄ трӯбе.

- трѹбаљ** –бља м 'свирала од липове или лескове коре'. – Трѹбаљ се прѹвио од лѣско-
винѣ и нѣ знам о чѣга јѡш. (Ш)
- трубаљѹка** ж в. *ѡтрубаљ*. – А било је мѡ сврнемо од лѣсковог прѹта па направѡмо онѹ
трубаљѹку па се чѹје одѡв у Стапар. (В)
- трѹмба** ж 'цев која одводи дим из пећи у димњак'. – Онѹ цјѣв штѡ идѣ ис шпѡрета, кѡд
нѡс је звѡло трѹмба.
- трѹмбѣтати** –ѡм несвр. 'трубити'. – Ё, ѡндѡ кад направѡш тѹ трубаљѹку, тѡ трѹмбѣтѡ
сѡмо тѡкѡ.
- трѹмпѡлић** м 'топола'. – Није кѡд нѡс звѡло топола ман трѹмпѡлић. (Ш)
- трѹпац** –пца м в. *балван*. – Нѡ томѣ су се вѡзили трѹпци ис шумѣ.
- тршѡтуна** ж 'неред, збрка, гужва'. – Тѡ ћемо кад прѡђе тршѡтуна, гѹжва.
- тѹка** ж 'ћурка'; в. *ѡноѣѡиш*.
- тѹкѡн** –ѡна м 'ћуран'; в. *блебейѡиш*.
- тѹљак** –љка м в. *ѣвожђе*. – Нѣко је звѡ и тѹљак, а мѡ смо гвѡжђе.
- тѹршија** ж [ѣ]. – Па штѡ тѡ мѡслиш, да ми тѡмо нѣсѡмо ѡмали тѹршијѣ.
- туршѡјара** ж 'сорта касне крушке која се стављала у туршију'. – Кѡлко сам јѡ прѡшѡ
по Југѡславији није нѣмѡ тѡје туршѡјара него кѡд нѡс штѡ је било у Лики.
- тѹтор** м 1. [ѣ]. – Имѡ је дѡбрѡг тѹтора. 2. пеј. 'особа која се непозвана брине о коме и
намеће своју вољу'. – Јѣдне Јѡнковиће њѡ су звѡли Тѹтори, ѡвјѣ су вѡлли нѣком
сѡлити пѡмет, тѹтѡрисати и ѡстали Тѹтори.
- тутѡрисати** –шѣм несвр. 'наметати коме своју вољу'; в. *ѡуѡтор* (2).
- туцѡник** –ѡка м 'туцани камен'; в. *ризла*.
- тѹцањ** тѹцња м (мн тѹцњеви) 'врста дрвеног тучка за мрвљење кромпира'; в. *сѡући*.

Ћ

- ћале** –ѡ пл т 'наочаре'. – Дѡјдѣ, вѣлѡ, тѣ ћале.
- ћѡпати** –ѡм несвр. и уч. према *ћѡиѡиш*. – Вѡдѣ, свѣ ћѡпѡ, свѣ нѡсѡ.
- ћѡпати** –ѡм сврш. [ѣ]. – Ђл га је ћѡпио!
- ћѡћа** (В *ћѡћа*)/*ћѡћа* (В *ћѡћо*) м в. *ѡѡѡц*. – Мѡја свѣкрва је свѡг ћѡћу звѡла ћѡћѡм.
- ћѣмер** м 'широка мушки појас од коже са преградом за новац'. – Прије су љѹди нѡси-
ли тѣ ћѣмере, ал пѡсље вѣћ нѣсу.
- ћѣно** м в. *ѡѡс*. – Крѣпѡ ми ћѣно. (ДК)
- ћѣр** ћѣри ж (Гмн *ћѣри*) 'кћѡ'. – Нѣзинѣ ћѣри ћѣр ѡдѡла се за јѣднѡг ѡзбјеглицу.
- ћѣрати** –ѡм несвр. 'терати'. – Нѣ ћѣрај га ако нѣће.
- ћѡпав** –ѡ –ѡ 'хром, шѣпав'. – Чѡни се мѣни да се ѡна и рѡдила ћѡпава.
- ћѡпати** –ѡм несвр. 'храмати, шѣпати'. – Ћѡпѡ, ћѡпѡ, ал јѡпѣ стѡгнѣ.
- ћѡрав** –ѡ –ѡ 'слѣп'. – А ѡн ћѡрав на ѣдно ѡко.
- ћѡшак** ћѡшка м [ѣ]. – Пѡсље су вѡкали кѹт, а мѡ смо вѡкали ћѡшак.
- ћѹрак** ћѹрка м (Гмн –ѡкѡ) в. *ѡѡѡц*. – Кѡд нѡс је тѡј кѡпѹт звѡло ћѹрак. (ДК)
- ћѹрлав** –ѡ –ѡ в. *мѡњен*. – Јѣ, и мѡти јѡј је бѡла ћѹрлава ко и ѡна штѡ је.
- ћѹрлаша** м и ж 'ѡнај који је ћѹрлав'; в. *врђа*.
- ћѹрликати** –ѡм несвр. в. *жвиждѡиш*. – Ёно, јѡпѣ ћѹрликѡ.
- ћѹћа** ж в. *луца*. – Ђ тѹ се ћѹћу ѡстом ѡспѣ гѡса, али без цѣлиндѣра гѡри.

У

- ѡвјѣ** прил. 'увек'; в. *брслиѡиш*.
- ѡво** ѡва/ѡва с (Гмн *ѡѡијѹ*) 1. [ѣ]. – Вѡдѣ ѹ нѣга ѡшѡјѹ. 2. 'дршка на суду'; в. *каблица*.
- ѡвати се** –ѡм се несвр. 'надати се, веровати, уздати се'. – Нѣмѡ га, ал се ѡвѡм да ће
дѡћи.

уводити *уводим* несвр. 1. [□]. – Немој и љвје *уводити* у кућу. 2. *увлачити* пређу у нити, у брдо'; в. *врашило*.

увор м *'место увирања, увир'*. – Увор – *ћѣ, вѣлї, вода љвирѣ, љвор*.

увор м *'израслина на глави петла или кокоши, креста'*. – Видѣ *увор*а у *ѡногѣ* *пјевца*.

угрдити се *угрдим* се сврш. в. *нагрдийи се*. – Глѣдај па се *угрди* на тај трн.

уделати –ам сврш. *'урадити'*. – Она је то *јѡш* *јучѣ* *уделала*.

уже с (супл. мн *љжѡд*) *'конопац оплетен од кудеље'*. – То је било *уже* што смо сами плѣли.

љжина ж *'ручак'*. – Ми смо *ручак* звали *љжина*.

љзѣ *љзла* м (Мн *љзли*, Г *љзѣлѣ*) *'чвор, узѡ'*. – Та *нѣмѣ* *љзла* на *јѣзику*.

љзглѣвница ж *'горњи део, горња табла кревета уз коју лежи глава'*. – *Ѕзглѣвница* је ѡно на *крѣвету* *ћѣ* ти *глава* *стѡдї*.

љзда ж (Гмн –ї) [□]; в. *жвала*.

љзѣти *љзмѣм* сврш. 1. [□]. – Ђпште нѣ *знѣм* *кѡ* ми је то *мѡгѣ* *љзѣти*. 2. *'оженити се'*. – Није *вѡлла* *баба* да *таѣ* *љзмѣ* *мѡју* *мѣтѣр*.

љзимати –мљѣм несвр. и уч. према *љзѣи* (1). – Ђн то *љзимљѣ*, *никог* ни нѣ *пїтѣ*.

љзлић дем. од *уза*. – То *љмѣ* *ѡѣ* *љзлић* и *вѡкѡ* *ѡѣ*.

љзнѣдати се безл. сврш. *'немати воље за рад'*. – Јѣ и *Сѡка* *јѣднѡм* *жѣле* па *нѣмеш*, *врућина*, *љзнѣдѣло* нам се.

љј (најчѣшће поновљено) *узив* којим се *тера* *кобац*. – Јѡј, *виѣмо* ми *љј*, *љј*, ал *цѣба*.

љјак м [□]. – Иди *види* код *љјака* *Бѣтѣ* да л *ѡн* *љмѣ*.

љјам *љјма* м *'мања дрвена посуда (око 2 л)'*. – *Посѣдила* сам *љјам* *брѣшна*.

љјемчити –їм сврш. према *љјемчи*. – Јѣ сам *сѣде* *љјемчила* па *ћу* *ѡндѣ* *шїти*.

љјна ж (Гмн –ї) [□]. – *Ѕјна* ми *била* *бѡлѣ* од *љјака*.

љјнути –ѣм сврш. *'потерати копча узвиком уј'*. – *Ђјде*, *вѣлї*, *љјни*.

љјчевина/љјчевина ж *'место где живи ујак'*. – Тамо *била* *наша* *љјчевина*.

љклѣнфати –ам сврш. према *клѣнфѣи*. – *Кѣко* е *љклѣнфѣ*, *биће* *дѡбро* ако се нѣ *срушї*.

љкласти *љклѣдим* сврш. *'усути, сипати'*. – *Уклѣдїдѣ* ми *јѡш* *зѣру* *жупѣ*.

љклоцати –ам сврш. према *клоцаи*. – *Дѡватидѣ* ми *тѣ* *клѡце* да *љклоцѣм* *кѡња*.

љкѡлѣнчити –їм сврш. *'уларом сапети коња испод колена'*. – *Вѣлї*, *љјде* га *љкѡлѣнчи*.

љкувати –ам сврш. према *кувати*. – *Љѣпо* је и *ѡвѡ*, *ѡвѡ* *тјѣсто* *љкувѣш* па *унѡтра* *мѣтнѣш* *ѡнај* *трѡп*.

љлѣр *улар*а м *'део коњске опреме, конопац око главе коња за крај којег се коњ води или се њим везује'*. – Ђн *вѣћ* *биѡ* *чѡјк*, а *бѡјѣ* се *вѡдити* *кѡња* за *љлѣр*.

улекњивати (се) –ѣкњуѣм (се) несвр. *'угнути се, повити се'*. – Ђно ми се *крѡв* *пѡчѡ* *улекњивати*.

уљѡкардити се –їм се *'смршати'*. – Ђво, *јѣ* сам се *уљѡкардио*.

љље/уље с [□]. – Штѣ е *рѣкѣ*, *ѡѣ* л *бити* *љља*?

уљѣтѣљка ж *'камен за уметање'*. – *Бѣ* с *тју* *уљѣтѣљку* *дѡниѡ*, *та* нѣ *валѣ*.

уљѣтање с *'бацање камена с рамена'*. – Ђѣмо л *їни* *глѣдати* *уљѣтање*?

уљѣтати се *уљѣћѣм* се несвр. *'надметати се у бацању камена с рамена'*. – Ђно се *мѡмци* *уљѣћу*.

уљметнути се –ѣм се сврш. *'наследити нечије особине, уврћи се (на)'*. – *Кјуд* *бѣш* *на* *њ* да се *уљметнѣ*.

уљчљив –а –ѡ *'који је оштар на језику, безобразан'*. – Тај је *уљчљив*, *ѡѣ* *свѣ* да ти *рѣкнѣ*.

уљпѣстити *уљпѣстїм* сврш. према *їласїи*. – *Ђјме*, *кѡлко* сам *данаске* *уљпѣстиѡ*.

љпрѣ ж *'конопац, каиш који држи торбу на рамену или леђима'*. – *Мѣ* *ѣ*, *љпрѣ* је *ѡвѡ* што се *мѣће* на *раме*.

љра ж (Гмн *љрѣ*) 1. *'час, сат (времена)'*. – *Кѡлко* *љмѣ* *вѣћ* *љрѣ*? 2. *'часовник'*. – *Сѣту* *њѣсу* *нигда* *вїкали* *сѣт* *прїје* *негѡ* *љра*.

- ўрезнік** м (обично мн) 'остаци неоткане основе'. – Кòд нās је вікало да нє треба нйшта шйти мўшкòј дјєци ò тйјє ўрезнікā.
- ўродица** ж 'врста корова'. – Тò е тāмо свє сāма ўродица.
- ўскопунити се** –òпўнім се сврш. према *койунийи се*. – Штò с òн тākò ўскопўнио?
- ўсòван** –вна –ò 'пргав, свадљив'. – Кākи ће бити òвāј мālи кат порāсте кад је сат тākò ўсòван?
- ўспјєвати** ўспјєвāм несвр. 'давати плод, рађати (о усевима)'. – Нйкākо тò нйје кòд нās ўспјєвало нег ако донєси.
- ўставити (се)** –йм (се) сврш. 'уоставити (се), зауставити (се)'. – Ўставдє се тўј!
- ўстаљати (се)** –ām (се) несвр. и уч. према *устāвийи (се)*; в. *йрижрнийи*.
- ўстанути (се)** –єм (се) сврш. [3]. – Кад се дјєца ўстанў, òндā се тā крєвєција гўрнє пот крєвет да бўдє мјєста вишє, є.
- ўстра** ж (Гмн –й/–ārā) 'бријач'; в. *балежија*.
- ўтиснути** –нєм сврш. 'уметнути, убацити'. – Тò се оцјєче од сўкна и ўтиснє ил у цйпє-лу ил у òпанак.
- утўпити се** ўтўпим се сврш. 'постати туп, иступити се'; в. *клеяийи*.
- ўш** ўши ж (Нмн ўши, Г ўшију) 'ваш'. – Ймала сам јā у рāту тйјє ўшију й врāгу.
- ўштипак** –пка м [3]; в. *йочимайи*.
- ушўњати се** ушўњāм се сврш. [3]. – Тākò се вјєшто ушўњā да га нєсмо ни òпазили.

Ф

- фāt** м 'хрпа сложених дрва, хват'. – Тò òнò ў шуми кад се слòжє фāтови.
- фєрје** с 'дани одмора, распуст, фєрије'. – Вікало је тòмє фєрје.

Ц

- цār** м 1. [3]. – Бйò сам јā и у Грачāници и на Кòсову пòљу хє је цār Лāзār пòгинò. 2. 'најважнйја титра у игри титрања'. – Òндā, ако ўватйш тòгā цārа, прєдāјєш дрўгòмє, штò ли.
- цвєк** цвєка м 'закивак'. – Тò ти је òнā нйтна кад се крпй сўје ил тākò нєшто кад рāдйш.
- цвјєт** м (Л цвјєту; супл. мн цвєће) [3]; в. *јағлика*.
изр. *првй* ~ в. *йрвенац*.
- цвјєткò** м 'назив за лисаста коња'; в. *лисасй*.
- цєлйндєр** м 'цилиндар, стаклени ваљак на петролејској лампи'; в. *ћућа*.
- цєнт** м 'мера за тежину од 50 кг, цєнта'. – Дā, дā, тò је бйò цєнт, пєдєс кйлā.
- цєрāдā** ж [3]. – Разāстри тў цєрāду да не пòкиснў дрва.
- цєста** ж 'асфалтиран или калдрмисан пут'; в. *йуйи*.
- цєцнуги** –єм сврш. 'ходајући одјєдном пасти'. – Вйдє га, пòдигнў се па пòново цєцнў.
- цйвєрє** цйвєрā ж пл т 'врста носила налик траљама, али им дно нйје било пуно, тако да се у нйма носио само кабаст терет'. – Нā тйм цйвєрами смо мй нòсили и вєш прāти. (ДК)
- цйгла** ж (Гмн цйгālā) [3]. – Дòватидє ми тў цйглу.
изр. *црвенā* ~ 'црєп'.
- цйкла** ж (Гмн –ālā) 'цвєкла'. – Нйгдā нєсам вòлла јєсти цйклу, а кāжў да је јāко здрāва.
- цйма** ж 'кромпирова врежа и лишће'. – Тò òнє цймє ймā кākо се крўмпйр вāдио.

- чѐло** с 1. [ѐ]. – Мăзнѐ га је тăчно у чѐло. 2. 'предња страна нечег'; в. *овчарица*.
чѐљаде –ета с (супл. мн чѐљад) 1. [ѐ]. – Чијѐ је ђнѐ чѐљаде? 2. 'укућани, чланови породице'. – А било нăс десѐторо чѐљади.
чемѐрика ж [ѐ]. – Било је кѐд нăс љ шуми и чемѐрикѐ.
чѐпркати –ам несвр. 1. [ѐ]. – Овѐ кѐдоши пѐ ваздăн тѹ чѐпркају, вѐћ су ми дѐдјале. 2. 'претурати тражећи нешто; невешто радити'. – Ти тѹј нѐ смијеш чѐпркати, није тѐ зă те. 3. фиг. 'брљати'. – Овă мѐја бăба љвѐ нѐшто чѐпркă.
чѐпртљив –а –ѐ 'брбљив'. – Мушкѐ, а тăкѐ чѐпртљив.
чѐтворѐња ж 'грозд са четири лешника'. – Ако љмă чѐтри, ђндă је четворѐња. (В)
чѐтвртат –а –ѐ 'четвртаст'; в. *лончаница*.
чѐшњаѐ –ăка м 'бели лук'. – Трѐбаће нам јѐш чѐшњаѐка.
чѐваре/чѐвере чѐвара/ѐра ж пл т в. *цивере*. – А чѐвере су биле кѐјѐ су љмале сăмо дăску до дăскѐ. (Ш, В)
чијати –ам несвр. 1. 'свлагити, скидати чије с бадрлица перја'. – Тѐ пѐрје се чијă, а тѐ ђнѐ скидăш, грăнчице ђстанѹ. 2. в. *йерушаѹи*. – Знăм да смо пѐрушу звăли чијати ѹстом. (ДК)
чѐйр м [ѐ]. – Чѐйр, дѐйгѐ му се, да прѐдстиш и на тѹру.
чисмѐница ж 'три жице паломотка узете у јѐдно'; в. *љасмо*.
чѐјк м (В чѐјче; супл. мн људи) 1. 'човек'. – Трăжио те јѹчѐ нѐкав чѐјк. 2. 'муж'. – Вѐдла сам сăд Мѹкина чѐјка.
чѹба ж в. *буша*.
чѹка ж 'овца без ушију или са малим ушима'. – Јă нѐсам нѐйгда љмала чѹку.
чѹкаст –а –ѐ 'која има мале уши или који је без ушију'. – Њѐни су свѐ чѹкасти.
чѹнак чѹнка м 1. 'покретни део ткачког разбоја'. – Ђнда кад нă тăј вљѐтѹѐк нăсѹчемо тѐгă, ђндă тѐ љмăмо чѹнак па се тѐ прѐмећѐ, ткă се. 2. в. *кољено* (2).
чѹнгăр –ăра м (супл. мн –је) в. *ѐрм*; в. *бујад*. (Ш, В)

Ц

- цѐладија** ж 'пихтије'. – Ђл се трѐсе, ко цѐладија.
цѐнѐрика ж 'сорта шљиве'. – Било је кѐд нăс и цѐнѐрикă ђнијѐ мѐрскијѐ.
цѐгерица ж 'цигерица'. – Бѐме су тѐ звăли цѐрнă и бјѐлă цѐгерица, вăлда су друкчијѐ знăли.
изр. цѐрнă ~ в. цѐгерица; бјѐлă ~ 'плућа'.
цѐрт цѐрда м 'трупца који прибија сено у возу'. – Тăј цѐрт бѹди од грăба или бѹквића.

Ш

- шăјѐр** м 'откривено спремиште за кола'; в. *колница*.
шăкѐтати (се) –ам (се) несвр. 'тући (се) шакама'. – Кѐ се ђнѐ тăмо шăкѐтă?
шăраге шăрагă ж пл т 'ограда са задње стране кола'. – Шăраге тѐ су отпозăди ђнă љѐствица, кад нѐшто вѐзѹш, да ти не љспаднѐ љс кѐлă. (В, ДК)
шăрăнга ж (Гмн –ă) в. *шараге*. – А шăрăнга је бѹла озăда.
шăрати шăрам несвр. 1. [ѐ]. – Нѐ шăрăј пѐ томѐ! 2. 'украшавати шарама'. – Ђјмо шăрати јăја. 3. фиг. 'лагати, варати'. – Нѐмѐј љвѐ шăрати, рѐци ми љистину.
шăрѐница ж 'ткана шарена простирка за кревет'. – Йѐпе су биле љичкѐ шăрѐнице.
шăрова ж 'крава шарена по буткама'. – Вѐдѐ љѐпѐ шăровѐ.
шăруља ж 'крава са крупним шарама'. – Тѐ је кѐд нăс звăло шăруља. Ти мѐне пѹтăј.

ша́ша ж 'шаш'. – Била ђна ша́ша, муљ, ђнда на́ше се и ко́ја змија во́дена.
шева́рка ж (Гмн –й) 'суд за цеђење (обично млека)'. – Та́ је шева́рка шу́пла са пу́но ђтвора́.

ше́ница ж 'пшеница'; в. *кошу́лица* (2).

ши́ло с 1. [ш]. – Ђмам ја ши́ло, пока́заћу ти по́сле. 2. в. *дрек* (2). – Ђво ти ши́ло!

ши́л м 'врста жита чије се зрно тешко одваја од љуске а употреба́ва се као сточна храна, крупник'. – Ми́ смо та́ј ши́л мље́ли сви́њами.

ши́мла ж зб. 'дашчице за покривање крова, шиндра'. – Ку́ће смо покривали ши́мло́м.
ши́ња ж 'гвоздени обруч којим се стежу и држе гобеле'. – Вно́ што́ се на́гиче на го́беље, што́ и др́жй, то́ се зо́ве ши́ња.

ши́ром прил. 'на све стране, свуда'. – Не́кад сам йша́ ши́ром, а ви́д ме са́д.

шкакља́ти –ам несвр. 'голицати'. – Не́мој га шкакља́ти!

шкакљив –а –о 'голицљив'. – Ти си, Ми́ћо, шкакљив?

шкале́ шка́ла ж пл т 'мердевине'. – Придржде́ шка́ле да се при́пнем на́ пот.

шка́лин –ина м 1. 'плосната пречага на мердевинама'. – Па́зи кад се бу́деш пе́ња, не́ма ђдно́к шка́лина. (В, ДК) 2. 'степеник'. – Ми́ смо шка́лин зва́ли на при́мер је́дан не́ће кад се пе́њи, у ку́ћу кад се пе́неш ил не́ће, па бу́ди је́дан шка́лин.

шка́лић м в. *шкалин* (1). – Ми́ смо то́ зва́ли шка́лићи. (Ш)

шкәп шкә́па м в. *качица* (2). – Й та́ј лү́жња́к се ме́тне на́ та́ј шкәп ҳе́ се ве́ш та́ј па́ри. (ДК)

шкә́рице –йца́ ж пл т 'рачвасто дрво на колима које повезује гредицу изнад осовине кола и руду'; в. *рце* (2).

шкә́тула ж 'кутија'. – На́ тој је пе́ћи би́ла не́ка шкә́тула.

шкә́тулица ж дем. од *шкә́тула*. – Ако је ма́ла, ђнда шкә́тулица.

шкй́лав –а –о 1. 'који гледа полузатворених очју'. – Ви́де ђне шкй́лаве бабети́не. 2. 'који одаје слабу светлост'. – Што́ је ђво свје́тло та́ко шкй́лаво?

шкй́лити –йм несвр. 1. в. *жмири́ши*. – Упа́лдје то́ свје́тло да не шкй́ли́мо у мра́ку. 2. 'одавати слабу светлост'; в. *жару́ља*.

шкй́ло м 'онај који шки́ли'. – Ба́ш си пра́ви шкй́ло.

шкђба́л м 'пуноглавац'. – То́ бу́де у плића́ку ти́је шкђба́ла.

шкђда ж 'штета'. – Јђш је ве́ћа шкђда кад ти вү́к ђнесе́ ја́ње.

шкра́пла ж (Гмн –а́ла/-й) 'рупа у кречњачкој стени, шкрапа'; в. *йу́йовац*.

шкрй́ња ж 'сандук са поклопцем и бравом у коме се чувају разне драгоцености'. – Цү́ре су ймале све́ те шкрй́ње ҳе́ др́жје ту́ рђбу де́војачкү́.

шкү́р шкү́ра шкү́ро 'таман'. – То́ кад же́не фа́рбају вү́ну па ка́жү: "ђво́ је свје́тло, а ђво́ шкү́ро."

шлави́њати шла́виња́м несвр. в. *лу́њати*.

шлја́јер м 'невестински вео'. – Шлја́јер ко́д нас зва́ло.

шлја́сати –ам несвр. 'вући трупце из шуме'; в. *квака*.

шла́па ж (обично мн) в. *цокља*. – А кад се направи́ло, ђнда́ смо йшли у шла́пами. (Ш, В)

шла́пан м 'човек који незграпно, необично хода'. – Ви́де, ђда́ ко шла́пан.

шлй́нгати –ам несвр. в. *весйи*. – Дђста при́че, мо́рам йћи шлй́нгати.

шлй́пе шлй́па ж пл т 'врста кратких саоница на којима се превозе трупци'. – Шлй́пе – то́ је по́лак, то́ ње́су ко са́нице нег са́мо йма́ на́пред ва́ко криво́.

шлђфја́нка ж 'поткошуља'. – Ба́ш је ви́кало шлђфја́нка.

шља́ка ж 'штап, штака'. – Па кад га је ста́ри де́рно ђно́м шља́ком.

шље́ме –ена с 'врх крова, слеме'. – На вр шље́мена тре́ба йћи ме́тнути шо́пници́.

шљй́вар –ара м 'шљивик'. – Внда́ кад ми́ сједе́мо па кад јү́рнемо у шљй́вар.

шмре́жа ж 'смрека'. – Би́ло је ко́д нас ти́је шмре́ка й вра́гу.

шму́рати се шму́рам се несвр. 'купати се'. – Мо́рам се йћи шму́рати.

шнџдер м 'кројач'. – Мórām двō одњѣти шнџдеру.

шнџдерица ж 'кројачица'. – Тō су шнџдерице сабирале крпице.

шњѣта ж 'кришка, одрезак'. – Дџдѣ ми сѣмо ѣдну шњѣту крѣва.

шњѣтица ж дем. од *шњѣтиа*. – Оцјѣци ми шњѣтицу крѣва и дџ ми зѣру млѣка и мѣни је дōста.

шōдер м 'шљунак'; в. *одсекнуѣи*.

шōпница/шōпница ж 'цреп који се ставља на слеме'; в. *шљеме*.

шōс м (мн шōсови) 'сукња'. – Глѣдџ пō чѣм се рџзликовало: млѣѣ су жѣнскѣ нōсиле свѣтлѣе шōсове, а стѣрије тѣмније.

шōшка ж (Гмн –ѣ) в. *крѣилица*. (В)

шпѣк шпѣга м 'канап'. – Трѣбаѣ ми јōш шпѣга да двō зѣпакујем.

шпѣркѣт –ѣта м 'зидана пећ'. – Нѣѣ рѣци и шпѣркѣт, ал ми смо прōсто пѣћ.

шпѣгло с (Гмн –ѣ) 'огледало'. – Шпѣгло је вѣкало кōд нѣс.

шпѣјати –ѣм несвр. 'шпијунирати, посматрати из прикрајка'. – Сѣ ѣ он шпѣјати, а ѣна кад јōј нѣврѣ млѣко у вѣме, премōтѣ глѣву, пōдигнѣ нōгу и сѣма сѣбе пōсѣ.

шпѣнѣт –ѣта м 'спанаћ'. – Онō је тѣмо шпѣнѣт.

шпѣс м 'клин који се забије у трупац приликом вуче'. – Тѣј се клѣн кōд нѣс звѣ шпѣс.

шпѣца ж 1. 'коштица, семенка неких биљака'. – Пѣзи да не прогѣтѣш шпѣцу. 2. мн 'хеклани део који се пришива на пешкире, плахте или подсукње као украс'. – Дѣ, ѣ тō зōвѣ шпѣце, ѣзеклѣне, дѣ, дѣ. 3. 'дрвени или гвоздени клин који држи точак на осовини, чивија'. – Тō је кōд нѣс звѣло шпѣца, а у Србији кѣжѣ чивија.

шпѣц-нѣмет м 'породични надимак'. – Кѣѣ и нѣмѣ да нѣмѣ нѣкѣ шпѣц-нѣмет.

шпрѣлак –љка м 'обао комад дрвета који може да служи за разне сврхе'. – Шпрѣлак тō отѣши ѣбло ко од мѣтлѣ штѣп.

шпрѣља ж в. *врѣѣѣ*. – Тō је ѣграда бѣла од ѣније шпрѣљѣ дѣгачкиѣ.

шпѣре –ѣта с 'јагње јѣдногодишње овце'. – Шпѣре је првō јѣње кōдѣ ѣвца ѣбјѣнѣи и тō прѣ врѣмена кōдѣ је.

шпѣрица ж 'овца која се ошпурила'. – Онѣ ми шпѣрица слѣбо ѣзглѣдѣ.

шпѣрити се шпѣри се несвр. 'јагњити шпурад'. – Уно ми се шпѣри ѣвѣца.

штѣгал –гља м 'просторија за чување сена, сењак'. – Нѣје тѣјѣ штѣгалѣ кōд нѣс бѣло пѣно.

штѣла ж 'зграда, стаја за стоку (обично коње и говеда)'. – Испот пōтока је бѣла штѣла ѣѣ су крѣве лѣжѣле.

штѣрѣѣ ж (Гмн –ѣ) 'цистерна за прикупљање кишнице'. – Пōсѣе смо озѣдали штѣрѣѣ.

штѣге штѣгѣ ж пл т 1. 'бочна ограда на колима у облику лѣстава, лотре'. – Штѣге су ко сѣд ѣѣ двѣ лōтре. Оне се нѣтакнѣ на стѣпце на кōлима и вѣжѣ лѣнѣцима па се шѣирѣ мōже сѣдјѣнути вōз. 2. 'решетке изнад јасала'; в. *јасле*.

штѣјати –ѣм несвр. 'ашовом копати земљу, риљати'. – Удѣм јōш зѣру штѣјати.

штѣјѣч –ѣча м 'ашов'. – Кōд нѣс је ѣшову вѣкало штѣјѣч. (ДК)

штѣјѣча ж в. *штѣијѣч*. – Дџдѣ ми тѣ штѣјѣчу. (Ш)

штѣка ж 'дрвени клин којим се што заглављује'. – Тѣ ми је сѣд унѣ штѣка?

штѣло с 'држаље на које се насађује мотика или ашов, сапиште'. – Трѣбаѣ ми нōвō штѣло.

штрѣѣга ж (Гмн –ѣ) 'уже у коњској опреми којим се коњ вѣзује за ждрѣпѣаник'. – И ѣндѣ кōѣ ѣмѣ са свѣкѣ стрѣнѣ штрѣѣге.

штрѣка ж в. *радѣѣ*. – Вѣлѣ, ѣтишѣ на штрѣку.

штрѣк –ѣка м (мн штрѣци/штрѣкови) 'конопац од усуканих кудѣлѣних влакана'. – Прѣѣжи ми тѣ штрѣке да вѣжемо вōз.

штрѣнгла ж (Гмн –ѣ) 'смотак конца, вунице и сл.'. – Трѣбаѣ ми јōш ѣдна штрѣнгла.

штрѣнглица ж дем. од *шѣирѣнглѣ*; в. *конѣѣѣ*.

Milan Ajdžanović

CONTRIBUTION TO LEXICON STUDY OF NORTHWEST LIKA

Summary

In this paper the author offers a dictionary with more than 1800 entries (words, idioms and collocations), in alphabetical order, collected from three informatories issues which originate from three villages in northwest Lika (Škalić, Vodoteč and Drenov Klanac). Their idioms belong to the northwest group of "Eastern Herzegovina" dialect, the most populated and wide-spread of all Serbian dialects.

After the disintegration of former Yugoslavia and persecution of ethnic Serbs in Croatia and Lika especially, ethnic Serb population has dramatically reduced. Therefore, the paper like this one presents a pressing need for the contemporary Serbian dialectology.

ИЗ ЛЕКСИКЕ ЧЕНЕЈА (РУМУНСКИ БАНАТ)¹

*Рађено под руководством
доц. др Љиљане Недељков*

САЖЕТАК:

У раду се презентира дијалекатска лексика везана за традиционални начин живота. Дају се основне методолошке поставке примењене у сакупљању лекси-ке и лексичко-семантичка анализа у основним цртама.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: лексикографија, дијалекатска лексика, севернобанатски го-вор (дијаспора)

1 УВОД

Ченеј, моје родно место удаљено 28 км од Темишвара ка румунско-југо-словенској граници, први пут се помиње 1330. године. Пећки катастиг 1660. наводи га као српско насеље. У насељу је 1717. живело 45 породица, а 1773. пописано је 126 српских и румунских домова. Према попису из 1854. године од 2.435 становника 820 били су Срби, пописана су и 353 Румуна, 131 Немац и 1.000 Шокаца. Попис из 1900. показао је осетан пораст броја Срба, којих је међу 2.895 мештана било 1.513, доста је Немаца (1.085) и мало Мађара (183). На следећем попису 1938. у насељу је живело 2.587 становника, од којих 1.150 Срба, 943 Немца, 193 Румуна, 183 Мађара. Према попису из 1992. године у Ченеју је живело 2.160 становника – 677 Срба, 1030 Румуна, 324 Мађара и 92 Немца.

Ченејска црква саграђена је крајем XVII века, а матичне књиге су заве-дене 1779. године. Поред цркве постоји и школа у којој се настава за време Аустроугарске похађала на мађарском језику (моја прабаба рођена у XIX ве-ку није знала румунски језик).

На територији данашње Румуније словенско становништво у континуи-тету живи више од миленијума. Сеобе Срба у румунски Банат посебно су ма-совне у време када Турци потчињавају српске земље (Костић, 1940:1). Данас

¹ Ово је скраћена верзија истоименог дипломског рада одбрањеног на Одсеку за српски је-зик и лингвистику пред комисијом проф. др Мато Пижурица, доц. др Љиљана Недељков, асист. Миливој Алановић. Скраћен је уводни део, а речнички део се даје без промене у односу на ди-пломски рад.

су тамо настањени припадници најстарије српске дијаспоре, којих има мало, и према румунској већини и према осталим мањинама.

Према једном попису из 1753. тече српска народна граница у правцу Арад-Темишвар-Вршац-Бела Црква. У тој затвореној етничкој маси има нешто и страног елемента, али врло мало. У чанадском округу од 21 насеља 15 су чисто српска, 3 српско-румунска (Комлош, Чанад, Валкањ), једно румунско (Беба) и једно немачко (Перјамош) (Костић, 1940:6).

При решавању протезања граница после Првог светског рата између Југославије и Румуније, договор није одмах постигнут. Тек 1923. године потписан је споразум којим је југословенска власт напустила следећа насеља: Мали Комлош, Кеча, Српски Ченеј, Ујвар, Ерефкала, Сока, Велики Жам, Лацунаш. Југословени су добили: Шурјан, Велики Гај и Црну Бару. Румунији су припали: Стара Беба, Пуста Керестур, Жомбоља и Жам. Југословенима су припали: Модош и Пардањ, иначе среска седишта у бившој Аустроугарској (Церовић, 1997: 414).

Северни регион Равног Баната, омеђен Моришом на северу, Бегејом на југу, југословенском границом на западу, а линијом од Арада до Темишвара на истоку, представља најбогатији крај у Румунији у којем живе Срби. Ту спадају села: Велики Семиклуш, Велики Семпетар, Чанад, Саравола, Варјаш, Фенлак, Кетфељ, Мали Бечкерек, Немет, Кеча, Наћфала, Ченеј, Кнез, Моноштор, Чернеас, Мунара, Бешеково, Жомбољ.

II МЕТОДОЛОШКЕ ПОСТАВКЕ

За бележење лексике определила сам се пошто сам родом из Ченеја, тамо сам одрасла, а ни о говору ни о лексички Ченеја нико није писао². Објављен је рад о говору Иванде (30 км јужније од Ченеја), који је сличан говору Ченеја. У сакупљању лексике трудила сам се да бележим речи везане за стари начин живота (веровања, обичаји, стари занати, одевање, јела и пића, експресивна и друга лексика), при чему сам разговоре са старијим особама снимала на аудио-касете.

За овај рад искористила сам и грађу писану дијалектом из писама своје баке домаћице Велинке Марић (р. 1920. у Ченеју). Осим ње, информатори су ми и: Милутин Марић (р. 1913), Јелена Ћосић удата Мартинов (р. 1922), Олга Пантић удата Вукојев (р. 1924), Јелена Ћосић удата Мартинов (р. 1922), Олга Пантић удата Вукојев (р. 1924) и Даринка Ћосић (р. 1930). Бирала сам људе који су спремни да говоре, који радо причају на тему коју им ја предложим и причају без мојих потпитања.

Лексичку грађу с аудио-касета скинула сам на папир, дијалекатске речи издвојила и за њих употребила контекст који се налази на касети. Првенствено сам се трудила да бележим старе речи из српског језика које су се го-

² У току студија за семинарске радове прикупљала сам термине из области куће и покућства из Ченеја, а такође сам урадила семинарски рад *Из фонолошке проблематике српских говора у Румунији*. Грађа из ових радова презентирана је у монографији Ивић, Павле и др. (1994 и 1997), пошто је, према овој монографији, говор Ченеја гранични говор кикиндске зоне.

а̀нѝшило̀йски -а -о 'који је од прерађене, учињене коже антилопе' *Пийиаш ме дал је узела цийеле; да, ширй йара: беле, једне сандале и једне црне а̀нѝшило̀йске. Рада је имала йла̀во косиймче и йанѝйало̀не, као тий дно бело и црне а̀нѝшило̀йске цийеле на шиййкле.*

ййосйол -а м 1. 'личност из светог писма' *Се мдлим ййосйолу Пётру да ме уйеши.* 2. 'црквена песма коју за време богослужења читају најбољи ученици' *За Ускрс су чийшала деца ййосйол у ширй зласа.* 3. 'мања говорница одакле се чита апостол'

йрагаз -а м 'шпорет који ради на струју или плин' *Ймам йрагаз сас четири дка: два су на сйрују, а два су за бушелију.*

аренда -е ж 'издавање земље у закуп (за новац)' *Су имали мдго земље, а били здраво сйари да раду, йа су је дали у аренду.*

йришије -а с 'затвор' *Ошац његов је вкло да краде йа је сийго у йришије још ко ммак.*

армиција -е ж 1. 'такса коју су сељаци плаћали за робу коју су доносили у град на продају' *Док йла̀йиши ййш, армицију на ййјацу и остйало, не дсйане тии нека зарада.* 2. 'кућица на улазу у град у којој се налазио чиновник који наплаћује армицију' *На месио двој крсйа је некад била армиција, и йла̀йиши да уђеш у варош.*

армдника -е ж 'музички инструмент, хармоника' *Ја сам йш сйзрачку мачку шйа свйра армднику нйшла, само је сйара.*

арнодла -е ж 'направа од жице савијена у облику слова U којом се причвршћује коса, укосница' *Не знам дй су ми арнодле да нййравим йднђу.*

арйацик -а м 'семе црног лука' *Куйи ми две кйле арйацика да йдсејем за који дан.*

йришија -е ж 'хартија, папир' *Дај ми йарче йришије и йла̀йез да нйшио наййшем.*

йсна -е ж 'корист, зарада на препродавању нечега' *Какве йсне йма шйо им је дйшео земљу, кад он не може да ради.*

аснйраити аснйрам 'зарадити препродавањем нечега' *Не аснйра ако йређе тидлики ййш сас йако малко рдбе.*

йсийда -е ж 'зла жена' *Асийда је шйо јој йара нёма, свдком би злд учинила.*

асйал асийала м 'сто уопште, обично трпезаријски' *Куйио је, од йензије, Милеви, четири сйдлице, асйал, библиотйеку и шифднер.*

асйалић асийалића м 'мањи сто, столић' *Хеклала сам лей миље, за асйалић на веранду.*

афшйобус -а м 'аутобус' *Јуче зајйира у ййш сйиши сам йшла да йсйраитиш Раду на афшйобус.*

ауғусй -а м 'осми месец у години, август' *Реч је да Рада иде у Ндви Сад у ауғусй.*

афйш афйша м 'оглас, натпис' *Йма афйш на койераййиву да ће сййра да нам дйлиду бонове за орање.*

Б

баба -е ж 1. 'стара жена, старица' *У Феликс, у бању, йду само бабе и дёде.* 2. 'мати родитеља' *Йдемо на расйусй код Радине бабе у Ченеј.* 3. 'женина мати' *Ймам само мајку, баба ми је умрла йрдйше зддине.* 4. 'тако се ословљавају све старије жене' *Куйи крйшке само од баба Сиде.*

бабиње -а мн. 1. 'време које породиља проведе у кревету после порођаја' *Док си у бабиње нёмој нйишиа да радиш, да се не разблеш.* 2. 'посета породиљи' *Суйра ће тии доћи сестйра на бабиње, да вйди бёбу.*

бабица -е ж 'жена која помаже породиљама' *Још кад сам се ја с мдјим Миланом йорддила Санда је бйла бабица у нйше сёло.*

баге бага мн. ж 'коњска болест' *Нећу да узайим његовој кдња јел йма баге његов кдњ.'*

бодјшар бодјшара м 'дечак који помаже чувару стоке и који жели да постане чувар стоке' *Сшшари бодјшар* је *зашшалио* лшлу и *шледи* кшко днај *мшли бодјшар*, *син Пшре Бешара* *мшлује* *мшле јашање*.

бокшнца -е ж 'тешка дубока ципела' *Шшшо ншсиш бокшнце* *кад* *шмаш* *лшје* *чшзме?*
бокшшер -а м 'ношњи чувар' *Сшшо јшширо* *кад* *ја* *идем* *на* *шшву*, *Јшжика бокшшер* *иде* *кшћи...*

бокшшшрница -е ж 'кушница боктера' *Смо* *се* *вршшили* *шшшом* *шоред* *шшгове бокшшшрнице*, *ал* 'није *био шшмо*.

бшља -е ж 'болест, утученост' *Чим* *дшђе* *шрдлеће* *шш* *вшша* *шшна* *бшља* *и* *држи* *је* *до* *ш* *је-сен*.

бшнсеш -а м 'тестера за метал' в. *бонфшјер* *Шшми* *један бшнсеш* *у* *швожшшрницу*.

бонфшјер -а м в. *бонсеш*

бшрдо *прид*. *непром.* 'тамно црвен' *Сам* *мшшла* *у* *вшлику* *сшбу* *бшрдо* *драшшерије*.

бордшра -е ж 'поруб, шара дуж ивице' *Заш* 'вшше *не* *ншсиш* *шну* *шшаву* *шшину* *на* *бор-дшру?*

бшсишак бшсишља м 'једногодишшња зешаста бишља пријатна мириса' *У* *вшзу* *с* *цвећем* *мшшем* *и* *кшји* *сшшршк* *бшсишља*, *мшни* *је* *шшшо* *лшйче*.

бршдва -е ж 'секира са широким сечивом прилагошена за тесање дрвета' *Од* *кшко* *је* *био* *да* *узшми* *бршдву*, *вшше* *нам* *није* *био*.

бршна -е ж 1. 'преграда на води (од плетера, бетона и др.), насип' *Је* *надшшла* *вшда* *и* *је* *скшјала* *бршну*. 2. 'пошопривредно оруђе (обично од грашја или тршја) за уситшвање и поравшвање орашја, дршача' *Кад* *се* *с* *бршном* *шоршвани* *два* *зшмља*, *бишће* *лшйче*. 3. *изр.* *вушши* *брану* *сокаком* 'тушши, вушши за косу' *Вшшш* *је* *бршну* *со-каком*, *ако* *је* *лшжала*.

бршш -а дат. инстр. и лок. мн. *бршшма* 1. 'брат' *На* *шву* *слшку* *је* *сшшја* *сас* *шшним* *бршшма*. 2. 'употребшва се у ословшшавашју познаника' *Бршш* *Пшро*, *јел* *сшшшгла* *Смшшља* *из* *вшрошша?*

брашшшвлешв -а -о 'који припада брату' *Шшо* *је* *брашшшшвлешвош* *кшшја* *и* *дшшшшо* *на* *вшшар*. *брез* *пред*. 'без' *Ишше* *брез* *бршше*, *дшца* *су* *с* *мшшком*.

брезшбразан -а -о 'безобразан' *Не* *буди* *брезшбразна*, *мшшја* *шши* *кшши* *свшшшшш*.

бршменишш -е ж 'која је у другом сташју, трудна' *Кад* *сам* *бшла* *бршменишш*, *ншсила* *шву* *сшшаришју* *девшлку*, *сам* *шшла* *и* *скшјала* *ншгу*.

бршнашз -а м 'справа од метала слична маказаша, која, загрејана, служи за увртање ко-се' *Шшземо* *бршнашз* *и* *намшсшшшмо* *кшку* *лшшо* *и* *идемо* *у* *цркву*.

бршновашш (се) *бршнушјем* (се) 'увшјати косу бренашзом' *Бршнуш* *се* *мшлко*, *ншмош* *шшка* *да* *идеш* *у* *бшршш*.

бршчшшш *бршчим* 'треснути, лупити (о земшју)' *Тршшшшш* *је* *шшшшршло* *шшелешшзор* *и* *јшшешш* *не* *ршди*, *дшђе* *мшни* *да* *ш* *бршчим*.

бршчшшш *се* *бршчим* *се* 'треснути се (о земшју)' *Чим* *дшшешшш* *ншшшшо* *није* *шршво*, *се* *бршчи* *на* *зшмшју*.

бршчкшшш *бршчкам* 'трескати, лупати (о земшју)' *Кшко* *да* *ншшеш* *искшшшшшш* *ншвош* *шли-шшшшш* *мшдшвеш* *кад* *ш* *сшшшлно* *бршчкаш* *ш* *дшле*.

бршчкшшш *се* *бршчкам* *се* 'трескати се (о земшју)' *Рашишрила* *сам* *им* *шшбе* *на* *шшршви* *да* *се* *бршчкаду*.

бршса -е ж 'шпни нож, обично онај на склапање' *Кад* *сам* *био* *на* *шшцање*, *ми* *шшшшдне* *бршса* *из* *цшш* *и* *шшдне* *у* *вшди* *и* *ншкад* *је* *ншсам* *ншшо*.

бршшасш -а -о 'који има белу пегу на шушци (о кошју, кози, овци)' *Је* *дшшшшо* *да* *јшши* *бршшасшш* *кшбили*. *Оне* *бршшасшш* *шшце* *су* *шшце* *ншшош* *шшбанина*.

бршшца -е ж 1. 'жичана мрежа која се ставшља неким животишашама на шушку: телету да не би сисало, псу да не би ушео и сл.' *Мшшешду* *шшелешш* *бршшцу* *на* *шушку* *да* *не* *сшса*, *да* *ш* *дшбшјешду*. 2. 'гвоздени прстен који се провлачи кроз шушку свишје да не ршје' *Да* *мшшешш* *свишшаша* *бршшцу*, *јел* *ш* *да* *сршшшду* *кшчшну*.

препирати се' *Немој да се вџташ за њѣѣ, мѧни ѣа на мѧру*. 6. 'настајати, појављивати се' *Одѧвно је сѧнце зѧшло, вѧта се нѧћ*.

вѧйра вѧйре 1. 'запаљена материја кад горећи развија топлоту и светлост, огањ, пламен' *Шѧа не вѧља бѧци у вѧйру*. 2. 'повишена телесна температура, бунило' *Данас сам лѣжала, сам имала вѧйру*. 3. 'пуцање из ватреног оружја, паљба, плотун, напад ватреним оружјем' *Тек ѧосле двѧ дѧна, кѧйѧан је нарѣдио да ѧрѣкину вѧйре*. 4. фиг. 'хитра, окретна, вредна особа' *Тѧ жѧна је вѧйра жѧва, нѣ знам кѧко сѧйѧне свѣ да рѧди*.

вѧйрала вѧйрѧла м 'лопата којом се избацује смеће из куће, ђубровник' *Ўзми мѧйлу и вѧйрѧл и ѧди да ѧдчисѧиш кѧну*.

вѧйрица -е 1. 'мала ватра' 2. 'шибица' *Дѧј ми вѧйрице да уѧлим вѧйру*.

вѧшар -а м 1. 'скуп великог броја продаваца и купаца у неком месту одређеног дана, ради трговања, сајам' *Трѣћи ѧѧ вѧди кѧња на вѧшар да ѣа ѧрѧа*. 2. фиг. 'велика гужва, неред' *Смо ѧсѧли још јѣдан дѧн да скѧймо сѧв ѧѧ вѧшар ѧосле свѧдбе*.

вѧшѧрина -е ж 'такса која се плаћа да би се могло трговати на вашару' *Данас на вѧшар нѧсам ни вѧшѧрину ѧлѧиш, а већ сам ѧрѧо крѧву*.

вѧшѧриѧи -им 'купити /продати, трговати' *Ако дѧнас дѧбро вѧшѧрим, сѧйра ѧдеш у вѧрош*.

вѧшѧриѧиѧе -а с 1. 'простор одређен за одржавање вашара' *Већ су сѧйѧла двѧ рѧнѧе-ѧиѧла на вѧшѧриѧиѧе*. 2. 'место где се врши пшеница' *Данас нѧсмо заврѧили рѧдѧну на вѧшѧриѧиѧе јѣл је ѧдарила кѧша*.

вѧшка -е ж 'неугледан, лењ пас' *Кѣра кѧју си ми дѧнела је ѧрѧва вѧшка, нѣћу ѧсне ѧмаѧиш*.

вѣдар -а -о 1. 'који је без облака, чист' *Ако ће сѧйра да бѧдне вѣдар дѧн, ѧдемо да жѧњемо жѧиш*. 2. 'чист, непомућен' *Дѣвѧјка кѧја ѧма вѣдар ѧдѧлед у ѧчи и док јѧј ѧдвориш ѧлѣди ѧе ѧрѧво у ѧчи, да знѧш да мѧра бѧиѧи дѧбра дѣвѧјка*. 3. 'слабог здравља' *Сѧн ми је млѧѧо вѣдар, ѧѧно рѧди...*

вѣдра -е ж 'канта за воду' *Чдем на рѧѧљ за вѣдру вѧде*.

вѣдрица -е ж 'емајлирана посуда за млеко са поклопцем' *Бѧш сам ѧзела вѣдрицу да ѧдем за млѣка, кад дѧна ме зѧве да ми кѧже нѣиш*.

вѣзѧиш вѣжем 1. '(на)правити чвор или омчу на нечему (концу, ужету и др.)' *Вѣжи ѧнѧр на цѧйеле да се не зѧѧнеш*. 2. 'причврѧћивати, некога или нешто уза што обавијајући их заједно неком везом' *Мѧј дѧѧц ѧѧѧи кѣру, а јѧ ѧѧѧнем ѧа је вѣжем, да мѧже мѧмак да жѧѧжди*. 3. 'даривати платном које се потом везује дотичној особи (на свадби, крштењу и сл.)' *ѧнда се дѧрује: дариѧа свѣрка, свѣкрву... вѣже ѧѧм ѧѧмо мѧло... вѣже ѧѧм кѧшуљу...* 4. '(у)чинити непокретним, уколѧти, паралисати' *ѧћу да ѧм ѧдмоѧнем алж су ми рѧке вѣзане*. 5. 'задржа(ва)ти, не да(ва)ти некоме да се удаљи од нечега' *Ўвек је бѧла вѣзана за Ченеј, зѧѧо нѧје дѧиѧиѧла дѧље да ѧчи*. 6. 'омађија(ва)ти некога' *Мѧслим да ѣа дѧна ѧѣѧова вѣзала, зѧѧо је свѣ кѧко дѧна дѧе*.

вѣзѧиш се вѣжем се 1. 'везати самога себе, причврѧтити се, причврѧћивати се за нешто' *Кад би мѧѧла да се вѣжем да не ѧдѧнем сѧс кѧла*. 2. 'спојити се, спајати се међусобно или са нечим' *Још је млѧд и нѣће још да се вѣже за нѣку дѣвѧјку*. 3. '(из)губити покретљивост, (у)колѧти се' *Од ѧѧѧа су му се вѣзале и рѧке и нѧѣ, се ѧпарализѧро*. 4. 'задржа(ва)ти се, не да(ва)ти некоме да се удаљи од нечега' *Вѣзо ѣа за зѣмљу и за дѧво нѧшо сѣло да дѧбро жѧви*. 5. фиг. 'качити се око нечега одређеног' *Лѧѧѧѧи чѣкаду Мирѧну, јѧ сам јѧј ѧрѧвила, само нѧје нѧко мѧѧо да ѧренесе ѧрје, сѧмо дѧна кад дѧѣ, за дѣцу се не вѣжу нѧиш, нѣ знам вѧиш*.

вѣлика сѧба ж 'највећа и најбоље опремљена соба у кући у којој обично преноћи неко кад умре и сл.' *Сѧм мѧйла нѧве бѣле фѧрѧѧе и бѧрдо драйѧрије у вѣлику сѧбу*.

венчавааши венчавам 1. 'везивати браком, спајати брачном везом (по утврђеном обреду)' *Појаа је идо́чо да и венча́ва кад је сийи́жо кум.* 2. 'крунисати, потврђивати (за владара, господара, попа)' *Појаа се и́рво венча́ва сас ио́йадијом ја и́шек дндак се венча сас црквом.*

венчааши се венчам се 1. 'вршити чин ступања у брак, женити се, удавати се' *У сѹба-и́у же́ду се венчааши у дйи́ишину у два́ са́иа.* 2. 'крунисати се (за владара, попа)' *На Сйа́совдан на́иш ио́јаа се венчо сас црквом.*

ве́ран ве́рно́м 'који припада некој секти' *Јо́йеи су ве́рни за́шли од кѹ́ће до кѹ́ће.*
 ве́ранда -е ж 'покривена и обично застакљена тераса или трем' *На и́рдо́леће ће да за́йвори́мо ве́ранду, да ме́и́шемо сйа́кло.*

ве́рник -а м 'који верује у Бога, религиозан' *На У́скрс је би́ло и́уно ве́рника у цркви.*
 ве́рше́й -а м 'црквица од папира у којој су приказане сцене о Христовом рођењу; носе је ученици уочи Божића од куће до куће изводећи пригодну представу за домаћина' *Сѹи́ра ће́мо кре́нуи́и с ве́рше́йом и ја́ ћу би́иши ца́р Ирод.*

ве́рше́йаш ве́рше́йаша м 'онај који носи вертеп' *Ако се разбо́леш, не́ће мо́ћи да бу́деш ве́рше́йаш.*

ве́ружа -е ж 'кривина на путу, кривудава пут' *Ни́је до́ббар и́ај и́уи́, и́ма мо́дого ве́ру́же, ко́дла и́е́шко и́ду онѹ́да.*

ве́ружа́иши ве́ру́жам 'ићи кривудававим путем, вијугама' *Ко́дло смо с ко́дима ве́ру́жали ио́ред Бе́геја, још смо до́бро до́шли кѹ́ћи.*

ве́рши́аиши -а м 'занатска радионица' *Ма́но је зе́мљу и дйи́ишо у ве́рши́аиши да ра́ди.*

ве́и́шери́нар -а 'ветеринарски'

ве́че́рње -а с 'црквени обред који се обавља у поподневним часовима, суботом или уочи празника' *Дана́с иде́м на ве́че́рње, а дѹ́ и сѹи́ра да се и́ричеси́иш.*

ви́даи́иши ви́дам 'лечити' *Пре́ су све́ ра́не и бо́леси́и с и́рава́ма ви́дали.*

ви́дии́иши ви́дим 'видети, примати чулом вида слике предмета' *У "Мо́де́рн" у Те-ми́швар и́ма креве́ци нди́в, сйи́д се́дамде́с и́еи́и хй́љада, кад би́дне да до́ђеш, ви́ди-ће́ш.*

ви́ддо́иши -а -о 'који има натприродну моћ виђења, предвиђања' *У дну кѹ́ћу на ро́гаљ жи́ви ви́ддо́иши же́на.*

ви́ка -е ж 'говор повишеним и појачаним гласом, повишени и јаки гласови' *Луче се чу́ла ви́ка чак у Га́рави со́как док су се до́в ко́мшини́це сва́жале.*

ви́ка -е м 'викар, висока црквена личност' *По́јаа и́ишо је кр́сти́ио на́ишу де́цу је са́д ви́ка, фа́ли му је́дан чй́н да дн бу́де вла́дика.*

ви́кнуи́иши ви́кнем 1. 'повишеним гласом рећи' *Де́цама је сйи́ра од не́жа, кад ви́кне до́ман и́ла́чеду.* 2. 'позвати, зовнути' *И́ишо ме ни́си ви́кнула да и́е до́и́прати́иш до сока́ка.*

ви́кса -е ж 'маст за чишћење обуће' *Ку́йи ви́ксу и и́ерајцу за гл́анцање ци́иела.*

ви́ксаи́иши ви́ксам 'чистити обућу виксом' *Иза́шла мла́да на́йо́ље да ви́кса ци́иеле све́крове.*

ви́и́ријор ви́и́ријора м 'петролеј' *Сйи́ај ви́и́ројора у ла́мѹ, док се ни́је смр́кло.*

ви́и́ишиа́иши -е ж 'ликер од вишања, вишњевача' *Пре́ба́ји́е ви́и́ишиа́ишу и́ишо са́м ја́ на́йрави́ла.*

вля́ вла́са м 'румун' *Те́и́ка не баи́ш до́ђе, вля́ гя́д. Сам и́ла́и́иши вля́у да ми окр́ечи со́бу.*
 вля́иши -и ж 'клас' *Смо и́рди́ли ио́ред на́ше нй́ве и ви́дли да је сла́ба вля́и.*

вля́чи́иши вля́чим 'ситнити, равнати браном узорану земљу' *Тек за ко́ди да́н ће́мо мо́ћи да иде́мо на нй́вау да вля́чимо.*

вдо́дир во́ди́ра м 'судић од рога или метала са водом у коме косци држе брус за брушење косе' *Иди де́и́е и до́неси вдо́дир, и́и си на́јлакши.*

вдо́ди́иши се вдо́ди се 'каже се за краву коју је бик оплодио' *У и́и́а́ло́ж са́де и́мамо два́ ко́дња, би́ка и кр́вау ко́ја се вдо́ди.*

вѡз -а м 1. 'товар сена, сламе који може да се стави на запрежна кола' *Овај вѡз сас сламом однесише код мѡга ђца*. 2. 'превозно средство' *Жури да не задоцниши на вѡз, јел вѡз не чека*.

Војорѡање -а с 'кад поп уочи Богојављења иде од куће до куће и свети' *Иде ѿѡа с Војорѡањем, и црквењак је с њѡме*.

вѡшилав -а м 'плавичаста течност која се ставља у воду приликом испирања рубља' *Иди у гѡвжѡрницу и кѡи ми флѡшу вѡшилава да ѡиерем беле чѡршове*.

врѡница -е ж 'врана кобила' *Имали смо лѡу врѡницу, ѡа смо је ѡрѡдали не знам ни ја зашиѡ*.

врѡи -а м 1. 'део тела који везује главу и труп' *Укѡчио ми се врѡи како сам сѡавала*. 2. 'грло' *Јела је ѡуно сладоледа и сѡд је бѡле врѡи*.

врѡчара -е ж 'жена која, према веровању, има натприродне способности: лечи од болести, открива и онемогућује непријатеља, напуштеним женама враћа мужеве и сл.' *Ни врѡчара није мѡгла да јѡ ѡмѡгне да нађу кѡ им ѡкро кѡна*.

врѡаѡи врѡачам 'разним мађијама отклањати болест или несрећу, односно изазвати их и сл.' *Иди код врѡчаре да ѡи врѡча да вѡдиш кѡ ѡи ѡрѡи свѡју у кѡи*.

врѡиѡи врѡи 'пуно кључати' *Слѡжи у лѡдну вѡду сѡѡкладе и мѡиѡе на вѡѡру и ѡѡ не наѡред да врѡ неѡо наѡѡраѡ да лаѡано кѡва*.

врѡица -е ж 'тање уже, узица, канап' *Донеси врѡицу да вѡжемо ѡву врѡћу да се не ѡросѡе жѡиѡ*.

врѡѡа -е ж 1. 'сорта нечега' *Немам ѡву врѡѡу кромиѡра*. 2. 'ред нечег посејаног или засађеног: кукуруза, кромпира, парадајза итд' *Тек кад заѡијем свѡ врѡѡе ѡсеја-не данас, ѡек дѡдак ѡдем да намиѡрим мѡрву*.

врѡињак врѡињака м 'онај који је са неким истих година, рођен исте године' *Пѡзнам ѡвѡѡ ѡѡиѡу, ѡн је мѡј врѡињак*.

врѡињакиња -е ж 'жена врѡињак, она која је истих година с неким, она која је рођена исте године' *Иако ни смо биле врѡињакиње, на с ѡвѡ смо се ѡвек дѡбро слаѡале*.

вѡђа -е ж 1. 'плесан, буђ' 2. 'назив за разне домаће животиње (женке) вугасте боје' *вѡђасѡи -а -ѡ 'сиво, које је боје вуге, плесни, пепељаст' Пѡбеѡла нам ѡна вѡђасѡа мѡчка*.

вѡђи вѡчем 1. 'потезати к себи савлађујући силу која се противи примицању' *Код Јѡве чѡѡиѡр кѡња вуку кѡла*. 2. 'црпсти, вадити' *Нема снаѡе ни вѡде из бунѡра да вѡче*. 3. 'доносити' *Те да ми јѡви кѡд мѡђу да вѡчем од њѡ млѡко, ѡво за сѡд је жѡуше-вина*.

Г

гѡвез -а м 'дрвена кућица за голубе, кавез' *Ено гѡа у ѡвлију ѡѡѡраѡа гѡвез гѡлублица-ма, за зѡму*.

гѡд -а м 'лош, злонамеран човек'

гѡзда -е м 1. 'власник већег имања, богаташ' *Једѡред је њѡѡв ѡѡѡц бѡ ѡѡко ѡѡјан и бесан, мѡлко је фѡлило да ѡбије гѡзду, ѡѡѡ му није ѡлаѡиѡо за ѡрање*. 2. 'домаћин, глава породице' *Само су жѡне кѡѡи, гѡзда ѡѡиѡиѡо на вѡѡѡр да кѡѡи неке кѡње*. 3. 'власник' *Ко је гѡзда ѡвоѡ шѡрца?* 4. 'онај који наређује, кога сви слушају' *Пѡѡѡј гѡзду за слѡбѡдан дан*.

гѡздаѡлук -а м 'велико имање' *...ѡн не је ѡѡиѡѡа, само ѡрѡѡи кѡко ѡде рѡдња на гѡ-зѡѡлук*.

гѡзѡарица -е ж 1. 'супруга газде' *Жѡвели гѡзда и гѡзѡарица и цѡла ѡѡѡѡа ѡѡрѡдица*. 2. 'домаћица' *Ди је гѡзѡарица да јѡ ѡднудим да кѡѡи неке лѡнце?* 3. 'жена која наређује, која води главну реч у кући' *Окрѡчиѡемо кѡђу ѡѡѡко кѡко гѡзѡарица кѡже*.

њѣчав -а -о 'недовољно печен (реч је о тесту)' *Нећу више да куйим онај њѣзов ѣњѣчав лѣбац.*

ѣдвѣјију -а -е 'који се односи на говедо' *Сам куйила ѣдвѣјије мѣсо за кра̄м.*

ѣдјиѣи ѣдјим 1. 'хранити, дебљити; расти, развијати' *Немој ѣд да јѣш ако дѣеш да ѣслабиш, ѣд ѣдји.* 2. 'давати некоме обилну и јаку храну да се угоји, товити; чинити угојеним' *Јмамо и ма̄ле ѣрѣсице, дѣвѣи, и ѣри ѣдјимо...*

ѣдјиѣи се ѣдјим се 'дебљати се; развијати се' *Пѣчала сам да се ѣдјим од ка̄д не идем у ра̄дњу.*

ѣолиѣаѣи ѣолиѣам 'голицати' *Не ва̄ла да се ѣолиѣа ма̄ло дѣѣ.*

ѣолиѣав -а -о 1. 'који је недовољно одевен, разголићен' *Шѣо си изѣшла најо̄ље ѣако ѣолиѣава, дѣи ѣи је бунда?* 2. 'го, сасвим наг, без икакве одеће' *Свѣци се ѣолиѣав да ѣе дѣкѣор ѣреглѣди.* 3. 'који је без израштаја, без листа (о биљкама)' *Дѣѣдине више нећу да са̄дим дво цвѣће ѣолиѣаво, неѣо ѣу да ѣрѣжим да ѣоса̄дим рже и ѣладио̄ле.*

ѣолиѣавка -е ж 'кокошка која на врату нема перја' *Сѣѣра ѣу да за̄колем ону ѣолиѣавку, неће више да нѣси.*

ѣолиѣавац ѣолиѣавца м 'онај који је голиѣав, без одеће, го' *Кад сам дѣиѣила да однѣсем Сѣфију кола̄че, онај нѣн ѣолиѣавац дѣѣи је најсу вѣде у лѣвор да се куйа на сре̄д ѣвѣје.*

ѣолѣубица -е ж 1. 'голуб уопште' *Мѣрамо да чӯвамо да не дѣдѣду ѣолѣубице и ѣѣједу жӣвѣни кукуруз.* 2. 'име од миља за женску особу' *С кѣм си се сѣѣрала ѣолѣубицо моја?*

ѣѣмба -е ж 'реса на врху вунене капе' *Сам ѣѣрѣкала нѣву ка̄ју сас дѣѣ ѣѣмбе, за мѣју синѣвицу.*

ѣѣреѣи ѣѣре 'буктети, пламтети' *Пѣѣрави ѣѣј сѣѣњак да лѣѣо ѣѣре.*

ѣѣреѣи ѣѣрем 1. 'бити изложен великој сунчевој топлоти' *Гѣрем на ѣиву...* 2. 'имати високу телесну температуру' *Сѣв ѣѣрѣш, ѣмаш вѣѣру.*

ѣѣбуље -а плт. 'оруђе са много гвоздених зубаца које вуку коњи преко узоране ѣиве ради ситњења земље' *Оѣишо од јѣѣрос Мѣрко с ѣѣбуљама да сре̄ди ѣѣву.*

ѣѣрадинѣца -е ж 1. 'мала башта испред куће у којој се гаји цвѣће, обично је ограђена украсном оградом' *Ово је свѣ цвѣће из мѣје ѣѣрадинѣце.* 2. 'забавиште' *Одѣѣла сам дѣѣе у ѣѣрадинѣцу и дѣиѣила куйила јѣдан лѣбац.*

ѣѣрамѣиѣи ѣѣрамѣизм 'похлепно, неумерено, прекомерно тежити да се нешто задобије (новац, имање, власт и сл)' *Нѣкад нѣко му нѣје дѣѣио а сад ѣѣрамѣиду за имање.*

ѣѣранѣи ѣѣранѣија плт. 'огрлица око врата, перле' *Толико је ска̄кала у кѣло да су јѣј се ѣѣранѣи ѣрѣсули ѣо земљи.*

ѣѣрадрка ѣѣрадрке ж 'кокошка са сивим перјем' *Мѣраѣу да ѣѣчуѣам ѣѣаѣрки крѣла да више не ѣрѣлѣиѣи ѣреко за̄граде.*

ѣѣребаѣи ѣѣребем 1. 'гребсти; повлачити ноктима, оштрим предметом по нечем' *Немој да ѣѣребеш зѣд, нећу јѣѣѣи да крѣчим.* 2. 'стругати, скидати нешто с неке површине' *Сас нѣкѣиѣма ѣѣребем и скидам сѣво блѣѣо сас ѣѣѣрѣмфле.* 3. 'дражити, изазивати непријатан осећај на слuzокожи (обично грла)' *Ме ѣѣребе вѣѣш веѣ дѣѣ дана.*

ѣѣребаѣи се ѣѣребем се повр. од ѣѣребаѣи *Одсѣци дѣѣѣѣѣу нѣкѣѣ да се не ѣѣребе.*

ѣѣребен -а м 'чвршћа даска са металним шилѣцима који служе за чешљање вуне' *Од ка̄ко нѣмамо двѣ, ѣдѣдѣѣли смо и ѣѣребен на ѣѣѣан.*

ѣѣребѣица -е ж 'алатка са зупцима којом се купи смеће, равнају мање површине земљишта, купи сено и сл. Узми ѣѣребѣицу и дѣѣи у бѣѣѣу да ми ѣѣмоѣнеш.

ѣѣребуѣѣи ѣѣребуѣам 'радити грабуљама' *Шѣо ѣѣребуѣѣш ѣо дво̄м сѣѣѣу, бѣлеће ѣѣ ѣла̄ва!*

ѣѣреда -е ж 'дебео, дуг и обрађен комад дрвета у грађи за кућу' *Дал' мѣже нѣкако да се ѣѣѣрави дна најѣукла ѣѣреда с ѣѣѣана.*

жредица -е ж 'мала греда уопште, обично оне које се стављају попречно на венчаницу и у њу се углављују (уцапују) рогови који носе кров куће' Данас су мајстори слджили и све жредице, иако да ћемо за дан-два дизајти цреј на кћу.

жреј -а м 'грех' Бдже ми не ијиши жрејове, ал' мдја мајши ко да није свесна.

жријдица -е ж 'грех, грехота' Тд је жријдица од Бдга иако бацајши ишесно.

жрийа -е ж 'прехлада, грип' Таша, нџ знам, једаред каже има жрийу, једаред каже иао је ...

жрийран -а -о 'оболео од грипа' Тейка је жрийрана. Лала је мало жрийран...

Грк -а м 'припадник грчког народа' Још за време рајаа дна је дсјала ијамо и јудала се за Грка.

грк -а м 'власник трговине, дућана, трговац уопште' Не да грк да му кд дсјане дужан.

жрнало -а с 'дрвена направа за згртање пшенице или пепела и жеравице у зиданој пехи и сл.' Донеси жрнало да скјнемо снџ с кће.

жрђзле -а плт. 'врста јела (паприкаша) које се припрема после клања свиња' Узми жрђзле из велике шџре и ндси да имаши, да не куваши сјшра.

жрдмила -е ж 1. 'гомила, камара' Скјйише ијај сав кукјруз на жрдмилу. 2. 'скуп људи' Он осрмоћен, сирдма, дошо је ндшрај у жрдмилу.

жрдник жроника м 'месо и сланина испод грла у свиње' Дађу иши ндвце да ми кјйиши у вјрош две кјле слјанине од жроника.

жрдшаси -а -о 'који има шаре, мрље, величине гроша в. зеленац' Кдњ зеленац је жрдшаси.

жрувајши жрува 1. 'пуцати' Сам био на фрднџ, ди су жрували идиови. 2. 'ударати с треском, лупати; звонити' Узми и ндси кјйу, у Ндви Сјд жрува кдшава. 3. 'ударати' Немој да ме жруваши у леђа. 4. 'гурати напред, напредовати' Само иш жрувај нјпред, учи, немој кд да ие сийгне.

жрјди жрјди плт. 1. 'прса' Кад га јударио у жрјди није вјше ддбио лђфша. 2. 'дојке' Има мјле жрјди ал доји дџе већ жддину дана.

жрјдњак жрјдњака м 'кратка одећа од овчијег крзна, покрива само горњи део тела до појаса' Кад изиђеш нјпоље, ојрни се, узми жрјдњак.

жруншдвница жруншдвнице ж 'надлештво у коме се воде земљишне књиге; зграда тога надлештва' У јонедџник ће да идемо у жруншдвницу и да јрдверимо ијачно баба-Јјнину зџмљу.

жруншџи жрунем 'опалити, пући' Алај је јушрос жруно жрдм!

жрушевина -е ж 1. 'прво млеко које крва даје после телења и које се не користи' Ће да ми јјви кјд мдју да ијднем да вјчем од ње млеко, дво за сјд је жрушевина. 2. 'оно што се коагулисало, сталожило згрушавањем (сир, урда, крв, и др.)' Донеси дну крв, жрушевину, да мџшемо у кобасице.

Грђанош Грђаноша м 'село у Румунији, 8 км удаљено од Ченеја (само га Срби тако зову); прави назив: Карпиниш'

жүвно -а с 'део дворишта где се налази слама, сено, јубриште и где се некад млатило жито' Већ нџдељу дана није дидшо до жүвна да ме ијиша дал ми шрџба ијмоћ.

жүкаши жүче 1. 'пуштати глас карактеристичан за голуба' Чүјем кјко ждлуб жүче код нас на ијаван. 2. 'пуштати прве још неартикулисане гласове (о малом детету када почиње да говори)' Сјд већ шрџба да је ирејшварам кјко жүче као ждлубица.

жүља жүље ж 'чопор младих крава, јуница који од пролећа па до касне јесени остаје у пољу' Ево, новџмбер мџсец, а жүља је још нјпоље, још је лџо време.

жүлаш жүлаша м 'чувар гуље' Нјс је урјсјила мајши нјша, дшјац је био жүлаш...

жүма -е ж 1. 'синтетичка материја' Ошјац јој рјди ди ијрјвиду сшвару од жүме. 2. 'ластиш' Увјци дрјжү жүму у две ијнијалоне од ишжјме. 3. '(школски) прибор за брисање, гумица' Кјйила сам иш јџдну жүму и два ијлјјеза.

ддђош -а м 'који се доселио, који није староседелац' Од толико ддђоша, више нико
не познам у ово наше село.

доживиши -им 'дочекати у животу неки догађај, доживети' А кад ти дођеш прене-
ћеш и јасиук са малом Мирјаном, то не узмеду, је бебино, љуби је прамбаба, сам
доживиола и то.

ддлама -е ж 'зимска кратка мушка одећа од штофа' Отишио је на ваиар по двој зими,
а није обуко ддламу.

долемо прил. 'далеко' Њина кућа није иако долеко, идем код њи сваки дан.

ддлма -е ж 'наспл поред реке' Иди на ддлму и доведи зуске кући.

дбља -е ж 'удовина, њива у којој се дуго задржава вода' Од суше сва дбља је сува и
идиуцала.

ддљнака -е ж 'јастучна навлака у коју се стави перје па тек преко ње иде јастучница'
Сад ћу да кућим ддљнаке да у два јасиука мешем ијерје Мирјани. Сам узела
ддљнаке за још један јасиук.

дбљни -а -о 'доњи' Кад повучеш дбљни део аљина из ормана, срџишду ти се и
дсшале.

домашини домишим 'дохватити, скинути' Домаши ми кућију с брашном сас сша-
лаже.

дднети донесем 'допремити с једног места на друго' Ни нам је узо дрва, није нико до-
но.

донесивати донесивам 'доносити' Нећу вам донесивати свако јуиро млеко.

досшојно ддсшојна с 'богослужбена песма посвећена Богородици, која се најављује
специфичним звоњењем црквених звона' Чесница се меси кад звони досшојно у
цркви.

драйерије -а ж пл. 'набране завесе на прозорима или над вратима, од дебљег платна
(свиле) које служе као украс поред завесе' Метла сам у велику сдбу ндве беле
фиранге и бордо драйерије.

дрэкаши дрэчим 'јаукати, плакати' Немој да јој кажеш ништа јел ддман идне да
дрэчи.

дрџи дрџи м 'вршалица' Бацаду сндйове на дрџи.

држало -а с 'дршка, држаље за срп, косу, секиру, чекић и сл.' Пукло држало на
сикеру.

држаш држим 1. 'ухватити кога или нешто и не испустати' Држим деше у крило и
му ишеам. 2. 'служити чему као ослонац, потпора; придржавати' Сшуйац је држо
зреду, алж је она иако иукла и иала. 3. 'силом или против воље задржавати'
Кдло га држиду у шийиал? 4. 'поседовати' Ове свд њиве Француз држи. 5. 'из-
државати кога' Дода је узела Току да га држи и да му мане кућу. 6. 'поступити с
ким добро или зло' Држиш га ко рдда рдђеноз а он ти је само кдмишија. 7. 'це-
нити, сматрати' За какву ме ти држиш? 8. 'трајати, не пролазити' Докле ће још
да држи двај снџ? 9. "држаш сшрану" бити на нечијој страни Није да јој држим
сшрану, ал' има ирво шша каже. 10. "као мало вде на длану" угађати коме у
свему Држала је сина као мало вде на длану а он се уобразио.

држаш се држим се 1. 'ухватити се за кога или за нешто' Држи се да не иднеш кад
крну кдла. 2. 'кретати се по одређеном путу, не одвајати се од чега' Држ се
злавноз иуша и сшйћеш до нас. 3. 'за неког који тешко хода' Једва се држи на
ндге. 4. 'трајати' И иако да свдба, ако је мало свџкар дџбљи под иазу, онда се
држи и по два дана.

дрндара -е ж 'машина за дрндање вуне' ...узми дрндару и дрндај вуну.

дрндаши дрндам 1. 'сређивати вуну, припремати је за преслицу' Радње има иуно:
дрндај вуну, док ти дчи не искочу. 2. погр. 'причати којешта, без везе' Умешо
да шу којешта дрндаш, узми па нџишо уради, помдзи.

жйїш жйїш с 'врста житарице, пшеница' *Кад бйдне да ддђеш мй ћемо йрдаїш и жйїш и кукурѹза за вас.*

жрѡањ жрѡањ м 'воденични млински камен' *Кад је сѹша радй сѹмо један жрѡањ.*

жрналo -а с 'ручни млин' *Донеси жрналo да сѹмељем бйбер.*

жрнайш жрнем 'самлети' *Идем да жрнем кукурѹза за мѡрѡу.*

3

за пред. 1. '(са акуз.) циљ кретања, куда води неко кретање, пут: у, до, према' *Онај йїш иде за Немеїш.* 2. '(са акуз.) намера да се доведе, допреми неко или нешто: по' *Идем за дѡцу, да и доведѡм кѹћи.* 3. '(са инстр.) разлог жалости због нестанка некога или нечега' *Ндси црно за рђеним брѡїшом.* 4. 'по цену' *Дѡј крѡѡу за йїш ѡвце.* 5. '(са акуз.) по, по схватању' *За мѡне, йїш за Темїшвар је бѡш йїжжак.* 6. 'у време, у доба, у току трајања' *Чѡѡј йїѡ цйїеле да ймаш за време зйме.*

зѡбаѡа зѡбаѡе м 'приредба са игранком, бал' *Некад су рддйїшељй брѡили девђокама да йїѡко чѡсїо иду на зѡбаѡе.*

забадаѡа прил. 1. 'без накнаде, без плаћања' *Немој кѹйїшй дйїров за мйшѡѡе, тйїрац ће тйи дѡїшй забадаѡа.* 2. 'узалуд, бескорисно' *Румѹни? Но, забадаѡа вам и кѡжем, а не знайше шйїѡ йїѡ днй кѡжу шѹ на румѹнскй.*

забаљѡнка забаљѡнке ж 'занимација, неко (или нешто) поред кога није досадно' *Дѡбила сам мѡлу кѡру йѡ сад ймам забаљѡнку.*

зѡбаљѡшй зѡбаљѡм 'правити друштво, занимати некога' *Зѡбаљѡј је мѡлко док йдем за вѡде.*

зѡбаљѡшй се зѡбаљѡм се 'занимати се нечим, правити друштво некоме' *Шнајдѡрица йма тйїрй дѡна да се зѡбаљѡ с шѡвђѡм венчѡницѡм док је не укрѡси.*

зѡбрѡйшй зѡбрѡим 'закључати'

зѡбрљен -а -ѡ 'закључан'

забѡсїѡѡйшй забѡсїѡѡим 1. 'зауставити некога' *Кад ѡа вйдим, ћу да ѡа забѡсїѡѡим да ѡа йїшѡм дй је Мѡра.* 2. 'искључити' *Забѡсїѡѡи машину јел је дйрала вѡш.*

забѡсїѡѡйшй се забѡсїѡѡим се 1. 'зауставити се' *Кад йдеїше за лѡба, забѡсїѡѡише се кѡд нас да вйдиїше слйке.* 2. 'искључити се' *Забѡсїѡѡила се машина шйїѡ шйїје.*

завйдаїшй завйдам 'излечити' *Јѡѡѡа је завйѡо рѡне шйїѡ је дѡбїѡ на фрѡнйї.*

зѡзлаѡак зѡзлаѡка м 'дрвени клин којим се нешто учвршћује: држало за косу, секиру, лопату и сл.' *Нѡїѡ један зѡзлаѡак да мѡїїеш и йїѡїрѡѡшй кѡсу да се тйїраѡа йїѡкѡси.*

зѡзраѡа зѡзраѡе ж 'ограда, плот' *Мѡраћу да йѡчѡїѡм зѡраѡрки крйла да не лѡїшй йїреко зѡзраѡе.*

зѡзрѡушй зѡзрѡнем 'наѡућй земљу на корен бйљке' *Сѹїїра йдемо да зѡзрѡнемо кукурѹз.* *зѡѡана прил. 'док је јѡш дан, пре мрака' Хѡїѡе да јѡш зѡѡана ѡберемо кукурѹз.*

зѡдѡцнйшй зѡдѡцнйм 'закаснити, не стйїшй у договорено време'

зѡѡушнйце -а у мн.ж 'дан посвећен успомени на мртѡе' *На зѡѡушнйце сѡм йшйли на зѡрѡбље.*

зѡѡѡушй 'за покој душе' *Ўзмиїше мѡїїм Јѡци зѡѡѡушй.*

зѡжѡїшй зѡжѡїм 1. 'осетити жељу за нечим' *Чѡсїѡ зѡжѡїм да слѹшѡм сїѡѡре йїсѡе.* 2. 'изразити жељу' *Нй ми зѡжѡїлила нй срѡїѡан йїшй.* 3. 'зажелити некога' *Јѡл' сїїе нѡс зѡжѡїли?*

зѡжѡїшй се зѡжѡїм се 'ужелетити се' *Сѡм се зѡжѡїлила за шѡѡѡе (...) Бйљѡна мѡїїѡна.*

зѡїїїра прил. 'рано јутро' *Зѡїїшй тйи бар сѡд не дѡђеш до Нѡѡѡѡ Сѡѡа зѡїїїра и ўѡѡѡе врѡїшй се.*

зѡклоѡѡѡ зѡклоѡѡѡа м 'поклопац' *Окрњйла сам зѡклоѡѡѡѡ на дну црѡѡну шѡїїру.*

заковрнутии заковрнем 1. 'преврнути (очима)' *Ойац знá, чим мáйи заковрне дчи, нéшишó јој нíје íрáво.* 2. 'нагло се разболети, нагло занемоћи' *Свè рáди, млд́го је врèдан, сáмо ће одједáред да заковрне и ѓдшóв је (умреће).*

зáкон -а м 1. 'наредба, правила које донесе државна власт' *У нáшу зéмљу је дрў́ги зáкон.* 2. 'колачи из божићног ритуала' *На Бáдњи дáн домáћица сíрђáа кòлaч божићни и здрáвље и зáконе.*

зàл речцá 'зар' *Зàл Нèбојшá не мож' да нáйише двè рèчи? Зàл нисíе вáс двè заслў́жиле нðво?*

зàљў́чиши зàљў́чим 'одвојити младунче од мајке' *Чòбанин је зàљў́чио јáгáњце од овáца.*

зановéишии зановéишам 'замерати, бити незадовољан' *Бðље да је и бекрjа не́го нèки шíшó сáмо зановéишá.*

зáова -е ж 'мужевљева сестра' *Сў́ишá ће да ми дðђе зáова да íрáвимо нèке колáче.* зàйáрложиии зàйáрложим 'пустити (виноград, њиву, врт и сл.) да зарасте у коров' *Дðзодине ћу свè да зàйáрложим и нèћу јá да рáдим а дрў́ги да ме ìокрáду.*

зàйáишии зàйáишим 'набавити па имати, умножити' *Ўсèла сам да зàйáишим лў́к од јорјíне.*

зàйèваиии зàйèвам 'нарицати за мртвим, плакати' *Кàд му је сий́гáа сèсíшá и ìòчелá да зàйèвá, мíслилá сам да ðће с́рце да ми ìў́кне.*

зàйèћáк зàйèћкá м 'простор између зидане пећи и зида, обично озидан до 0,50 м висине и ту у току зиме спавају старији укућани и деца' *И мáчка зíми вðле да лèгне у зàйèћáк.*

зàйòћáк зàйòћкá м 'доњи део рукава кошуље или блузе који се закопчава' *Ойшó се ìá се шáмо с нèкима шў́ко чáк је и зàйòћáк д́икино.*

зàйáраиши зàйáрем 1. 'опрати нечисти део тела' *Кàд је ìáлá нíје ни ìлáкалá и сáмá ў́зелá и зàйáрлáа кòлене од блáйшá.* 2. 'опрати без сапуна и трљања' *Нíје шò шáко јáко укáлáлá, сáмо зàйáери мáлко и ѓдшóво.*

зàш прил. 1. 'зато што, јер' *Сáмо шò још нíсу слðжили, ðћеду нáмá дрвá, зàшж се дрвá ìоскў́ишóду. Бíљó, мáјкá шè мðли, кáжи швðјóј свèкрви "мáмá", нèмóј да јој не кáжеш "мáмá", зàшж Дèсá ми кáже да нèнá Мирјáнá нè може да кáже.* 2. 'зашто' *Зàшж не дðђèше мáлко кòд нас?*

збр́чкаиши збр́чкaм 'изгужвати, смежурати' *Свè нáше слíке је збр́чкáлá...*

збр́чкаиши се збр́чкaм се 'изгужвати се, скупити се, саборати се' *Ойрáлá сам мðју сви-лèну блў́зу у врèлу вðду и свá се збр́чкáлá.*

звèраиши звèрам 1. 'плашљиво се огледавати' *Кàд ў́ће у шў́ћу кў́ћу сáмо звèра ìо свíм буцáцимá.* 2. 'бленути, буљити, зјати' *Је лèиá и свí мðмци звèраду ў́ њу кáд ў́ће у кòло.*

зврèчкá -е ж 1. 'дечија играчка' *Кў́ишá бáбá зврèчку ў́нуки.* 2. 'украси метални који су на аму и звоне док коњ јури' *Дèдá Шáндор мèшó зврèчке на кòњá.*

звр́цнуиш -а -о 'луцкаст' *Видиш да је мáло звр́цнуиш, свí се смеједу од нèгá.*

зѓлáвáк зѓлáвкá м 'зглоб' *Осèћáм кáко ме свí зѓлáвци бðледу од сíлног кòиáњá дáнас.*

зѓрáбишии зѓрáбим 'отети, нагло узети, шчепати' *Кáд шè зѓрáбим, ìðгáчу шè íрáвим!* зѓрчен -а -о 1. 'тесно скупљен' *Сáв је зѓрчен од зиме.* 2. 'штедљив, шкрт' *Кў́м је дðбáр, кóји је кў́м да је кў́м, а не да је нèки зѓрчен шáмо ... нèго дá уме да бáцá нðвце, дá зá мў́зикá ìрáиши ...*

зѓрчишии зѓрчим 1. 'стегнути делове тела' *Кàд зѓрчи лíце, знáм да се с́рдí нèшишó.* 2. 'снажно стегнути' *Дðђе ми да је зѓрчим и да је не ìў́сишим, кòлко сам је зàжèли-лá мðју синðвицу.*

зѓрчишии се зѓрчим се 'скупити се (од болести, зиме)' *Пусíи мáчку унў́шá, зѓрчилá се од зíме.*

здравље здравља с 1. 'добро здравствено стање' Свеџа њма, само здравља да буде. Да ти да Бод здравље! (поздрав) 2. 'колачи из божићног ритуала' На Бадњи-дан домаћица сираља кдлач азжићни, и здравље и законе.

здраво прил. 'јакко, веома, врло' Лала је здрав, али здраво ситар. Биљана, срце мајкино, си ми далеко, здраво жељна сам да те видим. Свекар јој здраво блесчан, сад је изишо из болнице.

здудан -а -о 'недовољно испечен' Лебац ти је здудан, ко идгача.

зеленац зеленца м 'који има шаре, мрље (реч је о коњу)' в. жрдиаси

зеља зеље 'кобила беле длаке' ... дишине зељу и дан данас њма зеља знџ на ид мџсто.

зеи -а м 'кћеркин или сестрин муж' Сви га здву зеише, сав младин рдд: и ситарца, и баба...

зеџ зеџа м (мн. зеџови) 1. 'домаћа или дивља животиња, глодар' Сад две зџдине сви зџцови су нам цркли. 2. изр. Уваиџи зеџа "пасти"

знџи знџм 'бити упућен, бити обавештен' Не зну жење кџко да се обуку ако је џмро муж.

збб зббж 'зрнаста храна за коње уопште, овас' Јел си дџо данас збб кџњима?

зббџи зббим 1. 'хранити коње зобљу' Није ми чџвек шџ, ено га у шџало збб кџње.

2. 'добро хранити, давати јаку храну' Мџслим да не ваља сџџлно зббџи мџрву. зџла зџље ж 'оса' Поди зла сам злаву и видла кџко су зџље њџравице лџзло исџред верџнде.

зрдџав -а -во 'зрикав, разроок' Ко да си зрдџав, мџне зџдвориш а у њџ злџдиш.

зџбџа зџбџе ж 'коровска биљка која се тешко уништава' Идем у бџишу да џрбџам да џосџчем дну зџбџу.

зџмбџл -а м 'вишегодишња зељаста биљка са мирисним цветовима беле, ружичасте или плавичасте боје која се гаји по вртовима' Ове зџдине сам џмала више дџџлованих зџмбџула неџо лџне.

зџцнуџи -а -о 'луцкаст' Види се да је мџлко зџцнуџи дџај чџвек кад не зна да ти џрије.

И

џзлица -е ж 'игла за плетење' Ђу да њџем џзлице да ти шџрџкам џрџслук.

џзџавџи џзџавим 'извући из какве невоље, спасти' Жељимо ти да те Бод џзџави од џсиџише.

џзџавџи се џзџавим се 1. 'извући се из какве невоље' Мџсла сам да њџкад неђу да се џзџавим дџних крџсиа. 2. 'решити се некога, отарасити се' Кџко да се џзџавим од те жење, да ме више не виће.

џзбџџи џзбџџим 'јакко отворити очи' Мџрам да џзбџџим дџбро дџи да би видла сџџина слџва.

џзбџџи се џзбџџим се 1. '(на некога) погледати широко отворених очију' Сва дџџа идџнеду да џлџчеду кад се Мџлан џзбџџи. 2. 'променити се у лицу, јакко ослабити, омршавити' Је бџлесна, видџи кџко се џзбџџила.

џзџубџџџи џзџубџџџам 'претући' Кад је брџи видџи шџа рџди с њџзовим чџканџом, ће је џзџубџџџи сџмо шџко. Пзџубџџџо је сџсџру јел му је сџкрила лџџиу, да се не сџџра. Слџшај и, немој да те џзџубџџџаду.

џзџидџџи џзџидџам 'излечити, исцелити' Кџко дџна (баба) да ме џзџидџа шџа сам се уџдла?

џзџидџџџа -е ж 'изџиђање, проверавање' Дџлази ми свџки дџн у џзџидџџџу, да л смо бџлесни.

џзџиксан -а -о 'који је очишћен џиксом' Ђвек иде у рџдњу џзџиксан и лџџо обџчен.

џзџребан -а -о 'изгреба' Дџшо је кџћи џџџан, кџван и сав џзџребан у лџџе.

џзџребџи џзџребџем 'изгрепсти' Немој да те џзџребе с дџним дџџџџким нџкџишма.

јанкел -а м 'мушки сако, кратак мушки капут' *Кад је скино јанкел ви́дла сам ка́ко му је кдишу́ља свѝ изгужбе́љана.*

ја́рам ја́рма м 'дрвена направа у којој се прежу волови' *Не́ма ви́ше ни ја́рма ни в́дова. ја́ребица -е ж 'птица слична кокоши, боје земље на којој живи, позната по укусном месу' Ухви́шили су двѝ ле́је ја́ребице и од́нели да и од́истим и да им си́рѝмим не́ишѝо од њѝ за ве́черу.*

ја́сле ја́сала плт. 'направа у облику корита на зиду штале' *Пра́зне су ја́сле, уба́ци се́на. јаси́ук јаси́ука м 'подметач начињен од навлаке испуњене перјем који се ставља под главу' Ја́ сам и́рѝвила н́две јаси́уце Ми́рјани.*

јаси́уце јаси́у́чеиша с 'мали јастук' *Ово јаси́уце сам и́рѝвила од н́дово́г и́ерја. 2. 'дугуљаст јастук у којој спава беба' Ја́ сам и́рѝвила јаси́уце ишѝо се ме́ише бе́ба, сас и́ерјама.*

јаси́у́чић -а с 1. 'мали јастук, јастуче' *Пра́вила сам де́цама јаси́у́чиће. 2. 'платнена направа у облику печурке, срца са меком горњом страном у којој стоје забодене игле' За осми ма́риш сам од́била н́дв јаси́у́чић за и́гле.*

јевѝнђелије -а с 'црквена књига са апостолским беседама' *Ако за́доциши и од́ђеш у цркви баш кад и́о́иа чи́иша јевѝнђелије, не́мој да у́ђеш не́го че́кај да се и́и́д сврши.*

је́д је́да м 'секирација, гнев' *То́ је мо́ј је́д, ни́ за ишѝа о́ни не ма́риду.*

је́да́ред 'једном, једанпут, некад' *Таи́ша, не́ знам, је́да́ред ка́же има зри́ју, је́да́ред ка́же и́и́о је ... Ја́ сам мо́ловала ку́јуну и о́н ми је до́кречо је́да́ред и́лафон.*

је́диши јѝ́дим 'срдити, гневити, раздраживати' *Деца ме је́диду и́а и о́иѝи в́длем.*

је́диши се је́дим се 'бити обузет једом, љућњом, љутити се, гневити се (на некога)' *Не́мој да се је́диши, свѝ ће да би́дне ка́ко и́и́ ка́жеш. Мло́го се је́дим и́а ме б́дле с́рце.*

је́н је́на је́но 'један, неки' *Си́рѝлам ишѝѝа́фир и је́ној и дру́жој си́ндвици.*

је́сиши је́м мн. је́ду 1. 'обедовати' *Кад је́ш, ћу да и́и́и да́м не́ишѝо. 2. 'секирати, кињити' Је́ду ме ко ле́й ле́бац, а ја́ и в́длем. 3. 'узимати, освајати избацивати из игре' Тек и́дчнемо да се си́грамо, а о́на з́леди ка́ко ће да је́ мо́је н́двце на ца́це.*

је́шрѝва -е ж 'жена мужевљевог брата, девојка жена' *Идем да и́дмо́гнем је́шрѝви да окди́а куку́руз, де́вер ми је здра́во б́длесѝан.*

је́фѝи́ика -е ж 'туберкулоза' *И́ма да од́бијем је́фѝи́ику у крв ко́лко ме је́диши́е; је́и́е ме ко ле́бац.*

је́фѝи́ин -а -о 'који је испод нормалне цене'

је́ишѝи́арица -е ж 'херпесни пликчић, обично на језику' *Кад не́ко има је́ишѝи́арицу, ишѝѝу́јам и́ра́ве из буна́ра, на́мажем му у́си́а, језик, с и́и́м и́ра́вом, дба́јем и и́и́о брзо и́ро́ђе.*

јѝи́еиш 'опет, поново' *О́де се јѝи́еиш и́оску́ишло свѝ. Са́д јѝи́еиш збо́гом, че́камо до́дговор.*

јѝѝи́на -е ж 'врста цвећа, георгина'.

јѝѝи́а јѝѝи́а м 'седми месец у години, јул' *У јѝѝи́а је на́ш кра́м.*

јѝне́иши -а -о 'од јунета' *Сам ку́и́ла јѝне́ише ме́со за кра́м.*

јѝни́а јѝна м 'шести месец у години, јун' *У јѝни́а ме́сец че́камо да нам до́ђеи́е.*

јѝни́ца -е ж 'младо женско говече до првог тељења' *Прдо́о је јѝни́цу у абаи́др.*

јѝи́рење -а с 'јутарња црквена служба' *О́ћу да и́дем сѝи́ра на јѝи́рење и на слѝужбу...*

јѝи́роши́и -а -е 'који је од јутрос, свеж' *Да́ј де́цама јѝи́роши́нег мле́ка, а о́но јучѝраи́ше ма́ни.*

К

кабани́ца -е ж 'дуг огртач од овчије коже са капуљачом, носе је обично пастири' *Док је Ми́лован чо́банин си́и́го с двѝама до се́ла, кабани́ца му је б́ила свѝ мо́кра.*

ка́ван -а -о 'прљав, блатњав' *Уми се, о́чеишѝа́ј се и и́ди у цркви, а не ка́вана и неу́редна.*

- киситији киси* 'имати кисео укус' *Немој забадава подпрејаватији шд јело заш већ киси, бдље ѓа одман баџи.*
- кисканџи кисканџи* м 'посуда за воду са сиском, користи се за заливање' *Ўзми кисканџи да идемо да заливамо љирику.*
- кџиша -е ж* 1. 'букет' *Ми однео зџи кџишу цвѣћа.* 2. 'букет босиљка којом се прска по просторијама приликом верског обреда' *Поџа био одшо а ја нџсам љриправила кџишу и кадијџицу.*
- клџмфер -а м* 'лимар, занатлија који израђује предмете од лима' *Ћу да зџвем клџмфера да љдџодим код њѣџа џлуке на кџћу.*
- клѣџало -а с* 'масивна даска која виси између два стуба; подиже се у порти уочи Васкрса да би момци клепали'
- клѣџатији клѣџам* 'ударати у клепало' *Црквѣњак је мѣџио клѣџало љсѣред цркве љочи Ўскрса и мџмџи су се скџџили да клѣџаду.*
- клеѣџишуша -е ж* 1. 'звонџ око врата овну или волу који предводи стадо' *Чџју се клеѣџишуше, љде чџбанин с џвџама.* 2. погр. 'жена која много прича, брѣљивица' *Кџзали ми да сам клеѣџишуша, а ја мџрала сџџи врѣмена да и убѣђујем да ја шд нџсам.*
- клѣџива -е ж* 'призивање несреће на некога' *Сџџиће њѣџа мџја клѣџива, није џн Бџџ.*
- клѣџи кџнем* 'упућивати коме (чему) клетву' *Немој клѣџи, шд је џриџџа од Бџџа. Сџџџлно кџне, ко џџџанка.*
- клѣџиџи клѣџим* '1. бити на коленима' *Немој да клѣџиџи док брџишеш љџџиџ, укџџаћеш се.* 2. 'бити понизан, покоран пред неким' *Кџм ... да џме да баџа нџвџе, да ѓа мџзика љрџџи, да му клѣџиду мџзикаџиџи. Нећу да му клѣџим, кџко џн дѣе.*
- клѣџка -е ж* 1. 'комад дрвета који се везује псу око врата' *Нѣмај брѣџе за кѣру, сџџџра јџ мѣџиѣм клѣџку и си мѣрна, неће вѣше да џџи бежи.* 2. погр. 'кравата' *Је љџџан кџко кџџџа љџше, а мѣџио клѣџку.*
- клѣн клѣна* м 1. 'дрвен или гвозден штапић који се провлачи кроз подешене рупе ради учвршћивања или укуван служи за вешање, ексер' *Закуџај ми јѣдан клѣн у врџџа да љмам ди да заџаџим кѣџељу кад је скѣнем.* 2. 'смрзнута вода у облику клина која виси са стрехе, леденица' *Ће да бидне љџака зѣма, да ће клѣнови од лѣда од мѣџѣра да вѣсиду сас сѣрѣје.*
- клѣнаџ клѣнџа* м 1. 'мали ексер, обџчно дрвени који користи обућар' 2. фиг. 'дечак малишан' *Неки клѣнаџ ми је дџџо љџсмо.*
- клѣџџѣр -а м* 'направа од дрвета у облику троугла са мрежицом у средини која служи за мерење земљишта' *Инџџилир је био и мѣџио клѣџџѣр на мѣџу, мѣрио, ља је џнаџк џџиџиџи и мѣрио зѣмљу у бџџџу, љсџио сас љџм клѣџџѣром.*
- клѣџч клѣџча* м 1. 'направа за отварање брава' 2. 'алатка за одвртање шрафова' *Дџџај ми клѣџч да џдвернем неки шрџф.* 3. 'дрвена мотка са углављеном металном куком на јѣдном крају, служи за чупање сена, сламе и сл.'
- кнѣз -а м* 'председник сеоске скупшџтине, први човек у сѣлу' *Дџк сам ја био кнѣз, у сѣло нѣсу бѣли лѣџови.*
- коверѣџџра -е ж* 'украсни прекривач' *Ўџрала сам џну црвѣну љџиџџану коверѣџџру...*
- кџџџи -а -џ* 'који је од коже, пресвучен кожом' *Кад Раџа дџѣ џна ће бѣраџџи и ја јѣл кџџџу скѣрџџу јѣл бѣлон и шџџџфа за џџину и кџсџџим.*
- коџџра -е ж* 'кожа уопште, обџчно свињска' *Кад зџкољѣмо свѣње ми и љрѣљмо а њѣна коџџра је лѣџа да се је.*
- којѣкџда* прил. 'на разне стране, у разна места; било куда, ма куда, некуда' *Сџд се љде љвѣче којѣкџда, а љрѣ ми смо бѣли зџџџворѣни...*
- кџла кџла* с плт. 'опшџти назив за превозно средство које вуку коџи или волови' *Ўмамо кџла, љџџко, шџџо нѣсу сѣмрџџџник.*
- кџлар -а м* 'занатлија који прави кола' *Ўва кџла су сѣџара, мџј љрѣндеда кџлар и љџправио.*

ко́лача -е ж 'посластица, колач' *Црну ко́лачу кад мѣтеш у њлѣк, нѣмажи њлѣк и њдси́и бра́шна да се не уви́йи за њлѣк. Поде́лиш у двѣ дбѣе и на сре́ди њѣкме́за, њд су сва-кидашње ко́лаче.*

ко́лена -е ж 'зглоб који спаја доњи део бутне кости с горњим крајем цеванице; део но-ге око тог зглоба; колено' ...*ка́же, њдо је и је ко́лену увре́дио, њре́ба да ља одве́де у бо́лницу.*

ко́лѣчке мн. ко́лѣчака ж 'гвоздена колица на два точка за која се учвршћује плуг'
Плѹљ, ко́лѣчке и дрљачу смо на́йшдварили у ко́ла, ња њѣк њндак смо ви́дди да ко-лѣчке нису добре.

ко́длиба -е ж 'привремена кућица од прућа, кукурузовине и сл. материјала покривена сламом или трском' *Чдбанин је на́йравио ко́длибу на њаши́њак.*

ко́лица -а плт. 'мала кола са два точка мањи терет, вуче је човек или магарац'

ко́дмин -а м 'димњак, оцак' *Наши ко́дмин је крив и њѣшко њову́че.*

ко́дминар -а м 'димничар'

ко́дмовача -е ж 'ракџа од комине, од оног што је остало после цеђења вина' *Обрали смо ви́ногра́д и ддбили њрѣ́сио љи́шара ви́на, сад ће да ви́димо дал ће да њѣ́чемо ракију јел ко́дмовачу не́ћеду да њи́једу.*

ко́дмишија -е м 'онај који станује у суседству, сусед' *Кдмишија њрѣ́ко њу́ша је ѹмро.*

ко́дмишница -е ж 'она која станује у суседству, сусетка' *А ља сам је зна́ла дву, би́ла ми је ко́дмишница з ба́ићом.*

ко́днѣрайи -а м 'писмени уговор о купопродаји' *У ѹ́ѹторник њдемо ко́д кра́љевско́ѹ но-ѹ́а́роша да на́йравимо ко́днѣрайи за зе́мљу.*

ко́нѣд ко́нѣда м 'годишњи одмор'

ко́нѣшѣрайи ко́нѣшѣра́ѹа м 'врста прехранбеног производа за животиње, који има појачану хранљиву вредност' *Идем у ња́ѹѣку да кѹ́ѹим ко́нѣшѣра́ѹа за ѹ́ѹлиће.*

ко́нѣши́ѹак ко́нѣши́ѹака м 'обољење кичменог пршљена, стварање грбе' *И Ша́ндор је ѹмо, сирѣ́ма, ко́нѣши́ѹак, био је ѣу́рав.*

ко́ѹѣра́ѹѹѹа -е ж 'продавница' *Сѹ́емо у ко́ѹѣра́ѹѹѹу да ви́димо дал су ддбили ро́бе.*

ко́ѹи́ѹѹа -е ж 'папак у копитара' *На ко́њску ндѹ ѹма ддле ко́ѹи́ѹѹа.*

ко́ѹрѣа́ѹѹи се ко́ѹрѣа́ѹ се 1. 'чинити брзе покрете телом, рукама, ногама, отимати се, бацакати се' *Бѹ́дне ми ждо кад ви́дим како се ља́ѹе ко́ѹрѣа́ѹ кад ља ко́љеду. 2. 'улагати силе, борити се да се нешто постигне, да се извуче из неугодног, тешког положаја' Ко́ѹрѣа́ѹ се ка́ко зна́м и мдѹ, док ми де́ѹе не заврши́и шко́лу.*

ко́ре́лѣа ко́ре́лѣа плт. 'мања кола са једним точком која се гурају' *Сас ко́ре́лѣама се изне́се ѣу́бре из ѹи́ѹало́ѹа, ндси се ѹѣ́сак, цѹ́ла.*

ко́ри́ѹѹи ко́ри́ѹѹа с 'издубљени, обично плићи и дугуљаст суд начињен од дрвета, ме-тала и др. који служи за прање рубља, купање' *Ме́ѹи де́ѹе у ко́ри́ѹѹи ња да ља окѹ́ѹамо.*

ко́ри́нѣање -а с 'певање пригодних верских песама уочи Божића'

ко́ри́нѣа́ѹѹи ко́ри́нѣа́ѹ м 'на Бадње вече ѹи́и од куће до куће и певати пригодне божић-не песме' *На Ба́дњи дан ѹвече уне́семо сла́ме ѹод а́сѹал и њндак њдемо да ко-ри́нѣамо ѹо се́лу.*

ко́ри́нѣа́ѹш ко́ри́нѣа́ѹа м 'онај који на Бадње вече иде по кућама и пева пригодне бо-жићне песме'

Ја са́м ма́ли ко́ри́нѣа́ѹш,

Па са́м ддшо да ми да́ш,

Ако ко́лач да че́кам

Ако жа́рач да бе́гам.

(Народна песма)

ко́ри́ѹи -а м 'место у цркви одређено за хор' *Ове не́деље је био ѹ́ѹн ко́ри́ѹи ѣа́ка.*

ко́рчу́ља -е ж 'клизалька' *Чѹ́м је ме́ѹо ко́рчу́ље и ѹдчо да се ѹо́ѹѹѹа, ддман је ѹдо ддле.*

кúма -е ж 1. 'женска особа сведок на венчању или крштењу' Е, ако је кúма каква, ако није кúма, она га сáмо мрко погледи, а он идче да вуче ндвце из цѣи, а идсле и мѣне нáиpаџ, зáи је кúма ружно глѣдала. 2. 'она која реже колач при неком верском обреду' Бићу кúма за Свѣиоџ Сáву.

кúмовáии кúмујем 1. 'бити кум на венчању или крштењу' У сùбáиу кúмујемо Миод-раѓу нà свáдбу. 2. 'резати колач у цркви при неком верском обреду' За Свѣиоџ Сáву мòје дѣице ће кúмовáии, мòрам да се сирѣмим.

кúнсѣ кúнсѣи м 'вештина, уметност, трик' Нѣ знам кáко ми иáи кúнсѣи...

кúнáии кúнáм 'показивати знаке болести, бити тужан, невесео' Нáшa кѣра већ двá дáна кúнá у áвлији и нѣишá не је.

кúиá -е ж 'снопови кукурузовина наслагани у облику купе' Деца се сѣгáду жмýрке иза кúиá од шолúзине.

кúиљáчa -е ж 'велика дубока кашика за захватање и сипање течног, житког јела, сипања кашика кутáчa; количина јела коју она захвата' Сáм ии úзела за сѣрвис шѣсѣи кáишке лѣице и јѣдну кúиљáчу од индкса. Нѣ мòгу више да јѣм зáи сам идјѣла двѣ кúиљáче сýи.

кúиá -е ж 'зграда за становање' Само су жѣне кúи, гáзда дѣишио на вáшар да кúи неке кòње.

кúициá -е ж 1. 'дем од кућа' Нáиpавили су сѣби кúициу и сáд су сáми. 2. 'тврди заштитни покров пужа у облику спиралне и овалне шкољке.' Пѣвaмо: "Пусѣи и́ужо рðгове!" да и́ужа изáи из кúицие. 3. 'јамица ископана за сађење' Јá сам и и́рáвила кúицие, и сáдила и зáиpиáла и зáлиáла и́рáдáјá.

кúициáии кúициáм 'копати кућице, јамице за сађење' Он иде нáиpед и кúици, јá за нѣга мѣáм рáсáд и и́áко смо и́осáдили дðсѣи и́áрáдáјá.

кúфѣр кúфѣра м 'путна торба, кофер' Шѣи си сѣ нáбýцила у двáј кúфѣр?

кúшмишѣр кúшмишѣра м 'ветеринар' Зðви кúшмишѣра, дѣе крáва да се дѣиели.

Л

лáбрцнуии лáбрцнем 'појести нешто на брзину, презалогајити' Само да нѣишó лáбрцнем и идемо нà њиву.

лáвoр лáвoра м 'Узми лáвoр и ўми се.

лáгáно прил. 'полако, без журбе' Слðжи у лáдну вðду сѣáкладе и мѣице на вáиру и шó не нáиpед да врѣ нѣго нáиpаџ да лáгáно кúва.

лáгáии лáжем 'не рећи онако како у ствари јесте'

лáгoван -а -о 'лакован' Јá ии ииљем 20 мáрке и Миpјани цѣиеле бѣле лáгoване.

лáжoв лáжoвa м 'човек који лаже' Знáм да је лáжoв.

лáжýрда -е ж 'жена која лаже' То је лáжýрда шѣи јој и́áра нѣма.

лáјáии лáјем 1. 'одавати кратке одсечне гласове (о псу)' Кѣра која лáје не ујѣда. 2. 'причати, говорити; говорити ружно о некоме' Оѣи лáјѣи шѣи нѣ и́рѣба, иáи да иѣ нѣ чује нѣко. Иде у рáдњу, и кад дðје кúи лáје ко кѣра на звѣзде, нѣишá му није и́рáво.

лáјишѣр -а м 'већа дрвена посуда у облику зарубљене купе у којој се држи маст' Кад бидне да идѣиpошм и двáј лáјишѣр мáсѣи, ћу да зáкољем још јѣдно свѣиѣе.

лáкаи лáкиá м 1. 'део руке, лакат' 2. 'краћа крива цев за одвод дима из пећи' Трѣба да кúиим нðв лáкаи да се дѣиѣи не зáдимм кúјна. 3. 'мера за дужину, дужина од врхова прстију до лакта' 4. 'кúиá на лáкаи: кућа од два дела који стоје под правим углом'

Лáла -е м 'тако се ослoвљáва старији човек' Фáла ии Лáло за сѣе шѣи си за нáс урáдио.

лáла -е ж 'врста цвета' Иáм црвѣне и жуѣи лáле.

lâmîa -е ж 1. 'светиљка на петролеј, петролејка' *Сѿијај вишѿријора у lâmiу, док се није смркло.* 2. 'светло, сијалица' *Уидали lâmiу да видим да хеклам.*

lânġoш -а м 'лепињице од истог теста као хлеб' *Ми смо lânġoше јели сас сѿром и сас милером.*

лâne прил. 'прошле године' *Прѿсици од лâne су лѣиш.*

ланиѿерна -е ж 'светиљка у којој је пламен заштићен од ветра стакленом оградом, фењер' *Ўзми ланиѿерну кад идеш у ѿдрум да не ѿднеш на басанке.*

лâнциман лâнцима м 'човек из истог краја, земљак' *У Немачку ће да ѓа дѳчека нѣки њѣзов лâнциман и шѿј ће да ѓа уѿуѿи дѳље.*

лâишии се *лâиш* се 1. 'предати се, посветити се чему' *Кад сâв двај цѿркус око рѳђен-дана ѿрѳђе, мѳрам да се лâишм учѣња.* 2. 'дохватити се (неког правца, пута)' *Кад уђеш у село лâиши се ѓлавноѳ ѿѿиа и само ѿрâво до нâше кѳђе.*

лѣбац лѣба м 1. 'хлеб' *Бѣло, ѿѣш хѣљада лѣбац, а ѿѣш хѣљада мѳрка. Сам одвѣла дѣше у ѓрадиницу и дѣишила да кѣиш један лѣбац.* 2. 'основна средства за живот' *Мѳја дѣца ѿмаду лѣбац у руке.* 3. 'изр. дѳбар као ~ (који се једе) каже се за оног који је јако добар' *Јâ сам дѳбра ко лѣи лѣбац, нѣмој да ме ѿривариш. Кâко нѣћу да се разбѳлем кад ме јѣду дѣца ко лѣи лѣбац.*

лѣбервушиѿ -а м в. бѣла кобѿсица *Фрѿишѿкујемо лѣбервушиа и ѿѣчѣна јаја.*

лѣѳа -е ж 'набори на текстилу, на одећи; фалте' *Љѳ је дѳгачка дна црна сѳкња на лѣѳе.*

лѣѳован -а -о 'плисиран' ...и ѿдслатиш ѿо Раду и рѳзлу аѣину лѣѳовану, ѿѿ је.

лѣѳовати лѣѳујем 'правити наборе на текстилу, плисирати, фалтати' *Однѣси шѿѳѳ код дрѳѳе инајдѳрице, јел јâ не лѣѳујем.*

лѣј -а м 'платежно средство, назив новчаног средства у Румунији'

лѣйчи -а -е 'комп. од леп; лепши' *Бѳрме вâше су лѣйче ѿâмо, ѿо би био 12 мѳрака ѓрâм.*

лѣишии лѣиш 1. 'кретати се у ваздуху, помоћу крила' *Рѳде су лѣишле у ѿѳѣле крâјове. Су лѣишли два сâиа док нису сѿиѳгли у Бѳѳѳрад.* 2. 'замахом бити бачен у ваздух' *Не сѿѳрај се сас бѳмом, мѳжеш да лѣишиш у вâздух.* 3. 'бити избачен с места, губити дотадашњи положај' *Ако не иде шѿрѣ дана у радњу, лѣиш нâѿоље.* 4. 'лепршати' *Је ѿмала лѣу бѣлу хâлину која сâмо лѣиш.* 5. 'кретати се великом брзином, трчати, јурити; журити, хитати' *Смо ѿмали ѿѿно ѓѳсѣе, а мâма је мѳрала лѣишии с радњом да сѿиѳне свѣ да ѿослѳжи.*

лѣлав -а -о 'љубичаст' *Ми кѣиш... лѣлаве ѿâѿуче на рѳзле и жѳше цвѣиѳће.*

лѣса лѣсе ж 'прамен длаке који се издваја по боји, белега, лисаста домаћа животиња и име таквог животињи' *Лѣсâиа кѳбила је кѳбила која ѿма бѣлу лѣсу на чѣло. Видим да и Арса дѳне да ѿрѳда ѳну њѣгову лѣсу.*

лѣсâиѿ -а -о 'који има бѣлу шару, мрљу на челу (реч је о коњу)' *У ѿѿорник ћу да вѳдим лѣсâиѿу кѳбилу на вâшар да је ѿрѳдам.*

лѣсица -е ж 1. 'звер из реда паса' *Оѿиâц му је чѣсѣо ѿиш у лѳв на лѣсице.* 2. 'крзно лисице као допуна одеће или украс на одећи' *На двај кâѿѿиш би лѣио дѳшила једна лѣсица.* 3. 'лукава, препредена особа' *Знâм јâ да је дна лѣсица шѿио јѳ ѿâра нѣма.*

лѣце -а с 1. 'предња страна главе у човека' *Не моѳу да је ѿрѣѳѳзнам док јѳ не видим лѣце.* 2. 'део главе испод очију, између носа, уста, браде и уха, образ' *Је сѿѳâра а ѿма румѣно лѣце.* 3. 'спољњи израз, изглед предњих делова главе (очију, усана, обрва и др.) као одраз расположења' *Мѳѳу да ѿиш кâжем да у лѣце се види да си бѳлесна.* 4. 'навлака' *Сам ѿзѣла два лѣца на ѳѳргâне рѳзле шѿиѿкане.* 5. 'спољњи део тканине' *Вѣлда ће инајдѳрица да знâ које је лѣце код дѳвоѳ шѿѳѳѳа, а које нâѿѿако.*

лѳјбер -а м 'осушени лаворов лист' *Мој свѣкар је вѳло да убâцим у рѳчак и мâлко лѳјбера.*

лѳјберово лѿишѳе в. лѳјбер

лѳкиш лѳкиѿра м 'суд за мокрење' *Нису јѳш наѿучили дѣше да шѿрâжи лѳкиш.*

направићемо рóзло с́рце. 3. 'мале обликоване фигуре за гурабије' *Нé знам ди сам мейла мóдле за гурáбије.*

мóј присв. зам. Мòјим брáшу су ўкрали кòње. *Идем за мòје óвце на излаз. молерај молераја м 'шаре на зидовима, собосликарски рад' Ми се свиђа нéн молерај, ђа ћу да је зóвем да ми мòлује.*

мòлован -а -о 1. 'који има шаре (реч је о зиду)' *Укáљала си ми њéк мòлован зид. 2. 'леп, диван' Загледала се у Јóцу зáшто шíо је ўвек њáко мòлован, а не шíо је њáмешан.*

мòловаши мòлујем 'бојити зидове, обично у разним бојама или са шарама' *Јá сам мòловала кўну и óн ми је óкречо једáред њáфон. Сама сам кречила а Божáнка је мòловала.*

мòћи мòћу 'бити способан урадити нешто' *Немај брíже за кревéштац, óде њма и ћéш дóбисти, ми нé мож да њренéсемо, само ви сас Мирјаном. Глè: њéи рўже, мòж и десéи, њéи лíише вóде, један њáк сáре де ламáје (из рум. лимунтус), кíла шећера, свé мейи са сўнце.*

мр́сав -а -о 'мусав' *Нé можеш да идеш њáко мр́савá са мном, њ́во се ўми мáлко. мр́иши мр́зим 1. 'не волети, игнорисати' Нíкоž не мр́зим, њíо је ѓридíа од Бóга. 2. 'бити мрско да се нешто уради, чинити без воље' Кажи Бíљи да њíше, да је не мр́зи, ми смо сíјáри ња сáмо чéкамо њдишў.*

мр́келáиши мр́келáм 'споро јести' *Рўчај лéйо, нéмој да мр́келáш.*

музика́ни -а м 'музичар, свирац' *Кўм... да ўме да бáца нóвце, да гá музика њр́иши, да му клéчиду музика́ниши.*

мўс́ира -е ж 1. 'узорак текстила или друге робе' *Дóнећу њи мўс́иру да видиш које бóје ће бíиши мóја њ́ина. 2. 'картон на којем су изрезани разни орнаменти или фигуре и бојадисањем се преносе на зидове' Божáнка ће ми радíиши гáнак, јел' óна њма лéје мўс́ише. 3. погр. 'превртљив, непоуздан човек, врдалама' Ђўиши, з́наш ње кођа си мўс́ира. 4. 'уопште модел нечега' Вóлем једнóсíјавно без, мlóго мўс́ише.*

Н

набурен -а -о 'који одражава гнев, љутњу и сл.' *Луче је бíла набурена цéли дáн, зáш јој нíсам њр́авила ѓбанчице.*

набуриши се набўрим се 'намрштити се, намргодити се' *Кад јој нéишío нíје њр́аво, óдман се набўри, ко и нéн дíшац.*

набу́цан -а -о 'силом угуран, неуредан' *У óрман им је свé набу́цано. Óва двá ормáна су набу́цана, ња дћу да и сréдим.*

набу́цаиши набў́цан ('силом) угурати нешто' *Шíа си свé набу́цала у двáј кўфер? навр́ачаиши навр́ачам 'разним мађијама отклонити болест или несрећу, односно изазвати их' Ко з́наш шíа му је óна девóјка навр́ачала кад само њ́ује крв из чíсíа мíра.*

нађариши нађáрим 1. 'замазати гаром, чађу' *Нађáри мáло двá јáја шíа њду њод квóчку да з́наш њдсле кођа су. 2. 'напасти, навалити (на кога)' Кад су свé нађáрили на нё́га мóро је да њр́изна свé.*

надобíјаиши надобíјам 'многа (или од многих) добити; добити доста у више наврата' *Надобíјала сам две гóдине сéмена од цвёћа, да нéмам ди свé да њдсејем.*

наздра́лаиши наздра́лам 'обраћати се изражавајући жеље за добро здравље, срећу, успех и сл. и испијајући при том пиће (обично алкохолно)' *Ѓáј смо наздра́ляли на њвóје кршíење!*

на́зиме на́зимейи с 'млада, једногодишња свиња' *За Ћскрс ће да зáкољемо једно на́зиме и бíће нам засад дóсíа мёса.*

на́зимица -е ж 'свиња од годину дана' *Їмамо једну крмачíцу на́зимицу коју гóјимо да зáкољемо.*

наја́миџи наја́мим 'набавити, прибавити, накупити нешто (обично у довољним, великим количинама)' *Је био у сѹбаџу ѓазда, наја́мио само рáну за сѹдѹку и дѹишио, вѣли жѹри.*

најѣдиџи се најѣдим се 'насекирати се због нечег' *Врѣђа ме сѣце јел сам се најѣдила кад сам чѹла да је шѣѣа бѣлесна.*

најлѣйчи -а -е 'суперлатив од леп' *Таѣа и ма́ма беру кукуруз, на́ш није ба́ш најлѣйчи, од кру́је сáв је дѣле.*

накара́диџи накара́дим 'упропастити нешто, изменити у негативном смислу' *Мај-сѹдрица која накара́ди маѣеријáл, нѣ може да бѣдне дѣбра мајсѹдрица.*

накара́диџи се накара́дим се 'ружно се обући или нашминкати' *Ўзела је да се накара́ди, иде на ма́скембал.*

на́касла -е ж 'ормарић поред кревета' *Здра́во је бѣлѣѣан, на́касла му је ѣуна с меде-ѹна́ма.*

накинѹриџи се накинѹрим се 'дотерати се' *Вѣле да се накинѹри ѣре нѣго шѣо иде у село.*

Ўиле вѣле у шѹ мо́ду,

И у да́ме и ѓосѹдду,

Сва́ко шѣ се данас жѹри,

Да се бѣле накинѹри. (песма из Ченеја)

на́оѣако 1. 'како не вађа, рђаво, зло' *Данас сѣ шѣо ра́дим крѣне ми на́оѣако. Чѣшáј кáко шѣреба, шѣа си крѣнула да чѣшáш на́оѣако.* 2. 'с горњим делом на доле, у обрнутом положају, главачке' *Окрѣнула је лѹѣке на́оѣако, кáже ра́диду вѣжбе.* 3. 'на леђа, натраг, позади' *Жáндари ѓа одвѣли с рѹкама вѣзаним на́оѣако.* 4. 'како се не носи, наличје' *Мајсѹдрица зна́ кад је ѣла́ѣно на́оѣако.* 5. 'погрешно, неправилно' *Ове нѣве на́зиве (би́лака ѣре́йараѣа) сѣ́лак на́оѣако ѣрошумáчи.*

на́ора -е ж 'комадићи хлеба које свештеник дели верницима на крају литургије' *Ба́ба Мила је била ба́ка у цркви, ме́сила је на́оре.*

на́йѣш -а -о 1. 'надут (за желудац)' *Ўмаш на́йѣш сѹдмак кад се ѣренáјеш.* 2. 'намргођен' *Шѣа си на́йѣша, на́смеј се ма́лко.*

на́йѣши се на́йнем се 1. 'надути се' *На́ѣо шѣ се сѹдмак кад си се ѣренáјела.* 2. 'намргодити се' *Шѣа си се на́йела и ни́шѣа не дивáниш?*

на́йослѣйку прил. 'на крају, најпосле, најзад' *На́йослѣйку су се ўзели и жи́вили срѣ́ино. Он је дѣш́о на́йослѣйку, да вѣди дал ће да донѣсѣду дру́го сѣме од ку-кѹруза.*

на́руче на́руча с 'наручје' *А Бѣжидар за́ш́о не хѣда, нѣси ѓа млѣго држала у на́руче.*

на́сѣаљен -а -о 'продужен, постављен'

на́суво прил. 'не квасећи, без употребе воде или неке влажне материје, без масти или уља' *За рѹчак сам ѣра́вила ва́лушке на́суво.*

на́ѣерѣваџи на́ѣерѣвам 'терати, убеђивати' *Мо́лим шѣ, сѣ́ално дѣлази и је на́ѣерѣва, ја ѣла́чем и Ла́ла.*

на́йѣкача -е ж 'обућа исплетена од вуне, до глежња, ојачана кожним ђоном в. чѣча' *Сам шѣ́рѣкала на́йѣкаче и сад ѣдем код шу́шѣера да ми мѣше на њи ђѣн.*

на́йѣраѓ прил. 'назад, позади, у смеру супротном од претходног кретања' *Слѣжи у ла́дну вѣду сѣ́а́кладе и мѣше на ва́ѣру и шѣ не на́ѣред да врѣ нѣго на́йѣраѓ да ла-ѓáно кѹва.*

на́шѣрљаџи на́шѣрља́м 'нарезати оловку' *Дѣдај ми шѣ́рља́лку да на́шѣрља́м ѣла́јвез.*

не́бо неба с 1. 'небески свод' *Ово вѣче не́бо је црвѣно, би́ће сѹѣра вѣѣра.* 2. 'непце' *Ўмаш јѣшѣариѹ, сѣд ме не́бо бѣле.* 3. 'наткровље од тканине постављено на моткама које се носи у процесијама, над нечим светим' *Не́бо се изне́се на Сѣ́сов-дан и иде се с њѣме д́о цр́кве.*

не́ѓди прил. 'негде' *...ѣа сам мо́ро не́ѓди да ѣђем.*

дбајаџи дбајем 'према народном веровању отклањати или наносити на кога болести, уроке и друге невоље' *Дѡђи да ми ѡбајеш ѓлаву да ме ѡрѡђе.*

дбашко прил. 'посебно одвојено, свако за себе' *А ѡн ако мѡже нѣка јѡј ѡрѡви нѡзи (Мирјани) дбашко дрѡђи ѡсош.*

дбѡа дбѡе ж 'лоптица умешеног киселог теста' *Подѡлиши у дѡѡ дбѡе и на срѡди ѡѡме-за, ѡѡ су свакидашње колаче.*

обоѡђаџи се обоѡђаџи се 'учинити богаљем, постати инвалид' *Пѡзи да се не обо-ђаџи на дѡе сѡјрме басанке.* 2. фиг. 'упропастити (се), унесрећити (се), пропасти' *Шѡѡ да се обоѡђаџи кад мѡже свѡ лѡѡ да ѡсѡдне.*

обојадисан -а -о 'обојен (за цртеж)' *За сѡѡра за чѡс шрѡба да ѡмамо обојадисане свѡ црѡеже.*

обојадисаџи обојадисаџем 'обојити на папиру' *Дѡј да ѡи јѡ обојадисаџем ѡај црѡеж.*

ображен -а -о 'безобразан, уображен' *Немѡј да бѡднеш ѡѡко ображена, није лѡѡ.*

ѡбрихѡваџи ѡбрихѡѡјем 'довести у ред, припремити, дотерати, уредити' *Сѡмо да ѡрѡђе ѡва зѡма, на ѡрѡлеће ѡу јѡ свѡ кѡђу да ѡбрихѡѡјем.*

ѡђлавник ођлавника м 1. 'део коњске опреме која се ставља на главу коња' 2. 'трака од еластичног материјала, савијена скоро у круг којом се причвршћује коса' *ођрнуџи ођрнем в. ођрнуџи се Ођрни нѡѡѡ да не оѡебеш.*

ођрнуџи се ођрнем се 'обући топлију одећу' *Кад изѡђеш нѡѡље, ођрни се, ѡзми ѡрѡдњак.*

ѡдбравџи ѡдбравим 'откључати' *ѡн, данас је сѡбаѡа, изѡѡ је на ѡлицу, ѡдбравѡ је враѡа... каже "Нѡма нѡко."*

ѡде прил. 'овде' *За сѡд ѡде је свѡ дѡбро, ми смо дѡбро.*

ѡдјѡданѡѡ прил. 1. 'у исти мах, истовремено' *Пѡчниѡе свѡ ѡдјѡданѡѡ да ѡѡваѡе.* 2. 'изненада, неочекивано' *Је бѡло сѡнце и ѡдјѡданѡѡ је ѡдчала ѡрѡва лѡѡња кѡша.*

ѡдјѡдарѡ прил. 1. 'у исти мах, истовремено' *Хајде да се дѡѡдворѡмо да ѡдемо свѡ ѡд-јѡдарѡ на рѡђендан.* 2. 'изненада, неочекивано' *ѡдјѡдарѡ само вѡдиши да су сѡѡђли.*

ѡдманѡџи ѡдмѡнем 'напустити, запоставити' *Зѡѡѡ ѡѡ бѡр сад не дѡђеш до Ндѡѡ Сада нѡѡ и ѡи си је ѡдмѡнула.*

ѡдмѡриџи ѡдмѡрим 'престати са активностима ради предаха' в. ѡдмѡриџи се ѡдмѡриџи се ѡдмѡрим се 1. в. ѡдмѡриџи 2. '(за тесто) да мало стане или нарасте'

Измѡсиши ѡкрѡђло, ѡсѡеђлиши сас ѡклађѡјом, мѡнеш мѡло да се ѡдмѡру.

ѡдѡѡре прил. 'ѡдѡзго' *Сас ѡѡре ѡдѡѡре су ѡѡла дѡѡ црѡѡ.*

ѡдѡѡѡле прил. 'ѡдѡзѡ' *Сѡѡѡе шљѡве ѡдѡѡѡле и мѡѡѡѡ у кѡѡу.*

ѡдонѡмад прил. 'пре два дана; прекјуче' *Је бѡѡ ѡдонѡмад Мѡлан и дѡро сав кукѡруз.*

ѡдонѡмадне прил. 'пре два дана; прекјуче' в. ѡдонѡмад

ѡжежаџи ѡжежем 'ожарити'

ѡжежаџи се ѡжежем се 'ожарити се'

ѡкаѡџи ѡкаѡѡм 'помоћу кадионице пустити дим приликом верских обреда' *Сам ѡѡѡѡѡ ѡѡѡу да ѡкаѡи и ѡну сѡбу у кѡју сѡѡѡѡ дѡѡа.*

ѡклађѡја -е ж 'ваљкасто дуже дрво којим се тањи тесто'

ѡко дѡа с 1. 'орган чула вида код човека и животиње' *Пријаѡѡѡѡѡ ѡѡна ѡма лѡѡ ѡѡѡе дѡи.* 2. 'вид, способност гледања' *ѡѡи с нѡме у кѡѡѡѡѡу дѡа ѡма дѡѡѡро дѡо за ѡѡ сѡѡѡри.* 3. 'назив од милоште за тепање блиској, драгој особи' *Сѡсѡѡро мѡја, дѡи мѡје, дѡѡро дѡѡѡла.* 4. 'туфна, тачка' *ѡѡѡѡѡ сам црѡѡну ѡѡѡну на бѡѡе дѡи и крѡнула у вѡрош.*

ѡкрѡнуџи се ѡкрѡнем се 1. 'кружним покретом заузети другачији положај од претходног' 2. фиг. 'предомислити се' *Сам ѡѡѡа да ѡи ѡзѡем цѡѡѡе, али сам се ѡкрѡнула.* ѡкрѡѡѡѡ ѡкрѡѡѡм 'премазати зидове кречом' *Јѡ сам мѡѡѡѡѡ кѡђну и ѡн ми је ѡкрѡ-чо јѡдарѡд ѡѡѡѡѡн.*

оки́обер оки́обера м 'октобар' Ми смо јди у оки́обер идчели да лджимо.

длај -а 'уље'

длйован -а -о 1. 'калемљен, који је племените сорте (реч је о воћу и цвећу)' Су
идрйцевйшале длйоване руже. 2. 'који је примио вакцину, вакцинисан'

длйовати се длйујем се 1. 'калемити (воћку, винову лозу)' Кажу да лимун ако се
длйује бдље рдди. 2. 'вакцинисати се, примити вакцину' Кажу да идемо и ми
сйдари да се длйујемо рдди жрије.

оли́овка -е ж 1. 'вакцина' Ндсио је дѣше да ддбје оли́овку. 2. 'ожиљак који настаје
на кожи после вакцинисања' Ме нѣ бдле оли́овка. 3. 'воћка која је олтована'

дма прил. 'одмах, сад' Ома да си ддишла кўи да рўчамо.

он дна дно мн. дни 'они, лич, зам. III л.' Љуби мајка и Лала свѣ мдје рдђене рддове:
Бйлану, Мирјану, Небојшу, нѣгове рддишѣље, шѣ мале, Сйѣву и Снежу, љуби ји
мајка и Лала. Како Небојша сас слўжбом, мама, шйшйа, Снежа, дѣца, дѣвер, како
су, идшйуј ји.

дна мн. дне лич. зам. 3. л. ж 1. 'у акуз. и' Сам нйшла шѣ сйдрачке, али не да и (их)
идшљем, йма одѣ ндѣе и ўзеће Рада. 2. 'у дат. је' Вала ће је (јој) Бдг йомдйи да
ўзме йсйишѣ. 3. 'у дат. ндзи' И ндзи (њој) сам ййсала да вам каже да ми Небој-
ша ўзме йѣш кйла кукўруза за сѣме. А Небојша ако мдже нѣка јој йрйви ндзи
(њој) дбашко дружи йасош. 4. 'у акуз. њу' Да йлйчѣду за њу (за њом).

дндак прил. 'онда'... ййако је бйло дндак врѣме - нѣ ко сад. Ондак шѣк чўјеш мдмце ...

дни 1. 'ген. за 3. л. мн. њи' Нйсам јй јйча дд њи (њих). Јй идем кдд њи (њих) свйки дан,
дни не ддђу. За њи (њих) се не брйни, ймаду свйшйа. 2. 'у дат. њйм' Нѣмој њйм
(им) казайи да сам йи јй ййсала. Сам њйм (им) дйла и сад шйр врѣће брйшина.

днимлане прил. 'пре две године' Онимлане смо ймали ддбру сйдкку.

оидйлен -а -о 'луд, ненормалан' Она бйла љўбоморна на мўжа йа зйшо бйла мйлко
оидйлена.

оидйрача -е ж 1. 'крпа којом се пере и брише суђе' Дддај ми оидйрачу да ўбришем сўде.
2. погр. 'прљава кецеља (одећа)' Прййасала је кецељу ко оидйрачу.

дйишйи се дйијем се 'претерати у пићу' Љўди се код нас јйко дйијѣду, ййдаду сокаком...
дйлезина ойлѣзине ж 'део њиве који је услед непажње остао неузоран и непосејан'
оидйришйишйи се оидйришйишм се 'ојести се, добити инфекцију од зноја' Мйло дѣше се
кўйа свйки дан да се не оидйришйишйи.

орйње -а с 'обрада земљишта плугом' Ми смо ддбили нѣке бднове за орйње.

дрман ормана м 'орман' Двй ормана сам зйшѣкла кад сам ддшила. У дрман им је свѣ
набуцано.

оидйбачишйи се оидйбачим се 'одморити се, испружити се' Ође дѣда да се мйло оидйба-
чи на канйбу.

оидйжнйишм оидйжнем 'отићи' Мдј дйшйац йўсйи кѣру, а јй оидйжнем йа је вѣжем...

оидйднйишм оидйднем 'отићи'

оидйдје прил. 'мало пре, овог часа, тешко' Оидйдје су и дни сйййгзли и кйша је идчѣла.
дхаснишйи дхасним 'извући корист, зарадити'

Оци Оцева м 'православни празник, посвећен оцу' Ову лўшйку сам ддбила одондмад-
не, за Оце.

оѣкивайишм оѣкивам 'оѣкивати, надати се нечему' Оѣкивам свйки дан шйвдје ййсмо,
али нѣма жа, дѣво мѣсец дйна.

дчув дчува м 'очух' Сирдйша девдјка, дчув јој здрйво хрђав чдвек.

П

ййбйрак ййбирка м 'мали клип кукуруза, неизрастао' Нйје лѣй кукўруз, йма йўно
ййбирке.

ййбушина -е ж 'месо са стомака животиње' Глѣ како ми је ддѣ мѣсо, ййбушину.

ййльиийй ййльим 'упорно и стално гледати у неког' Зйш ййљи у нйс, нйишйа нйсмo
рйдиле?

ййниїле ййниїли ж 'најнеопходнија одећа и обућа, личне ствари' Лйшрос рйно, ўзели
су ййниїле и дйишйили нй њиву да кдйаду кукуруз.

ййринця е ж 'принача' Ўзела сам йгйй кйле ййринце, свё је ўййаковано свйка кйла об-
йшко.

йййййййй ййййшм 'питати' Свй ййййу за вйс.

йййййез йййййеза м 'прибор за писање, оловка' Кўййла сам йййй једну гўму и двй ййййе-
за. Нййййрљйй мй йййййез!

йййййно -а с 'глатка ланена или памучна тканина' Кўмй ћу да кўййим йййййно да сйшй-
је йййну.

ййљк ййљка м 1. 'лим' Осьйо је још днйй ййљк нй кйййййи да се офйрбй. 2. 'плитка лиме-
на посуда за печење колача' Мейеш и брйшнй, да нйје ййврдо, да гй урйвниш сас
кйшйком у ййљк.

ййлекйни -а -о 'који је од лима, лимен' Донёси сад ййлекйни вйндлик да йййй нйберем
грджђй.

ййййй йййййшй м 'тканина високог квалитета' Сам дйрйла дну црвёну ковертйўру од
ййййшй.

йййййййййй йййййшййа йййййшйно 'од плишй' Сам ййй ўзела ййёйййку йййййшйну...у ййрёдсобље
јел у кўйни. Оде ймйш још ййрй чйршйвйа йййййшйни.

ййо 'половина нечега' Мейем у шёйру од дёсёйй йййййййа ййла вйде и кйлу й йй шёйерй.
ййовддљив -а -о 'оная којег је лако навести на нешто' Оня је још ййовддљивйа...

ййдврйшйн -а -о 'повратан' Свё је скўйй, шёсйй хйљйада кйрйшй ййдврйшнй.

ййдгйчй -е ж 1. 'тесто слично хлебу али мрсно, носи се као принос при разним верским
обредима' Зймёсићу мйло ййдгйчйе за вёчёру. 2. 'принос уопште (на свадби, крште-
њу, бабињама, сахрани)' Мислим да сам ййй ййёу ййдгйчйу ййслйла, да не нйбрйјам
свё.

ййождйишйй ййждйодим 1. 'тачно одговорити на постављено питање, снаћи се у решавању
неке ситуације' Вйдишй да сам ййождйила дй ћу да ййе нйћем. 2. 'уговорити неки
посао, наручити нешто код неког занатлије' Ййдем код кйймфёра да ййждйодим код
њёгйа дйлуке нй кућу. У сўбйшйу ййдемо код мйлёде да ййждйодимо свйдбу.

ййдајник ййодајникйа м 'држйвљйнин' Нё знам мджёш ли да бйднеш двёсйўруки ййдај-
ник?

ййодйнсйшво ййодйнсйшвй 'држйвљйнство' Нё можеш срёдишйй њйн ййсош кад још
нёмйш њйно ййодйнсйшво.

ййддбуо -а -о 'отеко' Сйв је ййддбуо у ййце од ўморя.

ййодйвљйшйй ййодйвљйм 1. 'постати диваль' Ўвек смо ййшй мйрно Бёёејом (чймцем), дн
нйкйд нйје ййодйвљё. 2. 'постати суров' Су мйслили да ће да се ййдйрйви аки гй
ййўче дйшйц, а дн је још вйшйе ййддйвљё. 3. 'постати крајње неуредан и запуштен'
Од кйко му је жёна ўмрлйа ййодйвљё је и сйййлно је нёобријан, нёочёшйшйн, кйвйн.
4. 'одвикнути се од људи, друштва, постати недруштвен' Ко да је ййодйвљё од
кйко је ўзо дну љўбоморну жёну, нйгди гй нёмй.

ййо дбле в ййёшкй

ййддружй -а -о м 'други по реду' Ймйла је јёног шволёра, двйј је ййддружй.

ййддрум ййддрумй м 'просторија испод темёља куће, испод нивоа земље' Ўзми лан-
ййёрну кад ййдеш у ййддрум да не ййднеш нй бйсйнке.

ййдзнйшйй ййдзнам 1. 'знати од рйније некогй, познавати' 2. 'бити од рйније суочен с не-
чйм (нечйним радом, итд.)' Пдзнам њйне брйгё.

ййдизй 'после' И дндй йййко лёйй, ййдизй ййдгй, аки се ўдесу ддббро, дндйк нё врйшйу.
Пдизй сйрйнен, сўйшрй дйн ймйду мйло дйће.

ййоједймйўшй прил. 'понекад' Од кйко ййјем ййе медёцйне, само ме ййоједймйўшй бйле
гйлёвй.

йокрјайи йокрјам 'изломити, изгужвати'

йокрјайи се йокрјам се 'изломити се' Намéстиио је свѣ за лóзу нòво, свѣ се йòкрјало од олује.

йокрјан -а -о 'изломљен'

йòлак 'половина' Данас сам куйила йòлак лѣба. Мама је òстала и òишла у йоне-
дèлник да ўзме кукүруз за сème... Они су дали за йòлак нòвце и ми йòлак, ја нисам
йскала òд њи, шáша је йтёо.

йòлèнуйи йòлèнем 'пасти на земљу (о биљкама)'

йòложник -а м 'лице које прво уђе у кућу на Божић' Домáћица ўсйане у йрй сáша
зáййра и йрйма йòложнике а домáћин и йòсийа жййом

йомáда -е ж 'препарат за негу човекове коже'

йòмије йòмија ж 1. 'отпаци хране са масном водом од прања судова којима се хране
свиње' Ўскисо је йáсуь, бáци зá у йòмије. 2. фиг. 'неукусно справљена храна' За
рүчак си нáйравила йòмије.

йонедèлник -а м 'понедељак' Мама је òстала и òишла у йонедèлник да ўзме кукүруз
за сème.

йòнђа -е ж 'пунђа' Не знам ди су ми арнóдле да нáйравим йòнђу.

йонóвийи йонóвим 1. 'урадити нешто изнова' Понóви шййá си кáзала. 2. 'купити не-
ком нешто' Йдем у вáрош да йтё йонóвим.

йонóвийи се йонóвим се 1. 'купити себи нешто' Сам се йонóвила с нòвом мáрамом. 2.
'породити се' Рáда се йонóвила, йма мáлу девдјку.

йòњава -е ж 'прекривач од конопље, за прекривање коња и сл.' Дај йòњаву да йòкри-
јемо сéно.

йòњавица -е ж 'прекривач ткан од конопље, мањи' На йуш йонеси мáкар йòњавицу,
биће кйша.

йóйа йóйе м 'свештеник, поп'

йойáдија -е ж 'супруга свештеника'

йосéло -а с 'састанак сеоске младежи ради каквог заједничког рада и забаве' Ўдала
се за нёкó мўшавоџ йáмо, који нйје нйкад йтёо да òђе ни на йосéло.

йòсинак -нка м 'онај кога је ко посинио' Нйсу ймали дèцу йа су ўсвòјили Пёру, шáко
да је òн нйн йòсинак.

йоскүйишйи йоскүйим м 'повећати платежну вредност нечега'

йоскүйишйи се 'повећати своју платежну вредност' Оде се ййейш йоскүйило свѣ.

йòслашйи йòшлём 'послати' Немам йо кòђа да вáм йòшлём нòвце. Сам нáшла йтё
сйгрaчке, али не да и йòшлём, йма óде нòве и ўзеће Рáда.

йойрáцкашйи йойрáцкам 1. 'уништити нешто, упропастити' Немој сад да нòсиш
сáки дáн òве нòве цййеле, да и йойрáцкаш, чўвáј за нёдèљу. 2. 'лакомислено по-
трошити нешто, спискати' Бйо је у сййáњу да йойрáцка свѣ нòвце и свò имáње.

йоцигáнчишйи се йоцигáнчим се 1. 'удајом или женидбом ући у сродство с Циганима'
Нећеш ни нáс да йоцигáнчиш само зáйшо шййð йтё обрлáйио днај Цйгáнин. 2. 'за-
пустити се' Шййá сйе се шáко йоцигáнчили, срёдишйе мáлко òву кўћу.

йòша -е ж 'украсна трака (лептир машина) коју мушкарци стављају око врата, преко
кошуље' Свѣ òдле да обуче сáмо не воле да мёше йдиш.

йошйáрица йошйáрице ж 'поштарка, жена која разноси пошту' Јá сам вáше ййсмо
йрймила йòш йейòџ мáрйа али ми је йошйáрица мёшла у врáша вёлика.

йрáкљача йрáкљаче ж 'ребраста дрвена мотка којом се удара рубље приликом пра-
ња'

йрáмбаба е ж 'прабаба, очева или мајчина баба' А кад йи òðђеш, йрёнећеш и йáсйук
вёлики са мáлом Мирjáном, йо не ўзмеу, је бебино, љуби је йрáмбаба, сам ò-
жйвила и йò.

йрáсе йрáсейа с мн. йрáсици 'прасе' Ймамо и мáле йрáсице, йрй зòјимо. Прáсици од
лáне ...

и́рђав -а -о ‘незгодна особа, непријатне нарави’ Ако је ца̀риник и́рђав, нѐ можеш да и́ренѐсеш ни д̀но и́и́д и́и и́рѐба.

и́рдѝчина -е ж ‘подсмеваше, исмејаваше, измотаваше’

и́рдѝчиши се и́рдѝчим се ‘подсмевати се; исмевати’ Да се и́рдѝчу јѐдан ђ дру́гођ, да се ђи́цједу...

и́режлѝдиши и́режлѝдим ‘прегледати’ Свѝци се ж̀лишав да и́е дђкѝтор и́режлѝди.

и́рекодони́мад прил. ‘пре три дана в. и́рекодони́мадне’ Прекодони́мад је и́дкисо на њиви, и од д̀ндак лежи у кревети.

и́рекодони́мадне прил. в. и́рекодони́мад Прекодони́мадне је и́дкисо на њиви...

и́рѐлав -а -о ‘ужегао’

и́ренѝјѝсти се, и́ренѝјем се ‘претерати у јелу’

и́рѝѝлица -е ж ‘птица селица из породице јаребица’ Ја́ја од и́рѝѝлице дѝједу дѝцама која и́маду а́си́му.

и́реи́вѝраиши и́реи́вѝрам ‘замишљати’ Ми́рјана и́и́а рѝди, вала је вѝлика, и́рѝжа рѝке да је ѝзмеи́е ж̀ре, и́ако би је ви́дила, је и́реи́вѝрам, ѝзем с̀лике и и́лѝчем. Сѝд већ и́рѝба да је и́реи́вѝрам како ж̀че као ж̀лѝбица.

и́рѝвариши и́рѝварим 1. ‘обманути’ Ка́д ку́иујеш од Цѝжанина, и́и́зи да и́е не и́рѝвари. 2. ‘прекршити задану реч’ Дђђи сѝи́ра, нѐмој да ме и́рѝвариш. 3. ‘извршити прељубу’ Само Бђђ з̀на кђлко је и́и́а му́жа и́рѝварила с дру́жим. 4. ‘свладати, обузети’ Сам и́ѝла да ч̀јѝем вѝсти, ал ме с̀ан и́рѝвари. 5. ‘завести девојку’ Тѐбе ће д̀нај ж̀рави да и́рѝвари и́ѝла и́и јел не и́ѝла.

и́рид прил. ‘пред, испред’ Ж̀бу се и́рид д̀ца и и́рид мѝи́тер.

и́рија -е ж 1. ‘гошћа која је дошла из другог села код некога у госте’ На и́жранки је бѝла и Вели́нкина и́рија која је д̀нас дђшла. 2. ‘мајке мужа и жене су једна другој прије’ Селе и́рије у ка̀руца и и́шли де́цама у ж̀си́е. 3. ‘тако се ословљавају жене из других села’ При́ја-Дѐсо јел кђд вас и́ио и́и́а да свѝици вђдицу?

и́ријѝшељ и́ријѝшеља м 1. ‘близак познаник’ И́демо на мђбу на́ио́м и́ријѝшељу. 2. ‘очеви брачних другова су пријатељи’ При́јѝшељи се дожђврѝли да м̀ладенцима ку́иду ма́и́ну. 3. ‘мушкарац који је из другог места дошао неком у госте, тако се ословљава непознат човек’ При́јѝшељу, и́диши́ и́ро́дајеш д̀ву кра́ву? 4. ‘девојчин момак’ Јел и́маш и́ријѝшеља?

и́ријѝшељица и́ријѝшељице ж 1. ‘другарица’ Изнѐверѝла ме м̀ја најбђља и́ријѝшељица. 2. ‘девојка’ Ўи́ознали смо њѐгову и́ријѝшељицу и ми́слим да се ж̀ени с њђме.

и́рикру́и и́рикру́ије ж ‘крупније самлевен кукуруз’ Кру́нили смо ку́курузе за и́рикру́иу. Дђђе с̀баи́ом и и́дмо́жне, и́дчи́сти́мо кђчине и кру́нимо ку́куруз за и́рикру́иу.

и́рикру́иши и́рикру́иш ‘самлети кукуруз’ Поре́д кру́иаче с̀и́дји и́и и вре́ћа с ку́курузом и́и́о и́рѝба да и́рикру́иш.

и́ри́иравѝши и́ри́иравѝм ‘припремити’ Јѝ сам јђј и́ри́иравила нђвце да ку́ии с̀у́ри́и.

и́ри́иуиши и́ри́иуиш ‘притиснути’ Да не и́ри́иуиши и́ако зд̀равђ, да не се и́оквѝри.

и́ри́иѝеи и́ри́иѝекнем 1. ‘претећи (у трчању)’ Здр̀равђ ла́жано бе́га, свѝ ће да ж̀а и́ри́иѝекну. 2. ‘победити’ Тако је зѝрчен и х̀лав, му с̀и́ра да ж̀а ко не и́ри́иѝекне с каи́и-и́ѝалом.

и́ричѝсти́иши се и́ричѝсти́ш се ‘добити од свештеника хлеб и вино, након поста.’

и́ричѝше -а с ‘чин причешћивања в. и́ричѝсти́иши се’

и́ркѝс -а м ‘инат’ Ни́гди и́ркѝс не вђди, само у свѝђу.

и́ркѝсан -сна -сно ‘који воли да се инати’ Нѐмој бѝиши и́ркѝсна, и́вђј и́ркѝс и́ѝби и́иѝѝи.

и́рнѝѝла и́рнѝѝле ж ‘наруквица’ Тѝ ми и́и́иеш да би да ѝзмеи́ Ми́рјани и́рнѝѝлу.

и́робѝриши и́робѝрим ‘кувати до кључања, обарити’ Пу́и́шам ка́јсије и и́ро́мѝшам сас ва́рјачом, ма́нем да се д̀не ма́ло и́робѝриду...

и́рђбраиши и́рђберем ‘изабрати’

расѣиши расѣиш 1. 'порасти' *Видићеш како деца брзо расѣиду*. 2. 'отхрани, подизати' *Чувај шведју свѣкрву, она расѣи Мирјану, као ја шѣбе, нѣмој да је врѣђаш*.
расѣрвиши расѣрвим 'направити неред, разбацати нешто' *Ја чѣишм авлију, ко-
 кдише дѣбеду и ми раишѣйркаду... свѣ хѣбре су ми расѣрвиле*.
раишѣркаши раишѣркам 'разбацати' *Живѣна ми је свѣ хѣбре раишѣркала*.
рѣд рѣда м 1. 'низ нечега' *Сѣдим на рѣд да кѣишм лѣба*. 2. 'који пут по реду' *Трѣћи рѣд
 заѣрнѣе за (кукуруз) кад кѣиашѣ, да не ѣдлѣне*.
рѣсѣиовиши рѣсѣиујем 'вратити дуг у више етапа' *Ћво тиш шѣлико нѣвце, а ѣсѣало тиш
 рѣсѣиујем до Ћскрса*.
риѣаши риѣам 'подригивати' *Мѣло дѣше риѣа кад је јело*.
рис риса м 'одређена количина пшенице коју жетелац - најамни радник добија као на-
 кнаду' *Она ѣрѣмила ѣѣмо не ѣде нама кѣћи, нѣго шѣ је за рис*.
рисар рисара м 'најамни радник који носи пшеницу за рис' *Она ѣрѣмила ѣѣмо не ѣде
 нама кѣћи, нѣго шѣ је за рисаре*.
рисѣиовиши рисѣрим 'обављати посао рисара: косити пшеницу за одређену количину'
*Сѣд ѣод сѣѣре дѣне нѣ моѣу ни да рисѣрим, ни да нѣдничим, нѣ моѣу шѣшко да
 рѣдим*.
рѣиша рѣише ж 1. 'поцепан комад одеће, крпа' *Крѣчим у рѣише ѣа и ѣндак баѣим*. 2. по-
 гр. 'особа са поцепаном одећом, одрпанко, ништарија' *Зѣл тиш да ѣдеш сокаком
 ко рѣиша? Обѣци се лѣѣо*.
рѣба -е ж 'сировина, материјал који се продаје у радњи' *Ћћемо у коѣерѣишѣву да вѣди-
 мо дѣл су дѣбили рѣбе*.
рѣѣаљ рѣѣља м 1. 'угао, место где се састају две улице' *Ћѣдем на рѣѣаљ за воде*. 2. 'ме-
 сто на углу две улице где се увече састаје младеж' *Се чѣје армѣника како свѣра
 на рѣѣаљ*. 3. 'спој два дела куће који стоје под правим углом (кућа на лакат)' *Нам
 се окрѣнила кѣћа на рѣѣаљ*. 4. 'угао мараме' *Нѣси лѣѣо исѣѣглала рѣѣаљ на мараму*.
рѣд рѣда м мн. *рѣдови* м 1. 'рођак' *Дрѣѣи мѣѣи Небоѣиша, Мирјана и Бѣљана и свѣ
 ѣсѣали рѣдови*. 2. 'сродство'. ... да ѣѣѣѣвемо свѣ нѣше рѣдове да се ѣѣѣзнаду сѣс
 Небоѣишом. Ми смо рѣд.
рѣђени -а -о 1. 'који је у крвном сродству са неким' *Не воле ѣа рѣђени брѣиш*. 2. 'онај
 који је некоме драг' *Дѣђишѣ нам, нѣиши рѣђени*.
рѣзал рѣзла рѣзло 'розе' *Дѣишѣа је шѣѣрѣкала дѣѣ ѣѣѣѣа од мохаѣира, јѣдно рѣзло. ...
 и ѣѣслаиш ѣѣ Рѣду рѣзлу ѣѣину лѣѣѣвану, шѣу је. Сам ѣзѣла дѣѣ ѣѣѣа на ѣѣрѣгане,
 рѣзле, шѣиѣкане*.
рѣш рѣша м 'подметач за шерпу, лонац' *Мѣиш и рѣш на ѣсѣиал да ѣѣсѣиавимо да се
 рѣча*.
рѣжа рѣже ж 1. 'врста баштенског цвећа' *Прѣѣѣѣишѣле су ми ѣне рѣже шѣѣ сам ѣд
 шѣбе дѣбила*. 2. 'ѣзѣиш рѣжу преузети кумство за идућу годину при неком вер-
 ском обреду' *Кѣм на крѣм бѣѣ је Миѣдраѣ, а рѣжу нѣ знам ко је ѣзѣо*.
рѣчка рѣчке ж 'део плуга, алата, посуђа' *Вѣишѣј сѣѣде за рѣчку да се не ѣѣѣеш*.

С

савѣјѣача -е ж 'тесто од брашна, масти и воде, развијено у облику диска и печено на
 масти'
*Мѣла бѣба ѣлѣче,
 Изѣѣбила ѣѣѣе,
 Савѣјѣаче нѣма,
 Сѣди ѣа заѣѣѣа.* (Народна песма)
савѣѣѣаѣа савѣѣѣаѣе ж 'сова' *Кад чѣѣјем савѣѣѣаѣу, знѣм да ће нѣишѣѣо да се дѣси*.

саде прил. 'сада' *Си сакрио да њим даи. А кд ће њим саде даи. А саде ший се ради?*

Тако је саде време. Било је саде једно венчање.

саденуи саденем 1. 'скупити, сложити, слагати у крстине, пластове' *Дођи суйра да идемо да садемено сено док не иадне кйша.* 2. 'направити (од сламчица и влати)'

Чавке су усејеле да садену гнџедо на наш дџак.

сади непром. в. сади-илаино *Наградила сади кад се жийо ради.*

сади-илаино с 'домаће платно без десена, српски без' *Сам имала кдишуљу од сади-илаина.*

саламура -е ж 'слана вода у којој се држи месо пре сушења'

салер -а м 'занатлија који прави ужад, ужар'

самарица -е ж 'дрвени мртвачки ковчег'

само везник 1. 'супротни везник, али' *Ја сам иу маћку армонуку нашла, само је сийра.* 2. 'искључни везник, само' *Само сам је иийала и нийиала више.*

самриник -а м 'покојник (још не покопан)' *Имамо кдла, ијако, шийо ндсу самриник.*

саи саи мн. 'задњи део коњских леђа по којима се оцењује снага коња'

саишије -а с 'држаље за косу и друге пољопривредне алатке'

сарана -е ж 'сахрана'

сарањен -а -о 'сахрањен'

сарањиваи сарањивам 'сахранити' *Је иадала кйша ијај дан кад смо сарањивали Лалу.*

сарач сарача м 'занатлија који израђује опрему за коње'

саре де ламје саре де ламаје 'лимунтус'

сашара -е ж 'мања секира са широком сечивом' *Ми ијкла сашара с кдјом сечем месо.*

сашлик -а м 'мања боца (до 0,5л) из које се пије ракија' *Донеси снајо сашлик свџкру.*

сашрии се сашрем се 1. 'запети, саплести се о нешто' *Склони шу сизгачку с иуша, мдже нџко да се сашре и да иадне.* 2. 'пуно радити, претерати у неком послу' *Кад дође крам сашрем се од радње.*

саћурица -е ж 'корпица исплетена од рогоза у којој се држи хлеб, јаја, брашно и сл.'

саџак саџака м 'метални треножац испод којег се ложи ватра а на њега се стављају посуде за кување'

сваја -е ж 'женина сестра, свастика' *Идем сваји у сваштове.*

свакидан 'сваки радни дан у седмици' *Ова кецеља ми је за свакидан.*

свакидашии -а -о 'свакодневни, који није свечан, који није празнични' *Подџлиш у двџ дође и на среди ијекмеза, иад су свакидашње колаче.*

сваиовац свашовца м 'сватовска песма која се пева када невеста улази у мужевљево кућу, по обичају треба да је пева свекрва' *Оде код нас шамбураиш иџваду сваиовац.*

свашови свашова мн. 'скуп званица на свадби, свадбена поворка'

сведер сведера м 'џемпер' *Ја сам узела Небојиш и ийиш сведере. Душица је ширйка-ла два одџла од мохаира, једно рџло, свџ, кайу, сведер, ианшалоне, чџче мале...*

свџкар свџкра м 'младожењин отац' *Крам се бљижи, ја чекам џдсии, вас и доведиши и ирију нашу ако свџкар не може.*

свџица свџца м 1. 'личност из светог писма, која се прославља' *Ајосиол Петшар је свџица.* 2. 'верски празник уопште' *Данас је свџица и се не ијере.*

Свџиш Аранђел Свџиш Аранђела м 'Аранђеловдан, слави се 21-ог новембра'

свџечар свџара м 'онај који слави крсну славу, који организује тог дана славље' *Ми смо свџари на Свџиш Лазара, иа жџлимо да нам дођџиш свџ вџ.*

свињаруша -е ж 1. 'свињарева жена или она која чува свиње' *Имали смџ дваџесџ свињчеиш код свињаруше.* 2. погр. 'прљава жена' *Код иџ свињаруше не би ни чашу воде мџла идишиш.*

свирац свџрац м 'особа која свира на неком инструменту, обично се мисли на гајдаша'

свишњак свишњака м 'врпца којом се везују мушке гаће' *Добиџеш друџи вџш, на двај мџрам да ти ироменем свишњак.*

- свршиши свршим 'завршити' *Бар да живимо, док Рада сврши (факултети), да јој дамо.*
- седити седим 1. 'седети' *Седимо и слушамо вестии.* 2. 'становати, живети у одређеном месту или кући' *Дода је примила Десиной Ђоку код ње да седи да није сама.* 3. 'доћи у госте на дуже време' *Дођи на расписи да седиш код нас.* 4. 'стајати у ред' *Седиши леђо на ред немојше да се зјураше.*
- седлав -а -о 'који има улегнута леђа слична седлу' *Сад је сѐд, бѐлестан, сѐдлав, не ко прѐ.*
- сѐдласи в. седлав
- седница седнице ж 1. 'састанак' *Идем на рѐдишњелску седницу.* 2. 'снопови пшенице сложени у облику крста, класје је са унутрашње стране'
- сѐрсан сѐрсана м 'коњска опрема, украшена и искићена, служи за параду' *Наши кѐњи има најлепши сѐрсан у сѐло.*
- сѐсѐтрица -е ж 'стричева, теткина и ујакова кћерка' *Ми смо сѐсѐтрице, имамо исѐћу мајку.*
- сѐцѐр -а м 'пољопривредна машина за сејање кукуруза' *Њему је лако да ради, има љуџ, шањирачу, сѐцѐр, свѐ ишиа му шреба.*
- сиџра -е ж 'дечија игра' *Каква је шо сиџра, се шучеше.*
- сиџрање -а с 1. 'дечија игра' *Сиџрање је децама највећа брџа.* 2. 'неозбиљан посао' *Твоја бѐлест није сиџрање, мораш фрџишко код дѐкџора.*
- сиџраши се сиџрам се 'играти се' *Биљана, шџи ме шџишаш за неке сиџрачке, ја не знам дџи су, ја ћу шџи кџишши нѐве од зјуме да се Мирјана сиџра.*
- сиџрачка -е ж 'играчка'
- сиџера -е ж 'секира' *Пукло држало на сиџеру.*
- синовац синоваца м 1. 'братов (сестрин) син' *Иде уја синовцу на свадбу.* 2. 'унук' *Ја сам иззџубила Драџишу, дн је мџј Драџиша, и зџџи и синовац.*
- сињав -а -о 'мутан, облачан' *Данас је шџако сињаво време.*
- сињња -е ж 'хронично обољење плућа (код коња и људи), астма' *Кашља ко да има сињњу.*
- сињава -а -о 'сирово, воденкасто' *Не зѐре ми ваџра, ишиа си мѐшо шџа сињава дрџа.*
- сирѐма сирѐмашноџ мн. сиромаси м 1. 'особа слабог материјалног стања' *Је шѐмо и за њѐга и да даје сирѐмасима.* 2. погр. 'јадан, према коме се осећа нека врста сажаљења' *Он, осрѐмоћен, сирѐма, дѐшо је нџшраџ у зрѐмилу.*
- сирѐи сирѐија м 'сируп' *Био је дѐкџор, каже сџџаросџи, даѐ му је неке сирѐије од кашља.*
- сирѐче сирѐчеиша с 'дете без једног или оба родитеља' *Мајка ми је дѐсџала сирѐче, без дџа, сас чеџрџаџи зѐдина.*
- сичан -а -о 'ситан, слабо развијен' *За дѐше које је мѐло кажеду ју, ал је сичан, мѐли.*
- сиџ сиџа м 1. 'седиште на запрежним колима' *Сиџ је даџка уџлавлѐна између бѐчни сџџраница и џокривѐна сѐном и џокрѐвцем.* 2. 'седиште на бициклу, аутомобилу итд.' *Су ми зџкрали сиџ на беџикле.*
- сковѐра -е ж 'ређе тесто од брашна, воде и млека, развијено у облику диска и печено на масти, палачинка' *Су ми досѐдили сковѐре за фрџишџук.*
- скѐруи -а м 'кајмак од скуваног млека' *Вѐле да џџиџије шѐљу млѐка ал без скѐруија.*
- скѐруиан скѐруиана скѐруиано 'са пуно кајмака (за млеко)' *Њџна крџа нѐма шџако скѐруиано млѐко кау наша.*
- скѐш скѐшџа м 'онај који је зао, подмукао' *Баши је скѐш кад рѐђену сѐсџиру шџуче.*
- скѐшџа -е ж 'која очекује младунце (о керуши и зечици)' *Кѐра је скѐшџа, имаћемо шџиџџе.*
- скрџан -а -о 1. 'изломљен' *Немој да сѐдиш на скрџану сџџдлицу да џџднеш.* 2. 'пребијен, пребијена, пребијено (повређен)' *Не шреба му дрџа цџијала заш му нѐџа скрџана.*

сїрѣлаиши сїрѣлам 'припремати, правити' *Сїрѣлам* кѣри дѣрове.

сїрѣлаиши се сїрѣлам се 'припремати се' *Се сїрѣладу* да вѣм дѣђу дбоје и иѣсоиши су ѣдшови.

срдиши се срдим се 'љутити се' *Нѣмој ишї* да се исиичеши, да се нѣ би ирија срдила.

Биљо, нѣмој се на мѣрку срдиши, иѣко је, ѣна није као ишї.

среда среде ж 1 'средина нечега' *Подѣлиши у двѣ дѣбе* и на *среди иѣкмеца, ишѣ* су свакидашње *колѣче*. 2. 'трећи дан у седмици' *У среду смо вѣршили жїшїо, а у чеширшиак се дѣда раздѣло.*

срамдшїлив -а -о 'стидљив' *Та дрѣђа бїла нѣка жѣна срамдшїлива.*

срїски бѣз м в. сѣди -илѣишо

срчїница -е ж 'обла дрвена мотка за учвршћивање предњег дела запрежних кола са задњим'

сїѣкло -а мн. сїѣкладе с 1. 'тегла' *Мѣнем да се мѣло иробѣри, вѣдим и мѣнем у сїѣкладе*. 2. 'прозирна глатка плоча од кварцног песка'

сїѣлѣжа -е ж 'полица уопште' *Кад крѣчим фѣрбам и сїѣлѣжу из кѣјне.*

сїѣрац сїѣрца м 1. 'стар човек' *Пѣсле ишѣлико ѣддина мѣра да је сѣд сїѣрац*. 2. 'женин отац, таст' *Сїѣрац жа увек лѣио дѣчека.*

сїѣрѣјко -а м 'опај који се стара да свадба протекне у реду' *За сїѣрѣјка смо мѣшли младѣжењиноѣ браишїиѣ, ѣн је дкрѣшан и шѣлївција.*

сїѣросиш -и ж 'позно животно доба'

сїѣѣнак -ѣка м 'врпца која гори у кандилу или лампи' *Пѣдїрави ишѣј сїѣѣнак да лѣио ѣдре.*

сїѣѣона -е ж 'крава која очекује теле' *Крѣва је сїѣѣона, нѣма млѣка.*

сїѣйхар сїѣйхара м 1. 'хаљина од белог платна са пришивеним крстовима на предњој и задњој страни коју дечаци облаче док свештенику помажу у црквеним обредима' 2. 'део свештеничке одеће коју поп навлачи преко мантије при верском обреду'

сїѣдл -а м 'специјално место у цркви где се стоји или седи које се закупљује на годину дана; црква сваке године одржава лицитацију за продају столова, а закупнина је већа уколико је место ближе олтару' *Ѡве ѣддине ѣу кѣишїи сїѣдл и дѣлазиѣу недељом у цркву.*

сїѣдмак сїѣомѣка м 'желудац' *Га бѣле сїѣдмак кѣлко је дїзо иѣѣшке сїѣвѣри.*

сїѣдїала сїѣдїале ж 'део ноге, стопало' *Биљана мѣја рѣђена, нацрїѣј сїѣдїалу Мирјанину да јој цїѣеле ѣзем док ишї дѣђеш.*

сїѣрѣ сїѣрѣха м 'страх' *Ти си бѣље рѣдила од Рѣде, не, ѣна не ишїше ѣд ѣи ишїиѣа, нѣ знам жїшїи, јој сїѣрѣ, јел ишїѣ...*

сїѣрадїѣа сїѣрадїѣе ж 1. 'страх, стање узнемирености, бојазан од какве опасности' *Забѣдѣва сам чѣла да си ишї, још дрѣкѣм од сїѣрадїѣе*. 2. 'оно што изазива страх, страшило' *Да си сѣмо ѣлѣдала ишїѣа су на шелевїзор иѣказали, ишѣ је сїѣрадїѣа Бѣджија.*

сїѣрѣишїи сїѣрѣишїи 'упропастити имање, потрошити' *Бїо је ишїјаница и сїѣрѣишїи имање ...*

сїѣрѣжњи -а -е 'који је острага, позади' *Мѣло жѣре ѣсїѣело је да се ѣсїѣрави на сїѣрѣжње нѣге.*

сїѣрѣв сїѣрѣва м 'неред, прљавштина' *Дѣца су ѣзела сїѣрѣачке и наїравила ми сїѣрѣв у ѣѣанак.*

сїѣрѣја -е ж 'део крова који прелази спољне зидове куће, настрешница' *Сїѣѣни иѣд сїѣрѣју.*

сїѣрѣфїишїи сїѣрѣфим 1. 'погодити, изненада снаћи, ударити' *Ће да ме сїѣрѣфи ишѣѣ ѣд ѣве рѣкије*. 2. 'наћи се на одређеном месту, бити присутан неком догађају' *Баишїи сїѣрѣфим да иѣдем за вѣде кад је ѣн код бунѣра.*

сїрѣфїиши се сїрѣфим се 'наћи се на одређеном месту, бити присутан неком догађају' *сїровáлиши сїровáлим* 'оборити, срушити' *Пáзи да не сїровáлиши днај цвѣи сас сїалáже.*

сїровáлиши се сїровáлим се 'срушити се, сурвати се' *Да се не сїровáлиши сас иѣ сїдлице.*

сїрўна -е ж 'длака коњског репа' *Ўзмеш сїрўњу и вѣжеш јáко брáдавицу да се осўши...*

сїўиáн сїўиáн м 'дугуљаст дрвени суд, при отвору ужи и при дну шири у коме се (бућкањем) производи маслац' *Їмам иўно мїлера ал нѣмам сїўиáн да нáиравим мáлко иўшера.*

субáша е ж 'субота' *Дóђе субáшом и и́дмо́гне, и́дчисїи́мо кóчине и крўнимо кукуруз ... сўвача -е ж* 'некадашњи млин за млевање пшенице, кукуруза и сл.' *Сўвача је сáсїиáвљена од двá вѣлика кáмена жрвња и њў вўку (и́окрећу) кóњи.*

сўвачар сувачáра м 'власник суваче, онај који управља сувачом'

сўде сўда ж 'посуђе'

судїраиши судїрам 'варити апаратом за варење метала' *Тáша, дн судїра, вѣшар нам срўшио лóзу и́реко áвлије.*

сўкња сўкње ж 1. 'део женске одеће, од појаса, од струка на доле' *Нѣмој дѣраиши сўкњу, лѣиá је.* 2. 'женска особа' *И њѣгов дїиáц је вóло да и́рчи за сўкње.* 3. 'о човеку који се у свему покорáва мишљењу своје жене или мајке, који ни у чему не мисли самостално, о ономе који ништа не одлучује без договора са женом' *Кáко да ѣа одвáриши кад се сáмо држи сўкње,* 4. 'на сваком кораку пратити мајку или жену' *По цѣли дáн дво дѣше сáмо се држи за мóју сўкњу и од њѣга нїишїа нѣ мóџу да рáдим.*

сўмииши сўмијем 'опрати лице некоме, умити некога' *Сўмијем дѣцу у лáвор.*

сўмииши се сўмијем се 'опрати лице, умити се' *Идем да се сўмијем у лáдну вóду.*

сункáлов сункáлова м 'кревет под тремом куће' *На сункáлов сїáва ѣáзда кўће да нѣ би ѣа слўђе и́дкрале, да не би се кóњи и́дбили и слїчно.*

сўруишка -е ж 'киселкаста течност која остаје после сирења млека' *Овај иўшѣр мїриши на сўруику, не вáља.*

Т

тáки -а -о 'такав'

тáл -а м 1. 'део нечега, део наслеђа' *Јá мóј тáл зѣмље дáм сїну.* 2. 'мираз' *Он сирóма, дна, дїеи, нїје имала тáла, иá су се иáиши.*

тáвѣиѣ тáвѣиá ж 'лака запрежна кола (на два точка) која вуче један коњ' *Шѣф у фѣрму увáиши кóња у тáвѣиѣ и и́де да се иѣишá, да вїди кáко рáду рáдници.*

тáмáниши тáмáним м 1. 'уништавати, убијати штеточине' *Нѣ знам кáко да тáмáним мрáве.* 2. фиг. 'јести много' *Нѣ морáише вї и́д да и́дѣише, и́ма кó и́д да тáмáни.*

тáмбулáција -е ж 'забрана на продају некретнина док се не исплати дуговање'

тáмбулїраиши тáмбулїрам 'заложити некретнину ради добијања кредита'

тáмњан -а м 'специјална смола која запаљена даје пријатан мирис, употребљава се за кађење при верским обредима' *Мѣиши јóј тáмњана и́од ѣлáву, и́од јасїук и један чѣшáл бѣла лўка.*

тáрáна -е ж 'иситњено тесто које се кува у води или млеку' *Фрўишїукујемо тáрáне с млѣком.*

тáрнице -а ж 'лака запрежна кола, служе за путовање, често су офарбана упадљивим бојама'

тáс -а м 1. 'метална тацна коју татор носи по цркви и у коју верници стављају новац као добробољни прилог' *Пред крáј слўжбе и́де тáс, дбично двá тáса и и́рѣиши*

ӣасӣх који н̄си д̄е̄ше к̄д̄е је ч̄ӣшало ђ̄ӣос̄иол. 2. 'време када у току литургије почиње ношење таса' Ч̄ӣм ђ̄р̄д̄е ӣас̄, ӣдемо к̄ђ̄и.

ӣасӣх ӣасӣћа м 'мали тас који трећи тутор носи по цркви (обично дете које је читало апостол о том празнику) и у који верници стављају новац као добровољни прилог цркви' Тр̄е̄ћи, ӣасӣх је за в̄елике св̄е̄це љ̄век љ̄н л̄јова.

ӣа̄њ̄ира̄ӣи -м 'ситнити земљу помоћу одређене пољопривредне алатке (тањираче)' ӣа̄чка -е ж 'мотка, притка, кочић' Пос̄а̄дила сам р̄ед ӣас̄ӯља ӣџ̄авца, ӣӣа се уз ӣа̄чку ӣе̄ње.

*Један, дв̄а, ӣрӣ,
С̄ӣџ̄рали се в̄ра̄ӣци
У ӣо̄ӣну б̄а̄ш̄ћу
По̄ӣа з̄џ̄раби ӣа̄чку
Па љ̄бије м̄а̄чку
М̄а̄чка к̄а̄же: м̄џ̄ау!
По̄ӣа к̄а̄же: џ̄ау!*

(Народна песма)

ӣа̄шак ӣа̄шка м 'комад теста скуван у води, једе се замашћен или са сиром или пекмезом'

ӣџ̄е̄ӣски -а -о тегет' Од ӣе̄нзије ӣра̄жи Ра̄да к̄д̄сӣм, н̄ма за р̄д̄ендан, ӣџ̄е̄ӣски. ӣџ̄елӣӣ ӣџ̄елӣм 1. 'вући, истезати, развличити' Н̄мо̄ј да ӣџ̄елӣӣ ӣа̄ј св̄едер. 2. 'мно-го радити, обављати тешке послове' По̄ ц̄елӣ д̄ан ӣџ̄елӣм а љ̄вече од љ̄мора н̄ мо̄џу да з̄а̄сӣм.

ӣџ̄елӣӣ се ӣџ̄елӣм се 1. 'протезати се' Ч̄ӣм љ̄сӣане се ӣџ̄елӣ к̄д̄ло је в̄елик. 2. 'споро радити, отезати са завршавањем посла' Да н̄си се ӣџ̄елӣла ӣо̄лӣко м̄д̄ели см̄д св̄љ њ̄ӣву да св̄р̄шимо.

ӣе̄ло фарба 'крем, боја коже' Ђ̄мам м̄ѣру ц̄ӣӣеле д̄не дуб̄оке, б̄ор̄до д̄д̄ле и ӣе̄ло фарба џ̄дре.

Темӣшвар Темӣшвара 'град у Румунији, око 28 км удаљен од Ченеја'

ӣе̄ӣика ӣе̄ӣике ж 'тепих' Сам ӣӣ љ̄зела ӣе̄ӣику љ̄ӣӣану... у ђ̄ред̄собље јел у к̄ђ̄ни.

ӣе̄ӣсӣја -е ж 'плитак лимени суд четвртастог облика за печење колача, кромпира (у пећи)' Ђ̄мам м̄л̄д̄е ӣе̄ӣсӣје за ко̄ла̄че.

ӣѣра̄ӣ ӣѣрам 1. 'гонити' Н̄ѣћу да ӣе ӣѣрам, љ̄ди кад д̄ѣӣш код д̄д̄к̄ӣора. 2. 'возити' К̄д̄ӣӣӣја је на̄ӯчӣо да ӣѣра машӣну.

ӣѣсӣо -а с 'смеса од брашна и воде у коју се по жељи додају јаја, квасац, со и сл.'

ӣе̄ӣа -е ж 'тетка' Д̄о̄да је д̄д̄бро, ӣе̄ӣа к̄а̄ко је з̄на̄ш, кад болесна...

ӣѣӣӣ д̄ћу 'хтети' Тели би да љ̄равимо једну в̄ѣчеру, да љ̄оз̄вемо св̄љ на̄ше р̄д̄ове да се љ̄ӣо̄знаду сас Небо̄јшом. Ођу да јо̄ј св̄љ к̄ӯӣм ӣӣа ми љ̄ӣӣеш да ма̄ма д̄он̄есе кад д̄д̄је.

ӣӣнц̄ова̄ӣи ӣӣнц̄ӯјем 'издинстати, пећи или кувати у пари (у поклопљеном суду)' Л̄ѣӣча ће ӣӣ б̄ӣӣи ч̄ор̄ба ако љ̄р̄во м̄а̄лко ӣӣнц̄ӯјеш л̄џ̄к и м̄ѣсо.

ӣӣра̄ц ӣӣрца м 'онај који лечи животиње, ветеринар' Да д̄д̄је ӣӣра̄ц да о̄ӣра̄си к̄рма̄чу.

ӣӣшлер -а м 'занатлија који прави намештај и друге предмете од дрвета, столар' На-р̄ӯчили смо код ӣӣшлера н̄д̄ве ӣа̄рке за ор̄ма̄не из с̄ӣава̄ће с̄д̄бе.

ӣӣшл̄ера̄ј ӣӣшл̄ера̄ја м 1. 'столарска радионица' Ђ̄дем у ӣӣшл̄ера̄ј да к̄ӯӣм н̄д̄ве ӣа̄рке. 2. 'дрвени предмети потребни за изградњу куће, врата, прозори итд. које израђује столар' После к̄р̄е̄че̄ња м̄о̄рамо ф̄а̄рба̄ӣи ӣӣшл̄ера̄ј.

ӣо̄л̄ӯзина -е ж 'кукурузовина' В̄ѣзали смо ӣо̄л̄ӯзину у с̄н̄д̄ӣове и д̄д̄нели да да̄мо к̄р̄а̄вама.

ӣд̄ӣал ӣд̄ӣла ӣд̄ӣло 1. 'који има повишену температуру, угрејан, врућ' Ђ̄зми ӣд̄ӣле в̄д̄де да се м̄ӣјеш. 2. 'који добро штити од хладноће' Кад је ӣд̄ӣла на̄ӣо̄ље љ̄зела је ӣд̄ӣле ч̄ӣзме и рука̄вӣце и н̄и јо̄ј б̄ӣло з̄ӣма.

ишувийи ишувим 'памтити, сећати се' *Не могу ни ја баш све да ишувим како се ишд ради.*
ишулајка -е ж 'дрвено држаље на коме се учвршћује перо за писање мастилом'
ишњав -а -о 'који мало говори, ћутљив' *Није био ишњав човек него ишмејан и мудар.*
ишшор -а м 1. 'онај који у црквеном одбору води финансијске послове црквене општине, који у цркви носи тас и прикупља добровољне прилоге од верника' 2. 'особа одређена да води бригу о деци без родитеља или неурачунљивој особи'
ишшдрисаиш ишшдришем 1. 'обављати посао татора' 2. фиг. 'понашати се према некоме као татор: упућивати, саветовати' *Је дшшшла ишшшка у радњу, нема ко да ми ишшдрише на сваки кдрак.*
ишшчак ишшчка м 1. 'мали месингани маљ заобљен на оба краја којим се у авану ситни шећер, мак, бибер и сл.' *Смо изшбмили ишшчак од ншшош авана.* 2. 'дрвени чекић којим се туче месо да би се боље испржило' *Ошшала ми дшшка на ишшчак за месо.*
ишшцаиш ишшцам 'ситнити (шећер, бибер и сл.)' *Туцам бибер да мшшемо у кобасицу.*
ишшцаиш се ишшцам се 'ударати јаје о јаје док се једно разбије, разбијено јаје припада оном чије се није разбило (обичај о Ускрсу)' *Деца се ишшцаду а не ишшеду јаје.*

Ћ

ћшлим -а м 'ткан, шарени вунени прекривач за кревете' *Имам два црна ћшлима на цвеше.*
ћшкнуш -а -о 'ненормалан, будаласт, луцкаст' *Нешмој да за слшшаш, вшдшш да је ћшкнуш.*
ћшдрав -а -о 'који не види добро, слеп' *Ко да си ћшдрав, не вшдшш ишшра ради ишд деше.*
ћшдав -а -о 'коме не расту бркови и брада' *Зеш јој је ршжан зашж је ћшдав.*
ћшавко -а м 'мушкарац који је ћшав коме не расту бркови и брада'
ћшшак ћшшка м 'угао, рогаљ, место где се секу две улице' *Смо мшловали и офшрбали ишшшос у мшлу сшбу и у дну на ћшшак.*
ћшшкасш -а -о 1. 'који је са угловима, угласт' *Ашшал је ћшшкасш и вшлик.* 2. фиг. 'чудан, настран' *Вшдшш ја да је он ћшшкасш...*
ћшша -е ж 'по средини испупчен већи глинен суд сг вошб' *Сам жшдан, би ишшшо цшлу ћшшу вшде.*
ћшшак ћшрка м 1. 'мужјак ћурке' *Имам лшшош вшликош ћшрка ал нешу да за зашшлем.* 2. 'будала, глупак; лако поводљив човек' *А он, ћшшак јшдан, вшрује свш ишш му ко кшже.*
ћшрчија -е м 'занатлија који шије одећу од јагњећег крзна'
ћшскија -е ж 'гвоздена полука за бушење рупа у земљи, за подизање терета итд.' *Има сншге, кад је ушшо да сшвије ћшскију.*
ћшшшкиња -е ж 'млада кобила (до 2 године)' *Сшд имамо два лшша кшња вршнца, деш кшбиле, ћшшшкињу и жшршбе мшло.*
ћшше ћшшешш с 'млад коњ до 2 године'
ћшшшшш ћшшшм 'лако ошамарити' *Не може да ишршје ишред сшје нешгове а да је не ћшшш...*
ћшшка -е ж 'шамар' *Да ми је дшшшћ ћшшшу шшдарио нш би ме бшлело, кшлко ме бшлу нешгове ршчи.*
ћшшке -и мн. ж 'дечија игра где се дрвена плочица ударцима штапа убацује у плитку рупу' *Мш смо ко деша зншли да се сшшрамо ћшшке иш вшс дан.*
ћшшнушшш ћшшшнем 1. 'лако ошамарити' *Сам је ћшшнула заш је изшшла из кшће бшса.* 2. 'ударити, одгурнути нешто ногом' *Мшлко сам сшмо ћшшнула кшрин ишшшшш ишшшшр, а шшман му дшшш кшлај.* 3. 'бацити нешто било куда, затурити' *Не знам вшше ди сам ћшшнула ошшшшшшч за фшшше.*

У

убрадиши се убрадим се 1. 'везати мараму тако да покрива и део лица' 2. 'ставити невести вео, обући се за венчање'

увече прил. 'навече, кад падне мрак' Дође субаишом и идможне, идчисиимо кдчине и крунимо кукурзу за њикрују, ўзме шиша јој ѡрѣба и ўвече иде. Зашишо ии бар сад не дођеш до Новоѡ Сада зајштра и ўвече враиши се.

увиксаиши увиксам 1. 'очистити виксом' Увиксај циїеле ѡрѣ неђж шишо крѣнеш у цркву. 2. фиг. 'очитати некое лекцију' Увиксају ја њу, само да сииђнемо кўћи!

уврѣдиши уврѣдим 1. 'наљутити' Биљана, чекам дођовор на дно мдје иїсмо, мїслим да ије нїсам уврѣдила нї с ким, иа заишо чекам. 2. 'повредити, озледити' Једаред каже иѡо је и је кдлену уврѣдио, ѡрѣба да га одведе у болницу.

ўђар уђара м 'земљиште узорано одмах после жетве'

уѓариши уѓарим 'орати њиву одмах после жетве'

уѓруваиши уѓрувам 1. 'јаким ударом, притиском повредити, нагњечити; здробити, смрвити' Сав се био уѓруво кад је цреко њѣга иѡо дрман. 2. 'набити, утиснути у нешто' Све смо уѓрували у чикмеже.

уѓруваиши се уѓрувам се 1. 'задобити повреде при паду, нагњечити се' Баш додро се уѓруво кад је иѡо на лѣд. 2. фиг. 'претрпети неуспех' Није иѡо да учи иа се уѓруво, а нѡш сїн је усїео.

удесиши се удесим се 'договорити се' И днда се удесу! Е иа како се удесу? Ајде да видимо шииа ће и како ћеѡмо ово, кдлко се да девојки, шииа добије девојка, кдлко иа момак, и, шииа ја знам...

узјаиши узјаимм 'узети или дати на послугу новац, брашно, кола, коња, и сл.' Мбрам да узјаимм новце да илаиши шииајер.

ўзбраиши ўзберем 'ўбраиши' Ћзбрала сѡм јој зумбула из мдје башиїце.

узвїждаиши а 'ускиснути, укварити се (млеко, вино, јело)' Узвїжда се млеко од шо-иїоше.

узуѓариши узуѓарим 'извршити угарење'

ўзеиши ўзем 1. 'прихватити; дохватити руком; ухватити' Ћзми иїлѡјез и наиїиши нѣшишо. 2. 'купити' Би да ўзем један шїѡреїѡ, нѡш нѣ баш иѣче. Ни нам је ўзо дрва, није нїко ддно. 3. 'положити испит' Вала ће је Бѡї иомдњи да ўзме исиїише.

ўзеиши се 'ступити у брак' Ћзели су се и жиївиду код њѣзови.

ўја ује м мн. ўјаци 'мамин брат, ујак' Имаш ўјаци двдје и све нѡше дсїале.

уједаред 'заједно, одједном, у исти мах'

ўјесиши ўјем ўјеш ўје ўјемо ўјеше ўједу 'загристи (зубима)' Уђи да иѡе не ўје кѣра.

ўјна ўјне ж 'ујакова жена'

укѣбаиши укѣбам 'вребати, чекати у заседи' Чекам да га укѣбам како ми краде кўїус.

укѡкаиши укѡкам 'ухватити на делу' Сѡм је укѡкала како краде цвѣће.

ўлар ўлара м 'коњска опрема, ставља се на главу коња када није упрегнут и везује се за јасле'

улоїаиши се улоїам се 'јакко се испрљати блатом' Ди си се иѡако улоїо нѡ киши?

умиїаваиши се умиїавам се 'настојати да се постане мио, да се стече наклоност' Така је дна, вдле да се умиїава сас свиѡа, а умиїаишо јѡгње двѣ ѡвце сїса.

умка -е ж 'мала узвишица, хумка'

ўмраиши ўмрем 'умрети' Ници бїла скдро једну гддину и нїсмо ўмрели, заишо чекај сїне мдј.

умрцкѣлаиши се умрцкѣлам се 'испрљати се' Фѡрбала си кѡиїу и свѡ си се умрцкѣлала.

унакарадиши унакарадим 'упропастити нешто, изменити у негативном смислу' Оиши-шла сам код њѣ да ме оиїиша и злѣ како ме унакарадила.

унакарадиши се унакарадим се 'неприкладно се обући' Шиид нїси ѡбўкла лѣичу ѡиїну неђо си се иѡако унакарадила.

Ф

- фајруни* -а м 'време затварања кафана, свршетак рада'
фајџа -е ж 'род, врста, порекло, друштво' *Ко да си из џиџанске фајџе, само се свђаш.*
- фала* -е ж 'захвалност, хваљење, хвала' *То ми је фала шио сам ше одрасио.*
фалићи *фалим* 'изостајати, недостајати (неко или нешто)' *Малко је данас фалило да ме кдмишски бундаш ује за ндзу.*
- фаличан* -чна -чно 'који има недостатак, ману, дефектан, неурачунљив, луд' *Пашила се љуно с дним нђним фаличним дејетом.*
- фаџи* -а м 'мера за дужину (око 1,90 м)'
фаџине мн. 'сноп шибља, пружа' *Правимо фаџине да не ддђе вdda у баише.*
фаџириша -е ж 'округласти комад самлевеног меса, испржен на масти, ђуфта'
фела -е ж 'врста, сој, раса' *Шиша мдзу кад је џиџе феле кромџира.*
- фелер* -а м 'грешка, недостатак, мана'
фелеричан -чна -чно 'који је са фелером, са грешком, са недостатком'
фендоваџи *фендујем* 'запленили покретну имовину, обично стоку због неплаћеног пореза'
- фирџа* -е ж 'завеса' *Меџла сам у вџлику сдбу ндђе беле фирџе и бордо драџерије.*
фирџик -а м 'врста игре картама'
фиџок -а м 'бокаста бочица са уским грлом из које се пије раџија' *Донеси свџкру фиџок сас раџијом.*
- фласџер* -а м 'стаза поред куће поплочана циглом, тротоар'
фласџерисан -а -о 'поплочан циглом'
фласџерисаџи *фласџеришем* 'поплочати циглом'
флџека -е ж 'запрљано место, велика пега на лицу, део који по нечему одудара од целине' *Онај чдвек с флџеком на лице џде за лџба.*
- флџекан* -а -о 'који има флџеке'
флџеџица -е 1. 'мала флџека' 2. 'тесто за супу или чорбу исеџкано у облику квадратиџа, припрема се и "насуво" са пекмезом, сиром итд. *Данас кџвам флџеџице сас кџуусом.*
- фдрма* -е ж 'облик, изглед'
фдрмасџи -а -о 'који има леп стас, изглед, облик, који је лепо грађен'
фдрмеџи *формџиша* м 'предњи део кошуље украшен везом'
фдрџаџи *фдрџиџам* 'слати неког час тамо, час амо, малтретирати' *Ддђе да ме фдрџиша ко лџду.*
- фдрџиџан* *форџиџана* м 'општински кочиџаш који вози општинска кола, или својим колима обавља тај посао за рачун општине' *Милован фдрџиџан џма лџйоџ кдња.*
форџиџаниџи *форџиџаним* 1. 'обављати послове форшпана' 2. *фиг. 'некога често бесплатно превозити' Ддкле да ше форџиџаним с мдјим кдњима?*
- фрџиџица* -е ж 'млађа девојка из града, госпоџица'
фрџиџа -е ж 'девојка из града, старија девојка'
фрџас *фрџа* м 'грч који настаје код мале деце од страха' *Дџере се ко да џа фрџас уџаџио.*
фрџиџак -а -о 1. 'свеж, тек припремљен' 2. 'брз, хитар'
фрџиџко 'брзо, хитро' *Ддђи фрџиџко у Ндџи Сад.*
- фрџиџаљ* *фрџиџаљ* 1. 'четвртина' *Ја сам сиџара, мџени је ддсџа и фрџиџаљ лџба на дан.*
Осџало нам је још фрџиџаљ џдње џџља у џдџири. 2. 'четвртина сата (односи се на време)' *Пробудџи ме у фрџиџаљ на дсам (седам сати и петнаест минута). Сад је џири фрџиџаља на дсам.*
- фрџиџиџук* -а м 'доручак'
фрџиџиџуковаџи *фрџиџиџуџем* 'доручковати'
фундџамџи -а м 'темељ куће' *Кдџам фундџамџи за ндџу кџџу.*

Ц

цѣѣер -а м ‘котарица исплетена од врбовог прућа са једном дршком, служи за ношење
јела, купљених намирница, торба уопште’ Сам љзела цѣѣер и дѣишла на љијацу.

цедило -а с 'тканина кроз коју се цеди сир' Није ни за цедило а још за ђљину.

цѣђ цѣђи ж 1. 'прва вода при прању веша' *Прва вѣда је цѣђ а дрѹжа је исцѣираћа*. 2. 'вода кувана са пепелом којом се пере вуна' *Тѣ ѣрѣву, цѣђ, скуваду вѣду с ѣйелом и ѣрѣлиједу вѣну и дрѣиду један дан...*

цѣни́ти цѣни́мъ прѣтпоставля́ти, одређивати вредност, тежину, величину и сл. без мере́ња'

цѣйаница -е ж 'комад, део расцепљеног дрвета' Донѣси коју цѣйаницу да наложим
вѣйтру ...

Џејџи *Џејџа* само у мн. 'саставни део "брда" на разбоју' *Џејџи* су *сйџи* комадићи у *брдо*.

цѣшка -е ж 'посуда са ситним рупама кроз коју се нешто цеди: супа, чај и сл.'

Цѣганка -е ж 1. 'жена ромске народности' 2. погр. 'запуштена жена, склона пороку'

Како се људала најправила од ње Циџанку.

циг'анчура -е ж 'погрдно име за Циганку'

циг'анчићи -а мн. с 1. 'деца Цигана' 2. 'ситне пахуљце снега натопљене водом'

циџла цџџле ж 'врста грађевинског материјала за зидање, направљена од испечене земље' *Кўйили смо ђсам сїо цџѓла за јџну шдїру.*

цимѣнїа -е ж 'лимена посуда од 0,25-0,50 л'

цйндер -а м 'упаљач' Нѣмам ни цйндер да уй̑алим ци̑áру.

цѣцвара -е ж 'јело од брашна и масти'

цма́кай̑и се цма́чем се 'љубити се'

цџкла -е ж 1. 'мало истурени део доње стране кућног зида са улице, обично се боји другом бојом' *Їдем да офарбам цџкле на кѹћу*. 2. 'сокла, подлога, подножје, постоље, стопа' *Сушра иџемо да излијемо цџкле на Пѣрин ѓрдб*.

цѡкна -е ж 'коврѡа косе која пада на чело'

цòл цòла м 'мера за дужину, обично се дебљина дасака мери цолима'

цџлићџок -а м 'дрвени зидарски метар који се склапа, поред ознака за цм има ознаке за цол'

цѡца цѡце ж 'назив за свињу од миља' Идемо да нарâнимо цѡце, крãве и кѡње....

црѐй -а м 1. 'плосната опека за покривање зграда' 2. 'посуда од печене глине за цвеће' *Се ра̋збио црѐй од ра̋зѐйшле*. 3. 'посуда од печене глине округла са отворима кроз које живина пије воду'

2. погр. 'бити болестан стално' *Штѣо ља не вѣдиду код дѣкѣора, иѣсѣиду ља да шѣко цркѣва.*

црkáница -ѣ ж 'мршав, слаб, изнемогао' Изашла јој у баићу дна њена крава цр-
káница.

црквењац *црквењака* м 'црквени послужитељ, помаже попу у црквеном обреду и у кћи'

цркôѣнина цркôѣнине ж ‘цркнута животиња’ Йду шйнѣшери сокаком и скуйѣаду цркôѣнине.

црно црно̑ с ‘црна одећа као знак жалости за умрлим, црнина’ *Нѡсим црно, љмро ми бѡица.*

црпало - а с 'део плуга, који је испред раоника, оцртава ширину коју ће захватити раоник'

цûž -а м 'промаја, струјање ваздуха' Ту је цûž и дûва вѣшар.

цѹкнѹи цѹкнем 'пољубити' Дóђи да ѿе цѹкнем.

цѹра -е ж 1. 'млађа, неудата женска особа'

- чешиџија* -е ж 'алатка са више назубљених гребена којом се чисте коњи'
чешиљара -е ж 'извезена платнена кесица на зиду, за чешљеве' *Перем чешиљару за чешиљове.*
чџивија -е ж 'гвоздени клин, пролази кроз тулац и осовину кола и држи точак и левчу'
чивилук -а м 'вешалица, вешало (за одело и сл.)' *Ћзо је кџиуџи са чивилука и џисџрчо на сџокак.*
чџикнуџи чџикнем 'ударити ненамерно' *Чувајџи деџу (...), мџу да и чџикнеду кџола.*
чџикмеџе -а с 'фиока, ладица, обично она у столу' *Оџивџори џџрње чџикмеџе и џџдај ми из њџеџа хџрџиџу за џџковање.*
чџиков -а м 'врста рибе дугуљастог и ваљкастог тела'
чџикош -а м 'чувар коња'
чџилаш чџилаша м 'коњ сиво зеленкасте длаке'
чџирак чџирак м 1. 'свећњак' *Очџистџи чџирак и мџџи на мџџџо. 2. 'метално постоље у цркви са више гвоздених шиљака на које верници углављују свеће'*
чџљанак чџљанка м 'чланак на нози' *Сџм уџано чџљанак на нџџу.*
чџовек -а м 1. 'људско биће, мушкарац' *Те шџраџи нџки чџовек. 2. 'муж, супруг' Мџј чџовек је кџџи. 3. 'поштена и одговорна особа' Фџрџи је био чџовек сџ мном.*
чџокањ -а м 'средишњи део клипа кукуруза, на коме се налази зрно и који служи за огрев' *Донџси чџокање да лџжимо вџџџу.*
чџомаџа -е ж 'густо засејан кукуруз који се коси док су стабљике још младе, кори-сти се као крмно биље; обично се сеје на земљишту на којем је била пшеница, и то одмах након жетве'
чџџа -е ж в. *наџџикаче*
чџуваџи чџувам 1. 'водити рачуна о неком, нечему' *Чџувам сџџи који си ми џоکلџнила. 2. 'склонити се, направити места' Чџувајџи деџо, џџе деџа да се мџло оџџбачи на канџбу.*
чџунак чџунка м 1. 'део разбоја којим се кроз потку провлачи конац, или вуна, има об-лик чуна' 2. 'део на шиваћој машини у коме стоји калем са намотаним концем' *Мџрам да извџдим чџунак да џромџнем кџнац. 3. 'лимена цев кроз коју из пеџи пролази дим у димњак'*
чуџџуриџа -е ж 'мала чутура, у њој се носи пиће на свадби, обично је украшена кожом у боји' *Ћзми чуџџуриџу и нџзџраџај.*

Ц

- џаџаџи* џаџам 'ударати некога да би се брже кретао'
џаџ -а м 'врећа, обично она направљена од јуте'
џаџкош -а м 'радник на вршалици који носи џакове жита у складиште, обично на та-ван'
џаџндар -а м 'жандар, полицајац' *Ћма сџна џаџндара.*
џаџдрџив -а -о 'пргав, који је брзо спреман за сваџу, нервозан' *По вџс дџн је џан-дрџив.*
џаџниџа -е ж 'торба од коже'
џаџе -а 1. 'коцкарска игра: са одређеног одстојања треба метални новац бацити што ближе црти повученој на земљи или ископаној рупи' 2. фиг. 'безвредна, некори-сна ствар' *Шџа да вџдиш? Само нџке џаџе џма.*
џџџ џџџа м 1. 'кесица, прорез на било коме делу одеће у којој се носе ситне ствари и новац' *А џн (кум) џџџне да вџче нџвџе из џџџа, а џџсле и мџџе нџџраџ, зџи је кџма рџжно џлџџала. 2. 'платити из свога џџа, платити својим новцем' Орање сам џлаџџила из свџџ џџџа.*
џџмба -е ж 'већи грумен земље после орања, неравна на путу'

шїтїр́афїѡа -е ж 'линија трака, в. цòкна'

iiṭṛāḥṣāstī -a -o 'пругаст, који има линије'

шїрѣка -е ж 'железничка пруга' Кад ѣрѣѣш шїрѣку, вїдїѣш нѣш кукѣруз.

šīṭrénġla -е ж 'смотуљак вуне за плетење или конца припремљеног за израду веза'

shīr'ik shīr'ika м 1. 'конопац, уопште, обично онај за простирање опраног рубља'

Прѡсїрем вѣш и ѡукне шїїрїк. 2. 'конопац преко којег деца прескачу у игри'

Хајде да се сѝграмо шѝпрѝка.

šīṭirikańica - e ž 'gorњи deo odeće ispletен од вуне на закопчавање и са рукавима'

шїрїкаїи шїрїкам ‘плести иглицама нешто од вуне’ Душица је шїрїкала два одѣлца од мохаїра, једно рózло, сѣѣ, кайу, сѣѣдер, панишалóне, чдче мале...

шї́рїков шї́рикóва м 'цємпер'

штірїмфла -е м 'памучна чарапа' Обуци штірїмфле да не озéбеш.

шћѣрк -а м 1. 'мужијак роде' 2. погр. 'онај који има дуге и танке ноге' Су ља звѣли шћѣрк, био је највѣћи и најслабији...

шћір'класи - а -о 'који има дуге и танке ноге, који личи на штрка' Прд'ачили се од ње шћио је нашла шћір'класиоџ мџмка, а с'ад ћушћиду.

шићрљаџка - е ж 'прибор за резање (оштрење) оловке, резалџка' Дѳдај ми шићрљаџку да наишићрљам йлајвез.

шѣпѣлаиш шѣпѣам ‘оштрити, резати оловку’ Дѡдај ми шѣпѣаѣлку да шѣпѣам
ѣлајвез.

2. 'њива после жетве жита још неузорана' *Још је шиџљика ѿамо, нисмо ни ўзорали.*

шїрѣф -а м 'казна, глоба' *Слўге нїше нїсу знїле ни за шїрѣф, ни за бїч.*

шїрѣфоваѣи шїрѣфуѣм ‘изрицати казне, глобе, кажњавати’ *Шїрѣфуѣ сас дѣца-
ма, не сїѣра се с њїма.*

ишїрумїáдла -е ж 'гуме́на врпца за везивање чарапа' *Нађи дї сам изгубила дрўжу*
ишїрумїáдлу.

ишудуирайи ишудуирам 'размишљати' Маши узме јабуку, погледи и ишудуира: еј де-
војко, у чију кућу идеш. Оне не ишудуиру младо, видиш да ти је добро, слушај
све и ради како је добро.

šīṭrūks -а м 'врста чврстог платна, обично се употребљава за шивење чакшира'

иййўрм -а м 'јуриш, напад'

шишунце мн. 'дебље чарапе без стопала које се навлаче преко обичних чарапа, обично се носе уз панталоне, пумпарике'

шићуцовати се шићуцујем се 1. ‘скратити, одсећи део, резати саставне делове нечега да би се изравнили по дужини’ 2. ‘подшишати се, скратити косу’

шûра -е м 'женин брат'

шұрњава -е ж 'шұракова жена'

шѹћка -е 'неозбиљна женска особа' *Баи си шѹћка, нѣ би се ја ѿôġа сѣѿила.*

иҹиштер -а м 'обућар' Нџси ҹийеле код иҹиштера да им залейи ёдн.

У ЛИТЕРАТУРА

Бошњаковић, Жарко (1985). *Пасџирска штерминологија Срема*. Нови Сад: Институт за јужнословенске језике.

Вуковић, Гордана (1988). *Терминологија куће и њокућства у Војводини*. Нови Сад: Институт за јужнословенске језике.

Вуковић, Гордана, Жарко Бошњакović и Љиљана Недељков (1984). *Војвођанска коларска штерминологија*. Нови Сад: Институт за јужнословенске језике.

- Гортан-Премк, Даринка (1997). Полисемија и организација лексичког система у српском језику. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Згуста, Ладислав (1991). *Приручник лексикографије*. Сарајево: Свјетлост – Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ивић, Павле (1985). *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод у шипокавско наречје*. Нови Сад: Матица српска.
- Ивић, Павле, Жарко Бошњаковић и Гордана Драгин (1994, 1997). Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. *Српски дијалектолошки зборник XL и XLIII*. Београд: САНУ и Институт за српски језик.
- Костић, Слободан (1940). Срби у румунском Банату. *Историјски, бројни, економско-привредни преглед 1940. године*. Темишвар.
- Недељков, Љиљана (1999). *Пчеларска терминологија у Војводини*, (докторска дисертација – рукопис). Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Катедра за српски језик и лингвистику (Уводни део).
- Томић, Миле (1967). Подела српских и хрватских говора у Банату, према изговарању сугласника ч, ђ, џ, љ. *Нови живоић*. Св. 1: 83-86. Темишвар.
- Томић, Миле (1968). Употреба акузатива и локатива у српским и хрватским говорима у Банату. *Књижевни живоић, часопис Савеза књижевника Социјалистичке Републике Румуније*. Св. 1: 86-88.
- Церовић, Љубивоје (1997). *Срби у Румунији*. Нови Сад: Матица српска.
- Чешљар, Мирјана (1983). Из лексике Иванке (румунски Банат). *Прилози проучавању језика*. 19: 107-148.
- Шипка, Данко (1998). *Основи лексикологије и сродних дисциплина*. Нови Сад: Матица српска.

Biljana Marić

AUS DER LEXIC DES DORFES ČENEJ

(rumänischer Teil der Provinz Banat)

Zusammenfassung

In dieser Studie wird die Dialektlexik aus der traditionellen Lebensart präsentiert, sowie die Methodologischen Grundprinzipien der lexischen und semantischen Analyse.

САДРЖАЈ

Гордана Штрбац: Апсолутни датив у Доментијановом <i>Житију светскога Саве</i>	5
Исидора Ченејац: Предикативни и апозитивни атрибути у језику Јована Стерије Поповића и Јована Хаџића	19
Јелена Војновић: Синтаксичке допуне и одредбе у језику Јована Стерије Поповића	41
Наташа Бугарски: Морфолошка адаптација глагола позајмљених из енглеског језика	58
Горан Ињац: Енглески језик у <i>com_media@</i> – Прилог проучавању српске компјутерске терминологије	78
Дејан Пралица: Лексичке особине посланица патријарха Павла	123
Ивана Црњак: Прилог лексичко-семантичкој анализи фразеологизама за квалификацију човека	133
Катарина Јанковић: Судски дискурс	154
Ивана Симовљевић: Лексика народних веровања у речнику Матице српске	182
Милан Ајдановић: Прилог проучавању лексике северозападне Лике	199
Биљана Марић: Из лексике Ченеја (румунски Банат)	258